

Филипа Грегъри

Автор номер едно на "Ню Йорк Таймс"

ПОВЕЛИТЕЛКА НА РЕКИТЕ

ФИЛИПА ГРЕГЪРИ

ПОВЕЛИТЕЛКА НА РЕКИТЕ

Превод: Деница Райкова

chitanka.info

Родена в Кения през 1954 г. Филипа Грегъри завършва история, защитава докторат по литература на 18 век в Единбургския университет, работи като журналист и продуцент за Би Би Си. Първият ѝ роман незабавно става световен бестселър и тя се посвещава изцяло на писателската си дейност. След успеха на поредицата бестселъри от епохата на Тюдорите и екранизацията на „Другата Болейн“ е наречена „кralица на историческия роман“.

Филипа Грегъри, автор номер едно в класацията на „Ню Йорк Таймс“, разказва забележителната история на Жакета, херцогиня Бедфорд, жена, станала свидетел и пряк участник в паметни събития от историята на Европа, живяла между фронтовите линии в кървавата Война на розите...

Легендата твърди, че прародителка на жените в рода на Люксембургските херцоzi е речната богиня Мелузина. Жакета е надарена с ясновидска дарба и срещата ѝ с Жана д'Арк, държана като пленница в замъка на чичо ѝ, я убеждава в способността ѝ да се докосва до отвъдното. Двете момичета, орисани с изключителна съдба, виждат страшно и тайнствено бъдеще в картите таро...

Жана поема пътя към мъченическата си смърт, а Жакета става съпруга на херцог Бедфорд, регент на английските владения във Франция. Много по-възрастният ѝ съпруг я въвежда в загадъчния свят на тайните науки и алхимията. В пищни дворци и сред раболепни придворни самотната млада жена намира утеха във верността и преклонението на един красив млад рицар...

Смътните видения от бъдещето не са подсказали на Жакета, че я чака поредица от възходи и падения, коварство, интриги и една голяма любов; нито пък че една от дъщерите ѝ един ден ще бъде наречена „Бялата кralица“...

ЗАМЪКЪТ БОРЕВОАР, БЛИЗО ДО АРАС, ФРАНЦИЯ

Лятото — зимата на 1430

Тя седи — този странен военен трофей — спретната като покорно дете, на малко столче в ъгъла на килията си. В краката ѝ са останките от вечерята в калаена чиния, положена върху сламата. Забелязвам, че чичо ми е изпратил хубави парчета месо, и дори бял хляб от собствената си трапеза, но тя не е яла много. Откривам, че се вирам в нея — от момчешките ѝ ботуши за езда до мъжката шапка, здраво нахлупена върху кафявата ѝ, късо подстригана коса, сякаш тя е някакво екзотично животно, изпратено за наше забавление, сякаш някой е изпратил малко лъвче чак от Етиопия, за да забавлява изтъкнатата фамилия Люксембург, за да го задържим в колекцията си. Една дама зад мен се прекръства и прошепва:

— Това вещица ли е?

Не знам. Как изобщо се разбира това?

— Това е нелепо — казва дръзко пралеля ми. — Кой е наредил да оковат във вериги горкото момиче? Отворете вратата веднага.

Разнася се смутен шепот на мъже, които се опитват да си прехвърлят отговорността, а после някой завърта големия ключ във вратата на килията и пралеля ми влиза с наперена походка вътре. Момичето — трябва да е на около седемнайсет-осемнайсет години, само няколко години по-голямо от мен — вдига очи изпод неравния си бретон, когато пралеля ми застава пред нея, а после бавно се изправя на крака, докосва почтително шапката си, и прави малък неумел поклон.

— Аз съм лейди Жана, госпожица дьо Люксембург — казва пралеля ми. — Това е замъкът на господаря Жан дьо Люксембург. — Тя посочва към леля ми. — Това е неговата съпруга, господарката на замъка, Жана дьо Бетюн, а това е моята правнучка Жакета.

Момичето поглежда спокойно всички ни и кимва на всеки. Когато поглежда мен, усещам едва доловим зов за внимание, като леко

почукване, осезаем като лекото докосване с върхче на пръст по тила ми, полъх на магия. Питам се дали зад нея наистина стоят двама придружаващи я ангели, както твърди тя, и дали това, което усещам, е тяхното присъствие.

— Можеш ли да говориш, Дево? — пита пралеля ми, когато момичето не казва нищо.

— О, да, милейди — отвърща момичето с твърдия акцент на областта Шампан. Осъзнавам, че е вярно онова, което говорят за нея: тя е просто една селска девойка, макар че е водила армия и е коронясала един крал.

— Ще ми дадеш ли думата си да не избягаш, ако наредя да свалят от краката ти тези окови?

Момичето се поколебава, сякаш изобщо е в положение да избира:

— Не, не мога.

Пралеля ми се усмихва:

— Разбираш ли предложението за освобождаване срещу честната ти дума? Мога да те освободя, за да живееш с нас тук, в замъка на моя племенник, но трябва да ми обещаеш, че няма да избягаш.

Момичето обръща намръщено глава. Почти сякаш се ослушва за съвет, после поклаща глава.

— Зная това даване на честна дума. Това е, когато един рицар дава обещание на друг. Имат правила, сякаш са на турнир. Аз не съм такава. Моите думи са истински, не като поема на трубадур. И за мен това не е игра.

— Дево, честната дума не е игра! — прекъсва я леля Жана.

Момичето я поглежда:

— О, напротив, милейди. Благородниците не са сериозни по тези въпроси. Не са сериозни като мен. Те си играят на война и си измислят правила. Потеглят и опустошават фермите на добрите хора и се смеят, докато сламените покриви горят. Освен това аз не мога да давам обещания. Аз вече съм дала обет.

— На онзи, който вероломно нарича себе си крал на Франция?

— На Небесния Владетел.

Пралеля ми спира и се замисля за миг.

— Ще наредя да ти свалят веригите и да те пазят, за да не избягаш, а после можеш да дойдеш и да седиш с нас в покоите ми.

Мисля, че това, което стори за страната си и за своя владетел, е много велико, Жана, макар и погрешно. И не желая да те виждам тук, под покрива си, като пленница във вериги.

— Ще кажете ли на племенника си да ме освободи?

Пралеля ми се поколебава.

— Не мога да му заповядвам, но ще направя всичко каквото мога, за да те изпратя обратно у дома. Във всеки случай, няма да му позволя да те предаде на англичаните.

При самата дума момичето потреперва и се прекръства, като удря силно с пръсти по главата и гърдите си по най-нелеп начин, както може да се кръсти някой селянин при споменаването на Дявола. Едва сподавам смеха си. Това привлича тъмния поглед на момичето към мен.

— Те са обикновени простосмъртни — обяснявам й. — Англичаните не притежават други сили отвъд тези на простосмъртните. Не е нужно да се боиш толкова от тях. Не е нужно да се кръстиш, щом чуеш името им.

— Не се страхувам от тях. Не съм такава глупачка, та да се боя, че имат особени сили. Не е това. Но те знаят, че аз притежавам сили. Това ги превръща в такава опасност. Безумно се страхуват от мен. Боят се от мен толкова много, че ще ме унищожат в мига, когато попадна в ръцете им. Аз ги изпълвам със страх. Аз съм техният ужас нощем^[1].

— Докато съм жива, няма да те вземат — уверява я пралеля ми, и изведнъж, непогрешимо, Жана поглежда право към мен — суровият й, тъмен поглед сякаш търси потвърждение, че аз също съм доловила куха нотка в това напълно искрено уверение.

* * *

Пралеля ми смята, че ако може да привлече Жана в нашата компания, да разговаря с нея, да охлади религиозния й плам, а може би дори да я образова, тогава след време момичето ще се научи да носи рокля като млада жена, и девойката воин, която смъкнаха със сила от белия кон в Компьен, ще се преобрази, сякаш по преобърнатото религиозно чудо, от силно вино във вода, ще се превърне в млада жена, която може да намери място сред придворните дами, която ще

откликва на заповеди, а не на звънтящите църковни камбани, и тогава, може би, ще бъде забравена от англичаните, които настояват да им предадем кръвожадната хермафродитна вещица. Ако можем да им предложим само една разкайваща се, покорна придворна дама, те може би ще бъдат удовлетворени и ще си продължат по пътя, за да се заемат с обичайните си жестокости.

Самата Жана е изтощена от неотдавнашните поражения и от тревожното съмнение, че кралят, когото е коронясала, не е достоен за свещения елей, от мисълта, че врагът, когото бе обърнала в бяг, се е завърнал, готов да ѝ отмъсти, и че мисията, вменена ѝ от Самия Бог, се изплъзва от ръцете ѝ. Всичко, което я е превръщало в Девата пред нейната обожаваша я войска, е станало несигурно. Пред спокойната доброта на пралеля ми тя отново се превръща в стеснително селско момиче; нищо особено.

Разбира се, всички придворни дами на пралеля ми искат да узнаят за приключението, завършило с това бавно, издебнало я поражение, и докато Жана прекарва дните си с нас, учейки се да бъде отново обикновено момиче, а не Девата, те събират смелост да я попитат.

— Как можеш да бъдеш толкова смела? — настоява една. — Как се научи да бъдеш толкова смела? В битка, искам да кажа.

Жана се усмихва на този въпрос. Ние сме четири, седнали на обраслия с трева бряг на крепостния ров, безделнически като деца. Юлското слънце сипе жар, а пасбищата около замъка блещукат в маранята; дори пчелите са лениви, бръмчат, а после замлъкват, сякаш опиянени, върху цветята. Избрали сме да седнем в дълбоката сянка на най-високата кула; зад нас, в прозрачната и гладка като стъкло вода на крепостния ров, от време на време се чува бълбукане, когато някой шаран излиза на повърхността.

Жана се е изтегнала по корем като момче, едната ѝ ръка е потопена във водата, шапката е смъкната над очите ѝ. В кошницата до мен са наполовина ушитите ризи, които би трябвало да шием за бедните деца от близкия Камбре. Но придворните дами избягват всякаква работа, Жана не притежава необходимите умения, а аз държа в ръце скъпоценните карти за игра на пралеля си, прехвърлям ги и лениво гледам картинките.

— Знаех, че съм призована от Бог — каза Жана простичко. — И че Той ще ме закриля, затова не изпитвах страх. Нито дори по време на най-ужасните битки. Той ме предупреди, че ще бъда ранена, но че няма да почувствам болка, затова знаех, че мога да продължа да се бия. Дори предупредих войниците си, че в този ден ще ме ранят. Знаех, преди да влезем в битка. Просто знаех.

— Наистина ли чуваш гласове? — питам.

— А ти?

Въпросът е толкова стряскащ, че момичетата се извъртат рязко, за да се втренчат в мен, и аз откривам, че се изчервявам пред погледите им, сякаш заради нещо срамно.

— Не! Не!

— Тогава какво?

— Какво искаш да кажеш?

— Какво чуваш? — пита тя, така сериозно, сякаш всеки чува нещо.

— Е, не точно гласове — казвам.

— Какво чуваш?

Хвърлям поглед зад гърба си, сякаш рибите могат да се покажат, за да подслушват.

— Когато предстои някой от семейството ми да умре, чувам звук — казвам аз. — Особен звук.

— Какъв звук? — пита едно от другите момичета, Елизабет. — Не знаех това. Аз бих ли могла да го чуя?

— Ти не си от моя род — казвам раздразнено. — Разбира се, че няма да го чуеш. Би трябвало да си потомка на... и, така или иначе, никога не трябва да говориш за това. Всъщност ти не би трябвало дори да слушаш. Не би трябвало да ви разказвам.

— Какъв звук? — повтаря Жана.

— Като пеене — казвам, и я виждам как кимва, сякаш тя също е чула пеене.

— Казват, че това е гласът на Мелузина, първата жена от Люксембургската династия — прошепвам. — Говори се, че тя била водна богиня, която излязла от реката, за да се омъжи за първия херцог, но не могла да живее като простосмъртна жена. Тя се връща да оплаква загубата на децата си.

— А кога си я чувала?

— В нощта, когато невръстната ми сестричка умря. Чух нещо. И веднага разбрах, че е Мелузина.

— Но от къде знаеше, че е тя? — прошепва другата придворна дама, която се страхува да не я изключат от разговора.

Свивам рамене, а Жана се усмихва, разпознавайки истините, които не могат да бъдат обяснени.

— Просто знаех — казвам. — Сякаш разпознах гласа ѝ. Сякаш винаги го бях познавала.

— Това е вярно. Просто знаеш — кимва Жана. — Но откъде знаеш, че идва от Бог, а не от дявола?

Поколебавам се. Всякакви духовни въпроси би трябвало да бъдат представяни на моя изповедник, или поне на майка ми или пралеля ми. Но песента на Мелузина, и тръпката по гръбнака ми, и това, че понякога зървам невидимото — нещо наполовина изгубено, мерната зад някой ъгъл, по-светлосиво петно в сив полумрак, сън, който е твърде ясен, за да бъде забравен, бегла частица предчувствие, но никога нещо, което мога да опиша — тези неща са твърде неубедителни, за да бъдат изказани. Как мога да питам за тях, когато дори не мога да ги облека в думи? Как мога да понеса някой да ги назове неумело или, дори по-лошо, да се опита да ги обясни? Със същия успех мога да се опитам да задържа зеленикавата вода на рова около замъка в присвитите си в шепи ръце.

— Никога не съм питала — казвам. — Защото едва ли има някакво значение. Както когато влизаш в някоя стая и тя е тиха — но знаеш, просто долавяш, че там има някой. Не можеш да го чуеш или да го видиш, но просто знаеш. Нищо повече. Никога не мисля за това като за дарба, която идва от Бог или от дявола. То просто не е нищо особено.

— Моите гласове идват от Бог — казва убедено Жана. — Знам го. Ако не беше вярно, щях да съм напълно изгубена.

— Можеш ли тогава да предсказваш бъдещето? — пита ме детински Елизабет.

Пръстите ми се сключват върху картите.

— Не — казвам. — И тези карти не са за гадаене, а просто за игра. Това са карти за игра. Не предсказвам бъдещето. Пралеля ми не би ми позволила да го правя, дори да можех.

— О, предскажи моето!

— Това са просто карти за игра — настоявам. — Не съм гадателка.

— О, изтегли една карта за мен и ми кажи — казва Елизабет.

— Също и за Жана. Какво ще стане с нея? Нали искаш да знаеш какво ще се случи с Жана?

— Това не значи нищо — казвам на Жана. — Донесох ги само за да можем да играем.

— Красиви са — казва тя. — В двора ме научиха да играя с карти като тези. Колко са ярки!

Подавам ѝ ги.

— Внимавай с тях, много са ценни — казвам ревниво, докато тя ги разпростира със загрубелите си ръце. — Госпожица дьо Люксембург, която наричаме просто „Мадмоазел“, ми ги показва, когато бях малка, и ми каза имената на изображенията. Позволява ми да ги вземам назаем, защото обичам да играя. Но ѝ обещах, че ще внимавам с тях.

Жана ми подава обратно тестето и макар че внимава, а ръцете ми са готови да ги поемат, една от плътните карти се търкулва между нас и пада с лицевата си страна надолу, на тревата.

— О! Съжалявам — възкликва Жана и бързо я вдига.

Усещам полъх, като хладно докосване надолу по гръбнака.

Ливадата пред мен и кравите, които махат с опашки в сянката на дървото, ми се струват далечни, сякаш ние двете сме затворени под стъкло, като пеперуди в стъкленица, в друг свят.

— По-добре да я погледнеш сега — чувам се да казвам.

Жана поглежда ярко изрисуваната картинка, очите ѝ леко се разширяват, а после ми я показва.

— Какво означава това?

Това е изображение на мъж, облечен в синя ливрея, увиснал надолу с главата на единия си изпънат крак, докато другият е присвит непринудено, насочен към изправения крак и подпрян върху него, сякаш танцува, преобърнат във въздуха. Ръцете му са склучени зад гърба, сякаш ще се поклони; и двете виждаме как щастливо се вее синята му коса, докато той виси, надолу с главата, усмихнат.

— Le Pendu^[2] — прочита Елизабет. — Колко ужасяващо. Какво означава? О, нима означава... — тя млъква рязко.

— Това не означава, че ще бъдеш обесена — казвам бързо на Жана. — Така че не си го мисли. Това е просто карта за игра, не може да означава нищо подобно.

— Но какво означава? — настоява другото момиче, макар че Жана мълчи, сякаш това не е нейната карта, сякаш не нейното бъдеще отказвам да разгада.

— Той виси на две млади дървчета — казвам. Опитвам се да спечеля време, докато сериозните кафяви очи на Жана са вперени в мен. — Това означава пролет, обновление и живот — не смърт. И дърветата са две; мъжът виси точно по средата между тях. Той е самото ядро на възкресението.

Жана кимва.

— Дърветата са приведени към него, сякаш му се кланят, той е щастлив. И погледни: не е обесен за врата, за да го убият, а е завързан за крака — казвам. — Ако поиска, може да протегне ръка и да се развърже. Може да се освободи, ако иска.

— Но той не се освобождава — отбелязва момичето. — Той е като гимнастик, акробат. Какво означава това?

— Означава, че той се е озовал доброволно там, чака доброволно, позволил е да го окачат за единия крак, за да увисне във въздуха.

— Да бъде жива жертва? — изрича бавно Жана с думите на литургията.

— Той не е разпнат — посочвам бързо. Сякаш всяка дума, която изричам, води до нова форма на смърт. — Това не означава нищо.

— Не — казва тя. — Това са само карти за игра, и ние просто играем с тях. Тази карта, с Обесения, е красива. Той изглежда щастлив. Изглежда щастлив да виси надолу с главата през пролетта. Да те науча ли на една игра с броене, която играем в Шампан?

— Да — казвам. Протягам ръка, за да взема картата ѝ, и тя я поглежда за миг, преди да ми я върне.

— Наистина, това не означава нищо — казвам ѝ отново.

Тя ми се усмихва с ясната си, искрена усмивка.

— Зная достатъчно добре какво означава — казва тя.

— Ще играем ли? — Започвам да разбърквам картите и една се преобръща в ръката ми.

— Ето това е добра карта — отбелязва Жана. — La Roue de Fortune^[3].

Протягам картата, за да ѝ я покажа.

— Това е Колелото на Съдбата, което може да те изпрати много високо, или много да те принизи. Посланието му е да бъдеш безразличен към победата и поражението, тъй като и двете идват с едно завъртане на колелото.

— В нашите земи фермерите правят знак за колелото на съдбата — отбелязва Жана. — Изписват кръг във въздуха с показалец, когато се случва нещо много хубаво или много лошо. Когато някой наследи пари или изгуби хубава крава, прави това. — Тя насочва пръст във въздуха и рисува кръг. — И казват нещо.

— Заклинание ли?

— Не истинско заклинание — тя се усмихва дяволито.

— Какво тогава?

Тя се изкикотва:

— Казват „merde“^[4].

Толкова съм потресена, че залитам назад и избухвам в смях.

— Какво? Какво? — пита по-младото момиче.

— Нищо, нищо — казвам. Жана още се кикоти. — Сънародниците на Жана казват с право, че всичко се превръща в прах, и че единственото, което човек може да направи по въпроса, е да се научи на безразличие.

* * *

Бъдещето на Жана е несигурно; тя се люшка като Обесения. Всичките ми близки — баща ми Пиер, граф дьо Сен Пол, вуйчо ми, Луи дьо Люксембург, и любимият ми чичо, Жан дьо Люксембург, са в съюз с англичаните. Баща ми пише от дома ни в замъка Сен Пол на брат си Жан, и като бъдещ глава на нашата фамилия му нарежда да предаде Жана на англичаните. Но пралеля ми, госпожица дьо Люксембург, настоява да задържим Жана на сигурно място, и чичо ми се колебае.

Англичаните настояват да получат неговата пленница, и тъй като англичаните владеят почти цяла Франция, а съюзникът им, херцогът на

Бургундия, се разпорежда с по-голямата част от останалата Франция, това, което казват те, обикновено става. Обикновените английски войници паднали на колене на бойното поле, за да въздадат благодарност, и плакали от радост, когато Девата била заловена. Те не се съмнявали, че без нея френската армия, техният неприятел, ще рухне и ще се превърне в изплашената сбирщина, каквато беше, преди да се появи тя.

Херцог Бедфорд, регентът, който управлява английските земи във Франция — почти цялата северна част на страната — всекидневно изпраща писма на чичо ми, напомня му неговата лоялност към английското управление и продължителното им приятелство, и обещава пари. Обичам да наблюдавам английските пратеници, когато се появяват, облечени в прекрасните ливреи на дома на херцога с кралска кръв, възседнали красиви коне. Всички казват, че херцогът е велик човек, много обичан, най-видната личност във Франция, човек, когото не е добре да ядосаш, но засега чичо ми се подчинява на своята леля, на Мадмоазел, и не предава нашата затворничка.

Чичо ми очаква френският двор да предложи цена за нея — в края на краищата, те ѝ дължат самото си съществуване, но оттам пазят странно мълчание, дори след като той им пише и казва, че Девата е при него, и че е готова да се върне в двора на своя крал и да служи отново в неговата армия. С нея начело те биха могли да потеглят срещу англичаните и да победят. Нима не биха изпратили цяло състояние, за да си я получат обратно?

— Те не я искат — съобщава му пралеля ми. Седят на уединената си маса за вечеря; голямата вечеря за цялото домакинство вече се е състояла в залата, където двамата са седнали пред хората на чичо ми, опитали са блюдата и са ги разпратили из стаята като жест към специалните си фаворити. Сега са се настанили удобно край малка маса пред огъня в личните покои на пралеля ми, обслужвани от личните ѝ слуги. По време на сервирането аз трябва да стоя права заедно с още една придворна дама. Работата ми е да наглеждам слугите, да ги викам да се приближат напред, когато е нужно, да стоя със скромно склучени отпред ръце, и да не чувам нищо. Разбира се, слушам през цялото време.

— Жана превърна в мъж момчето принц Шарл, той не беше нищо, преди тя да дойде при него и да му разкаже за видението си, а

после тя превърна този мъж в крал. Научи го да предяви своите права над наследството си. Превърна онези, които се влачеха след него само заради положението му, в армия, и направи тази армия победоносна. Ако бяха следвали съветите ѝ, както тя следваше гласовете, които чуваше, щяха да прогонят англичаните от тези земи обратно на мъгливите им острови, и ние щяхме да се отървем от тях завинаги.

Чичо ми се усмихва:

— О, почитаема лелю! Тази война продължава вече близо век. Наистина ли мислите, че ще приключи, защото някакво момиче, дошло Бог знае откъде, чува гласове? Тя никога не би могла да прогони англичаните. Те никога не биха си отишли; никога няма да си отидат. Тези земи са техни по право, по силата на истинското наследствено право, а също и по силата на завоюването. Достатъчно е само да имат смелостта и силата да ги задържат, а Джон, херцог Бедфорд, ще се погрижи за това. — Той хвърля поглед към чашата си за вино и аз щраквам с пръсти към слугата, който сервира, да му налее още червено вино. Пристъпвам напред да държа чашата, докато слугата налива, а после я поставям внимателно на масата. Използват изящни стъклени чаши; чичо ми е богат, а за пралея ми винаги е осигурено само най-доброто. — Английският крал може да не е много повече от дете, но това е без значение за безопасността на неговото кралство, защото чичо му Бедфорд му е верен тук, а чичо му, херцог Глостър, му е верен в Англия. Бедфорд има и куража, и съюзниците, за да задържи английските владения тук, и предполагам, че те ще изтласкват дофина все по-далече и по-далече на юг. Ще го натикат в морето. Девата имаше своето време, и то беше забележително, но в крайна сметка англичаните ще спечелят войната и ще задържат земите, които са техни по право, а всички наши лордове, които са се клели да се изправят срещу тях, ще прегънат коляно и ще им служат.

— Не мисля така — казва пралея ми непоколебимо. — Англичаните изпитват ужас пред нея. Казват, че е непобедима.

— Вече не — отбелязва чичо ми. — Защото — вижте! Тя е пленница, и вратите на килията не се разтварят с гръм и трясък. Сега те вече знаят, че е простосмъртна. Видяха я със стрела в бедрото пред стените на Париж, а собствената ѝ армия напусна бойното поле и я изостави. Самите французи показаха на англичаните, че тя може да бъде победена и изоставена.

— Но вие няма да я дадете на англичаните — заявява пралеля ми. — Това би означавало да се опозорим завинаги, в очите на Бог и на света.

Чичо ми се надвесва напред, за да заговори поверително.

— Приемате го толкова сериозно? Наистина мислите, че тя е нещо повече от измамница? Наистина ли мислите, че тя е нещо повече от селянка, която бръцолевии глупости? Знаете ли, че мога да намеря половин дузина такива като нея?

— Можете да намерите половин дузина, които твърдят, че са като нея — казва тя. — Но нито една като нея. Мисля, че тя е изключително момиче. Наистина мисля така, племеннико. Имам много силен усет за това.

Той се поколебава, сякаш нейното усещане за нещата, макар да е само жена, е нещо, което трябва да се вземе под внимание.

— Имала сте видение за успеха ѝ? Предсказание?

За миг тя се поколебава, после бързо поклаща глава:

— Нищо толкова ясно. Но въпреки това трябва да настоя да я защитим.

Той прави пауза, тъй като не иска да ѝ противоречи. Тя е госпожица дьо Люксембург, главата на нашата фамилия. Баща ми би трябвало да наследи титлата, когато тя умре, но тя притежава също и обширни земи, всичките — на нейно разположение: може да ги завещае на когото си избере. Чичо ми Жан е любимият ѝ племенник; храни надежди и не иска да я оскърби.

— Французите ще трябва да платят добра цена за нея — казва той. — Не възнамерявам да се лиша от парите, които струва. Тя заслужава да дадат за нея откуп, какъвто биха платили за крал. Те знаят това.

Пралеля ми кимва и казва:

— Ще пиша на дофина Шарл и той ще я откупи. Каквото и да казват съветниците му, той пак ще ме послуша, макар че фаворитите му непрекъснато му внушават различни мнения и той клони в посоките, накъдето го тласкат те. Но аз съм му кръстница. Това е въпрос на чест. Той дължи на Девата всичко, което е.

— Много добре. Но го направете веднага. Англичаните са много настоятелни и не искам да оскърбя херцог Бедфорд. Той е влиятелен човек, а също и справедлив. Той е най-добрият управник на Франция,

на когото можем да се надяваме. Ако беше французин, щеше да се ползва с всеобща обич.

Пралеля ми се засмива:

— Да, но не е! Той е английският регент, и би трябвало да се върне на собствения си влажен остров при малкия си племенник, горкия крал, да постигнат каквото могат с малкото си кралство и да оставят нас да управляваме Франция.

— Нас? — казва въпросително чичо ми, сякаш за да я попита дали смята, че нашата фамилия, която вече владее половин дузина графства и се смята за родствена с императорите на Свещената Римска Империя, трябва да владее и Франция.

Пралеля ми се усмихва.

— Нас — казва тя със сладък глас.

* * *

На следващия ден отивам с Жана до малкия параклис в замъка и коленича до нея на стъпалата пред олтара. Тя се моли пламенно, свела глава в продължение на час, а после идва свещеникът, отслужва литургията и Жана приема Светото причастие. Чакам я в дъното на църквата. Сред хората, които познавам, Жана е единствената, която се причестява с нафора и причастно вино всеки ден, сякаш това е закуската ѝ. Собствената ми майка, която съблюдава ритуалите по-стриктно от повечето хора, приема причастие само веднъж месечно. Връщаме се заедно в покоите на пралеля ми, билките, с които е осеян подът, шумолят под стъпките ни. Жана ми се смее, когато се налага да навеждам глава, за да провра високата си конусовидна диадема под ниските врати.

— Много е красива — казва тя. — Но не бих искала да нося такова нещо.

Спирам и се завъртам пред нея в ярката слънчева светлина, която пада през тясното стреловидно прозорче. Цветовете на роклята ми са ярки: пола в тъмносино и фуста в по-ярко тюркоазено; полите се издуват под високия корсаж, който пристяга гръдния ми кош. Високата диадема стои като конус върху главата ми, а от върха ѝ пада бледосин воал, който се спуска по гърба ми, като едновременно прикрива и

подчертава светлата ми коса. Разпервам ръце, за да покажа големите триъгълни ръкави, поръбени с най-прекрасната бродерия от златна нишка, и повдигам края на полите, за да покажа алените си пантофки с извърнати нагоре носове.

— Но с такава рокля не можеш да работиш, или да яздиш кон, или дори да тичаш — казва тя.

— Тя не е за езда, или за работа, или за тичане — отвърщам разумно. — Тя е за показ. Предназначението ѝ е да покаже на света, че съм млада, красива, и готова за женитба. Целта ѝ е да покаже колко заможен е баща ми — толкова, че ръкавите ми могат да са избродирани със златна нишка, а воалът на диадемата ми да е копринен. Показва, че съм от толкова благородно потекло, че мога да нося кадифе и коприна, а не вълна като бедно момиче.

— Не бих понесла да се излагам на показ в такива неща.

— Никой не би ти позволил — изтъквам грубо. — Ти трябва да се обличаш според положението си в живота: трябва да се подчиняваш на закона и да носиш кафяви и сиви дрехи. Наистина ли смяташе, че си достатъчно важна, за да носиш хермелин? Или си искаш обратно златната ризница? Говори се, че си била по-прекрасна от който и да било рицар, потеглящ на бой. Тогава си се обличала като благородник. Говори се, че най-много си обичала красивото си знаме, лъснатите доспехи и красивата позлатена ризница. Говори се, че си се провинила в греха на суетата.

Тя се изчервява.

— Трябваше да ме виждат — казва отбранително. — Че съм начело на армията ми.

— Но все пак — злато?

— Трябваше да отдам почит Богу.

— Е, във всеки случай няма да получиш такава диадема, ако облечеш женски дрехи — казвам. — Ще носиш нещо по-скромно, като придворните дами, няма да е толкова високо или толкова неудобно, само спретната шапчица, която да покрива косата ти. И ще можеш да обуваш ботуши под роклята си, пак ще можеш да се разхождаш. Няма ли да опиташ да носиш рокля, Жана? Тогава няма да могат да те обвинят, че носиш мъжки дрехи. Ако една жена се облича като мъж, това е доказателство за ерес. Защо не облечеш рокля, нали тогава не могат да кажат нищо против теб? Нещо простичко?

Тя поклаща глава.

— Дала съм обет — казва просто. — Обет пред Бога. Когато кралят ме призове, трябва да бъда готова отново да взема меч в ръка. Аз съм войник в очакване, не придворна дама. Ще се обличам като войник. И моят крал ще ме призове — всеки момент.

Хвърлям поглед зад гърба си. Един паж, който носи кана с гореща вода, е достатъчно близо, за да ни чуе. Изчаквам го да се поклони и да отmine.

— Шшт — казвам тихо. — Дори не бива да го наричаш крал.

Тя се усмихва, сякаш не се бои от нищо.

— Отведох го на коронацията му. Стоях под собственото си знаме в Реймската катедрала, когато той бе помазан със свещения елей. Видях как го представиха пред неговия народ, увенчан с короната. Разбира се, че е крал на Франция: той е коронясан и миропомазан.

— Англичаните наказват с разцепване на езика всеки, който каже това — напомням ѝ. — Това е наказанието за първото оскърбление. Изречеш ли го втори път, жигосват челото ти, така че оставаш белязан до живот. Английският крал, Хенри VI, трябва да бъде наричан крал на Франция, онзи, когото наричаш френски крал, трябва да бъде наричан „дофин“, никога с друга титла освен дофин.

Тя се разсмява, искрено развеселена.

— Той дори не бива да бъде наричан французин — възкликва тя. — Вашият велик херцог Бедфорд казва, че трябва да носи името Арманяк^[5]. Но великият херцог Бедфорд се тресеше от страх и тичаше из Руан да вербува войници, когато приближих до стените на Париж с френската армия — да, ще го кажа! — с френската армия, за да предявим правата си над собствения си град за нашия крал, един френски крал, и освен това почти успяхме да го завземем.

Затулвам ушите си с ръце:

— Няма да те чувам, и ти не би трябвало да говориш така. Ще ме набият с камшик, ако те слушам.

Тя веднага улавя ръцете ми: разкайва се.

— Ах, Жакета, няма да те вкарам в беда. Ето, няма вече да казвам нищо. Но трябва да разбереш, че съм правила далеч по-лоши неща от това да използвам думи срещу англичаните. Използвах срещу тях стрели и топовни гюлета, и стенобойни машини и оръдия! Англичаните едва ли ще се обезпокоят заради думите, които съм

изрекла и панталоните, които нося. Аз им нанесох поражение и показах на всички, че нямат права над Франция. Поведох армия срещу тях и ги разгромявах, отново и отново.

— Надявам се никога да не се доберат до теб, и никога да не те разпитват. Било то за думи, за стрели, или за топове.

Тя леко пребледнява при тази мисъл.

— Дай боже, и аз така се надявам. Милостиви боже, и аз така се надявам.

— Пралеля ми ще пише на дофина — казвам с много нисък глас. — Говореха за това на вечеря снощи. Тя ще пише на дофина и ще го подкани да те откупи. А чичо ми ще те предаде на фр... на хората от Арманяк.

Жана свежда глава и устните ѝ се раздвижват в молитва.

— Моят крал ще ме повика — казва тя наивно. — Несъмнено ще ме повика да отида при него, и тогава ще можем да тръгнем отново на бой.

* * *

През август става още по-горещо, и пралеля ми си почива на един диван във вътрешната стая на покоите си всеки следобед: леките копринени завеси около леглото са напоени с лавандулова вода, а затворените капаци хвърлят полегати решетести сенки върху каменния под. Тя обича да ѝ чета, докато лежи със затворени очи, скръстила ръце върху високата талия на роклята, сякаш е изваяно изображение на самата себе си в някоя сенчеста гробница. Сваля голямата островърха диадема, която носи винаги, и оставя дългата си сивееща коса да се разстеле върху хладните бродирани възглавници. Дава ми книги от собствената си библиотека, които разказват за големи любовни истории, за трубадури и дами в непроходими гори, а после един следобед слага в ръката ми една книга и казва: „Прочети това днес“.

Книгата е преписана на ръка, на старинен френски, и аз се запъвам с думите. Трудна е за четене: илюстрациите в полетата са като бодливи храсти и цветя, провиращи се през буквите, а писарят, преписвал всяка дума, е имал натруфен почерк, който се затруднявам да разгадая. Но историята постепенно се разкрива. Това е разказ за

рицар, който язди през тъмна гора и се е изгубил. Той чува шум от вода и тръгва по посока на звука. На една поляна, в лунната светлина, вижда бялото корито на водоскок и плискащите се в него водни струи, а във водата — прекрасна жена, с кожа, по-бледа от белия мрамор, и коса, по-тъмна от нощните небеса. Той се влюбва в нея начаса, а и тя в него. Отвежда я в замъка си и я прави своя съпруга. Тя има само едно условие: всеки месец той трябва да я оставя да се къпе сама.

— Знаеш ли тази история? — пита ме пралеля ми. — Баща ти разказвал ли ти е нещо за нея?

— Чувала съм нещо подобно — казвам предпазливо. Пралеля ми е пословично избухлива в отношенията си с баща ми и не знам дали да се осмеля да произнеса предположението си, че това е легендата за основаването на нашия род.

— Е, сега четеш истинската история — казва тя. Отново затваря очи. — Време е да узнаеш. Продължавай.

Двамата млади са по-щастливи от всяка друга млада двойка на света, и хора от цял свят идват да ги посетят. Имат деца: красиви момичета и странни, буйни момчета.

— Синове — прошепва на себе си пралеля ми. — Само да можеше една жена да има синове, когато пожелае, само да можеше те да бъдат такива, каквито тя желае.

Съпругата никога не изгубва красотата си, макар че годините отминават, а съпругът ѝ става все по-любопитен и по-любопитен. Един ден загатката на тайното ѝ къпане става непоносима за него, той промъква се до банята ѝ и надниква вътре.

Пралеля ми вдига ръка.

— Знаеш ли какво вижда? — пита ме тя.

Повдигам лице от книгата, сложила пръст под илюстрацията с мъжа, който наднича през пролуките в стените на банята. На преден план е жената в банята, с красива коса, чиито кичури се вият като змии по белите ѝ рамене. А във водата проблясва... голямата ѝ люспеста опашка.

— Тя риба ли е? — прошепвам.

— Тя е същество от друг свят — казва пралеля ми тихо. — Опитала се да живее като обикновена жена, но някои жени не могат да водят обикновен живот. Опитала се да върви по обичайните пътища, но някои жени не могат да стъпят на тази пътека. Това е мъжки свят,

Жакета, а някои жени не могат да маршируват под ритъма на бойните барабани на един мъж. Разбираш ли?

Не разбирам, естествено. Твърде млада съм да разбера, че един мъж и една жена могат да се обичат толкова дълбоко, че сърцата им да бият като едно, и въпреки това, в същото време, да знаят, че са напълно и безнадеждно различни.

— Както и да е, можеш да продължиш да четеш. Не остава много.

Съпругът не може да понесе мисълта, че жена му е необикновено създание. Тя не може да му прости, защото я е шпионирал. Напуска го, като взема красивите си дъщери, и той заживява сам със синовете, с разбито сърце. Но при смъртта му — а оттогава и при смъртта на всеки от нашия род — съпругата му Мелузина, красивата жена, която била русалка, водна богиня, се връща при него и той я чува да плаче отвъд крепостните стени за децата, които е изгубила, за съпруга, когото все още обича, и за света, в който няма място за нея.

Затварям книгата и се възцарява такава продължителна тишина, та аз решавам, че пралеля ми е заспала.

— Някои жени от нашата фамилия притежават дарба да виждат в бъдещето — отбелязва пралеля ми тихо. — Някои от тях са наследили силите на Мелузина, сили от другия свят, където живее тя. Някои от нас са нейни дъщери, нейни наследници.

Почти не смея да дишам, толкова жадувам тя да продължи да ми говори.

— Жакета, мислиш ли, че може да си една от тези жени?

— Може и да съм — прошепвам. — Надявам се.

— Трябва да се вслушваш — казва тя меко. — Вслушвай се в тишината, бъди нащрек за нищото. И бъди предпазлива. Мелузина мени формата си като живак, може плавно да се превръща от едно нещо в друго. Може да я видиш навсякъде, тя е като водата. Но можеш да видиш само собственото си отражение по повърхността на някой поток, макар да напругаш очи да я съзреш в зелените дълбини.

— Мой водач ли ще бъде тя?

— Трябва сама да си бъдеш водач, но може да я чуеш, когато ти говори. — Тя замълчава. — Донеси ми кутията за скъпоценности. — Сочи към големия сандък до краката на леглото. Повдигам скърцащия

капак и вътре, до роклите, увити в напудрена коприна, има голяма дървена кутия. Изваждам я. Вътре има множество чекмеджета, пълни с накитите на пралеля ми, представляващи цяло състояние. — Погледни в най-малкото чекмедже — казва тя.

Намирам го. Вътре има черна кадифена кесийка. Развързвам украсените с пискюли връзки, отварям горната част, и в ръката ми пада тежка златна гривна, на която висят безброй малки амулети, всеки с различна форма. Виждам кораб, кон, звезда, лъжица, камшик, ястреб, шпора.

— Когато искаш да узнаеш нещо много, много важно, избери два или три от амулетите — амулети, които олицетворяват онова, което може да бъде, изборите пред теб. Завържи всеки от тях на връв и ги пусни в някоя река, в реката, която е най-близо до дома ти, реката, която чуваш през нощта, когато всичко е смълчано, освен гласът на водите. Остави го там, докато настъпи новолуние. После прережи всички връзки, освен една, и я измъкни, за да видиш бъдещето си. Реката ще ти даде отговора. Реката ще ти каже какво трябва да правиш.

Кимвам. Гривната е студена и тежка в ръката ми, всеки амулет е избор, всеки амулет е шанс, всеки амулет е бъдеща грешка.

— А когато искаш нещо, излез и го прошепни на реката — като молитва. Когато проклинаш някого: напиши проклятието върху парче хартия и пусни хартията в реката, пусни я да плава като малка хартиена лодка. Реката е твоя съюзница, твоя приятелка, твоя повелителка — разбираш ли?

Кимвам, въпреки че не разбирам.

— Когато проклинаш някого... — тя прави пауза и въздиша, сякаш е много уморена. — Внимавай с думите си, Жакета, особено когато проклинаш. Казвай само нещата, които наистина имаш предвид, внимавай да стовариш проклятието точно върху когото трябва. Защото бъди напълно сигурна, че когато пускаш на воля в света такива думи, те могат да излетят по-надалеч от целта си — подобно на стрела, едно проклятие може да полети отвъд целта ти и да навреди другиму. Мъдрата жена е пестелива с проклятията.

Потръпвам, въпреки че в стаята е горещо.

— Ще те науча на още неща — обещава ми тя. — Това е твоето наследство, тъй като ти си най-голямото момиче.

— Момчетата не знаят ли? Брат ми Луи?

Очите ѝ се отварят наполовина, тя ми отправя ленив поглед и ми се усмихва.

— Мъжете владеят света, който познават — казва тя. — Мъжете завладяват всичко, което познават. Обявяват за свое всичко, което научават. Те са като алхимиците, които търсят законите, управляващи света, а после пожелават да ги владеят и да ги пазят в тайна. Присвояват си ревниво всичко, което откриват, оформят познанието по свой собствен себичен образ. Какво остава за нас, жените, освен селенията на непознатото?

— Но нима жените не могат да заемат важно място в света? Самата ти заемаш такова място, пралельо, а Йоланда Арагонска е наречена Кралицата на Четирите Кралства. Няма ли аз да владея големи земи като нея?

— Възможно е. Но те предупреждавам, че жена, която се стреми към голяма власт и богатство, трябва да плати висока цена. Може би ще бъдеш велика жена като Мелузина или Йоланда, или като мен, но ще бъдеш като всички жени: несигурна в света на мъжете. Ще направиш всичко по силите си — може би ще се сдобиеш с известна власт, ако сключиш добър брак или получиш добро наследство — но винаги ще откриваш колко корав е пътят под краката ти. В другия свят — е, кой знае нещо за другия свят? Може би там ще те чуят, а може би ти ще ги чуеш.

— Какво ще чуя?

Тя се усмихва:

— Знаеш. Вече го чуваш.

— Гласове? — питам, мислейки си за Жана.

— Може би.

* * *

Летните горещини започват бавно да губят силата си и през септември става по-хладно. Листата на дърветата в голямата гора около езерото започват да сменят цвета си — от унило зелено към повехнало жълто, а лястовиците кръжат около куличките на замъка всяка вечер, сякаш за да се сбогуват за още една година. Гонят се в кръг, в главозамайваща редица, като воал, който се развява вихрено в

танц. Безкрайните редици лози натежават от плод и всеки ден селянките излизат, запретнали ръкави над лактите на яките си ръце, берат ли, берат плодовете, слагат ги в големи раkitови кошници, които мъжете мятат на каруци и откарват до пресата. В селото се носи тежкият мирис на плодове и ферментиращо вино, роклите на жените са изцапани със синьо, а краката им са пурпурни, и всички казват, че тази година ще бъде добра, богата и изобилна. Когато с придворните дами яздим през селото, хората ни викат да опитаме новото вино. То е леко, пенливо и резливо, и те се смеят на сбърчените ни лица.

Пралеля ми не седи с изправен гръб в стола си, наблюдавайки жените, а отвъд тях — замъка и земите на чичо ми, както правеше в началото на лятото. Когато слънцето изгубва топлината си, тя сякаш също става бледа и студена. Лежи от средата на сутринта до ранна вечер, когато се надига от леглото си само за да отиде в голямата зала до чичо ми и да кимне с глава в отговор на шумните поздравии, когато мъжете вдигат поглед към господаря и господарката си и удрят по дървените маси с кинжалите си.

Жана се моли за нея, поименно, при всекидневните си посещения в църквата, но аз, подобно на дете, просто приемам новия ритъм в деня на пралеля си и седя с нея, за да ѝ чета следобед, и чакам да ми разказва за молитвите, понесли се като книжни лодки по водите на реки, вливащи се в морето, още преди да се родя. Тя ми нарежда да разстеля картите от нейното тесте и ме научава на името и значенията на всяка.

— А сега ги разчети пред мен — казва тя един ден и почуква с тънкия си пръст по една карта. — Каква е тази?

Обръщам я, за да я види. Пред погледите ни застава тъмната, закачулена фигура на Смъртта, с лице, скрито в сянката на качулката, с коса, вдигната над изгърбеното рамо.

— Е, добре — казва тя. — Значи най-сетне си тук, приятелко? Жакета, по-добре помоли чичо си да дойде да ме види.

* * *

Въвеждам го в стаята ѝ и той коленичи до леглото ѝ. Тя полага длан върху главата му, сякаш за благословия. После леко го отблъсва.

— Не мога да понасям това време — казва тя сърдито на чичо ми, сякаш той е виновен, че дните захладняват. — Как можеш да живееш тук? Студено е като в Англия, а зимите продължават цяла вечност. Ще замина на юг, ще отида в Прованс.

— Сигурна ли сте? — пита той. — Мислех, че се чувствате уморена. Не е ли по-добре да си почивате тук?

Тя щраква раздражено с пръсти.

— Твърде студено ми е — казва властно. — Можеш да изпратиш с мен стражи, за да ме съпровождат, освен това ще наредя да подплатят носилката ми с кожи. Ще се върна през пролетта.

— Нима не бихте се чувствали по-удобно тук? — предполага той.

— Иска ми се да видя Рона още веднъж — казва тя. — Освен това ме чакат недовършени дела.

Никой не може да ѝ противоречи, каквото и да става — тя е Мадмоазел — и след броени дни великолепната ѝ носилка е вече пред вратата, с кожи, струпани върху леглото, с месингова грейка за ръце, пълна с горещи въглени, в долната част на носилката вече са натъпкани загреети в пещта тухли, за да ѝ държат топло, а слугите са се подредили да се сбогуват.

Тя подава ръка на Жана, а след това целува леля ми Жана и мен. Чичо ми ѝ помага да се качи в носилката и тя стисва здраво ръката му с тънките си пръсти.

— Пази Девата — казва. — Пази я от англичаните, заповядвам ти.

Той свежда глава.

— Върнете се скоро при нас.

Съпругата му, чийто живот е по-лек, когато знатната дама отсъства, пристъпва напред, за да ѝ подпъхне завивките и да целуне бледите ѝ, хладни бузи. Но аз съм тази, която госпожица дьо Люксембург повиква да пристъпи към нея, като присвива кльощавия си пръст.

— Бог да те благослови, Жакета — казва ми тя. — Ще запомниш всичко, на което съм те учила. И ще стигнеш далече. — Усмива ми се. — По-далече, отколкото можеш да си представиш.

— Но нали ще ви видя през пролетта?

— Ще ти изпратя книгите си — казва тя. — И моята гривна.

— И ще дойдете да гостувате на майка ми и баща ми в Сен Пол през пролетта?

Усмивката ѝ ми казва, че няма да я видя отново.

— Бог да те благослови — повтаря тя и затваря завесите на носилката си, за да се предпази от студения утринен въздух, когато кавалкадата потегля през портата.

* * *

През ноември нещо ме разбужда в най-тъмните часове на нощта, аз сядам в малкото легло, което делия с прислужницата Елизабет, и се заслушвам. Сякаш някой ме вика по име със сладък глас: много висок и много тънък. После съм сигурна, че чувам някой да пее. Странно — звукът идва някъде отвън, пред нашия прозорец, макар че сме високо в малката кула на замъка. Намятам пелерината си върху нощницата, отивам до прозореца и поглеждам навън през пролуката в дървените капаци. Не се виждат светлини, полята и горите около замъка са непроницаемо черни като сплъстена вълна, няма нищо освен този ясен жаловит звук. Това не е славей, но звукът е висок и чист като песен на славей. Не е бухал, твърде мелодичен и продължителен е — напомня на гласовете на момчетата — църковни хористи. Връщам се при леглото и разтърсвам Елизабет, за да се събуди.

— Чуваш ли това?

Тя дори не се събужда истински.

— Не чувам нищо — казва в полусън. — Престани, Жакета. Спя.

Каменният под е леден под босите ми крака. Скачам обратно в леглото и вмъквам студените си стъпала в топлото пространство близо до Елизабет. Тя издава леко сърдито сумтене и се претъркулва надалече от мен, а после — макар да си мисля, че ще лежа на топло и ще се вслушвам в гласовете — заспивам.

* * *

Шест дни по-късно ми съобщават, че пралеля ми, Жана дьо Люксембург, е починала в съня си, в най-тъмния час на нощта, в

Авиньон, до голямата река Рона. Тогава разбирам чий глас съм чула да пее край купичките.

* * *

Веднага щом английският херцог Бедфорд научава, че Жана е изгубила най-високопоставената си закрилница, той изпраща съдията Пиер Кошон, следван от отряд войници, да преговаря за откупването ѝ. Тя е призована да се изправи пред църковен съд по обвинения в ерес. Огромни суми преминават от едни ръце в други: дваисет хиляди ливри за войника, свалил я от коня, десет хиляди франка, които трябва да се изплатят на чичо ми с благопожеланията на краля на Англия. Чичо ми не се вслушва в съпругата си, която умолява да оставим Жана при нас. Аз съм твърде маловажна, за да имам право на глас, и затова трябва да гледам мълчаливо как чичо ми сключва споразумение Жана да бъде предадена на Църквата за разпит.

— Не я предавам на англичаните — казва той на жена си. — Постъпвам така, както ме помоли Мадмоазел, нищо не съм забравил, не я предадох на англичаните. Само я предадох на Църквата. Това ѝ позволява да изчисти името си от всички обвинения срещу нея. Ще бъде съдена от Божии служители, ако е невинна, те ще го потвърдят, и тя ще бъде освободена.

Тя го поглежда потресено, сякаш той е самата смърт, а аз се питам дали той вярва в тези глупости или си мисли, че ние, бидейки жени, сме толкова глупави да смятаме, че една църква, зависима от англичаните, с епископи, назначени от англичаните, ще каже на онези, които я управляват и ѝ плащат, че момичето, вдигнало на крак срещу тях цяла Франция, е просто обикновена девойка, може би малко буйна, може би малко непокорна, и че трябва да я осъдят да каже три пъти „Аве Мария“ и да я изпратят обратно в родното ѝ село, при майка ѝ, баща ѝ и кравите.

— Милорд, кой ще каже на Жана? — е единственият въпрос, който се осмелявам да задам.

— О, тя вече знае — казва той през рамо, докато излиза от залата, за да се сбогува с Пиер Кошон на голямата порта. — Изпратих един паж да ѝ каже да се приготви. Трябва да тръгне с тях още сега.

Щом чувам тези думи, ме изпълва внезапен ужас, вихър от предчувствия, и започвам да тичам: тичам, сякаш за да спася собствения си живот. Но не отивам в женските покои, където пажът сигурно е намерил Жана, за да ѝ каже, че ще я предадат на англичаните. Не затичвам към старата ѝ килия с мисълта, че е отишла там да вземе малката си торба с вещи: дървената си лъжица, острия кинжал, молитвеника, който пралеля ми ѝ даде. Вместо това хуквам нагоре по витата стълба към първия етаж над голямата зала, а след това се втурвам през галерията, минавам през мъничкия вход, където диадемата ми се закача в свода, дърпайки иглите в косата ми, а после изтрополявам нагоре по кръглото каменно стълбище: стъпките ми отекват по стъпалата, дъхът ми излиза все по-накъсан и по-накъсан, повдигам полите си, за да мога да изскоча върху плоския покрив на самия връх на кулата и да видя как Жана, застанала като готова за полет птица, едва пази равновесие върху стената на куличката. Когато чува как вратата се отваря с трясък, тя поглежда през рамо към мен, чува ме как изпищявам: „Жана! Не!“ и пристъпва в празнотата отдолу.

Най-лошото от всичко, безспорно най-лошото, е че тя не скача в нищото, като изплашена сърна. Ужасявах се, че ще скочи, но тя прави нещо далеч по-лошо от това. Гмурва се. Устремява се с главата напред през бойницата, и когато се хвърлям към ръба, виждам, че се спуска като танцьорка, като акробат, с ръце, склучени зад гърба, единият ѝ крак е изпънат като на танцьорка, другият — прегънат, палецът — насочен към коляното ѝ, и виждам, че, за този спиращ дъха миг, докато пада, тя е в позата на *le Pendu*, Обесения, и отива стремглаво към смъртта си, с неговата спокойна усмивка върху умиротвореното си лице.

Глухият звук от тупването, когато тя пада на земята в подножието на кулата, е ужасен. Отеква в ушите ми, сякаш собствената ми глава се е ударила в калта. Искане ми се да изтичам долу да вдигна нейното тяло — на Жана, Девата, смачкано като торба със стари дрехи, но не мога да помръдна. Коленете ми са се подкосили, вкопчила съм се в каменните бойници, те са студени като ожулените ми ръце. Не плача за нея, макар че дъхът ми още излиза като задавени ридания; вцепенена съм от ужас, повалена съм от ужас.

Жана беше млада жена, която се опита да върви по свой собствен път в света на мъжете, точно както ми каза пралеля ми. И той я доведе

до тази студена кула, този лебедов полет, тази смърт.

* * *

Вдигат я безжизнена и в продължение на четири дни тя не помръдва, не се раздвижва, дори съвсем леко, но после излиза от вцепенението си и се надига бавно от леглото, като опипва цялото си тяло, сякаш за да се увери, че е цяла. Удивително, но при падането не си е счупила никакви кости — не си е пукнала черепа, не си е счупила дори един пръст. Сякаш нейните ангели са я поели, когато се е оставила на техния елемент — въздуха. Разбира се, това няма да ѝ бъде от полза: незабавно заявяват, че само дяволът би могъл да спаси момиче, хвърлило се стремглаво от такава висока кула. Ако беше загинала, щяха да кажат, че Бог е въздал справедливост. Чичо ми, човек със здрав и скептичен разум, казва, че земята е така подгизнала след седмиците дъжд през зимата, при това плискана от водата в крепостния ров, че Жана е била по-заstrasена да се удави, отколкото да си счупи нещо, но сега той е твърдо решен тя да си тръгне веднага. Не желае да поеме отговорността за присъствието на Девата в неговия дом сега, когато Мадмоазел вече я няма, за да се грижи за безопасността на всички. Изпраща я първо в къщата си в Арас, Кьорльо Конт, а после, когато тя е прехвърлена в намиращия се във владение на англичаните Руан, за да бъде съдена, заминаваме и ние.

Дължни сме да присъстваме. Такъв именит благородник като чичо ми трябва да бъде там, за да се погрижи да бъде въздадено правосъдие, а семейството му трябва да стои зад него. Леля ми Жана ме води да видя сама как ще свърши святата водачка на дофина — лъжепророчицата на мнимия крал. Половин Франция се събира в Руан да види края на Девата, а ние трябва да бъдем най-първи сред всички.

За момиче, представяно като обикновена полудяла селянка, те са взели твърде много предпазни мерки. Тя е настанена в замък Буврьой; държат я окована, в килия с двойно заключваща се врата и закован с дъски прозорец. Всички се ужасяват, че тя ще избяга като мишка под вратата, или ще излети като птица през пролука в прозореца. Искат от нея да обещае, че няма да се опита да избяга, и, когато отказва, я приковават с вериги към леглото.

— Това няма да ѝ хареса — казва тъжно леля ми Жана.

— Не.

Чакат херцог Бедфорд, и в най-последните дни на декември той влиза в града със стражи, облечени в цветовете на розите — яркочервеното и бялото на Англия. Той изглежда величествено на кон, носи доспехи, излъскани толкова ярко, че бихте ги сметнали за сребърни, а под огромния шлем лицето му е сериозно и строго, големият му клюнест нос го прави да прилича на хищна птица: на орел. Той беше брат на великия английски крал Хенри V, и сега брани земите, които брат му завоюва във Франция по време на голямата битка при Азенкур. Сега младият син на мъртвия крал е новият победител на Франция, а това е неговият предан докрай чичо: човек, който рядко сваля доспехите си или слиза от седлото, и никога не е напълно спокоен.

Всички сме се подредили пред голямата порта на Буврьой, когато той пристига, и тъмният му поглед обхваща всички ни, местейки се от един към друг, сякаш за да подуши предателство. Двете с леля ми правим нисък реверанс, а вуйчо ми Жан докосва почтително шапката си и се покланя. Нашият род е в съюз с англичаните от години; другият ми чичо, Луи Люксембургски, е канцлер на херцога и твърди, че той е най-великият човек, управлявал някога Франция.

Херцогът се смъква тежко от коня и стои сам, като канара, докато мъжете се подреждат да го поздравят, свеждайки глави над ръката му, а някои почти падат на колене. Някакъв мъж излиза напред и, когато Бедфорд го поздравява с надменно кимване на глава, погледът му се плъзва над главата на васала му и ме вижда. Взира се в него, разбира се — той е най-интересното зрелище в този студен зимен ден — но сега той отвърща на погледа ми, и в очите му проблясва нещо, което виждам, но не мога да разпозная. Това е нещо като внезапен глад, сякаш постещ човек вижда пиршество. Отстъпвам назад. Не съм нито изплашена, нито се правя на кокетка, но съм само на четиринайсет години, а в силата и енергията на този човек има нещо, което не бих искала да се насочи към мен. Плъзвам се леко назад, така че да бъда зад леля си, и наблюдавам останалите приветствия, прикрити от диадемата и воала ѝ.

Появява се пищна носилка, с плътни завеси, пристегнати със златни шнуrowe, за да отблъскват студа. Помагат на съпругата на

Бедфорд, херцогиня Ан, да излезе оттам. Нашите слуги я посрещат с кратки възторжени възгласи: тя е от Бургундската династия — наши сеньори и роднини, и всички ѝ се покланяме леко. Херцогинята е грозновата като всичките си роднини, бедните създания, но усмивката ѝ е весела и любезна, тя поздравява топло съпруга си, а после стои, удобно пъхнала ръка в сгъвката на лакътя му, и се оглежда наоколо с весело лице. Махва с ръка на леля ми и сочи към замъка, за да покаже, че по-късно трябва да дойдем при нея. „Ще отидем на вечеря“, прошепва ми леля ми. „Никой на света не се храни по-добре от херцозите на Бургундия“.

Бедфорд сваля шлема си и се покланя на тълпата, не на някого конкретно, и вдига ръка в рицарска ръкавица към хората, които са се надвесили от прозорците на горните етажи и се крепят несигурно по градинските стени, за да видят великия човек. После се обръща и въвежда жена си вътре, и всички изпитваме усещането, че сме видели актьорите и началната сцена от представление на странстващи актьори. Но независимо дали онова, заради което в Руан са надошли толкова много от най-изтъкнатите хора във Франция, е поетична драма или празненство, погребални ритуали или насъскване на диво животно, то всеки момент ще започне.

---

[1] „Няма да се уплашиш от ужасите нощем, от стрелата, която лети денем“ — Свещено писание, Псалтир, Пс. 90:5. — Б.р. ↑

[2] Le Pendu (фр.) — Обесеният — Б.р. ↑

[3] La Roue de Fortune (фр.) — Колелото на съдбата. — Б.пр. ↑

[4] Merde (фр.) — проклятие, по дяволите, жарг. „лайно“. — Б.пр. ↑

[5] По време на Стогодишната война така наречената „Партия на Арманяк“ е една от основните воюващи фракции. Привържениците ѝ подкрепят претенциите на Орлеанския херцог Шарл за френския престол срещу другия претендент. Бургундския херцог. Фракцията взема името си от титлата на тъста на Шарл, херцога на Арманяк, който е бил една от водещите фигури в нея. През 1419 година бургундците стават съюзници на англичаните, а привържениците на Арманяк подкрепят коронясания впоследствие от Жана д'Арк Шарл VII. — Б.р. ↑

РУАН, ФРАНЦИЯ

Пролетта на 1431

После скалпват процеса. Обсипват я до изтощение с учени въпроси, оспорват обясненията ѝ, връщат се към отговорите ѝ, записват неща, които казва в мигове на изтощение и ѝ ги показват отново по-късно, изразяват се възможно най-сложно и после я питат какво мисли, така че тя не разбира въпроса и им казва просто „продължавайте“ или „спестете ми това“. Един-два пъти просто отвърща: „Не знам. Аз съм просто и неуко момиче. От къде да знам?“

Чичо ми получава тревожно писмо от кралица Йоланда Арагонска, която изразява убеждението си, че дофинът ще откупи Жана, просто ѝ били нужни още три дни, още седмица, за да го убеди, не можем ли да забавим процеса? Не можем ли да помолим за отсрочка от няколко дни? Но Църквата е оплела здраво момичето в паяжината на разпитите, и сега вече никога няма да я пуснат.

Всичко, което високообразовани мъже могат да направят, за да прикрият една проста истина, да накарат една жена да се усъмни в онова, което чувства, да объркат мислите ѝ, е сторено. Използват познанието си като остен, с който я тласкат в една посока, а после — в друга, докато най-накрая я хващат в капана на противоречията, които тя не може да проумее. Понякога ѝ отправят обвинения на латински и тя ги гледа, объркана от звука на този език, на който е чувала да се говори само в църква, по време на любимата ѝ литургия. Как биха могли същите тези звуци, тези познати, обичани тонове, толкова тържествени и мелодични за нея, сега да бъдат самият глас на обвинението?

Понякога повдигат скандални обвинения срещу нея с думите на собствения ѝ народ, стари, простовати клюки от родното ѝ село Домреми, за суета, за фалшива гордост. Твърдят, че тя зарязала някакъв мъж преди брака, говорят, че избягала от почтените си родители, казват, че работила в кръчма и раздавала щедро услугите си като някоя

селска пачавра, заявяват, че придружавала войската като обикновена развратница, казват, че тя не е Дева, а блудница, и че всички го знаели.

Налага се Ан, самата добросърдечна дребничка херцогиня Бедфорд, да потвърди, че Жана е девица, и да настоява на войниците, които я пазят, да се забрани да я докосват или тормозят. Трябва да им се заяви, че не е богоугодно да посягат на нея. После, веднага щом тази заповед е дадена, казват, че след като сега Жана е в безопасност, закриляна от обещанието на херцогинята, тя няма оправдание да носи мъжки дрехи и трябва да облече рокля; защото — казват ѝ — от сега нататък е грях, смъртен грях, да носи панталони.

Замайват ѝ главата, объркват я непоносимо. Те са високопоставени служители на Църквата, а Жана е селско момиче, набожно момиче, което винаги е изпълнявало заповедите на свещеника, докато чуло гласове на ангели, които ѝ казали да направи нещо повече. Накрая тя рухва и се разплаква като дете, облича роклята, както ѝ заповядват, и признава всички грехове, които ѝ приписват. Не знам дали изобщо разбира дългия списък. Поставя върху признанията си своя знак — пише името си, а после изписва до него кръстче, сякаш за да отрече подписа си. Признава, че не е имало никакви ангели и никакви гласове, и че дофинът е само дофин, а не крал на Франция, че коронацията му е била недействителна, а красивите ѝ доспехи са оскърбление към Бога и човека, и че тя е момиче, глупаво момиче, опитало се да води зрели мъже, сякаш е можела да го стори по-добре от тях. Тя заявява, че е била суетна глупачка, щом си е позволила да мисли, че едно момиче може да предвожда мъже, тя е жена, давала съвети, по-лоши от онзи, даден на Адам от Ева, тя е помощничка на самия дявол.

— Какво? — изревава херцог Бедфорд. Ние гостуваме на съпругата му, херцогинята, седнали в покоите ѝ пред хубав огън, един свирач дърпа струните на лютня в ъгъла, на всяка маса има малки чаши, пълни с най-добро вино, всичко е елегантно и красиво, но чуваме ужасяващия му рев през две затворени врати.

Чуваме вратите да се затръшват, когато самият граф Уорик изтичва от покоите на херцога да разбере какво се е объркало, и в този издайнически изблик на ярост виждаме — сякаш някога изобщо сме се съмнявали — че тези англичани никога не са искали Църквата да се пребори с душата на една объркана девойка и отново да я вразуми, да я

накара да се изповяда, да се разкае и да получи опрощение — от самото начало това е било просто лов на вещици с ялната цел да се намери вещица, клада, която търси главня за разпалването си. Смъртта, очакваща една девойка. Херцогинята отива до вратата и слугите я разтварят пред нея, за да можем всички да чуем, съкрушително ясно, как съпругът ѝ крещи на епископа Пиер Кошон, Кошон — съдията, Кошон — човекът, който явно представлява тук — едновременно — Бог, правосъдието и Църквата.

— В името на Христа! Не ми трябва тя да се признава за виновна, не искам да се отрича, не искам да се изповядва и да получава опрощение за греховете си, по дяволите, определено не искам да бъде затворена до живот! Каква безопасност ще ми донесе това? Искам я превърната в купчина пепел, разнесена на вятъра. Колко по-ясен трябва да бъде? Проклятие! Трябва ли лично да я изгоря? Казахте, че Църквата ще го направи вместо мен! Направете го!

Херцогинята бързо отстъпва назад и прави знак да затворят вратите на стаята ѝ, но все още чуваме как регентът ругае и проклина гръмогласно. Херцогинята свива рамене — мъжете са си мъже, а сега е война — леля ми се усмихва разбиращо, свиращът на лютия засвирва възможно най-високо, и запява. Отивам до прозореца и поглеждам навън.

На пазарния площад има издигната наполовина клада, здрава конструкция с голяма централна греди и струпани около нея дърва. Жана е признала и се е разкажала, намерили са я за виновна в престъпленията ѝ, и са я осъдили на затвор.

Но не отнасят дървата.

Леля ми прави знак с глава, че ще си вървим, и аз излизам в залата да я изчакам, докато тя се бави в покоите на херцогинята, изричайки няколко прощални думи. Покрила съм главата си с качулката, пхнала съм ръце в пелерината си. Студено е за май. Питам се дали Жана има завивки в килията си, когато големите двойни врати към приемните помещения на херцога се отварят и сам херцогът излиза бързо навън.

Снишавам се в реверанс и предполагам, че той почти не ме вижда, увита в тъмната пелерина в сенчестия вход. Очаквам да отmine бързо покрай мен, но той се спира.

— Жакета? Жакета Сен Пол?

Снишавам се още повече:

— Да, Ваша светлост.

Той пъха силната си ръка под лакътя ми и ме повдига. Другата му ръка отмята назад качулката ми и обръща лицето ми към светлината на отворената врата, с ръка под брадичката ми, сякаш съм дете и проверява дали устата ми е чиста. Хората му го чакат, около нас трябва да има поне десетина души, но той се държи така, сякаш сме съвсем сами. Взира се в мен внимателно, сякаш иска да ме разгадае. Отвърщам безизразно на погледа му: не знам какво иска от мен, а леля ми ще се ядоса, ако кажа не каквото трябва на този изключително важен човек. Леко прехапвам устната си и го чувам как рязко си поема дъх.

— За бога, на колко години си?

— Тази година навършвам петнайсет, Ваша светлост.

— И си тук с баща си?

— С леля си, Ваша светлост. Баща ми е Пиер, новият граф дьо Люксембург.

— Новият граф ли? — пита той, като се взира в устата ми.

— След смъртта на госпожица дьо Люксембург — измънквам. — Сега баща ми е граф дьо Люксембург. Той беше наследникът й.

— Разбира се, разбира се.

Като че ли няма нищо друго за казване, но той все така се взира в мен, все така ме държи с една ръка за лакътя, а с другата е хванал ръба на качулката ми.

— Ваша светлост? — прошепвам, надявайки се, че той ще се опомни и ще ме пусне.

— Жакета?

Той прошепва името ми, сякаш говори на себе си.

— Мога ли да ви помогна с нещо?

Искам да кажа: „Моля ви, пуснете ме“, но едно момиче на моята възраст не може да каже такова нещо на най-високопоставения мъж във Франция.

Той издава лек, задавен звук.

— Всъщност мисля, че можеш. Жакета, ти ще станеш красива жена, красива млада жена.

Оглеждам се бързо наоколо. Хората от свитата му го чакат, почти без да помръдват, преструвайки се, че не виждат, че не слушат. Никой

тук няма да му каже да ме пусне, а аз не мога да го направя.

— Имаш ли си любим? Е? Някой, който да ти се е харесал? Някой дързък малък паж да те е целунал?

— Не, милорд. Не, разбира се, че не... — Заеквам, сякаш съм прегрешила, сякаш наистина съм сторила нещо толкова глупаво и вулгарно, за каквото намеква той. Той се усмихва, сякаш за да покаже благосклонност към мен, но стиска лакътя ми здраво, сякаш е ядосан. Отдръпвам се леко назад, за да се освободя от хватката му, от жадния му поглед. — Баща ми е много строг — казвам безпомощно. — Честта на семейството ми... Отседнала съм при чичо си Жан и съпругата му. Те никога не биха допуснали...

— Не ти ли се иска да имаш съпруг? — пита ме той невярващо. — Нощем, когато си в леглото, не мислиш ли за мъжа, който ще се ожени за теб? Не мечтаеш ли за млад съпруг, който ще дойде за теб като трубадур и ще говори за любов?

Вече треперя, това е кошмар. Хватката му е по-силна от всякога, но ястребовото му лице се приближава все повече и повече, и сега той шепне в ухото ми. Започвам да си мисля, че е полудял. Гледа ме, сякаш иска да ме изяде, и аз изпитвам разтърсващото усещане, че пред мен се разтваря свят, който не искам да познавам.

— Не, не — прошепвам. Но после, понеже той не ме пуска, а ме притиска по-плътно, внезапно ме обзема гняв. Изведнъж си спомням коя съм, каква съм.

— Ако е угодно на Ваша светлост, аз съм девица — казвам: думите се изсипват като водопад. — Девица от Люксембургската династия. Мен никой не ме е докосвал, никой мъж не би дръзнал. Бях повереница на госпожица дьо Люксембург, девица като самата мен. Като девица имам дори силата да уловя еднорог. Не е редно да ми се задават подобни въпроси...

Откъм стаята на херцогинята се чува шум, вратата зад нас внезапно се отваря и той веднага ме пуска, като момче, което хвърля откраднат сладкиш. Обръща се и протяга двете си ръце към грозноватата си, дребна съпруга.

— Скъпа моя! Бях тръгнал да те търся.

Ясният ѝ поглед обхваща всичко — преbledнялото ми лице, смъкналата се назад качулка, и престорената му добродушна веселост.

— Е, ето ме — казва тя сухо. — Така че не е нужно да търсите повече. Освен това виждам, че вместо мен сте намерили малката Жакета Сен Пол.

Отново правя реверанс, а той ме поглежда така, сякаш ме вижда за първи път.

— Добър ден — казва небрежно, а на жена си казва поверително: — Трябва да вървя. Ще объркат всичко. Трябва да вървя.

Тя му кимва с непринудена усмивка, той се обръща и излиза: хората му потеглят след него с тежка стъпка. Предполагам ужасено, че съпругата му Ан ще ме попита дали съпругът ѝ е говорил с мен, какво е казал, какво съм правела с него в тъмния коридор, защо ми е говорил за любов и трубадури. Защото не бих могла да отговоря на такива въпроси. Не знам какво правеше той, не знам защо ме сграбчи. Призлява ми и коленете ми се разтреперват, като си помисля за блесналите му очи, приковани върху лицето ми, и за неприличния му шепот. Но знам, че той нямаше право. Знам също, че се защитих, и знам, че онова, което казах, е вярно: аз съм девица, толкова непорочна и чиста, че мога да уловя еднород.

Но онова, което става в действителност, е по-лошо, далеч по-лошо: тя просто ме гледа, спокойно, и чувството на обида бавно се оттича от мен, защото тя не ме пита какво съм правила със съпруга ѝ: гледа ме, сякаш вече знае. Оглежда ме от горе до долу, сякаш знае всичко. Отправля ми лека, разбираща усмивка, сякаш ме има за някаква малка крадла, сякаш току-що ме е хванала с ръка в кесията ѝ.

* * *

Лорд Джон, херцог Бедфорд, постига своето, великият граф Уорик постига своето, видните благородници на Англия постигат своето. Жана, останала без съветници, които да я защитават, променя решението си относно своята изповед, сваля женската рокля и облича отново момчешките дрехи. Обявява на всеослушание, че е сгрешила, като е отрекла, че чува гласове, сбъркала е, че се е признала за виновна. Тя не е еретичка, не е идолопоклонница, не е вещица, хермафродит или чудовище, отказва да се признае за виновна в подобни неща, не може да се застави да признае грехове, които никога

не е извършвала. Тя е момиче, напътствано от ангелите да открие принца на Франция и да го призове за величие. Чула е ангели, те са ѝ казали да го коронясва като крал. Тя твърди, че това е Божията истина — и затова челюстите на Англия щракват с наслада и се затварят върху нея.

От стаята си в замъка виждам кладата, докато я издигат още по-високо. Построяват трибуна, от която благородниците да наблюдават зрелището, сякаш това е турнир, и прегради, за да възпират хилядите, които ще дойдат да гледат. Най-накрая леля ми поръчва да си сложа най-хубавата рокля и високата шапка и да я придружа.

— Болна съм, не мога да дойда — прошепвам, но този път тя е непреклонна. Не може да бъде извинена, трябва да присъствам. Трябва да ме видят, до леля ми, до Ан, херцогиня Бедфорд. Трябва да изиграем ролята си в тази сцена като свидетели, като жени, които приемат управлението на мъжете. Ще бъде там, за да покаже какви трябва да бъдат момичетата: девизи, които не чуват гласове, жени, които не си въобразяват, че знаят нещо по-добре от мъжете. Леля ми, херцогинята, и аз представяме жените такива, каквито мъжете биха искали те да бъдат. Жана е жена, която мъжете не могат да приемат.

Стоим под лъчите на топлото майско слънце, сякаш чакаме тръбния сигнал за началото на турнир. Тълпата около нас е шумна и весела. Малко са хората, които мълчат, някои жени държат разпятия, една-две са положили ръце върху кръстчетата, окачени на шиите им, но повечето хора се наслаждават на деня, който ще прекарат навън, чупят орехи и отпиват големи глътки от плоски шишенца — весел излет в слънчев майски ден и ободряващото зрелище на публично изгаряне в края му.

После вратата се отваря, стражите излизат с маршова стъпка и изтикват назад хората от тълпата, които започват да шепнат, да съскат и дюдюкат, обърнати към отварящата се вътрешна врата, изпружвайки шии да я видят първи.

Тя не изглежда като моята приятелка Жана — това е първата ми мисъл, когато я извеждат от малката странична врата на замъка. Отново носи момчешките си ботуши, но не крачи със свободната си, уверена походка. Предполагам, че са я измъчвали, навярно костите на стъпалата ѝ са счупени, пръстите на краката ѝ са натрошени на дибата.

Почти я влачат, а тя прави малки, щапукати крачки, сякаш се опитва да намери опора върху несигурен терен.

Не носи момчешката шапка, няма я кестенявата, късо подстригана коса, обръснали са ѝ главата като на опозорена блудница. Върху голата кожа на главата, осеяна тук-там с петна засъхнала кръв, където бръснарят е порязал бледата ѝ кожа, са нахлупили висока хартиена шапка, подобна на епископска митра, на която са написани греховете ѝ, с едри, разкривени букви, за да ги видят всички: Еретичка. Вещица. Изменница. Облечена е в безформена бяла роба, завързана на кръста с парче евтина връв. Робата е прекалено дълга, полите ѝ се влачат около пристъпващите ѝ с усилие крака. Изглежда нелепо — фигура, която буди присмех, и хората започват да дюдюкат и да се смеят, някой хвърля шепа кал.

Тя се оглежда наоколо, сякаш търси отчаяно нещо, очите ѝ се стрелкат навсякъде, и аз съм обзета от ужас, че ще ме види и ще разбере, че не съм успяла да я спася, че дори сега не правя нищо и няма да направя нищо, за да я спася. Измъчва ме ужасната мисъл, че тя може да ме повика по име, та всички да разберат, че тази сломена смешница е била моя приятелка, мисълта, че приятелството ни ще ме посрами. Но тя не гледа към светналите от възбуда лица, които се тълпят около нея, а моли за нещо. Виждам я как умолява настойчиво, а после един войник, обикновен английски войник, грубо тиква в ръцете ѝ дървен кръст, и тя го стиска, докато я повдигат и я избутват нагоре към кладата.

Построили са кладата толкова висока, че е трудно да повдигнат Жана. Краката ѝ се запъват по стълбата, а ръцете ѝ не могат да намерят опора. Но те я бутат грубо, ожесточено, изотзад, с ръце върху гърба ѝ, върху задника ѝ, върху бедрата, а после един едър войник се качва по стълбата с нея, стисва в шепи грубия плат на робата ѝ и я извлича нагоре до себе си като чувал, обръща я и опира гърба ѝ в кола, който се издига над купчината дърва за кладата. Подхвърлят му една верига, той я увива няколко пъти около Жана, а после я затяга с клин отзад. Подръпва веригата с опитен жест и пъха дървения кръст в предницата на роклята ѝ, а в тълпата отдолу един монах си пробива път напред и вдига към нея разпятие. Тя се взира в него немигащо, и, за свой срам, разбирам, че се радвам, задето е приковала очи върху кръста, така че няма да погледне към мен, да ме види в най-хубавата ми рокля и с

новата кадифена шапчица, сред благородниците, които разговарят и се смеят навсякъде около мен.

Свещеникът заобикаля и отива до подножието на кладата, като чете на латински — това е ритуалното проклятие, отправяно към еретичката, но почти не го чувам от насърчителните крясъци и общия тътен на нарастващото вълнение сред тълпата. Мъже с горящи факли излизат от замъка и наобикалят кладата, като я запалват от всички страни, а после облягат факлите върху дървата. Някой е намокрил дървата, така че да горят бавно, за да може тя да страда възможно най-дълго, и димът се стеле около нея.

Виждам устните ѝ да се движат, тя все още гледа към вдигнатия кръст, виждам, че повтаря: „Исусе, Исусе“ отново и отново, и за миг си казвам, че може би ще стане чудо — ще се извие буря и ще удави огъня, ще връхлетят светкавично войските на Арманяк. Но не се случва нищо. Виждам само виещия се черен дим, бялото ѝ лице и нейните движещи се устни.

Огънят се разгаря бавно, тълпата подиграва войниците, задето са подредили кладата не както трябва, пръстите ми са изтръпнали в най-хубавите ми обувки. Голямата камбана започва да бие, бавно и тържествено, и макар че едва виждам Жана през сгъстяващия се облак дим, забелязвам как тя обръща главата си с голямата книжна митра, как тя се заслушва, и се питам дали чува своите ангели през камбанния звън, и какво ли ѝ казват те сега.

Дървата се разместват леко и пламъците започват да ги ближат. Вътрешната част на купчината е по-суха — издигнаха я за нея още преди седмици — и сега, сред пукот и искри, тя пламва по-ярко. На светлината разкривените сгради на площада трептят и изглеждат по-високи, димът започва да се вие по-бързо, яркият огън хвърля трептящ отблясък върху Жана и аз виждам как тя вдига очи, ясно виждам как произнася думата „Исусе“, а после главата ѝ клюмва като на дете, което заспива, и тя притихва.

За миг си помислям наивно, че може би е заспала, може би това е чудото, изпратено от Бог, после внезапно избухва пламък, дългата бяла роба се запалва, по гърба ѝ плъзва огнен език, а хартиената митра започва да потъмнява и да се сгърчва. Тя е неподвижна, безмълвна като малък каменен ангел, а купчината дърва отново се размества и ярките искри политат нагоре.

Стисвам зъби и откривам, че ръката на леля ми стиска моята.

— Не припадай — изсъсква тя. — Трябва да стоиш права.

Стоим, здраво хванати за ръце, с напълно безизразни лица, сякаш това не е кошмар, който ми показва ясно, сякаш написано с огнени букви, какъв край може да очаква едно момиче, ако се опълчи срещу правилата на мъжете и реши, че може само да гради съдбата си. Тук съм не само за да видя какво се случва на една еретичка. Тук съм, за да видя какво се случва на жена, която си мисли, че знае повече от мъжете.

Поглеждам през трептящия въздух над огъня към нашия прозорец в замъка, и виждам прислужницата, Елизабет, да се взира надолу. Вижда ме как вдигам глава към нея и ние се споглеждаме, вцепенени от ужас. Тя бавно протяга ръка и прави знака, който Жана ни показва в онзи ден край крепостния ров, под горещото слънце. Елизабет рисува с показалец кръг във въздуха — знакът за колелото на съдбата, което може да издигне една жена толкова високо в света, че тя да може да командва армия, или да я смъкне до това: позорна и мъчителна смърт.

ЗАМЪКЪТ СЕН ПОЛ, АРТОА

Пролетта на 1433

След още няколко месеца, прекарани при чичо ми Жан, а после — продължило цяла година гостуване при родствениците ни в Бриен, майка ми преценява, че вече съм усвоила достатъчно изтънчените маниери, за да се върна у дома, докато планират женитбата ми, и така аз живея в замъка ни в Сен Пол, когато получаваме вестта, че Ан, херцогиня Бедфорд, е починала и че херцогът страда от самотата си. После идва писмо от чичо ми Луи, канцлерът на херцога.

— Жакета, това засяга теб.

Майка ми ме вика да се явя в покоите ѝ, където я намирам седнала, а баща ми се е изправил зад стола ѝ. И двамата ме гледат строго и аз бързо прехвърлям през ума си онова, което съм сторила през деня. Не съм завършила многобройните задачи, които се очаква да изпълня, и тази сутрин не отидох на църква, стаята ми не е подредена и изоставям с шиенето, но няма баща ми би дошъл в покоите на майка ми да ме упрекне за това?

— Да, почитаема майко?

Майка ми се поколебава, вдига бързо поглед към баща ми, после решително казва:

— Разбира се, ние с баща ти обмисляме да ти намерим съпруг и търсим някой, който да ни се стори подходящ — надявахме се, че... но няма значение, защото ти извади късмет, получихме изключително изгодно предложение. Накратко, чичо ти Луи те е предложил за съпруга на херцог Бедфорд.

Толкова съм изненадана, че не казвам нищо.

— Това е огромна чест — казва кратко баща ми. — Осигурява ти много високо положение. Ще бъдеш английска херцогиня, първата дама след майката на краля в Англия, безспорната първа дама във Франция. Би трябвало да паднеш на колене и да благодариш на Бог за тази благоприятна възможност.

— Какво?

Майка ми кимва, потвърждавайки казаното. И двамата ме гледат втренчено, в очакване на някаква реакция.

— Но съпругата му току-що почина — казвам безпомощно.

— Да, наистина, чичо ти Луи ти направи голяма услуга, като се погрижи да представи името ти толкова отрано.

— Бих предположила, че той ще иска да изчака малко.

— Нали херцогът те видя в Руан? — пита майка ми. — А после отново, в Париж?

— Да, но беше женен — казвам, без да мисля. — Видя ме... — спомням си онзи тъмен, хищен поглед, и как пристъпих зад леля ми, за да се скрия от него. Спомням си сенчестото преддверие и мъжа, който шепнеше в ухото ми, а после отиде да даде заповед за изгарянето на Девата. — И херцогинята беше там. Познавах и нея. Виждахме нея далеч по-често, отколкото него.

Баща ми свива рамене.

— Във всеки случай, външността ти му се е понравила, а чичо ти е нашепнал твоето име в ухото му и ти ще бъдеш негова съпруга.

— Той е много стар — казвам тихо, като насочвам тази реплика към майка ми.

— Не много. Малко над четирийсетте — казва тя.

— А вие, мисля, ми казахте, че е болен — обръщам се към баща си.

— Толкова по-добре за теб — казва майка ми. Вероятно иска да каже, че един възрастен съпруг може да не бъде толкова взискателен, колкото един млад мъж, а ако умре, още на седемнайсет мога да бъда вдовстваща херцогиня, което би било единственото по-добро нещо от това да бъда херцогиня на седемнайсет.

— Не съм очаквала такава чест — казвам със слаб глас на двамата. — Може ли да ми бъде спестена? Боя се, че не съм достойна.

— Ние принадлежим към най-изтъкнатата фамилия в християнския свят — казва надменно баща ми. — Родственици сме на императора на Свещената Римска Империя. Как да не си достойна?

— Не можеш да бъдеш освободена от това задължение — казва майка ми. — Всъщност, би била глупачка, ако изпитваш нещо друго, освен възторг. Всяко момиче във Франция и Англия би дало дясната си ръка за подобен брак. — Тя помълчава и прочиства гърло. — Той е

най-видният благородник във Франция и Англия след краля на Англия. И ако кралят умре...

— Да пази бог от това — казва припряно баща ми.

— Да не дава господ, наистина, но ако кралят умре, тогава херцогът ще бъде престолонаследник на Англия, а ти ще бъдеш кралица на Англия. Какво мислиш за това?

— Не съм мислила за брак с човек като херцога.

— В такъв случай помисли си сега — казва баща ми отривисто.
— Защото той пристига тук през април, за да се ожени за теб.

* * *

Чичо ми Луи — освен канцлер на херцога е и епископ на Теруан — е едновременно домакин и свещеник на тази уредена от самия него сватба. Устройва прием за нас в епископския си дворец, а Джон, херцог Бедфорд, пристига с хората си, облечени в червено-белите цветове на Англия, докато аз стоя на входа на двореца, в рокля с възможно най-бледожълтия цвят, с воал от прозрачна златиста материя, който се спуска плавно от високата ми диадема.

Неговият паж изтичва напред, за да задържи коня му, друг коленичи на земята до него, а после се отпуска на ръце и колене — живо стъпало за слизване от коня. Херцогът слиза тежко от седлото върху гърба на мъжа, а после се смъква на земята. Никой не коментира това. Херцогът е толкова велик човек, че неговите пажове приемат за чест той да стъпва върху тях. Оръженосецът поема шлема му и подсилените с метал рицарски ръкавици, и отстъпва встрани.

— Милорд.

Чичо ми, епископът, поздравява господаря си с очевидна привързаност, а после свежда глава да целуне ръката му. Херцогът го тупва по гърба, а после се обръща към баща ми и майка ми. Едва когато размяната на любезности с тях приключва, той се обръща към мен и пристъпва напред, улавя двете ми ръце, придърпва ме към себе си и ме целува по устата.

По брадичката му е набола груба четина, дъхът му е лош; изпитвам чувството, че ме ближе хрътка. Лицето му ми се струва много едро, когато се навежда към мен, и пак много голямо, докато се

отдръпва. Не спира, за да ме погледне или да се усмихне, само тази единствена агресивна целувка, после се обръща към чичо ми и казва: „Нямате ли вино?“, и те се засмиват, защото това е тайна шега между тях, основана на дългогодишното им приятелство, и чичо ми влиза вътре начело, майка ми и баща ми ги следват, а аз стоя изоставена за миг, загледана след по-възрастните, с оръженосеца до себе си.

— Милейди — казва той. Предал е на някой друг доспехите на херцога, и сега ми се покланя и докосва почтително шапката си. Тъмната му коса е подстригана в прав бретон над веждите, очите му са сиви като каменна плоча, но цветът им сякаш прелива в синьо. Усмивката му е странно крива, сякаш нещо го забавлява. Зашеметяващо красив е, чувам как придворните дами зад мен шушукат леко. Покланя се и ми предлага ръката си, за да ме отведе вътре. Слагам длан върху неговата и усещам топлината на ръката му през меката кожа на ръкавицата му. Изведнъж той смъква ръкавицата, така че пръстите му държат моите. Струва ми се, че бих искала да взема ръката ми в своята, да положи топлата си длан върху моята. Имам чувството, че бих искала да прегърне раменете ми, да ме сграбчи за талията.

Тръсвам глава да проясня ума си от подобни нелепи мисли, и казвам рязко, като непохватно момиче: „Ще вляза сама, благодаря ви“, пускам ръката му и влизам след тях вътре.

* * *

Тримата мъже седят с чаши вино в ръце, майка ми се е разположила в една прозоречна ниша и наблюдава как слугите носят малки сладкиши и доливат чашите им. Отивам до нея с придворните ѝ дами и двете ми малки сестри, които са облечени в най-хубавите си дрехи и им е оказано доверието да стоят с възрастните в този изключително важен ден. Искане ми се да бях на осем години, като Изабел, да можех да гледам Джон, херцог Бедфорд, да се дивя на величието му и да знам, че няма да ми каже нищо, че няма дори да ме забележи. Но вече не съм малко момиче, и когато го поглеждам от другия край на залата, забелязвам, че той несъмнено ме вижда, гледа ме с някакво жадно любопитство, и този път няма къде да се скрия.

Майка ми идва в моята стая вечерта преди сватбата ми. Донася роклята за следващия ден и я слага грижливо в раклата пред леглото ми. Високата диадема и воалът са сложени на поставка, на безопасно място, където не могат да пострадат от прахта или свещите.

Прислужницата ми реши с четка светлите ми коси пред очуканото сребърно огледало, но когато майка ми влиза, аз казвам: „Сега можеш да спреш, Маргарет“, тя сплита дългата коса в хлабава плитка, завързва я с панделка, и излиза от стаята.

Майка ми сяда смутено на леглото.

— Трябва да поговоря с теб за брака — подхваща тя. — За това какви ще бъдат задълженията ти като омъжена жена. Предполагам, че е редно да узнаеш.

Обръщам се на столчето си и чакам, без да казвам нищо.

— Това е много изгоден брак за теб — казва тя. — Ние принадлежим към Люксембургската династия, разбира се, но да се сдобиеш с положението на английска херцогиня е голямо постижение.

Кимвам. Питам се дали ще каже нещо за онова, което става в брачната нощ. Страхувам се от великия херцог и се ужасявам от мисълта да прекарам нощта с него. На последната сватба, на която ходих, сложиха двойката да си легне заедно, а на сутринта изведоха двамата с музика, песни и смях, после майката влезе вътре и изнесе чаршафите, които бяха почервенели от кръв. Никой не искаше да ми каже какво е станало, дали е имало някаква злополука. Всички се държаха така, сякаш всичко беше прекрасно, сякаш бяха доволни от вида на кръвта върху чаршафите. Те дори се смееха и поздравяваха младоженеца. Питам се дали майка ми ще обясни това сега.

— Но за него този брак не е изгоден — казва тя. — Може да му струва много скъпо.

— Имаш предвид средствата, които ще отделя за мен ли? — питам, като си мисля, че сигурно ще му струва доста пари да ми плаща месечна издръжка.

— Съюзниците му — казва тя. — Той беше в съюз с херцозите на Бургундия срещу застъпниците на Арманяк. Англия не би могла да води такава война без подкрепата им. Покойната му съпруга беше Ан

Бургундска — сегашният херцог беше неин брат — и тя прие за свое задължение да поддържа добро приятелство между брат си и своя съпруг. Сега, когато тя почина, няма кой да поддържа приятелството, няма кой да им помага да решат разногласията си.

— Е, аз не бих могла — казвам, мислейки си за Бургундския херцог, когото съм виждала половин дузина пъти през целия си живот, а той със сигурност дори не ме е забелязал.

— Ще трябва да опиташ — казва майка ми. — Като английска херцогиня ще бъдеш длъжна да запазиш съюза на Бургундия с Англия. Съпругът ти ще очаква от теб да развличаш съюзниците му и да бъдеш очарователна.

— Очарователна ли?

— Да. Но съществува едно затруднение. Тъй като негова светлост Джон Бедфорд се жени за теб толкова скоро след смъртта на съпругата си, Бургундският херцог е огорчен от това оскърбление към паметта на покойната си сестра. Прие го зле.

— Тогава защо да се женим толкова бързо? — питам. — Щом това разстройва херцога на Бургундия? Нима не е редно да изчакаме да измине една година, вместо да го обиждаме? Той е наш родственик, както и съюзник на херцог Бедфорд. Нима е редно да го оскърбяваме?

Майка ми се усмихва слабо.

— Този брак те превръща в херцогиня — напомня ми тя. — Дава ти титла, по-висока дори от моята.

— Мога да стана херцогиня и догодина. — Възможността да се спася от този брак, дори за година, ме изпълва с надежда. — Можем просто да се сгодим.

— Лорд Джон не желае да чака — казва тя безцеремонно. — Така че не се надявай на това. Само искам да те предупредя, че той може да изгуби съюзника си, като се ожени за теб. Трябва да направиш всичко по силите си, за да запазиш приятелството на Бургундския херцог, и да напомниш и на двамата, че си родственица на Бургундските херцози и техен васал. Говори с Бургундския херцог насаме и му обещавай, че няма да забравиш родството си с бургундците. Направи всичко, което можеш, за да запазиш приятелството между двамата, Жакета.

Кимвам. Наистина не знам какво според нея мога да направя аз — едно седемнайсетгодишно момиче, за да поддържам съюза между

двама велики мъже, достатъчно стари да ми бъдат бащи. Но ще трябва да обеща да се постарая.

— А бракът... — подемам.

— Да?

Поемам си дъх.

— Какво точно се случва?

Тя свива рамене и прави лека гримаса, сякаш разговорите за това са под достойнството ѝ, или са смущаващи, или още по-лошо — прекалено неприятни, за да бъдат облечени в думи.

— О, скъпа моя, просто изпълни дълга си. Той ще ти каже какво очаква от теб. Ще ти каже какво да правиш. Няма да изисква от теб да знаеш нищо, ще предпочете сам да те наставлява.

— Боли ли? — питам.

— Да — казва тя неотзивчиво. — Но не много дълго. Тъй като е по-стар и опитен, той би трябвало да направи всичко по силите си да не ти причини твърде силна болка. — Тя се колебава. — Но ако все пак го стори...

— Да?

— Не се оплаквай.

* * *

Сватбата ще бъде по пладне и аз започвам да се приготвям в осем сутринта, когато прислужницата ми донася хляб, месо и разреден ейл, за да се подкрепя за дългия ден. Изкикотвам се, когато виждам отрупания с храна поднос.

— Не излизам на лов, знаеш.

— Не — казва тя злокобно. — Теб ще ловят — и останалите прислужници заедно с нея се разкикотват като цял курник кудкудякащи кокошки. Това е единствена и последна шега, която изричам през този ден.

Сядам нацупено на масата и се храня, докато те се забавляват да съчиняват разни преувеличени версии за това как бивам преследвана и уловена, до момента, когато влиза майка ми, последвана от двама слуги, мъкнещи голяма дървена каца, която ще послужи като вана.

Поставят я пред огъня в спалнята ми, застилат я с чисто платно и започват да изливат вътре кана след кана с гореща вода. Прислужничките се суят наоколо, носят кърпи за подсушаване и започват да подреждат новите ми долни фусти, с много коментари за дантелата и панделките, за това колко фино е всичко, и какъв късмет имам. Майка ми вижда напрегнатото ми изражение и изпъжда от стаята всички с изключение на старата ни бавачка, която трябва да ми изтърка гърба, да измие косата ми и да долива кани с гореща вода. Чувствам се като жертвено агне, което чистят и гиздят, преди да му прережат гърлото; мисълта не е никак приятна.

Но нашата бавачка Мери е весела и както винаги, цъка одобрително с език при вида на прекрасната ми коса и красивата ми кожа и повтаря, че ако е била и наполовина така привлекателна като мен, щяла да избяга в Париж — както винаги — и след като се изкъпвам, а тя подсушава косата ми и я сплита, неволно се чувствам окуражена от вида на ленената фуста с новите панделки, и от новите обувки и прекрасната рокля от златен брокат и диадемата. Прислужниците се връщат вътре, за да ми помогнат да се облека, и завързват връзките на роклята, оправят диадемата ми и издърпват воала над раменете ми, а накрая обявяват, че съм готова за сватбата си, и толкова прекрасна, колкото трябва да бъде една невеста.

Обръщам се към голямото огледало, което майка ми е поръчала да донесат в стаята ми, и моето отражение отвърща на погледа ми. Прислужниците вдигат огледалото пред мен и го накланят леко надолу, така че да мога първо да видя долния край на роклята си, избродиран с малки червени лъвове, изправени на задните си крака, от знамето на нашия род, и червените си кожени пантофки с извитите нагоре носове. После изправят огледалото, и виждам пристегнатата във високата талия рокля от златен брокат и бродирания, тежък златен колан, праметнат ниско над слабите ми хълбоци. Правя знак и те вдигат огледалото, за да мога да видя скъпата кремава дантела, забулваща ниско изрязаното деколте на роклята, златните ръкави, спускащи се свободно от раменете ми, и бялата ленена долна фуста, която се показва примамливо през прорезите на раменете, а после виждам лицето си. Светлата ми коса е прибрана в плитка и пъхната под високата диадема, а лицето ми ме гледа сериозно и тържествено, озарено от сребристото отражение на огледалото. На тази светлина

виждам широко отворените си очи и кожата си — чиста и с цвят на перла; огледалото ми придава вид на красива статуя, на мраморно момиче. Взирам се в себе си, сякаш искам да узная коя съм, и за миг ми се струва, че виждам Мелузина, основателката на нашия род, да отвърща на погледа ми през осветена от луната вода.

— Когато станеш херцогиня, ще имаш собствено голямо огледало — казва майка ми. — И само фини вещи. И ще можеш да носиш всичките й дрехи.

— Дрехите на херцогиня Ан ли?

— Да — казва тя, сякаш за мен би трябвало да е много съблазнително да нося дрехите от гардероба на наскоро починала жена. — Самурените й кожи са най-хубавите, които съм виждала. Сега ще бъдат твои.

— Прекрасно — казвам любезно. — Ще получа ли и собствени дрехи?

Тя се засмива:

— Ти ще бъдеш първата дама във Франция, само на едно стъпало по-ниско от първата дама в Англия. Ще можеш да имаш всичко, което твойт съпруг пожелае да ти даде. А скоро ще се научиш как да го убеждаваш.

Прикривайки устата си с ръка, една жена прошепва, че момиче като мен може да убеди стар мъж като него дори с едната ръка, вързана зад гърба. Някой казва: „По-добре с две вързани ръце“, и две от тях се разсмиват. Нямам представа какво имат предвид.

— Той ще те обикне — обещава майка ми. — Направо е луд по теб.

Не отговарям. Само поглеждам младата жена в огледалото. Мисълта как Джон, херцог Бедфорд, полудява по мен, изобщо не е насърчителна.

* * *

Сватбената церемония продължава около час. Води се изцяло на латински, затова половината обети и без друго са неразбираеми за мен. Това не е вричане в тесен кръг, а по-скоро величествено оповестяване на брака пред непознатите, изпълнили голямата зала на епископския

дворец, дошли да ме погледат и да отпразнуват добрия ми късмет. След като клетвите са изречени, ние тръгваме през тълпата, аз вървя редом с новия си съпруг, като едва докосвам ръкава му с връхчетата на пръстите си. Разнася се одобрителен рев и накъдето и да погледна, виждам усмихнати, любопитни лица.

Сядаме на централната маса, с лице към залата. От галерията еква мощният глас на тръби и в залата влизат с маршова стъпка слугите с първото от дузини блюда, което носят на височината на раменете си. Когато поднасят храната, идват първо при нас, на масата върху подиума, и слагат по малко от всяко ястие върху всяка златна чиния, после херцогът им сочи на кои места в залата да отидат, за да могат фаворитите му да споделят блюдата ни. За всички останали внасят големи купи с месо и огромни подноси с бял хляб. Това е наистина разточително пиршество, чичо ми Луи не е жалил разноските, за да угоди на покровителя си и да отбележи моето встъпване в кралската фамилия на Англия.

Внасят големи златни кани с вино и наливат чаша след чаша на господарската маса. Почетните гости, онези, които седят в горната ѝ част, над голямата златна купа със сол, получават толкова вино, колкото могат да изпият, толкова бързо, колкото могат да го изпият. По-надолу в залата мъжете пият халба след халба ейл, най-хубавия ейл: сватбен ейл, специално приготвен за днешния ден, подсладен и със специални подправки.

Появява се някакъв мъж, дошъл да отпрати предизвикателство за двубой — влиза с коня си направо в залата, и хвърля ръкавица от мое име. Конят му извива якия си мускулест врат и оглежда масите и голямото кръгло огнище в центъра на залата. Трябва да стана от мястото си, да заобиколя и да изляза пред господарската маса върху издигнатия подиум, за да му дам златна чаша, а после конят обикаля цялата зала в мощен тръс, с ездача, седнал тежко върху релефно украсеното седло, преди да излезе в лек галоп през двойните врати. Струва ми се твърде нелепо да влезеш с кон на вечеря, особено пък облечен в такива тежки доспехи рицар с такъв масивен кон. Вдигам очи и срещам погледа на младия оръженосец, който е опасно близо до разсмиването, както и аз. Всеки от нас бързо извърща поглед от играещите очи на другия, преди да се издам и да се разкикотя.

Има дваайсет блюда с месни ястия, после десет с риба, а след това отнасят всичко и поднасят рейнското вино с по-лека храна — белени плодове в сироп, захаросани сливи и сладкиши. След като всички са ги опитали, внасят последното блюдо — марципан, захаросани плодове и медени курабии, подправен с джинджифил, украсени със златни листенца. Влиза шутът, който жонглира и пуска пиперливи шеги за младостта и старостта, мъжете и жените, и за горещината на брачното ложе, където горял огънят, в който ще бъде изкован нов живот. Последван е от танцьори и актьори, които изпълняват поетична драма, величаеща мощта на Англия и красотата на Люксембург. В драмата се появява красива жена, почти гола с изключение на дългата опашка от зелена коприна, която трябва да представлява Мелузина. Най-хубав от всички е маскираният лъв, символът на двете ни страни, който подскача и танцува елегантно и грациозно, а накрая идва, леко задъхан, до господарската маса, и свежда пред мен едрата си глава. Гривата му представлява маса от златни къдрици, лъхаци на зебло, на хартиената му маска е нарисувано усмихнато лице. Държа златна верижка, която трябва да окача на врата му, и когато протягам ръце към него, а той свежда глава пред мен, разпознавам блясъка на сини очи през маската и разбирам, че ръцете ми са върху раменете на красивия оръженосец, и че стоя достатъчно близо, за да го прегърна, докато слагам верижката на шията му.

Майка ми прави знак с глава да тръгваме. Тогава всички жени и музиканти се изправят и танцуват в редица, обикаляйки залата по цялата ѝ дължина, а после оформят арка с високо вдигнатите си ръце и аз минавам през нея, докато всички момичета ми пожелават късмет, а жените ми подвикват благословии. Пред мен вървят с танцови стъпки малките ми сестри, които разпръскват розови листенца и златни ключета по пода. Гостите тръгват след мен нагоре по голямото стълбище до най-хубавите покои и на всички сякаш им се иска да се стълпят в спалнята, но баща ми ги спира на вратата и аз влизам само с майка ми и дамите от свитата ѝ.

Първо махат иглите, с които е прикрепена високата ми диадема и я свалят внимателно, а после измъкват иглите от косата ми. Кожата ме заболява, когато стегнатото сплетената коса се спуска като водопад и аз разтривам лицето си. Развързват връзките на раменете на роклята ми, за да свалят ръкавите, после разхлабват връзките отзад, роклята се

изхлузва на пода и аз внимателно се измъквам от нея. Отнасят я, за да я изтупат и напудрят, и да я приберат грижливо за следващото важно събитие, когато ще я нося като херцогиня Бедфорд, а червените лъвове върху долния ѝ край ще напомнят за рода, към който съм принадлежала преди. Развързват връзките на долната ми фуста и аз оставам гола и трепереща, а после ми нахлузват нощницата през главата и загръщат раменете ми с пелерина. Слагат ме да седна на ниско столче, донасят леген с гореща ароматизирана вода, аз накисвам в него студените си крака и се облягам назад, докато една от дамите реши косата ми с четка, а другите подръпват бродирания долен край на нощницата, оправят гънките на пелерината и подреждат стаята. Накрая попиват с кърпа стъпалата ми, сплитат косата ми, завързват нощна шапчица на главата ми и отварят със замах вратата.

Чичо ми Луи влиза, облечен в епископския си филон и митрата, като люлее кадилница, и обикаля из цялата стая, благославя всеки ъгъл и пожелава щастие, богатство, и преди всичко плодовитост на този важен съюз между Англия и графство Люксембург. „Амин“, изричам аз, но той сякаш няма никакво намерение да спре, а после, от залата отдолу, се разнася силен тътен на мъжки гласове, смях, мощно изсвирване на тръби и биене на барабани, и тогава въвеждат в стаята ми моя жених, стария херцог.

Вдигнали са го на височината на раменете си, крещейки: „Ура! Ура!“, и го пускат да стъпи точно пред вратата ми, така че да може да влезе и всички те да могат да нахлуят вътре след него. Стотици остават в стаите отвън, като изпружват шии да видят, и крещят на други да минат по-напред. Шутът влиза весело, размахвайки надут свински мехур, като побутва леглото и заявява, че то трябва да е меко, защото херцогът ще се приземи тежко. При тези думи избухва гръмък смях, който се понася от стаята към покоите отвъд нея и дори надолу до залата, докато хората повтарят шегата. После шутът нарежда на момичетата да стъкнат огъня, за да поддържат леглото топло, и да долеят сватбен ейл, защото херцогът може да прежадне, а после може да му се наложи да стане през нощта. „Да стане през нощта!“, повтаря той, и всички се смеят.

Тръбите изсвирват призивно, оглушително в спалнята, и баща ми казва: „Е, ние ще ги оставим! Бог да ги благослови и лека нощ!“ Майка ми ме целува по челото, а всичките ѝ дами и половината гости също ме

целуват. После майка ми ме отвежда до леглото и ми помага да се настаня в него. Седя там, подпряна на възглавниците като издялана кукла. От другата страна херцогът смъква халата си, а неговият оръженосец отмята завивките назад и помага на господаря си да се намести в леглото. Оръженосецът държи очите си сведени и не ме поглежда, а аз стоя неподвижна — една вдървена малка кукла, здраво стиснала с една ръка яката на нощницата под брадичката си.

Седим изпънати като струни, един до друг, докато всички се смеят, ликуват и ни отправят благопожелания, а после баща ми и чичо ми повеждат и почти избутват гуляйджиите от стаята, затварят вратата и ние оставаме сами, но все още ги чуваме как слизат с песни по стълбите обратно към залата и крещят да им донесат още пиене, за да вдигнат наздравица за щастливата двойка и да отпразнуват раждането на бъдещото бебе, което, ако е рекъл Бог, ще бъде създадено още тази нощ.

— Добре ли си, Жакета? — пита ме херцогът, когато стаята бавно утихва, а пламъчетата на свещите престават да трептят сега, когато вратите са затворени.

— Добре съм, милорд — казвам. Сърцето ми бие толкова шумно, та си казвам, че той сигурно го чува. Повече от всичко останало болезнено си давам сметка, че нямам представа какво трябва да правя, или какво може да поиска той от мен.

— Можеш да заспиваш — изрича той тежко. — Защото съм мъртво пиян. Надявам се, че ще бъдеш щастлива, Жакета. Ще ти бъда добър съпруг. Но сега заспивай, защото съм мъртво пиян.

Издърпва завивките над раменете си и се претъркулва на една страна, сякаш няма какво повече да каже или да направи, и след броени мигове започва да хърка толкова силно, че се боя да не го чуят в залата отдолу. Лежа неподвижно, почти страхувайки се да помръдна, а после, когато дишането му става по-дълбоко и по-бавно, а хъркането се уталожва до равномерно ниско бучене и сумтене, се измъквам от леглото, отпивам глътка сватбен ейл — тъй като в края на краищата това е сватбеният ми ден — духвам свещите, а после се покатервам отново между топлите завивки до непознатото туловище на спящия мъж.

Мисля си, че никога няма да заспя. Чувам пеенето от залата отдолу, а после шума, когато хората се изсипват във вътрешния двор

пред нея и викат за факли и слуги, които да ги отведат в леглата им за нощта. Равномерното, бучащо хъркане на съпруга ми прилича на рева, който се носи от ямите с мечки, също така силен, заплашителен и безцелен. Имам чувството, че никога няма да заспя с толкова едър мъж в леглото си, и сред бръмченето на рояк мисли в главата ми, в безмълвния си ропот срещу такова неудобство, докато си мисля колко нечестно е това спрямо мен, се унасям в сън.

* * *

Когато се събуждам, виждам новия си съпруг, вече буден, да нахлузва панталоните си: бялата му ленена риза е разкопчана чак до широкия му кръст, месестите му космати гърди и големият корем са наполовина изложени на показ. Сядам в леглото и се загръщам в нощницата си.

— Милорд.

— Добро утро, съпруго моя! — казва той с усмивка. — Спахте ли добре?

— Да — казвам. — Мисля, че и вие спяхте добре?

— Хърках ли? — пита той развеселено.

— Малко.

— Обзалагам се, че не е било малко. Като гръмотевична буря ли беше?

— Ами да.

Той се ухилва:

— Ще свикнете. Ан казваше, че било като да живееш край морето. Свикваш с шума. Тогава те събужда тишината.

Примигвам, когато споменава мнението на предшественичката ми.

Той заобикаля до моята страна на леглото и сяда тежко върху краката ми.

— Ах, извини ме.

Отмествам се, за да не му преча, и той сяда отново.

— Жакета, аз съм доста по-стар от теб. Трябва да ти кажа, че няма да съм в състояние да те даря със син, нито изобщо с дете. Съжалявам за това.

Поемам си леко дъх и чакам да разбера какво ужасно нещо ще изрече след това. Мислех, че се е оженил за мен, за да се сдобие с наследник. Защо иначе един мъж би искал млада невеста? Той отговаря на този въпрос начаса, още преди да е изречен.

— Нито пък ще ти отнема девствеността — казва тихо. — Първо, аз съм лишен от мъжка сила и затова не мога да го направя лесно; второ, не искам да го правя с теб.

Ръката ми стиска здраво нощницата на гърлото ми. Майка ми ще бъде ужасена, когато научи за това. Ще си навлека толкова много неприятности с баща си!

— Много съжалявам, милорд. Значи не ме харесвате?

Той се изсмива кратко.

— Кой мъж би могъл да не те хареса? Ти си най-изисканото момиче във Франция, избрах те заради красотата и младостта ти — но и заради нещо друго. Имам за теб по-добра задача от това да споделяш леглото ми. Мога да имам всяко момиче във Франция. Вярвам обаче, че ти си годна да направиш нещо повече. Нима не знаеш?

Неразбиращо поклащам глава.

— Мадмоазел каза, че имаш дарба — казва той тихо.

— Пралеля ми ли?

— Да. Казала на чичо ти, че притежаваш дарбата на семейството си, казала, че имаш Зрението. А той го каза на мен.

Замълчавам за миг.

— Не знам.

— Казала, че според нея може и да го имаш. Казала, че е говорила с теб. Чичо ти ми разказа, че те е обучавала, че ти е оставила книгите си, гривната си с талисмани за пророкуване. Че чуваш пеене.

— Казал ви е това?

— Да, и предполагам, че тя ти е оставила нещата си, защото е мислела, че имаш силите да ги използваш.

— Милорд...

— Това не е клопка, Жакета. Не те подмамвам, за да направиш признания.

„Подмавихте Жана“, помислям си.

— Работя за краля си и за своята страна, близо сме до откриването, дай Боже, на еликсира, който пропъжда смъртта и създава философския камък.

— Философския камък ли?

— Жакета, мисля, че сме много близо до откриването на начина за превръщане на желязо в злато. Много сме близо. А после...

Чакам.

— Тогава ще имам достатъчно пари да платя на войската си, за да се пребори за всеки град във Франция. Тогава управлението на Англия може да донесе мир по всичките ни земи. Тогава моят племенник ще може да седи сигурно на престола си, а бедните хора в Англия ще могат да работят за поминъка си, без данъците да ги докарват до нищета. Това ще бъде нов свят, Жакета. Ние ще го владеем. Ще плащаме за всичко със злато, което ще можем да правим в Лондон. Няма да бъдем принудени да копаем за злато в Корнуол или да пресяваме златен пясък в Уелс. Ще имаме страна, по-богата, отколкото в която и да било мечта. И мисля, че само няколко месеца ме делят от откриването му.

— Ами аз?

Той кимва, сякаш го връщам към действителността в това утро след сватбата, която всъщност не е никаква сватба.

— О, да. Ти. Моите алхимици и астролози ми казаха, че се нуждая от човек с твоите дарби. Някой, който да може да гадае, да може с поглед в огледало или във вода да прозре истината, бъдещето. Имат нужда от помощник с чисти ръце и непорочно сърце. Това трябва да бъде жена, млада жена, която никога не е отнемала живот, не е краля, не е познала похот. Когато най-напред те срещнах, току-що ми бяха казали, че не могат да продължат без млада жена, девица, която може да вижда в бъдещето. Накратко, имам нужда от момиче, което може да улови еднорог.

— Милорд...

— Ти каза това. Спомняш ли си? В залата на замъка в Руан? Каза, че си девица, толкова непорочна, че можеш да уловиш еднорог.

Кимвам. Наистина го казах. Искане ми се да не бях.

— Разбирам, че се стесняваш. Сигурно ще побързаш да ми кажеш, че не можеш да правиш тези неща. Разбирам задръжките ти. Но ми кажи само това. Отнемала ли си живот?

— Не, разбира се, че не.

— Извършвала ли си кражба? Дори да е било някаква дрънкулка или дребна монета, принадлежаща на друг човек?

— Не.

— Изпитвала ли си похот към мъж?

— Не! — отвърщам натъртено.

— Предсказвала ли си някога бъдещето, по какъвто и да било начин?

Поколебавам се. Сещам се за Жана и за картата с Обесения, и за колелото на съдбата, което я смъкна толкова ниско. Спомням си пеенето край куличките на замъка в нощта, когато умря Мадмоазел.

— Така мисля. Не мога да съм сигурна. Понякога нещата ме спохождат, но аз не ги призовавам.

— Можеш ли да уловиш еднорог?

От устните ми се изтръгва тих, нервен смях.

— Милорд! Това е просто предание, картина, която виждаме по гоблените. Едва ли ще знам какво трябва да правя...

— Казват, че единственият начин да се улови еднорог е девица да отиде сама в гората, че никой мъж не може да го докосне, но че животното ще дойде при девица и ще положи красивата си глава в скута ѝ.

Поклащам глава:

— Знам, че така се говори, но не знам нищо за еднорозите. Милорд, дори не знам дали съществуват.

— Във всеки случай, като девица ти имаш огромна стойност за мен. Като непорочна дъщеря на рода на Мелузина, като наследница на нейните дарби, ти си безмерно ценна. Като млада съпруга би ми доставила наслада, но нищо повече. Ожених се за теб, за да направиш много, много повече от това просто да лежиш по гръб и да ми доставяш удоволствие. Разбираш ли сега?

— Не съвсем.

— Няма значение. Онова, което искам, е млада жена, чиста по сърце, девица, която ще прави каквото ѝ наредя, която ще бъде моя дотолкова, колкото ако я бях купил като робиня от турските кораби. И точно това имам в твоето лице. По-късно ще узнаеш какво искам от теб, ще правиш каквото искам. Но имаш думата ми, че няма да ти сторя зло или изплаша.

Той се изправя на крака, измъква камата от ножницата на колана си и казва:

— Сега трябва да зацапаме чаршафите. А ако някой — майка ти или баща ти — те пита, кажи им, че съм легнал върху теб, че те е заболяло малко, и че се надяваш да сме направили дете. Не казвай нищо за живота, който ще водим. Остави ги да си мислят, че си обикновена съпруга и че съм ти отнел девствеността.

Взема кинжала си и без да каже и дума повече, порязва бързо лявата си китка и кръвта бликва от малкия разрез. Оставя я да потече, после отмята завивките на леглото, без да ми обръща внимание, когато подвигам босите си крака, за да не се виждат, протяга ръка и капва няколко петна червена кръв върху чаршафите. Взирам се в тях, докато петното се разпростира, чувствайки се напълно посрамена, мислейки си, че това е моят брак, който започва с кръвта на съпруга ми, с лъжа.

— Това ще свърши работа — казва той. — Майка ти ще дойде да види това и ще повярва, че съм те обладал. Помниш ли какво да ѝ кажеш?

— Че сте легнал върху мен, че е боляло малко, и че се надявам да сме направили дете — повтарям покорно.

— Това, че ще съхраня девствеността ти, е наша тайна. — Тонът му изведнъж става сериозен, почти заплашителен. — Не забравяй това. Като моя съпруга ти ще знаеш тайните ми, а това е първата, и една от най-важните. Алхимията, гадаенето, девствеността ти — трябва да се закълнеш в честта си, че ще пазиш всички тези тайни и няма да ги издаваш никому. Сега принадлежиш към кралската фамилия на Англия, което ще ти донесе величие, но и ще ти струва скъпо. Трябва не само да се наслаждаваш на богатството, но и да платиш цената.

Кимвам, приковала очи в мрачното му лице.

Той се надига от леглото и доближава кинжала си до долния чаршаф. Без да мисли за цената, отрязва тънка ивица лен. Безмълвно ми го подава и аз го завързвам около китката му върху порязаното място.

— Хубава девойко — казва той, — ще се видим на закуска.

После си нахлузва ботушите и излиза от стаята.

ПАРИЖ, ФРАНЦИЯ

Май 1433

Пътуваме с голяма свита, както приляга на владетеля на Франция, особено на владетел, който държи земите си чрез сила. Пред нас пътува въоръжена охрана, авангард под командването на синеокия оръженосец, за да осигури безопасността на пътя. После, малко по-назад, за да има време вдигнатата от тях прах да се слегне, следваме негова светлост херцогът и аз. Аз яздя зад един снажен страж, седнала на странично седло, с ръце върху колана му. Милорд язди бойния си кон до мен, сякаш за да ми прави компания, но почти не казва и дума.

— Искате ли да можех да яздя собствен кон — отбелязвам.

Той хвърля поглед към мен, сякаш изобщо е забравил, че съм там.

— Не днес — казва. — Днешната езда ще бъде тежка, а ако възникват проблеми, може да се наложи да яздим бързо. Не можем да се движим с бързината, която може да поддържа една дама, едно момиче.

Не казвам нищо, защото е вярно: не съм особено добра ездачка. После отново се опитвам да завържа разговор с него.

— А защо днешната езда ще бъде тежка, милорд?

За миг той мълчи, сякаш обмисля дали да си направи труда да ми отговори.

— Не отиваме в Париж. Отиваме на север, в Кале.

— Извинете ме, но мислех, че отиваме в Париж. Защо отиваме в Кале, милорд?

Той въздиша, сякаш два въпроса са твърде непоносимо бреме за един мъж.

— В гарнизона в Кале е имало метеж сред моите войници, вербувани и командвани от мен. Проклети глупци. Отбих се там, когато идвах към теб. Обесих подстрекателите. Сега се връщам, за да се уверя, че останалите са си взели поука.

— Обесили сте войници на път за сватбата ни?

Той обръща тъмния си поглед към мен:

— Защо не?

Наистина не мога да кажа защо не, просто ми се струва твърде противно. Правя лека гримаса, после се извърщам. Той се изсвива кратко и казва:

— За вас е по-добре гарнизонът да бъде сигурен. Кале е скалата, на която се опираме. Всички владения на Англия в северна Франция зависят от това, че държим Кале.

Продължаваме мълчаливо. Той не казва почти нищо, когато спираме да се нахраним по пладне, само пита дали съм много уморена, а когато отговарям отрицателно, той се погрижва да се нахраня, а след това ме качва отново на страничното седло за останалата част от пътуването. Оръженосецът се връща, отривисто сваля пред мен шапка с нисък поклон, а после започва да шепне на негова светлост, съветвайки се бързо с него, след което всички се подреждаме и продължаваме нататък.

Вече е паднал здрач, когато виждаме яките крепостни стени на Кале да се извисяват от обвитата в мъгли морска шир пред нас. Навсякъде наоколо земята е насечена от канали, разделени с малки шлюзове, всеки от тях покрит с кълбяща се мъгла. Оръженосецът на негова светлост се връща, когато знамето върху най-горната кула на крепостта се свежда за поздрав, и големите порти пред нас се люшват и се разтварят.

— Скоро ще бъдем у дома — казва ми той бодро, докато обръща коня си кръгом.

— Това не е мой дом — отбелязвам кратко.

— О, ще бъде — казва той. — Това е един от най-големите ви замъци.

— Насред метеж?

Той поклаща глава.

— Метежът вече приключи. На гарнизона не беше плащано от месеци, затова войниците взели вълната от търговците в Кале, откраднали я от складовете им. После търговците платили, за да си получат обратно стоката, а сега негова светлост херцогът ще им върне парите. — Той се усмихва широко, когато вижда озадаченото ми изражение. — Това е нищо. Ако бяха платили навреме на войниците, никога нямаше да се случи.

— Тогава защо негова светлост е екзекутирал някого?

Усмивката му помръква.

— За да помнят, че следващия път, когато заплащането им закъснее, трябва да чакат неговото благоволение.

Хвърлям поглед към съпруга си от другата страна, който слуша мълчаливо.

— А какво ще стане сега?

Наближаваме стените, войниците се строят, за да ни посрещнат, тичат надолу по стръмния хълм от замъка, който се издига в центъра на града, охранявайки пристанището на север и блатистите земи на юг.

— Сега ще отпратя войниците, които са откраднали стоките, ще освободя командира им, и ще назнача нов комендант на Кале — казва кратко съпругът ми. Поглежда покрай мен към оръженосеца. — Това ще бъдете вие.

— Аз ли, милорд?

— Да.

— За мен е чест, но...

— Възразявате ли?

— Не, милорд, разбира се, че не.

Съпругът ми се усмихва на принудения да замлъкне млад мъж:

— Това е добре. — На мен казва: — Този млад мъж, мой оръженосец и приятел, сър Ричард Удвил, се е сражавал в почти всички кампании тук, във Франция, и беше посветен в рицарско звание на бойното поле от моя брат, покойния крал. Баща му също беше на служба при нас. Той няма още и трийсет години, но не познавам по-предан или по-надежден човек. Той може да командва този гарнизон и аз съм сигурен, че докато е тук, няма да има никакви метежи и никакви оплаквания, дори никакви дребни кражби. И заповедите ми няма да бъдат оспорвани. Вярно ли е това, Удвил?

— Съвсем вярно, сър — казва той.

А после тримата минаваме през тъмния, кънтящ вход на крепостта и продължаваме нагоре по калдъръмените улици, покрай обесените метежници, които се люлеят безмълвно на бесилките, край кланящите се граждани, до замъка на Кале.

— Тук ли трябва да остана сега? — пита Удвил, сякаш се интересува просто къде ще пренощува.

— Не още — казва съпругът ми. — Имам нужда от вас до себе си.

Оставаме само за три нощи — време, достатъчно, за да може съпругът ми да уволни половината войници от гарнизона и да повика от Англия други, които да ги заместят, достатъчно дълго, за да предупреди командира им, че ще бъде заменен от сър Ричард Удвил, а после потегляме отново с тропот надолу по калдъръмените улици, излизаме през портата и поемаме на юг, по пътя за Париж: Удвил отново е начело на отряда, аз — върху тромаво пристъпващия кон на войника, а съпругът ми — потънал в мрачно мълчание.

Яздим два дни, преди да видим господарската къща на имението Батьолиер, издигаща се над безлюдната крайградска околност. Зад имението има разорани ниви и малки мандри, които постепенно отстъпват място на заобикалящите градските стени малки зеленчукови градини със зеленчуци за продажба. Влизаме през северозападната порта, близо до Лувъра, и виждаме веднага моя парижки дом, Отел дьо Бурбон, една от най-величествените къщи в града, както приляга на владетеля на Франция. Намира се до кралския дворец Лувър и гледа на юг, към реката. Прилича на сграда от марципан, цялата в кулички и покриви, кули и балкони. Трябваше да предположа, че ще е величествена сграда, след като видях замъка на негова светлост в Руан, но когато стигаме до големите порти, се чувствам като принцеса в приказка, която въвеждат в крепостта на някой великан. Навсякъде наоколо се простира укрепена стена, а на всяка порта има караулна будка, което ми напомня, ако има опасност да забравя, че моят съпруг може и да е владетелят тук, но не всички го признават за представител на богопомазания крал. Онзи, когото мнозина предпочитат да наричат крал на Франция, е недалеч, в Шинон, наблюдава отблизо земите ни и подклажда неприятности. Онзи, когото ние наричаме крал на Франция и Англия, е на сигурно място в Лондон, но е твърде беден, за да изпрати на моя съпруг парите и войската, които са му нужни, за да държи тези вероломни земи в подчинение, твърде слаб, за да заповяда на своите лордове да дойдат да се бият под нашия флаг.

Негова светлост ми дава няколко дни свобода, за да се ориентирам в новия си дом, да открия кутията с накитите на предишната херцогиня и гардеробната ѝ, пълна с кожи и изящни рокли, а после идва в стаята ми след утринната молитва и казва:

— Ела, Жакета, днес имам работа за теб.

Следвам го, подтичвайки като кученце по петите му, докато ме води през галерията, където изобразените върху гоблените богове ни гледат надменно, до двойната врата в дъното ѝ, охранявана от двама въоръжени войници, където стои и неговият оръженосец, Удвил, облегнат на перваза. Когато ни вижда, той скача и ми се покланя ниско.

Стражите разтварят със замах вратите и ние влизаме вътре. Не зная какво съм очаквала: със сигурност не и това. Първо се вижда стая с размерите на голяма зала, но с вид на библиотека в манастир. Навсякъде има лавици от тъмно дърво, а по тях се виждат свитъци и книги, заключени зад месингови решетки. Има високи маси и високи столове, можеш да седнеш на някое писалище, да разгърнеш някой свитък и да го четеш спокойно, без да бързаш. Има маси, приготвени за работа, с мастилници и подострени пера и листове хартия, готови за водене на бележки. Никога не съм виждала подобно нещо извън някое абатство, и поглеждам съпруга си с ново уважение. Похарчил е за това цяло състояние: всяка една от тези книги сигурно е струвала колкото накитите на херцогинята.

— Имам най-прекрасната сбирка от книги и ръкописи извън владенията на Църквата в Европа — казва той. — Както и собствени преписвани. — Посочва към двама млади мъже, застанали от двете страни на един пулт. Единият напевно реди непознати думи, четейки от един свитък, докато другият старателно пише.

— Превежда от арабски — пояснява съпругът ми. — От арабски на латински, а от латински — на френски или английски. Маврите са източник на огромни познания, във всички клонове на математиката, във всички клонове на науката. Купувам свитъците и лично се грижа да бъдат преведени. Именно така постигнахме напредък в търсенето на познания. Защото се добрах до извора. — Той внезапно се усмихва, явно доволен от присъствието ми. — Точно както с теб. Стигнах до самия извор на загадките.

В центъра на стаята е поставена голяма дъска, оцветена, цялата покрита с релефни резби. Възкликвам възхитено и се приближавам да я разгледам. Очарователна е, като малка държава, ако човек би могъл да я гледа от горе, летейки високо над нея като орел. Това е Франция: различавам външната стена на Париж, и течащата през него Сена, оцветена в яркосиньо. Виждам Ил дьо Пари — малък лабиринт от

постройки, самият той с формата на плаващ по реката кораб. После виждам как е разделена сушата: горната половина на Франция е оцветена в цветовете на Англия — бяло и червено, а долната половина е оставена празна, знамето на Арманяк се вижда там, където е Шарл, мнимият крал, в неговите земи в Шинон. Поредица от дупчици показва къде са били ожесточено и набързо забождани флагчетата в плана, бележещ триумфалния, победоносен поход на Жана д'Арк през половин Франция, отвел я само преди две години чак до самите стени на Париж.

— Цяла Франция ни принадлежи по право — казва съпругът ми, загледан ревниво в зелените земи, които водят надолу към Средиземно море. — И ще я получим. Ще я получим. Ще я завоювам в името на Бог и на крал Хари. — Надвесва се напред. — Ето виж, ние настъпваме — казва, като ми посочва английските флагчета с кръста на свети Георги, покриващи източна Франция. — А ако херцогът на Бургундия ни остане верен и добър съюзник, можем да си възвърнем земите в Мен. Ако дофинът бъде достатъчно глупав да нападне херцога — а мисля, че е — и ако успея да убедя херцога двамата да тръгнем на бой едновременно... — той млъква посред изречението, когато вижда, че гледам нагоре. После казва: — О, това са моите планети — сякаш притежава и нощните небеса така безспорно, както владее Франция.

От кръстосаните греди на тавана висят красиви сребърни сфери, някои — обградени със сребърни ореоли, някои — с носещи се близо около тях други мънички топки. Гледката е толкова красива, че забравям напълно за картата и за флагчетата, които бележат военни кампании, и плясвам с ръце:

— О, колко красиво! Какво е това?

Ричард Удвил сподавя смеха си.

— Не е за забавление — казва строго съпругът ми. После кимва на един от писарите. — Е, добре — покажете на херцогинята разположението на небесните тела при раждането ѝ.

Младият човек пристъпва напред:

— Извинете ме, Ваша светлост, кога сте родена?

Изчервявам се. Подобно на почти всички момичета, и аз не знам рождената си дата: родителите ми не са си дали труда да отбележат деня и часа. Зная само годината и сезона, а зная сезона само защото на

майка ми много ѝ се ядели аспержи, докато ме носела в утробата си, и тя твърди, че ги яла твърде зелени и стомашните болки предизвикали раждането ми.

— Пролетта на 1416 — казвам. — Мисля, че през май.

Той измъква от библиотеката един свитък и го разстила върху високото писалище. Гледа го внимателно, после посяга и дръпва един от лостовите, после втори, сетне — трети. Изпадам във възхита, когато топките, със своите ореоли и по-малките въртящи се около тях топки, се спускат от гредите и леко се завъртат, докато се озовават, леко полюшвайки се, на местата в небето, които са заемали в момента на моето раждане. Разнася се сладък, звънтящ звук, и аз виждам, че към конците, които ги задвижват, са прикрепени мънички сребърни камбанки, така сферите пеят, докато заемат местата си.

— Мога да предскажа какво ще е разположението на планетите, преди да започна битка — казва съпругът ми. — Тръгвам на поход само когато ми предскажат, че звездите са благосклонни. Но са нужни цели часове, за да се изчисли това на хартия, и е лесно да се сгреша. Тук построихме механизъм, толкова красив и надежден, колкото го е създал Бог, когато е поставил Своите звезди в небето и ги е задвижил. Създадох машина, подобна на творенията на самия Бог.

— Можете ли да правите предсказания с тях? Можете ли да узнаете какво ще се случи?

Той поклаща глава:

— Не така, както се надявам да направиш ти за нас. Мога да разбера кога моментът е назрял, но не и естеството на резултата. Мога да определя, че нашата звезда е във възход, но не и изхода от конкретна битка. Изобщо не бяхме предупредени за вещицата от Арк.

Писарят печално накланя глава.

— Сатаната я скри от нас — казва той простичко. — Нямаше мрак, нямаше комета, нямаше нищо, което да предизвести издигането ѝ, и нищо не беляза смъртта ѝ, хвала на Господа.

Съпругът ми кимва, пъхва длан под ръката ми и ме отвежда от масата, край която стои писарят.

— Брат ми беше подвластен на Марс — казва той. — Топлина и огън, горещина и суша: беше човек, роден да води и печели битки. Синът му е влажен и студен, човек млад на години, но като дете в сърцето си, влажен като кърмаче, което пие мляко и подмокря пелената

си. Трябва да чакам звездите да вдъхнат огън в неговата кауза, трябва да издирвам оръжия, които да сложа в ръката му. Той е мой племенник, трябва да го напътствам. Аз съм негов чичо, а той е мой крал; трябва да го превърна в победител. Това е мой дълг; това е съдбата ми. Ще ми помогнеш и за това.

Удвил изчаква за миг, после, тъй като негова светлост изглежда дълбоко потънал в мисли, отваря вратата към следващата стая, бута я да се разтвори широко и се отдръпва назад, за да можем да минем. Влизам в стаята с каменен под и носът ми изтръпва от странните миризми. Усеца се полъх, подобен на мирис от ковачница — на горещ метал, но се долавя и нещо кисело и остро. Въздухът люти от дим, който гложди очите ми. В центъра на стаята има четирима мъже, облечени в кожени престилки, пред тях проблясват огньове от дървени въглища в малки мангали, поставени в каменни пейки; бронзови съдове къкрят като гърнета със сос. Зад тях, през отворената врата, която води към вътрешен двор, виждам голо до кръста момче, което разпалва с духало една пещ, подгряваща голям отвор, подобен на фурна за хляб. Поглеждам през стаята към Удвил. Той ми кимва успокоително, сякаш за да ми каже: „Не се страхувайте“. Но в стаята лъха на сира, а пещта отвън пламти като входа към пъкъла. Отдръпвам се и съпругът ми се присмива на бледото ми лице.

— Няма от какво да се страхуваш, казах ти, че няма да има от какво да се боиш. Тук работят по рецептите, тук изпробват един еликсир, а после друг. Там, отвън ковим металите и ги носим да бъдат изпробвани. Тук ще правим сребро и злато, тук ще създаваме самия живот.

— Толкова е горещо — изричам немощно.

— Това са огньовете, които карат водата да се превръща във вино — обяснява той. — Те карат желязото да се превръща в злато, те вдъхват живот на пръстта. Всичко на този свят достига състояние на чистота, на съвършенство. Тук е мястото, където ускоряваме постигането на това състояние, тук е мястото, където ние осъществяваме онези промени в металите и водите, които самата земя извършва в дълбоките си недра, в течение на столетия, с топлина като онази, при която от яйцето се излюпва пиле. Ние увеличаваме горещината, ускоряваме промените. Тук можем да изпробваме онова,

което знаем, и да се надяваме да научим нови неща. Това е самото сърце на делото, на което съм посветил живота си.

Отвън на двора някой издърпва нажежено до червено парче метал от въглените в пещта, и започва да го удря с чук, за да го направи плоско.

— Само си представи какво би било, ако можех да направя злато — казва той с копнеж. — Ако можех да взема желязо и да го пречистя така, че следите от обикновен метал да изгорят, да бъдат отмити, и да остане чисто злато. Бих могъл да наема войници, бих могъл да подсиля крепостите, бих могъл да нахраня Париж. Ако имам собствен монетен двор и собствена златна мина, ще мога да завладее цяла Франция за племенника си и да я задържа завинаги.

— Възможно ли е това?

— Знаем, че може да се направи — казва той. — Всъщност, било е правено, много, много пъти, макар и винаги тайно. Всички метали имат една и съща природа, всичко е създадено от едно и също нещо: в книгите го наричат „първична материя“, „тъмна материя“. Това е материята, от която е направен светът. Ние трябва да я пресъздадем, да я направим отново. Затова вземаме тъмна материя, рафинираме я, а после я рафинираме отново. Караме я да се трансформира в своето най-пречистено и върховно естество. — Той прави пауза, поглеждайки озадаченото ми лице. — Нали знаеш как правят вино със сока, който се извлича от гроздето?

Кимвам.

— Всеки френски селянин може да направи това. Първо взема гроздовете, после ги смачква, за да извлече сока им. Взема плода на лозата — това е плътна материя — и го превръща в течност. Самото извършване на тази промяна е алхимия. После съхранява сока и оставя живота в него да промени този сок и да го превърне във вино. Отново течност, но с напълно различни свойства от сока. Сега мога да продължа. Извърших нова промяна, именно тук. Мога да приготвя есенция от вино, която е сто пъти по-силна от виното, течност, която гори при досег с пламък, която лекува човек от меланхолията и унилите настроения. Това е течност, но е гореща и суха. Наричаме я „аква вите“ — водата на живота. Вече мога да направя всичко това, мога да превърна гроздовия сок в „аква вите“ — златото е просто следващата стъпка, получаването на злато от желязо.

— А какво трябва да правя аз? — питам нервно.

— Днес — нищо — казва той. — Но навярно утре, или вдругиден, ще имат нужда от теб, да дойдеш и да налееш малко течност от колба, или да разбъркаш някоя купа, или да пресееш малко прах. Нищо повече от това: би могла да вършиш нещо подобно и в кухнята на майка си.

Поглеждам го неразбиращо.

— Това, от което се нуждая, е твоето докосване — казва той. — Непорочното докосване.

Един от мъжете, който досега е наблюдавал как бълбука една колба, а после прелива съдържанието през тръбичка в охладено блюдо, поставено в натрошен лед, оставя блюдото и идва към нас, като избърсва ръце в престилката си и се покланя на съпруга ми.

— Девата — казва съпругът ми, като посочва към мен, сякаш съм също такъв неодушевен предмет като течността в колбата или желязото в пещта. Трепвам, когато ме назовава с прозвището на Жана. — Както обещах. Водя я. Дъщеря на Мелузина, дева, недокосната от мъж.

Подавам ръка за поздрав, но мъжът се отдръпва уплашено от мен. Изсмива се полугласно и казва, усмихвайки се на съпруга ми:

— Надали бих се осмелил да я докосна. Всъщност, не мога!

Вместо това той прибира ръка зад гърба си, покланя се много ниско и се обръща към мен:

— Добре дошла, лейди Бедфорд. Отдавна се нуждаем от присъствието ви тук. Чакахме ви. Надявахме се, че ще дойдете. Вие ще донесете със себе си хармония, ще донесете със себе си силата на луната и водата, а докосването ви ще направи всички неща чисти.

Пристъпвам неловко от крак на крак и хвърлям поглед към съпруга си. Той ме гледа с нещо много подобно на възторжено одобрение.

— Намерих я и веднага разпознах каква може да е — казва той. — Какво може да направи. Знаех, че тя може да бъде нашата Луна. Тя има вода във вените си, а сърцето ѝ е чисто. Кой знае на какво би била способна?

— Умее ли да гадае по кристал? — пита нетърпеливо мъжът.

— Казва, че никога не е опитвала, но вече е прозирала бъдещето — отвърща съпругът ми. — Ще я изпробваме ли?

— В библиотеката. — Мъжът тръгва пред нас, обратно през вратата. Съпругът ми щраква с пръсти и двамата учени се оттеглят в една странична стая, докато алхимикът и Удвил смъкват едно покривало от най-голямото огледало, което съм виждала някога, поставено в рамка, напълно кръгло, от лъскаво сребро, подобно на пълна луна.

— Затворете капациите — казва съпругът ми. — И запалете свещите.

Задъхан е. Долавям вълнението в гласа му и то ме изпълва със страх. Подреждат около мен свещи, така че сякаш съм заобиколена от огън, и ме настаняват пред голямото огледало. Осветена съм толкова ярко, че от примигващите, полюшващи се пламъчета около мен едва виждам.

— Вие я питайте — казва съпругът ми на алхимика. — За бога, толкова съм развълнуван, че не мога да говоря. Но не я натоварвайте прекалено, нека само разберем дали има дарба.

— Погледни в огледалото — нарежда ми тихо мъжът. — Вгледай се в огледалото и се остави на унеса. Е, какво можеш да видиш?

Поглеждам в огледалото. Нима не е очевидно какво виждам? Себе си, в кадифена рокля с кройка по най-последната мода, с островърха диадема на главата, със златиста коса, прибрана в плътна мрежа от двете страни на лицето, и най-прекрасните сини кожени обувки. Никога преди не съм виждала огледало, в което да мога да се видя цялата, в цял ръст. Повдигам леко роклята си, за да мога да се възхитя на обувките си, а алхимикът се прокашля леко и сухо, сякаш за да ми напомни да се пазя от суетата.

— Какво виждате, когато се вгледате по-дълбоко, херцогиньо?

Зад гърба ми и отстрани до мен има ослепително пламтящи свещи, толкова ярки, че изсмукват цвета от роклята, дори от сините обувки, дори от лавиците и книгите зад мен — докато гледам, те сякаш помръкват и потъват в мъгла.

— Вгледайте се дълбоко в огледалото и кажете какво виждате — настоява отново мъжът, с нисък глас. — Кажете ни какво виждате, лейди Бедфорд. Какво виждате?

Светлината е прекалено силна, твърде ярка е, за да мога да видя каквото и да било. Не мога да видя дори собственото си лице, дотолкова съм заслепена от стотиците свещи. А после я виждам, така

ясно, както в деня, когато се излежавахме лениво край крепостния ров, така ярко, както когато беше жива и се смееше, преди мига, когато изтегли картата с образа на Обесения с дрехи, сини като обувките ми.

— Жана — изричам тихо, с дълбока тъга. — О, Жана. Девата.

Мъча се да се върна в будно състояние, през шума, с който алхимикът вдига, като маха с ръце над свещите, за да ги изгаси. Някои трябва да са се обърнали, когато се строполих в припадък. Удвил ме е взел в обятията си, придържайки главата ми, а съпругът ми пръска лицето ми със студена вода.

— Какво видя? — настойчиво пита негова светлост веднага щом клепачите ми потрепват и се отварят.

— Не знам.

Внезапният спазъм на обзел ме по някаква причина страх ме предупреждава. Не искам да му казвам. Не искам да изричам името на Жана пред човека, който заповяда да я изгорят жива.

— Какво каза тя? — Той гледа гневно Удвил и алхимика. — Докато падаше? Каза нещо. Чух нещо. Какво каза тя?

— „Девата“ ли каза? — пита алхимикът. — Мисля, че да.

И двамата поглеждат Удвил.

— Каза „ще завършим делата“ — излъгва той с лекота.

— Какво може да има предвид? — Херцогът ме поглежда. — Какво искаше да кажеш? Какво имаше предвид, Жакета?

— Възможно ли е да става дума за университета на Ваша светлост в Каен? — пита Удвил. — Стори ми се, че тя изрече „Каен“, а после каза: „Ще завършим делата“.

— Видях университета, който Ваша светлост планира да основе в Каен — казвам аз, хващайки се за подадената реплика. — Завършен. Красив. Това имах предвид, когато казах „ще завършим делата“.

Той се усмихва, доволен е.

— Е, това е хубаво видение — казва, окуражен. — Това е добро прозрение за сигурно и щастливо бъдеще. Това са добри новини. И, което е най-хубавото от всичко, виждаме, че тя може да се справи.

Подава ми ръка и ми помага да се изправа.

— И така — обръща се той с тържествуваща усмивка към алхимика, — ще я доведе отново утре, след литургия, след като закуси. Следващия път й пригответе стол, за да седне, и пригответе стаята за нея. Ще видим какво може да ни каже. Но тя умее да го прави, нали?

— Несъмнено — съгласява се алхимикът. — Ще приготвя всичко.

Покланя се и се връща във вътрешната стая, Удвил гаси останалите свещи, а милорд оправя огледалото. Облягам се за миг на една арка между два реда лавици, а съпругът ми вдига очи и ме вижда.

— Застани там. — Посочва ми центъра на арката и аз изпълнявам заповедта му. Заставам неподвижно, оградена от арката като в рамка, питайки се какво ли иска сега. Той се взира в мен, сякаш съм картина или гоблен, сякаш гледа на мен като на предмет, като нова придобивка, която трябва да бъде поставена в рамка, преведена или прибрана на лавицата. Присвива очи, сякаш ме възприема като гледка, или като статуя, която е купил. — Толкова се радвам, че се ожених за теб — казва той и в гласа му изобщо няма привързаност, а доволения тон на човек, който е прибавил нещо към красивата си колекция — и то на добра цена. — Каквото и да ми коства в отношенията с Бургундия, с когото и да е, толкова се радвам, че се ожених за теб. Ти си моето съкровище.

Нервно хвърлям поглед към Ричард Удвил, който е чул тази завоевателска реч, но той е зает да покрива огледалото с парчето плат, и сякаш е напълно оглушал.

* * *

Всяка сутрин негова светлост ме придружава до библиотеката, настаняват ме пред огледалото, запалват свещи навсякъде около мен и искат от мен да се вглеждам в ярката светлина и да им съобщавам какво виждам. Откривам, че изпадам в нещо като дрямка, не заспивам напълно, но сякаш сънувам, и понякога съзирам странни видения в трептящата сребърна повърхност на огледалото. Виждам бебе в люлка, виждам пръстен с форма на златна корона, който се поклаща върху нишка, от която капе вода, а една сутрин се извързвам от огледалото с вик, защото виждам битка, а зад нея — друга, дълга поредица от битки и умиращи мъже: мъже, които умират сред мъгли, сред снегове, умират в черковен двор.

— Видя ли знамената? — пита настойчиво съпругът ми, докато слагат в ръката ми чаша слаб ейл. — Пий. Видя ли знамената? Не каза

нищо ясно. Видя ли къде се водят битките? Успя ли да различиш армиите?

Поклащам глава.

— Успя ли да видиш кой град е? Някое познато място ли беше? Ела и виж дали можеш да посочиш града на картата. Мислиш ли, че се случва в същия този момент, или е видение от бъдещето, което ни предстои?

Завлича ме до масата, където е положен умаленият образ на Франция, и аз поглеждам замаяно мозайката от владения и вълнообразни хълмове.

— Не зная — казвам. — Имаше мъгла, и армия, която си пробиваше със сила път нагоре по някакъв склон. Имаше сняг и той беше почервенял от кръв. Имаше и кралица, пристигнала с коня си в една ковачница, където поставяха подковите на коня ѝ наопаки.

Херцогът ме поглежда, сякаш му идва да ме разтърси, за да измъкне от мен нещо смислено.

— Това не ми върши работа, момиче — изрича той с много нисък глас. — Такива видения могат да ми опишат на всеки съботен пазар. Имам нужда да знам какво ще се случи тази година. Нужно ми е да узная какво ще се случи във Франция. Нужни са ми имената на градовете и числеността на бунтовниците. Нужно ми е да знам подробности.

Отвърщам безмълвно на погледа му. Лицето му е потъмняло от раздразнението, което изпитва към мен.

— Опитвам се да спася цяло кралство — казва той. — Нужно ми е нещо повече от мъгла и сняг. Не се ожених за теб, за да ми разказваш за кралици, обърнали наопаки подковите на конете си. Какво следва? Русалки в банята?

Поклащам глава. Наистина не знам нищо.

— Жакета, кълна се, ще съжаляваш, ако проявиш неподчинение спрямо мен — казва той със сдържана заплаха в гласа. — Тези неща са прекалено важни, за да се правиш на глупачка.

— Навярно не бива да я натоварваме твърде много? — подхвърля Удвил, обърнат към лавиците с книги. — Може би е прекалено да я товарим всеки ден. Тя е съвсем млада и е още нова в това занимание. Може би е добре да я обучим и подготвим за това, като новоизлюпено птиче, като млад сокол. Може би трябва да я оставяме свободно да

язди и да се разхожда сутрин, и да я караме да гадае може би само веднъж седмично?

— Не и ако е получила предупреждение! — избухва херцогът. — Не и ако това се случва сега! Тя не може да почива, ако сме в опасност. Ако тази битка в мъгла и тази битка в сняг ще се водят тази зима във Франция, трябва да знаем сега.

— Знаете, че дофинът няма нужните оръжия или съюзници, за да може това да стане сега. — Удвил се обръща към него. — Невъзможно е да е непосредствено предусещане на настоящето, сигурно е страховитото видение от по-далечното бъдеще. Главата ѝ е пълна със страхове за война, а и самите ние я изплашихме. Насадохме тези видения в ума ѝ. Но трябва да проясим главата ѝ, трябва да ѝ дадем покой, за да може да бъде за нас като бистър поток. Вие я купихте... — той се запъва и се поправя, — ... открихте я непоковарена. Трябва да внимаваме да не размътим водите.

— Веднъж месечно! — обажда се внезапно алхимикът. — Както казах в началото, милорд, тя трябва да говори, когато нейната стихия се надига. В навечерието на новолунието. Тя е създание на луната и водата, ще вижда най-ясно и ще говори най-ясно, когато луната започва да се издига. Трябва да работи в тези дни, под наливащата се луна.

— Би могла да идва тук вечер, на лунна светлина. — Съпругът ми мисли на глас. — Това може и да помогне. — Той ме поглежда критично, докато се облягам назад в стола, с ръка върху пулсиращото чело. — Прав сте — казва на Удвил. — Поискахме от нея твърде много, твърде скоро. Извеждайте я на езда, извеждайте я долу край реката. А другата седмица потегляме за Англия: можем да се придвижваме на кратки преходи. Тя е бледа, има нужда да си почива. Изведете я тази сутрин. — Усмива ми се: — Не съм суров господар, Жакета, макар да има много за вършене и да бързам да го свърша. Можеш да имаш известно време на свое разположение. Върви в конюшните, ще видиш, че съм оставил там една изненада за теб.

* * *

Изпитвам такова облекчение да изляза от стаята, че не се сещам да благодаря, и едва когато затварят вратата зад нас, започвам да изпитвам любопитство.

— Какво ми е оставил негова светлост в конюшните? — питам Удвил, който ме следва, на половин крачка зад мен, надолу по кръглото стълбище от галерията до вътрешния двор, докато минаваме по калдъръма на вътрешния двор, покрай оръжейната, към двора на конюшната. Слуги, които носят зеленчуци към кухните, и касапи, праметнали на рамо големи говежди бутове, отстъпват, за да ми направят път, и се кланят. Доячките, които пристигат от пасищата с кофи, поклащащи се на кобилиците им, правят толкова ниски реверанси, че ведрата им изтракват по калдъръма. Не ги поздравявам: вече почти не ги забелязвам. Херцогиня съм само от няколко седмици, а вече съм свикнала с дълбоките поклони, с които ме посрещат, където и да отида, и с почтителното шепнене на името ми, докато отминавам.

— Какво би ви се искало най-много? — пита ме Удвил. Той, във всеки случай, не изпълнява службата си към мен в благоговейно мълчание. Притежава увереност, породена от факта, че още от момче е дясна ръка на съпруга ми. Баща му е служил на английския крал Хенри V, а след това — на моя съпруг, херцога, и сега Удвил, възпитан в служба на херцога, е най-довереният и най-обичан от всички негови приближени, комендант на Кале, който държи в ръцете си ключовете на Франция.

— Нова носилка? — питам. — Със златни завеси и кожи?

— Може би. Наистина ли бихте искали това повече от всичко друго?

Поколебавам се:

— Кон ли ми е приготвил? Нов кон, мой собствен?

Той придобива замислено изражение:

— Какъв цвят кон би ви харесал най-много?

— Сив! — изричам с копнеж. — Прекрасен сив кон на тъмни петна, с грива като бяла коприна, и тъмни, интересни очи.

— Интересни ли? — Той сподавя смеха си. — Интересни очи?

— Знаете какво имам предвид — очи, които гледат така, сякаш кобилата може да те разбере, сякаш мисли.

Той кимва:

— Всъщност аз наистина знам какво имате предвид.

Улавя ме под ръка, за да ме преведе покрай каруца, натоварена с пики; минаваме покрай оръжейната, и отговорникът за оръжията точно отмята нова доставка. Разтоварват стотици, хиляди пики: сезонът за военни кампании започва отново. Нищо чудно, че съпругът ми ме настанява пред огледалото за гадаене всеки ден, за да ме пита накъде е най-подходящо да насочим атаката си. Ние сме във война, постоянно във война, и никой от нас не е живял в мирна страна.

Минаваме през арката до конюшните и Удвил отстъпва назад, за да види лицето ми, докато оглеждам двора. Всеки от конете в домакинството има собствено отделение с изглед на юг, така че светлият камък се затопля в течение на деня. Виждам четирите едри бойни коня на съпруга си, чиито глави кимат над вратичките. Виждам силния кон на Удвил за турнирите, и другите му коне, за лов и носене на съобщения, а после виждам, по-дребна от всички тях, със светли уши, които леко мърдат ту на една, ту на друга страна, съвършено оформената глава на сива кобила, толкова светла, че изглежда почти сребърна в слънчевата светлина на двора.

— Моя ли е? — прошепвам на Удвил. — За мен ли е?

— Ваша е — казва той почти благоговейно. — Толкова прекрасна и със също такова високо потекло като господарката си.

— Кобила?

— Разбира се.

Отправлям се към нея, и тя наостря уши, заслушана в стъпките ми и в гальовния ми глас, докато приближавам. Удвил пъха кора хляб в ръката ми, а аз обхващам с поглед тъмните, влажни очи, красивата глава с фини очертания, сребристата грива на кобилата, която описах, изправена пред мен, сякаш съм направила магия и съм я призовала със силата на желанието си. Протягам ръка и тя я подушва с разширени ноздри, а след това поема с бърни лакомството от ръката ми. Мога да усетя мириса на топлатата ѝ козина, дъха ѝ, лъхащ на овес, успокоителния мирис на обора зад нея.

Удвил ми отваря вратата на конюшната и аз без колебание пристъпвам вътре. Кобилата се отмества леко, за да ми направи място, обръща глава и ме подушва — роклята ми, колана, влаещите се ръкави, а след това раменете, врата и лицето. И докато ме души, аз се обръщам към нея, сякаш сме две животни, които се опознават. После бавно, внимателно протягам ръка и тя навежда глава, за да я погала.

Шията ѝ е топла, козината — мека и гладка като коприна, кожата зад ушите ѝ е нежна и мека, тя ми позволява да подръпна леко гривата ѝ, да я погалья по муцуната, а после повдига глава и аз докосвам разширените ѝ ноздри, меката деликатна кожа на муцуната ѝ, топлите ѝ мускулести бърни, и да обгърна със свита длан плътната извивка на шията ѝ.

— Това любов ли е? — пита тихо Удвил от вратата. — Защото от тук прилича на любов.

— Любов е — прошепвам.

— Първата ви любов — пожелава да се увери той.

— Моята единствена любов — прошепвам на кобилата.

Той се засмива като отстъпчив брат.

— Тогава трябва да съчините поема и да идвате и да ѝ пеете като жена-трубадур, като *trobairitz*^[1]. Но как е името на вашата прекрасна дама?

Поглеждам я замислено, докато тя се отдалечава тихо от мен и лапва хапка сено. От смачканата трева се разнася уханье на ливада.

— Мъркюри^[2] — казвам. — Мисля, че ще я кръстя Мъркюри.

Той ме поглежда малко странно.

— Това не е особено подходящо име. Алхимиците все говорят за Меркурий — казва. — Бог, който мени формата си, вестител на боговете, една от трите важни съставки на тяхната работа. Понякога Меркурий — живакът — помага, друг път — не; той е подобен на Мелузина, водната богиня, която също мени своя облик. Той е пратеник, от чиито услуги трябва да се възползвате, когато няма никой друг, но невинаги надежден.

Свивам рамене:

— Не искам повече алхимия — настоявам. — Не и в двора на конюшната, нито където и да било другаде. Ще я наричам Мери, но ние с нея ще знаем истинското ѝ име.

— Аз също ще знам — казва той, но аз вече съм му обърнала гръб и измъквам стиски сено, за да ги дам на кобилата.

— Вие не сте от значение — отбелязвам.

* * *

Яздя кобилата си всяка сутрин, с въоръжен ескорт от десетима мъже пред мен и десетима — отзад, и Удвил до мен. Минаваме през улиците на Париж, извъръщайки поглед от просящите, умиращи от глад в канавките, и не обръщаме внимание на хората, които протягат умолително длани към нас. В града се шири ужасяваща нищета, околността е почти опустошена, фермерите не могат да откарат произведеното до пазарите, а едната или другата армия постоянно тъпчат посевите. Мъжете бягат от селата си и се крият в горите от страх да не бъдат взети като войници или обесени като предатели, затова няма кой друг да обработва нивите освен жените. В града хлябът струва повече, отколкото човек би могъл да припечели, освен това няма друга работа освен войнишкото занятие, а англичаните отново закъсняват със заплащането на войската. Удвил дава заповеди да яздим по улиците в лек галоп — не само поради страх от просящи, но и поради страх от болести. Предшественицата ми, херцогиня Ан, умря от треска, след като бе посетила болницата. Сега негова светлост заявява, че не ми позволява дори да говоря с някой бедняк, а Удвил ме превежда припряно през улиците и аз не мога да си поема дъх, докато не излезем от градските порти, прекосявайки онова, което някога е било изпълнени с работници градини — плодородната обработваема земя, която се простира между градските стени и реката. Едва тогава Удвил заповядва на въоръжените мъже да спрат, да слязат от конете и да ни изчакат, докато двамата поемаме надолу до реката, по крайбрежната пътека, откъдето се теглят баржите, и слушаме шума на водата, сякаш сме семейна двойка, излязла на езда из мирна околност.

Яздим един до друг, като приятели, и не говорим за нищо важно. Удвил ми помага с ездата: никога не съм яздила такъв хубав кон като Мери, и той ми показва как да седя изправена на седлото и да я пришпорвам, така че да извие шия и да удължи крачка. Показва ми как самият той язди, когато конницата се впуска в атака, приведен ниско над шията на коня си, като ме изпреварва надолу по пътеката и потегля с гръмък тропот отново към нас, спирайки в последния момент, така че Мери се подплашва, тръгва с рамото напред и танцува на едно място. Учи ме да скачам с кобилата, като слиза от коня си, за да довлече клонки направо върху пустия път, струпвайки ги все по-високо и по-високо, докато увереността ми се засилва. Учи ме на упражненията, на които го е учил неговият баща по пътищата на Англия: ездови

упражнения за подобряване на равновесието и увереността: да седя странично, като момиче, което язди на допълнително седло, да се отпускам назад, легнала върху коня, със седлото под кръста ми, докато конят подтичва, после да седна изправена и да протегна първо едната си ръка, а после другата към небето, да се навеждам ниско, за да докосна стремената — всичко, което кара коня да привикне с мисълта, че трябва да се движи спокойно и сигурно, каквото и да прави ездачът, каквото и да се случва около него.

— Неведнъж конят ми ме е отнасял до безопасно място, когато съм бил ранен и не съм имал понятие къде отиваме — казва Ричард. — А баща ми носеше знамето пред Хенри V Английски, и затова яздеше в галоп през цялото време, само с една ръка върху поводите. Вие никога няма да яздите в битка, но можем да попаднем в беда тук или в Англия, затова е добре да сте уверена, че Мери ще ви пренесе през всичко.

Слиза от коня, взема стремената ми и ги кръстосва пред мен, за да не пречат.

— Ще изминем една миля в тръс, без стремяна. За да подобрите равновесието си.

— Как е възможно да попаднем в беда? — питам, докато той се качва отново на коня си.

Той свива рамене:

— Само преди няколко години имаше план да устроят засада на херцога, когато се връщаше в Париж, и тогава той и херцогиня Ан трябваше да хванат горските пътеки и да заобиколят вражеския лагер. Освен това научих, че сега пътищата в Англия са също толкова несигурни, колкото и онези във Франция.

По всички английски пътища има крадци и пътни разбойници, а близо до крайбрежието пък има пирати, които слизат на суша, вземат пленници и ги продават в робство.

Потегляме ходом. Настанявам се по-удобно на седлото, и ушите на Мери се насочват напред.

— Защо кралят на Англия не охранява бреговете си?

— Той е още дете и страната се управлява от другия му чичо, Хъмфри, херцог на Глостър. Негова светлост и херцогът на Глостър са чичовци на краля, регенти на Франция и Англия, докато кралят поеме в свои ръце властта.

— Кога ще го направи?

— Всъщност досега трябваше вече да го е направил — казва Удвил. — Той е на дванайсет години; все още момче, но достатъчно възрастен, за да управлява с добри съветници. И беше коронясан в Нотр Дам, в Париж, както и в Англия, разполага с парламент и съвет, чиито членове са дали клетва да му се подчиняват. Но той е напътстван от чичо си, херцог Глостър, и всичките му приятели; после обаче се случва другият му родственик, кардинал Боуфорт, много влиятелен и убедителен човек, да го принуди да промени решенията си. Двамата го тласкат ту в една, ту в друга посока, и той никога не се вижда с нашия господар, херцог Бедфорд, който не може да направи друго освен да му пише, опитвайки се да го накара да се придържа към един път. Твърди се, че кралят изпълнявал волята на онзи, който е говорил с него последен.

Но във всички случаи, дори той да беше по-зрял и по-уверен, пак нямаше да има пари да плати нови защитни укрепления откъм морето, пък и английските лордове не прилагат закона навсякъде из земите си, както би трябвало. Сега ще яздим в тръс.

Изчаква ме да притисна с крака хълбоците на Мери, и тя потегля напред в тръс, докато аз седя тежко, като охранен рицар, потънала дълбоко в седлото.

— Това е добре — казва той. — Сега тръгнете напред в лек галоп.

— Казахте тръс!

— Справяте се толкова добре — казва той с широка усмивка. Пришпорвам Мери да продължи и тя потегля в чевръстия си, лек галоп. Малко се страхувам, когато стремената ги няма, за да ги използвам за равновесие, но той е прав — успявам да седя на седлото и да притискам Мери с крака, докато яздим в лек галоп по крайбрежния път, докато той ми дава знак с ръка да забавя, после да спра.

— Защо трябва да уча това? — питам задъхано, докато той отново слиза от коня, за да върне стремената ми по местата.

— В случай, че изгубите стремената, или едното се счупи, или ако се наложи да потеглим на коне някой път, когато можем да намерим коне, но не и седла. Добре е да бъдете подготвена за всичко. Утре ще упражняваме езда без седло. Ще направя от вас съвършена

ездачка. Вече може да ви се има доверие, че ще издържите по време на дълга езда.

Той се мята отново на собственото си седло и насочваме конете към дома.

— А защо английските лордове не прилагат управлението на закона из цялата страна? — питам, връщайки се към нашия разговор. — Във Франция има две законни управления, двама крале. Но поне благородниците се подчиняват на кралете, които управляват в тяхната част от страната.

— В Англия всеки благородник си създава собствено малко феодално владение — казва той. — Използват тревожните времена като прикритие, за да служат на собствените си интереси, да се сдобиват със собствена земя, да воюват със съседите си. Когато младият крал все пак реши да поеме властта, ще открие, че трябва да отправи предизвикателство към същите хора, които би трябвало да бъдат негови приятели и съветници. Тогава ще има нужда от негова светлост херцога до себе си.

— Ще трябва ли да заминем за Англия и да живеем там? Ще трябва ли да живея в Англия? — питам тревожно.

— За мен това е родината — казва той простищо. — Един акър от Англия, дори в най-лошото си състояние, струва колкото десет квадратни мили от Франция.

Поглеждам го неразбиращо и казвам:

— Всички вие, англичаните, сте еднакви. Всички си мислите, че се радвате на особена Божия благословия, само защото сте разполагали с дълги лъкове при Азенкур.

Той се засмива:

— Наистина сме благословени — казва. — Прави сме, когато го мислим. Осенени сме от Божията благословия. Може би, когато отидем в Англия, ще имам време да ви покажа дома си. Тогава може би ще се съгласите с мен.

Изпитвам лека тръпка на удоволствие, сякаш предстои да ми се случи нещо прекрасно.

— Къде е домът ви? — питам.

— Графтън, Нортхамптъншър — казва той, и долавям обичта в гласа му. — Вероятно най-красивите земи в най-хубавата страна на света.

Правим още един опит за гадаене в огледалото, преди то да бъде опаковано, за да пътува с нас, когато потеглим към Англия. Негова светлост много иска да предскажа дали за него е безопасно да напусне Франция. Претендентът на Арманяк няма нито пари, нито армия, и е зле съветван от своята свита от фаворити, но въпреки това милорд Джон се страхува, че ако отиде в Англия, няма да има кой да опази Франция от този човек, който претендира да бъде неин крал. Напълно се провалям в съпружеския си дълг да го посъветвам: не виждам нищо. Слагат ме да седна на един стол и аз се вирам в ярката отразена светлина на свещите, докато главата ми се замайва и, макар да съм далеч от припадък, има сериозна опасност да заспя. В продължение на два часа негова светлост стои зад мен и ме разтърсва за рамото, когато види главата ми да клюма, до момента, в който алхимикът изрича тихо: „Не мисля, че Зрението ще я споходи днес, милорд“. Тогава херцогът се обръща и излиза с тежки крачки от стаята, без да ми каже нито дума.

Алхимикът ми помага да стана от стола, а Удвил духва свещите и отваря капациите на прозорците, за да прогони от стаята миризмата на дим. Малката, сърповидна нова луна ме гледа, аз ѝ правя реверанс, преобръщам монетите в малката кесия, окачена на колана на роклята ми, и си намислям желание. Алхимикът се споглежда с Удвил, сякаш си мислят, че са прекарвали цялата вечер с обикновено селско момиче, което съгласно поверието се кланя на новата луна и си пожелава любим, но не притежава познания, няма видения, и губи времето на всички.

— Няма значение — казва Удвил бодро, като ми предлага ръката си. — Сутринта заминаваме за Англия и цял месец няма да искат от вас да правите тези неща.

— Ще вземат ли огледалото с нас? — питам неспокойно.

— Огледалото и някои от книгите, но съдовете, пещта и наковалнята, разбира се, остават тук, хората ще продължат с работата си, докато ни няма.

— А откриват ли нещо?

Той кимва:

— О, да, негова светлост е рафинирал сребро и злато, постигайки по-висока степен на чистота от който и да било досега. Работи по нови метали, нови съчетания за по-голяма якост или по-голяма гъвкавост. И разбира се, ако успее да достигне до самия камък...

— Камъка ли?

— Наричат го философски камък. Той превръща метала в злато, водата — в еликсир на живота, който дарява на притежателя си вечен живот.

— Съществува ли такова нещо? — питам аз.

Той свива рамене.

— Много пъти са съобщавали за него, споменава се често в старите ръкописи, които негова светлост е превел тук. Из целия християнски свят и Изтока и понастоящем сигурно има стотици, навярно хиляди мъже, които работят със същата цел. Но негова светлост херцогът е в предните им редици. Ако успее да го открие, ако вие успеете да му помогнете да го намери, можем да донесем мир на Франция и на Англия.

* * *

Шумът в замъка, където се опакова багаж и върви подготовка за голямо пътуване, ме събужда призори и аз отивам в параклиса да изслушам утренията, докато слънцето изгрява. Свещеникът приключва със службата и започва да прибира свещените изображения, разпятието и дарохранителницата. Вземаме почти всичко със себе си.

В собствените ми покои придворните ми дами сгъват роклите ми в големи пътни сандъци и викат пажовете, за да завържат сандъците, и икономите — за да ги запечатат. Лично ще носят кутиите ми с накити, кожите ми ще бъдат пазени от отговорниците за домакинството. Никой не знае колко дълго ще останем в Англия. Удвил става много предпазлив, когато го питам. Явно съпругът ми не получава подobaваща подкрепа от своя племенник, краля, нито пък е финансиран както подobaва от английския парламент, който трябва да вдигне данъците заради войната във Франция. Целта на пътуването е да се обясни на лордовете и парламента, че с английските монети може да се купи френската подкрепа; и че трябва да платят. Но никой не знае

колко време ще мине, докато англичаните разберат, че не могат да получат армия даром.

Напълно объркана съм в цялата тази суматоха. Оставила съм книгите си, които Мадмоазел ми завеща, на съхранение в библиотеката на съпруга ми, и учените ще ги пазят, докато отсъстваме. Прибрала съм красивите ѝ карти при накитите си, за да са на сигурно място. Златната ѝ гривна с амулетите нося в кесия, окачена на шията ми. Не искам никой друг да ги докосва. Облякла съм се за път и съм изяла закуската си, сервирана в покоите ми от забързани прислужнички. Чакам бездейно: не знам с какво да помогна, а пък съм твърде високопоставена, за да може някой да ми възложи задача. Главната ми придворна дама ръководи всичко в покоите ми, затова аз просто трябва да почакам, докато всичко бъде готово за тръгването ни, а междувременно нямам какво друго да правя, освен да наблюдавам слугите и придворните дами, тичащи от една към друга задача.

До пладне сме готови за тръгване, макар че отговорниците за домакинството, за конюшната и оръжейната все още опаковат вещи. Негова светлост ме хваща за ръка и ме повежда надолу по стълбите, през голямата зала, където слугите са се подредили, за да се поклонят и да ни пожелаят сполука по време на пътуването. После излизаме в двора на конюшната, където примигвам при вида на кавалкадата, която се приготвя да потегли. Прилича на малък подвижен град. Тук е въоръжената стража: пътуваме със стотици войници, някои — в доспехи, но повечето — в ливреи, и те чакат до конете си, като отпиват последна глътка ейл и се шегуват с прислужничките. Има поне петдесет дървени каруци, които чакат, подредени: онези, които пренасят ценните вещи — начело на редицата, със стражи отпред и отзад; сандъците са закрепени с вериги отстрани към каруците и запечатани с големия печат на Бедфорд. Отговорниците за домакинството ще пътуват с тях и всеки отговаря за определена част от товара. Вземаме всичките си завивки, прибори за хранене, стъклени съдове, ножове, лъжици, солници, съдове за подправки. Къщните мебели също се товарят, камериерът, отговарящ за спалнята на негова светлост, е наредил внимателно да разглобят голямото легло на милорд с неговите завивки, завеси и балдахин, а служителите от моите покои носят моето легло, моите маси, моите красиви турски килими, има цели две каруци само за превозването на гоблените от дома.

Кухненските слуги са натоварили най-важните си пособия на друг керван от каруци; караме храна, както и кокошки, патици, гъски, овце и две крави, които ще вървят зад каруците, за да ни дават прясно мляко всеки ден. Соколите от помещението за ловни птици са натоварени на собствената си специално изработена стойка за пренасяне, където могат да стоят, заслепени от качулките си; а кожените завеси вече са завързани, за да ги закриват, та да не се плашат от шума по пътя. Хрътките за лов на елени на негова светлост ще тичат успоредно с процесията, хрътките за лов на лисици ще бъдат напъдени най-отзад. Началникът на конницата е впрегнал всички работни коне в каруците, а всички резервни ездитни коне са обзядени и поверени на грижите на коняр, който язди един кон и води по един от двете си страни. И това е само половината от процесията. Каруците, които пренасят най-важните вещи, с които да си създадем удобства довечера, когато спрем в Санлис, вече са заминали: тръгнаха призори. А сред целия този шум и хаос Ричард Удвил се качва с усмивка по стълбите, покланя се на негова светлост и на мен, и казва, сякаш в двора не кипи истински ад:

— Мисля, че сме готови, милорд, а винаги могат да ни изпратят онова, което сме забравили.

— Конят ми? — пита херцогът. Удвил щраква с пръсти и един застанал в очакване коняр извежда напред едрия боен кон на негова светлост.

— Милейди в носилката си ли ще пътува?

— Нейна светлост каза, че иска да язди.

Негова светлост херцогът се обръща към мен:

— Пътят е дълъг, Жакета, напускаме Париж, потегляме на север и довечера ще преспим в Санлис. Ще бъдеш на седлото цял ден.

— Мога да се справя с това — казвам, и хвърлям поглед към Удвил.

— Кобилата ѝ е силна, направихте добър избор — казва той на съпруга ми. — А херцогинята е добра ездачка, ще бъде в състояние да издържи. За нея вероятно това ще е по-приятно, отколкото да се тръска в носилката, макар че ще се погрижа тя да ни следва, така че херцогинята да може да се прехвърли, ако се измори.

— Много добре тогава — съгласява се херцогът. Усмива ми се. — Компанията ти ще ми бъде приятна. Как нарече кобилата си?

— Наричам я Веселата Мери — казвам.

— Дано даде Бог всички да сме весели — казва той, като се качва на издигнатото стъпало, за да се настани с усилие на седлото. Удвил ме хваща за талията и ме повдига на седлото, а след това се отдръпва, докато придворната ми дама се втурва напред и издърпва дългите поли на роклята ми, така че да се спускат от двете страни, скривайки кожените ми ботуши за езда.

— Добре ли сте? — пита ме тихо Удвил, застанал близо до коня, докато проверява дали коланът на седлото е достатъчно стегнат.

— Да.

— Ще бъда точно зад вас, ако ви потрябва нещо. Ако се изморите, или имате нужда да спрете, просто вдигнете ръка. Ще бъда нащрек. Ще яздим два часа, а след това ще спрем да се нахраним.

Съпругът ми се изправя в стремената. Изревава „За Бедфорд!“, и всички в двора на конюшната изкрещават в отговор: „За Бедфорд!“. Разтварят големите порти и негова светлост поема начело, навън, през претъпканите улици на Париж, където хората ни зяпат и просят милостиня или услуги, а след това — през голямата северна порта, и ние напускаме града, отправяйки се към Ламанша и към Англия — непознатият бряг, който трябва да наричам свой дом.

* * *

Негова светлост херцогът и аз яздим начело на процесията, затова прахта не ни пречи, а щом се отдалечаваме от Париж, съпругът ми преценява, че сме в достатъчна безопасност, за да се движим пред въоръжената охрана — и сега сме само ние двамата, Удвил и придворната ми дама, яздейки сред слънчевата светлина, сякаш сме излезли на разходка. Пътят се вие пред нас, добре утъпкан от английски търговци и войници, минаващи през английските земи на път от принадлежащата на англичаните столица Париж към английската крепост Кале. Спираме да се нахраним край гората Шантийи, където са разпънали хубави шатри и са ни приготвили еленски бут. Доволна съм, че мога да си отдъхна за час в сянката на едно дърво, но продължавам с радост, когато Удвил нарежда на стражите да се качат отново на седлата. Съпругът ми ме пита дали

искам да завърша пътуването, седнала в теглената си от мулета носилка, но аз отказвам. Следобедът е слънчев и топъл, а когато влизаме в зелената сянка на гората Шантийи, подкарваме по-бързо конете и кобилата ми се дръпва леко напред, нетърпелива да се впусне в галоп. Съпругът ми се засмива и казва: „Не ѝ позволявай да избяга с теб, Жакета“.

Аз също се засмивам, когато едрият му кон удължава големите си крачки, за да протегне врат и да се изравни с Мери, и ние поемаме малко по-бързо, а после изведнъж се разнася грохот и едно дърво полита надолу, напъряко на пътя пред нас, а клоните му се чупят и скърцат едновременно със звук, наподобяващ писък. Мери ужасено се изправя на задни крака и аз чувам как съпругът ми изревава гръмогласно: „За Бедфорд! Внимавайте, засада!“, но съм се вкопчила в гривата и едва не падам от седлото, хлъзгайки се назад, когато Мери се хвърля на една страна, ужасена от шума, и се впуска в бяг, в луд бяг. С усилие се закрепям на седлото, вкопчвам се във врата ѝ и се навеждам ниско, докато тя препуска сред дърветата, като се мята наляво и надясно, бягайки натам, накъдето я тласкат собствените ѝ изплашени сетива. Не мога да я насоча, изпуснала съм юздите, със сигурност не мога да я спра, едва се държа, докато най-накрая тя забавя до тръс, а после до обикновен ход, а след това, останала без дъх, спира.

Цялата разтреперана, аз се изхлузвам от седлото и рухвам на земята. Дрехата ми е разкъсана от ниско надвисналите клони, шапката ми се е смъкнала от главата и се премята на връзката си, косата ми се спуска безредно, със заплетени в нея вейки. Леко изхълцвам от страх и потрес, а Мери се обръща на една страна и загризва листата на един храст, дърпайки ги нервно, с уши, потрепващи във всички посоки.

Хващам поводите ѝ, за да не може да хукне отново, и се оглеждам наоколо. Гората е прохладна и тъмна, потънала в безмълвие, ако не се броят птичите песни отнякъде високо в най-горните клони на дърветата, и жуженето на насекомите. Не се чува тропот на маршируващи войници, скърцане на каруци; нищо. Не мога дори да определя откъде съм дошла, нито колко далече съм от пътя. Стремглавото бягство на Мери сякаш бе продължило безкрайно дълго, но дори те да са съвсем наблизо, не бих могла да знам в коя посока се намират. Тя със сигурност не препусна направо, въртяхме се и

завивахме между дърветата, и няма пътека, по която да се върна обратно по следите си.

— Проклятие — изтърсвам под нос, съвсем като англичанин. — Мери, напълно се изгубихме.

Знам, че Удвил ще потегли да ме търси, и навярно ще може да проследи малките отпечатьци от копитата на Мери. Но ако падащото дърво е било засада, тогава може би той и съпругът ми се сражават за живота си, и никой все още не е имал време да се сети за мен. Нещо по-лошо — ако битката се развие зле за тях, тогава може би ще бъдат заловени или убити, и изобщо няма да има кой да ме потърси, и тогава наистина ще съм в опасност: сама и изгубена във враждебна страна. И в двата случая, по-добре да се спасявам, ако мога.

Знам, че пътуваме на север, към Кале, и помня достатъчно от голямата релефна карта в библиотеката на съпруга ми, за да знам, че ако успея да изляза отново на северния път, там има много села, църкви и абатства, където мога да намеря гостоприемство и помощ. По този път пътуват много хора и със сигурност ще срещна някоя група англичани, а титлата ми ще спомогне да си осигурия помощта им. Но само ако успея да намеря пътя. Поглеждам по земята наоколо, за да видя дали ще мога да проследя отпечатьците от копитата на Мери и да ги последвам обратно до пътя, от който дойдохме, и виждам в калта един отпечатък от копито, а после — още един, нататък листата покриват земята и там не се вижда нищо, но след малко следата се появява отново. Нахлузвам поводите на главата на кобилата, хващам ги в дясната си ръка, изричам с глас, на който се опитвам да придам увереност: „Е, глупаво момиче, сега трябва да намерим пътя към вкъщи“, и поемам обратно в посоката, от която дойдохме, докато тя ме следва с наведена глава, сякаш съжалява за неприятностите, които е причинила.

Вървим сякаш с часове. Скоро следата прекъсва, защото листата и вейките са нападали толкова нагъсто, че не се виждат отпечатьци, които да следваме. Търся пътя с налущване, движим се равномерно, но все повече и повече се страхувам, че се лутаме изгубени, а може би дори се въртим в кръг като омагьосани рицари в приказна гора. Мислейки за това, не се изненадвам особено, когато чувам шум от вода, насочвам се към нея и стигаме до малък поток и езерце. Езерцето почти наподобява фонтан — толкова е кръгло и обрасло със зелен мъх

по бреговете. За миг си помислям, че може би Мелузина ще се появи от вълшебното езеро да помогне на мен, нейната потомка, но не се случва нищо, затова завързвам Мери за едно дърво, измивам си лицето и пия вода, после отвеждам и нея до потока, тя навежда бялата си глава и започва да пие жадно.

Дърветата образуват малка поляна около потока и през гъстия балдахин от листа прониква сноп слънчева светлина. Все още с поводите на Мери в ръка, сядам на слънце, за да отдъхна няколко минути. След миг, помислям си, ще стана, ще внимаваме слънцето да е от лявата ни страна и ще вървим уверено; така ще се насочим на север и със сигурност трябва да излезем на пътя за Париж, където несъмнено ме търсят. Толкова съм уморена, а слънцето е толкова топло, че се облягам на ствола на едно дърво и затварям очи. След минути заспивам дълбоко.

* * *

Рицарят остави коня си при своите другари, и тръгна пеш по следите ѝ през гората; държеше пред себе си горяща факла и я викаше по име; викаше името ѝ отново и отново. Нощем гората бе призрачна; веднъж той зърна блеснали тъмни очи и отстъпи назад с ругатня, а после видя бледата задница на елен да се отдалечава плавно в сенките. Щом се показа луната, той си помисли, че ще вижда по-добре без факлата, загаси я в гъстия килим от листа по земята, и продължи, като напругаше очи в сребристия сумрак. Храстите и дърветата се извисяваха застрашително пред него, по-тъмни в мрака; сега, без жълтата светлина на факлата, вече не му се искаше да я вика на висок глас. Вместо това тръгна мълчаливо, озъртайки се непрестанно, със сърце, свито от страха, че не е успял да я научи да язди, че не бе съумял да обучи коня, че беше пропуснал да я научи какво да прави точно при тези обстоятелства, че не беше предвидил възможността да се случи подобно нещо; че напълно и изцяло я беше предал.

При тази мисъл, толкова ужасна за него, понеже тайно се беше заклел, че ще ѝ служи и ще я закриля до смърт, той спря на място, облегна се с ръка на ствола на едно дърво и посрамено сведе глава. Тя беше неговата дама, той беше нейният рицар, и при това най-първо

изпитание той се бе провалил; сега тя беше изгубена някъде в тъмнината и той не можеше да я намери.

Вдигна глава, и онова, което видя, го накара да примигне, да разтрие очи; виждаше без съмнение, без сянка от съмнение, трептящата бяла светлина на вълшебно видение, химера, а в самото ѝ сърце сияеше фигурата на малък бял кон, сам в гората. Но когато той обърна глава, рицарят можа да различи профила му и видя сребристия рог на еднорог. Бялото животно насочи към него тъмния си поглед, а после бавно се отдалечи, хвърляйки поглед през рамо, вървейки достатъчно бавно, та той да го последва. Омагьосан, той пристъпваше тихо зад него, напътстван от трепкащата сребриста светлина, без да изпуска от поглед малките отпечатъци от копита, които блестяха с бял пламък сред мъртвите листа, а после избледняваха, щом той отминеше.

Съзнаваше, че не бива да се опитва да улови еднорога; спомни си как всички легенди предупреждаваха, че той ще се хвърли върху него и ще го нападне, ако се приближи твърде много. Само едно създание на света можеше да улови еднорог, и той беше виждал подобни сцени върху половин дузина гоблени и на дузина гравюри в книгите с приказки, още от най-ранното си детство.

Дребното животно свърна от пътеката и сега той дочу плискане на вода, когато излязоха на едно сечище. Прехапа език, за да сподави възклицанието си, когато я видя, заспала като нимфа, сякаш бе създание на самата гора, полегнала в подножието на дървото като туфа цветя, с разстлана зелена кадифена рокля, с кафявата шапчица като възглавница под златните ѝ коси, с лице, спокойно като цветче в съня. Той застана в очакване, без да знае какво трябва да направи, и докато гледаше, еднорогът пристъпи напред, легна до спящата девойка и нежно положи издължената си глава с дългия рог в скута ѝ, точно както се разказва в легендите.

* * *

Събужда ме шум от стъпки. Незабавно осъзнавам, че съм се изгубила в гората, че съм в опасност и че съм допуснала лекомислено да заспя. Озъртам се в паника, в мрак, и скачам, а Мери, която е заспала със сведена глава до мен, рязко се обръща и се втренчва

напред, с наострени уши, когато двете виждаме фигура на мъж, тъмен силует в измамния полумрак.

— Кой е там? — питам, стиснала с ръка камшика си. — Внимавайте! Имам меч!

— Аз съм, Удвил — казва рицарят и се приближава, за да мога да го видя. Изглежда блед, сякаш е не по-малко изплашен от мен. — Добре ли сте, милейди?

— Боже мой, боже мой, Удвил! Толкова се радвам да ви видя!

Изтичвам напред с протегнати ръце и той пада на колене, хваща ръцете ми и ги целува пламенно.

— Милейди — прошепва. — Милейди. Слава богу, че ви намирам здрава и читава! Невредима ли сте?

— Да, да, просто си почивах, заспах, вървах толкова дълго, опитвайки се да стигна обратно до пътя, но после постъпих толкова глупаво — седнах и заспах...

Той се изправя на крака, препъвайки се.

— Не сме далече, търся ви цяла вечер, но не сме далече.

— Късно ли е вече?

— Не по-късно от единайсет часа. Всички ви търсим. Херцогът е обезумял от тревога. Опитвах се да проследя дирите ви... но никога нямаше да ви намеря, ако не беше...

— А негова светлост херцогът в безопасност ли е? Засада ли беше?

Той поклаща глава:

— Някакъв глупав селянин, който сечал дърво, повалил и друго отсреща. Никой не е пострадал; просто лош късмет, че бяхме там по това време. Всички се страхувахме само за вас. Паднахте ли?

— Не, тя побягна заедно с мен, но не ме хвърли. Тя е добра кобила, побягна само защото се страхуваше, и после спря.

Той се поколебава.

— Тя ме доведе при вас — казва. — Истинско чудо е. Видях я в гората и тя ме доведе при вас.

Задържам поводите, които съм вързала за китката си:

— Не съм я пускала.

— Бяхте я завързала, така ли?

Той оглежда малката поляна, сребристата лунна светлина по водата, сенчестата тъмнина на дърветата, сякаш търси нещо.

— Да, разбира се. Но ѝ свалих седлото, както ми показахте.

— Видях я — казва той с равен тон. — Беше пусната на свобода, в гората.

— Беше тук през цялото време. Държах поводите ѝ.

Той поклаща глава, сякаш за да се отърси от объркването си.

— Добре сте се справили. Ще ѝ сложа седлото, и после ще ви отведе до пътя.

Вдига красиво изработеното седло и го плъзва върху гърба на Мери. Затяга ремъка на седлото, после се обръща да ме повдигне. За миг се поколебава, с ръце върху талията ми. Сякаш телата ни са се слели, почти без нашата воля: главата ми върху рамото му, ръцете му върху талията ми. Сякаш нещо ни притегля един към друг, както става с окачените на тавана планети в библиотеката на негова светлост. Бавно осъзнавам, че съм изпълнена с чувство, което никога не съм изпитвала преди, бавно си давам сметка, че това е копнеж. Вдигам лице към него, и потъмнелите му очи се свеждат към мен, ръцете му са топли, лицето му — почти удивено, когато усеща желанието, което бавно пулсира в мен. Дълго стоим така, заедно. После, без нито дума, той ме повдига на седлото, изтупва роклята ми, подава ми шапката, и повежда Мери през гората към пътя.

---

[1] Така са се наричали на окситанско наречие жените трубадури в Окситания (Югозападна Франция, малки части от Италия и Испания) през 12 и 13 век. Те са изключително явление, известни като първите жени, композирали светска музика, били от благороден произход, част от придворното общество. — Б.р. ↑

[2] Меркури (англ.) — живак, който е една от основните субстанции в алхимията, но също и името на бог Меркурий (гръцкият Хермес). — Б.пр. ↑

КРЕПОСТТА В КАЛЕ, ФРАНЦИЯ

Юни 1433

Отново сме настанени в голямата гарнизонна крепост в Кале, Удвил е посрещнат като неин комендант, но милорд казва, че все още не може да го освободи, за да се премести окончателно там. Стоя край бойниците най-горе на замъка и гледам тревожно нагоре към знамето на кулата над главата ми, което плющи и се дигна на усиления се вятър.

— Бурно ли ще бъде морето? — питам съпруга си.

Той ми хвърля поглед:

— Нима се страхуваш? Нали водата е твоят елемент.

Прехапвам устна, за да възпра резкия си отговор. Лично аз не смятам, че ако имаш за прародителка водна богиня, си застрахован срещу морска болест, нито пък, така погледнато, срещу коработушение.

— Малко се страхувам. Вълните изглеждат много високи: винаги ли са толкова големи? Винаги ли се разбиват толкова високо в пристанищната стена? Не си спомням да са били такива преди.

Той хвърля поглед към морето, сякаш за пръв път решава да ги прецени.

— Може би е малко бурно. Но ще потеглим при следващия прилив. Това пътуване е прекалено важно за нас, за да го отлагаме. Трябва да стигна до Англия. Ще отправя обръщение към членовете на парламента: те трябва да осъзнаят, че трябва да се отпуснат средства, за да платим на войската за този сезон на кампанията във Франция. И трябва да намеря някакъв начин да накарам брат си Хъмфри да работи в сговор с чичо ни, кардинал Боуфорт. Младият крал... — Той млъква рязко: — Е, добре, във всеки случай ние трябва да заминем и не мисля, че пътуването ще ти причини особено неудобство; не би трябвало да има опасност. Не можеш ли да успокоиш водите? Навечерието на Еньовден е; нима нямаш сили да направиш една малка магия тъкмо тази вечер?

Опитвам се да се усмихна на несполучливата шега.

— Не, но ми се иска да можех.

Той се обръща и влиза в покоите си. Чувам го да вика на висок глас писарите си и да казва на капитана, че трябва да завърши товаренето, защото ще потеглим при следващия прилив, независимо от времето. Удвил се появява с топла наметка и загръща с нея раменете ми.

— Негова светлост е разтревожен от събитията в Англия. Брат му Хъмфри, херцог Глостър, не е добър съветник, племенникът му, кралят, е млад и неопитен, а чичо му, кардинал Боуфорт, има свои планове за кралството. Всеки от двамата — херцог Глостър и кардинала — се опитва да внуши на младия крал собствения си начин на мислене и той се разкъсва между тях.

— Безопасно ли е да отплаваме?

— О, да. Може да е малко бурно, но ще се погрижа да се чувствате удобно в каютата си, милейди. А Мери също ще е в безопасност в трюма. Ще плаваме през нощта, а на сутринта ще се събудите в новата си родина. И негова светлост ще ви заведе да видите новия му дом.

— Спенхърст? — питам, превъртайки странното име в устата си.

— Пенсхърст — поправя ме той. — Ще ви хареса, обещавам ви: това е изключително красиво имение в една от най-прекрасните части на Англия, в Кент, който е прочут с ябълковите и овощните си градини. Близко е до Лондон, но достатъчно далече, за да не ви безпокоят твърде много хора. Къща — скъпоценност за една херцогиня, която ще сияе в нея като истински брилянт.

— И там ли ще живеем през цялото време?

Позволявам на Удвил да ме отведе от покрива на кулата на топло вътре в замък. В центъра на кръглата стая гори огън и той слага за мен един стол пред него.

— Не мисля, че негова светлост ще може да си отдъхва в провинцията — казва той. — Ще трябва да се срещне с краля и да го убеди да му даде войници и оръжия, за да продължи кампаниите във Франция. Ще трябва да разясни целите си пред членовете на парламента, за да си осигури подкрепата им. Ще му се наложи да се справи с брат си, херцог Хъмфри, и с чичо си, кардинал Боуфорт. Чака го много работа.

— А кралят, Хенри? Ще го видя ли? Какъв е той?

Той се усмихва:

— Все още много млад, почти дете: само на дванайсет години е. Ще ви устроят кралско посрещане в Лондон. Херцогът е много високопоставен в Англия, както и във Франция, и младият крал ще ви приветства. — Усмихва се отново. — Мисля, че ще го харесате, той е обаятелно момче, а той... — засмива се леко, сякаш смутен. — Смятам, че той ще бъде заплепен от вас. Не може да е виждал друга жена като вас. Вие ще бъдете както най-високопоставената, така и най-красивата жена в Англия.

ДВОРЕЦЪТ УЕСТМИНСТЪР, ЛОНДОН

Лятото на 1433

Оставам разочарована от младия крал. Нямам опит с крале, тъй като родината ми Люксембург не е кралство, баща ми е граф, наши сюзерени са херцозите на Бургундия (макар те да са по-богати и по-могъщи от който и да било във Франция), а последният френски крал, за когото се говореше, че страда от трагична лудост, умря, когато бях малка, преди да мога да го видя. Затова възлагам големи надежди на английското момче-крал. Надявам се да видя младеж, който е миниатюрно копие на героичния си баща. Нали в крайна сметка моят съпруг е посветил живота си да осигури на този крал безопасност в земите му във Франция. И двамата сме се заклели да му служим. Очаквам да видя изключителна личност: нещо средно между момче и бог.

Нищо подобно. За първи път го виждам при влизането ни в Лондон, когато минаваме през портите на града, съпровождани от многогласни хорови песнопения и ликуването на гражданите. За лондончани съпругът ми е като стар приятел, а аз съм новост, която приемат с възхита. Мъжете реват одобрително при вида на младостта и външността ми, а жените ми пращат въздушни целувки. Лондонските търговци разчитат на търговията с английските владения във Франция, а всички знаят, че именно съпругът ми управлява и пази земите, които са владение на Англия. Търговците и техните съпруги и слуги се изсипват навън да ни поздравят, провесили знамена с нашите гербове от еркерните прозорци на къщите си. Кметът на Лондон е подготвил поеми и живи картини, представящи моменти от историята, за да ни поздрави; в една жива картина красива русалка ни обещава добро здраве, плодовитост и вечно течащите води на щастието. Негова светлост херцогът ме хваща за ръката, кланя се на тълпата и изглежда горд с мен, докато всички викат името ми и ме обсипват с благословии.

— Лондончани обичат хубавите момичета — казва ми той. — Мога да имам вечно благосклонността им, стига ти да успееш да

съхраниш външността си.

Слугите на краля ни посрещат пред портата на двореца в Уестминстър, и ни повеждат през лабиринт от дворове и градини, през едни стаи към други вътрешни стаи, по галерии и вътрешни дворове, докато най-сетне стигаме до личните покои на краля. Разтварят две двойни врати, други две зад тях, после следва стая, пълна с хора в прекрасни дрехи, а накрая, като миниатюрно човече играчка, което изскача от поредица кутии, виждаме и младия крал, който се надига от трона и излиза напред да поздрави чичо си.

Той е дребен и слаб — това е първото ми впечатление — и е блед, блед като човек, отдаден на науките, макар да знам, че го карат да спортува, да язди всеки ден, и дори да се дуелира, с предпазител върху шпагата на противника му. Питам се дали е болен, защото в прозрачността на кожата му и в бавната походка, с която върви към нас, има нещо, което ме кара да почувствам умората му, и изведнъж, за свой ужас виждам, че на тази светлина, за миг, той ми прилича на създание, направено от стъкло, толкова слаб и полупрозрачен, че изглежда, сякаш може да се счупи, ако падне върху каменен под.

Ахвам леко и съпругът ми свежда бързо поглед към мен, вниманието му се отклонява за миг, но после се обръща към своя племенник краля и с едно движение му се покланя и го прегръща. „О! Внимавайте!“, прошепвам, сякаш може да го смачка, а после Удвил пристъпва бързо през стаята и слага дясната ми длан върху ръката си, сякаш ще ме води напред да бъда представена.

— Какво има? — пита настойчиво с нисък шепот. — Зле ли ви е, милейди?

Съпругът ми е положил и двете си ръце върху раменете на момчето, вглежда се в бледото лице, в светлосивите очи. Почти усещам тежестта на хватката му, чувствам, че е твърде силна.

— Толкова е крехък — прошепвам, после намирам истинската дума. — Чуплив е, като принц от лед, от стъкло.

— Не сега! — нарежда Удвил и ме ощипва силно по ръката. Толкова съм изненадана от тона му и от внезапната остра болка, че трепвам и го поглеждам, и се опомням, когато съзнавам, че мъжете и жените от двора са навсякъде около нас, втренчили погледи в мен, в негова светлост и краля, и че Удвил ме води с отсечени крачки напред,

за да направя реверанс, толкова решително и рязко, та ми става ясно, че не трябва да изричам нито дума повече.

Снишавам се в дълбок реверанс и кралят ме повдига, докосвайки леко ръцете ми. Държи се почтително, тъй като съм негова леля, при все че съм само на седемнайсет години спрямо неговите дванайсет: и двамата сме млади, невинни същества в този двор на възрастни с груби лица. Той ме поздравява с „добре дошла“ в Англия с тънък слаб глас, който още не се е превърнал в глас на мъж. Целува ме по дясната и по лявата буза; докосването на устните му е студено, като трошливия лед, който си представих най-напред, когато го видях, а ръцете му, които държат моите, са слаби, почти мога да почувствам костите на пръстите му, подобни на малки ледени висулки.

Той ни подканва да се отправим към масите за вечеря, обръща се и ме въвежда в залата, начело на целия двор. Красиво облечена жена неохотно отстъпва назад с тежка походка, за да ми направи път. Поглеждам младия крал.

— Другата ми леля, Елинон, херцогиня на Глостър — казва той пискливо, с дискантовия си глас на малко момче. — Съпруга на многообичания ми чичо, Хъмфри, херцог Глостър.

Правя й реверанс, и тя — на мен, а зад нея виждам красивото лице на брата на моя съпруг, херцог Глостър. Той и съпругът ми се прегръщат, всеки положил ръце на раменете на другия, прегръдката им е силна, но когато съпругът ми се обръща към снаха си Елинон, виждам, че я гледа строго.

— Надявам се, че всички ще живеем весело заедно — изрича кралят с колебливия си писклив глас. — Мисля, че една фамилия трябва да бъде единна. Една кралска фамилия трябва винаги да бъде единна, не смятате ли? Би трябвало всички да се обичаме помежду си и да живеем в хармония.

— Разбира се — казвам, макар че сега виждам върху красивото разглежено лице на херцогинята на Глостър такава злоба и завист, каквито не съм виждала у друга жена. Тя носи висока като кула диадема, която й придава вид на великанка, най-високата жена в двора. Облечена е в тъмносиня рокля, гарнирана с хермелин: тази животинска кожа е символ на високо положение в света, на кралска власт. На шията й има сини сапфири, а очите й са по-сини от тях. Усмивка ми се и белите й зъби се оголват, но в изражението й няма топлота.

Кралят настанява мен от дясната си страна, а негова светлост херцога — от лявата. До мен е херцог Глостър, братът на моя съпруг, а жена му от е другата страна на съпруга ми. Седим с лице към хората в голямата трапезария, сякаш сме образи от гоблен, предназначени за тяхно развлечение: ярко блеснали с цветовете на роклите и наметките си, искрящи от скъпоценности. Зяпат ни, сякаш сме жива картина, от която се очаква да научат нещо. Гледаме отвисоко към тях, както сигурно боговете гледат смъртните, и докато блюдата обикалят стаята, изпращаме най-хубавите ястия на фаворитите си, сякаш за да им напомним, че се хранят по наше благоволение.

След вечерята има танци, и херцог Глостър побързва да ме изведе да танцуваме. Изпълняваме своята част от танца, а после стоим един до друг, докато останалите двойки изтанцуват същите стъпки.

— Толкова сте очарователна! — възкликва херцогът. — Казаха ми, че Джон се е оженил за жена, която веднага отмъква сърцата на мъжете, но не повярвах. Как така съм служил на страната си толкова дълго във Франция, а въпреки това никога не съм ви виждал?

Усмивам се и не казвам нищо. Истинският отговор би гласял, че докато съпругът ми постоянно воюваше, за да опази английските владения във Франция, този недостоеен негов брат избяга с графинята на Ено, Жаклин, и поведе друга война в защита на собствените си интереси, опитвайки да спечели нейните земи за себе си. Прахоса състоянието си и можеше да изгуби там и живота си, ако капризът не бе насочил интереса му към една от придворните дами на графинята, тази Елинор, а после той избяга с нея. Накратко, това е човек, воден от желанията си, а не от своя дълг. Човек, толкова различен от съпруга ми, та ми е трудно да повярвам, че и двамата са синове на крал Хенри IV Английски.

— Ако ви бях видял, никога нямаше да се прибера в Англия — прошепва той, когато при една фигура в танца отново се събираме.

Не знам как да отговоря на това, и не ми харесва как той ме гледа.

— Ако ви бях видял, никога не бих се отделил от вас — казва той.

Поглеждам през рамо към съпруга си, но той говори с краля и не гледа към мен.

— А вие щяхте ли да ми се усмихнете? — пита ме деверът ми. — Бихте ли ми се усмихнали сега? Или дори сега се страхувате да ми откраднете сърцето?

Не се усмихвам: придавам си много сериозно изражение и се удивявам, че дръзва да говори на мен, на собствената си снаха, така уверено, сякаш смята, че няма да съм способна да му устоя. Има нещо едновременно отблъскващо и опияняващо в начина, по който ме улавя за талията, което е част от движението на танца, и ме притиска плътно към себе си: топлата му ръка е на гърба ми, бедрото му ме докосва леко — което не е част от танца.

— А брат ми удовлетворява ли ви като съпруг? — прошепва той; топлият му дъх лъхва голата ми шия. Леко се отдръпвам, но той затяга хватката си и ме прегръща плътно. — Докосва ли ви така, както едно младо момиче обича да бъде докосвано — нежно, но пламенно? — Засмива се. — Прав ли съм, Жакета? Така ли обичате да бъдете докосвана? Нежно, но пламенно?

Отдръпвам се от него, и във внезапно извилата се вихрушка от цветовете и музика разбирам, че Ричард Удвил ме държи за ръката, издърпал ме е в средата на танцуващите и ме върти ту на една, ту на друга посока.

— Простете! — провиква се той през рамо към херцога. — Напълно се обърках, прекарал съм твърде дълго време във Франция; помислих си, че това е моментът, в който си разменяме партньорките.

— Не, твърде много подранихте, но няма значение — казва херцогът, като хваща за ръка рязко изоставената от Удвил партньорка и оформя танцовата фигура, докато Удвил и аз правим малки стъпки в центъра на кръга, а след това оформяме арка, така че всички се провират през нея, танцувайки, всички партньори се сменят отново, и аз се отдалечавам, използвам движенията на танца, за да се отдръпна далеч от херцог Хъмфри.

* * *

— Как ти се видя кралят? — пита ме съпругът ми, когато идва в спалнята ми същата вечер. Завивките са отметнати за него, възглавниците — натрупани на висока купчина. Той се пъхва в леглото

с въздишка на изтощение, и аз забелязвам, че набразденото му от бръчки лице е посивяло от умора.

— Прекалено млад.

Той се изсмива кратко:

— Ти самата си такава солидна омъжена дама.

— Млад дори за възрастта си — казвам. — И не е ли някак крехък? — Не споменавам пред съпруга си как изпитах чувството, че това момче е крехко като стъкло, студено като тънък лед.

Той се намръщва.

— Мисля, че има достатъчно сили, макар да съм съгласен, че е дребен за възрастта си. Баща му... — млъква рязко. — Е, сега няма никакво значение какъв е бил баща му като възрастен или като млад. Но бог знае, че брат ми Хенри беше силно, здраво момче. Във всеки случай, сега не е време за съжаления, това момче ще трябва да заеме неговото място. Просто ще трябва да израсте, за да достигне величието. Как ти се стори брат ми?

Прехапвам език, за да възпра първия отговор, който ми хрумва.

— Не мисля, че някога преди съм срещала човек като него — казвам искрено.

Той се изсмива кратко.

— Надявам се, не ти е говорил по начин, който не ти се е понравил?

— Не, беше напълно вежлив и благовъзпитан.

— Мисли си, че може да притежава всяка жена на света. Почти ни провали във Франция, когато ухажваше Жаклин д'Ено. За мен беше истинско спасение, когато прелъсти придворната ѝ дама и избяга с нея в Англия.

— Това херцогиня Елинор ли беше?

— Да. Мили боже, какъв скандал! Всички казваха, че тя го била прелъстила с любовни отвари и магьосничество! А Жаклин, която настояваше, че са още женени — изоставена, съвсем сама, зарязана в Ено! Типично за Хъмфри, но слава богу, той я остави и се върна в Англия, където не може да ни навреди, или във всеки случай, не толкова много.

— А Елинор? — питам. — Сегашната му съпруга?

— Тя беше придворна дама на съпругата му, после негова блудница, сега е негова съпруга, но кой може да знае каква е в сърцето

си? — отбелязва съпругът ми. — Във всеки случай не е моя приятелка. Аз съм най-старият брат и следователно престолонаследникът. Ако нещо се случи с крал Хенри (да не дава господ), аз ще наследя короните на Англия и Франция. Хъмфри идва след мен, той е втори по важност. Понякога тя ме гледа така, сякаш ѝ се иска да ме унищожи с поглед. Сигурно се моли да не родиш син, който ще я отдалечи с още една крачка от трона. Можеш ли да се възползваш от Зрението и да ми кажеш дали тя прави заклинания? Има ли магически умения? Ще ме урочаса ли?

Замислям се за жената с ослепителните сапфири, ослепителната усмивка и студените очи.

— Не виждам със сигурност нищо освен гордост, суета и амбиция.

— Това е достатъчно лошо — казва весело съпругът ми. — Винаги може да наеме някой да направи истинските заклинания. Мислиш ли, че трябва да се погрижа да я държат под око?

Припомням си отново блестящата жена и шепота на красивия ѝ съпруг.

— Да — казвам, мислейки си, че животът в този двор е много далече от момичешките ми години в слънчевите замъци на Франция. — Да, мисля, че ако бях на твое място, бих наредила да я наблюдават. Бих наредила да наблюдават и двамата.

ПЕНСХЪРСТ

Есента на 1433

През цялото лято негова светлост води разговори ту с една, ту с друга видна личност, после, когато сезонният страх от чумата се уталожва и парламентът се връща в Лондон, той се среща с представители на различни области и графства, и ги моли за средства, за да води войната във Франция. Обръща се за подкрепа към чичо си, кардинала, надделява над брат си и става съветник на младия крал. Тук постепенно осъзнават колко добре е служил на страната си и са му дотолкова признателни, та му казват, че може да напусне поста си, да се оттегли от работата си, да изостави задълженията си на регент във Франция и да се върне в Англия, където можем да живеем в красивия му нов дом.

— Няма да дойде — предрича Удвил. Яздим по зелените пътеки около нивите на Пенсхърст, в Кент. Вече доста дни чакаме негова светлост да напусне Лондон и да дойде в новия си дом. — Няма да дойде сега, и няма да остане в Англия, макар да казват, че си е заслужил отдиха.

— Толкова ли е изтощен? Не съм го виждала от седмици.

Той поклаща глава отчаяно.

— Според мен се товари с работа до смърт. Но отказва да спре.

— Защо да не спре? Щом са му казали, че може?

— Защото не иска да оставя хора като твоя чичо Луи без ръководство в Париж. Не би си позволил да лиши Франция от регент. Не би допуснал хората на Арманяк да се явят на мирните преговори и да поставят исканията си, без той да е там, за да им отговори, както следва. Мир ще бъде сключен; Бургундия е готова за него и вероятно преговаря с Арманяк зад гърба ни. Хората на Арманяк са изтощени и останали без средства, а ти сама виждаш как негова светлост се мъчи да събере армия в Англия. Всички сме готови за мир, а негова светлост ще изведе мирните преговори до добър край. Ще донесе мир във Франция, преди да напусне поста си.

— Значи ще трябва да се върнем във Франция?

Изпитвам неохота да замина. Използвам това време в Англия, за да уча. Уча английски, чета книгите в библиотеката на негова светлост, наех учен, който да разчита алхимичните текстове заедно с мен и да ми ги обяснява. Търся познавач на билките и тревните растения, който да ме научи на нужните ми умения. Не искам да оставя всичко това и да се върна в онзи величествен дворец наред гладувания град.

— Ще трябва. Но ако бяхте свободна да избирате, бихте ли предпочели да останете?

Давам си един миг, преди да отговоря: в гласа му има нещо, което ме предупреждава, че въпросът е важен. Премествам поглед от живите плетове, където ситните червени плодове на шипките надничат сред пожълтяващите листа, към далечните тревисти хълмове, където брежите се обагрят в бронзово.

— Това е красива страна — казвам. — Освен това всъщност предпочитам Лондон пред Париж.

Удвил засиява от гордост:

— Знаех, че ще го предпочетете — казва той тържествуващо. — Знаех си, че ще го предпочетете. Вие сте английска херцогиня, родена сте да бъдете англичанка. Редно е да живеете в Англия.

— Наистина я чувствам до голяма степен като дом — признавам. — Дори повече от Франция, дори повече от Люксембург. Провинцията е толкова красива, а хълмовете — толкова зелени. А Париж е толкова беден, и хората там са толкова гневни, че няма как тук да не ми харесва повече.

— Казах на баща ми, че сте англичанка в сърцето си.

Усмиввам се.

— А какво каза баща ви?

— Каза, че толкова красива херцогиня трябва да живее в Англия, където може да разцъфне истински.

— Къде живее баща ви?

— Има малък чифлик в Графтън; семейството ни живее там от много години. Той служеше на вашия съпруг, херцога, а преди него — на краля. Мисля, че се кани отново да потегли на война, и че ще тръгне начело на собствен отряд, за да ни подкрепи, когато се върнем във Франция.

— В Графтън като тук ли е?

— Също толкова красиво — казва той гордо. — Знаете ли, иска ми се да можех да ви заведа в Графтън. Толкова искам да ви заведа там. Искате ли да можехте да видите дома ми.

Поглеждам го изкосо и задържам погледа си върху него.

— И на мен ми се иска — казвам, а после и двамата млъкваме.

* * *

Негова светлост остава в Лондон и призовава Ричард при себе си, за да му помага, но почти всяка седмица тук пристига каруца с гоблени, мебели или книги, които херцогът е купил за новата къща. Докато чакам в двора на конюшната да разтоварват поредната каруца с ценни вещи, ме изненадва появата на елегантна жена, облечена в рокля на гражданка, със скромна бяла шапчица, която слиза от каруцата с помощта на коларя и ми прави реверанс.

— Аз съм госпожа Джърдимейн — казва тя. — Негова светлост ме изпрати при вас, за да ви донеса като подарък тези неща.

Тя кимва и едно момче изскача от каруцата зад нея с дървен поднос с мънички глинени саксии, във всяка от които свежда главица по едно зелено растение. Момчето оставя подноса в краката ми и скача обратно в каруцата, за да донесе още един и още един, докато сякаш съм заобиколена от малка зелена морава. Госпожа Джърдимейн се засмива на възхитеното ми лице.

— Той каза, че ще се зарадвате — отбелязва тя. — Аз съм градинарка и билкарка. Той каза, че трябва да ви донеса тези и ми плати за едноседмична работа. Трябва да остана с вас и да ви помогна да засадите билкова градина, ако желаете.

— Наистина искам! — възкликвам аз. — Тук до кухнята има билкова градина, но е много бурениясала, пък и половината растения не са ми познати.

— Кажете на момчето къде да занесе подносите с разсада, и ще започнем, когато пожелаете — казва тя енергично.

Викам пажа си и той ги повежда, докато аз влизам вътре да взема широкопола шапка, за да защита лицето си, и ръкавици за първия си урок по градинарство.

Тя е странна градинарка. Заръчва на главния градинар на Пенсхърст да направи дванайсет лехи в старата градина за подправки, и докато той прекопава почвата, тя вдига всяка от малките билки, показва ми листата и цветовете им и ми описва свойствата им. Всяка нова леха ще бъде назована на някой от „домовете“ на планетите.

— Това беше лехата с черен оман — казва Ралф нацупено. — Къде ще сложим черния оман сега?

— В лехата „Водолей“ — казва тя гладко. — Черният оман е растение, което вирее най-добре под знака на водата. А тази леха тук ще бъде мястото, където ще насадим растенията под знака на Телеца.

Той се мъчи да проумее това цяла нощ, а на сутринта е готов с шегата.

— Какво ще засадите тук? В лехата на Телеца? Бича трева? Бича трева? — пита той, и се превива от смях на собствената си шегата. Това продължава да го разсмява през целия ден, но госпожа Джърдимейн не се смущава. Тя избира стръкчета разсад от подноса си с растения и ги слага пред мен.

— Телецът е земен знак — казва тя. — Когато луната е в знака на Телеца, тя благоприятства растежа на реколтата, която се отглежда под земята. Кореноплодни растения като морковите, лука и рьпата. Благоприятна е за билките под знака на Телеца, като ментата и игликата, обикновената вратига, белия пелин и равнеца. Ще засадим всички тях в лехата на Телеца.

Аз съм очарована.

— И вие имате всички тези растения?

Тя се усмихва:

— Можем да засадим някои от тях сега; други ще трябва да почакаат, докато луната навлезе в различна фаза. Но донесох всичките, под формата на разсад или на семена. Негова светлост заяви, че трябва да имате в градината си всички билки на Англия. Каза, че притежавате дарба. Вярно ли е?

Свеждам глава.

— Не знам. Понякога ми се струва, че разбирам някои неща, понякога не разбирам нищо. Изучавам книгите му и ще се радвам да науча също как да отглеждам билки и как да ги използвам. Но ми липсва увереност: всичко, което научавам, само ми дава да разбера, че не знам нищо.

Тя се усмихва и казва:

— Това е истинският път към познанието.

Прекарваме цял следобед на колене в градината, като селянки, докато засаждаме билките в лехите, които тя е подготвила за тях, а привечер, когато започва да захладнява и слънцето клони към залез, аз се изправям на крака и се оглеждам из градината, която сме направили. Дванайсет симетрични лехи се разклоняват ветрилообразно от кръглата пейка в сърцето на градината. Всички те са прекопани и оплевени, някои вече са засадени. Госпожа Джърдимейн е обозначила върху торбичките със семената името и свойствата на растенията.

— Утре ще ви покажа как да приготвите тинктури и да сушите билки — казва тя. — Ще ви дам рецептите си.

Толкова съм уморена от работата ни, че спя дълбоко, но през нощта, сякаш изгряващата луна зове и мен, както набъбващия сок в растенията, се събуждам и виждам хладната ѝ светлина, която пада по пода на спалнята ми. Прислужницата ми спи дълбоко в леглото до мен. Отмятам завивките и отивам до прозореца. Дочувам нещо като звън на камбана, намятам раменете си с пелерина, отварям вратата на спалнята си, а после излизам в галерията.

В сенките различавам едва доловим силует на жена. Госпожа Джърдимейн. За миг отстъпвам изплашена назад — какво ли прави тя в тъмнината? Застанала е до един от прозорците и го е разтворила широко: пеенето се чува по-силно, сякаш ясният сладък звук нахлува в галерията заедно с лунната светлина. Когато чува стъпките ми, тя се оглежда бързо наоколо, с бдително изражение, сякаш очаква някого, или нещо, но явно не се бои от нищо.

— О, това сте вие — казва тя, въпреки че е редно да направи реверанс. — Чувате ли го?

Кимвам.

— Чувам.

— Никога не съм чувала подобно нещо преди, помислих си, че е райско песнопение.

— Познавам го — казвам тъжно. Посягам напред и затварям прозореца; музиката изведнъж заглъхва, а после дръпвам тежката завеса, за да пропъдя и музиката, и лунната светлина.

Тя протяга ръка да ме спре и пита:

— Какво има? Защо искате да я заглушите? Какво означава това?

— Няма нищо общо с вас — казвам. — За мен е. Позволете ми да не я слушам.

— Защо, какво е това?

— Чувала съм я два пъти досега в живота си — казвам, мислейки си за малката си сестричка, която умря почти в мига, когато пое първия си дъх, а след това — за скръбния хор, който нашепваше „сбогом“ на пралеля ми. — Боя се, че това е знак за смъртта на някого от близките ми — казвам тихо. — Това е песента на Мелузина — обръщам ѝ гръб и поемам по затъмнената галерия към спалнята си.

На сутринта тя ми показва как да суша билки, как да приготвям лековита билкова отвара, как да правя тинктура, и как да извличам есенцията от цветята, като използвам подложка от восък. Сами сме в помещението за дестилиране, заобиколени от приятния мирис на смачкани листа, каменният под е прохладен под краката ни, мраморният умивалник е пълнен със студена вода.

— Това пее за смърт ли ви съобщава? — пита тя протичко.

— Да — казвам. — Моля се майка ми и баща ми да са добре. Изглежда, това е единствената дарба, която притежавам: умението да предвещавам загубата.

— Тежко — казва тя кратко, и ми подава чукало и хапан със семена, които да смачкам.

Известно време работим мълчаливо заедно, после тя проговаря.

— Има билки за млади, наскоро омъжени жени — отбелязва, сякаш говори на листата, които мие в умивалника. — Билки, които могат да предотвратят раждането на бебе, билки, които могат да помогнат за забременяване. Записани са в книгата ми с рецепти.

— Можете да предотвратите забременяване? — питам.

— Мога да предотвратя раждане дори когато жената вече очаква дете — казва тя с противна усмивчица. — Дивият джоджен, обикновеният пелин и магданозът вършат работа. Засадох билките в градината ви, за да ги използвате, когато имате нужда. Ако някога имате нужда. — Тя хвърля поглед към плоския ми корем. — А ако искате да имате бебе, имате под ръка билки и за тази цел. Малинови листа от овощната ви градина, и бурени, също достатъчно лесни за намиране: листа от коприва и цвят от полска детелина.

Изтупвам ръцете си от прахта и вземам плочата и калема за писане:

— Обяснете ми какво да правя с тях — казвам.

Марджъри остава по-дълго от обещаната една седмица, а когато си тръгва, в билковата ми градина вече е засадено всичко с изключение на онези растения, които трябва да изчакат залязващата луна, а в помещението за дестилиране вече има няколко стъкленици с билки, накиснати във вино, и няколко китки с билки, окачени да се сушат. Тя ще се върне в Лондон с една от каруците на негова светлост, придружена от прислужника си, и аз отивам в двора на конюшната да се сбогувам. Докато я гледам как се покатерва сковано в каруцата, отряд от половин дузина стражи, заедно с вестоносец в червено-бялата ливрея на негова светлост, влиза с тропот в двора и Ричард Удвил скача чевръсто от коня си.

— Милейди, нося съобщение от негова светлост — казва той. — Отбелязал е, че е лично за вас.

Протягам ръка, макар да чувствам, че устните ми треперят, а очите ми се пълнят със сълзи. Вземам писмото и разчупвам печата, но не мога да видя какво е написал, защото зрението ми е замъглено.

— Прочетете го вие — казвам, като му го подавам. — Вие ми кажете.

— Сигурен съм, че няма причина да се разстройвате... — подхваща той, после прочита няколкото реда и ме поглежда ужасен:

— Съжалявам, Ваша светлост. Толкова съжалявам. Милорд пише, за да ви съобщи, че баща ви е починал. В Люксембург има чума, но майка ви е добре. Тя е съобщила на негова светлост. — Той се колебава; поглежда ме. — Нима вече знаехте?

Кимвам.

— Поне очаквах нещо подобно. Макар че затворих завесата, за да скрия лунната светлина, и се опитах да не чувам музиката.

Госпожа Джърдимейн, седнала до коларя, свежда прозорливия си поглед към мен и ме поглежда със съчувствие.

— Понякога не можете да предотвратите онова, което чувате, не можете да си затворите очите за онова, което виждате — казва тя. — Дано бог, който ви е дал дарбата, да ви даде куража да я понесете.

ПАРИЖ, ФРАНЦИЯ

Декември 1434 — януари 1435

Желанието на Удвил да видя Графтън не се осъществява, въпреки че оставаме в Англия една година, а негова светлост така и не осъществява желанието си да набере достатъчно голяма армия за Франция, нито пък — макар да се сдобива с власт и да управлява Англия — съумява да въдвори подобаващ ред в съвета на краля или в парламента. Не можем да останем в Англия, защото от Париж призовават негова светлост херцога с твърдения, че хората там са тормозени от грабители, бунтуващи се войници и просяци, и гладуват поради липса на припаси.

— Няма да им откаже — предупреждава ме Удвил. — Ще трябва да се върнем в Париж.

По време на плаването морето е бурно, а когато пристигаме в Кале, гарнизонът е толкова паднал духом, че негова светлост нарежда на Удвил да остане там, да повдигне духа на войниците, и да ги подготви за нападение над французите веднага щом времето позволява. После негова светлост и аз се приготвяме да потеглим по калните пътища към Париж.

Удвил стои под арката на голямата порта — излязъл е да се сбогува с нас. Идва до мен и, без да се замисли, проверява дали коланът на седлото ми е стегнат, както прави винаги.

— Как ще се справя без вас? — питам.

Лицето му е мрачно.

— Ще си мисля за вас — казва. Гласът му е нисък и той не ме поглежда в очите. — Бог мие свидетел, че ще си мисля за вас всеки ден.

Обръща ми гръб и отива при негова светлост херцога. Стискат си ръцете, а след това негова светлост се навежда от коня си и прегръща своя подчинен.

— Бог да те благослови, момче; удържай крепостта за мен, а после ела, когато те повикам.

— Винаги — казва Удвил кратко, после негова светлост вдига ръка, ние минаваме с тропот по подвижния мост и аз си давам сметка, че не знам кога ще видя Удвил отново, и че не се сбогувах, нито му благодарих за грижите му за мен, нито му казах — нито му казах... Поклащам глава. Няма нищо, което херцогиня Бедфорд би могла да каже на оръженосеца на своя съпруг, и няма причина сълзите да замъгляват зрението ми и да ми пречат да виждам равния път през равните земи пред нас.

Този път яздим, оградени отвсякъде от стража. По тези земи не зачитат законите и никой не знае дали отнякъде няма да се зададе френски отряд, опустошаващ всичко по пътя си. Яздим в равномерен, лек галоп, милорд — с мрачно лице, изтощен от пътуването, напрегнат в очакване на неприятности.

В града цари мизерия. Опитваме се да отпразнуваме Коледа в Отел дьо Бурбон, но готвачите по никакъв начин не могат да намерят хубаво месо и зеленчуци. Всеки ден пристигат вестonosци от английските владения във Франция, които съобщават за бунтове в отдалечени села, където хората са се заклели, че няма да търпят управлението на англичаните дори миг повече. Научаваме, че и кралят на Арманияк има проблеми с бунтове, но това не е голяма утеха. В действителност цяла Франция е изтощена и от войната, и от войниците, и народът ѝ проклина еднакво нас — двете воюващи династии.

В началото на новата година негова светлост ми съобщава кратко, че напускаме Париж, а аз вече го познавам достатъчно добре, за да не оспорвам плановете му, когато изглежда едновременно толкова разгневен и изтощен.

— Можеш ли да ми кажеш дали късметът ни ще се промени? — пита той кисело. — Поне това?

Поклащам глава. Всъщност си мисля, че лошият късмет го следва по петите, а тъгата дебне до рамото му.

— Изглеждаш като вдовица — казва той остро. — Усмихни се, Жакета.

Усмивам му се и не казвам, че понякога се чувствам като вдовица.

ЖИЗОР, ФРАНЦИЯ

Февруари 1435

Негова светлост повиква Удвил да ни ескортира от Париж до Руан. Не ми казва нищо, но аз се опасявам, че според него Париж няма да удържи, ако ни атакуват, и че можем да бъдем в безопасност само в Руан. Надява се да стигне там и да преговаря за мир с френския двор от сърцето на английските владения. Удвил пристига с допълнителни стражи, с мрачно лице, събира стражата в двора на конюшните, дава заповед за по-голяма бдителност, и помага на негова светлост да се качи на седлото за първия ден езда.

Яздим в студ и влага, и прекъсваме пътуването си в добре укрепения замък Жизор. През нощта се събуждам от ужасяващ, дрезгав звук. Това е съпругът ми, който се мята в леглото, сякаш някой го е стиснал за гърлото, дави се и се задъхва. Скачам и запалвам свещ от огъня: той разкъсва нощницата си, не може да диша. Разтварям рязко вратата на спалнята, викам прислужницата си и я пращам да изтича за Удвил и камериера, който обслужва тоалетните нужди на негова светлост.

След минути стаята ми вече е пълна с мъже, те вече са вдигнали съпруга ми, за да го сложат обратно в леглото и са разтворили прозореца, за да му осигурят въздух. Лекарят му идва с една от тинктурите, приготвени от алхимиците, и негова светлост отпива, поема си дъх, отпива отново.

— Добре съм, добре съм — казва дрезгаво той, като отправя с махване на ръка слугите, които са в стаята или са се събрали на вратата. — Вървете си, всички, лягайте си, всичко е наред. — Виждам как лекарят се споглежда с Удвил, сякаш двамата знаят, че това е лъжа, изречена, за да успокои хората, но Удвил извежда всички от стаята, като казва само на един слуга да чака на вратата в случай на нужда. Най-сетне лекарят, негова светлост, Удвил и аз оставаме сами.

— Ще повикам лекаря от Париж — казва Удвил на съпруга ми. — Не се страхувайте, ще изпратя да го повикат сега.

— Да — казва тежко съпругът ми. — Усещам тежест в гърдите, тежест като олово. Не мога да дишам.

— Мислите ли, че бихте могли да поспите?

— Ако ме повдигнете в леглото, но не мога да лежа по гръб. Уморен съм, Ричард, уморен съм като пребито куче.

— Ще спя пред вратата ви — казва Удвил. — Херцогинята може да ме повика, ако се събудите.

— По-добре е тя да отиде в друга стая — казва съпругът ми. — Това не е място за нея.

Всички ме гледат така, сякаш съм дете, на което трябва да се спестяват всякакви тревоги.

— Ще остана при вас — казвам. — А на сутринта ще намеря лимон и магданоз, и ще ви приготвя питие, което ще възстанови дишането ви.

Негова светлост ме поглежда.

— Ти си най-голямото ми съкровище — казва отново. — Но иди в стаята си за тази нощ. Не искам да те събудя отново.

Загръщам се с нощната си пелерина и нахлузвам на краката си някакви чехли.

— Повикайте ме, ако негова светлост отново се почувства зле — казвам на Удвил.

Той се покланя.

— Ще го сторя, милейди. И ще спя на сламеник на пода до него, за да мога да бдя над съня му.

Отправлям се към вратата, но негова светлост ме спира с вдигната ръка.

— Застани там — казва.

Заставам, както ми нарежда, пред отворения прозорец, и мразовитият въздух нахлува в стаята.

— Загасете светлините — казва милорд. Слугите духват свещите и луната хвърля в стаята ясна бяла светлина, която пада върху главата и раменете ми и осветява бялата ми нощница. Виждам как Удвил крадешком хвърля поглед към мен, поглед, изпълнен с копнеж, а после бързо извързва очи.

— Мелузина и луната — казва тихо милорд.

— Жакета — напомням му. — Аз съм Жакета.

Той затваря очи, заспива.

* * *

Два дни по-късно херцогът е малко по-добре. Носят му новини за гарнизона в Кале, той отваря писмото и го чете мълчаливо, докато ние седим на закуска в голямата зала. После се оглежда, търсейки с поглед Удвил, и казва:

— Проблеми в Кале. По-добре отидете там, въдворете ред сред войниците, а после се върнете при мен.

— Нападнати ли са? — пита сър Ричард хладнокръвно, сякаш не му заповядват да се впусне в неизвестни опасности.

— Надниците им отново не са изплатени — казва негова светлост. — Ще ви дам документ, за да вземете пари от личната ми съкровищница. Опитайте се да им изплатите напълно дължимото. Ще пиша до Англия за нови средства.

Удвил изобщо не ме поглежда.

— Ще бъдете ли в състояние да продължите към Руан? — пита той.

— Ще се справя — отвръща негова светлост.

— Ще му помогна — казвам. Все едно не съм казала нищо. Никой от двамата не ми обръща внимание.

— Вървете тогава — казва кратко милорд.

Удвил хваща негова светлост за ръката, сякаш се кани да го прегърне, а след това, за съвсем кратък миг, се обръща към мен. Отново забелязвам колко наситено сини са очите му, после той се покланя и си тръгва. Дори не се сбогува.

* * *

Пътуваме към Руан бавно, с чести почивки. Негова светлост не е достатъчно добре, за да язди: пътува в носилка, а до нея водят едрият му боен кон. Животното върви смутено, нещастно с празно седло, с клюмнала глава, сякаш се бои, че ще изгуби господаря си. Негова светлост лежи в пищната носилка, която поръча за мен, теглена от бели мулета, но тръскането по време на дългото пътуване не му позволява да си откъхне. Сякаш гледам как едър кон, впрегнат в рало, стига

уморен до края на нивата, в края на дълъг ден. Негова светлост е напълно изтощен, лишен от енергия, и когато го погледна, почти мога да почувствам смъртното му изтощение в собствените си млади кости.

РУАН, ФРАНЦИЯ

Септември 1435

През цялото дълго лято негова светлост често призовава при себе си своя правник и съветниците, които са му служили и са му помагали да управлява Франция през тринайсетте трудни години на регентството му. Всеки ден пристигат пратеници от Арас, където се водят преговорите за мир, и после се връщат обратно, всеки ден негова светлост им нарежда да идват пак при него и да му съобщават за напредъка, който са постигнали. Той предлага младия крал на Англия за съпруг на френска принцеса, за да се реши спора за короната на Франция, предлага да остави цяла южна Франция под управлението на Арманяк; не може да отстъпи повече. Но те настояват англичаните да напуснат цяла Франция, отричат правото ни над трона — сякаш не сме прекарвали близо сто години, борейки се за него! Всеки ден негова светлост предлага нови отстъпки, или нов начин за изготвяне на договора, и всеки ден неговите пратеници поемат по главния път към Арас, докато той гледа залеза през прозорците на замъка в Руан. После, една вечер, виждам вестоносеца да потегля в галоп от двора на конюшната ни и да поема към Кале. Негова светлост е изпратил да повикат Ричард Удвил, а след това вика мен.

Неговият правник е донесъл завещанието му, и той нарежда да направят изменения. Имотите, които се предават по наследство без право на продаване, ще преминат според закона у неговия наследник от мъжки пол — в случая на неговия племенник, младият крал на Англия. Херцогът се усмихва печално.

— Не се и съмнявам, че се нуждае отчаяно от тях — казва той. — В кралската хазна не е останало и петаче. И не се съмнявам, че ще ги пропилее. Би ги раздал твърде охотно, той е щедро момче. Но те са негови по право, а съветниците му ще го напътстват. Бог да му е на помощ със съветите на брат ми и на чичо ми. На мен оставя вдовишкия дял: една трета от състоянието си.

— Милорд... — заеквам.

— Твое е, ти си моя съпруга, служиш ми като добра съпруга, не заслужаваш по-малко. Всичко ще бъде твое, докато носиш името ми.

— Не очаквах...

— Не, нито пък аз. Наистина не съм очаквал да съставям завещанието си толкова скоро. Но твое право и мое желание е да получиш своя дял. Нещо повече: ще ти оставя книгите си, Жакета, красивите си книги. Сега те ще бъдат твои.

Това са истински съкровища. Коленича до леглото му и облягам буза на студената му ръка.

— Благодаря ви. Знаете, че ще ги изучавам и ще ги съхранявам на сигурно място.

Той кимва.

— В книгите, Жакета, някъде в една от тях, е отговорът, който всички хора търсят. Рецептът за вечен живот, за чистата вода, за златото, което се ражда от саждите, от тъмната материя. Може би след като ги прочетеш, ти ще го откриеш, когато вече отдавна ме няма.

В очите ми има сълзи.

— Не го казвайте, милорд...

— Върви си сега, дете. Трябва да подпиша това, а после да спя. Права реверанс, излизам безшумно от стаята и го оставям с правниците.

* * *

Той ми позволява да го посетя едва следобед на другия ден, и аз виждам, че дори за това кратко време е отпаднал още. Тъмните му очи са по-мътни, огромният, подобен на клон нос изглежда по-голям на слабото му лице; виждам, че губи сили.

Седи в големия си стол; стол, голям като трон, с лице към прозореца, за да може да вижда пътя за Арас, където мирните преговори, превърнали се в препирни, продължават. Последните слънчеви лъчи се промъкват през прозореца, карайки всичко наоколо да сияе. Помислям си, че това може да е последната му вечер; че може би със залеза на слънцето ще дойде и неговият залез.

— Точно тук те видях за пръв път, в същия този замък, помниш ли? — пита той, докато гледа как слънцето залязва в облаци от злато, а

бледата, призрачна луна изгрява в небето. — Бяхме в този замък, във входната зала на същия този замък, за процеса срещу Девата?

— Помня.

Спомням си твърде добре, но никога не съм го упрекнала за смъртта на Жана, макар да укорявам себе си, задето не се застъпих за нея.

— Странно е, че дойдох тук да изгоря една Дева, а после намерих друга — казва той. — Нея изгорих като вещица, а пожелах теб заради уменията ти. Странно. Пожелах те в мига, щом те видях. Не за съпруга, защото тогава бях женен за Ан. Пожелах те, както човек желае съкровище. Повярвах, че имаш Зрението. Знаех, че си потомка на Мелузина, помислих, че можеш да ми донесеш Камъка.

— Съжалявам — казвам аз. — Съжалявам, че не бях по-умела...

— О! — Той прави пренебрежителен жест с ръка. — Не е било писано. Може би, ако имяхме повече време... но ти наистина видя корона, нали? И битка? И кралица, поставила подковите на коня си на обратно? Видя победата на моя род, и как моят племенник наследява трона, и как неговият род продължава да съществува вечно?

— Да — казвам, за да го успокоя, макар че тези неща никога не са ми били ясни. — Видях вашия племенник на трона, и съм сигурна, че той ще задържи Франция. Няма той да е кралят, който ще изгуби Кале.

— Сигурна ли си в това?

Поне това мога да му обещая.

— Сигурна съм, че няма той да изгуби Кале.

Той кимва и замълчава за миг. После казва много тихо:

— Жакета, би ли си съблякла роклята?

Толкова съм изненадана, че трепвам леко и отстъпвам назад.

— Роклята?

— Да, и бельото, всичко.

Усещам как пламвам от смущение.

— Искате да ме видите гола?

Той кимва.

— Сега ли?

— Да.

— Искам да кажа, на тази дневна светлина?

— В светлината на залеза, да.

Нямам избор.

— Щом заповядвате, милорд.

Надигам се от стола си и развързвам връзките на най-горната си рокля и я оставям да падне в краката ми. Измъквам се от нея и свенливо я оставям настрана. Свалям богато украсената си диадема и разтърсвам коса, за да я освободя от плитките. Косата ми пада върху лицето като воал, който ме прикрива, а след това изхлузвам ленените си долни дрехи и фината долна фуста от коприна, и заставам пред него, гола.

— Вдигни си ръцете — нарежда той. — Гласът му е спокоен, той ме гледа без страст, а с някаква съзерцателна наслада. Осъзнавам, че съм го виждала да гледа така картини, гоблени, статуи. В този миг аз съм онова, каквото съм била за него винаги: красив предмет. Никога не ме е обичал като жена.

Покорно вдигам ръце над главата си, като плувец, който се готви да се гмурне в дълбока вода. Сълзите в очите ми сега се стичат по бузите ми при мисълта, че съм била неговя съпруга, че сме делили легло, била съм неговя спътница и неговя херцогиня, а дори сега, макар да е близо до смъртта, той все така не ме обича. Никога не ме е обичал. Никога няма да ме обича. Прави ми знак да се обърна леко на една страна, така че последните лъчи златна слънчева светлина да падат върху голата ми кожа, позлатявайки хълбоците, корема и гърдите ми.

— Момиче от пламък — казва той тихо. — Златна дева. Радвам се, че видях такова нещо, преди да умра.

Покорно оставам неподвижна, макар да чувствам как ридания разтърсват дребното ми тяло. В този миг на своята смърт той ме вижда като предмет, преобразен в злато; не вижда мен, не обича мен, дори не ме желае заради самата мен. Очите му обхождат всеки сантиметър от тялото ми, замислено, замечтано, но той не забелязва сълзите ми, и когато се обличам отново, ги избърсвам мълчаливо.

— Сега ще си почина — казва той. — Радвам се, че видях такова нещо. Нареди да ми помогнат да си легна, и ще заспя.

Слугите му влизат, настаняват го удобно в леглото, а после аз го целувам по челото и го оставям за нощта. Оказва се, че това е последния път, в който го виждам, тъй като той умира в съня си същата

нощ, и следователно ме видя за последен път така: не любяща съпруга, а статуя, позлатена от залязващото слънце.

Повикват ме около седем сутринта, аз отивам в стаята му и го виждам, почти както го оставих. Изглежда спокойно заспал, само бавните, глухи удари на камбаната от камбанарията на катедралата в Руан съобщава на домакинството и на града, че великият лорд Джон е мъртъв. После пристигат жените да измият и нагласят тялото му, а икономът започва да изготвя планове за излагането на тялото му за поклонение в катедралата, дърводелецът поръчва дърво и се заема да прави ковчега му, и само Ричард Удвил се сеца да ме измъкне, зашеметена и безмълвна, от цялата суматоха, и ме отвежда обратно в собствените ми покои.

Той ми поръчва закуска и ме предава на камериерките ми, като им заръчва да се погрижат да се нахраня, а после да си почина. Шивачката и кроячите ще пристигнат веднага, за да ни вземат мярка за траурните дрехи, обуварят ще дойде да ми направи черни пантофи. Ръкавичарят ще направи десетки чифтове черни ръкавици, които да раздам на слугите си. Ще поръчат черно сукно, за да покрият пътя до катедралата, и черни пелерини за стоте бедняци, които ще бъдат наети да вървят след ковчега. Негова светлост ще бъде погребан в Руанската катедрала, в погребалното шествие ще вървят именити лордове, ще има голяма зауспокойна литургия и всичко трябва да бъде направено точно както го искаше той, с достойнство, в английски стил.

Прекарвам деня, като пиша на всички, за да съобщя за смъртта на съпруга си. Пиша на майка си, за да ѝ съобщя, че съм вдовица като нея: негова светлост е починал. Пиша на краля на Англия, на херцога на Бургундия, на императора на Свещената Римска Империя, на другите крале, на Йоланда Арагонска. През останалото време се моля; присъствам на всички служби през деня в личния ни параклис, а междувременно монасите от катедралата в Руан ще бдят и ще се молят през всички часове на денонощието над тялото на моя съпруг, което се охранява от четирима рицари, застанали в четирите посоки на света: бдение, което ще приключи едва с погребението му.

Чакам, в случай че Бог има някакви напътствия за мен, чакам на колене да ме споходи някакво прозрение, да разбере, че моят съпруг е бил призван да получи наградата си, че най-после е пристигнал в земи, които не е нужно да защитава. Но не чувам и не виждам нищо.

Дори Мелузина не нашепва жалейна песен за него. Питам се дали съм изгубила Зрението си и дали кратките видения, които ми се мяркаха в огледалото, са били последните гледки от друг свят, който няма да видя повече.

Вечерта, след часа, в който слънцето залязва, Ричард Удвил идва в покоите ми и ме пита дали ще вечерям в голямата зала на замъка сред мъжете и жените от нашето домакинство, или искам да ми сервират насаме, в покоите ми.

Поколебавам се.

— Ако смятате, че можете да дойдете в залата, за тях ще е ободряващо да ви видят — казва той. — Мнозина скърбят дълбоко за негова светлост, и биха искали да ви видят сред тях, а разбира се, и домакинството ви ще трябва да бъде разтурено, затова те сигурно биха искали да ви видят, преди да бъдат принудени да си тръгнат.

— Домакинството разтурено? — питам глупаво.

Той кимва:

— Разбира се, милейди. Английският кралски двор ще определи нов регент за Франция, а вие ще бъдете изпратена в Англия, за да ви уредят нов брак.

Поглеждам го напълно ужасена:

— Не мога дори да си помисля да се омъжвам отново.

Не е вероятно да намеря друг съпруг, който да не иска от мен нищо повече, освен да може да ме види гола. Един нов съпруг вероятно ще бъде по-строг и взискателен, един нов съпруг ще ми се натрапва със сила, един нов съпруг почти със сигурност ще бъде богат, влиятелен и стар. Но следващият стар човек няма да ми позволи да уча, няма да ме остави на спокойствие, със сигурност ще иска от мен син и наследник. Ще ме купи като юница, която трябва да бъде изпратена за разплод при бика. Мога да рева като юница в ливадата, но той ще ме възседне.

— Наистина не мога да понеса да бъда омъжена отново.

Усмивката му е горчива.

— И вие, и аз ще трябва да се научим да служим на нов господар — казва той. — Жалко за нас.

Замълчавам, после казвам:

— Ще отида да вечерям в залата, ако смятате, че всички биха го одобрили.

— Да, така мисля — казва той. — Можете ли да влезете сама?

Кимвам. Дамите ми се подреждат зад мен, а Ричард тръгва пред мен към двойните врати на голямата зала. Бъбренето зад вратите е тихо от обикновено: това е дом в траур. Стражите разтварят широко вратите и аз влизам. Изведнъж всички разговори спират и се възцарява внезапна тишина, после се разнася тътен и тропот, докато всички мъже се изправят на крака, като избутват назад пейки и столове, и всички свалят шапки и застават гологлави, докато минавам — стотици хора, показващи уважение към мен, младата вдовица на херцога, показващи обичта си към него, починалия, и скръбта от своята и моята загуба. Вървя сред тях и ги чувам приглушено да шепнат: „Бог да ви благослови, милейди“, докато стигам чак до подиума в другия край на залата, и заставам зад господарската маса, сама.

— Благодаря ви за съчувствието — обръщам се към тях с глас, отекващ като звук на флейта в залата с големи греди. — Негова светлост херцогът е мъртъв, и всички ние чувстваме загубата му. На всички ви ще бъдат изплатени надниците за още месец и ще ви препоръчам на новия регент на Франция като добри и надеждни слуги. Бог да успокои душата на негова светлост херцога, и Бог да пази краля.

— Бог да успокои душата на негова светлост херцога, и Бог да пази краля!

* * *

— Добре се справихте — казва ми Удвил, докато се връщаме към личните ми покои. — Особено по въпроса с надниците. При това наистина ще можете да ги платите. Негова светлост беше добър господар, в хранилището ви за пари и скъпоценности има достатъчно, за да платите надниците, и дори да изплатите пенсии за по-възрастните слуги. Самата вие ще бъдете много състоятелна жена.

Спирам в малка прозоречна ниша и се заглеждам към притъмнелия град. Изгрява овална луна във фаза три четвърти, топло жълта сред наситено синьото на индиговото небе. Би трябвало да садя в Пенсхърст билките, които чакат нарастващата луна; после обаче си давам сметка, че няма да видя Пенсхърст никога повече.

— А какво ще стане с вас? — питам.

Той свива рамене.

— Ще се върна в Кале, а после, след като назначат новия комендант, ще се прибера у дома в Англия. Ще си намеря господар, когото мога да уважавам, и ще му предложа услугите си. Може би ще се върна във Франция с някой нов поход, а ако кралят сключи мир с Арманяк, после може да служа на краля в английския двор. Може би ще отида в Светите Земи и ще стана кръстоносец.

— Но аз няма да ви виждам — казвам, сякаш мисълта ме поразява внезапно. — Няма да бъдете в моето домакинство. Дори не зная къде ще живея, а вие може да отидете къде ли не. Вече няма да бъдем заедно. — Поглеждам го, осъзнала внезапно смисъла на думите си. — Вече няма да се виждаме.

— Така е — казва той. — Тук ще се разделим. Навярно няма да се видим повече.

Ахвам. Мисълта, че няма да го видя никога повече, е толкова невероятна, че не мога да я схвана. Засмивам се треперливо.

— Това ми се струва невъзможно. Виждам ви всеки ден, толкова съм привикнала... Вие винаги сте тук, разхождам се с вас или яздя с вас, заедно с вас съм всеки ден от — колко — повече от две години? — още от сватбения си ден. Свикнала съм с вас... — млъквам рязко от страх да не издам слабостта си. — Онова, за което всъщност се питам, е кой ще се грижи за Мери? Кой ще я пази?

— Новият ви съпруг? — предполага той.

— Не знам, не мога да си представя това. Не мога да си представя, че може да не бъдете тук. А Мери...

— Какво за Мери?

— Тя не обича непознати мъже — казвам глупаво. — Харесва само вас.

— Милейди...

Млъквам, доловила напрежението в гласа му.

— Да?

Той хваща ръката ми, пъха я под лакътя си и ме повежда по галерията. В очите на всичките ми дами, седнали в далечния край до огъня, ние просто се разхождаме, планирайки следващите няколко дни, както винаги сме вървели и говорили заедно, постоянни спътници: херцогинята и верният ѝ рицар. Но този път той задържа ръката си върху моята, а пръстите му горят, сякаш има треска. Този път главата

му е сведена толкова близо към мен, че ако вдигна поглед към него, устните ни ще се докоснат. Вървя с извърната настрани глава. Не трябва да вдигам поглед към него, така че устните ни да се докосват.

— Не мога да зная какво ще ни донесе бъдещето — изрича той с бърз шепот. — Не мога да зная къде ще ви намерят съпруг, нито какво ми готви животът. Но не мога да ви пусна да си отидете, без да ви кажа... без да ви кажа поне веднъж... че ви обичам.

Поемам си рязко дъх при тези негови думи.

— Удвил...

— Не мога да ви предложа нищо, аз съм почти нищожество, а вие сте най-високопоставената дама във Франция. Но исках да знаете, че ви обичам и ви желая, и това е така още от деня, в който ви видях за първи път.

— Редно е...

— Трябва да ви кажа, трябва да знаете; обичах ви почтено, както е редно един рицар да обича своята дама, и ви обичах страстно, както един мъж може да обича жена; а сега, преди да ви оставя, искам да ви кажа, че ви обичам, обичам ви... — той млъква рязко, поглежда ме отчаяно и повтаря: — Трябваше да ви кажа.

Имам чувството, че ставам цялата златна и топла, все едно преобразена от алхимията. Усещам как се усмихвам, засилвайки при тези думи. Изведнъж разбирам, че той казва истината, че наистина е влюбен в мен, и изведнъж осъзнавам и друга истина: че аз съм влюбена в него. И той ми го каза, той изрече думите, аз плених сърцето му, той ме обича, той ме обича, мили боже, той ме обича. И Бог ми е свидетел — макар Ричард да не е разбрал още — че аз също го обичам.

Без дума повече ние влизаме в малка стая в края на галерията, той затваря вратата зад нас и ме взема в прегръдките си с едно бързо, неустойимо движение. Вдигам глава към него и той ме целува. Ръцете ми го галят — от късо подстриганата красива глава до широките рамене — и аз го притискам към себе си, все по-плътно и по-плътно. Усещам мускулите на раменете му под късата прилепнала горна дреха, боцкането на късите косъмчета по тила му.

— Желая те — прошепва той в ухото ми. — Не като херцогиня, не като гадателка. Желая те само като жена, като моя жена.

Свежда глава и ме целува по рамото, където деколтето на роклята оставя рамото ми голо за докосването му. Целува ключицата

ми, шията, нагоре чак до очертанието на челюстта. Заравям лице в косата му, в извивката на врата му, той простенва леко от страст и жадно пъха пръсти в диадемата ми, смъквайки златната мрежа, така че косата ми се спуска като водопад и той потрива лице в нея.

— Желая те като жена, обикновена жена — повтаря задъхано, като дърпа връзките на роклята ми. — Не искам Зрението, не ми трябва произходът ти. Не знам нищо за алхимията или мистериите, или за водната богиня. Аз съм земен човек, човек на обикновените неща, англичанин. Не искам мистерии, искам само теб, като обикновена жена. Трябва да те имам.

— Ти ще ме накараш да стъпя на земята — казвам бавно, като вдигам глава.

Той се поколебава, свежда очи и се вглежда в лицето ми:

— Но не и за да те унизя — казва. — Не и това. Искам да бъдеш това, което си. Но ето какъв човек съм аз. Не познавам другия свят и не ме е грижа за него. Не се интересувам от светци или духове, от богини или от Камъка. Всичко, което искам, е да легна с теб, Жакета — и двамата забелязваме това: първия път, в който ме нарича по име — Жакета, — просто те желая, сякаш си обикновена жена, а аз — обикновен мъж.

— Да — казвам. Изведнъж усещам пулсиращо желание. — Да. Не ме е грижа за нищо друго.

Устата му отново е върху моята, ръцете му дърпат яката на роклята ми, разхлабват колана ми.

— Заклучи вратата — казвам, когато той свива рамене, за да смъкне късата си връхна дреха и ме притегля към себе си. В мига, когато прониква в мен, усещам изгаряща болка, която се разтапя в наслада, каквато не съм изпитвала никога преди, така че не ме е грижа за болката. Но разбирам, още докато се отправяме към екстаза, че това е болка на жена и че съм се превърнала в жена от огън и земя, и вече не съм момиче от вода и въздух.

* * *

— Трябва да предотвратим появата на дете — казва ми Удвил. Срещали сме се тайно в продължение на седмица и сме замаяни от

взаимната страст и наслада. Погребението на негова светлост вече е отминало и аз чакам вест от майка ми, която да ми нареди какво да правя. Съвсем бавно започваме да виждаме отвъд заслеплението на страстта, и да се питаме какво ще ни поднесе бъдещето.

— Вземам билки — казвам. — След първата нощ взех билки. Няма да има дете. Погрижила съм се за това.

— Искан ми се да можеше да прозреш какво ще стане с нас — казва той. — Защото наистина не мога да те оставя да си отидеш.

— Тихо — предупреждавам го. Жените ми са наблизко, шият и си говорят, но те са свикнали Ричард Удвил да идва в покоите ми всеки ден. Имаше да се планират и уреждат много неща, и Ричард винаги беше на разположение.

— Вярно е — казва той, с по-нисък глас. — Вярно е, Жакета. Не мога да те оставя да си отидеш.

— Тогава ще трябва да ме задържиш — отвърщам, свеждайки усмихнато лице към работата си.

— Кралят ще нареди да отидеш в Англия — казва той. — Не мога просто да те отвлека.

Крадешком хвърлям бърз поглед към намръщеното му лице.

— Всъщност би трябвало просто да ме отвлечеш — подсказвам му.

— Ще измисля нещо — заявява той.

* * *

Същата нощ вземам гривната, която пралеля ми подари: гривната с амулети за предсказване на бъдещето. Вземам амулет с форма на малък пръстен, венчален пръстен, и друг с форма на кораб, който да олицетворява плаването ми към Англия, и трети с формата на замък, който означава, че ще ме повикат да се върна у дома, в Сен Пол. Мисля си, че ще завържа всеки от тях за тънка връв, ще ги пусна в най-дълбоката вода на река Сена, и ще видя коя връв ще дойде в ръката ми, след като луната се промени. Готвя се да започна да връзвам малките амулети, когато спирам и се засмивам сама на себе си. Няма да направя това. Не е нужно да го правя.

Сега съм земна жена; не водно момиче. Не съм девица, а любовница. Не се интересувам от предсказания; сама ще създавам бъдещето си, няма да го предричам. Не ми трябва амулет, за да ми каже, че онова, на което се надявам, ще се случи. Хвърлям във въздуха златния амулет с форма на венчален пръстен, и го улавям, преди да падне. Това е моят избор. Не ми трябва магия, за да ми разкрие желанието ми. Магията вече е направена, аз съм влюбена, обречена съм се на земен мъж, няма да се откажа от него. Остава само да обмисля как можем да останем заедно.

Оставям гривната настрана, придърпвам към себе си лист хартия и започвам да пиша на краля на Англия:

„От вдовстващата херцогиня Бедфорд до Негова Светлост краля на Англия и Франция.

Ваша светлост, скъпи племеннико, поздрав. Както знаете, покойният херцог ми остави в наследство земи и парични средства в Англия, затова с Ваше позволение ще се прибера у дома и ще сложа в ред делата си. Началникът на конницата на негова светлост, сър Ричард Удвил, ще придружи мен и свитата ми. Очаквам Вашето кралско позволение.“

Прибирам гривната с амулетите в кесията и я връщам в кутията си за скъпоценности. Не ми трябва заклинание, за да прозра бъдещето: ще направя така, че то да се случи.

АНГЛИЯ

Лятото на 1436

Английският двор се е отдал на летните си занимания — лов, пътуване и флиртове. Младият крал на Англия започва и завършва деня си с молитва, но през останалата част от деня язди на воля като безгрижно момче. Ричард и аз съпровождаме младия крал като негови приятели, ловуваме, танцуваме, участваме в летните спортове заедно с останалите придворни. Никой не знае, че всяка нощ Ричард идва тайно в стаята ми и тогава започва най-хубавото време, единствената част от денонощието, когато сме насаме.

Земите от вдовишкото ми наследство са прехвърлени на мое име, основната част от голямото състояние на негова светлост е изплатена на неговия племенник, краля. Къщата ни в Париж вече я няма, изгубихме я, заграбена от краля на Арманяк, чиято звезда е във възход след смъртта на негова светлост. Любимата къща на негова светлост, Пенсхърст, премина в ръцете на брат му Хъмфри, херцог Глостър, а Елинор Кобам, придворната дама, предала доверието на господарката си, сега се разхожда по красивите алеи и се възхищава на розите в градината, сякаш е достойна за това. Тя ще реже билките, които аз засадих, тя ще ги окачва да се сушат в моя килер, ще заеме моето място в голямата зала. Не роптая за загубата на която и да било част от брачния живот, освен за тази.

Двамата, внушителният на вид херцог и красивата му съпруга, преливат от гордост, това е лятото на тяхната слава. Сега, когато съпругът ми е мъртъв, те двамата са първи по ред сред наследниците на трона, и всеки път, щом младият крал се закашля на вечеря, или яхне кон, който изглежда твърде силен за него, виждам как херцогинята вдига глава, като хрътка, чула зова на ловния рог. Ламтежът им за трона поддържа постоянния им конфликт с чичо им, кардинал Боуфорт, а целият двор скърби за загубата на моя съпруг, който беше единственият, способен да сплоти тези съперници. Младият крал бива съветван от херцога сутрин, и от кардинала —

следобед, и до вечерта вече няма представа какво да мисли за каквото и да било.

Като глупачка допускам щастието да приспи бдителността ми. Наблюдавам Елинон Кобам, но не храня лоши чувства към нея. Включвам я в смътното съжаление, което изпитвам към всяка жена, която не е на мое място, всяка жена, която не е обичана от Ричард Удвил. Тя не спи до мъж, когото обича, не познава неговото докосване, когато ранната лятна зора обагрят прозорците в перленосиво, не познава шепота в хладната утрин: „О, остани. Остани. Само още веднъж“. Мисля си, че никоя жена в целия свят не знае какво е да бъдеш влюбена, да бъдеш толкова обичана. Летните дни отминават, обвити в мъгла от желание. Но лятото трябва да свърши. Когато настъпи септември, ще съм вдовица вече от една година и съветниците на краля ще обмислят нов брак за мен. Ще искат да ме използват, за да привърже някой английски лорд с труден характер по-здраво към трона, ще искат да дарят получените ми като вдовишко наследство земи на някой фаворит. Може би ще намерят някой чуждестранен принц, който ще ме вземе за съпруга, за да укрепи сключен съюз. Ще ме поставят където им е угодно, и ако не се пробудим и не се отърсим от омаята, предполагам, че до Коледа вече ще съм омъжена и заминала.

Ричард добре си дава сметка за тази опасност, но не може да измисли как да я избегнем. Казва, че ще отиде при краля и съветниците му и ще им каже, че ме обича и иска да се ожени за мен, но не може да се застави да го стори: позорът ще падне върху мен и тогава вече няма да бъда херцогиня, а съпруга на обикновен човек без благороден произход, вече няма да бъда първата дама в кралството, а наистина обикновена земна жена. В най-добрия случай състоянието, което моят съпруг ми остави, ще бъде конфискувано и ще останем без нищо. В най-лошия могат да арестуват Ричард за посегателство над член на кралската фамилия, да ме изпратят в манастир, а след това да ме омъжат за човек, на когото са наредили да ме наблюдава строго, предупреждавайки го, че съпругата му е блудница и че е по-добре да бъде научена на покорство.

С отминаването на всеки изпълнен с мечти летен ден ние знаем, че сме по-близо до момента, когато ще трябва да се разделим или да се изправим пред опасността да си признаем. Ричард се самоизмъчва със

страха, че ще ме опозори; аз се страхувам единствено, че ще ме напусне в пристъп на желание за саможертва. Казва, че аз ще бъда разорена, ако обяви любовта си, а той ще бъде сломен, ако не го стори.

Знахарката Марджъри Джърдимейн посещава двора, продава любовни отвари, предсказва бъдещето, гадае по кристали и помага в търсенето на изгубени вещи. Половината от това, което прави, е безсмислено, но аз вярвам в уменията ѝ на билкарка. Викам я в покоите си и една вечер тя идва дискретно, в късен час, с нахлупена на главата качулка и шал пред устата.

— И какво желае красивата херцогиня? — пита ме тя.

Не успявам да се сдържа и се изкикотвам, когато набляга на „красива“.

— Как наричате другата херцогиня? — питам.

— Наричам я „царствената херцогиня“ — казва тя. — Така угаждам и на двете ви. Тя предпочита мисълта за короната пред всичко останало. Всичко, което мога да направя за нея, е да я приближа до трона, но какво мога да сторя за вас?

Поклащам глава. Не искам да обсъждам унаследяването на трона, държавна измяна е дори да намеквам, че младият крал е болнав и слаб; а той е и едното, и другото.

— Ще ви кажа какво искам — казвам. — Искам билково питие за зачеване.

Тя ми хвърля потаен, кос поглед:

— Искате бебе, макар да нямате съпруг?

— Не е за мен — лъжа бързо. — За една приятелка е.

— А тази приятелка на същата възраст и със същото телосложение като вас ли е? — пита тя безочливо. — Трябва да знам, заради билките.

— Можете да го пригответе така, сякаш го правите за мен, и да ми дадете рецептата.

Тя кимва:

— Ще бъде готово утре. Вие... приятелката ви... трябва да го пие всяка вечер.

Кимвам:

— Благодаря ви. Няма друго.

Тя се поколебава на прага.

— Всяка жена, която дръзва да гради сама съдбата си, винаги ще се поставя в опасност — отбелязва тя, сякаш без повод. — А тъкмо вие бихте могли да предвидите това.

Усмивам се на предупреждението ѝ, а после импулсивно протягам ръка към нея и правя онзи жест, кръгът, изрисуван във въздуха с показалец: колелото на съдбата. Тя разбира, усмива се в отговор и си отива.

* * *

Изчаквам един месец, два месеца, после, в полунощ, в края на лятото, Ричард тихо се вмъква в стаята ми и аз се сгушвам в обятията му.

— Имам новини за теб — казвам му. Наливам му чаша от най-доброто вино от Гаскония. При изричането на тези думи у мен се надига бълбукащ смях. Идва ми да се засмея на глас от внезапно обзелата ме дързост, от радостта ми, от силата на моето щастие.

— Добри новини? — пита той.

— Добри новини — казвам. — Любов моя, трябва да ти го кажа, но сега почти не знаей как да ти го съобщя — очаквам дете.

Чашата пада от ръцете му и се разбива на каменния под. Той дори не обръща глава да види пораженията, глух е за шума и напълно забравил за цената.

— Какво?

— Чакам дете — изричам спокойно. — Вече от месец.

— Какво?

— Всъщност, мисля, че ще бъде момиче — казвам. — Мисля, че ще се роди в началото на другото лято.

— Какво? — повтаря той.

Напиращият кикот заплашва да избухне, ужасеното му изражение не ме плаши.

— Любими — изричам търпеливо. — Радвай се. Нося детето ти. Нищо на света не би могло да ме направи по-щастлива, отколкото съм тази вечер. Това за мен е началото на всичко. Най-сетне съм земна жена, плодородна почва, в която кълни семе.

Той обронва глава в ръцете си.

— Аз те съсипах — казва. — Да ми прости Господ. Аз никога няма да си простя. Обичам те повече от всичко на света, а те доведох до позора.

— Не — казвам. — Не говори за позор. Това е прекрасно. Това е решението на всичко. Ще се оженим.

— Ще бъдем принудени да се оженим! — възкликва той. — Иначе ще бъдеш посрамена. Но ако се оженим, ще изпаднеш в немилост. Господи, в какъв капан се вкарах, и в каква клопка вкарах теб.

— Това е изходът от капана — казвам. — Защото никой няма да може да ни принуди да отречем брака си, ако сме разменили брачни обети и очакваме дете. Съветът, майка ми, кралят, всички ще трябва да го приемат. И макар че няма да им хареса, ще го понесат. Говори се, че майката на самия крал се омъжила за Оуен Тюдор без позволение...

— И изпаднала в немилост! Преспала с отговорника за гардероба си и никога не се върнала в двора. Родният ѝ син промени закона на страната, за да попречи на вдовица от кралско потекло някога да извърши отново подобно нещо! Този закон важи за теб!

— Тя е оцеляла — отвръщам спокойно. — И има две красиви момчета, полубратя на краля. Ричард, не мога да живея без теб. Не мога да се омъжа за другото. Страстта ни подтикна да станем любовници, а сега ни подтиква по-нататък — да се оженим.

— Не искам да те съсипя — казва той. — Да ми прости Господ, макар да те обичам, не желая това. Презирах Оуен Тюдор, задето направи дете на кралицата, на която трябваше да служи, мъж, който съсипа една жена, която трябваше да е готов да брани с живота си — а сега постъпих също така егоистично като него! Би трябвало да си тръгна начаса. Би трябвало да поема на кръстоносен поход. Би трябвало да ме обесят за измяна.

Правя дълга пауза, а после вдигам очи и му отправям поглед, бистър като горско езеро.

— О, нима съм се излъгала в теб? Нима отдавна съм се лъгала? Нима не ме обичаш? Не искаш ли да се ожениш за мен? Нима ще ме отхвърлиш?

Той пада на колене:

— Кълна се в Бога, обичам те и си ми по-скъпа от всичко на света. Разбира се, че искам да се ожения за теб. Обичам те от цялото си

сърце и душа.

— Тогава приемам — казвам радостно. — Ще бъда щастлива да съм твоя съпруга.

Той поклаща глава:

— За мен би трябвало да е чест да се ожения за теб, любов моя, ти си далеч, далеч над онова, което заслужавам — но толкова се боя за теб... — поразява го внезапна мисъл. — ... и за нашето дете! — Нежно поставя длан върху корема ми. — Боже мой, дете. Ще трябва да пазя и теб, и него. Сега ще трябва да се грижа за двама.

— Ще бъда Жакета Удвил — изричам замечтано, преобръщайки името в устата си. — Жакета Удвил. А тя ще бъде Елизабет Удвил.

— Елизабет? Сигурна си, че е момиче?

— Сигурна съм. Тя ще бъде Елизабет, първата от много деца.

— Ако не ме обезглавят за държавна измяна.

— Няма да те обезглавят. Ще говоря с краля, ще говоря и с майка му, кралица Катерина, ако трябва. И ще бъдем щастливи.

* * *

Когато ме оставя тази нощ, той все още се разкъсва между възторга, че ще се оженим, и угризенията, че ме е вкарал в беда. Седя будна до прозореца си, с ръка върху корема, и гледам луната. Тази нощ има нова луна, в първа четвърт, подходяща луна за нови начала, нови надежди, и за начало на нов живот. Подтикната от внезапно хрумване, изваждам картите, които ми даде пралеля ми, и ги разстилам с лице надолу пред себе си. Ръката ми кръжи над една карта, а после над друга, преди да избера една. От всички карти тази е любимата ми: Дама Купа, дамата, олицетворяваща водата и любовта, картата на самата Мелузина, карта, олицетворяваща прозрение и нежност. Момичето, на което се падне тази карта, ще бъде кралица, обичана кралица.

— Ще се омъжа за баща ти — казвам на малката искрица живот вътре в мен. — И ще те доведе на бял свят. Знам, че ще бъдеш прекрасна, защото баща ти е най-красивият мъж в Англия, но се питам какво ще постигнеш в живота си, и колко далече ще стигнеш, когато

всичко ти стане ясно — когато и ти видиш мъжа, когото обичаш, и познаеш живота, който искаш.

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Есента на 1436

Изчакваме дворът да се отправи бавно обратно към Лондон; по пътя отсядаме в Нортхамптън. Рано една сутрин, преди дамите ми да се размърдат, аз се измъквам от покоите си и се срещам с Ричард в конюшните. Той е сложил седлото и юздата на Мери, приготвил е и собствения си боен кон за път, и ние поемаме надолу по малкия път към родното му село Графтън. Един свещеник живее тук, в отшелническо уединение, а близо до чифлика има малък параклис. Бащата на Ричард чака там, със строго и нервно изражение, довел е и трима свидетели. Ричард отива да намери свещеника, а баща му пристъпва напред.

— Надявам се, че знаете какво правите, Ваша светлост — казва той без заобикалки, докато ми помага да слеза от коня си.

— Омъжвам се за най-чудесния човек, когото съм срещала.

— Ще ви струва скъпо — предупреждава той.

— По-лошо ще бъде да го загубя.

Той кимва, но сякаш не е напълно сигурен в правотата на думите ми; въпреки това ме улавя под ръка и ме въвежда в параклиса. В източния край има малък каменен олтар, кръст и горяща свещ. Пред олтара стои свещеникът в кафявото расо на францисканския орден, а до него — Ричард, който се обръща и ми се усмихва стеснително, сякаш сме се изправили пред стотици хора и носим златотъкани одежди.

Отивам до олтара и точно когато започвам да давам своите отговори на обетите, които свещеникът тихо ми подсказва, слънцето изгрява и заблестява през кръглия прозорец от рисувано стъкло над олтара. За миг забравям какво трябва да кажа. В краката ни, по каменния под на параклиса се разстила воал от цветове и аз си помислям замаяно, че сега съм тук, омъжвайки се за човека, когото обичам, и че един ден ще стоя тук, когато дъщеря ми се омъжва за мъж

по свой избор, с небесна дъга под краката ѝ и корона пред нея. Внезапното видение ме кара да се поколебая, и Ричард ме поглежда:

— Ако изпитваш някакви съмнения, дори мигновено съмнение, не е нужно да се женим — казва той бързо. — Ще измисля нещо. Ще се погрижа за безопасността ти, любов моя.

Вдигам към него усмихнато лице: пречупени от сълзите в очите ми, слънчевите лъчи образуват дъга и около него.

— Нямам съмнения. — Обръщам се към свещеника. — Продължавайте.

Той ни кара да изречем обетите си, а после ни обявява за съпруг и съпруга. Бащата на Ричард ме целува по бузите и прегръща силно сина си. Ричард се обръща, плаща на тримата служители, които е наел като свидетели, и им казва, че ако ги призове, трябва да помнят този ден и час, и че ние сме наистина женени пред Бога, и поставя на пръста ми фамилния си пръстен и ми връчва кесия със злато пред всички, жест, потвърждаващ, че съм негова съпруга, че ми поверява честта и състоянието си.

— Сега какво? — пита баща му мрачно, докато излизаме от параклиса на слънчева светлина.

— Връщаме се в двора — казва Ричард. — А когато ни попадне удобен момент, ще трябва да съобщим на краля.

— Той ще ви прости — предрича баща му. — Той е млад човек, който бързо прощава всичко. Съветниците му са тези, които ще ви създадат проблеми. Ще те нарекат измамник, синко. Ще кажат, че си се домогвал до дама, която стои много по-високо от теб.

Ричард свива рамене:

— Могат да казват каквото си поискат, стига да не ѝ отнемат състоянието и да не петнят доброто ѝ име — казва той.

Баща му поклаща глава, сякаш не е сигурен и в това, а после ми помага да се кача на коня.

— Повикайте ме, ако имате нужда от мен — казва дрезгаво. — На Ваше разположение съм, Ваша светлост, и отговорността за опазването на честта ви е и моя.

— Можете да ме наричате Жакета — казвам.

Той се колебава и казва:

— Бях шамбелан на покойния ви съпруг. Не е редно да ви говоря на малко име.

— Вие сте бил негов шамбелан, а аз бях негова съпруга, херцогиня, но сега, Бог да му даде вечен покой, той си отиде от нас и светът е различен, а аз съм ваша снаха — казвам. — В началото ще кажат, че Ричард е скочил твърде нависоко, но ще видят, че ние ще се издигнем заедно.

— Колко високо? — пита той сухо. — Колкото по-високо се издигнете, толкова по-отвисоко ще паднете.

— Не знам колко високо ще се издигнем — казвам решително. — И не се страхувам от падане.

Той ме поглежда.

— Имате амбиции да се издигнете?

— Всички сме върху колелото на съдбата — казвам. — Несъмнено ще се издигнем. Може и да паднем. Но въпреки всичко аз не се боя.

ДВОРЕЦЪТ УЕСТМИНСТЪР, ЛОНДОН

Есента на 1436

Коремът още не се очертава под изящно падащите ми рокли, макар да знам, че расте. Гърдите ми са по-едри и чувствителни на допир, и най-вече, имам постоянното усещане, че с мен има още някой, където и да отида, дори когато спя. Решавам да съобщя новината за бебето и за брака пред съвета на краля преди годишнината от смъртта на съпруга ми, преди някой да ми е представил друго предложение за брак, принуждавайки ме да се противопоставя. Опитвам се да подбера подходящ момент, но членовете на съвета се разкъсват постоянно между кардинал Боуфорт и неговият съюзник, графът на Съфолк, Уилям дьо ла Поул от една страна, и големият им съперник Хъмфри, херцог Глостър, и неговото обкръжение, от друга. Никога няма момент, в който да не са измъчвани от безпокойство за безопасността в страната и от мисълта за празните ковчезета в хазната. Никога няма миг, в който могат да постигнат съгласие какво трябва да се направи. Изчаквам да измине седмица след сватбата ни, а после отивам при големия фаворит Уилям дьо ла Поул в покоите му в двореца Уестминстър, в тихия час преди вечеря.

— За мен е чест — казва той, като слага един стол за мен пред писалището си. — Какво мога да направя за вас, Ваша светлост?

— Трябва да ви помоля за помощ по донякъде деликатен въпрос — казвам. Не е лесно, но упорито продължавам. — Личен въпрос.

— Личен въпрос, свързан с една красива херцогиня? — казва той. — Предполагам, че се касае за сърдечен въпрос?

Говори така, сякаш става дума за някакво момичешко лекомислие. Сдържам усмивката си.

— Наистина — казвам. — За да бъда съвсем пряма, сър: омъжих се без позволение и се надявам, че ще съобщите новината на краля и ще говорите от мое име.

Настъпва мъчителна тишина. После той казва:

— Омъжихте се?

— Да.

Погледът му става пронизващ.

— И за кого се омъжихте?

— Човек от добро семейство...

— Но не и с високо потекло?

— Не. Само от добро семейство.

— И той е?

— Сър Ричард Удвил, от моето домакинство.

Развеселеното проблясване в погледа му изчезва мигом и той свежда очи към книгата на писалището пред него. Знам, че сигурно обмисля как да се възползва от глупостта ми.

— Предполагам, че това е брак по любов?

— Да.

— Не сте била заставена чрез убеждаване или сила? Извършено е законно, с ваше съгласие? Няма основания за анулиране или отхвърляне? Ако ви е прелъстил или дори заставил с настоявания, той може да бъде арестуван и обесен.

— Не съществуват основания за отхвърляне, и не търся основания. Това е изборият от мен съпруг, това е брак, който желяех.

— Желание? — пита той студено, сякаш никога не го е изпитвал.

Принуждава ме да бъда безсрамна.

— Желание — потвърждавам.

— Този човек заслужава поздравления; мнозина мъже бяха се радвали да бъдат обект на вашето желание. Всеки мъж би бил щастлив да чуе вашето съгласие за брак. Всъщност съветът вече обмисляше кой да бъде следващият ви съпруг. Бяха предложени няколко имена.

Прикривам една усмивка, когато чувам това. Други съветници освен него, кардинал Боуфорт и херцог Глостър почти не съществуват. Ако са били предложени имена, тогава нищо чудно да ги е предлагал той.

— Въпросът вече е уреден — заявявам. — Ние сме женени и споделили легло, не може да се направи нищо. Когато и да са ми избрали, твърде са закъснели с предложението. Омъжена съм за добър човек. Той беше много мил с мен след смъртта на милорд Джон.

— А виждам, че и вие сте била много мила към него — казва той с тих смях. — Изключително мила. Е, ще уведомя негова светлост краля, а вие можете да го помолите за прошка.

Кимвам. Ще ми бъде от полза, ако Уилям дьо ла Поул представи новината на краля. Кралят винаги е готов да се повлияе от мнението на последния, който е говорил с него, а тримата съветници се надпреварват кой да излезе последен през вратата.

— Мислите ли, че ще се ядоса много?

Кралят е петнайсетгодишно момче. Нелепо е да се боя от гнева му.

— Не. Но съм убеден, че съветниците му ще настояват да бъдете прогонена от двора, и ще ви наложат глоба.

Кимвам.

— Но вие бихте могли да ги убедите да проявят снизхождение.

— Ще ви наложат тежка глоба — предупреждава той. — В кралската хазна не достигат пари, а всички знаят, че разполагате със състоянието на Бедфорд. Да се омъжите без позволение на краля е сериозно нарушение. Ще кажат, че не заслужавате да задържите парите.

— Имам само вдовишкото си наследство — казвам. — По-голямата част от състоянието вече попадна в ръцете на краля, а той го раздаде на фаворитите си. — Не казвам: „И вие сте сред тях“, но и двамата знаем, че имам предвид точно това. — Братът на негова светлост, херцог Хъмфри, получи останалото, не задържах Пенсхърст.

— Имате вдовишко наследство, каквото се полага на херцогиня с кралска кръв, но избрахте да бъдете жена на обикновен дворянин. Струва ми се, ще откриете, че ще посегнат и на вдовишкото ви наследство. Може да установите, че трябва да живеете като съпруга на обикновен рицар. Само се надявам след няколко години все още да смятате, че сте сключила добра сделка.

— Надявам се да ми помогнете — казвам. — Разчитам на вас.

Той само въздъхва.

* * *

Оказва се прав. Искат от нас да платим хиляда паунда в злато, и нареждат на Ричард да се върне на поста си в Кале.

Ричард е ужасен:

— Боже мой! Цяло състояние! Никога няма да го съберем! Това е цената на цяла къща с поземлен имот, по-висока е от цялото състояние на баща ми. По-голяма от всяко наследство, на което мога да се надявам. По-голяма от всичко, което мога да спечеля. Искат да ни разорят. Принуждават ни да се разделим.

Кимвам.

— Наказват ни.

— Унищожават ни!

— Можем да намерим парите — казвам. — Прогонени сме от двора, но не ни е грижа, нали? Можем да заминем заедно за Кале?

Той поклаща глава:

— Няма да те отведа там. Няма да те изложи на опасност. Граф Съфолк ми предложи имот, където можеш да живееш. Той ти отне по-голямата част от богатството под формата на глоба, и е склонен да вземе останалото под формата на рента. Каза, че ще ни остави чифлика си в Графтън. Не е кой знае каква услуга, след като не можем да си позволим да му плащаме. Но той знае, че го искам. Близко е до дома ми, още от момче съм му хвърлил око.

— Ще продам накитите си — казвам. — И книгите, ако се налага. Имам земи, срещу които можем да вземем заем, вещи, които можем да продадем, за да съберем пари за наема. Това е цената на живота ни заедно.

— Принизих те до положението на съпруга на дребен дворянин с дългове на голям благородник — казва той гневно. — Би трябвало да ме мразиш. Аз те предадох.

— Колко ме обичаш? — питам ожесточено. Вземам ръцете му в своите и ги притискам към сърцето си. Усещам как дъхът му секва при докосването ми. Той спира и ме поглежда.

— Повече от живота, знаеш това.

— Ако трябва да го определиш с цена?

— Кралски откуп. Цяло състояние.

— Тогава приеми, съпруге мой, че сме сключили добра сделка, понеже нашият брак ни струваше само хиляда паунда.

Лицето му светва:

— Жакета, ти си моята радост. Ти струваш десетки хиляди.

— Тогава пригответи багажа си, защото може да напуснем двора днес следобед — казвам.

— Днес следобед? Искаш да избягаме от изпадането в немилост?

— Искам довечера да бъдем в твоя дом.

Той се поколебава за миг, а после усмивката му разцъфва широко, когато осъзнава какво казвам.

— И там ще прекараме първата си нощ заедно като брачна двойка? Ще отидем в спалнята си като съпруг и съпруга? А утре открито ще слезем заедно на закуска? Ах, Жакета, това е началото на всичко. — Той свежда глава и целува ръцете ми. — Обичам те — повтаря. — И дай боже винаги да смяташ, че си сключила добра сделка за нашите хиляда паунда.

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Есента на 1436-1439

Наистина мисля, че сделката е добра. Събираме парите за глобата, като вземаме заем срещу земите от вдовишкото ми наследство, а после заемаме още, за да купим имението в Графтън от граф Съфолк. Въпреки всичките си лукави усмивки, той не отказва да продава на изпадналата в немилост херцогиня и нейния оръженосец. Иска приятелството ни, така че да можем да бъдем негови съюзници в провинцията, докато се сдобие с влияние в двора. Ричард заминава за Кале и подготвя гарнизона за обсада, тъй като моят сродник, вероломният Бургундски херцог, потегля на война срещу бившите си съюзници. Великите лордове на Англия, граф Мортмейн и Йоркският херцог, се вдигат да защитят страната си, а Ричард удържа Кале заради тях. Най-сетне Хъмфри, херцог Глостър, потегля за Кале и печели голямо признание за спасяването на града, макар че, както изтъква съпругът ми, обсадата вече била разкъсана, преди чичото на краля да пристигне с развято знаме.

Не ме е грижа. Ричард е доказал храбростта си пред цяла Англия и никой не може да се съмнява в честта му. Той преживя обсада и няколко нападения без драскотина и се връща в Англия като герой. Първото ми дете, дъщерята, която предрекох, се ражда без затруднения, когато живият плет се свежда, натежал от бели майски цветчета, а косовите пеят в здрача, през тази първа пролет в провинцията. На следващата година на бял свят идва нашият син и наследник.

Кръщаваме го Луис, и аз откривам, че съм очарована от това момче, което сме създали. Той има много светла коса, почти сребриста, но очите му са тъмни като нощното небе. Акушерката, която ми помага за това второ раждане, ми казва, че очите на всички бебета са сини и че както цветът на косата, така и очите му може да се променят, но с тези ангелски цветове той ми се струва като момче, което е наполовина от народа на феите. Сестричката му още спи във фамилната люлка от

черешово дърво на рода Удвил, и затова нощем ги слагам вътре заедно, един до друг върху дъските им за повиване като красиви малки кукли.

Ричард казва със задоволство, че съм жена, напълно забравила да бъде съпруга и любовница, и че той е ужасно пренебрегнат съпруг. Той обаче се шегува, и също се наслаждава на красотата на нашата дъщеричка и на растежа и силата на нашия син. На следващата година раждам сестра им, моята Ан, и докато съм в усамотение за раждането ѝ, свекър ми се разболява от треска и умира. За негова утеха той доживява да научи, че кралят ни е простил и ни е повикал да се върнем в двора. Само че с едва двегодишна дъщеря, момче на година, и ново бебе в резбованата люлка, аз не изгарям от желание да отида.

— Никога няма да спечелим достатъчно, за да изплатим дълговете си, докато живеем в провинцията — увещава ме моят съпруг. — Имам най-охранените крави в Нортхамптъншър, и най-хубавите овце, но наистина ти го казвам сериозно, Жакета: ще живеем и ще умрем, затънали в дългове. Омъжила си се за беден човек и би трябвало да се радваш, че не те принуждавам да просиш по долна фуста.

Размахвам към него писмото с кралския печат.

— Но виж, нареждат ни да отидем в двора за Великденското празненство, а тук имам друго писмо от управителя на кралското домакинство, който пита дали имаме достатъчно стаи, така че кралят да отседне при нас по време на лятното си пътуване.

Ричард почти побелява като платно.

— Мили боже, не, не можем да подслоним двора. И със сигурност не можем да го изхраним. Управителят на кралското домакинство да не е полудял? Каква къща си мислят, че имаме?

— Ще пиша и ще им съобщя, че имаме само скромна къща, а когато на Великден отидем в двора, трябва да се постареем да го забележат.

— Но няма ли да се радваш да отидеш в Лондон? — пита ме той. — Можеш да си купиш нови дрехи, обувки и всякакви красиви неща. Не ти ли липсваше дворът и целият онзи свят?

Заобикалям масата, за да заста на зад стола му, надвесвам се и облягам буза на неговата.

— Ще се радвам да бъда отново в двора, защото кралят е източник на богатство и покровителство, а аз имам две хубави дъщери,

които един ден ще трябва да сключат добри бракове. Ти също си твърде добър рицар, за да прекарваш времето си в отглеждане на добитък: кралят не би могъл да има по-предан съветник, и знам, че ще искат да заминеш отново за Кале. Но не, щастлива съм тук с теб, и ще отидем само за малко и ще се върнем пак у дома, нали? Няма да бъдем придворни, прекарващи там цялото си време?

— Ние сме скуайърът^[1] от Графтън и неговата съпруга — заявява съпругът ми. — Станали жертва на похотта, затънали до ушите в дългове, заселили се в провинцията. Тук ни е мястото, сред разгонени животни, без пари. Те са тварите, равни нам. Това е мястото, където е редно да бъдем.

---

[1] Почетна титла на дребен благородник, провинциален земевладелец. — Б.р. ↑

ЛОНДОН

Лятото на 1441

Казах истината, когато твърдах, че съм щастлива в Графтън, но сърцето ми подскача от най-лекомислена радост, когато кралят изпраща кралската баржа да ни отведе надолу по реката, и аз виждам високите кули на замъка в Гринич и на новия Бела Корт, построен от херцог Глостър. Той е толкова красив и пищен, че не мога да не изпитам наслада, задето идвам в него като фаворитка на двора и се връщам към положението на една от най-изтъкнатите дами в страната. Баржата се носи бързо по течението, докато барабанчиците поддържат ритъма на гребците, а после те слагат веслата на рамо и лодкарите в ливреи на кея улавят въжетата и изтеглят баржата успоредно на брега.

Тъкмо съм стъпила на подвижния мост, когато вдигам поглед и виждам, че кралската свита се завръща от разходка край реката и сега всички бавно се отправят да ни посрещнат. Най-отпред е кралят, който вече не е момче: той е млад мъж, на почти двацет години, уверено пристъпва напред и ме целува, като сродник, по двете бузи, и подава ръка на съпруга ми. Виждам, че придружителите зад него са изненадани от топлотата, с която ни посреща, а после те също са принудени да дойдат да ни поздравят. Първо Хъмфри, херцог Глостър, някогашният ми девер, за когото първият ми съпруг казваше, че трябва да държим под око, а зад него идва херцогиня Елинор. Тя върви бавно към кея — жена, опиянена от собствената си красота — и отначало аз виждам само заслеплението на суетата, но после поглеждам отново. По петите я следва едро черно куче, огромно създание, мастиф или някакво друго бойно куче. В мига, когато го виждам, почти ми идва да изфуча като котка с настръхнала козина и потъмнели очи. Видът на грозното куче толкова отклонява вниманието ми, че оставям херцога да вземе ръката ми, да ме целуне по бузата и да шепне в ухото ми, без да чувам и дума от това, което казва. Когато съпругата му, херцогиня Елинор, приближава, откривам, че се вирам в нея, а когато пристъпва напред, за да ме целуне, трепвам и се отдръпвам от докосването ѝ,

сякаш от нея се носи дъхът на старо бойно куче. Налага се да приема студената ѝ прегръдка, и да се усмихна също така студено, както се усмихва тя. Едва когато тя ме пуска и аз отстъпвам назад, виждам, че в краката ѝ няма черно куче, и никога не е имало. За миг съм получила видение от другия свят, и разбирам, скривайки потръпването си, че един ден ще има черно куче, което ще тича по каменни стълби в студен замък и ще вие пред вратата ѝ.

* * *

С изминаването на месеците разбирам, че имам основание да се боя от херцогинята. Тя е навсякъде в двора, тя е първата дама на страната, кралица във всяко отношение, освен по име. Когато дворът е в Уестминстърския дворец, тя живее в покоите на кралицата и носи кралските накити. По време на процесиите върви точно зад краля. Отнася се към него с раболепна интимност, непрекъснато слага ръка на рамото му и му шепне на ухото. Единствено лъчезарната му невинност ги спасява да не изглеждат като заговорници, или нещо по-лошо. Неизбежно е, като вдовстваща херцогиня на Англия, да бъде постоянно в нейната компания, и знам, че не ѝ се нрави хората да ни сравняват. Когато влизаме на вечеря, вървя зад нея, през деня седя с дамите ѝ, а тя се отнася към мен с презрение, което не ѝ струва усилие, защото в нейните очи съм жена, пропиляла ценния актив на младостта и красотата си, захвърляйки го заради любовта.

— Можете ли да си представите да сте херцогиня с кралска кръв, а да се принизите дотолкова, че да се омъжите за скуайър от домакинството си? — долавям съскащия ѝ шепот към една от дамите ѝ, докато шия в покоите ѝ. — Що за жена би направила подобно нещо?

Вдигам поглед.

— Жена, която е срещнала най-прекрасния мъж, Ваша светлост — отвърщам. — И не съжалявам, и не се съмнявам в съпруга си, който отвърща на любовта с любов и на предаността — с преданост.

Това е удар, насочен към нея, защото като метреса, превърнала се в съпруга, тя винаги със страх бди за друга метреса, която може да опита да повтори номера, който тя изигра на своята приятелка, графинята.

— Това не е избор, който аз бих направила — казва тя по-меко.
— Нито пък избор, който една жена от благороден произход, мислеща за благо на семейството си, би направила.

Свеждам глава.

— Зная това — отбелязвам. — Но по онова време не мислех за семейството си. А за себе си.

В навечерието на Енъовден тя влиза в Лондон, придружена от лордовете и благородниците, радващи се на специалното ѝ благоволение, толкова величествена, сякаш е гостуваща принцеса. Като дворцова дама аз я следвам в свитата и, и така, докато процесията лъкатуши из улиците, дочувам не дотам ласкави подмятания от гражданите на Лондон. Обичам лондончаните още от времето, когато самата аз влязох тържествено в града, и знам, че са хора, които лесно могат да бъдат омаяни от една усмивка, но също така лесно се дразнят при всеки признак на суетност. Пищната свита на херцогинята буди у тях присмех, макар че докато тя минава, докосват почтително шапките си, а после крият с тях ухилените си лица. Но след като тя отминава, надават ликуващ възглас за мен. Харесва им фактът, че съм се омъжила за англичанин, по любов, жените по прозорците пращат въздушни целувки на съпруга ми, който е прочут с привлекателността си, а мъжете по кръстопътищата подвикват пиперливи забележки към мен, красивата херцогиня, и казват, че ако толкова ми се нравят англичаните, може да пробвам някой лондончанин за разнообразие.

Гражданите на Лондон не са единствените хора, които хранят неприязън към херцогиня Елинон. Кардинал Боуфорт не изпитва добри чувства към нея; а е опасно да го имаш за враг. Не я е грижа, че е трън в очите му; тя е омъжена за престолонаследника, и кардиналът не може да направи нищо, за да промени това. Всъщност, мисля, че тя дори рискува да си навлече неприятности с него, в желанието си да го предизвика, за да се реши веднъж завинаги кой ръководи краля. Кралството се разделя на привърженици на херцога, и такива, които предпочитат кардинала; положението скоро ще достигне до критична точка. С това триумфално влизане в Лондон херцогинята предявява правата си.

Отговорът на кардинала идва бързо. Още на следващата вечер, когато Ричард и аз вечеряме на масата на херцогинята в странноприемницата „Главата на краля“ в Чийп, нейният шамбелан

влиза и започва да шепне нещо в ухото ѝ. Виждам я как пребледнява, поглежда ме, сякаш се кани да каже нещо, после махва с ръка да отнесат вечерята ѝ, изправя се, без да каже и дума на някого, и излиза. Ние, останалите, се споглеждаме, придворната ѝ дама се изправя да я последва, а след това се поколебава. Ричард, седнал сред господата, ми кимва да остана на мястото си, и тихо излиза от стаята. Отсъства само няколко минути, а слисаното мълчание вече е отстъпило място на оживена размяна на предположения; когато се връща, той се усмихва на всеки от съседите ми, сякаш за да помоли за извинение, хваща ме за ръката и ме извежда от стаята.

Навън намята раменете ми с пелерината си.

— Връщаме се в Уестминстър — казва. — Вече не е желателно да ни виждат с херцогинята.

— Какво се е случило? — питам, стиснала връзките на пелерината, докато той ме води забързано по улиците. Прескачаме мръсната зловонна канавка в средата на улицата и той ми помага да сляза по хлъзгавите стълби до реката. При изсвирването му се приближава чакаща ладия и той ми помага да се кача на носа.

— Потегляйте — казва през рамо. — Стълбите при Уестминстър.

— Какво става? — прошепвам.

Той се навежда към мен, така че дори лодкарят, който натиска веслата, да не може да чуе.

— Писарят на херцогинята и личният ѝ капелан са арестувани.

— За какво?

— Призоваване на духове или занимания с астрономия, гадателство, нещо подобно. Успях да дочуя само някакъв слух, но това беше достатъчно, за да ми подсказе, че трябва веднага да те измъкна от всичко това.

— Мен ли?

— Тя чете книги по алхимия, съпругът ѝ използва услугите на хора, изучаващи физическите науки, говори се, че го прелъстила с любовни отвари, среща се с мъже, които притежават тайни познания и разбират не само от наука, но и от магия, и е херцогиня с кралска кръв. Това напомня ли ти на някоя твоя позната?

— Аз?

Потръпвам, когато веслата се потапят тихо в студените води и лодкарят се насочва към стълбите.

— Ти — казва Ричард тихо. — Познаваш ли Роджър Болингбрук, учен от Оксфорд? Служи в нейното домакинство.

Замислям се за момент.

— Негова светлост го познаваше, нали? Той не дойде ли веднъж в Пенсхърст? Мисля, че донесе карта със защитни заклинания и показва на негова светлост изкуството на врачуването с шепа пръст или камъчета.

Лодката се блъсва в стъпалата пред двореца Уестминстър, съпругът ми ме хваща за ръка и ми помага да се кача по дървените стъпала до кея. Един слуга се приближава с факла и осветява пътя ни през градините до входа откъм реката.

— Арестуван е — казва Ричард.

— За какво?

— Не знам. Ще те оставя в стаите ни, а после ще отида да видя какво мога да науча.

Спирам под арката на входа и вземам студените му ръце в своите.

— От какво се опасяваш?

— Все още от нищо — казва той неубедително, после ме хваща под ръка и ме въвежда в двореца.

* * *

Ричард пристига през нощта и ми казва, че изглежда никой не знае какво става. Арестувани са трима души от домакинството на херцогинята: мъже, които познавам, мъже, които поздравявам всеки ден. Ученият Роджър Болингбрук, който ни гостуваше в Пенсхърст, свещеникът на херцогинята, който е отслужвал литургията и в мое присъствие дузина пъти, както и един от канониците на параклиса, посветен на свети Стефан, в същия този дворец. Обвинени са, че са съставили хороскоп на Елинор. Диаграмата е намерена, и се говори, че тя предсказва смъртта на младия крал и това, че Елинор ще наследи престола.

— Някога да си виждала хороскоп за краля? — пита ме рязко съпругът ми. — Напуснал е двореца и е заминал за Шийн само с най-приближените си съветници. На нас ни е наредено да останем тук.

Всички сме под подозрение, той мрази подобни неща, те го ужасяват. Съветниците му ще дойдат тук и ще започнат разпитите. Може да повикат и нас. Негова светлост херцог Бедфорд никога не ти е показвал хороскоп за краля, нали?

— Знаеш, че той изготвяше хороскопи за всички — казвам тихо.
— Помниш ли машината, окачена над картата на Франция, която показваше разположенията на звездите? Използваше я, за да прецени как са били подредени звездите при нечие раждане. Изготви хороскоп за мен. Изготви и своя собствен, а сигурно е чертал хороскоп и за теб. Несъмнено ще е изготвил и хороскоп на краля.

— А къде са всички диаграми? — пита напрегнато съпругът ми.
— Къде са сега?

— Дадох ги на херцог Глостър. — В безмълвието пред мен се разкрива ужасът на положението. — О, Ричард! Дадох всички диаграми и карти на херцог Хъмфри. Той каза, че тези неща го интересуват. Запазих само книгите, онези, които имаме у дома. Негова светлост ми остави книгите; всички уреди и другите съоръжения дадох на херцога. — Усещам в устата си вкус на кръв и осъзнавам, че съм обелила кожата на устната си. Докосвам с пръст смъдящата, разранена кожа. — Нима мислиш, че херцогинята може да е взела хороскопа на краля? Възможно ли е да го е използвала? Ще ме свържат ли с обвиненията, след като съм дала на съпруга й диаграмата с хороскопа на краля?

— Може би — е единственият му отговор.

* * *

Чакаме. Лятното слънце припича безмилостно над града, говори се за чума в бедните квартали, близо до вонящата река. Непоносимо горещо е. Искам да се прибера у дома, в Графтън, при децата, но кралят е разпоредил всички да останат в двора. Никой не може да напуска Лондон, който се е превърнал в подобие на врящо гърне. Докато горещият въздух притиска града като капак, кралят чака, изтръпнал от тревога, съветниците му да разнищят заговора срещу него. Той е млад човек, който не може да търпи мисълта, че някой е против него, тя поражда издъно душата му. Той е отгледан от

придворни и ласкатели, не може да понесе мисълта, че някой не го обича. Мисълта, че някой би могъл да използва срещу него черните изкуства, го изпълва с ужас, който не иска да признае. Хората от обкръжението му се боят и за него, и за себе си. Никой не знае какво би могъл да стори един учен като Роджър Болингбрук, ако е намислил да навреди. А ако херцогинята го е свързала с други мъже, вещи в тези занимания, нали те може да са подготвили заговор срещу краля, за да му навредят смъртоносно. Ами ако дори сега някаква тайна, ужасяваща магия се просмуква във вените му? Ами ако той се разбие като стъкло или се стопи като восък?

Херцогинята се появява на кралската маса в Уестминстърския дворец, седи сама, с ведро и усмихнато лице, от нея се излъчва непоколебима увереност. В задушната зала, където миризмата на месо от готварниците долита като горещ дъх, тя е хладнокръвна и невъзмутима. Съпругът ѝ е до краля в Шийн, опитвайки се да успокои младия човек, опитвайки се да възразява срещу всичко, казано от чичо му, кардиналт. Херцогът на Глостър настоява, че младият крал е обичан, обичан от всички, къдне се в живота си, че никога не е виждал хороскоп на краля; интересът му към алхимията е просто в служба на краля, билковата лека в Пенсхърст вече е била засадена под зодиакалните знаци, когато са пристигнали там. Не знае кой я е засадил — може би предишният собственик? Седя с дамите в покоите на херцогинята, шия ризи за бедните, и мълча, когато херцогинята внезапно се засмива без повод и заявява, че не знае защо кралят се бави толкова в двореца Шийн; че със сигурност би трябвало вече да дойде в Лондон, за да можем всички да потеглим на път към провинцията, и да се махнем от тази горещина.

— Мисля, че ще дойде тази вечер — обаждам се, без някой да ме е попитал.

Тя поглежда през прозореца.

— Трябваше да дойде по-рано — казва. — Сега ще го хване дъждът. Ще има такава буря!

Внезапно рухналият дъжд кара жените да изпискат: небето е надвиснало като криле на черна врана над Лондон, носи се тътен на гръмотевици. Прозорецът се разтриса и задрънчава от надигания се вятър, а после един леден порив го разтваря широко. Някой изпищява, когато рамката се удрия с трясък в стената, а аз се надигам, отивам до

прозореца, улавям люлеещото се резе и го залоствам. Отдръпвам се рязко, когато над града блясва мълния. По пътя на краля с тътен се задава буря, след броени мигове по прозорците затрополява градушка, сякаш някой хвърля по тях камъчета, а една от дамите обръща бледото си лице към херцогинята и проплаква: „Буря над краля! Казахте, че буря ще се разрази над краля.“

Херцогинята почти не слуша; наблюдава ме как се боря с вятъра на прозореца, а после думите — обвинението — проникват в съзнанието ѝ; тя поглежда жената — Елизабет Флайт — и казва:

— О, не ставайте смешна. Гледах небето. Всеки можеше да види, че ще има буря.

Елизабет става от столчето си, прави реверанс и казва:

— Извинете ме, милейди...

— Къде отивате?

— Извинете ме, милейди...

— Не можете да си тръгнете без мое позволение — казва херцогинята рязко. Но жената е преобърнала столчето си в бързината да стигне до вратата. Други две жени също се изправят, несигурни дали да побягнат или да останат.

— Сядайте! Сядайте! — изпищява херцогинята. — Заповядвам ви!

Елизабет отваря рязко вратата и излита от стаята, докато другите жени се снишават в столовете си, а една бързо се прекръства. Проблеснала светкавица внезапно придава мрачен и студен вид на сцената. Херцогиня Елинор се обръща към мен, с изпито и преbledняло лице.

— За бога, просто погледнах небето и видях, че ще има буря. Не разбирам какво става. Просто видях, че се задава дъжд, това е всичко.

— Зная — казвам. — Зная, че това е всичко.

* * *

Преди да е изтекъл и половин час, в двореца залостват вратите и прозорците и всички твърдят, че това е призован от вещица вятър, който довявал смърт заедно с дъжда. След по-малко от ден младият крал оповестява, че леля му, херцогинята, няма право да се явява пред

него. Оксфордският учен, приятелят на първия ми съпруг, който дойде да ни гостува в Пенсхърст, е разпитан от съветниците и се признава за виновен в ерес и магия. Излагат го на показ, като мечка, срещу която ще насъскат кучета. Бедният Роджър Болингбрук, който цял живот се е занимавал с наука, начетен човек, който храни огромна обич към загадките на света и на звездите, е показан на сцена, подобна на ешафод, край кръста до църквата „Сейнт Полс“ в Лондон, и там един свещеник изнася проповед против него и против всички вещици и магьосници, спиритисти и еретици, които застрашават живота на краля и неговия покой, които се множат като язви в неговия престолен град, стремят се да влязат в страната през неговите пристанища, крият се в селата из провинцията и вършат дребни и по-големи злодеяния. Твърди се, че има хиляди коварни мъже и жени, домогващи се до черните изкуства, за да навредят на краля: билкари, знахарки, шарлатани, еретици, убийци. Кралят знае, че те са навсякъде, сред нас, с хиляди, и кроят коварните си заговори против него. Сега вярва, че е разкрил заговор в сърцето на своя двор, в сърцето на опасно амбициозното си семейство.

Всички преминаваме тържествено пред Болингбрук, обикаляме около него и ставаме свидетели на позора му, сякаш той е животно, доведено от брега на Африка, някакъв нов звяр. Той стои с наведени очи, за да не вижда любопитните лица, да не се налага да разпознава сред тях някогашните си приятели. Човекът, посветил живота си на учението, на размисли за хармоничната природа на света, сега седи на боядисан стол с хартиена корона на главата, заобиколен от инструментите и книгите си, сякаш е някакъв шут. Поставили са на земята пред краката му неговото табло за гадаене и няколко специално излети свещи. Открили са няколко диаграми, които показват разположението на планетите, и хороскопа, който твърдят, че е изготвил за херцогинята, по нейна молба. Открили са малък модел на земята и движещите се около нея планети. Открили са месингови калъпи за отливане на фигури, дестилационен уред за приготвяне на течности, и восъчните табли, използвани за извличането на парфюм от цветя. И, което е най-лошото от всичко, в краката му е поставено някакво ужасно създание от восък, подобно на зародиш, изхвърлен преждевременно от утробата.

Присвивам се, когато го виждам, а Ричард обвива около талията ми силната си ръка.

— Не го гледай — съветва ме той.

Извърщам поглед.

— Какво беше това?

— Било е восъчно изображение на краля. Идеята е на главата му да има малка корона, онази златна нишка е скиптърът, а малкият кръг е златното кълбо с кръста.

Лицето е разкривено, краката са безформени. Различавам очертанията на пелерината и малките точки там, където трябва да бъде яката от хермелин, но главата е почти разтопена.

— Какво са направили с него?

— Нагрели са го пред огън, за да се разтопи и разтече. Това щяло да накара силите на краля също да изтекат от тялото му. Искали са да бъде унищожен също така, както е щяло да се стопи неговото изображение.

Потръпвам.

— Не може ли вече да си вървим?

— Не — казва той. — Трябва да присъстваме, за да покажем отвращението си от тези престъпления.

— Отвратена съм. Толкова съм отвратена, че искам да си вървя.

— Дръж главата си изправена. Не спирай. Всички трябва да се убедят, че тъкмо ти си враг на подобни дела.

— Тъкмо аз ли? — изричам гневно. — Това е толкова отвратително, че ми призлява.

— Говори се, че херцогиня Елинор подмамила своя съпруг, херцога, да се ожени за нея с помощта на любовна отвара, така че той не могъл да ѝ устои. Говори се, че ти си направила същото, когато си била момиче, а негова светлост херцогът бил съкрушен от загубата на съпругата си Ан.

Потръпвам, извърщайки очи от разтопената восъчна кукла.

— Ричард...

— Ще те опазя — зарича се той. — Ти си моя съпруга и моя любима. Ще те опазя, Жакета. Никога няма да се случи да ме потърсиш и да откриеш, че ме няма.

Когато се прибираме след опозоряването на Болингбрук, откриваме, че покоите на херцогинята са празни, вратата на личния ѝ кабинет е широко разтворена, раклите с дрехите ѝ — преобърнати, бюфетите — претършувани, кутиите ѝ за накити липсват, а тя е изчезнала.

— Къде е херцогинята? — настойчиво се обръща съпругът ми към една от придворните ѝ дами.

Тя поклаща глава: плаче неудържимо.

— Замина.

— Къде замина?

— Замина — това е всичко, което тя може да каже.

— Бог да ни е на помощ, това дете е пълна глупачка — грубо казва Ричард. — Ти я попитай.

Хващам я за раменете.

— Ели, кажи ми, арестуваха ли нейна светлост?

Тя прави реверанс.

— Тя избяга, Ваша светлост. Избяга да потърси убежище. Казва, че ще я убият, за да накажат съпруга ѝ, казва, че ще го унищожат чрез нея. Казва, че това е коварен заговор срещу него, който ще унищожи и нея. Казва, че кардинал Боуфорт иска да ги унищожи и двамата.

Обръщам се към съпруга си.

— Свято убежище?

Лицето му е мрачно.

— Да, но тя греша. Това няма да я спаси.

— Не могат да я обявят за вещица, ако се укрива на осветена земя и търси закрилата на Църквата.

— Тогава ще я обвинят, че е еретичка — казва той. — Един еретик не може да бъде закрилян от Църквата. Така че ако е поискала убежище, ще я обвинят в ерес; това е единственият начин да я измъкнат. Преди това може да са я обвинили в предсказване на бъдещето. Сега ще я обвинят в ерес. А ереста е по-тежко престъпление от предсказването на бъдещето. Тя ще се постави в по-лошо положение.

— Законът на мъжете винаги поставя жените в лошо положение!
— избухвам гневно.

Ричард не казва нищо.

— Не трябва ли да заминем? — питам го много тихо. — Не може ли да се приберем у дома, в Графтън? — Оглеждам опустошената стая.
— Не се чувствам в безопасност тук. Може ли да заминем?

Той прави гримаса.

— Не можем да заминем сега. Ще изглежда, сякаш сме гузни, ако заминем, точно както тя сякаш признава вината си, като се укрива в свято убежище. Мисля, че е по-добре да останем тук. Оттук поне можем да се качим на кораб за Фландрия, ако се наложи.

— Не мога да оставя децата!

Той не обръща внимание.

— Бога ми, иска ми се баща ти да беше още жив, можеше да му отидеш на гости. — Стиска ръката ми. — Остани тук. Ще отида да се видя с Уилям дьо ла Поул, граф Съфолк. Той ще ми каже какво става в съвета.

— А какво да правя аз?

— Чакай тук — казва той мрачно. — Отвори тези стаи и ги използвай като свои собствени. Дръж се така, сякаш всичко е наред. Сега ти си първата дама на кралството, единствената останала херцогиня с кралска кръв. Заповядай на дамите да подредят стаите, а после ги накарай да седнат да шият с теб, и накарай някоя от тях да чете от Библията. Иди в параклиса тази вечер. Дръж се така, сякаш си невинна.

— Но аз съм невинна — казвам.

Лицето му е мрачно.

— Не се съмнявам, че и тя ще каже същото.

* * *

Но тя не казва същото. Довеждат пред нея Роджър Болингбрук с хороскопа, който му е поръчала да й направи, с магическите инструменти, които са му служили в неговите занимания като изследовател на непознати селения, с безформената восъчна фигура, за която твърдят, че е разтопен образ на краля, и тя се признава за

виновна в магьосничество и престъпления срещу църквата. Признава, че отдавна се е занимавала с магьосничество заедно с Вещицата от Ай, и тогава ѝ съобщават, че Вещицата от Ай е арестувана още през нощта, когато излезе омагьосаният вятър.

— Коя е Вещицата от Ай? — питам Ричард с приглушен шепот, късно през нощта, когато завесите на леглото са спуснати около нас.

— Марджъри Джърдимейн — казва той, със сбърчено от тревога чело. — Някаква прочута вещица, която веднъж вече е била арестувана за престъпленията си. Родом е от селцето Ай. Известна е на Църквата като вещица, известна е на всички като вещица.

Ахвам ужасено.

Той ме поглежда.

— За бога, моля те, кажи ми, че не я познаваш.

— Не и като вещица.

Той затваря за кратко очи в пристъп на ужас.

— Какво знаеш за нея?

— Никога не съм правила с нея нищо друго, освен да изучавам употребата на билките, както нареди негова светлост, кълна ти се, и съм готова да се закълна пред съда. Изучавах употребата на билките, а тя не е правила в Пенсхърст нищо друго, освен да планира билковата градина с мен и да ми каже кога трябва да се берат и садят билките. Не знаех, че е магьосница.

— Негова светлост ли ти нареди да се срещаш с нея?

— Да, да.

— Имаш ли тази заповед, подпечатана от него? Написал ли я беше?

Поклащам глава.

— Той просто я изпрати при мен. Самият ти я видя. Онзи път, в двора на конюшната, когато дойде да донесеш съобщението от Люксембург, а тя си тръгваше с каруцата.

Ричард стисва ръцете си в юмруци.

— Мога да се закълна, че негова светлост е наредил тя да ти служи... но това е безполезно, безполезно е. Но може би ще можем да се измъкнем от това затруднение. Може би никой няма да го спомене, ако е ставало дума само за правене на лехи с билки. Поне никога не си се допитвала до нея. Никога не си ѝ поръчвала нищо...

Извърщам поглед.

Той простенва.

— Не. О, не. Кажи ми, Жакета.

— Пиех една отвара, за да не зачена. Ти знаеше за това.

— Билките? Това е било нейна рецепта?

Кимвам.

— Нали не си казала на никого?

— На никого, освен на теб.

— Тогава никой няма да узнае. Има ли нещо друго, което да е правила за теб?

— По-късно... питие, за да зачена дете.

Той се сепва, когато осъзнава, че става дума за зачеването на нашата дъщеря, Елизабет, бебето, което го принуди да се ожени.

— За бога, Жакета...

Той отмята завивките и се измъква от леглото, отдръпва завесата и отива с едри крачки до огнището. За първи път ми се гневи. Стоварва юмрук върху колоната на леглото, сякаш му се иска да може да се пребори със света. Сядам в леглото, загръщам рамене със завивките и чувствам как от ужас пред тази негова ярост сърцето ми блъска като чук.

— Исках дете, исках и теб — казвам неуверено. — Обичах те и исках да се оженим. Но не бих направила магия за това. Използвах билки, не магьосничество.

Той потрива глава, при което косата му щръква, сякаш тези различия са нещо, което не може да проумее.

— Създала си нашето дете с помощта на отвара, приготвена от магьосница? Нашата дъщеря Елизабет?

— Билки — казвам спокойно. — Билки от билкарка. Защо не?

Той ми хвърля яростен поглед.

— Защото не искам дете, родено с помощта на шепа билки, взети от някаква стара вещица!

— Тя не е някаква стара вещица, тя е добра жена, а ние имаме красиво дете. Със страховете си ти си също толкова лош като онези, които организираха този лов на вещици. Вземах билки, за да ми помогнат да бъда плодовита. Създадохме красиво дете. Не ни урочасвай сега!

— За бога! — Той повишава тон. — Страхувам се единствено от това, че си се забърквала в делата на най-прословутата вещица в

Англия, която се опитва да убие нашия крал!

— Не е! Не би го сторила! — изкрещявам му в отговор. — Не би го сторила!

— В това е обвинена.

— Но не от мен!

— От главния съдия на кралството! А ако потърсят съучастниците ѝ, ще открият теб, още една херцогиня с кралска кръв, още една жена, която си позволява да търси непознатото, още една жена, която може да призове буря или да улови еднорог.

— Не съм такава! Не съм! — Избухвам в сълзи. — Знаеш, че не съм. Знаеш, че не правя нищо подобно. Не говори такива неща, Ричард. Не ме обвинявай. Тъкмо ти!

При вида на сълзите ми гневът му се изпарява, той бързо прекосява стаята, сяда до мен и ме притиска към себе си.

— Не те обвинявам, любов моя. Знам. Знам, че никога не би сторила нищо, за да навредиш на някого. Не плачи, съжалявам. Ти не си виновна.

— Не мога да избегна това, че прозирам в бъдещето.

— Знам, че не можеш.

— А тъкмо ти знаеш, че негова светлост ме настаняваше пред огледалото за гадаене ден след ден, и единственото, което успях да видя, беше битка в снега и кралица... кралица със заковани наопаки подкови на коня. Той каза, че това е безполезно. Каза, че не мога да правя предсказания. Не оправдах очакванията му. Не ги оправдах.

— Знам. Знам, че не правиш магии. Успокой се, любов моя.

— Наистина взех билки, за да зачена Елизабет, но това беше всичко. Никога не бих заченала дете с магия. Никога.

— Зная, любов моя. Тихо.

Млъквам и докато бърша очите си със завивката, той ме пита:

— Жакета, знае ли някой освен теб и нея за рецептата, която ти е дала? Виждал ли я е някой с теб в Пенсхърст? Някой от двора знае ли, че е била там?

— Не. Само слугите, и момчето, което дойде с нея.

— Тогава ще трябва да се молим тя да не спомене нищо за теб, дори да я отведат на кладата.

— На кладата ли? — питам глупаво.

Той кимва мълчаливо, а после се връща до мен в леглото. Заедно гледаме как огънят догаря зад решетката на огнището.

— Ще я изгорят като вещица — казва той с безизразен глас. — Херцогинята — също.

ДВОРЕЦЪТ УЕСТМИНСТЪР, ЛОНДОН

Октомври 1441

Херцогинята и вещицата се явяват пред съда, обвинени заедно както в магьосничество, така и в държавна измяна. Херцогинята твърди, че посетила госпожа Джърдимейн само за да потърси билки за плодовитост, че билкарката ѝ дала питие и казала, че то ще ѝ помогне да зачене дете. Аз седя в дъното на стаята зад жадно вторачилите се в тях зрители, и съзнавам, че извърших абсолютно същото.

Марджъри е била обвинявана в магьосничество и преди, затова я питат защо е продължила да упражнява изкуствата си: билките, заклинанията, гадаенето. Тя поглежда архиепископа на Кентърбъри, Хенри Чичли, сякаш той би могъл да я разбере.

— Ако имате очи, не можете да не виждате — казва тя. — Билките растат за мен, завесата понякога се открехва пред мен. Това е дарба, смятах, че тя ми е дадена от Господ.

Той посочва към восъчната кукла, поставена пред него на масата.

— Това е нечестива магия, опит за убийство на миропомазан крал. Как би могло да се свързва с Бога?

— Беше восъчна кукла за зачеване на дете — казва тя уморено. — Беше кукла в образа на велик лорд. Вижте хермелина и сабята му. Беше малка кукла, предназначена да създаде красиво и талантливо дете, което да бъде украшение за своята страна и съкровище за семейството си.

Ръката ми неволно посяга към утробата ми, в която расте ново бебе, за което се надявам да бъде украшение и съкровище.

Госпожа Джърдимейн поглежда архиепископа.

— Стряскате се от една кукла — казва тя грубо. — Нима вие, великите мъже на тази страна, не можете да се заемете с нещо по-добро?

Архиепископът поклаща глава.

— Тишина — нарежда той.

Всички вече са решили, че това е било изображение на краля, направено, за да бъде разтопено в огън. Всички са решили, че тя е вещица, изкупителна жертва, която ще бъде изгорена. Отново ставам свидетел как най-могъщите мъже в кралството упражняват властта си, за да оказат натиск върху една жена, която не е сторила нищо по-лошо от това да следва ритъма на собственото си сърце, да вижда със собствените си очи, но това не е техният ритъм, нито тяхното виждане, а те не могат да търпят чужди.

* * *

Тя заплаща с живота си за това. Отвеждат я в Смитфийлд — пазарът за месо, където невинният добитък от графствата около Лондон пристига, за да бъде заклан, и подобно на покорно агне, прилъгано да влезе в окървавената кланица, тя отива безмълвно на кладата, запалват огъня под босите ѝ крака, и тя умира в страшни мъки. Роджър Болингбрук, който направи признания и се разкаж, също не среща милост. Обесват го на общинската бесилка; и докато той рита във въздуха и се бори за въздух, палачът го улавя за краката и прерязва въжетото, осъденият с хрипливо дишане се връща към живота, а палачът го полага върху дървена скара, за да го свести, но после разрязва корема му, измъква вътрешностите му, така че той да може да види пулсиращото си сърце и потръпващия си стомах, който се изсипва заедно с кръвта му, а след това го разсичат на четири: отсичат краката и ръцете му, и изпращат главата му с ужасеното изражение на лицето да бъде поставена, набита на копие, на Лондонския мост, та гарваните да изкълват сълзящите му очи. Томас Саутуел, моят някогашен изповедник, каноник на църквата „Свети Стефан“, умира от мъка в Тауър. Ричард казва, че негови приятели тайно му занесли отрова, за да му спестят страданията, понесени от Болингбрук. Писарят на херцогинята, Джон Хоум, е изпратен в тъмница, и се надява на помилване. А гордата херцогиня е заставена да се покае публично.

Жената, която влезе тържествено в Лондон, облечена в златен брокат, с благородниците на кралството в свитата си, е осъдена да обикаля из Уестминстър боса, разсъблечена, само по ленената си фуста, със запалена църковна свещ, докато хората ѝ подвикват

подигравателно и си я показват един на друг — тази жена, която е била първата дама в кралството, а сега е принижена до крайност. Гледам я от стъпалата пред голямата порта на двореца Уестминстър, докато минава, забила поглед в студените камъни под треперещите си боси крака. Тя не вдига поглед, за да види мен или жените, които някога се надпреварваха да се уредят на служба при нея, но сега се смеят и я сочат с пръст; не вдига глава, а прекрасната ѝ тъмна коса пада тежко върху лицето ѝ като воал, за да скрие срама ѝ. Най-могъщите мъже в кралството смъкнаха в прахта една херцогиня, и я превърнаха в посмешище за лондонското простолудие. Толкова силно се боят от нея, че поеха риска да опозорят човек от своята среда. Толкова жадуват да спасят себе си, че решиха да отхвърлят нея. Съпругът ѝ, който сега е всеобщо известен като „добрият“ херцог Хъмфри, заявява, че тя го подлъгала да се ожени за нея чрез магьосничество; бракът им незабавно е обявен за недействителен. Тя, херцогиня с кралска кръв, съпруга на престолонаследника, сега е осъдена вещица; никой мъж няма да ѝ даде името си, и ще я държат в тъмница до края на живота ѝ.

Сещам се за видението, което ми се яви, докато слизахме от баржата в Гринич: когато я видях следвана от черно куче, бойно куче, черен мастиф, спомням си мириса, който витаеше около нея въпреки парфюма и съвършено изпраното бельо, и си помислям, че черното куче ще я следва и ще тича нагоре-надолу по стълбите на замъка Пийл на остров Ман, докато тя ще чака, дълги, дълги години, своето избавление в смъртта.

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Зимата на 1441-1444

Веднага щом успяваме да получим позволение да напуснем двора, Ричард и аз се връщаме у дома, в Графтън. Смъртта на вещицата, опозоряването на херцогинята и настървенията за лов на вещици само подклаждат царящия в двора ужас. Боязънта от непознатото и страхът от тъмните часове заразяват цял Лондон. Всеки, който изучава звездите от години, чете книги или проучва качествата на металите, си намира причина да замине за провинцията, и Ричард смята, че ще е по-безопасно за нас, ако аз — с моя опасен произход — съм далече от двора.

В Графтън има много работа за вършене. След смъртта на баща си Ричард наследява земята и отговорностите на положението си като господар на селцето и пазител на мира. Аз също имам работа за вършене. Люлката отново е излъскана, а повоите — изпрани и проветрени.

— Мисля, че това ще бъде още един син — казвам на съпруга си.

— Нямам нищо против — казва той. — Стига бебето да е здраво и силно, и ти да се привдигнеш от родилното ложе така радостно, както лягаши в него.

— Ще се привдигна със син — казвам уверено. — И той ще бъде украшение за страната си и съкровище за рода си.

Той се усмихва и ме почуква с пръст по носа.

— Ти си странно малко създание. Какво имаш предвид?

— И ще го кръстим Антъни — продължавам.

— На светеца ли? — пита съпругът ми. — Защо на него?

— О, защото е ходел да проповядва край реката — казвам. — Харесва ми мисълта да почета името на светец, който проповядвал на рибите, които подавали главици от водата да го слушат, а русалките казвали: „Амин“.

На другата година след Антъни се ражда момиче, което кръстваме Мери, а след нея — още едно момиче.

— Жакета — заявява съпругът ми. — Трябва да я наречем Жакета, най-хубавото име за най-красивата жена. — Надвесили сме се над малката дървена люлка, докато малката спи, с лице, обърнато на една страна, със свършени мигли, спуснати върху розовата ѝ буза. Клепачите ѝ потрепват, тя сънува. Питам се какво сънува едно бебе? Знаят ли бебетата, че ще отидат именно при тези родители, които сме ние? Подготвени ли са за света, който създаваме? Ричард плъзва ръка около талията ми:

— Макар да я обичаме, ще трябва да я напуснем, само за малко.

— Хмм?

Заета съм изцяло с усещането от стискането на мъничкото ѝ юмруче.

— Трябва да я оставим, само за малко.

Сега вече той приковава вниманието ми: обръщам се в прегръдките му и го поглеждам.

— Как така?

— Трябва да заминем за Франция с голяма свита, за да доведем годеницата на краля.

— Решено ли е?

Женитбата на Хенри се очакваше отдавна. Сам първият ми съпруг, лорд Джон, подбираше френски принцеси за него, когато аз бях младоженка.

— Най-после?

— Пропусна всички клюки, докато се беше оттеглила за раждането, но да, най-после е решено. И тя е твоя сродница.

— Маргарет! — досещам се веднага. — Маргарет Анжуйска.

Той ме целува за награда.

— Много си умна, а тъй като сестра ти е омъжена за чичо ѝ, ние с теб трябва да заминем и да я доведем от Франция.

Веднага поглеждам към спящото си бебе.

— Знам, че не искаш да я оставиш — казва той нежно. — Но ние ще изпълним дълга си към Хенри, ще вземем годеницата му, ще я доведем у дома, а после ще се върнем тук. Призован съм от краля да му служа. Трябва да отида.

— Искаш от мен да оставя детска стая с шест невръстни деца — казвам. — Как мога да замина?

— Знам — казва той нежно. — Но ти също трябва да изпълниш своя дълг. Ти си английска херцогиня и моя жена, а главата на нашата династия иска от теб да доведеш годеницата му. Когато се оженят, този брак ще донесе мир на Англия и Франция — точно това, което негова светлост искаше до своята смърт. Трябва да заминем, любов моя. Знаеш това. Това е дело в служба на краля и в памет на него — твоят първи съпруг и мой господар: ще го направим и заради него.

НАНСИ, ФРАНЦИЯ

Пролетта на 1445

Не съм единствената сред групата сватовници, която не е твърде въодушевена. Говори се, че водачът ни, Уилям дьо ла Поул, граф Съфолк, храни толкова голямо недоверие към французите, и до такава степен намира за незначително състоянието, което Маргарет Анжуйска ще донесе, че преди да замине от Англия, за да започне преговорите миналата година, накарал краля да се закълне, че никой няма да го обвини, задето е довел френската принцеса в Англия. Кардинал Боуфорт, който сега управлява всичко, може и да вижда това като път към траен мир, но Хъмфри, херцог Глостър, заявява, че чрез този брак кралят от династията Валоа иска само да спечели време, за да се подготви да потегли срещу нашите владения във Франция. Знам, че покойният ми съпруг щеше да се опасява най-вече, че това е нова маневра за заблуда от страна на французите, за да ни накарат да предадем Анжу и Мен на Рене Анжуйски — бащата на новата кралица. Почти всички, които остават в Англия, докато ние харчим цяло състояние за пътуване до Франция, не са уверени, че сделката, която сключваме, ще донесе мир; смятат, че ще ни излезе твърде скъпо, и че най-вероятно ще бъде в наш ущърб.

Булката е доведена от Анжу от майка си. Говори се, че и тя далеч не е въодушевена от мисълта за един брак, чрез който ще се озове в леглото на краля, който е приеман за враг на Франция откакто тя се помни.

— Трябва да отидеш да я видиш първа, преди всички — казва ми моят съпруг. Стоя до прозореца на замъка, загледана надолу към двора на конюшните. Конярите вчесват и напояват конете на свитата от Анжу — сбирщина жалки, дръгливи животни — и ги отвеждат в конюшните.

— Аз ли? Защо аз?

— Майка ѝ познава твоята майка, смятат, че можеш да ѝ бъдеш приятелка. Предприела си до голяма степен същото пътуване като нея, от замък в Люксембург, за да вступиш в кралската фамилия на Англия.

Искат да я посрещнеш преди нас, останалите, за да можеш да я запознаеш с новия ѝ двор.

— Не съм сигурна, че ще ѝ бъда от някаква помощ — казвам, обръщайки се да го последвам.

— Говориш нейния език, а това вече е нещо — казва той. — Маргарет е дори по-млада, отколкото беше ти, когато херцогът се ожени за теб. Тя е само на петнайсет. Ще има нужда от приятелка в двора.

Той ме отвежда до двойните врати на най-хубавите покои и отстъпва встрани. Стражите разтварят със замах вратите и изревават: „Вдовстващата херцогиня Бедфорд!“, докато влизам.

Първото, което ме поразява, е че тя е миниатюрна, като красива кукла. Косата ѝ е с цвета на истински бронз, червено-златиста, а очите ѝ са сиво-сини. Носи сиво-синя рокля, и диадема, поставена много назад на главата ѝ, за да разкрие изящно красивото ѝ лице и съвършената ѝ, бледа кожа. Роклята ѝ е обсипана с избродирани маргарити — цветята, които са неин герб. Нацупено присвитата ѝ уста намеква за разглежено дете, но щом чува името ми, тя се обръща бързо и усмивката ѝ е толкова ведра, че веднага ми става симпатична.

— Ah! Madame la duchesse!^[1] — възкликва тя на френски, източва напред и ме целува, сякаш сме стари приятелки. — Толкова се радвам, че дойдохте да ме видите.

Правя реверанс:

— Радвам се да се запозная с вас, Ваша светлост.

— А това е мама. Бях толкова щастлива, когато ми казаха, че ще дойдете с граф Съфолк да ме вземете, защото си помислих, че ще ми обясните как трябва да се държа, и така нататък. Защото вие сте се омъжила за херцога, когато сте била съвсем малко по-възрастна, отколкото съм аз сега, нали? А на петнайсет години ми е доста рано за женитба, нали?

Усмиввам се на това нервно, забързано бърбене.

— Тихо — казва майка ѝ. — Херцогинята ще те помисли за празноглава бърбровка.

— Въпросът е просто там, че толкова много англичани ми се представят, а на мен ми е толкова трудно да помня имена. Пък и имената им са толкова трудни за произнасяне!

Засмивам се.

— Отначало не можех да произнеса дори името на дома си — казвам. — Този език е труден за учене. Но съм сигурна, че ще го усвоите. А и всички те говорят френски, и всички изгарят от нетърпение да се запознаят с вас и да ви бъдат приятели. Всички искаме да бъдете щастлива.

Долната ѝ устна потреперва, но тя казва смело:

— О, аз вече започнах, и мога да казвам „граф Съфолк“ и „кардинал Боф“.

— Боф? — питам усмихнато.

— Не е ли правилно?

— Боуфорт! Произнасят го Боуфорт.

Тя се засмива и разперва ръце.

— Виждате ли! Вие ще ме научите как да казвам тези думи, ще ме научите и как се обличат английските дами. Ще трябва ли да нося големи ботуши през цялото време?

— Ботуши ли, Ваша светлост?

— Заради калта?

Засмивам се.

— А, те са се шегували с вас. В Англия наистина става много кално, особено зиме, но климатът не е по-лош, отколкото, да кажем, в Париж. Аз предпочитам Лондон пред Париж и сега съм много щастлива в Англия.

Тя плъзва ръка в моята:

— И ще стоите до мен и ще ми казвате имената на всички, нали? И как да произнасям всичко?

— Да — обещавам ѝ, и усещам как хватката на малката ѝ ръка се затяга, когато тя се обръща към майка си и казва:

— По-добре им кажете, че могат да влязат. По-добре да се срещна с всички тях сега.

* * *

Тя е възхитителна малка принцеса, съвършена до последната подробност, като изключим това, че баща ѝ, макар и наричан „крал“, не може да придобие пълен контрол над многобройните си владения, и никога няма да успее^[2]. Тя няма зестра, и макар да казва, че ни носи

островите Минорка и Майорка, всички знаем, че няма да наследи нищо. Всичко необходимо за сватбата и пътуването, е заплатено от хазната на Англия — а в хазната на Англия не е останало нищо. Тя е изящна и красива, но такива са много петнайсетгодишни момичета. Тя е нежно обичана от френския двор, отявлена любимка на чичо си, френския крал Шарл VII, но все пак не е принцеса от династията Валоа, а само от анжуйската династия. Той не предлага някоя от собствените си дъщери на англичаните, а само една племенница. Накратко, повечето от англичаните, изпратени да я вземат, смятат, че сме измамни: с мирния договор, със зестрата, и дори със самата малка принцеса. Това не е добро начало на един брак.

* * *

Тя ще се омъжи в параклиса „Свети Георги“ в Тур, където граф Съфолк ще представлява краля и ще стои до нея пред олтара, ще поеме малката ѝ ръка, когато баща ѝ и френския крал му я предадат. Сестра ѝ Йоланда ще се омъжи по същото време. Знам, че тя е нервна, но се изненадвам, когато ме викат в покоите ѝ два часа преди сватбата, и откривам, че ме въвеждат сама в спалнята ѝ; не присъства никой друг, който да ѝ помага. Тя е облечена в сватбената си рокля от бял сатен, украсена с маргаритки, избродирани със сребърни и златни нишки, но косата ѝ все още е сплетена и тя е боса.

— Майка ми твърди, че имате дарба — казва тя, като заговаря бързо на френски, без никакво предисловие. — Казва, че всички дами от вашия род имат дарба да виждат в бъдещето.

Правя реверанс, но ме обзема тревога.

— Така говорят, Ваша светлост, но аз споделям всичките си надежди и страхове с моя свещеник и с Бог. Не вярвам, че на простосмъртните е дадено да знаят бъдещето, а със сигурност не и на жените.

Тя остро възкликва и скача на леглото, без да я е грижа за безценната рокля.

— Искам да ми гледате на карти, искам да узная какво крие бъдещето.

Потупва мястото на леглото до себе си, подканвайки ме да седна.

Не реагирам на поканата.

— Нима майка ви е предложила това?

— Не, тя не знае нищо за това, идеята е изцяло моя. Хайде, седнете до мен.

— Не мога — казвам, без да помръдна. — В английския двор не се одобрява пророкуването или изготвянето на хороскопи. Със сигурност няма да одобрят и гледането на карти.

— Никой в английския двор няма да узнае — казва тя. — Ще знаем само ние с вас.

Поклащам глава:

— Не смея.

Тя изглежда непреклонна.

— Ако ви наредя, ще трябва да го сторите. Вие сте моя придворна дама, трябва да правите каквото казвам.

Поколебавам се. Ако Уилям дьо ла Поул научи, че съм разстроила принцесата, ще възникнат сериозни неприятности.

— Разбира се, единственото ми желание е да ви се подчинявам, Ваша светлост. Но какво да правя, ако поискате от мен да направя нещо, което не би се понравило на съпруга ви, нашият крал? Трябва да разберете, че това ме поставя в трудно положение. Какво трябва да правя в такъв случай?

— О, трябва да правиш каквото поискам от теб — казва тя простичко. — Защото кралят никога няма да узнае, никой никога няма да узнае. Но по този въпрос ще постигна своето. Мога да настоявам и настоявам.

Коленича и свеждам глава, изругавайки я мислено, задето е такова разглезено дете.

— Ваша светлост, извинете ме, не мога.

Тя прави пауза.

— Добре, тогава няма да се омъжа — заявява. — Можете да излезете и да им съобщите, че сте отказали да ме подготвите за сватбата ми, и затова няма да се омъжа. Сватбата се отменя.

Вдигам усмихнат поглед, но тя е напълно сериозна.

— Наистина го мисля — казва. — Покажете ми картите, или няма да се омъжа за краля. Настоявам да видя бъдещето си, трябва да съм убедена, че това е правилната постъпка. Няма да продължа, без да видя какво ми готви бъдещето.

— Нямам карти — казвам.

Тя пхва с усмивка ръка под възглавницата си и слага тесте красиво оцветени карти в ръката ми.

— Направете го — казва простичко. — Заповядвам ви.

Разбърквам внимателно картите. Питам се какво ще стане, ако изтегли лоша карта. Дали е такава упорита глупачка, че да отмени сватбата? Прехвърлям картите през ума си и се питам дали мога да скрия онези, които показват лоши възможности.

— Ами ако картите не са добри? — питам. — Какво ще стане тогава?

Тя слага длан върху моята и обещава:

— Сватбата ще се състои, и няма да кажа никому, че сте ми гледали на карти. Но ще знам предварително, че се излагам на опасност, и каква е тази опасност. Ще знам, че трябва да бъда нащрек. Искам да знам какво ми предстои. Ако ми е писано да умра при раждане, преди да е изтекла годината, искам да знам. Ако баща ми и съпругът ми смятат да тръгнат на война един срещу друг, искам да знам. Ако английските лордове, които явно не могат да постигнат съгласие за нищо, смятат да започнат да се изстребват взаимно, искам да знам.

— Добре — казвам. Не виждам начин да се измъкна от това. — Но няма да нареждам всички карти. — Това поне намалява възможността за поредица от мрачни пророчества. — Ще обърна само една карта. Вземете картите и ги разбъркайте.

Малките ѝ ръце обгръщат плътните карти: тя ги разбърква, после ги оставя.

— А сега сечете.

Тя ги сече, после събира колодата. Разстилам ги ветрилообразно пред нея, с изображенията надолу, красиво оцветените им гръбчета сияят с ярките си цветове върху вълнените завивки на леглото.

— Изберете една — казвам. — Една ще ви каже достатъчно.

Златисточервената коса на Маргарет пада напред, когато тя се навежда през леглото, със сериозно изражение на красивото лице, прокарва бавно пръст по колодата, а после взема една карта и без да я поглежда, я притиска към сърцето си.

— Сега какво?

С рязко движение събирам недокоснатите карти на купчинка, а после казвам на Маргарет:

— Покажете я.

Тя я слага с лицевата страна нагоре.

Можеше да е безкрайно по-лошо.

Това е картата, която Девата видя в ръцете ми, преди толкова много години: Колелото на Съдбата.

— La Roue de Fortune — прочита тя. — Това хубаво ли е? Това много ли е хубаво?

Върху картата е изобразено колело, с две животни, балансиращи от двете му страни: едното се изкачва, другото се търкаля надолу, когато колелото се завърта. Дръжката, с която се върти колелото, се простира извън картата, така че не може да се види кой го върти; може би то се върти наслуки. В най-горния край на картата седи странно синьо животинче, короновано и с меч в ръка. Моята пралеля ми обясни какво показва това животинче — че е възможно да гледаш как колелото се върти, без да изпитваш нито гордост, нито съжаление. Човек може да стои над него и да гледа възходите и паденията на собствения си живот, с неподправеното безразличие, което произтича от истинското величие на духа. Човек може да наблюдава хода на собствената си амбиция, сякаш вижда просто жива картина, изобразяваща светската суета, танц за глупци. Това е най-невероятната карта, която би могла да се падне на Маргарет: тя е момиче, на което безразличието е напълно чуждо.

— И хубаво, и лошо — казвам. — Това е един вид предупреждение, че можете да се издигнете много високо и да паднете много ниско. То показва, че колелото на съдбата може да ви издигне, не по ваши заслуги, не по Ваша воля, наистина много високо. А после може да ви запрати много ниско.

— Тогава как да се издигна отново? — пита ме тя, сякаш съм някоя стара крайпътна вещица, която предсказва бъдещето за дребни грошове.

— Работата е именно там, че не можете — казвам нетърпеливо. — Смисълът е, че не можете да го предизвикате да се случи. Въпросът е именно в това, че не можете да градите сама съдбата си. Вие сте върху колелото на съдбата точно като тази дребна маймунка в

изисканата ливрея, която ще падне; тя не може да се спаси. Вие не можете да се спасите.

Тя прави лека, нацупена гримаса:

— Това не е кой знае какво предсказание — заявява. — Освен това, нима другото животно не се издига? Малкото създание, подобно на котка? Може би аз съм котката, и ще се издигам все по-високо.

— Може би — казвам. — Но после ще се издигнете над върха на колелото, и отново ще паднете. От вас се очаква да се научите да го понасяте, каквото и да се случи, сякаш двете състояния са едно и също.

Тя гледа неразбиращо.

— Но те не са едно и също нещо. Победата и поражението не са едно и също. Аз искам единствено победа.

Сещам се за Жана и за знака, който описа с показалеца си — кръга във въздуха, който означаваше, че всичко е прах и суета. Правя знака пред Маргарет.

— Колелото на Съдбата — казвам. — Това е вашата карта: вие я изтеглихте. Вие настояхте за врачуване, и това е картата, която получихте. Тя ни казва, че всички искаме само победа. Всички искаме да триумфираме. Но всички трябва да се научим да понасяме онова, което идва. Трябва да се научим да се отнасяме с безразличие и към злощастията, и към голямото щастие. Това е мъдрост. — Поглеждам красивото ѝ, унило лице, и виждам, че не се интересува много от мъдростта. — Но навярно вие ще имате късмет.

---

[1] (фр.) — А! Госпожа херцогинята! — Б.пр. ↑

[2] Рене д'Анжу (1409–1480), известен също като Рене I, крал на Неапол. Бащата на Маргарет е също така и граф на Анжу, Прованс, Пиемонт и Лотарингия, носи титлите крал на Неапол, крал на Йерусалим и Арагон, но практически никога не е изпълнявал функциите на владетел по тези места. Сестра му, Мари д'Анжу, става съпруга на бъдещия Шарл VII, крал на Франция. — Б.р. ↑

АБАТСТВОТО ТИЧФИЙЛД, ХАМПСЪР

Лятото на 1445

Отначало късметът ѝ се усмихва. Тя се среща с краля, и двамата се харесват веднага — защо не? Той е красив двајсет и тригодишен мъж с момчешко излъчване, все още донякъде крехък, с деликатност, наследена от неговата майка францужойка, а тя е красавица със силна воля, по-млада от него с осем години. Граф Съфолк, Уилям дьо ла Поул, придружаващ я до новата ѝ родина и омаян от нея, предрича, че те ще си подхождат: нейната пламенност и страст ще бъдат смекчени от неговата кротост, той ще се научи от нея на решителност и смелост.

Женят се в абатството в Тичфийлд, с церемония, която отразява сдържаната сериозност на младия крал. Подозирам, че Маргарет би предпочела нещо по-показно и по-пищно, но няма пари за пищна венчавка, а освен това кралят заявява, че венчавката трябва да бъде тайнство, споделено от него, невестата му, и Бог.

За нещастие плиткоумният му изповедник, епископ Аскю, който извършва венчавката, предупреждава сериозния млад крал, че не бива да се поддава на плътската страст. Предупреждава го, че трябва да посещава ложето на невястата само за да се сдобие с наследници за престола, а не за наслада. Момчето, което е било предпазливо възпитавано от мъже, стремящи се да опазят невинността му, приема съвета като монах-послушник, и не се доближава до леглото ѝ цяла седмица. Маргарет не е млада жена, която би понасяла търпеливо такъв съпруг. Тя ме вика в стаята си на сутринта след сватбата си, и ме завлича в една прозоречна ниша.

— Той не ме харесва — прошепва настойчиво. — Стана от леглото ми веднага след като всички излязоха от стаята, и прекара половината нощ в молитва, а после пропъзля до мен като мишка и спа цяла нощ, без дори да ме докосне. Аз съм девица също толкова, колкото съм била винаги, венчавката беше безполезна.

Улавям ръцете ѝ.

— Ще се случи — казвам. — Трябва да бъдете търпелива.

— Как може бракът да бъде обвързващ, щом не е консумиран? — настоява тя.

— Ще бъде консумиран, той ще извърши акта, Ваша светлост, и би трябвало да се радваме, че не е настоятелен и груб.

— Той изобщо мъж ли е? — изсъсква тя презрително: никак не е радостна.

— Той е мъж, и е ваш съпруг и ваш крал — казвам. — Ще се случи. Той ще извърши акта, преди да е изтекла седмицата. — „Стига да не е ден, в който се чества някой светец, или празник“, помислям си, та да се изповяда веднага след акта. Не и на сутринта преди литургия, никога денем. Той наистина е изключително набожен. — Освен това, Ваша светлост, когато се обърне към вас, трябва да го приемате без коментар, без оплакване.

Тя тръсва глава.

— Но аз искам да бъда обичана. Винаги съм била обичана. Искam съпругът ми да ме обича страстно, като в история, разказвана от трубадур, като рицар.

— Той наистина ви обича, ще ви обича. Но той не е страстен мъж.

Гневът я напуска така бързо, както се е появил, и тя обръща към мен озадаченото си лице:

— Защо не би ме пожелал в първата нощ, в първата ни брачна нощ?

Свивам рамене.

— Ваша светлост, той е вгълбен млад мъж, много отдаден на духовното. Ще дойде при вас, когато сметне, че моментът е подходящ, и тогава трябва да бъдете мила към него.

— Но кой ще бъде мил към мен? — пита тя жаловито.

Усмихвам се и я потупвам по бузата, сякаш е моя по-малка сестра, а не моя кралица.

— Всички ще бъдем мили към вас — обещавам. — И вие ще бъдете щастлива.

ЛОНДОН

Лятото на 1445-1448

Маргарет има късмет, че е млада и красива, та лондончани я приемат на мига и приветстват коронацията ѝ. Има късмет, че умее да буди обич и симпатия — не съм единствената, която я обиква и бди за безопасността ѝ. В малкия си двор тя събира групичка хора, които я обожават. Мен държи близо до себе си, като своя най-скъпа приятелка и довереница. Обича също и Алис, съпругата на Уилям дьо ла Поул, и ние трите сме неразделни в тези ранни години на брака ѝ, с изключение на периодите, когато заминавам за Графтън за ражданията: още едно бебе, Джон, и едно, което подранява и поради това е особено дребничко и ценно: Ричард.

Но тя допуска някои грешки, и те са сериозни. Симпатията ѝ към Уилям дьо ла Поул я кара да настоява той да бъде включван в съветите на краля, и той — вече доста издигнат благородник — се издига до още по-високи постове чрез нейното благоволение. Двамата говорят против чичото на краля, Хъмфри, херцог Глостър, и събуждат толкова силни подозрения срещу него, че той е обвинен в опит да завземе трона за себе си, обвинен в държавна измяна, измяна срещу собствения си племенник. Ударът е твърде тежък за херцога и той умира, преди да успеят да го изправят на съд. Веднага се развихря буря от слухове, че добрият херцог е убит, и хората насочват обвинително пръст към Уилям дьо ла Поул. След загубата и на този свой, последен чичо, кралят започва се осланя още повече на другите си съветници, и се допитва до младата си съпруга.

Това е ужасен избор. Тя е още почти момиче, не знае нищо за Англия, всъщност не знае нищо за каквото и да било.

Другият фаворит на краля е Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, и Маргарет е заслепена от дръзкия, беден като църковна мишка херцог, който я нарича „братовчедке“ и я целува по устата за поздрав. Той е най-красивият мъж в двора, винаги прекрасно облечен в кадифе, обшито със скъпоценни камъни, винаги язди едър черен кон, макар да

се говори, че няма и пукнат петак и е затънал целият, от красивата си тъмнокоса глава до подметките на прекрасните си кожени ботуши, в дългове към лихварите на Лондон и Антверпен. Той носи на кралицата малки подаръци, дреболии, които купува от пазара, и те ѝ доставят наслада. Тя се радва, когато той закрепва малка брошка на роклята ѝ, или ѝ поднася късче захаросана кора от портокал, пъхвайки го в устата ѝ, сякаш тя е дете. Говори ѝ на бърз, гальовен френски, и затъква цветчета зад ухото ѝ. Задява я, сякаш тя е хубава прислужница, а не кралица, води музиканти и танцьори, в двореца е винаги весело, когато Едмънд Боуфорт е там, и кралят и кралицата му заповядват да не се отлъчва от двора.

Може би щеше да е по-добре, ако не го бяха направили. Но красивият млад херцог е амбициозен, поисква и получава командването на английските войски в Нормандия, сякаш това са войници играчки за негово забавление. Младата кралска двойка не може да му откаже нищо. Те отрупват всичките си фаворити със служби и пари, а дворът заприличва на птичарник, из който се разхождат надутти, съперничещи си петли.

Всички извличаме облага от това. Те раздават щедро титли и постове, раздават собствените си земи, подаряват дворцови длъжности, създават възможности за търговия — и за подкупи, издават разрешения за внос и разрешения за износ. Във внезапни пристъпи на щедрост земи на короната, от които кралят би трябвало да се издържа по време на властването си, биват натикани в алчни ръце. Уилям дьо ла Поул се оказва удостоен с благородническа титла, за каквато не е и сънувал, удостоен е с титла на херцог: първият човек без кралска кръв, получил такава титла. Едмънд Боуфорт също получава херцогска титла: това е като панаир за наемане на работна ръка, само че тук всеки може да се сдобие с титла. Кралят и кралицата си наумяват, че Едмънд Боуфорт трябва да получи състояние, което да отговаря на титлата му, трябва да получи състояние, с което да може да се мери с прочутия с богатството си кралски сродник Ричард, херцог на Йорк. Не — още по-добре — той трябва да надмине великия херцог Йорк, и младите крал и кралица решават да му дадат всичко, каквото е нужно, за да го направи.

Дори Ричард и аз сме залети от порой подаръци. Дават ни голяма къща в Лондон, а после съпругът ми идва един ден при мен и пита с

усмивка:

— Кажи ми, скъпа, какво име би трябвало да нося според теб?

— Име ли? — питам, а после осъзнавам какво иска да каже. —

О! Ричард! Нима кралят дава титла и на теб?

— Мисля, че това е по-скоро знак за благоволението на кралицата към теб — казва той. — Но във всеки случай, ще бъда барон. Ще ми присъдят благородническа титла за големи заслуги към страната ми — или най-малкото, защото кралицата харесва съпругата ми. Какво мислиш за това?

Ахвам:

— О, толкова съм доволна! Толкова се радвам за теб. А също и за децата ни! Ще бъдем толкова важни. — Замълчавам, после питам неуверено: — Може ли кралят да измисля титли просто ей така?

— Двамата смятат, че могат, и, което е по-опасно, го правят. Никога досега не е имало млади хора с толкова малко власт и пари, които да бързат толкова да ги раздадат докрай. Така ще подлудят останалите придворни. Всеки, когото тя харесва, или на когото той се доверява, е отрупван с благоволение и почести; достойни мъже биват отхвърлени. Ричард, херцог Йорк, не получава нищо, не проявяват дори учтивостта да го изслушат. Говори се, че сега не го искат в съвета; макар да е известно, че е добър човек и най-добрият съветник, когото биха могли да имат. И все пак той е пренебрегнат, а мъже, далеч по-лоши от него, са възхвалявани до небесата. Аз ще стана барон без особена причина, само защото ти й правиш компания.

— И какво име ще получим, милорд? Ще бъдеш сър Ричард Удвил, барон... кой?

Той се поколебава за миг:

— Барон Графтън? — пита.

— Барон Графтън — повтарям, заслушана в звуците. Дори след всички тези години в Англия все още имам силен акцент. — Наистина не мога да го произнеса.

— Питам се дали ще ти хареса титла, която идва от семейството ти. Някое от фамилните имена?

Замислям се за миг:

— Всъщност не искам да напомням на всички, че съм дъщеря на династията Люксембург, че съм францужойка — казвам предпазливо. — Настроението се обръща все повече и повече срещу французите.

Едва онзи ден казвах на кралицата, че би трябвало да говори английски пред хората. Сега съм английска вдовстваща херцогиня и съм добра англичанка. Дай ми английско име, и нека нашите деца да имат английски титли.

— Уотър! — възкликва той. — В чест на твоята прародителка.

Засмивам се:

— Не можеш да бъдеш барон Уотър.^[1] Но какво ще кажеш за барон Ривърс^[2]?

— Ривърс... — той преобръща думата в устата си. — Чудесно. Ривърс. Това е хубаво английско име, и въпреки това оказва почит на семейството ти. Ще бъда барон Ривърс, а някой ден, дай боже, ще бъда граф.

— Не, наистина, дали някога биха те направили граф? Дали биха ти дали толкова много?

— Скъпа моя, боя се, че те ще раздадат самото кралство. Те не са разумни монарси, а са съветвани от измамници.

* * *

Споменавам възможно най-тактично пред кралицата безпокойството на съпруга ми от тяхната разточителност, но тя тръсва глава:

— Трябва да се грижим приятелите ни да бъдат доволни — казва ми тя. — Не можем да управляваме страната без Уилям дьо ла Поул: той е най-изтъкнатият мъж в страната. А Едмънд Боуфорт е толкова задължнял! Трябва да му помогнем.

— А Ричард, херцогът на Йорк? — предлагам го аз като човек, когото би трябвало да възнаградят.

— Не можем да задържим Франция без Едмънд Боуфорт. Той е единственият, на когото можем да се доверим да опази владенията ни във Франция, и да възвърне земите, които трябва да върнем, на истинския им владетел.

— Ваша светлост? — Зашеметена съм от намека, че трябва да върнем земите си на французите, и тя поруменява, виновна като дете. — Да задържи земите ни — поправя се. — Едмънд Боуфорт е единственият, на когото можем да се доверим.

— Мисля, че Ричард, херцог Йорк, е единственият, който успешно е задържал френски земи след моя съпруг, херцог Бедфорд — отбелязвам.

Кралицата рязко вдига ръце.

— Може би, може би, но не мога да имам доверие на никого, освен на Уилям дьо ла Пул и Едмънд Боуфорт. Самият крал не може нито да взема решения, нито да води армия. Тези мъже са всичко за мен. Те са бащата и — тя млъква рязко и се изчервява — приятелят, от когото имам нужда. Те двамата заслужават най-високи почести, а ние сме готови да дадем почести на онзи, комуто се полагат.

---

[1] water (англ.) — вода. — Б.пр. ↑

[2] river (англ.) — река. — Б.пр. ↑

ДВОРЕЦЪТ УЕСТМИНСТЪР, ЛОНДОН

Лятото на 1449

Веднага разбирам, че се е случило нещо ужасно. Ричард влиза в личните ни покои и улавя ръцете ми, с мрачно лице.

— Жакета, трябва да бъдеш смела.

— Нещо с децата ли?

Първата ми мисъл винаги е за тях, и ръката ми се плъзва към корема ми, в който расте нов живот.

— Не, слава богу. Става дума за наследството на негова светлост, земите в Нормандия.

Всъщност не е нужно да го питам: досещам се веднага.

— Изгубени ли са?

Той прави гримаса.

— На практика да. Едмънд Боуфорт е предложил на французите цяла Нормандия, включително Руан, в замяна на сигурността си в Каен.

— Руан — казвам тихо. Гробът на първия ми съпруг Джон, херцог Бедфорд, е там. Имам имущество там.

— Това е горчив удар — казва Ричард. — А всички ние, които се бихме да задържим английските владения във Франция, в една близо стогодишна дълга война, в която загубиха живота си толкова много хора — толкова добри другари и братя... — той млъква рязко. — Е, ще ни бъде трудно да простим загубата.

ДВОРЕЦЪТ УЕСТМИНСТЪР, ЛОНДОН

Пролетта на 1450

Ричард се оказва прав. Никой не може да прости загубата. Парламентът се нахвърля върху Уилям дьо ла Поул, и новопридобитите му титли и почести не могат да го спасят от гнева на англичаните, докато мъжете, които са обработвали земи в Нормандия и войниците, които са се сражавали там, се прибират победени и бездомни, и се оплакват горчиво, безкрайно горчиво, на всеки пазар и кръстопът, че са били предадени от командирите си, които е трябвало да ги подкрепят, да подкрепят войската, носила оръжие повече от сто години.

Докато минавам по улиците, лондонските търговци ми подвикват: „Какво би си помислил лорд Джон за това, а? Какво щеше да каже вашият съпруг?“, а аз не мога да направя нищо друго, освен да клатя глава. Съчувствам им — за какво са се борили, за какво са умирали, ако земите, които са спечелили, трябва да бъдат предадени обратно като част от договор, заради прищевките на един крал, който никога не се е сражавал за тях, както са се сражавали те?

Хората стоварват цялата вина върху Уилям дьо ла Поул, тъй като е държавна измяна да се говори против краля. Призован е пред парламента, където го обвиняват в държавна измяна, грабителство и убийство. Казват, че се готвел да завземе престола и да постави на него малкия си син Джон заедно с повереницата си Маргарет Боуфорт, като крал и кралица, предявявайки претенции за короната от тяхно име.

— Какво ще стане? — питам кралицата, която крачи напред-назад из покоите си, а дългият шлейф на роклята ѝ се мята като опашка на разгневена котка.

— Няма да позволя да се изправи пред обвинителите си. Няма да допусна да го унижават с подобни обвинения. Негова светлост кралят го спаси. Заяви, че той, кралят, ще бъде единствен съдник на своя приятел Уилям.

Поколебавам се. В края на краищата, това не е моята родина, но наистина не мисля, че кралят може да се намесва просто така, по този начин.

— Ваша светлост, мисля, че това е редно. Един благородник трябва да бъде съден от равни нему. Случаят трябва да бъде обсъден в Камарата на лордовете. Кралят не може да се намесва.

— Аз пък казвам, че никой добър мой приятел няма да бъде публично разпитван по такъв начин. Това е оскърбление към него, оскърбление спрямо мен. Настоях да защитим приятелите си, и кралят е съгласен с мен. Уилям няма да се яви пред парламента. Ще дойде в покоите ми тази вечер, тайно.

— Ваша светлост, англичаните не постъпват така. Не е редно да се срещате с никой мъж насаме, а със сигурност не и тайно.

— Вие ще присъствате — казва тя. — Така че няма да могат да злословят за срещата ни. Макар че, бог ми е свидетел, вече говорят достатъчно ужасни неща. Но трябва да се срещнем тайно. Онези хора в Парламента са полудели, защото му завиждат, и сега искат смъртта му. Не мога да управлявам това кралство без Уилям дьо ла Поул. Трябва да се видя с него и да решим какво трябва да правим.

— Кралят...

— Кралят не може да управлява без него. Кралят не може сам да избере курс на действие и да се придържа към него. Знаете какъв е кралят. Имам нужда Уилям дьо ла Поул да бъде до краля; той губи увереност, ако Уилям не го насочва. Уилям трябва да бъде до нас. Трябва да разполагаме със съветите му.

В полунощ кралицата ми нарежда да пусна Уилям дьо ла Поул да влезе през малката врата, която свързва двата кралски апартамента. Херцогът минава с едри крачки през прага, навеждайки глава под каменния свод на вратата, а после, за мое удивление, кралят пристъпва тихо зад него, като негов паж.

— Ваша светлост — прошепвам и се снишавам в реверанс.

Той дори не ме вижда: разтреперан е от тревога.

— Подложен съм на натиск! На тормоз! — казва веднага на Маргарет. — Осмеляват се да ме обиждат. Искат да ми наложат волята си! Уилям, кажи й!

Тя поглежда веднага Дьо ла Поул, сякаш само той може да обясни.

— Лордовете отказват да приемат, че кралят може да ме разпитва насаме, както искахте — обяснява той. — Настояват да бъда съден за държавна измяна от хора, равни на мен. Отричат правото на краля да съди сам. Обвинен съм, че съм продал нашите интереси във Франция. Разбира се, аз винаги съм правил единствено това, което сте ми нареждали. А мирният договор изискваше връщането на мен и Анжу. Това е удар срещу вас, Ваша светлост, срещу вас и срещу мен, и срещу авторитета на краля.

— Никога няма да бъдете изправен на съд — обещава му тя. — Кълна се в това. Те ще оттеглят обвиненията.

— Ваша светлост... — прошепвам, като я хващам за ръкава, — не може да обещавате това.

— Аз го обявих за невинен по всички обвинения — казва кралят. — Но въпреки това има призови той да бъде осъден и екзекутиран. Те трябва да ми се покоряват! Трябва да бъдат заставени да ме послушат!

— Ако ви искат, ще трябва да дойдат и да ви вземат! — пламенно заявява тя на Уилям дьо ла Поул. — Ще трябва да се справят с мен, ако искат да се доберат до вас. Ще им се наложи да ви изведат от моите покои, ако смеят!

Плъзвам длан в нейната и леко я подръпвам. Но кралят я гледа с възхищение, гневът ѝ го разпалва:

— Ще им се противопоставим! Аз ще бъда крал. Ще управлявам, както аз реша: с теб като моя съпруга, и Уилям като мой съветник. Дръзва ли някой да каже, че не мога да направя това? Крал ли съм аз, или не?

От тримата само новоизлюпеният херцог не се държи предизвикателно и гневно.

— Да, но ние не сме в състояние да се съпротивляваме — казва той тихо. — Ами ако дойдат за мен? Ами ако лордовете призоват войските си? Въпреки всичко, което казахте? Вие позволихте на всеки лорд в Лондон да държи собствена малка армия. Всеки мой враг може да призове под знамената си стотици мъже. Ами ако техните войски дойдат за мен?

— Бихте ли могли да отидете във Франция? — питам го много тихо. — Да заминете за Фландрия? Имате приятели там. Докато всичко отшуми?

Кралят вдига поглед, внезапно възбуден.

— Да, да, заминете веднага! — нарежда той. — Докато планират следващия си ход. Заминете сега. Ще дойдат за вас и ще открият, че птичката е излетяла! Ще ви дам злато.

— Моите накити — нарежда ми кралицата. — Донеси ми ги.

Отивам, както ми нарежда, и избирам няколко от най-малките ѝ накити: маргаритки, изработени от перли, няколко дребни смарагда. Слагам ги в кесия и когато се връщам в сенчестата стая, кралицата вече плаче в прегръдките на херцога, а той е загърнал раменете си с наметалото на самия крал и пъха натъпкана кесия в джоба си. Неохотно му давам перлите на кралицата, а той ги взима, без да благодари.

— Ще ви пиша — казва той на двамата. — Няма да бъда далече, само във Фландрия. И ще се върна у дома веднага, щом името ми бъде очистено от обвиненията. Няма да бъдем разделени за дълго.

— Ще ви посетим — обещава тя. — Това не е сбогуване. Ще ви повикаме и ще ви пишем. Вие ще ни изпращате послания със съветите си. И ще се приберете у дома скоро.

Той ѝ целува ръка и вдига качулката на главата си. Покланя се на краля, кимва на мен, измъква се през малката врата и изчезва. Чуваме тихите му стъпки, докато слиза по стълбището, а после — приглушеното затваряне на външната врата, когато главният съветник на краля излиза в нощта като крадец.

* * *

Кралят и кралицата ликуват като деца, надхитрили строга гувернантка. Изобщо не си лягат тази нощ, а стоят будни край огнището в покоите ѝ, като си шепнат и се кикотят, празнувайки победата си над парламента на собствената си страна, хвалейки се, че са защитили човек, разобличен като предател. На разсъмване кралят отива на литургия и нарежда на свещеника да прочете благодарствена молитва за преодоляна опасност. Докато той възхвалява на колене милостта на Исус и ликува заради собствената си хитрост, Лондон се събужда със зашеметяващата новина, че човекът, когото народът обвинява за загубата на Франция и за брака на краля с една френска принцеса без зестра, за това, че се е облагодетелствал от кралската

хазна, за унищожението на мира в Англия, е получил свободата си от краля и заминава, отплавайки безгрижно, на кратко изгнание, със злато в джоба, с накитите на кралицата в шапката си, и ще се върне веднага щом се увери, че със сигурност ще запази главата на раменете си.

Кралицата не може да скрие възторга си, нито пък презрението си към онези, които твърдят, че постъпката ѝ е напълно погрешна. Тя не обръща внимание на никакви предупреждения — нито от съпруга ми, нито от другите мъже на служба при краля, които казват какво говорят хората: че кралят е забравил дълга си към собствените си лордове и представителите на Камарата на общините, че приятелят на един предател и сам е такъв — а какво може да се направи с един крал изменник? Тя упорито си остава все така възторжена, приятно развълнувана от това, че се противопоставят на парламента, и нищо, което казвам, не може да я предупреди да внимава, нито може да ѝ попречи да изтъква триумфа си пред хората, които в крайна сметка призовават само за добро управление на една страна, която се прехвърля като играчка в ръцете на разглезени деца.

Мисля, че нищо няма да бъде в състояние да попари лекомислено високия им дух. Пристигат вести, че Уилям дьо ла Поул бил принуден да побегне от Лондон, подгонен от тълпата, че се укривал толкова дълго, колкото му позволила смелостта, в собствената си къща в провинцията, а после, най-сетне, че е отплавал. Из цялата страна има бунтове срещу хора, които са обвинени, че са давали на краля лоши съвети, обвинени, че са съучастници на Уилям дьо ла Поул. После, няколко дни по-късно, една от придворните дами на кралицата дотичва да ме намери, и казва, че трябва да отида веднага при кралицата, която била тежко болна. Дори не спирам, за да намеря Ричард: изтичвам в кралските апартаменти, като профучавам покрай стражите на вратата, пъдя пажовете, изпречили се на пътя ми, намирам покоите в безпорядък, а кралицата не се вижда никъде.

— Къде е тя? — питам настойчиво, и някой посочва към вратата на спалнята.

— Заяви, че не можем да влезем.

— Защо? — питам. Те поклащат глави.

— Сама ли е?

— Херцогинята на Съфолк, съпругата на Уилям дьо ла Поул, е вътре с нея.

При това име сърцето ми се свива. Какво е направил сега? Бавно отивам до вратата, потропвам, а после опитвам да натисна дръжката. Вратата се отваря и аз влизам вътре.

Изведнъж си спомням колко млада е тя: само на двайсет години. Изглежда много дребничка в голямото кралско легло, докато лежи присвита, сякаш е ранена в корема, с гръб към стаята, с лице към стената. Алис дъо ла Поул седи на едно столче до огъня, заровила лице в ръцете си.

— *C'est moi* — прошепвам. — Аз съм. Какво има?

Малката кралица поклаща глава. Диадемата ѝ е паднала, косата ѝ се спуска безредно около нея, раменете ѝ се тресат от безмълвни ридания.

— Той е мъртъв — е единственото, което успява да каже, сякаш светът ѝ е свършил. — Мъртъв. Какво ще правя?

Залитам и протягам ръка да се закрепя.

— Боже мой, кралят ли?

Тя ожесточено удря глава във възглавницата.

— Не! Не!

— Баща ви?

— Уилям. Уилям... Боже мой, Уилям.

Поглеждам вдовицата му, Алис.

— Съжалявам за загубата ви, милейди.

Тя кимва.

— Но как?

Маргарет се повдига на лакът и ме поглежда през рамо. Косата ѝ пада по раменете като течено злато, очите ѝ са зачервени.

— Убит — изсъсква тя.

Веднага хвърлям поглед към вратата зад мен, сякаш може да ни връхлети убиец.

— От кого, Ваша светлост?

— Не знам. Онзи коварен херцог на Йорк? От други лордове? Може да е всеки, който е малодушен и коварен, и иска да ни свалят от власт и да ни унищожи. Всеки, който отрича правото ни да управляваме както пожелаем, с помощта на когото си изберем. Всеки, който може да потегли по море и да нападне невинен човек.

— Заловили са го в морето?

— Качили го на борда на кораба си и го обезглавили на палубата — казва тя, с глас, почти заглушен от ридания. — Дано Бог прати в пъкъла тези страхливци. Оставили тялото му на брега на Дувър. Жакета! — Тя сляпо протяга ръка към мен и се вкопчва в мен, докато ридае. — Забучили главата му на прът. Отнесли се с главата му така, сякаш е глава на изменник. Как ще понеса това? Как ще го понесе Алис?

Едва се осмелявам да хвърля поглед към вдовицата на Уилям дьо ла Поул, която седи безмълвно, докато кралицата ридае сърцераздирателно за него.

— Знаем ли кой е бил? — повтарям. Първото ми опасение е, че щом някой е дръзнал да нападне любимия съветник на краля, кого ще набележи за следваща жертва? Кралицата? Мен?

Тя плаче толкова силно, че не може да говори, слабото ѝ тяло се тресе в ръцете ми.

— Трябва да отида при краля — казва тя накрая, като се съвзема и си избърсва очите. — Това сигурно е сломило сърцето му. Как ще се справим без него? Кой ще ни съветва?

Вцепенена, само поклащам глава. Не знам как ще се справят без Уилям дьо ла Поул, нито какъв свят се разкрива пред нас, щом един благороден лорд може да бъде пленен на борда на собствения си кораб и обезглавен с ръждив меч върху люлеещата се палуба, а главата му — набучена на копие, забито на брега.

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Лятото на 1450

С идването на по-топлите месеци кралят и кралицата решават да потеглят на север. Заявяват публично, че искат да бъдат далече от Лондон през горещото време, когато в града често избухва чума, казват, че искат да навестят благочестивите граждани на Лестър. Но онези от нас, които живеят в двореца, знаят, че стражата на портите е удвоена, и че кралят и кралицата са наели хора, които да опитват храната им. Страхуват се от жителите на Лондон, страхуват се от жителите на Кент, страхуват се, че убиецът на Уилям дьо ла Поул, който и да е той, обвинява тях за загубата на Франция, за непрестанния поток от победени войници и прокудени заселници, които пристигат всеки ден във всички английски пристанища. Няма пари за заплащане на лондонските доставчици, кралицата няма доверие на хората от града. Дворът заминава за Лестър; всъщност бяга да се скрие в Лестър.

Позволяват на Ричард и мен да отидем да видим децата си в Графтън, докато дворът отива на север, и ние потегляме бързо от Лондон, който се е превърнал във враждебен град, чиито жители шушукат потайно по уличните ъгли. Носи се слух, че кралят и кралицата ще си отмъстят жестоко на графство Кент. Те са склонни да винят дори самия морски бряг, където е изхвърлено тялото на позорно екзекутирания Уилям дьо ла Поул. Лорд Сей от Ноул и жестокият му зет, който е шериф на Кент, казват, че заедно ще открият виновниците и ще екзекутират тях и всичките им близки до един; казват, че ще обезлюдят Кент, ще го превърнат в пустош.

Вън от града, далеч от градските стени, Ричард и аз яздим редом един до друг, хванати за ръце като млади влюбени, докато малката ни въоръжена охрана изостава и язди зад нас. Пътищата са чисти и сухи, ливадите край пътя — осеяни с цветя, птици пеят в раззеленаващите се живи плетове, патици шляпат в селските езерца, розите цъфтят.

— Ами ако никога не се върнем в двора? — питам го аз. — Ами ако си останем просто скуайърът на Графтън и неговата съпруга?

— С нашата детска стая, пълна с деца? — усмихна се той.

— Много, много деца — казвам. — Не са ми достатъчни осем и едно на път, надявам се на кръгла дузина.

Той ми се усмихва.

— Пак могат да ме призват — казва. — Дори да съм най-дребният и най-скромен земевладелец в Графтън, с най-голямото семейство в Англия, пак могат да ми заповядат да тръгна на война.

— Но ще се върнеш пак у дома. — Не се отказвам от тази мисъл. — Ще можем да се изхранваме от нивите и фермите си.

Той се усмихва.

— Няма да е кой знае какъв поминък, милейди. Не такъв, какъвто искаш ти. А децата ти ще се оженят за фермери арендатори, и техните деца ще подивеят напълно. Искаш ли за внук някое селянче с мръсно лице?

Правя гримаса. Той знае колко много ценя книгите ни и музикалните ни инструменти, и колко твърдо решена съм всичките ми деца да могат да четат и пишат на три езика, и да овладеят всички нужни за дворцовия живот умения.

— Децата ми трябва да заемат своето място в света.

— Амбициозна си — казва той.

— Не съм! Бях първата дама във Франция. Бях се издигнала толкова високо, колкото може да мечтае една жена. И се отказах от това заради любовта.

— Амбициозна си по отношение на семейството и децата си. Амбициозна си и по отношение на мен — харесва ти, че съм барон.

— О, добре де, бароне — казвам през смях. — Всяка жена би искала съпругът ѝ да е барон. Не броя това за проява на амбиция. Това е просто... разбираемо.

— И аз го разбирам — казва той мило. — Но наистина ли би искала да живееш вечно в провинцията и да не се връщаш в двора?

За миг си помислям за нервния крал и младата кралица.

— Не можем да ги изоставим, нали? — питам замислено.

Той поклаща глава.

— Наш дълг е да служим на династията Ланкастър и още нещо — не знам как биха се справили без нас. Не мисля, че можем просто да си тръгнем и да ги изоставим. Какво ще правят?

Оставаме в Графтън една седмица. Сега е най-хубавото време от годината, овощните градини са порозовели от полюшващите се цветчета, кравите се телят. Агнетата са с майките си на по-високите пасбища, тичат и подскачат, опашките им, подобни на вълнести панделки, се премятат зад тях. Тревата в ливадите расте високо и започва да трепти на вятъра, а посевите са зелени и израсли нагъсто, високи до глезените ни. По-големите ми деца — Елизабет, Луис, Ан и Антъни — са настанени при братовчедите ни, за да се научат на обноси и как да се държат в благороднически дом, но се прибират у дома при нас за лятото. Четирите по-малки — Мери, Жакета, Джон и Ричард — са извън себе си от вълнение, че големите им сестри и братя са у дома. Мери, седемгодишната, е предводителката на малката армия, останалите са нейни верни васали.

Изтощена съм от тази нова бременност, и в топлите следобеди вземам четиригодишния, малкия Дикън, в прегръдките си за следобедната му дрямка, и си лягаме заедно, сънливи в топлия ден. Когато той заспи и стане много тихо, понякога вземам изрисуваните карти, преобръщам ги една след друга, и ги гледам. Не ги разбърквам или раздавам, не се опитвам да ги разчета. Само гледам познатите картинки и се питам какво ли ще донесе животът на мен и на любимите ми деца.

Денем Ричард изслушва безкрайните оплаквания на хората около нас: за преместването на ограда, която бележи границата на имот, за добитък, който е оставен да се скита без надзор и е стъпкал нечий насаждения. Като господар на имението негов дълг е да се погрижи законът да се прилага навсякъде по земите ни, дори ако нашите съседи вземат подкупи и нареждат на съдебните заседатели каква присъда да произнесат. Ричард посещава местните дребни земевладелци, за да им напомни, че е техен дълг да го подкрепят в случай на нужда, и се опитва да ги увери, че кралят е силен господар, че дворът е надежден, че хазната не е опразнена, и че ще запазим оставащите владения във Франция.

Работя в своя килер за билки: Елизабет, моята сериозна ученичка, накусва билки в дървено масло, преглежда другите, които са

нарязани и изсушени билки, счуква ги на прах и ги затваря в стъкленици. Правя това, като се ръководя от разположението на звездите, и се допитвам до книгите на негова светлост как точно да бъде направено. Понякога намирам някоя пренебрегвана по-рано книга, в която се говори за приготвянето на aqua vitae, водата на живота, или за изгарянето на нечистите елементи от дестилирани течности, но си спомням и за Елинор Кобам зад студените стени на замъка Пийл, вземам книгата от Елизабет и я слагам на една висока лавица. Никога не отглеждам или суша други билки освен онези, които биха били познати на всеки добър готвач. Напоследък знанието е просто поредното нещо, което трябва да се прикрива.

* * *

Надявам се, че ще останем у дома още месец; уморена съм от тази бременност и се надявам, че ще можем да прекарам в провинцията цялото лято, че кралят и кралицата ще удължат пътуването си и ще ни оставят на спокойствие. Излезли сме да посетим някои съседи, и когато по залез-слънце се прибираме у дома, виждаме до водната помпа да чака кралски пратеник. Той се изправя, когато ни вижда, и подава на Ричард писмо, запечатано с кралския герб.

Ричард го отваря рязко и го преглежда набързо.

— Трябва да замина — казва. — Спешно е. Ще трябва да събера войска по пътя.

— Какво се е случило? — питам, докато се смъквам от седлото.

— В Кент има бунт, както можеше да предвиди всеки глупак. Кралят ме вика да яздя редом с него и да нося кралския флаг.

— Кралят? — Трудно мога да повярвам, че нашият крал ще потегли начело на войниците си. Баща му е бил забележителен пълководец на много по-млада възраст, но нашият крал никога не е обличал доспехи, освен за турнир. — Кралят отива лично?

— Беше много разгневен заради Уилям дьо ла Поул — Бог да дари покой на душата му — напомня ми той. — Закле се, че ще отмъсти, а кралицата се зарече, че ще види мъртви убийците му. Сега той ще има тази възможност.

— Внимавай. — Хващам го за ръка, за да го погледна в лицето. Между нас трепва неизречената мисъл, че негов командир ще бъде млад човек, който никога не е виждал каквато и да е война, нито дори обсада отдалеч. — Ще трябва да го съветваш.

— Ще се пазя — казва съпругът ми сухо. — И ще опазя и него, ако мога. Наредиха на шерифа на Кент да превърне графството в парк за лов на елени, и да прогони хората от земите им, мъже, жени и деца: ще бъде страшно. Трябва да се върна и да видя дали мога да им внуша малко разум. Трябва да намеря начин да ги убедя да влагат поне малко по-трезва мисъл в управлението на страната. Те си създават врагове всеки път, когато се обръщат към парламента. Кралицата язди из улиците на Лондон, сякаш мрази дори калдъръма, по който стъпва конят ѝ. Трябва да им служим, Жакета. Трябва да ги напътстваме така, че да следват най-добре интересите си, трябва да върнем на краля и кралицата местата им в сърцата на техния народ. Това е наш дълг. Това е наша задача. Именно това би искал негов светлост херцог Бедфорд от нас.

Тази нощ, в леглото, го вземам в прегръдките си, а в хладната утрин откривам, че продължава да ме измъчва тревога.

— Ще яздиш с краля, само за да носиш знамето му, нали? Нали няма да влезеш в Кент, Ричард?

— Надявам се, че никой няма да влезе в Кент — казва той мрачно.

Довършва закуската си и аз влизам след него в двора на конюшната, като не спирам да давам израз на страховете си.

— Но ако все пак изпратят войска да накаже жителите на Кент, няма да тръгнеш с нея, нали?

— Да горят сламени покриви? Да изпекат на шиш кравата на някой беден човек? — пита той. — Виждал съм да го правят във Франция, и никога не съм смятал, че това е начин за печелене на лоялност. Сам херцог Бедфорд ми казваше, че начинът да спечелиш сърцето на един човек е да се отнасяш с него справедливо и да му осигуриш безопасност. Такъв ще бъде моят съвет, ако някой ме попита. Но ако някой ми заповяда да потегля в името на краля, ще трябва да отида.

— Ще те последвам веднага щом ме повикаш.

Опитвам се да говоря уверено, но гласът ми е изтънял и нервен.

— Ще те чакам — зарича се той, с внезапна топлина в гласа, когато осъзнава, че се страхувам. — Грижи се за себе си и за бебето, което носиш. Ще те чакам. Винаги ще те чакам. Помни, че ти обещах — никога няма да ме търсиш напразно.

* * *

Подреждам къщата и нареждам на слугите да се подготвят за заминаването ми. Чувам слухове, че кралят и кралицата са се върнали в Лондон и че кралят лично е потеглил срещу хората от Кент. После пристига съобщение от Ричард, написано от собствената му ръка:

„Любима,

Съжалявам, че ще те разтревожа. Кралицата убеди краля да не влиза лично в Кент, но той ми нареди да оглавя войниците, изпратени да преследват престъпниците, и аз ще го сторя. Вярвай ми, че ще бъда в безопасност и ще се прибера у дома, когато това приключи.

Твой Ричард“

Пъхам късчето хартия в роклята си, до сърцето, и отивам в конюшната.

— Оседлайте конете — казвам на стражите. — И наредете да приготвят кобилата ми за пътуване. Връщаме се в Лондон.

ЛОНДОН

Лятото на 1450

По целия път яздя със свито сърце. Имам толкова силно предчувствие, че Ричард е в опасност, че е изправен пред многочислен враг, че в гъсто обраслото с гора графство Кент ще се крият засади, капани, цели армии от хора, които ще искат да го заловят, както заловиха Уилям дьо ла Поул, и да го обезглавят, без свещеник да го изповяда, с ръждив меч.

Поемаме мълчаливо по пътя за Лондон, но докато минаваме край зеленчуковите градини и малките мандри около града, началникът на моята стража нарежда на хората си да вървят по-плътно един до друг, и започва да се озърта, сякаш се бои, че сме застрашени.

— Какво има? — питам.

Той поклаща глава:

— Не зная, милейди. Има нещо... — Поколебава се. — Твърде тихо е — казва, говорейки на себе си. — Кокошките са прибрани преди залез-слънце, капациите по прозорците на къщите са затворени. Нещо не е наред.

Няма нужда да ми се повтаря. Нещо не е наред. Първият ми съпруг, херцогът, казваше, че ако влезеш в някой град и ти се стори, че нещо не е наред, то обикновено се дължи на това, че нещо не е наред.

— Сгъстете редиците — казвам. — Ще влезем в града преди портите да се затворят, и ще отидем в лондонската ни къща. Кажете на хората си да бъдат нащрек и да се оглеждат. Ще продължим в лек галоп.

Той нарежда на войниците да се сгъстят и се отправяме към портите на града. Но почти веднага щом минаваме през Мургейт и излизаме на тесните улици, чувам надигащ се шум, хора, които ликуват и се смеят, свирещи тръби и барабанни удари.

Звучи като шествие за майския празник, звучи като необуздана радост, но по улиците сигурно има стотици хора. Хвърлям поглед към

стражите си, които приближават конете си до моя и го обграждат в отбранителен квадрат.

— Насам — казва капитанът и ни повежда в бърз тръс през криволичещите улици, докато стигаме до голямата стена, която заобикаля лондонския ми дом. Факлите, които винаги държим запалени от двете страни на входната порта, липсват от поставките. Самите порти, които трябва да са или залостени за нощта, или гостоприемно разтворени, са полуотворени. Калдъръмената алея, която води към къщата, е пуста, но по нея има разпиляна смет, а предната врата е откrehната. Хвърлям поглед към Джордж Кътлър, началника на стражата, и виждам отразено в очите му собственото си безпокойство.

— Ваша светлост... — казва той неуверено. — По-добре да вляза първи и да видя какво не е наред тук. Нещо като че ли се е объркало...

Докато той говори, някакъв пиян мъж, не от моите слуги, излиза с криволичене от полуотворените порти и минава тромаво покрай нас, като изчезва надолу по пътеката. С Кътлър отново се споглеждаме. Бързо измъквам краката си от стремената, слизам от кобилата си, и хвърлям поводите ѝ на един страж.

— Ще влезем — казвам на Кътлър. — Извадете сабята си и пратете двама войници да вървят зад нас.

Те ме следват, докато вървя през калдъръма към къщата си, моят лондонски дом, който ме изпълни с такава гордост, когато го получих, и обзаведох с такава наслада. Една от предните врати е изтръгната от пантите, мирише на дим. Когато отварям другата врата и влизам, виждам, че през стаите е преминала тълпа и е отмъкнала всичко, което е сметнала за ценно. По стените, където някога висяха моите гоблени, гоблените на херцог Бедфорд, се виждат бледи квадрати. От огромен дървен бюфет, твърде тежък, за да го отнесат, са измъкнати калаените съдове, държани в него, украсените с резба врати висят на пантите. Отивам в голямата зала. Всички супници, кани за вино и чаши са изчезнали, но — колкото и да е нелепо — огромният красив гоблен, който стоеше зад голямата маса, все още е там, недокоснат.

— Книгите ми — казвам, скачам на подиума, минавам през вратата зад голямата маса и по малкото стълбище влизам в дневната стая на горния етаж. Оттам, само с две крачки през разбити скъпоценни стъклени съдове, стигам в галерията, а там спирам и се оглеждам.

Смъкнали са месинговите решетки от лавиците, свалили са месинговите вериги, които прикрепваха книгите към масите за четене. Взели са дори перодръжките и мастилниците. Но книгите са в безопасност, книгите са недокоснати. Откраднали са всичко, направено от метал, но не са повредили нищо, направено от хартия. Грабвам едно тънко томче и го притискам към бузата си.

— Приберете ги на сигурно място — казвам на Кътлър. — Доведете хората си да ги приберат в избата, заковете прозорците и вратата ѝ с дъски, и поставете стражи. Тези книги струват повече от месинговите решетки, повече от гоблените. Ако успеем да ги спасим, ще мога да се срещна с първия си съпруг в Деня на Страшния съд. Те бяха неговите съкровища и той ми ги повери.

Той кимва:

— Съжалявам за останалото...

Посочва опустошената къща, където по дървеното стълбище има следи от удари с меч. Някой е отсякъл украсената с резба централна колона на витото стълбище и я е отнесъл, сякаш си отмъщава, че не може да обезглави мен. Горе, над боядисаните греди, таванът е почернял от дим. Някой се е опитал да изгори дома ни до основи. Потръпвам от мириса на обгорената мазилка.

— Щом книгите са в безопасност и съпругът ми е в безопасност, мога да започна отново — казвам. — Приберете книгите, Кътлър. Освен това свалете големия гоблен, и всичко друго ценно, което намерите. Слава богу, че взехме най-хубавите вещи с нас в Графтън.

— Какво ще правите? — пита той. — Негова светлост ще иска да намерите сигурно убежище. Редно е да ви придружа.

— Ще отида в двореца — казвам. — Ще отида в Уестминстър. Чакайте ме там.

— Вземете със себе си двама войници — съветва ме той. — Аз ще подсигурия всичко тук. А после ще ви последваме. — Поколебава се. — Виждал съм да вършат и по-лоши неща — позволява си да каже. — Изглежда, сякаш са влезли случайно, и са взели всичко наистина ценно. Не е било нападение. Не е нужно да се боите от тях. Не е било насочено към вас. Това са хора, докарани до отчаяние от бедността си и страха от лордовете. Не са лоши хора. Просто вече не могат да издържат.

Оглеждам почернялата от пушек зала, местата, където бяха изчезналите гоблени, и насечения парапет.

— Не, било е нападение — казвам бавно. — Направили са онова, което са искали. Не е било насочено към мен — но е било насочено към лордовете, към богатите, към двора. Хората вече не мислят, че трябва само да чакат пред портите, вече не мислят, че нямат друг избор освен да просят. Вече не мислят, че ние имаме власт над тях по право. Когато бях момиче в Париж и се омъжих за херцог Бедфорд, хората от града, хората на Франция, ни мразеха. Ние го знаехме, и те го знаеха. Но никой дори не си представяше, че би могъл да щурмува портите, да влезе вътре и да унищожи ценните ни притежания. Сега в Лондон мислят така. Вече не се подчиняват на господарите си. Кой знае къде ще спрат?

Излизам. Стражите отвън държат коня ми, но вече се е събрала тълпа, в която се носи ропот срещу тях.

— Вие двамата, елате с мен — казвам. — Вие, останалите влезте вътре и оправете безпорядъка.

Щраквам с пръсти и един от стражите ми помага да се кача на седлото.

— Бързайте — подтиквам го. — Качвайте се на седлото и напред.

Той се подчинява и ние вече сме се отдалечили от вътрешния двор и на известно разстояние от къщата ми, преди някой да разбере, че сме тръгнали. Не поглеждам назад. Но докато яздя надолу по пътя, си спомням тъмното размазано петно от дим в голямата зала на къщата си, и съзнанието, че хората са влезли в къщата ми и са взели каквото искат, и са правили каквото поискат.

— Към двореца Уестминстър — казвам. Искам да бъда зад стените на двореца, охраняван от кралската стража. Лондон вече не ми се струва безопасен. Станала съм като кралицата — жена, която се чувства неспокойна в сърцето на собствения си дом.

Завиваме зад един ъгъл и изведнъж ни повлича буйна тълпа, танцуващи, смеещи се, ликуващи хора, огромна радостна тълпа като на майския празник. Някой хваща юздата ми, аз стисвам камшика си, но лицето, което се вдига към мен, сияе.

— Спокойно! — нареждам бързо на стража до мен, който пришпорва коня си напред, с ръка върху сабята си.

— Хвала на Господа, имаме защитник! — възкликва жената, споделяйки щастието си с мен. — Той идва, Бог да го благослови! Той идва, ще се застъпи за правата ни и добрите времена ще настъпят отново!

— Ура! — изкрещават половин дузина души наблизко, и аз се усмихвам, сякаш зная какво става.

— Добра жено — казвам. — Трябва да мина, пуснете ме, трябва да се срещна със съпруга си. Пуснете ме да вървя.

Някой се изсмива:

— Никъде няма да стигнете, докато той не дойде! Хората са се натъпкали по улиците като сардини в консерва. Няма начин да преминете, нито да заобиколите.

— Но няма ли да дойдете да го видите? Той ще мине по моста.

— О, хайде — казва някой друг. — Никога няма да видите отново такова нещо, това е най-великото събитие, което ще се случи в живота ни, в който и да е живот.

Оглеждам се за двамата си придружители, но те не могат да останат до мен. От мен ги делят дузина веселящи се хора, изцяло ни превъзхождат по численост. Махвам на единия.

— Тръгвайте — провиквам се. — Няма опасност за мен. Знаете къде ще се срещнем. — Явно е безсмислено да се опитваме да се съпротивляваме на тази тълпа, и най-безопасно ще е да се присъединим към тях. Един от моите хора скача от коня си и си пробива път през тълпата, за да се изравни с мен.

— Спокойно! — нарежда някой. — Без блъскане. Чия ливрея носите?

— Оставете ме — прошепвам. — Ще се срещнем по-късно. Знаете къде. Не ги дразнете.

Това е най-безопасният начин, но аз виждам, че той не желае да се подчини на заповедта.

— Я го виж ти, какъв е високомерен! — възроптава някой. — От онези, дето трябва да бъдат повалени в калта.

— Човек на краля ли сте? — пита някой. — Мислите си, че вие трябва да имате всичко, и изобщо да не ви е грижа за бедняка?

Най-после той схваща:

— Не и аз! — казва бодро. — С всички вас съм!

Кимвам му, и движението на тълпата го отдалечава от мен, почти веднага. Оставям коня си да ги следва. Някаква жена свойски отпуска ръка върху шията на коня ми.

— Е, къде отиваме? — питам я.

— Към моста, да го видим как минава по моста! — казва тя ликуващо. — Виждам, че сте дама, но няма да се срамувате от компанията, в която се движите. Той води със себе си дворяни и земевладелци, рицари и лордове. Той е човек, който умее да общува с всички хора, от всички прослойки.

— И какво ще направи за нас, когато дойде?

— Нима не знаете? Че къде сте били?

Усмехнато поклащам глава.

— Бях в провинцията, всичко това е изненада за мен.

— Тогава сте се върнали в града точно в часа на нашата радост. Той най-сетне ще се застъпи за нас. Ще каже на краля, че не можем да понесем данъците, че охранените лордове ще опропастят всички ни. Ще нареди на краля да зареже съпругата си, френската блудница, и да приема занапред добри съвети от добрия херцог.

— Добрият херцог ли? — питам. — Кого наричате „добрия херцог“ сега?

— Ричард, херцога на Йорк, разбира се. Той ще каже на краля да легне с безполезната си съпруга, и да ни дари със син и наследник, да ни възвърне владенията във Франция, да отпрати коварните мъже, които крадат богатството на страната и не правят друго, освен да трупат собствено богатство и да се бият помежду си. Той ще направи този крал по-велик от предишния, и отново ще бъдем щастливи.

— Може ли сам човек да направи всичко това? — питам.

— Той вече е събрал армия и е победил хората на краля — казва тя възхитено. — Преследвали го до Севън Оукс, и той ги сразил. Това е нашият защитник. Той победи кралската армия, а сега превзема и Лондон.

Чувствам как в главата ми заблъсква болка като чук.

— Разгромил е армията на краля?

— Примабил ги, нахвърлил се върху тях, и ги сразил — казва тя. — Половината избягали, половината се присъединили към него. Той е нашият герой!

— А лордовете, които са били начело на войниците?

— Мъртви! Всички до един!

Ричард, помислям си безмълвно. Нима двамата стигнахме толкова далече, и рискувахме толкова много, та Ричард да бъде нападнат от засада от някакъв неопитен командир начело на събраните от кол и въже бунтовници, и убит пред Севън Оукс? Нима нямаше да разбере, ако е ранен или мъртъв? Нима нямаше да чуя Мелузина да пее, или да почувствам скръбния танц на самите небесни тела, които биха го оплаквали? Със сигурност не е възможно, не може мъжът, когото съм обичала през целия си зрял живот, когото съм обичала със страст, каквато дори не смятах за възможна, да лежи мъртъв в някоя канавка в Кент, а аз да не знам.

— Зле ли ви е, мистрес? — пита тя. — Побеляхте като прането ми.

— Кой командваше кралската армия? — питам; макар да зная, че е бил той. Кого друг биха изпратили освен Ричард? Кой има повече опит, кой е по-надежден? Кой е по-верен и по-честен от моя съпруг? Кого биха избрали, ако не моя любим?

— А, виж, това вече не знам — казва тя весело. — Знам само, че сега е мъртъв, със сигурност. Болна ли сте?

— Не, не — казвам. Устните ми са вцепенени. Мога да изрека само тази дума: — Не. Не.

Придвижваме се вкупом през тесните улици. Сега вече не мога да се махна; дори да успея да изведа коня от тълпата, не мисля, че мога да яздя. Страхът е изсмукал енергията ми, напълно неспособна съм да хвана поводите, дори ако тълпата ме пусне. А после, най-сетне, се озоваваме на Бриджгейт и тълпата се съгъстява и напират. Кобилата ми се изнервя от това, че е сред такава тълпа, ушите ѝ потрепват и тя пристъпва от крак на крак, но тълпата ни притиска толкова здраво, че тя не може да помръдне, а аз не мога да сляза. Виждам кмета на града, когато той се качва на един крайпътен камък, пазейки равновесие с една ръка върху широкото рамо на един войник от градската стража, и изкрещява към тълпата:

— Приемам, че вашата воля е капитан Мортимър и неговите войници да влязат в града?

— Да! — разнася се техният рев. — Отворете портите!

Виждам, че един от членовете на градския съвет възразява, и кметът прави знак да го отведат със сила. Стражите разтварят широко

портата и ние поглеждаме през входа отвъд подвижния мост. На южната страна стои в очакване малка армия с развети знамена. Докато гледам, те виждат как портата се разтваря широко, чуват насърчителния рев на тълпата, виждат червения цвят на мантията на кмета, и развяват знамената си, строят се и поемат с отривиста маршова стъпка по пътя. Хората хвърлят цветя от горните етажи на сградите, развяват флагове и ликуват: това е триумфалното посрещане на един герой. Спускат пред тях подвижния мост, и трясъкът при спускането му отеква като звън на цимбали в чест на завоевател. Мъжът, който язди начело на войниците, се обръща и прерязва с големия си меч въжетата на моста, за да не може вече никога да го вдигнат отново и да го възпрат. Всички около мен крещат приветствия, жените пращат въздушни целувки и пищят. Пълководецът язди пред войската си, с шлем под мишница, с искрящи златни шпори на ботушите, с красив плащ от наситено синьо кадифе, развяващ се леко от раменете му, с блестящи доспехи. Пред него върви неговият оръженосец, който носи пред себе си голям меч, сякаш води крал, който влиза в своето кралство.

Не мога да определя дали това е мечът на Ричард, не знам дали този мъж носи трудно спечелените рицарски шпори на моя съпруг. Затварям очи и усещам студената пот да се стича под косата ми. Възможно ли е да е мъртъв, а аз да не знам? Дали когато пристигна в двореца, самата кралица ще започне да ме утешава — мен, поредната вдовица в двора, като Алис дьо ла Поул?

Кметът излиза напред, с ключовете на града върху алена възглавничка, прекланя глава пред завоевателя, и му ги връчва. От всички страни към портата се изсипват мъже, за да се присъединят към войниците зад пълководеца, войниците ги приветстват с потупвания по гърба и ги подреждат в неравни редици, които маршируват покрай нас, махат на момичетата и се усмихват широко на ликуващите възгласи, като дългоочаквана армия от освободители.

Тълпата го следва. Мога да се закълна, че ако нахлуе в Уестминстър начело на такава тълпа, той може да се разположи върху мраморния трон на краля: този човек държи града в свои ръце. Но той ги повежда към Кендълуик Стрийт, където Лондонският камък^[1] се издига гордо на улицата, за да отбележи самото сърце на Лондон. Удря камъка с меча си и при звънящия звук тълпата надава възторжен рев.

— Сега Мортимър е господар на този град! — изкрещява той и застава до камъка, с щита в едната ръка, а меч — над главата си, докато мъжете го приветстват.

— На трапезата! — заявява той, и всички те се отправят с него към Гилдхол, където кметът ще даде пищна вечеря за него и офицерите му. Докато тълпата го следва, жадуваща за останките от говеждото и панерите с натрошен хляб, аз се смъквам от кобилата си, хващам поводите ѝ, и внимателно я извеждам от тълпата, като се надявам да се измъкна незабелязано.

Промъквам се по един страничен път, а после в една по-малка уличка. Почти се изгубвам, но се покатервам на едно стъпало и с усилие се покачвам на седлото и свръщам на изток, оставяйки наклона на улицата да ме поведе към реката. Спомням си как, когато бях момиче, на път за Англия, се изгубих в гората и Ричард ме намери. Не мога да повярвам, че няма да дойде да ме потърси отново. Не ми се струва възможно да съм го докоснала за последен път, да съм го целунала за последен път; а сега дори не мога да си спомня последните думи, които му казах. Поне се разделихме с обич, знаейки това. Не мога да си спомня думите, които си казахме, нито изразенията ни, но знам, че се разделихме нежно, защото ние винаги се разделяхме нежно. Целувахме се за лека нощ, целувахме се на закуска. Той винаги беше любящ към мен, дори когато не беше редно да мисли за мен по друг начин, освен като за своя господарка. Дори когато му заложих капан, за да ме дари с нашето дете, и настоях на тайна женитба. Четиринайсет години той беше мой любим и съпруг, а сега се оказва, че съм го изгубила.

Отпускам юздите на кобилата си и я оставям да си проправя път през лабиринта от мръсни улици. Тя знае достатъчно добре къде са конюшните на Уестминстър, и аз не се занимавам с нея. Когато си представям Ричард мъртъв в някой крайпътен ров в Кент, ми идва да легна в канавката и сама да умра. Слагам ръка върху корема си и си мисля за детето, което никога няма да познава баща си. Как е възможно да не покажа на Ричард новото му бебе?

Вече се стъмва, когато стигаме до една от многобройните задни порти на двореца, който е истински лабиринт. Забелязвам с изненада, че никой не стои на пост. Бих очаквала портите да са затворени, а пред

тях да има удвоена стража, но на краля е присъщо да бъде небрежен, а ако го няма моя съпруг, кой ще командва стражата?

— Хей! — провиквам се, когато приближавам. — Хора! Отворете портата!

Тишина. Тишина там, където обикновено се движат десетки хора. Тишина там, където бих очаквала някой да се провикне с искане да се представим. Спирам кобилата, напомняйки си, че когато имаш чувството, че нещо не е наред, това е, защото нещо не е наред.

— Отворете страничната порта! — изкрещявам, като се приготвям да обърна кобилата и бързо да я пришпоря и да си тръгна, ако ни нападнат. — Отворете страничната порта за херцогиня Бедфорд! — Малката вратичка в голямата порта изскърцва и бавно се отваря, един коняр надзърта нервно навън.

— Херцогиня Бедфорд?

Смъквам качулката си, за да може да види лицето ми.

— Самата аз. Къде са всички?

Изпитото му, пребледняло лице поглежда към мен.

— Избягаха — казва. — Всички освен мен, а аз не мога да замина, защото кучето ми е болно и не исках да го оставям. Да дойда ли с вас?

— Къде избягаха?

Той свива рамене:

— Избягаха пред капитан Мортимър и неговата армия. Някои побягнаха, за да се присъединят към него, други избягаха.

Поклащам глава. Не мога да разбера това.

— Къде е кралят, и кралицата?

— И те избягаха — казва той.

— За бога! Къде са, момче?

— Избягаха в Кенилуърт — прошепва той. — Но ми наредиха да не казвам на никого.

Вкопчвам се със студени ръце в гривата на кобилата си, докато сърцето ми блъска глухо в гърдите.

— Какво? Изоставили са Лондон?

— Изпратиха армия да проследи Мортимър обратно до Кент, но Мортимър ги нападнал и им дал да разберат. Всички командири на кралската армия загинаха, армията побягна обратно към Лондон, с изключение на онези, които се присъединиха към Мортимър.

Половината се присъединиха към Мортимър. Ще ми се и аз да бях отишъл.

— Кой са командирите, които загинаха? — питам тихо. Доволна съм, че съумявам да говоря спокойно.

Той свива рамене.

— Всички защитници на краля, не знам: лорд Нортъмбърланд, барон Ривърс...

— Мъртви са? Всички?

— Във всеки случай не се върнаха.

— Кралят?

— Кралят не пожела да тръгне на война — казва той презрително. — Потегли със знамето си, но не тръгна на война. Задържа половината от армията си и изпрати лордовете с другата половина. А когато онези, които бяха останали от разбитата армия, се върнаха, бягайки от врага и казаха, че са загубили, той и кралицата побягнаха към Кенилуърт, придружени от херцог Съмърсет, Едмънд Боуфорт, а лорд Скейлс отиде в Тауър.

— Скейлс там ли е сега? Укрепил ли е Тауър?

Той свива рамене и пита:

— Не знам. Какво ще стане с мен сега?

Поглеждам го, с лице също толкова безизразно като неговото:

— Не знам. Най-добре се погрижи за себе си.

Отдръпвам кобилата си от портата на конюшната в Уестминстър, тъй като на това място никой от нас няма да бъде в безопасност. Казвам си, че ще е по-добре да стигна до Тауър преди падането на нощта. Тя пристъпва смело, но и двете сме изтощени, а на всеки уличен ъгъл има мангал, на който някой пече месо, и мъже, които пият ейл и твърдят гръмко, че добрите времена са настъпили, че Мортимър ще съветва краля и няма да има повече данъци и мамене на бедните, че лошите съветници ще бъдат прогонени. Канят ме да дойда при тях, и ме наругават, когато поклащам глава. Накрая се налага да им хвърля една монета и да им пожелаая всичко добро, а докато изминавам последните няколко улици, смъквам качулката върху лицето си, седя приведена на седлото и се надявам да се промъкна незабелязано, като крадец.

Най-сетне стигам до портата на Тауър. На всяка стена има пазачи и те се провикват към мен веднага щом ме виждат:

— Стой! Кой е там? Стой на място!

— Херцогиня Бедфорд! — провиквам се в отговор, като им показвам лицето си. — Пуснете ме да вляза.

— Вашият съпруг, баронът, ви търси цяла вечер — казва младият страж, когато разтваря широко портата, излиза да поеме юздата ми, и ми помага да сляза от коня. — Вашите хора пристигнаха и казаха, че са ви изгубили. Той се страхуваше, че тълпата ви е заловила. Каза, че ще се погрижи да ги обесят за държавна измяна, ако е паднал дори косъм от главата ви. Така им каза! Никога не съм го чувал да говори така.

— Съпругът ми? — питам, внезапно замаяна от надежда. — Нима казахте, че съпругът ми ме търси?

— Като обезумял... — започва той, после се обръща да се заслуша, когато и двамата чуваме тропот на копита по калдъръма. Той изкрещява: „Коне! Затворете портата!“, и ние се втурваме вътре, докато портите изскърцват зад нас, а после чувам Ричард да крещи: „Ривърс! Отворете!“, те разтварят със замах двойните порти и неговият малък отряд влиза с гръмотевичен тътен, той ме вижда в миг, скача от коня си и ме сграбчва в обятията си и ме целува, сякаш отново сме скуайърът и неговата съпруга, и нямаме сили да се разделим.

— Мили боже, обикалям цял Лондон да те търся — изрича задъхано той. — Толкова се страхувах, че са те заловили. В къщата Кътлър каза, че си тръгнала към Уестминстър, а момчето в Уестминстър не знаеше нищо.

Поклащам глава, със стичащи се по лицето ми сълзи, смеейки се от радост, че го виждам.

— В безопасност съм! В безопасност съм! Тълпата ме повлече и се отделих от нашите хора. Ричард, мислех, че си мъртъв. Мислех, че си загинал в Кент.

— Не и аз. Клетият Стафорд загина, а също и брат му, но не и аз. Наред ли е всичко с теб? Добре ли се чувстваш? Как стигна дотук?

— Повлече ме тълпата. Видях го да влиза в Лондон.

— Джак Кейд?

— Капитанът? Той е Джон Мортимър.

— Името му е Джак Кейд, но той нарича себе си Мортимър, и Джон Аменд-Ол^[2], и с всевъзможни други имена. Името Мортимър му осигурява помощта на поддръжниците на Ричард Йоркски, това е фамилното име на Йорк. Кейд го взема на заем, или, по-лошо —

херцогът му го заема. И в двата случая за нас това означава повече неприятности. Къде го видя?

— Как пресича моста и получава ключовете на града.

— Получава ключовете? — пита съпругът ми, зашеметен.

— Посрещнаха го като герой — всички обикновени хора, а също и кметът, и градските съветници. Беше облечен като благородник, дошъл да поеме властта.

Той подсвирва.

— Бог да пази краля. По-добре да кажеш на лорд Скейлс, той командва тук.

Пъха ръка под лакътя ми и ме повежда към Бялата кула.

— Уморена ли си, любима?

— Малко.

— И се чувстваш добре? Бебето?

— Мисля, че е добре. Всичко е наред.

— Беше ли уплашена?

— Малко. Любов моя, помислих, че си мъртъв.

— Не и аз.

Поколебавам се.

— Видя ли къщата ни?

— Ще можем да поправим всичко, когато това приключи.

Поглеждам го.

— Просто са влезли и са взели каквото са поискали. Трудно ще е да поправим това.

Той кимва:

— Знам. Но ще го направим. Сега ще ти донеса малко вино и месо, веднага щом намерим Скейлс. Той ще трябва да знае къде е Кейд тази вечер.

— Мисля, че вечеря с кмета.

Ричард спира и ме поглежда.

— Човекът, който поведе армия от Кент и победи войниците на краля, държи ключовете на Лондон и вечеря с кмета?

Кимвам.

— Приветстваха го, сякаш ги освобождава от тиранин. Кметът и всички градски съветници го посрещнаха като герой.

Ричард се намръщва.

— По-добре кажи на Скейлс — е единственият му отговор.

Лорд Скейлс е в състояние на зле прикрит ужас. Настанил се е в къщата на коменданта на Тауър и е поставил удвоена стража на предната и задната врата, и пред прозорците. Явно се опасява, че неговият крал е изоставил него и града на волята на мъжете от Кент. Макар че неговите хора са от кралската гвардия и получават заплащането си от краля, откъде би могъл да знае дали не са жители на Кент, или че нямат семейство, което живее бедно в Дувър? Половината от тях са дошли от Нормандия и се чувстват предадени; защо трябва да ни защитават сега — нас, които позволихме да бъдат прогонени от собствените си домове? Когато му казвам, че Кейд е бил посрещнат като герой, той ми казва, че сигурно греша и заявява:

— Той е измамник и злодей.

— С него имаше много благородници — казвам. — Видях, че имаха добри коне и хубави седла. Самият Кейд яздеше като човек, свикнал да командва. И в цял Лондон имаше само един градски съветник, който не го приветства с добре дошъл.

— Кейд е злодей — казва той грубо.

Поглеждам Ричард и повдигам вежда. Той свива рамене, сякаш за да каже, че съм направила всичко по силите си, за да дам на този изключително изнервен командир представа за врага, а ако той е твърде изплашен, за да се вслуша в думите ми, тогава няма какво повече да се прави.

— Ще отведа съпругата си в моето жилище и ще ѝ намеря нещо за ядене — казва той на лорд Скейлс. — После ще се върна и тогава бихме могли да подготвим нападение. Може би тази вечер, след като пийнат и се навечерят? Докато празнуват? Или докато се връщат към Съдърк? Можем да ги хванем в тесните улички преди моста и да ги разбием.

— Не тази вечер! Не тази вечер! — казва Скейлс бързо. — Освен това очаквам подкрепления от краля. Той ще ни изпрати войници от централните графства.

— Те могат да дойдат чак след дни, ако изобщо дойдат — казва съпругът ми. — Със сигурност ще е по-добре да ги нападнем сега, неочаквано, докато пият.

— Не тази вечер — повтаря Скейлс. — Това не са французи, Ривърс. Нашият опит не може да ни бъде от полза тук. Това са вероломни селяни, бият се из задните улици и от засада. Добре е да изчакаме, докато доведем голяма войска, за да ги надвием. Ще изпратя ново съобщение до краля и ще се осведомя какви са заповедите му.

Виждам как съпругът ми се поколебава, а после решава да не спори. Намята раменете ми с пелерината си и ме завежда в жилището си. Настанени сме в обичайните си стаи над кралските апартаменти в Тауър, но усещането е странно, сега, когато кралят и кралицата са толкова далече, а подвижният мост е вдигнат, решетката на крепостната врата — спусната, а ние — обсадени от хора, които са наши сънародници.

— Ужасяващо е — казва кратко съпругът ми, като щраква с пръсти, давайки знак на слугата да остави подноса с храна. — Ужасяващо. А тъкмо мъжете, които би трябвало да потушат тези размирици, са или твърде нерешителни, или твърде изплашени, за да действат. Лягай си, скъпа, а аз ще дойда при теб по-късно, след като поставя постове. Да бъдем едва ли не под обсада в Тауър? Да воюваме с англичани в Англия? Невъобразимо е.

* * *

Живеем под обсада в Тауър, във война в собствената ни страна, обсадени в столицата ѝ. Всеки ден съпругът ми разпраща мъже и дори прислужнички от кухнята, да научат новини на пазара и при портите на града. Те се връщат, съобщавайки, че армията на Кейд се е разположила на лагер южно от реката, и че към нея всеки ден се присъединяват още мъже. Големият страх на Ричард е, че бунтът ще се разпростре и хората от Хампшър и Съсекс ще се присъединят към хората от Кент.

— А домът ни? — питам го, мислейки си за децата. — Да се върна ли при тях?

— Пътищата не са безопасни — казва той, тревожно навъсен. — Ще те изпратя с охрана веднага щом разбера какво става. Но сега дори не знам дали кралят е в безопасност в Кенилуърт. Изпратихме

съобщения, но все още нямаме никакъв отговор. Ако е обсаден... — той млъква рязко.

Сякаш идва краят на света. Ако обикновените хора въстават срещу краля, ако носят оръжия, които са отнели от нас, ако са командвани от човек, който е обучен от нас и озлобен от загубите във Франция, тогава няма надежда светът, който познаваме, да продължи да съществува. Само един героичен крал, който е в състояние да спечели обичта на народа, може да ни спаси — а ние разполагаме само с крал Хенри, който се крие в Кенилуърт, зарязал красивите си доспехи след единственото им обличане в битка.

Пристига съобщение от бунтовническата армия. Искат лорд Сей, който беше господар на Кент, да бъде изпратен на съд.

— Не можем да им го предадем — казва съпругът ми на командира, лорд Скейлс. — Ще го убият.

— И без това го държим тук, арестуван за държавна измяна — казва лордът съвсем основателно. — Със същия успех вече можеше да бъде съден и признат за виновен, и тогава така или иначе щеше да бъде екзекутиран.

— Както и двамата знаем, милорд, кралят го изпрати тук, за да бъде на сигурно място, не за да го обвиним в държавна измяна. Кралят би го освободил. Знаете, че кралят е готов да му прости всичко, което е извършил.

— Ще им го предам, а ако е невинен по всички обвинения, които му отправят, той може да им го каже — казва лорд Скейлс.

Съпругът ми изругава под нос, а после казва твърдо:

— Милорд, ако изпратим лорд Сей при тях, ще го убият, без значение дали е виновен или невинен. Това не е освобождаване, това е все едно да го тласнем от безопасността към смъртта му. Ако това няма значение за вас сега, тогава ви питам какво ще правите, ако бунтовниците поискат да им бъде изпратен аз. Как бихте искали да постъпим ние, ако поискат вас?

Негова светлост се намръщва гневно.

— Не бях аз този, който заяви, че ще превърне Кент в парк за лов на елени. Не аз казах, че тези хора са твърде добри, за да бъдат обесени, и затова трябва да бъдат хвърлени в морето.

— Вие сте съветник на краля, каквито сме всички. Могат да назоват всеки от нас и да поискат той да им бъде изпратен. Ще се

подчиним ли на слугите? Нима те ще са новите ни господари?

Лорд Скейлс се надига от мястото си зад голямата маса от тъмно дърво и отива до тесния прозорец, който гледа към града.

— Удвил, стари приятелю, знам, че си прав, но ако ни нападнат с числеността, с която разполагат сега, вероятно ще превземат Тауър, и тогава всички ние ще бъдем оставени на милостта им — и съпругата ти също, както и ние.

— Можем да издържим — казва съпругът ми.

— Те имат истинска армия в Съдърк, а всеки ден от Есекс пристигат още войници и се разполагат на лагер там. Вече има стотици. Кой знае колко силни могат да станат? Ако идват хора от Есекс, какво ще попречи да започнат да идват и от Хъртфордшър? От Нотингамшър? Какво би станало, ако успеят да вдигнат цялата страна на бунт срещу нас?

— В такъв случай е по-добре да нападнем сега, преди да станат по-силни.

— А ако са заловили краля, и ние още не знаем?

— Тогава ще трябва да се бием с тях.

— Но ако преговаряме с тях, ако им обещаем помилване, ако кажем, че исканията им ще бъдат удовлетворени, ако им обещаем честно разследване, те ще се върнат в малките си ферми да прибират сеното.

— Помилваме ли ги, ще ги научим, че могат безнаказано да вдигнат оръжие срещу краля на Англия — възразява съпругът ми. — А това е урок, за който може да съжаляваме един ден.

— Не мога да рискувам безопасността на Тауър — казва лорд Скейлс твърдо. — Не можем да атакуваме, трябва да се приготвим за отбрана. В най-лошия случай лорд Сей ще ни осигури време.

Възцарява се мълчание, докато съпругът ми се опитва да осмисли факта, че ще изпратим един от перовете на Англия навън да се изправи пред тълпа, която иска смъртта му.

— Вие сте командирът — казва той сковано. — Аз съм тук под ваше командване. Но моят съвет е да им окажем отпор.

Същия следобед изпращат лорд Сей в Гилдхол, където онези градски съветници, които са успели да съберат кураж, и изгарящите от нетърпение бунтовници, съставят импровизиран съд и провеждат кратък съдебен процес. Убеждават негова светлост да се изповяда,

намират му свещеник и го отвеждат в Чийпсайд, за да го екзекутират. Неговият зет, шерифът на Кент, Уилям Кроумър, решил, че е късметлия и че го пускат на свобода от затвора във Флийт, излиза бодро от каменния вход, очаквайки да види хората, дошли да го избавят, но открива, че пред портите го очаква ешафод. Дори не си правят труда да го съдят, а го обесват най-безцеремонно.

— Да им прости Господ — казва съпругът ми. Ние стоим на стените на Тауър, скрити от парапета, загледани надолу към улиците под нас. Из тесните улички около Тауър се движи тълпа от танцуващи, викащи и пеещи хора, които криволичат и залитат. Съпругът ми застава пред мен с широките си рамене, за да не гледам, но аз надничам зад гърба му и виждам какво има начело на процесията. Главата на лорд Сей, набучена на копие, се поклаща пред тълпата. Отзад, на друго копие, е отсечената глава на Уилям Кроумър, шерифът, който се зарече да опустоши повереното му графство Кент. Когато приближават към портите на Тауър, те спират и надават предизвикателен рев, а после завъртат двете глави в танц. Мъртвите лица се блъскат едно в друго, носачите на копията ги разлюляват, така че устните се докосват. „Целуват се! Целуват се!“, реват те, и се смеят гръмогласно на зрелището. „Изпратете ни лорд Скейлс!“, реват те. „И той може да получи целувка!“

Ричард ме дръпва назад в сянката на стената.

— Боже мой — изричам тихо. — Това е краят, нали? Това е краят на онази Англия, която познавахме. Това е краят на всичко.

* * *

На следващата вечер, на вечеря, забелязвам, че Ричард свежда глава над чинията си и се храни бързо и методично, почти без да спира, за да си поеме дъх, но изобщо не пие вино. По време на цялата вечеря непрекъснато се появяват слуги, които му предават шепнешком някакви съобщения. След вечеря сега няма танци или пеене, нито дори игра на карти, но тази вечер всички са още по-смълчани и напрегнати. Останките от този обсаден двор стоят наоколо на групи и си шушукат уплашено. После Ричард се изправя на стъпалата на подиума и надига глас:

— Милорди, господа: голям брой благородници и търговци от Лондон ми казват, че им е омръзнало Кейд и неговите хора да вилнеят из града. Освен това положението се влошава и никой не може да бъде сигурен, че домът и имуществото му са в безопасност. Кейд е изгубил контрол над хората си и те плякосват навсякъде. Мъжете от Лондон ми заявиха, че са твърдо решени тази вечер да прогонят войниците от града, обратно в лагера им в Съдърк, и аз се съгласих да се присъединим към тях, за да прогоним бунтовниците, да вдигнем подвижния мост и да затворим портата. Няма да ги допуснем отново в Лондон.

Той вдига ръка да възпре нестройния шум.

— Лорд Скейлс ще бъде командир — казва. — Ще се съберем в двора в девет часа, оръжията ще бъдат раздадени сега. Очаквам всички здрави мъже да се въоръжат и да дойдат с мен.

Той слиза по стъпалата, а мъжете веднага се стълпяват около него. Чувам го как обяснява плана и изпраща мъжете да вземат оръжията си. Заставам малко по-близо и чакам да се обърне към мен.

— Ще оставя стражи по кулите на Тауър — казва той. — Достатъчно на брой, за да удържат крепостта. Кралят изпраща подкрепления от централните графства, те ще бъдат тук утре или вдругиден. Ще бъдеш в безопасност тук, докато се върна.

Прочита по лицето ми моя неизречен въпрос.

— Ако не се върна, трябва да облечеш най-простите си дрехи и да тръгнеш пеш, да излезеш от града — казва той. — С теб ще дойде Кътлър или някой от нашите хора. Щом излезеш от града, можеш да купиш или наемеш коне, за да се прибереш у дома. Не мога да кажа какво ще стане после. Но ако успееш да се прибереш у дома при децата, можеш да се изхранваш от земите ни, и би трябвало да си в безопасност там, докато всичко отново се оправи. Нашите арендатори ще те подкрепят. Жакета, съжалявам. Никога не съм мислил, че ще се стигне дотук. Не исках да те изведа от Франция, за да те вкарам в опасност в Англия.

— Защото, ако бунтовниците превземат Лондон, никъде не е безопасно, нали? — питам аз. — Ако не успеете да ги прогоните от града, те скоро ще превземат Англия?

— Не знам как ще свърши това — казва той. — Крал, който оставя Лондон в ръцете на селяните и на някакъв капитан от войската?

Тълпа бедняци, които твърдят, че градът е техен? Не знам какво може да последва.

— Върни се — е единственото, което успявам да изрека.

— Така възнамерявам — казва той сковано. — Ти си любовта на живота ми. Ще се върна при теб, ако мога. Заклел съм се в това. Ще бъда на кръщението на нашето новородено бебе, любима. И, ако е рекъл Господ, ще имаме и още бебета.

В мислите ми изникна образът на танцуващата глава на лорд Сей, и аз примигвам, за да го прогоня.

— Ричард, дано Бог те върне благополучно при мен — прошепвам.

Гледам ги как се събират в големия централен двор на Тауър, а после излизат тихо през една от страничните врати и тръгват по тихите улици. Изкачвам се до пътеката, минаваща отгоре по стените около Тауър, и заставам до един от стражите, за да ги наблюдавам как потеглят тихо към града. Ричард ги е подредил в квадратен строй, четирима на четирима, всичките — с пики, мнозина — с мечове, повечето — с увити с парцали крака, за да заглушат стъпките си. Виждам всичко това, но се опитвам да видя повече. Опитвам се да видя дали над тях е надвиснала сянка, дали потеглят към смъртта си. Следя най-вече високата фигура на моя съпруг, начело на отряда си, с извадена сабя, с покрита с качулка глава, оглеждащ се ту в една, ту в друга посока, нащрек с всяко свое сетиво, преливащ от живот и от гняв, че е бил доведен до това положение.

Зървам го само за кратко, преди да започнат да се промъкват между нагъсто построените сгради, но нямам тревожно предчувствие. Ричард изглежда както винаги, така силен, толкова жизнен, че е невъзможно над него да е надвиснала сянка. За миг си помислям, дали това не е доказателството, че на сутринта той ще се прибере като победител у дома, а след това си казвам, че дори и да отива на сигурна смърт, пак би поел към нея с вдигната глава, изправени рамене и лека стъпка.

* * *

После чакаме. Чуваме викове от улицата; наредили сме да обърнат оръдията към събраната от кол и въже армия, разположила се на лагер в мочурищата под Тауър, и на север, към улиците на града, но никой не попада в обхвата им. Все така се води близък бой, ту на една, ту на друга улица, когато бунтовниците се устремяват напред, а чираците и търговците, добре въоръжени и защитаващи домовете си, ги отблъскват. Съпругът ми, който командва единия фланг на нашата войска, и лорд Скейлс, който командва другия, си проправят път с битка през опасните улици, като се стремят да стигнат реката. Бунтовниците оказват отпор преди Бриджгейт, където уличките стават криви и тесни, но войниците от Тауър настъпват упорито напред и бунтовниците постепенно се огъват, отстъпвайки назад по моста, ярд по ярд. Този път вратите на къщите по моста са залостени, а капациите на прозорците са спуснати, занаятчиите и търговците са се затворили в домовете си, уморени от безредиците и опасяващи се от по-лоши неща, докато битката бавно се придвижва към другата страна на реката, ярд по ярд. Озъбените глави на лорд Сей и Уилям Кроумър гледат надолу от шиповете на моста как техните убийци биват отблъсквани, стъпка по стъпка, а кралската армия упорито продължава да настъпва.

Предупреден от мен, моят съпруг има в авангарда си сръчни мъже, които носят дебели намотани въжета и веднага щом си пробиват със сила път покрай ключовите позиции, той обгражда работниците със стража, докато те трескаво заменят въжетата, които видях Джак Кейд да прерязва с откраднатия меч. Мъжете полагат отчаяни усилия, страхуват се от стрелите и метателните оръжия на бунтовническата армия, докато съпругът ми, начело на хората си, се бие със сабя в едната ръка и брадва в другата, настъпва напред и все напред, докато армията на Кейд е изтикана към далечната страна на моста, после Ричард изкрещява някаква заповед и над шума се понася силен тръбен зов, кралската войска се откъсва, връща се тичешком отново на собствената си страна, сред тътен и рев подвижният мост е вдигнат и съпругът ми се подпира на окървавената си сабя, усмихва се широко на лорд Скейлс, а после поглежда назад по протежение на дългия двайсет метра мост към мъртвите англичани, хвърляни безразлично в реката, и ранените, които стенат и викат за помощ.

Тази нощ той седи в дълбока гореща вана в нашите стаи, а аз сапунивам тила му и силния му мускулест гръб, сякаш сме селянин и неговата любима, които вземат ежегодната си баня в последния ден преди началото на постите.

— Добре — казва той. — Дай боже най-лошото да е приключило.

— Ще помолят ли за прошка?

— Кралят вече изпрати удостоверения за помилване — казва той, със затворени очи, докато аз изливам кана с гореща вода върху главата му. — Стотици празни удостоверения за помилване. Стотици, изпратени, без дори да помисли. Изпрати и епископ, който да попълни имената. Всички ще бъдат помилвани и изпратени да си вървят у дома.

— Просто така? — питам.

— Просто така — казва той.

— Мислиш ли, че всички те просто ще приемат помилването и ще забравят напълно случилото се?

— Не — казва той. — Но кралят се надява, че те са били заблудени и са сгрешили, че са си научили урока и ще приемат неговото владичество. Искане да мисли, че всичко е станало по вина на един злонамерен водач, а останалите просто са сгрешили.

— Кралица Маргарет едва ли ще е на това мнение — предричам, познавайки силата на гнева ѝ и това, че е учена да господства над селяни, смирявани със сила и уважение.

— Не, няма. Но кралят е решил да ги помилва, независимо какво мисли тя.

* * *

Хората от войската на Джак Кейд, които бяха толкова смели и така изпълнени с надежда за един по-добър свят, се подреждат, за да приемат помилването, и по всичко личи, че го правят с радост. Всеки мъж казва името си, и писарят на епископ Уилям Уинфлийт, седнал на малка писмена маса в лагера на бунтовниците, го записва и казва на човека да си върви, като му съобщава, че кралят му е простил престъплението. Епископът ги благославя, размахвайки кръста над всяка сведена глава, и им казва да си вървят в мир. Самият Джак Кейд

се нарежда да вземе своя лист хартия и бива публично помилван за това, че е повел армия срещу краля, убил е един благороден лорд и е нахлул в Лондон. Някои мъже приемат това като проява на слабост от страна на краля, но повечето смятат, че са имали късмет да се измъкнат безнаказано, и се връщат в бедните си домове, където пак няма да могат да си плащат данъците, където няма да могат да получат правосъдие, където великите лордове ще ги тъпчат безмилостно — и се надяват на по-добри времена. Те са точно в същото положение както преди; само изпълнени с още повече горчивина — а добрите времена все още не са настъпили.

Но не такава съдба очаква Кейд. Откривам съпруга си в конюшните, да нарежда гръмко с потъмняло от гняв лице да доведат конете ни. Изглежда, че се връщаме в Графтън, връщаме се в Графтън веднага — пътищата са достатъчно сигурни, ако вземем добра охрана.

— Какво става? — питам. — Защо заминаваме сега? Нали кралят идва? Не трябва ли да останем в Лондон?

— Не мога да понеса да виждам нито него, нито нея — казва той рязко. — Искам да се прибера за малко у дома. Ще се върнем, разбира се, че ще се върнем, ще се върнем в мига, когато ни повикат, но, кълна се в Бога, Жакета, не мога да понасям двора и миг повече.

— Защо? Какво се е случило?

Той привързва пътното си наметало отзад към седлото и стои с гръб към мен. Отивам зад него и слагам ръка на рамото му. Той бавно се обръща да ме погледне в лицето.

— Виждам, че си ядосан — казвам. — Но все пак ми отговори: кажи ми какво се е случило.

— Помилванията — казва той през стиснати зъби. — Тези проклетци помилвания. Тези стотици помилвания.

— Да?

— Джак Кейд взе своя документ за помилване на името на Джон Мортимър, името, което използваше в битка.

— И?

— И тогава пратиха хора да го преследват, въпреки че беше помилван, и го заловиха, въпреки помилването. Той им показал документа си за помилване, подписан от краля, благословен от епископа, написан ясно на името на Джон Мортимър. Но те ще го обесят под името Джак Кейд.

Поколебавам се, мъчейки се да разбера.

— Кралят го помилва, той не може да бъде обесен. Просто трябва да покаже документа си за помилване, не могат да го обесят.

— Кралският документ за помилване е на името, с което го познават. Те ще го обесят под друго.

Поколебавам се.

— Ричард, преди всичко той изобщо не биваше да бъде помилван.

— Не. Но с това ние показваме на всички, че каузата му е била справедлива. Той заяви, че вече не съществува законна власт, че лордовете и кралят правят каквото им е угодно. Сега, тук, ние доказваме, че е така. Сключваме мир на бойното поле, докато той е въоръжен, докато той е силен, а ние сме слаби; когато той е близо до победата, а ние сме затворени в Тауър като в капан. Помилваме го — даваме му честната си дума, но я нарушаваме в мига, щом той се превърне в беглец. Името на краля стои върху заповедта за помилване, кралят даде думата си. Оказва се, че името на краля не означава нищо. Помилването не струва повече от хартията, върху която е написана заповедта, подписът на самия крал е просто мастило. Няма споразумение, няма справедливост, ние предаваме собствената си кауза, ние сме клетвопрестъпници.

— Ричард, той все още е наш крал. Независимо дали е прав, или греши, той все още е кралят.

— Знам, и именно затова казвам, че ще се върнем в двора и отново ще му служим. Той е нашият крал, ние сме негови поданици. Той ни даде нашето име и състояние. Ще се върнем в двора през есента. Но ти се кълна, Жакета, че просто няма да понеса да ги гледам през това лято.

---

[1] Твърди се, че Лондонският камък е поставен на място, което римляните ползвали за отправна точка при измерването на различни разстояния в Британия. Понастоящем камъкът е скрит зад решетка на Канън Стрийт в Лондон. Според някои предания той е взет от древен каменен кръг, стоял на Лъдгейт Хил, други твърдят дори, че именно това е камъкът, от който крал Артур е извадил Екскалибур. В продължение на столетия този камък е символичното сърце на града,

там са сключвани сделки, давани обети и полагани клетви, на това място са се четели прокламации. — Б.р. ↑

[2] На англ. John Amend-АII, букв. „който ще поправи всичко“, в случая — който ще поправи всички неправди. — Б.пр. ↑

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Лятото на 1450

Пристигаме в дома си през най-усилното време от годината, когато се прибира реколтата, а стопаните отбиват телетата от майките им. На тавана ябълките са подредени в редици, спретнато като войници, и една от задачите на Луис, сега дванайсетгодишен, е да се качва всеки ден с една кошница и да сваля осем ябълки за децата, които да изядат след вечеря. Това бебе ме уморява, и тъй като вечерите са прохладни и тихи, аз се задоволявам да седя край огъня в малката си стая и да слушам, докато братовчедката на Ричард, Луиз, която изпълнява ролята на гувернантка за по-големите деца и бавачка на невръстните, ги учи да четат от семейната Библия. Вече осемгодишен, Антъни изпитва страст към книгите и идва при мен да разглежда рисунките в томовете на латински и старофренски, които наследих от съпруга си, и да се опитва да разгадае думите, изписани с труден за разчитане почерк. Знам, че от тази есен той и братята и сестрите му вече не могат да бъдат обучавани от свещеника, че трябва да намеря домашен учител, който да идва да им преподава. Особено Луис трябва да се научи да чете и да пише на латински и гръцки, ако ще посещава кралския колеж.

Раждането на бебето приближава и в средата на август ние сваляме семейната люлка, излъскваме я, изпираме пеленките, и аз се оттеглям в очакване на раждането. Тя се ражда лесно, ражда се бързо, без особени трудности, и аз я кръщавам Марта. Само след няколко седмици Ричард я отнася в малкия параклис, където се оженихме, тя е кръстена, аз скоро се пречиствам в църква и отново съм на крак.

Именно за нея, новороденото бебе, си помислям, когато стреснато скачам от леглото една нощ, нащрек, сякаш съм чула някой внезапно да ме вика по име.

— Какво има? — питам в тъмнината.

Ричард, замаян от съня, сяда в леглото:

— Любима?

— Някой ме повика по име! Нещо не е наред!

— Нещо лошо ли сънува?

— Стори ми се... — Прекрасната ни стара къща е притихнала в тъмнината; някъде изскърцва гредата, докато старите дъски се наместват. Ричард се измъква от леглото, пали едно кандило от загасващия огън, а после запалва и свещ, за да може да ме види по-добре.

— Жакета, бяла си като призрак.

— Стори ми се, че някой ме събуди.

— Ще огледам наоколо — решава той, нахлузва ботушите си и измъква сабята си изпод леглото.

— Ще отида в детската стая — казвам.

Той ми запалва друга свещ и двамата излизаме заедно в тъмната галерия над залата. И тогава го чувам. Силното, сладко пеене на Мелузина, толкова високо и толкова чисто, та бихте помислили, че това е мелодичният звън на звездите, които се движат в своите орбити. Слагам длан върху ръката на Ричард.

— Чуваш ли това?

— Не, какво?

— Музика — казвам. Не искам да обяснявам. — Стори ми се, че чух музика. — Толкова е ясна и силна, та не мога да повярвам, че той не я чува — звучи като звън на сребърни църковни камбани, като мелодично хорово песнопение.

— Кой ще свири по това време на нощта? — пита той, но аз вече съм се обърнала и тичам надолу по коридора към детската стая. Спирам на вратата и се заставям да я отворя тихо. Марта, новороденото бебе, спи в люлката си, бавачката — на сгъваемото легло, най-близко до огъня. Слагам ръка върху розовата бузка на малката. Топла е, но няма температура. Дишането ѝ е бавно и равномерно, като на птиче, което диша в уютно гнездо. В леглото с високи прегради до нея спи Дикън, свит на кълбо, с лице, заровено в пухения дюшек. Внимателно го повдигам и го обръщам по гръб, за да видя извивката на спящите му клепахи, и подобната на розова пъпка уста. При докосването ми той се размърдва леко, но не се събужда.

Музиката става по-висока, по-силна.

Обръщам се към следващото легло. Джон, петгодишният, се е проснал с разперени ръце и крака в съня си, сякаш му е твърде горещо, с изритани настрана завивки, и изведнъж се изплашвам, че е болен, но

когато докосвам челото му, то е хладно. До него Жакета спи кротко, като спретнатото шестгодишно момиченце, каквото е и всъщност. В леглото до нея, Мери се размърдва, усетила светлината от свещта ми, но продължава да спи. Единайсетгодишната им сестра Ан е на друго сгъваемо легло до тях, дълбоко заспала.

Антъни, на осем години, в по-голямото легло, сяда в постелята.

— Какво има, мамо?

— Нищо, нищо — казвам. — Заспивай.

— Чух пеене — казва той.

— Няма пеене — казвам твърдо. — Лягай и си затвори очите.

— Луис е много горещ — отбелязва той, но се подчинява.

Отивам бързо до леглото им. Двете момчета спят заедно и когато Антъни се обръща на една страна, виждам, че Луис, скъпият ми син, е зачервен и гори. Треската, от която изгаря, е сгорещила общото им легло. Когато го виждам, и чувам неспирната звънтяща музика, разбирам, че Луис, скъпият ми дванайсетгодишен син, е този, който умира.

Вратата зад мен се отваря и съпругът ми Ричард казва тихо:

— В къщата всичко е наред. Децата добре ли са?

— Луис — е единственото, което успявам да кажа. Навеждам се към леглото и го вдигам. Той е отпуснат безжизнено в ръцете ми, сякаш вдигам мъртво тяло. Ричард го поема и тръгва пред мен към спалнята ни.

— Какво има? — пита той, като полага момчето върху леглото ни. — Какво му е? През деня беше добре.

— Треска; не знам — казвам безпомощно. — Наглеждай го, докато му донеса нещо.

— Ще го измия с гъба — предлага той. — Целият гори. Ще се опитам да го охладя.

Кимвам и отивам бързо в помещението си за дестилиране. Имам стъкленица с изсушени листа от бял равнец, а една китка от белите цветове виси от една от гредите. Слагам вода да възври в едно котле и приготвям отвара от цветовете, после наkisвам листата в една купа с преварената вода. В припряността си работя неумело, а през цялото време в главата ми звънти музика, сякаш за да ми каже, че няма време, че това е жалейна песен, че цялото това варене на чай, ухаещ на лятна

жътва, е твърде закъсняло за Луис, че за него ми трябва само розмарин^[1].

Вземам една чаша с напитката и нахиснатите листа в стъкленницата, и изтичвам обратно горе в спалнята. Пътюм потрепвам на вратата на камериерката си, подвиквам: „Ан, събуди се, Луис е болен“, и я чувам как се раздвижва тромаво вътре.

После влизам в нашата спалня.

Ричард е разпалил огъня и е запалил още свещи, но е спуснал завесите на леглото, така че лицето на Луис е скрито в сянка. Луис се е извърнал, виждам бързото му дишане, как слабите му гърди се повдигат и спадат. Оставям чашата и стъкленницата на масата и отивам до леглото.

— Луис? — прошепвам.

Клепачите му потрепват и той отваря очи при звука на гласа ми.

— Искам да вляза във водата — изрича той, съвсем ясно.

— Не, остани с мен. — Почти не съзнавам какво говоря. Повдигам го, така че главата му се обляга на рамото ми, а Ричард пъха в ръката ми чашата с чай от бял равнец. — Отпий малко — казвам тихо. — Хайде. Отпий мъничко.

Той извъръща глава и повтаря:

— Искам да вляза във водата.

Ричард ме поглежда отчаяно.

— Какво иска да каже?

— Бълнува от треската — казвам. — Не означава нищо.

Страхувам се от това, което означават думите му.

Луис се усмихва, клепачите му се отварят с потрепване, и той вижда баща си. Усмихва му се.

— Ще плувам, татко — казва твърдо. — Ще плувам — той обръща глава и леко си поема дъх като човек, който се готви да се гмурне в дълбоки прохладни води, аз усещам как тялото му потръпва, сякаш от радост, а после се отпуска неподвижно и притихва, и осъзнавам, че синът ми си е отишъл от мен.

— Отвори прозореца — казвам на Ричард.

Без да каже и дума, той се обръща и отваря прозореца, сякаш за да пусне невинната душа да излети навън и да се издигне към рая. После се връща и очертава кръстен знак върху челото на Луис. Той все

още е топъл, бавно изстива; мисля си, че сладките води от неговия сън го отнасят.

Ан потропва на вратата, отваря я и ме вижда как полагам Луис внимателно на леглото.

— Отиде си — казвам й. — Луис си отиде от нас.

Почти без да разбирам какво правя, пристъпвам към Ричард и той ме обгръща с ръка и ме притиска плътно към себе си.

— Бог да му даде покой — изрича той тихо.

— Амин — казвам. — О, Ричард, не можах да направя нищо. Не можах да направя нищо!

— Знам — казва той.

— Ще отида да видя другите деца — казва Ан във възцарилата се тишина. — А после ще повикам госпожа Уестбъри да дойде да измие тялото.

— Аз ще го измия — казвам веднага. — И ще го облека. Не искам никой друг да го докосва. Аз ще го положа в... — откривам, че не мога да изрека думата „ковчег“.

— Ще ти помогна — казва Ричард тихо. — Ще го погребем в църковния двор и ще знаем, че той просто ни е изпреварил, Жакета, и че един ден и ние ще отплаваме по водите и ще го намерим от другата страна.

* * *

Погребваме сина ми в църковния двор близо до дядо му, а Ричард поръчва внушителен каменен паметник с място и за нашите имена. Останалите деца не прихващат треската; дори новото бебе, Марта, е здраво и силно. Наблюдавам ги, изпълнена с ужас, в продължение на седмица след като погребваме Луис, но никое от тях дори не кихва.

Мисля си, че ще сънувам Луис, но всяка нощ спя дълбоко и не сънувам абсолютно нищо. Докато една нощ, месец след смъртта му, ми се присънва река, дълбока прохладна река, обкичена с жълти водни лилии, които плават над ложе от златисти и бронзови камъни, а златисти лютичета растат по зелените, обрасли с папур брегове; а в далечния край на реката виждам моето момче, Луис, как навлича ленената си риза и панталоните си; той ми се усмихва и ми маха с

ръка, за да покаже, че ще изтича напред, ще избърза съвсем малко по-напред. И в съня си, макар да искам да го възпра, аз му махвам с ръка и му извиквам, че ще се видим по-късно, че ще се видим скоро, на сутринта.

* * *

Оттеглянето ни в Графтън трае съвсем кратко. През септември кралски пратеник поема по зелените пътища и стига до нашата порта. Широките ѝ крила се разтварят със замах и той прекосява вътрешния двор: пред него се вее кралският флаг, с него яздят шестима стражи. Сутрин е, аз се връщам от параклиса, и спирам, когато виждам как те минават през портата, и чакам, облегната на вратата на къщата ни, с усещането за опасност, задаваща се към нас. Кръстосвам пръсти зад гърба си, сякаш такъв детински жест може да предотврати бедата.

— Съобщение за барон Ривърс — казва пратеникът, като слиза от коня и се покланя.

— Аз съм лейди Ривърс — казвам, като протягам ръка. — Можете да го дадете на мен.

Той се колебава.

— Съпругът ми е на лов — продължавам. — Ще се върне утре. В негово отсъствие аз управлявам тук. По-добре е да ми дадете съобщението.

— Моля за извинение, Ваша светлост — казва той и го подава. Кралският печат е лъскав и твърд. Разчупвам го, вдигам поглед и му кимвам.

— Ще намерите ейл, хляб и месо за себе си и за хората ви в залата — казвам му. — А някой от прислугата ще ви покаже къде да се измиете. Ще прочета това и ще изпратя отговор, след като се нахраните и си починете.

Той се покланя отново, а стражите предават конете си на конярите и влизат в къщата. Изчаквам, после отивам бавно до една каменна пейка, вградена в градинския зид, и сядам на топлото слънце да прочета писмото.

Това е писмо за назначение — нова голяма чест за нас. То е признание за службата на Ричард по време на неотдавнашните

размирици, то показва, че лордовете от Кралския съвет са следили кой има бърз ум и смело сърце и е готов да им служи — макар че кралят и кралицата избягаха в Кенилуърт и не видяха нищо. В него се казва, че Ричард е назначен за сенешал на Гаскония — богатата област около Бордо, която англичаните владеят от триста години и се надяват да задържат завинаги. Ричард и аз отново ще отидем начело на окупационна войска във Франция. Четейки между редовете, предполагам, че кралят, след потреса от начина, по който Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, загуби английските земи в Нормандия, е бил подтикнат да укрепи владенията в Гаскония с някой по-опитен командир. Това назначение е чест, но то ще донесе със себе си опасности и затруднения, свързани с подсилването на войските около Бордо, със задачата да удържим земите срещу френските набези, запазвайки лоялността на хората към Англия, преобръщайки чувството им, че са почти изоставени от една родина, която не може да управлява себе си, камо ли пък да поддържа владения отвъд морето.

Вдигам очи от писмото. Скръбта ме кара да мисля, че нищо няма значение. Знам, че това е огромна чест, да бъдеш управител на Гаскония е наистина важен пост. Семейство Ривърс се издигат, макар че един от нас вече го няма. Безсмислено е да позволявам на сърцето си да страда за онзи, който липсва.

Поглеждам отново писмото. В полето, като монах, който илюстрира ръкопис, кралят е написал със собствения си изящен почерк:

„Драги Ривърс,

Ще ти бъда задължен, ако заминеш веднага за Плимът, за да набереш и организираш войска, която да отведеш в Гаскония, да намериш и кораби, с които да я превозиш. Трябва да отплавате на дваисет и първи септември, не по-късно.“

Под това, кралицата ми е написала: „Жакета, щастливка такава! Връщаш се във Франция!“

Онова, което изпитвам в момента, в никакъв случай не е щастие. Оглеждам двора, топлите стени от червени тухли увенчани с бели

каменни сводове, които стигат чак до стария параклис, ябълковото дърво, ниско приведено под тежестта на последните едри и сочни плодове, готови за бране, пълната със сено плевня, която граничи с хамбара, и нашата къща, разположена точно по средата, затоплена на слънчевата светлина, потънала в утринен покой; вътре са децата ми, заети с уроците си. Мисля си, че кралят поставя на съпруга ми задача, която вероятно ще е непосилна, и че отново ще трябва да замина за чужда страна, в нов град, и да се надявам да оцелея сред хора, които изпитват злоба към нас дори заради самото ни присъствие.

Опитвам се да си вдъхна кураж, като си казвам, че Гаскония ще бъде красива през есента, че може би ще успея да се видя с братята и сестрите си, че зимата в Бордо ще бъде хладна, свежа и ясна, а пролетта ще бъде прекрасна. Но знам, че жителите на провинцията ще бъдат намръщени и изпълнени с негодувание, французите ще са постоянна заплаха, че ще чакаме пари от Англия, за да платим на войниците, и накрая ще се разплащаме от собствения си джоб, докато у дома ще се сипят безкрайни обвинения за провал и дори държавна измяна. Ще трябва да оставя децата си в Англия. Не искам да заминавам, не искам и Ричард да заминава.

Чакам дълго, докато кралският пратеник влиза в двора, бършейки уста с ръкава си, вижда ме, покланя се набързо, и чака.

— Можете да кажете на негова светлост, че съпругът ми и аз ще потеглим за Плимът веднага — казвам. — Предайте му, че за нас е чест да му служим.

Той се усмихва печално, сякаш знае, че службата за този крал може и да е чест, но е добре платена длъжност без особени задължения само за малцината фаворити, на които всичко се разминава безнаказано, когато бездействат или дори да се провалят откровено, като Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, който сега е върховен управител на цяла Англия, като награда, задето избяга в Кенилуърт, когато в Кент имаше опасна работа за вършене.

— Бог да пази краля — казва пратеникът и отива в конюшната да намери конете си.

— Амин — отговарям, мислейки си, че навярно трябва да се молим кралят да бъде спасен от самия себе си.

[1] В Англия розмаринът традиционно се свързва с възпоминание, с помен за покойници. В писанията си сър Томас Мор го определя като „символ на бденията над мъртъвци, гробища и погребения“. — Б.р. ↑

ПЛИМЪТ

Есента на 1450-1451

Цяла година живеем между Графтън, Лондон и Плимът. Една дълга година, в която се борим с гражданите на Плимът, опитвайки се да ги убедим да подслонят и екипират един предназначен за нашествие флот. Една цяла година, докато съпругът ми събере флот от частните кораби на различни търговци и на малцината велики лордове, които притежават собствени плавателни съдове. Към средата на зимата, месеци след времето, когато трябваше да отплаваме, той вече разполага с повече от осемдесет плавателни съда, пристанали на кейовете в Плимът, Дартмът, Кингсбридж, и повече от три хиляди мъже, подслонени по ханове и стаи, къщи и ферми, из цял Девън и Корнуол: в очакване.

Това е единственото, което правим: от есента, през цялата зима, до пролетта — чакаме. Първо чакаме войниците, чиито господари са им обещали да потеглят към Плимът, готови за отплаване. Ричард отива да ги посрещне и ги довежда, намира им квартири, намира им храна, обещава им надници. После чакаме да пристигнат реквизираните кораби; Ричард обикаля цялата западна част на страната, изкупува малки платноходи в родните им пристанища и настоява по-крупните търговци да дадат своя принос. После чакаме да пристигнат запасите. Ричард пътува до Съмърсет, дори до Дорсет, за да купи зърно, после чакаме лордовете, които ще потеглят с нас, да приключат с коледното веселие и да дойдат в Плимът, след това чакаме кралската заповед най-сетне да отплаваме, сетне чакаме пролетните северни ветрове да затихнат, и през цялото това време чакаме кораба, който ще докара парите от Лондон, за да можем да платим на пристанищните търговци, на собствениците на корабите, на моряците, на самите войници. Вечно чакаме: а парите никога не идват, когато трябва.

Понякога идват със закъснение, затова Ричард и аз трябва да пращаме искания до Графтън и до приятелите ни в двора да ни заемат

пари, за да можем поне да нахраним войниците, преди да са почнали да нахлуват във фермите около пристанището и да мародерстват, за да се нахранят. Понякога парите идват, но това са толкова малки суми, че можем да платим само най-належащите дългове и да предложим на войниците не повече от четвърт от заплащането им. Понякога заплащането пристига под формата на пръчици, по които с резки са отбелязани сумите, ние ги носим в кралските митници, а там казват, със съжаление: „Да, редовни са, милорд; признавам правото ви да получите заплащане. Но нямам пари, с които да ви платя. Елате пак другия месец“. Понякога те са обещани, а изобщо не идват. Гледам Ричард, който обикаля градчетата на Девън, опитвайки се да успокои местните земевладелци, които са разярени, че тази гладна орда е разквартирувана в земите им. Гледам го как преследва скитащи банди, съставени от мъжете, които трябваше да бъдат негова армия, а се превръщат в грабители. Гледам как Ричард умолява собствениците на кораби да държат плавателните си съдове в готовност за потегляне, в случай, че заповедта за потегляне пристигне утре, на следващия ден, или на по-следващия. Следя изражението му, когато от Франция пристига новината, че френският крал е нападнал Бержерак и Базас и ги е превзел. През пролетта научаваме, че войските на французите настъпват към английските земи от двете страни на Жиронда, обсаждат Фронзак на река Дордона, а жителите на града чакат зад яките му стени, заричайки се, че няма да се предадат, сигурни, че нашата армия идва да ги освободи. Нашата армия е на кея, където корабите продължават да се поклащат, когато научаваме, че Фронзак се е предал. Английските заселници зоват за помощ, кълнат се, че ще се борят, че ще устоят, че са англичани и се смятат за англичани по рождение и възпитание, залагат живота си на вярата си в нас, убедени са, че техните сънародници ще им дойдат на помощ. Виждам как Ричард се опитва да задържи армията си сплотена, как се опитва да запази флота си, изпращайки вест след вест до Лондон, умолявайки двора да му изпрати заповедта за отплаване. Не идва нищо.

Ричард вече казва, че когато получи заповедта за отплаване, ще ме остави тук: не смее да ме отведе в Бордо, защото градът може да бъде обсаден. Вървя по защитната стена на пристанището, гледам на юг, към земите на Франция, в които се разпореждаше първият ми съпруг, и ми се иска и двамата да бяхме в безопасност у дома в

Графтън. Пиша лично на кралицата: съобщавам ѝ, че сме готови да се притечем на помощ на Гаскония, но не можем да направим нищо без пари, с които да плащаме на войниците, и че докато бездействат във фермите и селата, те се оплакват от начина, по който се отнасяме към тях ние, техните господари, а работещите мъже и жени от Девън виждат колко зле са третирани войниците и моряците, и казват, че това е кралство, в което човек не получава отплата, задето изпълнява дълга си. Мълвят, че мъжете от Кент са имали право — че този крал не може да задържи собствените си земи тук или в чужбина, че има лоши съветници. Шушукат, че едно от исканията на Джак Кейд е било Ричард, херцогът на Йорк, да участва в кралския съвет, и че Джак Кейд е бил прав, и е загинал заради убежденията си. Говорят дори — макар че аз никога не ѝ го казвам — че тя е французойка, прахосваща парите, предназначени за армията, така че собствената ѝ страна да може да заграби Гаскония, а Англия да остане без никакви владения във Франция. Умолявам я да каже на съпруга си да изпрати заповедта за отплаването на флота си.

Не идва нищо.

През юли научаваме, че Бордо е паднал в ръцете на французите. През септември започват да пристигат първите дрипави бежанци от Байон, които казват, че цялото херцогство Гаскония е завладяно от французите, докато експедицията за спасяването им, командвана от злощастния ми съпруг, чакаше в пристанището на Плимът, изяждаше запасите си и очакваше заповеди.

Живеем в малка къща с изглед към пристанището, през цялата тази дълга година. Ричард използва стаята на първия етаж за свой щаб. Качвам се по тесните стълби и го откривам до прозореца с малки стъкла, загледан навън към синьото море, над което появява хладен вятър в посока към бреговете на Франция: добро време за отплаване, но целият му флот е все така закотвен на кея.

— Свършено е — казва ми той направо, когато заставам тихо зад него. Слагам ръка на рамото му; не мога да кажа нищо, за да го утеша в този миг, този миг на срам и провал. — Всичко свърши, а аз не направих нищо. Аз съм сенешал на едно нищо. Ти беше съпруга първо на Джон, херцог Бедфорд, могъщ лорд, регент на цяла Франция, а после — на сенешала на нищото.

— Ти направи всичко, което ти наредиха — казвам меко. — Удържа целостта на флота и армията, беше готов да отплаваш. Ако бяха изпратили парите и заповедта, щеше да заминеш. Ако бяха изпратили дори само заповедта, щеше да заминеш без парите, с които да платиш на войниците. Знам това. Всички го знаят. Щеше да се биеш и без заплащане, а войниците щяха да те последват. Не се съмнявам, че щеше да спасиш Гаскония. Трябваше да чакаш заповеди, това беше всичко. Вината не е твоя.

— О — изсмива се той горчиво. — Затова пък сега имам заповеди.

Чакам, със свито сърце.

— Трябва да поведе своите хора, за да защитя Кале.

— Кале? — заеквам. — Но нима кралят на Франция не е в Бордо?

— Смятат, че Бургундският херцог събира войска да атакува Кале.

— Моят родственик.

— Знам, съжалявам, Жакета.

— Кой ще те придружи?

— Кралят е назначил Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, за свой наместник в Кале. Трябва да замина и да го подкрепя със своя войска веднага щом разпусна армията оттук.

— Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет? — повтарям невярващо. Това е човекът, по чиято вина изгубихме Нормандия. Защо биха му поверили Кале, освен ако не заради непоколебимата вяра на краля в неговия сродник и незаслужената привързаност на кралицата?

— Дай боже поражението да го е научило как да бъде войник — казва мрачно съпругът ми.

Облягам буза на рамото му.

— Поне можеш да спасиш Кале за англичаните — казвам. — Ще те обявят за герой, ако успееш да задържиш крепостта и града.

— Мой командир ще бъде човекът, който предаде Нормандия — казва той мрачно. — Ще служи на човек, когото Ричард, херцогът на Йорк, обяви за предател. Ако не ни изпратят войници и пари, не знам дали ще можем да удържим.

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Есента на 1451

Настроението на Ричард не се подобрява, докато той се готви да замине за Кале. Викам Елизабет, най-голямата си дъщеря, да дойде у дома, за да види баща си, преди той да замине. Настанила съм я в къщата на семейство Грей в Гроуби Хол, близо до Лестър, само на петдесет мили от нас. Те са заможно семейство, с родственици из цялата страна, владеят хиляди акри. Нейна настойница е господарката на къщата: лейди Елизабет, наследница на заможното семейство Ферърс. Не бих могла да избира друг, който по-добре да научи дъщеря ми как една знатна жена управлява домакинството си. Семейството има син и наследник, младият Джон Грей, сражавал се срещу Джак Кейд; красив млад мъж. Той ще наследи имота, който е значителен, и благородническата титла.

Трябва й един ден, за да стигне у дома. Тя пристига с въоръжен ескорт: пътищата са много опасни сега, заради скитащите се шайки от войници, прогонени от Франция, без дом, в който да се приберат, без пари. Елизабет вече е на четиринайсет години, висока колкото мен. Гледам я, и възпирам доволната си усмивка: тя е такава красавица и е толкова изящна! На нейните години вероятно можех да се меря с нея по външност, но тя притежава спокойствие и благост, които аз никога не съм имала. Има моята чиста, бледа кожа и моите светли коси, има сиви очи и лице със съвършено правилни черти като изваяното мраморно лице на красива статуя. Когато се смее, е като дете, но понякога ме поглежда и си помислям: мили боже, какво момиче е това: тя е наследила Зрението от Мелузина, тя е жена от моето потекло, и има пред себе си бъдеще, което не мога нито да си представя, нито да прозра.

Сестрата на Елизабет, Ан, е нейна малка сянка: само на дванайсет, тя копира всеки жест на Елизабет и я следва по петите като предано кученце. Ричард ми се смее заради обожанието ми към децата, а любимецът ми сред тях е братът на Елизабет: Антъни. Той е на девет,

ала трудно може да се намери по-задълбочен ученик — той прекарва в библиотеката безкрайни часове, губейки представа за времето. Но не се отдава само на книгите — играе със селските момчета и може да тича по-бързо и е по-добър от тях в бой с юмруци, и в борба. Баща му го учи да язди като рицар на турнир, и той седи на коня, сякаш е роден на седлото. Невъзможно е да го видите да помръдва, когато конят скача: те са като едно цяло. Играе тенис със сестрите си и е достатъчно любезен да ги остави да печелят, играе шах с мен и ме кара да спирам и да се опитвам да предусетя ходовете му, а неговият най-мил жест, който най-много топли сърцето му, е че всеки ден, сутрин и вечер, пада на едно коляно за майчината си благословия, а след като положи длан върху главата му, скача за прегръдка и застава до мен, облегнат леко на тялото ми, като жребче, което си отдъхва. Тази година Мери става на осем, израства от рокличките си с всеки сезон, и боготвори баща си. Следва го навсякъде, яздейки по цял ден дебелото си малко пони, за да може да бъде до него, учи имената на нивите и пътеките към селата, за да може да излиза да го посреща. Той я нарича своя принцеса и заявява, че ще я омъжи за крал, който си няма кралство, за да дойде да живее при нас, за да не може да я отведе далеч от нас. Следващата ни дъщеря, само година по-малка, Жакета, е кръстена на мен, но е безкрайно различна от мен. Тя е дъщеря на Ричард до мозъка на костите: притежава неговия сдържан темперамент и неговото спокойствие. Държи се на разстояние от борицианията и споровете на братята и сестрите си, и се смее, когато се обръщат към нея, за да бъде техен съдник от висотата на мъдростта си на седемгодишно дете. В детската стая, буйни като кученца, са двете ми момчета Джон и Ричард, на шест и на пет години, а в добре излъсканата люлка е новото бебе, най-сладкото и кротко бебе от всички: Марта.

Докато Ричард събира мъжете, които ще отведе в Кале, и започва да ги учи как да си служат с пиките, как да дават отпор на кавалерийско нападение, как да тръгват в атака, аз трябва постоянно да си повтарям, че така е правилно — да го изпратя с благословиите на всичките му деца, но в това, да ги събирам, за да се сбогуват, има нещо, което ме изпълва с ужас.

— Жакета, страхуваш ли се за мен? — пита ме той една вечер.

Кимвам, почти срамувайки се да кажа „да“.

— Видя ли нещо? — пита той.

— О, не! Слава на Бога! Не, не е това. Не знам нищичко, нищо повече от това, че се страхувам за теб — уверявам го. — Не съм се опитвала да гадая в огледало или да предсказвам бъдещето, откакто ми каза да се откажа от това, след процеса срещу Елинон Кобам.

Той взема ръцете ми и ги целува — първо едната, а после другата.

— Любов моя, не трябва да се боиш за мен. Нима не ти казвам винаги, че ще се прибера у дома при теб?

— Да.

— Лъгал ли съм те някога?

— Никога.

— Изгубих те веднъж, и се зарекох, че никога няма да те изгубя отново — казва той.

— Намери ме благодарение на лунната светлина — казвам с усмивка.

— Благодарение на късмета — казва той, земен както винаги. — Но тогава се заклех, че никога няма да те загубя отново. Нямах никаква причина да се боиш.

— Никаква — повтарям. — Но е редно да ти кажа — отново чакам дете, и другото лято ще имаш още едно дете.

— За бога, не мога да те оставя — казва той веднага. — Това променя всичко. Не мога да те оставя тук, не и сама с децата, когато очакваш ново раждане.

Надявах се, че ще бъде доволен; твърдо решена съм да скрия собствените си страхове.

— Любими, раждала съм девет пъти, мисля, че вече знам как да го правя.

Лицето му е смръщено от тревога.

— Опасността е винаги същата — казва той. — Опасността от раждането е същата както първия, така и последния път. Изгубихме един син, и тогава си помислих, че сърцето ти ще бъде сломено. Освен това новините от Лондон са лоши. Кралицата със сигурност ще иска да бъдеш до нея, а аз ще съм принуден да стоя в Кале с Едмънд Боуфорт.

— Ако изобщо стигнеш там.

Той замлъква и аз знам, че си мисли за бездействиящите кораби и войниците, изтощени от едногодишно чакане, докато сънародниците им умираха пред Бордо.

— Не гледай така, не биваше да го казвам. Сигурна съм, че ще стигнеш там, а после ще задържиш Кале за нас — казвам бързо.

— Да, но не ми се нрави да те оставя тук, докато кралят се е вкопчил в Съмърсет, а Йоркският херцог се заобикаля с все повече приближени, които също като него смятат, че кралят се вслушва в лоши съветници.

Свивам рамене.

— Няма изход, любов моя. Бебето е на път, и ще е по-добре да я родя тук, вместо да дойда с теб в Кале и да раждам във военен гарнизон.

— Мислиш, че ще бъде пак момиче? — пита той.

— Момичетата ще донесат издигане на това семейство — предричам. — Почакай и ще видиш.

— Кралици воини?

— Едно от тези момичета ще склучи брак, който ще ни донесе сполука и състояние — казвам. — Защо иначе Бог ги е създал толкова красиви?

* * *

Когато разговарям с Ричард, изглеждам доста самоуверена, но когато той събира войниците си, напуска дома ни и поема по пътя към Лондон, откъдето ще отплатат за Кале, съм много потисната. Дъщеря ми Елизабет ме открива да се разхождам, загърнала рамене с дебелия си пелерина, с ръце в кожен маншон, край реката, защото заскрежените брегове и заледените тръстики са в тон с настроението ми. Тя приближава, хваща ме под ръка и нагажда крачките си към моите. Сега съм по-висока от нея само с една глава, лесно ѝ е да върви в крак с мен.

— Нима вече ти е мъчно за татко? — пита тя нежно.

— Да — казвам. — Зная, че съм съпруга на войник и би трябвало да съм винаги готова да го видя как потегля, но всеки път е тежко, и мисля, че става по-трудно, а не по-лесно.

— Можеш ли да предскажеш бъдещето му? — пита тя тихо. — Не можеш ли да видиш дали ще се прибере у дома благополучно? Сигурна съм, че и този път той ще бъде в безопасност. Просто го знам.

Обръщам се и я поглеждам.

— Елизабет, можеш ли да виждаш неща от бъдещето, когато пожелаеш?

Тя леко свива рамене.

— Не съм сигурна — казва. — Не знам.

За миг се връщам към онова горещо лято, отново в стаята на моята пралеля Жана, когато тя ми показва картите и ми даде гривната с амулети, и ми разказа историята за жените от нашето семейство.

— Не е нещо, което бих ти натрапила — казвам. — Това е както дарба, така и бreme. И тези времена не са безопасни за хора, които се занимават с това.

— Не мисля, че можеш да ми го натрапиш — отвърща тя замислено. — Не мисля, че това е дар, който можеш да дадеш — нали? Просто понякога имам усещане за нещата. В Гроуби има един ъгъл, едно кътче край параклиса, и когато отида там, виждам някакво създание, жена, по-скоро призрак на жена; тя стои там, наклонила глава настрани, сякаш се ослушва да ме чуе, чака, почти сякаш търси мен. А всъщност там няма никого.

— Знаеш историите за нашия род — казвам.

Тя се засмива сподавено.

— Именно аз всяка вечер разказвам на малките историята за Мелузина — напомня ми тя. — Те я обожават, аз също.

— Знаеш, че някои жени от нашия род са наследили дарби от Мелузина. Дарбата на Зрението.

Тя кимва.

— Моята пралеля Жана ме научи на някои начини да използвам тази дарба, а после негова светлост херцог Бедфорд ме караше да работя с неговите алхимици, и изпрати една жена да ме научи на познания за билките.

— Какво правеше с алхимиците?

Като всяко дете, тя е омаяна от забранената магия. Умението да си служиш с билките е твърде обикновено за нея, тя го е усвоила от мен в помещението за дестилиране. Исква да узнае нещо за тъмните изкуства.

— Четях книгите заедно с тях, понякога разбърквах някоя смес или я наливах да се охлади. — В ума ми възкръсват спомени за ковачницата във вътрешния двор и голямото помещение, подобно на

просторна готварница, в онова крило от къщата, където загреваха и охлаждаха течности и камъни. — А негова светлост имаше голямо огледало, с което ме караше да гадая — да прозирам в бъдещето. Искаше да види бъдещето на английските владения във Франция. — Правя лек жест. — Сега се радвам, че не успях да видя ясно бъдещето. Мисля, че това щеше да му разбие сърцето. Навремето мислех, че съм го провалила, но сега смятам, че му направих добра услуга, като не прозрях ясно какво предстои.

— Но можеше да виждаш?

— Понякога — казвам. — А понякога, както с картите или заклинанията, зърваш нещо от онова, което би могло да бъде. Понякога пък показваш на себе си само собствените си желания. А понякога — макар и много рядко — можеш да вложиш сърцето си в собствените си желания и да ги сбъднеш. Да последваш мечтата и да направиш така, че тя да се осъществи.

— Чрез магия? — прошепва тя. Напълно е омагьосана от тази мисъл.

— Не зная — казвам й откровено. — Когато разбрах, че баща ти е влюбен в мен, и аз — в него, исках той да се ожени за мен, и да ме направи своя съпруга и да ме доведе в Англия, но знаех, че той няма да се осмели. Мислеше, че стоя твърде високо над него и не искаше да ме провали.

— Заклинание ли направи?

Усмивам се, спомняйки си нощта, когато извадих амулетите, но осъзнах, че нямам нужда от нищо друго освен от собствената си решителност.

— Заклинанието, молитвата и осъзнаването на желанието са все едно и също нещо — казвам. — Когато изгубиш нещо скъпоценно, отидеш в параклиса, коленичиш пред малката остъклена ниша на свети Антоний и му се помолиш да намериш изгубеното, нима по този начин не напомняш сама на себе си, че си изгубила нещо и си го искаш обратно? Какво правиш, ако не да показваш на себе си, че го искаш? Нима това не е опит да призовеш изгубеното обратно при себе си? Толкова често ми се случва, когато се моля, да си спомня къде съм оставила изгубеното, и тогава отивам да си го прибера. Отговор на молитва ли е това, или магия? Или просто казваш на себе си какво искаш, и започваш да се стремиш към него? Молитвата е същото, като

едно заклинание, а то е същото като да познаваш желанието си, което призовава предмета обратно в ума ти, и по този начин — обратно в ръката ти. Не е ли така?

— Едно заклинание ще го върне обратно при теб, няма просто да го намериш!

— Вярвам, че желанието, молитвата и заклинанието са едно и също — казвам. — Когато се молиш, знаеш, че искаш нещо: това винаги е първата стъпка. Да съобщиш на себе си, че искаш нещо, че копнееш за него. Понякога това е най-трудното. Защото трябва да имаш смелостта да познаеш желанието си. Трябва да имаш смелостта да признаеш, че си нещастен без него. А понякога трябва да намериш кураж да осъзнаеш, че твоето лекомислие или погрешна постъпка е станало причина да загубиш нещо; преди да направиш заклинание, за да си го върнеш, трябва да промениш себе си. Това е едно от най-дълбоките преображения, които могат да съществуват.

— Как?

— Да кажем, че един ден, когато се омъжиш, поискаш дете?

Тя кимва.

— Първо трябва да осъзнаеш празнотата на утробата си, на обятията си, на сърцето си. Това може да ти причини болка. Трябва да имаш куража да се погледнеш и да осъзнаеш липсата, която изпитваш. После трябва да промениш живота си, за да направиш място за детето, което не идва. Трябва да отвориш сърцето си, трябва да приготиш сигурно място за бебето. А после трябва да обмислиш копнежа и желанието си, и това може да бъде най-болезненото. Трябва да осъзнаеш копнежа си и да разбереш, че може и да не получиш каквото искаш; трябва да се изправиш пред опасността да копнееш за нещо, без да очакваш, че ще постигнеш желанието си.

— Но на теб това не ти се е случвало никога — предполага тя.

— По време на първия ми брак — казвам тихо. — Знаех, че съпругът ми няма да иска дете. Но трябваше да си позволя да знам, че съм различна от него. Копнеех за бебе и исках да бъда обичана.

— Пожела ли си го? — пита тя. — Направи ли заклинание, за да го накараш да се промени?

— Не се опитах да го променя, но трябваше да позная скръбта от това, което липсваше в живота ми. Трябваше да намеря куража да узная, че съм направила грешката да се омъжа за човек, който не ме

обичаше заради самата мен, и който не желаете да ме дари с дете, и щом осъзнах това, щом наистина осъзнах, че съм лишена от любов девица — макар и омъжена — можех да си пожелаая някой да ме обича.

— И си пожела татко.

Усмивам й се.

— И теб.

Тя поруменява от удоволствие:

— Това магия ли е?

— В известен смисъл. Магията е акт, с който караш едно желание да се сбъдне. Като молитвите, като заговорите, като билките, като налагането на волята ти върху заобикалящия те свят, когато искаш да направиш така, че нещо да се случи.

— Ще ме научиш ли? — пита тя.

Поглеждам я внимателно и замислено. Тя е дъщеря на нашия род, може би най-красивото момиче от нашата кръв. Тя притежава наследството на Мелузина и дара на Зрението. Едно от децата ми трябва да наследи картите, които ми даде пралеля ми, и гривната с амулетите — сякаш винаги съм знаела, че това ще бъде Елизабет, детето, родено от страстта, от вълшебството на билките и от моето желание. Освен това пралеля ми Жана казваше, че трябва да е най-голямото момиче.

— Да — казвам. — Сега не са подходящи времена, това са забранени умения, но аз ще те науча, Елизабет.

През следващите няколко седмици й показвам гривната с амулетите и картите, предавам й познания за билки, които няма да намери в килерите на лейди Елизабет Грей. В един мразовит ден извеждам всички по-големи деца и ги уча как да намират вода в подземни потоци, държейки в ръце обелена пръчка, да чувстват как тя се върти в дланите им. Те се смеят възхитено, когато намираме един извор в крайречната ливада, и мръсен, стар отводнителен канал, който извежда водата от конюшната.

Показвам на Елизабет как да отвори една страница от Библията си, а после да помисли и да се помоли над текста, на който попадат очите й. Давам й сладководна перла, нанизана на тънка връв, и я уча как да наблюдава люлеенето й, за да получи отговор на някакъв въпрос. И, което е по-важно от всичко останало, започвам да я уча как

да прояснява ума си, как да познае желанията си, как да преценява себе си, оставяйки настрана благосклонността и снизхождението.

— Алхимиците винаги казват, че човек трябва да бъде чист. Ти си първата съставка — казвам ѝ. — Трябва да бъдеш чиста.

Когато идва време да се прибере в Гроуби Хол, тя ми казва, че младият наследник на рода, Джон Грей, бил изключително красив млад мъж, мил и с прекрасни обноски, и че ѝ се иска той да може да я вижда като нея самата, а не просто като момиче, обучавано от майка му, една от три или четири млади жени, поверени на грижите на лейди Грей.

— Той те вижда така — уверявам я. — Вече те вижда. Просто трябва да бъдеш търпелива.

— Харесвам го толкова много — признава тя, със сведени очи и поруменели бузи. — А когато ме заговори, не казвам нищо смислено. Говоря като глупачка. Той сигурно ме мисли за глупачка.

— Не е така.

— Да му дам ли любовна отвара? Да се осмеля ли?

— Изчакай до пролетта — съветвам я. — Тогава набери малко цветове от някое ябълково дърво в овощната им градина. Избери най-красивото дърво...

Тя кимва.

— Сложи цветчетата в джоба си. А когато дървото даде плод, вземи една ябълка, дай му да изяде половината с мед, и задръж другата половина.

— Това ще го накара ли да ме обикне?

Усмихвам се.

— Ще те обикне. А цветчетата и медената ябълка ще ти дадат възможност да се занимаваш с нещо, докато чакаш.

Тя се изкикотва.

— Не сте кой знае каква заклинателка, почитаема майко.

— Когато една красива млада жена иска да омагьоса мъж, не ѝ е нужно кой знае какво заклинание — уверявам я. — Момиче като теб не трябва да прави нещо повече от това, да застане под някое дърво и да го чака да мине. Но нали помниш за пожелаването?

— Чиста по сърце — казва тя.

Заедно излизаме в конюшната. Стражът, който ще я отведе обратно до Гроуби, е възседнал коня си и чака.

— Едно последно нещо — казвам и хващам ръката ѝ, преди тя да се качи на стъпалото, за да възседне коня. Тя се обръща, за да ме изслуша. — Не отправяй проклетия — казвам ѝ. — Не изричай зложелателни думи.

Тя поклаща глава.

— Не бих го сторила. Не бих проклела дори Мери Сиърс. Дори когато тя му се усмихва, навивайки на пръст кичур от косата си, и все бърза да седне до него.

— Проклятието на зложелателството поразява както жената, която е сполетяна от него, така и онази, която го изрича. Когато пуснеш на воля в света подобни думи, те могат да излетят по-далеч от целта си — като стрела — така ми казваше моята пралеля Жана. Едно проклятие може да отиде отвъд целта ти и да навреди на друг. Една мъдра жена е пестелива с проклетията. Иска ми се да се надявам, че ти никога няма да проклинаш. — Но още докато говоря, чувствам как сянката на бъдещето надвисва над нея. — Моля се никога да нямаш повод да проклинаш — казвам.

Тя коленичи да приеме благословията ми. Полагам длан върху красивата кадифена шапчица и топлата ѝ руса глава.

— Благославям те, дъще, и дано останеш чиста по сърце и постигнеш желанията си.

Тя поглежда нагоре към мен, със светнали сиви очи.

— Мисля, че ще ги постигна!

— Мисля, че ще ги постигнеш — казвам.

ЛОНДОН

Пролетта на 1452

Докато съпругът ми е на служба като комендант на Кале, аз се връщам в двора в януарските студове, и установявам, че всички говорят за измяната на Ричард, херцога на Йорк, за когото се твърди, че готвел всеобщ бунт срещу своя братовчед, краля, заради омразата си към херцог Съмърсет.

Кралицата е твърдо решена заплахата да бъде посрещната и сразена.

— Ако той е против херцог Съмърсет, значи е против мен — казва тя. — Нямам по-добър или по-надежден приятел. А този Ричард Йоркски иска той да бъде съден за държавна измяна! Знам кой е изменникът! Ето, той най-сетне разкрива картите си и признава, че е против краля.

— Единственото му искане е великите лордове да се застъпят за него пред краля — отбелязвам спокойно. — Иска те да изложат исканията му пред краля. А междувременно се кълне във вярност към него.

Тя хвърля манифеста, който Йорк е разпратил из главните градове на кралството, на масата пред мен:

— Кого според теб има предвид той тук? Йорк казва, че кралят е заобиколен от врагове, съперници и зложелатели. Напада съветниците на краля. Има предвид теб, и съпруга ти, както Съмърсет и мен.

— Мен?

— Жакета, той ме обвинява, че съм била любовница на Уилям дьо ла Поул; мислиш ли, че няма да нарече теб вещица, без да му мигне окото?

Усещам как стаята притихва и става много студена. Слагам ръка на корема си, сякаш за да защита новия живот вътре. Придворните дами, които са достатъчно близо да ни чуят, вдигат поглед към мен, с широко разтворени очи, но не казват нищо.

— Той няма повод за такова обвинение — казвам тихо, макар да чувам как сърцето ми блъска като чук. — Самата вие знаете, че никога не бих се занимавала с подобни неща. Не използвам билки за друго, освен за да лекувам близките си. Дори не се допитвам до знахарки. Не чета нищо, освен позволени книги, не говоря с никого...

— Той няма основание да казва каквото и да било — заявява тя. — Какво основание има да говори против Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет? Против мен? Но не забравяйте, че той е мой враг, а също и ваш. И че ако може да ви унищожи, ще го стори, просто за да ме наскърби.

Тя сяда до огнището, а аз прочитам манифеста по-внимателно. Йоркският херцог настоява Едмънд Боуфорт да бъде обвинен в държавна измяна и арестуван. Предупреждава срещу лоши съветници, които са се събрали около кралицата, родени в чужди страни съветници, зложелатели. Всъщност там не се казва нищо конкретно срещу мен. Но аз не мога да пропъдя познатото пулсиране на страха.

* * *

Заплахата, надвиснала над неговия приятел Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, подтиква краля към войнственост. Нищо друго не би го разбудило, освен заплаха, отправена към обичния му братовчед. Изведнъж той става деен, храбър, решителен. Заявява непоколебимата си вяра в Едмънд Боуфорт и другите си съветници. Обявява, че Ричард, херцогът на Йорк, е бунтовник, и настоява да започне набиране на войска от всички градове, графства и области. Армията на краля се събира от всички части на кралството. Макар да твърдят, че никой не иска да подкрепи Йоркския херцог, неговите приближени и онези, които споделят омразата му към Едмънд Боуфорт по свои лични причини, се стичат под знамето му и започват на свой ред да създават армия.

Хенри отново поръчва да му донесат доспехите, бойният му кон отново е оседлан. Конярите подхвърлят на знаменосеца му, че отново ще излезе за една хубава едnodневна разходка, и го уверяват, че ще му държат вечерята топла, защото щял да се върне преди залез-слънце, но лордовете от съвета и предводителите на войската не се смеят.

Кралицата и дамите от нейната свита слизат до заскрежената морава за турнири в Уестминстър, за да видят как шествието на лордовете преминава, когато те потеглят да се бият с Йоркския херцог.

— Искан ми се съпругът ви да беше тук да го подкрепи — казва ми тя, докато кралят възсяда едрия си сив боен кон, със знамето пред него и с короната върху шлема. Изглежда много по-млад от трийсетте си години, с блеснал и нетърпелив поглед; усмивката му, когато махва с ръка на Маргарет, е развълнувана.

— Бог да го пази — казвам, мислейки си за закоравелия в битки четирийсетгодишен Йоркски херцог, който събира собствените си войници.

Тръбите изсвирват гръмко, барабанчиците започват да отмерват ритъма на марша, конницата потегля първа, със знамена, сияещи ярко на слънчевата светлина, с блестящи доспехи, конските копита трополят гръмко по калдъръма, след тях се задават стрелците, а след тях — копиеносците. Това е само малка част от силите на краля; десетки хиляди мъже очакват заповедите на краля в Блекхийт. Неговите съветници са му събрали могъща армия. От там той ще потегли на север, за да се изправи срещу бунтовния херцог.

Походът така и не се осъществява. Ричард, херцогът на Йорк, влиза в кралската палатка и коленичи пред своя крал, като отправя искрена молба кралят да отпрати своя фаворит херцог Съмърсет, и изрежда неговите провинения: загубата на земите във Франция, позорното предаване на Руан, и накрая — вероятното унищожение на гарнизона в Кале, благодарение на себичното заграбване на командването от страна на херцога, което със сигурност ще доведе до провал.

Не може да стори повече, не може да каже повече.

— Не ни е грижа — казва ми Маргарет, докато реша косата ѝ с четка преди лягане същата вечер. — Не ни е грижа какво мисли той за Едмънд Боуфорт, не ни е грижа какво казва за Кале, за мен или за теб. Той разбра, че е победен, когато събрахме армия, три пъти по-голяма от неговата. Разбра, че ще трябва да си вземе думите назад. Разбра, че ще трябва да ни помоли за прошка. Той е разгромен. С неговия бунт е свършено. Ние го сломихме.

Не казвам нищо. Херцогът наистина пада публично на колене пред краля и се заклева никога повече да не събира войници. Страната

вижда, че кралят е обичан, а херцогът не. Народът се убеждава, че Едмънд Боуфорт е непобедим, а Йоркският херцог е разгромен.

„Не се съмнявам, че херцогът привидно се разкайва; съмнявам се обаче, че на недоволството му е сложен край“, пише ми Ричард от Кале.

Във всеки случай кралската двойка е обединена в радостта си. Маргарет се отнася с младия си съпруг така, сякаш се е завърнал като победител от страховита война. „Той потегли като на битка“, оправдава се тя пред мен. „И аз вярвам, че ако се беше стигнало до битка, той щеше да е начело. Беше начело на армията си и не побягна към Кенилуърт“.

Кралят придобива навика да излиза всеки ден на кон, в красиво гравирани доспехи, сякаш да подчертае, че е готов за всичко. Едмънд Боуфорт се връща от Кале и язди редом с него, красивото му смугло лице е обърнато внимателно към краля, той се съгласява с всяка негова дума. Дворът се мести в Уиндзор, и в изблик на щастие кралят заявява, че ще помилва всички, за всички престъпления.

— Защо не арестува виновниците и не ги обезглави? — настоява Маргарет. — Защо ще ги помилва?

Явно това е неговият избор. След като издава заповеди за помилване на всички бунтовници, новото му войнствено въодушевление се излива в предложение за експедиция — да замине за Кале и да използва гарнизона като база, за да завладее отново английските земи във Франция. За краля това ще означава да тръгне по следите на своя по-смел баща, за Едмънд Боуфорт означава възможност да възстанови репутацията си. Очаквах кралицата да е развълнувана от мисълта за новата кампания на Боуфорт и краля, но я намирам в покоите ѝ да бode неумело с иглата по някаква бродерия, със сведена глава. Когато ме вижда, тя се размърдва на стола си и ме вика да дойда при нея.

— Непоносимо е за мен той да поема такъв риск — казва ми тихо. — Непоносимо е да си го представя в битка.

Аз съм изненадана и доволна от вълнението ѝ.

— Нима изпитвате толкова нежни чувства към негова светлост краля? — питам с надежда. — Знам, че за мен също е непоносимо, когато Ричард тръгва на война.

Тя извързва красивата си глава от мен и ме поглежда така, сякаш съм казала нещо твърде глупаво, за да ми отговори.

— Не. Не той. Едмънд, Едмънд Боуфорт. Какво ще стане с нас, ако той пострада?

Поемам си дъх.

— Такива са рисковете на войната — казвам. — Може би е редно Ваша светлост да поръча специална литургия и да отправи молитва към Бог да се застъпи за безопасността на краля.

Тя засиява при мисълта за това.

— Да. Можем да го направим. Би било ужасно, ако нещо му се случи. Той няма да остави друг наследник, освен Ричард, херцога на Йорк, а аз по-скоро сама бих умряла, отколкото да видя как Йорк наследява трона след всичко, което каза и направи. А ако овдовея, никога няма да се омъжа отново, защото всички ще смятат, че съм безплодна. — Тя поглежда накриво към моето наедряло тяло. — Вие не знаете какво е — казва. — Да чакаш, да се надяваш и да се молиш, но никога, никога да не получаващ знак, че ще имаш дете.

— Още ли няма никакъв признак? — питам. Надявах се, че тя може би чака дете, че войнственият отскоро крал може да е станал подобър съпруг от преди.

Тя поклаща глава.

— Не. Никакъв. А ако кралят тръгне на война, на бойното поле той ще се изправи срещу моя чичо, краля на Франция. Ако Хенри се оттегли или отстъпи, всички ще ни се присмиват.

— Той ще има добри пълководци на бойното поле — казвам. — Щом стигне в Кале, Ричард ще му намери силен знаменосец, за да го пази.

— Ричард беше до него и преди, когато той трябваше да се изправи само пред Джак Кейд и някаква паплач — казва тя. — Срещу един нищожен предводител на шайка ратаи с вили за сено. Тогава ти не видя краля, Жакета, той беше обзет от ужас. Беше уплашен като момиче. Никога не съм го виждала да язди толкова бързо, както когато напуснахме Лондон. — Тя затулва устата си с ръка, сякаш за да възпре думите, които могат да прозвучат като измяна. — Ако побегне пред френския крал, ще бъде посрамена докрай — допълва много тихо. — Всички ще узнаят. Всичките ми близки ще узнаят.

— Приятелите му ще бъдат до него — казвам. — Те са мъже, които са свикнали да воюват. Съпругът ми, и Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет.

— Едмънд се закле да спаси Кале — казва тя. — А той безспорно е мъж, който държи на думата си. Той ми се закле, падна на колене и ми се закле, че никой няма да ме обвинява за загубата на Кале, че той ще задържи града за Англия и за мен. Каза, че това ще бъде неговият подарък за мен, също като дреболиите, които имаше навика да ми подарява. Каза, че ще поръча да изработят златен ключ и ще мога да го нося в косата си. Ще отплават през април.

— Толкова скоро?

— Кралят нареди на гарнизона в Кале да изпрати всичките си кораби, за да го преведат през Ламанша. Потегля с голяма войска и с хиляда моряци на корабите. Казва, че със сигурност ще потегли през април.

Поколебавам се.

— Знаете, че щом събере флота си, той трябва незабавно да замине — казвам внимателно. — Много е трудно да задържиш сплотена една чакаща войска.

Кралицата няма представа, че говоря за една година от живота ни, която двамата с Ричард пропиляхме на кея в Плимът, очаквайки нейният съпруг да направи онова, което бе обещал. Няма представа какво ни струваше това.

— Разбира се — казва тя. — Едмънд Боуфорт положително ще събере корабите, и тогава кралят ще замине. Знам, че Едмънд ще го пази.

Разбирам, че Едмънд Боуфорт напълно е заел мястото на Уилям дьо ла Поул в привързаността на младата кралска двойка. Кралят винаги е имал нужда от някой мъж, който да го насочва, страхува се, когато няма до себе си никого. А кралицата е самотна. Толкова е просто.

— Милорд Боуфорт ще отведе краля в Кале; слава богу, че можем да разчитаме на него.

ЗАПАДНА АНГЛИЯ

Лятото на 1452

Но той не заминава. Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, нарежда на съпруга ми да събере флот в Кале и да дойде с него през Ламанша, за да придружи краля до Франция за началото на военната кампания. В Кале Ричард събира флота и чака заповед да изпрати корабите да доведат английската армия на френския бряг, но пролетта идва и отминава, а заповедта така и не пристига.

Оттеглям се в усамотение преди раждането в Графтън, щастлива от мисълта, че Ричард няма да тръгне на поход тази година, и наистина, се оказвам права за бебето си, винаги познавам за моите бебета. Държа венчалния си пръстен, окачен на конец, над заобления си корем, и когато той се залюлява в посока на часовниковата стрелка, бебето е момче, а ако е момиче, пръстенът се завърта в кръг обратно на стрелката. Това е простонародно гадание, суеверие и глупост, в която знахарките вярват, а лекарите отричат. Аз също се усмихвам и казвам, че това са глупости, но гаданието никога не се е оказвало погрешно. Кръщавам новороденото мъниче Елинор, слагам я в дървената люлка, в която вече съм люляла девет от децата на Ричард, и му пиша, за да му съобща, че си има момиченце, че тя има неговата тъмна чуплива коса и сините му очи, и че той трябва да вземе разрешение да напусне Кале, да си дойде у дома и да види новородената си дъщеря.

Той не идва. В гарнизона са обезпокоени от появата на Бургундския херцог, който събира войските си наблизо; боят се, че той може да ги обсади. Макар че Ричард е само отвъд Ламанша, а Кале е отдалечен само на един ден плаване от английските брегове, имам чувството, че сме разделени отдавна, че той е много далече.

Една нощ в детската стая, докато дойката вечеря в залата долу, аз седя с новородената си дъщеря и я гледам как спи в люлката си, изваждам картите на пралеля ми от кесията, закачена на колана ми, и ги разбърквам, сека ги, вземам една и я слагам върху бродираната

завивка в люлката на бебето. Искам да знам кога ще видя Ричард отново, искам да знам какво ми готви бъдещето.

Това е Глупакът, селянин с тояга на рамо, с широко зейнала торба на края й, лишен от богатство, но изпълнен с надежди. В другата си ръка носи тояжка, за да крачи с нейна помощ по пътя напред. Едно куче дърпа панталоните му — това са ниските инстинкти, които го дърпат назад, отдалечават го от съдбата му, но той продължава нататък. Продължава да се опитва. Това е карта, която казва на питащия да върви напред с надежда, че може да постигне велики неща, че човек трябва да потегли, изпълнен с кураж, дори ако е глупаво да се надява. Но онова, което привлича погледа ми, е бялата роза, която човекът носи затъкната в шапката си. Седя дълго време, с картата в ръка, питайки се какво ли означава да бъдеш авантюрист с бяла роза на шапката.

Когато се връщам в двора, питам кралицата дали Ричард може да се прибере у дома, но тя и кралят са разстроени от вести за беди, дребни бунтове и прояви на недоволство във всички графства около Лондон. Това са все същите стари оплаквания, надигащи се отново и отново. Джак Кейд беше заловен и изпратен на смърт, но неговите въпроси така и не получиха отговор, а хората все така повтарят исканията му — за правосъдие, за законност, за справедливи данъци и за край на властта на фаворитите в двора. Хората от Кент се отзовават на призива на друг безименен предводител и настояват кралят да отпрати фаворитите си, които грабят богатствата на короната и му дават лоши съвети, мъжете от Уорикшър се вдигат на оръжие, като твърдят, че Джак Кейд е още жив и ще ги води. Кралят, глух за всички оплаквания, потегля на лятно пътуване, твърдо решен да издава присъди за държавна измяна, а където и да отиде той; Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, негов най-близък спътник и довереник, винаги язди редом с него — по време на пътуванията на юг и на запад, до Ексетър. Заедно издават присъди срещу хора, чието единствено провинение е че са възроптали срещу влиянието на херцога.

Хората, изправени сега на съд, са същите, които роптаеха, че на техните земи са разквартирувани войски, същите, които заявяваха, че трябва да потеглим към Гаскония и да я завоюваме отново, които се гневяха заради позорното изоставяне на армията в Плимът. Те виждаха онова, което в този двор отказват да видят — лекомисленото

разточителство при създаването на една армия, а после — оставянето ѝ да безделничи. Сега ще умрат, задето са облекли видяното в думи. Не са казали нищо повече от онова, което си казахме Ричард и аз, когато моряците изчерпаха търпението си, а войниците изядоха всичките си запаси. Но тези мъже са го изrekli на глас, когато са ги подслушвали шпиони, и сега ще умрат, защото кралят внезапно загърбва всеопрощаващите си настроения, нравът му се завърта около собствената си ос и внезапно разкрива своята тъмна страна.

— Жалко е, че трябва да вършим тези неща — отбелязва пред мен Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, когато ме среща да се връщам бавно от параклиса към покоите на кралицата в Ексетър. — Но вие не трябва да се натъжавате от греховете на тези хора от провинциите, милейди.

Хвърлям поглед към него: изглежда искрено загрижен.

— Видях какво им струваше експедицията, която така и не отплава — казвам кратко. — Съпругът ми беше този, който разквартирува войниците на тяхна земя. Още тогава виждахме, че им е тежко. А сега ще трябва да платят още.

Херцогът хваща дланта ми и я пъха в сгъвката на ръката си.

— Вие също платихте висока цена — казва съчувствено. — Знам, че беше тежко за вас, и за вашия съпруг, лорд Ривърс.

Няма по-добър военачалник в Англия, по-надежден човек, който би могъл да удържи Кале. Не се съмнявах, че е направил всичко по силите си, за да поддържа армията в готовност.

— Да — казвам. — Ще направи всичко по силите си и в Кале, но ако кралят не изпрати пари, за да се плати на войската, гарнизонът ще се обърне срещу нас. Точно както Кент се обърна срещу нас, точно както Девън се обръща срещу нас сега.

Той кимва.

— Опитвам се, милейди — казва, сякаш носи отговорност пред мен. — Можете да кажете на съпруга си, че никога не е далече от мислите ми. Аз съм градоначалник на Кале, никога не забравям своя дълг към съпруга ви и към гарнизона. В хазната няма пари, а дворът се отдава на разточителство; всеки път, когато се местим някъде, харчим едно малко състояние, а кралят, Бог да го благослови, иска да получава всички приходи на хазната за колежите, които строи за слава на бога, и за приятелите си, които се стремят към собствена слава. Но се опитвам

да удовлетвори исканията на краля и да не допусна вашият съпруг и неговият помощник лорд Уелс да останат без средства в Кале.

— Радвам се за това — казвам тихо. — Благодаря ви от негово име.

— А сега изпращаме експедиция в Бордо, както обещахме — казва той бодро.

— Бордо? — изричам вцепенено. — Пак Бордо?

Той кимва:

— Трябва да подкрепим англичаните във Франция — казва. — Победени са от французите, но се заричат, че ще им се опълчат и ще отворят портите на Бордо пред нас, стига да успеем да доведем там армия. Можем да завладеем отново земите, които изгубихме. Ще изпратя Джон Талбот, граф Шрусбъри. Вие го помнете добре, разбира се.

Джон Талбот беше един от най-преданите и доверени командири на първия ми съпруг, прочут със светкавичните нападения и пълната си, безпощадна решимост за победа. Но той е вече стар, а след като беше пленен и освободен от французите, даде свещен обет никога повече да не вдига оръжие срещу френския крал.

— Със сигурност е твърде стар да отива на война — казвам. — Трябва да е поне на шейсет.

— Шейсет и пет — усмихва се херцогът. — По-готов за битка и по-смел от всякога.

— Но той беше освободен от французите при определени условия. Обеща да не се сражава повече срещу тях. Как бихме могли да изпратим него? Той е толкова почтен човек — нима ще замине?

— Дори самото му присъствие ще вдъхне кураж на хората — предрича той. — Той ще язди начело. Няма да носи сабята си, но ще язди пред тях. Това е славно дело, и аз ще се погрижа да бъде подкрепен с добра армия. Правя всичко по силите си, лейди Ривърс. Правя най-доброто, което мога. — Вдига ръка, за да целуне пръстите ми, отпуснати в сгъвката на лакътя му — вежлив, необичаен жест. — За мен е удоволствие да ви служа, лейди Ривърс. Бих искал да ме смятате за свой приятел.

Поколебавам се. Той е обаятелен мъж, красив мъж, а в интимния му шепот има нещо, което би накарало сърцето на всяка жена да забие малко по-бързо. Не мога да се сдържа и отвърщам на усмивката му.

— Смятам ви за такъв — казвам.

* * *

Пътуваме на запад, през враждебни земи, където хората не могат да печелят достатъчно, за да си плащат данъците, и приемат пристигането на нашия разточителен двор като допълнително бреме; тогава научаваме, че Елинон Кобам, някогашната херцогиня на Глостър, е умряла в своята тъмница в замъка Пийл на остров Ман. Умряла в мълчание, от скръб и самота; не ѝ позволили да отнеме сама живота си бързо и чисто, като се хвърли от бойниците или пререже с кинжал вените на китките си. Не и позволили да води истински живот, но не и позволили и смърт. Сега се говори, че духът ѝ витае из замъка в образа на едро черно куче, което тича нагоре-надолу по стълбите, сякаш търси откъде да излезе.

Съобщавам на кралицата, че Елинон Кобам е мъртва, но не казвам, че според мен Елинон беше жена като самата Маргарет, жена като мен: жена, която очаква да се издигне високо в света, която може да види ясно света и желае да го принуди да се преклони пред нейната воля; която не може да върви спокойно с дребните стъпки на скромна жена, нито да преклони глава пред авторитета на мъжете. Не казвам, че видях черното куче, когато най-напред срещнах херцогинята, и усетих зловонния му дъх под парфюма ѝ. Съжалявам за херцогинята и потръпвам леко, когато си помисля, че я хвърлиха в тъмница, задето се занимаваше с неща, на които се бях посветила и аз, задето търсеше познанието, което аз бях усвоила, и защото беше жена, притежаваща собствена сила: точно като мен.

Това лятно пътуване не е весела обиколка, радостно преминаване на един крал през неговото кралство в най-хубавите дни от годината; влизането ни във всеки град е белязано с горчивина, защото гражданите и духовниците излизат да приветстват краля с „добре дошъл“, а после откриват, че той е дошъл, за да раздаде правосъдие в залата на техния градски съвет, и да призове техни приятели да отговорят на различни обвинения. Човек може да бъде обвинен в държавна измяна заради една небрежно изречена дума, обикновена кръчмарска свада се определя като бунт. Когато бъдат обвинени и

застанат на подсъдимата скамейка, хората биват убеждавани да назоват и други, надига се истински вихър от злоба, клюки, а после и обвинения. Влизаме в самите владения на Ричард, херцог Йорк, дивите, красиви земи по пътя за Уелс, и кралят съди неговите наематели, арендатори и васали. Кралицата тържествува, задето по този начин хвърлят ръкавица на Йоркския херцог. Едмънд, херцог Съмърсет, ликува, че макар Йорк да го обвини в държавна измяна, сега кралският двор е на прага му и призова на съд собствените му арендатори точно за същото престъпление.

— Той ще бъде извън себе си! — заявява Едмънд пред кралицата и те се смеят заедно като деца, които удрят с пръчки по клетката на мечка от пътуваща менажерия, за да я накарат да ръмжи. — Открих един стар селянин, който е готов да каже, че чул как херцогът заявява, че Кейд само казвал онова, което повечето хора мислят. Това е държавна измяна. Познавам един съдържател на кръчма, който твърди, че Едуард, граф Марч, неговият син и наследник, смята краля за слабоумен. Ще го призова в съда и кралят ще узнае какво се осмелява да говори срещу него родният син на херцога.

— Ще забраня на краля да отсяда в дома на Йорк, замъка Лъдлоу — казва кралицата. — Ще откажа да отида там. Ще се държа хладно с херцогиня Сесили. И вие трябва да ме подкрепите.

Едмънд Боуфорт кимва:

— Можем да отседнем при монасите кармелити — казва той. — Кралят винаги е обичал да отсяда в манастири.

Тя се размива, като отмята глава назад, така че дантелата от високата ѝ диадема леко докосва бузата му. Лицето ѝ е пламнало и зачервено, очите ѝ блестят.

— Наистина обича манастирите — съгласява се тя.

— Искрено се надявам да имат добри певци — казва той. — Толкова обичам църковни песнопения. Мога да ги слушам по цял ден.

Тя надава лек, писклив смях, и го плясва по ръката:

— Достатъчно, достатъчно!

Изчаквам го да си отиде, но ми се струва, че би останал по-дълго, ако някой не беше дошъл от покоите на краля и не беше казал, че кралят пита за него. Тогава той си тръгва, като ѝ целува ръка, задържайки устни над нея.

— Ще ви видя на вечеря — прошепва той, — макар че, разбира се, ще види всички ни на вечеря, — а после си тръгва, като набързо ми се усмихва и ми намига, сякаш сме близки приятели.

Сядам до нея и хвърлям поглед наоколо, за да се уверя, че никоя от другите й дами не е достатъчно близо, за да ме чуе.

Отседнали сме в замъка Колдуел край Кидърминстър, а тук дори най-хубавите покои са малки; половината дами на кралицата шият в друго помещение.

— Ваша светлост — подемам внимателно. — Херцогът е красив мъж и приятен компаньон, но е добре да внимавате да не ви виждат, че се наслаждавате прекалено много на компанията му.

Тя ми хвърля кос, развеселен поглед.

— Значи си на мнение, че той ми отделя прекалено много време?

— Да, така мисля — казвам.

— Аз съм кралица — отбелязва тя. — Естествено е мъжете да се събират около мен, надявайки се на една усмивка.

— На него не му се налага да се надява — казвам направо. — Той получава усмивките ви.

— А нима вие не се усмихвахте на сър Ричард? — пита тя остро. — Когато той не е бил нещо повече от обикновен рицар в домакинството на вашия съпруг?

— Знаете, че съм го правила — казвам. — Но тогава бях вдовица, и то все пак вдовица на херцог с кралска кръв. Не бях омъжена жена и кралица.

Тя се изправя на крака толкова бързо, че се изплашвам да не съм я оскърбила, но тя ме хваща за ръка и ме издърпва със себе си в своята спалня, затваря вратата след себе си и опира гръб в нея, така че никой да не може да влезе.

— Жакета, виждаш живота ми — казва тя пламенно. — Виждаш съпруга ми. Чуваш какво говорят за него, знаеш какъв е. Виждаш го как щедро помилва херцога, сякаш е самият папа, но осъжда разни нещастници за държавна измяна. Знаеш, че той не дойде в спалнята ми през първата седмица след венчавката ни, защото изповедникът му каза, че трябва да поддържа светостта на брака ни. Знаеш, че той е човек с меланхоличен темперамент: хлад и влага бележат нрава му.

Кимвам. Неоспоримо е.

— А Съмърсет е огнен мъж — промълвява тя. — Той потегля начело на армии, командва войници, виждал е битки, той е пламенен и страстен човек. Мрази враговете си, обича приятелите си, а за жените... — тя потръпва леко. — За жените е неустоим, всички го казват.

Вдигам ръце към устата си. Бих предпочела да затуля с тях ушите си.

— Няма да бъда първата жена на света, която има красив обожател — казва тя. — Аз съм кралица, половината двор е влюбен в мен, такъв е светът. Мога да си позволя да имам красив рицар.

— Не, не можете — възразявам й. — Не можете да му се усмихвате. Не можете да му оказвате никакво благоволение, абсолютно нищо, не бива да му давате дори позволение да ви обожава от разстояние, не и преди да родите син и наследник на краля.

— А кога ще стане това? — пита тя. — И как ще се случи? Омъжена съм от седем години, Жакета. Кога ще ми направи дете? Знам дълга си не по-зле от всяка друга жена. Всяка нощ отивам в леглото и лягам под студените завивки, чакайки го да дойде. През някои нощи той не идва изобщо, в други нощи идва и прекарва нощта, молейки се на колене в долния край на леглото. Цялата нощ, Жакета! Какво очакваш да направя?

— Не знаех, че е толкова лошо — казвам. — Съжалявам. Нямах представа.

— Сигурно знаеш — казва горчиво тя. — Лъжеш. Знаеш, всичките ми дами знаят. Идваш да ни събудиш сутрин, а ние лежим един до друг, сякаш сме мъртви каменни изваяния върху собствените си гробници. Заварвала ли си ни някога да лежим в прегръдките си? Чувала ли си ни някога да викаме през вратата: „Не сега! Ела по-късно!“ Трябва само да го погледнеш, и ще разбереш. Нима можеш да си представиш, че е пламенен и страстен мъж, който ще ме дари със силен син? Ние дори не успяваме да измачкаме чаршафите.

— О, Маргарет, толкова съжалявам — казвам нежно. — Разбира се, не мислех, че е особено пламенен. Но все пак предполагах, че идва в леглото ви и изпълнява дълга си.

Тя свива рамене и казва с горчивина:

— Понякога — да. Понякога се надига от молитвите си, прекръства се, и прави немощно усилие. Можеш ли да си представиш

какво е чувството? Той не влага в това сърцето си, то е почти поужасно от нищо — акт по задължение. Това смразява кожата ми, извиква тръпки по кожата ми. Гледам те, Жакета, и те виждам с бебе в утробата всяка година, виждам как те гледа Ричард, и как крадешком се измъквате рано от вечеря, за да бъдете заедно, дори сега, и знам, че за мен не е същото. За мен никога няма да е същото.

— Съжалявам — казвам аз.

Тя извъръща лице и разтрива очи.

— За мен не е същото. За мен никога няма да бъде същото. Никога няма да бъда обичана, както си обичана ти. И ми се струва, че у мен нещо умира, Жакета.

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Есента на 1452

През есента се оттеглям от двора, за да прекарам известно време с децата си и да се уверя, че земите ми в Графтън Манър са добре поддържани, а арендаторите ми си плащат рентата и не шушукат тайно против краля. Радвам се, че съм далеч от кралския двор. Установявам, че в отсъствието на Ричард се дразня от постоянните флиртове и трепети на придворните дами, а не ми се нрави и новата отмъстителност, която виждам да се заражда у краля. Херцог Съмърсет казва, че кралят упражнява властта си, вживява се в съзнанието за своето величие, но аз не мога да се възхищавам на това. Наричат пътуването му „жътва на глави“ и казват, че всяко лято той ще обикаля из графствата, в които хората са въстанали срещу него, или дори само са говорили против него, и ще отсъжда като съвременен Соломон. Изглежда, че с еднаква наслада раздава великодушни помилвания и издава сурови присъди; и никой не може да знае, когато бива призван пред краля, дали ще се срещне със светец или с тиранин. Някои мъже са извеждани пред него голи и с оглавници на шията, и когато вижда техния позор и безсилие, той ги помилва просълзен, като им позволява да му целуват ръцете и се моли с тях. Когато една старица го предизвиква с проклетие, отказвайки да се признае за виновна в каквото и да било, тя бива обесена. Кралят плаче и в този случай, скърбейки заради грешницата.

Радвам се и че съм далеч от покоите на кралицата, където ми се налага да наблюдавам как стават все по-близки с Едмънд Боуфорт. Нуждата на краля от тях ги кара да бъдат заедно през цялото време, а това означава, че Маргарет, все още съвсем млада, двайсет и две годишна жена, е постоянно в компанията на този мъж, който господства над Англия, който съветва съпруга ѝ, и утешава нея. Разбира се, тя го обожаваше, собственият ѝ съпруг го възхвалява като самото олицетворение на съвършен лорд. Той е най-красивият мъж в двора, наричат го защитник на Англия, и явно е влюбен в нея. Следи я

с поглед, когато тя минава наблизо, шепне в ухото ѝ, хваща ръката ѝ дори под най-дребен предлог, и се настанява до нея; той е неин партньор в игрите, неин спътник в разходките, язди редом с нея. Тя, разбира се, знае, че няма право да изпитва към него нищо повече от уважение и роднинска привързаност. Но тя е млада и страстна жена, а той е прелъстителен мъж. Мисля, че няма сила на света, която би я възпряла да го търси с поглед, да се усмихва, когато го види, и просто да сияе от радост, когато той сядва до нея и започва да шепне в ухото ѝ.

Колкото до краля — той се уповава на херцога, сякаш Едмънд е единствената му утеха и гарант за душевен мир. Още от въстанието на Джак Кейд, когато побягна от Лондон, кралят не може да се почувства в безопасност в собствената си столица, нито в някое от южните графства. Може само да минава през тях всяко лято, давайки с бесилките израз на озлоблението си към хората, но знае, че не е обичан. Чувства се в безопасност единствено в средните земи на Англия, в Лестър, Кенилуърт и Ковънтри. Разчита на Едмънд Боуфорт да го успокоява, че — въпреки всички външни признаци — всичко е наред. Едмънд му казва, че той е обичан, че хората са му предани, придворните и слугите — честни, Кале — подсигурен, и че със сигурност ще си възвърнем Бордо. Списъкът е успокояващ, а Боуфорт е убедителен. Възторженото му сладкодумие прелъстява и краля, и кралицата. Кралят въздига Едмънд до небесата като свой единствен надежден съветник, възхвалява го като човека, чието военно умение и храброст ще ни спасят от големи и дребни бунтовници. Смята, че Едмънд може да се справи с парламента, че Едмънд разбира Камарата на общините, а кралицата през цялото време се усмихва и казва, че Едмънд наистина е голям приятел и на двамата, и че ще излезе на езда с него на другата сутрин, докато кралят се моли в своя параклис.

Научила се е да бъде предпазлива — знае достатъчно добре, че е наблюдавана през цялото време и че хората я съдят сурово. Но удоволствието, което изпитва от неговата компания, и неговата скрита страст към нея, са очевидни за мен; а това е достатъчна причина да ме накара да се радвам, че напускам един двор, криещ такава опасна тайна.

Ричард най-после ще се прибере у дома при мен, праща ми вест, че е на път. Ще празнуваме женитбата на Елизабет. Тя е на петнайсет, готова е за женитба, и младежът, когото ѝ бях избрала мислено, чието

име нашепнах на новата луна, е намерил смелост да говори с майка си за нея.

Самата лейди Грей ми писа с предложението синът ѝ Джон да се ожени за дъщеря ни. Знаех, че ако Елизабет остане в къщата им известно време, Джон Грей ще се влюби в нея, а родителите му ще оценят изгодата от брака. А тя откъсна ябълковия цвят и му даде да яде от плода. Тя е повече от хубава, тя притежава истинска красота; а лейди Грей не би отказала на любимия си син каквото и да било. Освен това, както предвидих, лейди Грей е решителна жена, която знае какво иска, владетелка в собствените си земи, кралица в своето графство, и щом се зае с обучението на моята дъщеря, скоро се убеди, че е трудно да се намери момиче с по-добри обноски. Научи я как да поддържа килерите, как да подрежда помещението за завивките. Обясняваше ѝ колко са ценни добре обучените прислужнички, водеше я в мандрата да гледа как бият прочутото масло от Гроуби и обират каймака. Научи я как да води книгите със сметки и да пише вежливи писма на роднините на семейство Грей из цялата страна. Изкачваха се заедно по малкото възвишение, което наричат Тауър Хил, оглеждаха акрите земя на семейство Ферърс, а лейди Грей бе отбелязала, че получила всичко това след смъртта на баща си, донесла го на сър Едуард, когато се оженили, а сега любимият ѝ син Джон ще го наследи.

Елизабет, която знаеше достатъчно добре и преди това как да управлява домакинство, която знаеше как да приготвя билкови отвари, а всъщност знае и как трябва да се отглеждат и кога да се берат, която познава свойствата на сто растения и може да извлече отровата от тях — тя е моя дъщеря, в крайна сметка — имаше здравия разум и добрите обноски никога да не поправа господарката на къщата; просто се учеше как се правят нещата в Гроуби. Разбира се, тя вече знаеше как трябва да се сгъват завивки и как се обира каймак, знаеше как една дама от графството трябва да ръководи прислужничките си, всъщност има познания, за които лейди Грей не може и да мечтае: защото е научила от мен как се ръководи кралски двор и какъв беше церемониалът в кралските дворове на Франция и Люксембург. Но прие заповедите на жената, която ще бъде нейна свекърва, както се полага на възпитано младо момиче, и във всяко отношение си даваше вид, че е нетърпелива да усвои правилния начин, по който трябва да се вършат нещата: начина, по който те се правят в Гроуби. Накратко, докато

береше и сушеше билките в килерите на Гроуби, докато приготвяше масло, лъскаше среброто и надзираваше рязането на тръстиките, които се разхвърлят по пода, дъщеря ми омагьоса суровата господарка на Гроуби, точно както бе очаровала наследника на рода.

Това е добър брак за нея. Замислях го от години. Тя има моето име и положението на баща си в нашето графство, но почти никаква зестра. Службата при този крал не ни донесе състояние. Изглежда, че тя е доходоносна само за онези лордове, които вземат васалните си имоти и не вършат нищо. Онези придворни, които не правят нищо, освен да съчувстват на краля и да заговорничат със съпругата му, могат да получат голяма облага, както личи по богатите земи, които бяха дадени на Уилям дьо ла Поул, и изключителното богатство, на което Едмънд Боуфорт се радва сега. Но съпругът ми отведе шейсет копиеносци и близо шестстотин стрелци с лъкове със себе си в Кале, всички — обучени под негово командване, всичките — облечени в ливреята на нашия дом, и всичките — платени от нас. Хазната обеща да ни възстанови разходите, но със същия успех могат да датират пръчиците с резките за отбелязване на сумите за Деня на Страшния съд; защото по-скоро мъртвите биха се надигнали от гробовете си, отколкото в хазната да ни възстановят напълно парите срещу представянето на тези пръчици. Имаме ново име и красива къща, имаме влияние и репутация, ползваме се с доверието както на краля, така и на кралицата, но пари — не, никога нямаме пари.

С този брак моята Елизабет ще стане лейди Грей от Гроуби, господарка на доста голяма част от Лестършър, собственица на Гроуби Хол и на другите големи имоти в семейство Грей, сродница на цялата фамилия Грей. Това е добър род, ще ѝ даде добри възможности, те са твърдо на страната на краля, и яростни противници на Ричард, херцог Йорк, така че няма опасност дъщеря ни да се озове в лагера на противника, ако спорът между Йоркския херцог и неговия съперник, херцог Съмърсет, се ожесточи.

Елизабет трябва да потегли за сватбата си от нашата къща с баща си и мен, и с всичките си братя и сестри, с изключение на двете бебета. Но Ричард още не е у дома.

— Къде е баща ми? — пита ме тя в навечерието на тръгването ни. — Ти каза, че ще е тук още вчера.

— Ще дойде — казвам спокойно.

— Ами ако са го забавили? Ако не може да вземе кораб? Ако морето е твърде бурно за плаване? Не мога да се омъжа, ако той не е тук, за да ме предаде на съпруга ми. Ами ако не стигне дотук?

Слагам ръка върху венчалния си пръстен, сякаш за да докосна пръстите на Ричард, които го поставиха там.

— Ще бъде тук — казвам. — Елизабет, през всичките години, откакто го обичам, той никога не ме е лъгал. Ще бъде тук.

Тя се тревожи цял ден, а през нощта я изпращам да си легне, давам и да изпие отвара от валериан и когато надниквам в стаята ѝ, тя вече спи дълбоко в леглото, със сплетена коса под нощната шапчица: изглежда малка като сестра си Ан, която дели леглото си с нея. Тогава чувам тропот на коне в двора на конюшната и поглеждам от прозореца и виждам знамето на Ривърс, а там, долу стои съпругът ми, който се смъква уморено от коня си, и аз в миг изтичвам надолу по стълбите, навън през вратата на конюшната, и се хвърлям в прегръдките му.

Той ме прегръща толкова силно, че едва успявам да дишам, а после вдига лицето ми към своето, и ме целува.

— Предполагам, че воня — е първото, което казва, когато си поема дъх. — Трябва да ми простиш. Приливът се обърна срещу нас, затова яздох усилено, за да стигна тук тази вечер. Знаеше, че няма да те излъжа, нали?

Вдигам усмихнат поглед към красивото му, уморено любимо лице: това е мъжът, когото обожавам от толкова много години.

— Знаех, че няма да ме излъжеш.

* * *

Семейство Грей имат малък параклис в дома си, срещу голямата зала, и там двамата млади разменят обетите си, пред своите родители, както и пред братята и сестрите си. Нашето семейство изпълва параклиса. Виждам как лейди Грей гледа редиците на децата ми и си мисли, че синът ѝ се жени за жена от плодовит род. След сватбата минаваме през сводестата галерия от параклиса до голямата зала, там има пиршество, песни и танци, а след това подготвяме младоженците да си легнат.

С Елизабет сме сами в спалнята, която ще бъде нейна. Това е красива стая, която гледа на север, към градините, ливадите и реката. Чувствам се разнежена, това е моето момиче, първата от дъщерите ми, която се омъжва и напуска дома ни.

— Какво предвиждате за мен в бъдещето, почитаема майко? — пита тя.

Това е въпросът, от който се ужасявах.

— Знаеш, че вече не предричам бъдещето — казвам. — Това остана в моминските ми години. В Англия не харесват тези неща, и аз се отказах от него. Ако Зрението спохожда мен или теб, то е, без да сме го призовавали. Баща ти не обича да се говори за това.

Тя се изкикотва леко.

— О, почитаема майко! — казва укорително. — Да паднеш толкова ниско, и то на сватбения ми ден.

Не мога да сдържа усмивката си.

— Да падна толкова ниско в какво отношение?

— Да излъжеш — прошепва тя. — И то мен! На сватбения ми ден! Сега разбирам: прозряла си, че Джон ще ме обикне, и аз — него. Откъснах ябълковия цвят и му дадох ябълката, точно както ти ми каза. Но много преди това, в мига, когато го видях за първи път, разбрах какво си имала предвид, когато ме изпрати тук. Стоях пред майка му, когато тя беше пред масата си в стаята, в която събираше наемите от арендаторите си, и той се появи на вратата зад нея — дори не знаех, че си е у дома — и щом го видях, разбрах защо си ме изпратила в Гроуби и какво си очаквала да се случи.

— А това зарадва ли те? Права ли бях да те изпратя?

Радостта ѝ се излъчва от светлосивите ѝ очи.

— Бях много радостна. Помислих си, че ако той ме хареса, ще бъда най-щастливото момиче в Англия.

— Това не беше предричане на бъдещето, просто съзнавах, че си красива и обичлива. Можех да те изпратя в домакинството на който и да е красив млад мъж, и той щеше да се влюби в теб. В това нямаше магия, беше просто среща на момиче и момче през пролетта.

Тя сияе.

— Радвам се. Не бях сигурна. Толкова се радвам, че той е влюбен, но не омагьосан. Но нима не си опитвала да видиш бъдещето

ми? Пусна ли амулетите в реката? Какво извади от водите? Погледна ли за нас в картите? Какво ще е моето бъдеще?

— Не съм разчала картите. — Лъжа я, нея, моята малка дъщеря, лъжа дръзко като коравосърдечна стара вещица, отричайки истината в първата ѝ брачна нощ, и я лъжа с напълно спокойно лице. Ще ѝ кажа напълно убедителна лъжа. Няма да позволя моето прозрение в бъдещето да помрачи сегашното ѝ щастие. Ще отрека дарбата си, ще отрека това, което ми е показала. — Греша, скъпа. Не съм гледала на карти и не съм поглеждала в огледало. Не пуснах никакви амулети в реката, защото не се налагаше. Мога да предскажа щастията ти без никакви хитрости. Точно както знаех, че той ще те обикне. Мога да ти кажа: знам, че ще бъдеш щастлива, мисля, че ще има деца, и първото ще дойде съвсем скоро.

— Момиче или момче?

— Ще можеш и сама да определиш това. — Усмивам се. — Сега си имаш собствен венчален пръстен.

— И ще бъда лейди Грей от Гроуби — казва тя със сдържано задоволство.

Усещам тръпка, като студена длан на тила ми. Знам, че тя никога няма да встъпи във владение на този дом.

— Да — казвам, отхвърляйки горчивото познание. — Ще бъдеш лейди Грей, господарка на Гроуби, и майка на множество прекрасни деца. — Това трябва да чуе, когато отива в брачното си ложе през своята първа брачна нощ. — Бог да те благослови, скъпа моя, и да те дари с радост.

Момичетата потропват на вратата и нахлуват в стаята като вихрушка, с розови листенца за леглото, с каната сватбен ейл и купа с ароматизирана вода, с която тя да се измие, с ленената ѝ нощница, и аз ѝ помагам да се приготви, а когато влизат мъжете, буйни, развеселени и пияни, тя лежи в леглото си като целомъдрен малък ангел. Съпругът ми и лорд Грей помагат на Джон да легне до нея, а той се изчервява силно, като момче, макар да е на двацет и една; аз се усмивам, сякаш съм напълно щастлива; и се питам какво кара сърцето ми да се свива от страх за тях.

След два дни се връщаме в собствения си дом в Графтън, а аз така и не казвам — нито на Елизабет, нито другиму, че наистина потърсих нейното бъдеще в картите, в същия ден, когато лейди Грей

ми писа, за да попита каква зестра може да донесе Елизабет в този брак. Седнах на масата, загледана навън, към крайречната ливада и мандрата, уверена в щастието ѝ, и взех в ръце картите. Преобърнах три, избрани напосоки, и трите се оказаха празни.

Майсторът, изработил картите, бе сложил три резервни карти в тестето, когато най-напред е рисувал образите: три карти с ярко оцветени гърбове, точно като останалите, но без нищо отпред, резервни карти, които да се използват в друга игра. И точно тези три карти, които не казваха нищо, се озоваха в ръката ми, когато се заех да прозра бъдещето на Елизабет с Джон Грей. Надявах се да видя благоденствие и деца, внуци и издигане в света, но на картите нямаше нищо. Нямаше бъдеще, което можех да видя, за Елизабет и Джон Грей; за тях нямаше абсолютно никакво бъдеще.

ДВОРЕЦЪТ В ГРИНИЧ, ЛОНДОН

Коледа 1452

С Ричард посещаваме двора в Гринич за Коледа и установяваме, че всичко — празненствата и ловните излети, музиката и танците — се ръководи от Едмънд Боуфорт, който до такава степен е център на празненствата в двора, че почти е заел мястото на краля. Приема радушно Ричард, препоръчвайки го на краля като човека, който със сигурност ще задържи Кале в наше владение, и често го отвежда настрани да обсъждат как една английска експедиция може да си проправи със сила път, да излезе от земите около Кале и да навлезе отново в Нормандия. Ричард следва обичайното си правило за вяност и лоялност към своя командир, а аз не казвам нищо за начина, по който ги следи с очи кралицата, когато разговарят. Но знам, че трябва да говоря отново с нея.

Принудена съм да говоря с нея, тласкана съм от чувство за дълг. Почти се усмихвам при мисълта, че се чувствам така обвързана; защото съзнавам, че това е влиянието на първия ми съпруг, Джон, херцог Бедфорд. Той никога не бягаше от някое трудно задължение в живота си, и аз имам чувството, че той ме е натоварил със задължението да служа на кралицата на Англия, дори ако това означава да оспорвам поведението ѝ и да ѝ искам сметка.

Избирам момент, когато се готвим за представянето на поетична драма, планирана от Едмънд Боуфорт. Той е наредил кралицата да носи бяла рокля, пристегната високо на талията със златен шнур, а косата ѝ да бъде разпусната. Идеята е тя да представлява богиня, но изглежда като невеста. Той е измислил нови ръкави за бялата рокля, толкова къси и широки, че ръцете ѝ са голи почти до лактите.

— Ще трябва да носите други ръкави — казвам откровено. — Тези са доста неприлични.

Тя гали вътрешната страна на ръката си.

— Чувството е толкова прекрасно — казва. — Усещам кожата си като коприна. Прекрасно е да бъда толкова...

— Гола — довършвам вместо нея; и без дума повече намирам друг чифт ръкави в раклата ѝ с дрехи, и започвам да ги завързвам. Тя ме оставя да сменя ръкавите, без нито дума на възражение, а после сяда пред огледалото си. Отпращам прислужницата ѝ с махване на ръка и вземам четката за коса, за да пригладя сплетените, дълги златисточервеникави букли, които се спускат почти до кръста ѝ.

— Благородният херцог Едмънд Боуфорт ви обръща прекалено много внимание — казвам. — Това бие на очи, Ваша светлост.

Тя засиява от удоволствие.

— Ах, казвала си това и преди, Жакета. Това е стара песен. Но той ме гледа като добър придворен, като кавалер.

— Държи се като влюбен — казвам безцеремонно, като очаквам да я стресна. Но виждам с ужас, че само бузите ѝ поруменяват.

— О, наистина ли? — пита тя. — Наистина ли изглежда така?

— Ваша светлост, какво става с вас? Знаете, че не бива да говорите за истинска любов. Малко поезия, малко флирт — това е едно. Но не можете да мислите за него с желание.

— Когато ми говори, се изпълвам с живот. — Тя говори на отражението ми в огледалото, и аз виждам в огледалото лицето ѝ, сияещо и сребристо. Сякаш сме в друг свят, света на огледалото за гадаене, където такива неща могат да бъдат изричани. — С краля имам чувството, че се грижа за дете. Трябва да го уверявам, че е прав, че трябва да потегли на война като мъж, че трябва да управлява като крал. Трябва да го възхвалявам за мъдростта му, да го приласкавам, да съм внимателна с него, когато е разстроен. Аз съм му повече майка, отколкото любовница. Но Едмънд...

Тя си поема леко и треперливо дъх, свежда очи, а после вдига поглед към огледалото и свива рамене, сякаш не може да направи нищо.

— Трябва да престанете да се виждате с него — казвам припряно. — Или да го виждате само в присъствието на други хора. Трябва да се държите на разстояние от него.

Тя взема четката от ръката ми и пита:

— Не го ли харесваш? Той казва, че те харесва и ти се възхищава. Казва, че е твой приятел, че има по-голямо доверие на Ричард, отколкото на всички останали. Хвали го пред краля.

— Човек не може да не го харесва — казвам. — Той е красив, обаятелен, при това един от най-видните мъже в Англия. Но това не означава, че е редно кралицата да изпитва към него нещо друго освен роднинска привързаност.

— Твърде късно ми го казваш — изрича тя, с мек като коприна, топъл глас. — Твърде късно е за мен. Това не е роднинска привързаност, това е много повече, Жакета, за първи път в живота си се чувствам жива. За първи път в живота си се чувствам като жена. Чувствам се красива. Чувствам се желана. Не мога да устоя на това.

— Казах ви по-рано — напомням ѝ. — Предупредих ви.

Тя отново повдига красивите си рамене.

— Ах, Жакета! Знаеш така добре, както и аз, какво е да си влюбена. Ти би ли спряла, ако някой те беше предупредил?

Не ѝ отговарям.

— Ще трябва да го отпратите от двора — казвам направо. — Ще трябва да го отбягвате, може би в продължение на месеци. Това е катастрофа.

— Не мога — казва тя. — Кралят никога няма да го пусне да си отиде. Няма да го изпусне от поглед. А аз просто бих умряла, ако не го виждам, Жакета. Ти не знаеш. Той е единственият ми другар, той е моят кавалер, той е моят защитник: защитникът на кралицата.

— Това не е Камелот — предупреждавам я мрачно. — Отминали са времената на трубадурите. Хората ще си мислят лоши неща за вас, ако ви видят дори само да му се усмихвате, ще го обвинят, че е ваш фаворит, или дори по-лошо. Това, което казвате тук, е достатъчно, за да бъдете отхвърлена като съпруга и изпратена в манастир. Ако някой друг ви чуе да го казвате, с Едмънд Боуфорт ще бъде свършено. Вече го мразят и му завиждат, че е фаворит на краля. Ако до хората достигне дори думичка за особеното ви благоволение към него, ще заговорят най-ужасни неща. Вие сте кралицата, Вашата репутация е като венецианско стъкло: скъпоценна и крехка. Трябва да внимавате. Вие не сте обикновена жена, не можете да имате лични чувства.

— Ще внимавам — казва тя задъхано. — Кълна се, че ще внимавам. — Сякаш предлага нещо в замяна за правото да бъде с него, сякаш е готова да предложи всичко за това право. — Ако внимавам, ако не му се усмихвам или не яздя твърде близко до него, ако не танцувам с него твърде често, все пак мога да го виждам, нали? Всички ще

мислят, че той е с нас през цялото време по заповед на краля, не е нужно някой да знае, че той ме прави толкова щастлива, че си струва да живея, само за да бъда с него.

Знам, редно е да ѝ кажа, че изобщо не бива да остава насаме с него, никога, но изражението и е толкова умолително! Тя е млада и самотна, а е ужасно да бъдеш млада жена в един голям кралски двор, където никого не го е грижа истински за теб. Знам това. Знам какво е да имаш съпруг, който почти не те забелязва, да има и друг млад мъж, който не може да откъсне очи от теб. Знам какво е да изгаряш от страст в студено легло.

— Просто внимавайте — казвам, макар да знам, че би трябвало да ѝ кажа да го отпрати. — Ще трябва да внимавате през цялото време, през всеки ден от живота си. И не бива да го виждате насаме. Никога не трябва да оставате насаме с него. Отношенията ви не бива да прекратят границата отвъд почтената любов на рицаря към неговата дама. Това не може да отива отвъд тайната радост, която изпитвате при вида му. Трябва да спре до тук.

Тя поклаща глава.

— Трябва да разговарям с него — казва. — Трябва да бъда с него.

— Не можете. Защото тогава за двама ви не би имало друго бъдеще, освен позор и немилост.

Тя се отдалечава от огледалото и тръгва към голямото легло с пищните златисти завеси. Потупва го подканващо и аз бавно се отправям към нея.

— Ще изтеглиш ли една карта за мен? — моли тя. — Тогава ще узнаем отговорите. Тогава ще узнаем какво бъдеще може да имаме.

Поклащам глава.

— Знаете, че кралят не обича картите — казвам. — Забранено е.

— Само една карта. Само веднъж. За да можем да узнаем какво ще дойде. За да внимавам.

Докато аз се колебая, тя тутакси надниква през вратата на спалнята и поръчва да донесат тесте карти за игра. Една от дамите предлага да ги внесе, но кралицата ги поема пред вратата на спалнята и ми ги подава.

— Хайде! — нарежда тя.

Бавно вземам картите и ги размесвам. Разбира се, в двора непрекъснато играем карти, но усещането за тях в ръката ми, докато търся само една, докато се опитвам да разгада бъдещето, е напълно различно. Подавам ѝ ги.

— Разбъркайте ги. После сечете — казвам много тихо. — И сечете отново.

Поглежда ме с очаровано изражение.

— Неговото бъдеще ли ще предскажем?

Поклащам глава.

— Не можем да предскажем бъдещето му: за тази цел ще трябва той да поиска картата, ще трябва той да я избере. Не можем да го направим без него. Но можем да разберем как неговият живот ще се докосне до вашия. Можем да видим коя карта показва чувството му към вас, и вашите чувства към него.

Тя кимва.

— Искам да узная това — прошепва с копнеж. — Мислиш ли, че той ме обича, Жакета? Виждала си го с мен. Мислиш ли, че ме обича?

— Разстелете картите — казвам.

Тя подрежда картите като ветрило, с ярките им лицеви страни надолу.

— Сега изберете.

Бавно, с пръст, движещ се над изрисуваните гърбове на картите, тя размишлява коя да избере, а после посочва:

— Тази.

Обръщам я. Това е Падащата кула. Кулата на замък, може би ударена от гръм: в покрива на кулата се вижда назъбена ивица пламък, стените се наклоняват в една посока, покривът — в друга. Две фигурки падат от кулата към тревата отдолу.

— Какво означава? — прошепва тя. — Той ще превземе ли кулата? Означава ли това, че ще завземе кралството?

За миг не мога да разбера какво има предвид.

— Да завземе кралството? — повтарям ужасено. — Да завземе кралството?!

Тя поклаща глава, отричайки дори самата мисъл, притиснала ръка към устата си.

— Не съм казала нищо, нищо. Но какво означава това? Тази карта — какво означава?

— Означава преобръщането на всичко — казвам аз. — Времена на разделение и разкол. Може би падане на крепост... — Разбира се, мисля за Ричард, който е дал клетва да удържи крепостта в Кале за същия този командир. — Падане от високо: вижте, тук има двама души, които падат от кулата; издигане на онези, които са ниско, и накрая, всичко ще бъде различно. Нов наследник заема престола, старият ред е променен, всичко е ново.

Очите ѝ блестят.

— Всичко е ново — прошепва тя. — Кой според теб е истинският наследник на краля?

Поглеждам я с чувство, близко до ужас:

— Ричард, херцогът на Йорк — казвам категорично. — Независимо дали го харесвате или не, Ричард, херцог Йорк, е наследникът на краля.

Тя поклаща глава.

— Едмънд Боуфорт е братовчед на краля — прошепва. — Той може да бъде истинският наследник. Може би това означава тази карта.

— Никога не става точно онова, което си мисля, че ще стане — предупреждавам я аз. — Това не е предсказание, винаги става дума по-скоро за предупреждение. Помните ли картата с колелото на Съдбата? Картата, която изтеглихте в сватбения си ден, която обещава, че онова, което се издига, ще падне, че нищо не е сигурно?

Не мога да кажа нищо, което да притъпи радостта ѝ, лицето ѝ сияе. Тя смята, че съм предрекла промяната на всичко, а тя копнее нещо да се промени. Мисли, че кулата, изобразена върху картата, е нейният затвор; иска той да бъде срутен. Мисли, че хората, които очевидно падат, се освобождават. Мисли си, че мълнията, която предизвиква унищожение и пожар, ще срути старото и ще създаде нещо ново. Не мога да кажа нищо, което да приеме като предупреждение.

Тя прави жеста, който ѝ показах в сватбения ѝ ден — показалеца, описващ кръг, който показва възхода и падението на живота, и прошепва пак:

— Всичко наново.

* * *

Същата вечер, в леглото, доверявам тревогите си на Ричард, като заобикалям увлечението на кралицата по херцога, казвам му само, че тя е самотна и херцогът е най-близкият ѝ приятел. Ричард седи в леглото и се грее на огъня, наметнал голите си рамене с нощната роба.

— В приятелството няма нищо лошо — казва той твърдо. — А тя е хубаво момиче и заслужава малко компания.

— Хората ще говорят.

— Хората вечно говорят.

— Боя се, че се е привързала твърде много към херцога.

Той присвива очи, сякаш иска да вникне дълбоко в мислите ми.

— Да не искаш да кажеш, че може да се влюби в него?

— Няма да се изненадам, ако това стане. Тя е млада, той е красив, тя си няма никой друг на света, който да показва, че го е грижа за нея. Кралят е мил и внимателен към нея, но не изпитва страст.

— Може ли кралят да ѝ направи дете? — пита Ричард без заобикалки, стигайки до самата сърцевина на въпроса.

— Мисля, че може — казвам. — Но не идва често в стаята ѝ.

— Този човек е глупак — казва съпругът ми. — Жена като Маргарет не може да бъде пренебрегвана. Мислиш ли, че херцогът ѝ е хвърлил око?

Кимвам.

Ричард се смръщва.

— Според мен можеш да му вярваш, че няма да направи нищо, което би изложило на опасност нея или трона. Този, който би я прелъстил, трябва да е егоистичен злодей. Тя ще изгуби всичко, а това ще ѝ струва и трона на Англия. Той не е глупак. Те са близки, неизбежно е да бъдат близки, и двамата се грижат за нуждите на краля през по-голямата част от всеки ден. Но Едмънд Боуфорт управлява това кралство чрез краля, няма да изложи на риск собственото си бъдеще — да не говорим за нейното. Най-важното е тя да роди наследник.

— Едва ли би могла да го направи сама — казвам ядосано.

Той се разсмива.

— Няма нужда да я защитаваш пред мен. Но докато налице няма дете, Ричард, херцог Йорк, е законният наследник; кралят обаче продължава да облагодетелства други от своето семейство: Хъмфри, херцог Бъкингам, който също присъства в линията на

престолонаследничество, и Едмънд Боуфорт. Сега научих, че довежда в двора и полубратята си, момчетата Тюдор. Това тревожи всички. Кого смята той за свой наследник? Ще дръзне ли да пренебрегне Ричард, херцог Йорк, в полза на един от тези фаворити?

— Той е млад — казвам. — Тя е млада. Могат да имат дете.

— Е, няма вероятност той да загине по време на война като баща си — казва грубо моят съпруг, войникът. — Несъмнено се грижи за своята безопасност.

* * *

В края на дванайсетте празнични дни по Коледа Ричард трябва да се върне на поста си в Кале. Слизам до реката да го изпратя, когато отплава. Той носи дебелото си пътно наметало, за да се предпази от студената зимна мъгла, и загръща с него и двама ни, докато стоим на кея. Сгушена на топло, с глава, облегната на рамото му, здраво обвила с ръце широкия му гръб, аз го прегръщам, сякаш ми е непоносимо да го пусна да си отиде.

— Ще дойда в Кале — обещавам.

— Скъпа, там няма никакви удобства за теб. Ще си дойда отново у дома на Великден, или по-рано.

— Не мога да чакам до Великден.

— Тогава ще дойда по-скоро. Когато ме повикаш. Знаеш това. Когато имаш нужда от мен, ще дойда.

— Не можеш ли просто да отидеш да направиш преглед на гарнизона и да се върнеш?

— Може би, ако тази година няма поход в Нормандия. Херцогът се надява да предприеме нещо такова. Кралицата казва ли нещо?

— Тя казва това, което казва херцогът.

— Ако до пролетта не потеглим, значи тази година няма да има поход, и ще мога да се прибера вкъщи при теб — обещава той.

— Каквото и да се случи по-добре да се прибереш вкъщи през лятото — предупреждавам го. — Тогава ще има какво да ти покажа.

В топлия заслон на наметалото ръката му посяга към корема ми.

— Ти си истински бисер, моя Жакета. Добродетелна жена, която струва повече от бисер^[1]. Отново ли чакаш дете?

— Да, отново — казвам.

— Лятно бебе — казва той с наслада. — Още едно за рода Ривърс. Ние създаваме цяла нация, любов моя. Ривърс се превръщат в лееща се река, езеро, в същинско вътрешно море.

Изкикотвам се.

— Ще останеш ли засега в двора при кралицата?

— Да. Ще се отбия до Графтън за няколко дни да видя децата, а след това ще се върна в двора. Поне мога да я предпазя от клевети.

Скрит от наметалото си, той ме прегръща здраво.

— Харесва ми мисълта за теб като образец на почтеността, любов моя.

— Аз съм съвсем почтена и достойна за уважение майка на девет деца — напомням му. — Скоро ще станат и десет, ако е рекъл Господ.

— Боже мили, и аз изпитвам такива чувства към майка на десет деца — отбелязва той, като хваща ръката ми и я допира до панталоните си.

— Да ми прости Господ, че изпитвам такива чувства към женен мъж и баща на десет деца — казвам, притискайки се към него.

От палубата на кораба над нас се разнася вик.

— Трябва да вървя — казва той неохотно. — Трябва да хванем прилива. Обичам те, Жакета, и ще си дойда скоро у дома.

Целува ме силно и бързо, а после се отдръпва и изтичва по подвижния мост към кораба. Без наметалото му, без топлината му, без усмивката му, се чувствам много премръзнала и самотна. Оставям го да си отиде.

---

[1] Книга „Притчи Соломонови“, 31:10 — „Кой ще намери жена добродетелна? Нейната цена е по-висока от бисер.“ — Б.р. ↑

ЛОНДОН ТАУЪР

Пролетта на 1453

Връщам се в двора след като съм прекарала една седмица в Графтън, навреме за голямото празненство в Тауър, на което полубратята на краля, Едмънд и Джаспър Тюдор, са удостоени с графски титли. Стоя до кралицата, когато двамата млади мъже коленичат пред краля за удостояването си. Те са синове на кралица Катерина дьо Валоа, майката на краля, която също като мен сключи неблагоприятен втори брак. След като нейният съпруг Хенри V почина, оставяйки я вдовица с невръстно дете, тя не осъществи надеждите на всички да се оттегли в манастир и да прекара остатък от живота си в скръб, като почтена и порядъчна жена. Падна дори пониско от мен, като се влюби в отговорника за кралския гардероб, Оуен Тюдор, и се омъжи за него тайно. Когато почина, положението си остана неловко; Тюдор остана неин преживял я вдовец или похитител — в зависимост от преценката, а двамата му синове можеха да бъдат приемани като полубратя на краля на Англия, или като незаконни деца на безумно неспособна да въздържа поривите си овдовяла кралица — в зависимост от великодушието на този, който коментираше случая.

Крал Хенри е решил да признае своите полубратя, да отхвърли майчиния си позор, и да ги смята за кралски сродници. Трудно е да се разбере как приемат това няколкото мъже, които са „на опашката“ за наследяването на трона. Дватамента Тюдор само ще увеличат объркването около трона. Кралят уважава Бъкингамския херцог, който смята себе си за първи херцог на Англия, но оказва на Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, по-голямо благоволение, отколкото на всички останали. А през цялото това време негов законен наследник си остава единственият човек, който не е в двора и никога не е добре дошъл тук: Ричард Плантагенет, херцогът на Йорк.

Хвърлям поглед към кралицата, която сигурно се срамува от неуспеха си да реши всички тези проблеми, като роди син и наследник,

но тя е свела поглед към скръстените си ръце, миглите прикриват очите ѝ. Виждам как Едмънд Боуфорт бързо извърща поглед от нея.

— Негова светлост е великодушен към момчетата Тюдор — отбелязвам.

Тя леко се сепва при думите ми.

— О, да. Е, знаеш какъв е. Може да прости всичко на всеки. А сега толкова се страхува от обикновените хора и от приближените на Йорк, че иска да събере около себе си всички свои близки. Дава на момчетата цяло състояние под формата на земи и ги признава за свои полубратя.

— За един мъж е добре да е заобиколен от близките си — казвам бодро.

— О, той може да си създава братя — казва тя, а появилите се в ума ѝ думи „но не и син“ остават неизречени.

* * *

Когато зимните нощи стават по-светли, а сутрините вече са златисти вместо сиви, получаваме прекрасни новини от Бордо, където Джон Талбот, граф Шрусбъри, четири пъти по-възрастен от пажа си, преминава през богатите градове на Гаскония, завоюва отново Бордо и изглежда твърдо решен да възвърне всички английски владения. Тези новини стават причина в двора да се възцари възторжена увереност. Всички твърдят, че първо ще завоюваме обратно цяла Гаскония, а после ще спечелим отново и цяла Нормандия, че Кале ще бъде в безопасност и Ричард ще може да си дойде у дома. Двете с Маргарет вървим по крайречната алея в градините на Уестминстър, увити в зимните си кожени наметки, но усещаме милувката на пролетното слънце по лицата си, и гледаме първите жълти нарциси за сезона.

— Жакета, приличаш на болно от любов момиче — казва тя изведнъж.

Трепвам. Загледала съм се към реката и мисля за Ричард, който е отвъд морето, в Кале; разгневен — сигурна съм — че не предвожда кампанията в Бордо.

— Съжалявам — казвам с тих смях. — Той наистина ми липсва. Също и децата.

— Той ще се прибере у дома скоро — уверява ме тя. — Веднага щом Талбот завоюва отново земите ни в Гаскония, ще можем отново да сключим мир. — Тя ме хваща под ръка и тръгва редом с мен. — Трудно е да си разделена от любимите си хора — казва тя. — Моята майка ми липсваше толкова много, когато най-напред дойдох в Англия. Боях се, че няма да я видя никога повече, а сега тя ми пише, че е болна и ми се иска да можех да отида при нея. Питам се дали щеше да ме изпрати тук, ако знаеше какъв ще бъде животът ми, ако знаеше, че няма да ме види никога повече, че няма да се видим дори за кратко гостуване.

— Тя поне знае, че кралят се държи добре с вас, и че е внимателен съпруг — казвам. — Когато семейство Грей ме попитаха за Елизабет, първата ми мисъл беше дали синът им ще бъде добър с нея. Мисля, че всяка майка би искала това за дъщеря си.

— Толкова искам да мога да ѝ кажа, че очаквам дете — казва тя. — Това ще я направи щастлива, това е единственото нещо, което иска — което искат всички. Но може би тази година... Може би ще се сдобия с дете тази година. — Клепачите ѝ бързо се спускат надолу и тя се усмихва, почти само на себе си.

— О, скъпа Маргарет, надявам се.

— По-доволна съм — казва тя тихо. — Имам дори надежди. Не трябва да се безпокоиш за мен, Жакета. Вярно е, че бях много нещастна това лято, а дори и по Коледа, но сега съм по-доволна и спокойна. Ти постъпи като добра приятелка, като ме предупреди да внимавам. Послушах те, замислих се над онова, което ми каза. Знам, че не трябва да бъда недискретна, отдалечих херцога от себе си и мисля, че всичко ще бъде наред.

Тук става нещо — нямам нужда от Зрението, за да го видя. Тук има някаква тайна, има някаква скрита радост. Но не мога да роптая срещу поведението ѝ. Тя може и да се усмихва на херцога, но стои неотлъчно до краля. Не се застоява с херцога в галериите, нито пък вече му позволява да шепне в ухото ѝ. Той идва в покоите ѝ, както е правил винаги, но обсъждат държавни въпроси и той винаги е съпроводен от някого, а при нея има дами. Но когато е сама или седи смълчана сред тълпата, аз я наблюдавам и се питам какво ли си мисли, когато сгъва ръце така скромно и сдържано в скута си и свежда поглед с премрежени очи, усмихваща се потайно.

— А как е малкото ти момиче? — пита тя с лека печал в гласа. — Такава здрава, пълничка и хубава ли е, каквито са винаги твоите бебета?

— Слава богу, тя е силна и расте добре — казвам. — Знаете ли, нарекох я Елинор. Изпратих дребни коледни подаръци на всички, а имахме няколко дни такова прекрасно време, когато бях при тях. Заведох по-големите на лов, а по-малките — да се пързаят с шейни. Ще отида да ги видя пак на Великден.

Тази вечер кралицата облича новата си рокля в много тъмночервен цвят, цвят, какъвто никой не е виждал преди, специално купена за нея от лондонските търговци, и отиваме в залата за аудиенции на краля, а зад нас вървят дамите. Тя сядна на мястото си до краля, и тогава в стаята влиза малката наследница на рода Боуфорт, Маргарет, облечена твърде натруфено, водена тържествено от безсрамната си майка. Детето носи рокля в ангелски бял цвят, украсена с червени копринени рози, сякаш за да напомнят на всички, че тя е дъщеря на Джон Боуфорт, първи херцог на Съмърсет, носител на велико име, но, да му прости Господ, не и велик човек. Той беше по-голям брат на Едмънд Боуфорт, но се прояви като глупак във Франция, после се върна у дома и умря толкова навременно и удобно — точно преди да бъде обвинен в държавна измяна — че Ричард твърди, че той сам си отнел живота и това било единственото добро нещо, което някога направил за семейството си. Това нищожно момиче с голямото име и още по-голямото богатство е негова дъщеря и племенница на Едмънд Боуфорт.

Виждам я да се взира в мен, и ѝ се усмихвам. Тя веднага става аленочервена и се усмихва лъчезарно. Шепне на майка си, очевидно питайки коя съм, и майка ѝ с пълно право я ощипва, за да я накара да се изправи и да мълчи, както е редно да прави едно момиче в двора.

— Поверявам дъщеря ви на настойничеството на скъпите си полубратя, Едмънд и Джаспър Тюдор — казва кралят на майката на момичето, вдовстващата херцогиня. — Тя може да живее с вас, докато дойде време да се омъжи.

Развеселена съм от факта, че малката вдига поглед, сякаш има мнение по този въпрос. Когато никой дори не я поглежда, тя зашепва отново на майка си. Тя е мило малко създание и е толкова нетърпелива

да каже какво мисли. Струва ми се сурово да я омъжат за Едмънд Тюдор и да я изпратят в Уелс.

Кралицата се обръща към мен и аз се навеждам напред.

— Какво мислиш? — пита Маргарет.

Маргарет Боуфорт е от рода Ланкастър, Едмънд Тюдор е син на кралица на Англия. Всяко дете, което заченат, ще има забележително потекло: английска кралска кръв — от една страна, френска кралска кръв — от другата, а и двамата са сродници на краля на Англия.

— Дали кралят не дарява брат си с прекомерна власт? — прошепва кралицата.

— О, погледнете я — казвам тихо. — Тя е миниатюрно създание, и още много далеч от възрастта за женитба. Майка ѝ със сигурност ще я задържи у дома още десет години. Ще имате половин дузина бебета в люлката, преди Едмънд Тюдор да може да се ожени или да сподели легло с нея.

И двете поглеждаме към долния край на стаята, към момичето, чиято главица продължава да се върти насам-натам, сякаш тя иска някой да я заговори. Кралицата се засмива.

— Е, надявам се; със сигурност дребно и крехко създание като нея никога няма да роди наследник на короната.

* * *

На следващата вечер изчаквам един спокоен миг в часа преди вечеря, когато кралицата е вече облечена, а херцогът и кралят още не са дошли в покоите ѝ. Седнали сме пред огъня и слушаме музикантите. Поглеждам я, изчаквам да ми кимне, че ми разрешава, а после придърпвам столчето си малко по-близо.

— Ако чакаш възможност да ми кажеш, че пак чакаш дете, не е нужно да подбираш момента — казва тя дяволито. — Виждам го.

Изчервявам се.

— Сигурна съм, че ще бъде момче; бог ми е свидетел, че ям достатъчно, за да изхрания мъж. Наложил се да поръчам да ми отпуснат колана.

— Каза ли на Ричард?

— Той се досети, преди да замине.

— Ще помоля херцога да го пусне да се прибере. Ще искаш да е вкъщи при теб, нали?

Хвърлям поглед към нея. Понякога почти ежегодното доказателство за моята сигурна плодовитост я опечалява, но този път тя се усмихва, радостта ѝ за мен не е помрачена.

— Да, иска ми се той да бъде у дома, ако херцогът може да се лиши от него.

— Ще го уредя — усмихва се тя. — Херцогът ми казва, че е готов да направи всичко за мен. Това е дребна молба за човек, който е готов да сваля звезди от небето за мен.

— Ще остана в двора до май — казвам. — А после, след раждането, ще се присъединя към вас за лятното пътуване.

— Може би няма да стигнем много далеч тази година — казва кралицата.

— Така ли?

Не схващам какво има предвид.

— Може би и аз ще имам нужда от спокойствие през лятото.

Най-сетне я разбирам.

— О, Маргарет, възможно ли е?

— Мислех, че имаш Зрението! — присмива се тя. — Ето ме, седя тук пред теб и си мисля... почти сигурна съм...

Стисвам ръцете ѝ.

— Аз също мисля така; сега го виждам. Наистина. — Има нещо в блестящата ѝ кожа, в извивките на тялото ѝ. — От кога?

— Мисля, че пропуснах две месечни кръвотечения — казва тя. — И така, аз още не съм казала на никого. Какво мислиш?

— Значи кралят легна с вас преди Коледа? И ви достави удоволствие?

Тя е свела очи, но лицето ѝ поруменява.

— О, Жакета — не знаех, че може да бъде така.

Усмихвам се.

— Понякога може.

Нещо в усмивката ѝ ми подсказва, че най-сетне, след осем години брак, тя е познала насладата, която един мъж може да достави на съпругата си, ако се погрижи да го стори, ако я обича достатъчно, за да я накара да го прегръща силно и да копнее за докосването му.

— Кога ще мога да съм сигурна? — пита тя.

— Другия месец — казвам. — Ще доведем акушерка, която познавам и на която имам доверие, да поговори с вас и да види дали имате признаците, а после ще можете лично да съобщите на негова светлост — другия месец.

* * *

Тя не иска да пише на майка си, докато не е напълно сигурна, и това е една малка трагедия, защото докато чака признаците, че носи дете, от Анжу пристига съобщение, че майката на Маргарет, Изабела Лотарингска, е починала. Осем години са минали, откакто Маргарет се сбогува с майка си и пристигна в Англия за сватбата си, и те никога не са били особено близки. Но това е удар за младата кралица. Виждам я в галерията със сълзи в очите, а Едмънд Боуфорт държи двете ѝ ръце в своите. Тя е обърнала глава към него, сякаш ѝ се иска да притисне лице към широкото му рамо и да заплаче. Когато чуват стъпките ми, те се обръщат към мен, все още здраво хванати за ръце.

— Нейна светлост е разстроена заради вестта от Анжу — казва просто херцогът. Повежда Маргарет към мен. — Вървете с Жакета — казва нежно. — Вървете и нека тя да ви даде някаква отвара, някакъв лек против скръб. За една млада жена е тежко да изгуби майка си, и е жалко, че така и не ѝ казахте... — той оставя думите си неизречени и слага ръцете на кралицата в моите.

— Нали имате какво да ѝ дадете? Не бива да се изтощава от плач.

— Разполагам с някои добре познати билки — казва внимателно. — Ще дойдете ли да полегнете за малко, Ваша светлост?

— Да — казва Маргарет и ми позволява да я отведа от херцога в усамотението на покоите ѝ.

Приготвям ѝ отвара от звъника, а тя се поколебава, преди да я изпие.

— Няма ли да навреди на бебето?

— Не — отговарям. — Много е слаба. Трябва да пиете извлек от тази билка всяка сутрин в продължение на седмица. Скръбта ще навреди повече на бебето; трябва да се опитате да бъдете спокойна и бодра.

Тя кимва.

— А сигурна ли сте? — питам я тихо. — Акушерките ми казаха, че са почти сигурни.

— Сигурна съм — казва тя. — Ще съобщя на краля другата седмица, когато пропусна отново месечното си неразположение.

* * *

Но тя не му съобщава лично. Странно — вика при себе си шамбелана му.

— Искам да отнесете на краля съобщение от мен — казва тя. Изглежда мрачна и сериозна в траурните си дрехи, и аз съжалявам, че загубата на майка ѝ е помрачила радостта ѝ. Въпреки това, когато съобщи на краля, и двамата ще бъдат във възторг. Предполагам, че смята да покани краля да дойде в покоите ѝ. Но тя продължава. — Моля, предайте на краля моите почитания и благопожелания, и го уведомете, че очаквам дете.

Ричард Тънстол просто я зяпва с изцъклени очи: никога в живота си не е бил молен да предаде такова съобщение. Такова нещо не се е случвало на никой кралски шамбелан. Поглежда ме, сякаш иска съвет, но аз не мога да направя нищо, освен да покажа, с леко свиване на рамене, че е по-добре да отнесе съобщението, което тази кралица желае да изпрати на съпруга си.

Той се покланя и излиза заднешком от стаята, а стражите затварят тихо вратата след него.

— Ще си сменя роклята, кралят със сигурност ще дойде при мен — казва тя.

Отиваме бързо в стаята ѝ и я преобличаме от тъмносинята рокля в бледозелена — хубав цвят за пролетта. Докато нейната камериерка ѝ държи роклята, за да я облече, виждам, че коремът ѝ е заоблен там, където някога беше толкова слаба, а гърдите ѝ изпълват фината ленена долна дреха. Усмивам се при вида ѝ.

Чакаме кралят да се втурне вътре, с лице, светнало от радост, с протегнати към нея ръце, чакаме цял час. Чуваме как часовият съобщава времето, а после най-сетне чуваме стъпки отвън и стражите разтварят широко вратите към покоите на кралицата. Всички се

изправяме на крака, очаквайки да видим как кралят се втурва вътре, със сияещо момчешко лице. Но това отново е Ричард Тънстол, шамбеланът на краля, с отговор на съобщението на кралицата.

— Негова светлост ми поръча да ви кажа следното: че новината е огромно успокоение за нас, и огромна радост и утеха за всички верноподаници — казва той. Преглъща мъчително и ме поглежда.

— Това ли е всичко? — питам.

Той кимва.

Кралицата го поглежда неразбиращо.

— Ще дойде ли при мен?

— Не мисля, Ваша светлост. — Той си прочиства гърлото и си позволява да допълни: — Беше толкова щастлив, че ме възнагради, задето съм донесъл новината.

— Ще дойде ли да посети нейна светлост преди вечеря?

— Повика своя златар да се яви при него. Поръчва да изработят специален накит за кралицата — казва той.

— Но какво прави сега? — пита тя. — Точно сега? Когато го оставихте?

Ричард Тънстол се покланя отново.

— Отиде да въздаде благодарност в личния си параклис — казва той. — Кралят отиде да се моли.

— Добре — казва тя печално. — Е, добре.

* * *

Виждаме краля чак вечерта, когато той идва да посети кралицата в покоите ѝ преди вечеря, както обикновено. Целува ѝ ръка пред всички нас, и ѝ казва, че е изключително доволен. Хвърлям поглед из стаята и виждам, че всичките ѝ придворни дами, също като мен, изглеждат объркани. Това е брачна двойка, съпругата е заченала първото им дете — след почти осем години очакване. Това дете прави брака им завършен, а трона им — сигурен. Защо се държат така, сякаш едва се познават?

Маргарет се държи царствено, с достойнство, не дава признаци, че очаква повече топлота или въодушевление от краля. Свежда глава и му се усмихва.

— Много съм щастлива — казва тя. — Моля се да имаме син, а ако не, красива дъщеря, и син следващия път.

— Ще бъдат добре дошли и в двата случая — казва той любезно, предлага ѝ ръката си и я отвежда на вечеря, настанява я изключително внимателно до себе си, а после нежно ѝ подбира най-хубавите късчета месо и най-меките зальци хляб. От другата му страна Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, се усмихва на двамата.

* * *

След вечеря тя казва, че иска да се оттегли рано. Придворните се изправят, докато се оттегляме, и когато стигаме в покоите на кралицата, тя оставя дамите си, повиква ме и тръгва към спалнята си.

— Свали ми диадемата — казва. — Толкова съм уморена, а от нея ме заболява главата.

Развързвам панделките и оставям високия конус настрана. Под него е подложката, която крепи голямата тежест върху главата ѝ. Развързвам и нея, а после разпускам косата ѝ. Вземам четка и внимателно започвам да освобождавам стегнатите плитки, а тя затваря очи.

— Така е по-добре — казва. — Сплети я хлабаво, Жакета, и поръчай да ми изпратят чаша топъл ейл. — Сплитам гъстата златисточервена коса, и ѝ помагам да си свали горната дреха и роклята. Тя нахлузва ленена нощница и се покатерва в голямото легло: прилича на малко дете сред пищните драперии и дебелите завивки.

— Неизбежно е да се чувствате отпаднала — казвам. — Можете просто да си почивате. Всички ще искат да си почивате.

— Питам се какво ще бъде — казва тя лениво. — Мислиш ли, че ще е момче?

— Да взема ли картите? — питам, готова да ѝ угодя.

Кралицата извъръща глава.

— Не — казва, за моя изненада. — Дори не помисляй за това, Жакета.

Засмивам се.

— Няма как да не мисля за това. Това е първото ви бебе; ако е момче, ще бъде следващият крал на Англия. Честта ме задължава да

мисля за него, а и без друго щях да мисля за него от обич към вас.

Тя внимателно допира пръст до устните ми, за да ме накара да замълча.

— Тогава не мисли твърде много.

— Твърде много?

— Не мисли за него със Зрението — казва тя. — Искам той да разцъфне като цвете, без надзор.

За миг си помислям, че тя се страхува от някое старо ужасно суеверие, от зли очи или уроки.

— Не е възможно да мислите, че бих сторила нещо, за да му навредя. Мисленето за него няма да навреди...

— О, не. — Тя поклаща златокосата си глава. — Не, скъпа Жакета, не си мисля това. Просто въпросът е, че... не искам да знаеш всичко... не всичко. Някои неща са съкровени. — Тя се изчервява и извърща лице от мен. — Не искам да знаеш всичко.

Мисля, че разбирам. Кой знае какво е била принудена да върши, за да пробуди интереса на толкова хладен съпруг? Кой знае колко прелъстително трябва да се е държала, за да го накара да се надигне от мястото, където е бил коленичил, и да дойде в леглото ѝ? Дали е трябвало да пробва развратнически хитрости, които са я накарали да се срамува от себе си?

— Каквото и да сте направили, за да заченете това дете, си струва — казвам решително. — Вие трябваше да заченете дете, и ако сте заченали син, още по-добре. Не мислете лошо за себе си, Маргарет, а аз няма да мисля абсолютно нищо.

Тя вдига очи.

— Мислиш ли, че нищо, което ще дари Англия с наследник, няма да е грях?

— Било е грях от любов — казвам. — И никой не е пострадал. Тогава може да бъде простено.

— И не е нужно да го изповядвам?

Сещам се за епископ Аскю, който каза на младия крал да не ляга със съпругата си през първата седмица на брака, от страх, че двамата млади ще се провинят в греха на похотта.

— Не е нужно да изповядвате нищо, което сте направили, за да заченете това дете. Трябвало е да бъде направено, и е било акт на

любов, а мъжете не разбират такива неща. Свещениците пък — най-малко от всички.

Тя въздъхва леко.

— Добре. И недей да мислиш повече за това.

Махвам с ръка, сякаш спускам воал над лицето си:

— Няма да мисля. Нямам нито една мисъл в главата.

Тя се засмива.

— Знам, че не можеш да се възпреш да мислиш, зная това. И знам, че понякога имаш Зрението. Но не се опитвай да прозреш за това бебе, ще ми обещаеш ли, че няма да се опитваш да прозреш нищо за него? И мисли за него като за диво цвете, което расте и е красиво, но никой не знае как е било засадено, нито как е попаднало там.

— Той е синът на Маргьорит, Маргаритката — казвам. — Той може да бъде цветето, при чийто вид ликуваме през пролетта; чието поникване означава пролет.

— Да — казва тя. — Диво цвете, което идва незнайно откъде.

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Лятото на 1453

Удържам думата, дадена на кралицата, и не се опитвам да разгадая това твърде закъсняло зачатие, а тя спазва обещанието си към мен, говори с Едмънд, херцог Съмърсет, и той изпраща съпруга ми у дома при мен, когато се оттеглям в очакване на раждането в Графтън. Раждам момче и го кръщаваме Лайтънъл. Дъщеря ми Елизабет, омъжена жена, идва и ми помага през периода на усамотение, много сериозна и много услужлива, и аз я виждам как се надвесва над люлката и гука на бебето.

— Скоро ще си имаш свое — обещавам й.

— Надявам се. Толкова е съвършен, толкова е красив.

— Такъв е — казвам със сдържана гордост. — Още един син за рода Ривърс.

* * *

Веднага щом се убеждавам, че съм достатъчно укрепнала, за да се върна в двора, получавам съобщение от кралицата, в което тя ме моли да ги придружа по време на пътуването. Ричард трябва да се върне в гарнизона в Кале, за нас е болезнено трудно да се разделим отново.

— Нека дойда в Кале — умолявам го. — Непоносимо ми е да бъда без теб.

— Добре — казва той. — Другия месец. Можеш да дойдеш и да доведеш всички по-малки деца; и на мен ми е непоносимо да бъда без теб и без тях.

Той ме целува по устата, целува двете ми ръце, а после яхва коня си и заминава.

ДВОРЕЦЪТ КЛАРЪНДЪН, УИЛТШЪР

Лятото на 1453

Всички в двора са весели, докато пътуваме из западните графства, за да издирваме предатели и подбудители на бунтове. Херцог Съмърсет е избрал маршрута и според него хората постепенно започват да научават, че не могат да злословят за краля, че в техните искания няма бъдеще, и — което е по-важно от всичко друго — че Ричард, херцогът на Йорк, никога няма да бъде влиятелна фигура в кралството, и затова да се съюзяваш с него, или да се позоваваш на името му, е просто загуба на време.

Едмънд Боуфорт е особено внимателен към краля това лято, подтиквайки го да бъде все по-суров и по-суров в преценките си и по-непреклонен в присъдите си. Укрепва ума му, като приветства решенията му, и го насърчава да говори открито. Херцогът придружава краля в параклиса и го води в покоите на кралицата преди вечеря, където тримата седят и разговарят, а херцогът ги разсмива с разказите си за деня, като понякога взема на подбив важните хора, които са се явявали пред него.

В своето състояние кралицата не може да язди, затова Едмънд Боуфорт е обучил прекрасен впряг от еднакви мулета да теглят носилката ѝ. Той лично язди до нея, като обуздава коня си и го кара да се придържа към бавния ход на мулетата, следейки я за всеки признак на изтощение. Допитва се до мен почти всеки ден, за да се увери, че съм доволна от здравето на кралицата, от начина ѝ на хранене, че тя се движи достатъчно. Всеки ден го уверявам, че тя е добре, че коремът ѝ расте, както подобава, че съм сигурна, че бебето е силно.

Почти всеки ден той ѝ носи малък подарък — китка цветя, стихотворение, малко момче, което да танцува пред нея, котенце. Кралят, кралицата и херцогът обикалят зелените пътища на Дорсет в пълна хармония, а всеки път, щом кралицата слезе от носилката си или понечи да се изкачи по някое стълбище, херцогът протяга ръка да я подкрепи, хваща я под ръка, за да ѝ помогне да запази равновесие.

Преди гледах на него като на чаровник, прелъстител, измамник, но сега виждам в него нещо по-добро — много нежен мъж. Отнася се с нея, сякаш иска да ѝ спести всяко изтощение, сякаш е посветил живота си на нейното щастие. Той служи на краля като най-предан приятел, а на нея служи като благороден рицар. Не искам да видя нещо повече от това; не си позволявам да виждам друго.

През август стигаме до Уилтшър и отсядаме в стария кралски дворец в Кларъндън, в тучните крайречни ливади близо до Солсбъри. Обичам тази тревиста варовикова земя и широките влажни долини. Преследването на елени продължава с часове през гористите земи в най-ниската част на долините, после изведнъж излизаме на високи склонове и препускаме в галоп през равно окосената трева. Когато спираме, за да се нахраним, можем да видим половин Англия, ширнала се пред нас. Дворецът е разположен сред покрити с цветя ливади, заливани през половината година от езерата, но сега, в разгара на лятото, тук се вижда цяла мрежа от чисти потоци, езера и реки. Херцогът води кралицата на риболов и заявява, че ще хванат съомга за вечерята ѝ, но през по-голямата част от деня тя си отдъхва на сянка, докато той хвърля въдица и ѝ дава да държи пръта, а после отново хвърля въдицата, водните кончета танцуват над лютичетата, а лястовиците летят ниско над водата и топят малките си човчици в собствените си стрелкащи се отражения.

Прибираме се късно вечерта, когато облаците плават по небето като панделки с цвят на праскова и лимон, виещи се над хоризонта.

— Утре ще бъде поредният прекрасен ден — предрича херцогът.

— А денят след това? — пита го тя.

— Защо не? Защо да нямате само прекрасни дни през целия си живот?

Тя се засмива.

— Искате да ме разглезите.

— Искам — казва той нежно. — Иска ми се всеки ваш ден да бъде прекрасен.

Тя го хваща под ръка, за да ѝ помогне да се качи по каменните стъпала до голямата входна врата на ловната хижа.

— Къде е кралят? — пита херцогът един от камериерите, които отговарят за спалнята.

— В параклиса, Ваша светлост — отвърща мъжът. — С изповедника си.

— Тогава ще дойда в покоите ви — казва Едмънд Боуфорт на кралицата. — Да поседя ли с вас преди вечеря?

— Да, елате — казва тя.

Дамите се настаняват на столчета и на пейките в прозоречните ниши, кралицата и херцогът сядат в един кът до прозореца, като разговарят тихо, доближили глави, а после се разнася почукване, вратите се разтварят широко и пропускат пратеник от Франция, който влиза забързано, изпоцапан от път, и с мрачно лице. Никой не би могъл да се усъмни и за миг, че той носи лоши новини.

Херцогът скача бързо на крака.

— Не сега — казва той остро. — Къде е кралят?

— Наредил е да не го безпокоят — казва човекът. — Но моите заповеди са да дойда възможно най-бързо и да предам съобщението си незабавно. Затова дойдох при вас. Става дума за лорд Талбот, бог да има милост към душата му, и за Бордо.

Херцогът сграбчва мъжа за ръката и припряно го извежда от стаята, без да каже и дума на кралицата. Тя вече е на крака; приближавам се до нея.

— Успокойте се, Ваша светлост — казвам бързо. — Трябва да бъдете спокойна заради бебето.

— Какви са новините? — пита тя. — Какви са новините от Франция? Едмънд!

— Един момент — подхвърля той през рамо, като ѝ обръща гръб, сякаш тя е обикновена жена. — Почакайте един миг.

Дамите ѝ леко ахват, потресени от държанието му, но аз обгръщам талията ѝ с ръка и казвам:

— Елате и си легнете, Ваша светлост. Херцогът ще ви събщи новината, когато я научи. Сега елате.

— Не — казва тя, като се отдръпва от мен. — Трябва да знам. Едмънд! Кажи ми!

За миг той продължава да разговаря бързо с пратеника, но когато се обръща, има вид, сякаш някой го е улучил в сърцето.

— Става дума за Джон Талбот — казва той тихо.

Усещам как кралицата залита, коленете ѝ омекват, и тя припада.

— Помогнете ми — казвам бързо на една от придворните дами, но херцогът е този, който се провира с усилие покрай всички ни, вдига кралицата на ръце, пренася я през личните ѝ покои чак до спалнята ѝ, и я полага върху леглото.

— Доведете лекарите — казвам рязко на една от дамите, и изтичвам вътре след херцога и кралицата. Той я е положил наполовина на леглото, коленичил е върху кралското ложе, ръцете му са обвити около нея, навел се е над нея, прегръща я като любовник, шепне ѝ на ухото.

— Маргарет — изрича настойчиво. — Маргарет!

— Не! — казвам. — Ваша светлост, лорд Едмънд, пуснете я. Аз ще се погрижа за нея, оставете я.

Тя го държи за дрехата, двете ѝ ръце са се вкопчили здраво в него.

— Кажете ми всичко — прошепва му отчаяно. — Кажете ми най-лошото, бързо.

Затръшвам вратата на спалнята и подпирам гръб на нея, преди някой да може да види, че той е положил длани от двете страни на лицето ѝ, че тя държи китките му, че двамата се гледат в очите.

— Любов моя, почти непоносимо ми е да ти го кажа. Лорд Талбот е мъртъв, а също и синът му. Изгубихме Кастийон, който той защитаваше, изгубихме отново Бордо, изгубихме всичко.

Тя потръпва.

— Мили боже, англичаните никога няма да ми простят. Цяла Гаскония ли изгубихме?

— Цяла — казва той. — И самия Джон Талбот, бог да прибере душата му.

Сълзите преливат от очите ѝ и рукват като порой по бузите ѝ, а Едмънд Боуфорт свежда глава и ги изтрива с целувка, целува я като любовник, който се опитва да утеши възлюбената си.

— Не! — извиквам отново, напълно ужасена. Приближавам се до леглото и слагам длан върху ръката му, дърпайки го от нея, но те са слепи и глухи за мен, вкопчени един в друг, ръцете ѝ са обвити около врата му, той почти лежи върху нея, докато покрива лицето ѝ с целувки и нашепва обещания, които не може да спази, и в този миг, в този ужасен, ужасен миг, вратата зад нас се отваря, и Хенри, кралят на

Англия, влиза в стаята и вижда двамата, прегърнати на леглото: бременната му съпруга и най-скъпият му приятел.

Само за миг той обхваща с поглед сцената. Херцогът бавно повдига глава и, стисвайки зъби, внимателно пуска Маргарет, полагайки я обратно на леглото, притиска раменете ѝ, за да я накара да остане върху възглавниците, като повдига краката ѝ и оправя роклята ѝ около глезените. Бавно се обръща с лице към съпруга ѝ. Прави малък жест с ръце към Хенри, но не казва нищо. Не може да каже нищо. Кралят премества поглед от съпругата си, надигнала се на лакът, бяла като призрак върху леглото си, към херцога, застанал до нея, а после поглежда мен. Изглежда озадачен, като обидено дете.

Протягам ръка към него, сякаш е едно от собствените ми деца, понесло жесток удар.

— Не гледайте — изричам глупаво. — Не виждайте.

Той навежда глава настрани, като бито куче, сякаш полага усилие да ме чуе.

— Не гледайте — повтарям. — Не виждайте.

Странно, но той пристъпва към мен и свежда към мен бледото си лице. Без да разбирам какво правя, повдигам ръце към него, той хваща едната, после — другата, и захлупва дланите ми върху очите си, сякаш за да си попречи да вижда. За миг всички стоим така, напълно застинали: аз, положила ръце върху очите на краля, херцогът, който очаква той да каже нещо, Маргарет — облегната назад на възглавниците си, с ръка върху заобления си корем. После кралят силно притиска ръцете ми към затворените си клепачи и повтаря думите ми:

— Не гледай. Не виждай.

После се извъръща. Без дума повече, обръща гръб на трима ни и излиза от стаята, като затваря тихо вратата след себе си.

* * *

Тази вечер той не идва на вечеря. Сервират вечерята на кралицата в личните ѝ покои; дузина дами и аз сядаме да се храним заедно с нея и връщаме половината блюда недокоснати. Едмънд, херцог Съмърсет, сяда начело на масата в голямата зала, и съобщава на

притихналите сътрапезници, че има лоши вести за тях: изгубили сме и последните си земи във Франция, с изключение на Па дьо Кале, града и крепостта Кале, и че Джон Талбот, граф Шрусбъри, е загинал в защита на една безнадеждна кауза, която неговата рицарска чест и смелост не биха му позволили да отхвърли. Жителите на града Кастийон го умолявали да дойде и да снесе френската обсада, и Джон Талбот не можел да остане глух, когато сънародниците му молели за помощ. Удържал на клетвата си, че няма да облече доспехи срещу френския крал, който го бе освободил при това условие. Затова потеглил без доспехи, начело на нашите войски, влязъл в битка без оръжие или щит. Това било акт на най-съвършено благородство и безумие. Постъпка, достойна за великия човек, какъвто бе той. Един стрелец с лък повалил коня му, а войник с бойна брадва го посякъл смъртоносно, докато той бил затиснат под животното. С надеждите ни да запазим владенията си във Франция е свършено, изгубихме Гаскония за втори, и почти сигурно за последен път. Всичко, извоювано от бащата на сегашния крал, е изгубено от сина, а ние сме унижени от Франция, която някога бе наш васал.

Херцогът свежда глава пред притихналата голяма зала.

— Ще се помолим за душите на Джон Талбот и на неговия благороден син, лорд Лайл — казва той. — Талбот беше най-благороден и съвършен рицар. И ще се помолим за краля, за Англия, и да ни помогне свети Георги.

Никой не надава приветствен възглас. Никой не повтаря молитвата. Мъжете изричат тихо: „Амин, амин“, издърпват пейките, сядат, и започват да ядат мълчаливо вечерята си.

* * *

Кралят си ляга много рано — това ми съобщават камериерите от спалнята му, когато отивам да попитам. Казват, че изглеждал много уморен. Не разговарял с тях. Не казал нито дума. Съобщавам на кралицата, а тя прехапва устна и ме поглежда, с преbledняло лице.

— Какво мислиш? — пита. Изглежда уплашена като момиченце.

Поклащам глава. Не знам какво да мисля.

— Какво трябва да направя?

Не зная какво трябва да направи.

* * *

На сутринта клепачите на кралицата са натежали от безсънната нощ. Отново ме изпраща в покоите на краля да попитам как е негова светлост тази сутрин. Камериерът, отговарящ за спалнята, отново ми казва, че кралят е отпаднал, че тази сутрин спи до късно. Когато му казали, че е време за утрения, той само кимнал и заспал отново. Изненадани са, защото той никога не пропуска да отиде в параклиса. Опитали се да го събудят отново за молитвата от първия час^[1], но той не се помръдвал. Връщам се и казвам на кралицата, че е проспал цялата сутрин и че още спи.

Тя кимва и казва, че ще закуси в покоите си. В голямата зала херцог Съмърсет закусва с придворните. Никой не говори много, всички чакаме още вести от Франция. Всички се ужасяваме при мисълта, че предстоят още вести от Франция.

Кралят продължава да спи до пладне.

— Болен ли е? — питам служителя, който отговаря за гардероба му. — Обикновено той никога не спи така, нали?

— Беше потресен — казва служителят. — Знам това. Влезе в покоите си, бял като платно, и легна на леглото си, без да каже нито дума на никого.

— Нищо ли не каза?

Срамувам се от себе си заради този въпрос.

— Нищо. Не каза нито дума.

— Повикайте ме веднага щом се събуди — казвам. — Кралицата се тревожи за него.

Човекът кимва, а аз се връщам в покоите на кралицата и ѝ съобщавам, че кралят е легнал да спи и не е казал нищо на никого.

— Не е казал нищо? — повтаря тя, също като мен.

— Нищо.

— Сигурно е видял — казва тя.

— Видя — казвам мрачно.

— Жакета, какво мислиш, че ще направи?

Поклащам глава. Не знам.

Кралят спи цял ден. На всеки час отивам до вратата на покоите му и питам дали се е събудил. На всеки час камериерът, който отговаря за спалнята, излиза, с все по-разтревожено изражение, и поклаща глава: „Още спи“. После, когато слънцето залязва и палят свещите за вечеря, кралицата праща да повикат Едмънд Боуфорт.

— Ще го приема в залата си за аудиенции — казва тя. — Така че всички да видят, че не се срещаме тайно. Но застани пред нас, за да можем да говорим, без да ни чуват.

Той влиза, мрачен и красив, коленичи пред нея и остава така, докато тя му позволява да седне. Застанала съм уж случайно между тях двамата, останалите дами и неговата свита, така че никой да не може да чуе тихия им разговор над нежния звук на арфата.

Разменят си три изречения с бърз, настоятелен тон, после тя се изправя на крака, придворните също се изправят, а тя стисва зъби и ни повежда на вечеря, както подобава на кралица, към голямата зала, където мъжете я поздравяват безмълвно, а столът на краля остава празен.

След вечеря тя ме вика при себе си.

— Не могат да го събудят — казва сковано. — Камериерите се опитали да го събудят преди вечеря, но той не помръдвал. Херцогът повика лекарите да видят дали не е болен.

Кимвам.

— Ще седнем в покоите ми — решава тя, и излиза начело от залата. Докато излизаме, се разнася шепот като тих повей на вятър — хората си казват един на друг, че кралят е смъртно изтощен.

Чакаме ги да се явят в приемната на кралицата; половината двор се е събрал наоколо в очакване да научи какво не е наред с краля. Вратата се отваря, лекарите се появяват, а кралицата им прави знак да влязат в личните ѝ покои, заедно с херцога, с мен и още половин дузина души.

— Кралят изглежда в добро здраве, но спи — казва един от лекарите, Джон Аръндел.

— Можете ли да го събудите?

— Преценихме, че е най-добре да го оставим да спи — отвръща д-р Фейсби, като се покланя. — Може би ще е най-добре да го оставим да спи, и да се събуди сам. Скръбта и потресът понякога се лекуват със сън, с продължителен сън.

— Потрес ли? — пита херцогът остро. — Какъв потрес е преживял кралят? Какво каза?

— Новините от Франция — заеква лекарят. — Мисля, че пратеникът ги е съобщил твърде припряно, изведнъж.

— Да, така беше — казвам. — Кралицата припадна и я отведох в покоите ѝ.

Маргарет гризе долната си устна.

— Той говори ли?

— Нито дума, нито дума, от снощи.

Тя кимва, сякаш за нея не е от значение дали той говори или не, интересува я единствено здравето му.

— Много добре. Мислите ли, че ще се събуди на сутринта?

— О, почти със сигурност — отговаря д-р Фейсби. — Често се случва човек да спи дълбоко след разстройваща новина. Това е начинът на тялото да се изцели.

— А възможно ли е да се събуди, без да помни нищо? — пита тя. Херцогът гледа надолу към пода, сякаш това му е безразлично.

— Може да се наложи да го уведомите за загубата на Гаскония отново, съвсем отначало, когато се събуди — съгласява се лекарят.

Тя се обръща към херцога:

— Милорд, ако обичате, наредете на камериерите на краля да го събудят, както обикновено, на сутринта, и да приготвят покоите и дрехите му, както обикновено.

Той се покланя.

— Разбира се, Ваша светлост.

Лекарите си тръгват. Един от тях ще седи в спалнята на краля, за да бди над съня му. Свитата на херцога и дамите на кралицата си тръгват, вървейки зад лекарите. Двойката се възползва от един откраднат миг, когато херцогът е до кралицата, а всички вече са си тръгнали и никой не ги наблюдава.

— Всичко ще бъде наред — прошепва той. — Няма да казваме нищо. Нищо. Доверете ми се. Всичко ще бъде наред.

Тя кимва безмълвно, а той се покланя и излиза от стаята.

* * *

На другия ден отиват да събудят краля, но той не се събужда. Един от камериерите на спалнята идва до вратата и ми казва, че трябвало да вдигнат краля и да го сложат върху тоалетния стол, да го почистят и да му сменят нощницата, която бил изцапал. Ако един от тях го държи върху тоалетния стол, той успява да се облекчи, и могат да му измият лицето и ръцете. Могат да го настанят да седне, въпреки че главата му веднага клюмва, а ако единият от тях я повдигне, другият успява да излее малко топъл ейл в гърлото му. Той не може да стои, не ги чува, не реагира на докосване. Не показва признаци на глад и лежи в мръсотията си.

— Това не е сън — казва без заобикалки камериерът. — Лекарите се заблуждават. Никой не спи така.

— Мислите ли, че умира? — питам.

Човекът поклаща глава.

— Никога преди в живота си не съм виждал нещо подобно. Сякаш е омагьосан. Сякаш е прокълнат.

— Не казвайте такова нещо — отвърщам веднага. — Никога не говорете подобни неща. Той просто спи.

— О, да — повтаря той. — Спи, както казват лекарите.

Бавно тръгвам обратно към покоите на кралицата: иска ми се Ричард да беше с мен, иска ми се да бях вкъщи в Графтън. Ужасно се боя, че съм извършила нещо много лошо. Изпълнена съм със страх, суеверен страх, сякаш съм извършила нещо ужасно. Питам се дали моето нареждане, отправено към краля — да не вижда нищо, не го е ослепило. Питам се дали не е станал случайна жертва на силата ми. Пралеля ми Жана ме предупреждаваше винаги да внимавам какво си пожелавам, да обмислям много внимателно думите на благословиите или проклятията. А сега аз казах на краля на Англия: „Не гледай! Не виждай!“, и той затвори очи и вече нито гледа, нито вижда.

Поклащам глава, опитвайки се да разсея страховете си. Нима не съм изричала такива думи дузина пъти, и нищо не се е случило? Откъде бих имала сили и власт да ослепя краля на Англия точно сега? Може би просто е много уморен? Може би, както смятат лекарите, е потресен от новините от Франция? Може би той е като една от лелите на майка ми, която се вцепени и лежеше неподвижно, лежеше точно като краля, без да говори, нито да се движи, докато почина години по-

късно. Навярно само плаща себе си с мисълта, че именно моите думи са причина за състоянието му.

В своите покоите кралицата лежи в леглото си. Толкова се страхувам от онова, което може би съм направила, че спирам плахо на прага на затъмнената ѝ стая и прошепвам: „Маргарет“. Тя повдига ръка; може да се движи, не е омагьосана. Една от по-младите ѝ дами е до нея, докато останалите стоят в помещението отвън, шушукайки за опасността, която заплашва бебето, за шока, преживян от кралицата, и за вероятността всичко да се обърка ужасно, както правят винаги жените, когато на някоя от тях наближи времето да ражда.

— Достатъчно — казвам раздразнено, като затварям вратата към стаята на кралицата, за да не може тя да чуе тези страховити предсказания. — Ако не можете да кажете нещо ободряващо, тогава не говорете изобщо. А ти, Беси — не искам да чуя и думичка повече за родилните мъки на майка ти. Аз съм лягала в родилното ложе единайсет пъти, отгледала съм десет деца, и никога не съм изтърпяла и една четвърт от болките, за които говориш. Всъщност никоя жена не би могла да преживее това, което описваш. Твърде възможно е кралицата да има същия късмет като мен.

Подминавам ги ядосано, влизам в покоите на кралицата, и отправям малката си прислужница с махване на ръка. Тя си тръгва мълчаливо, а аз за миг си помислям, че кралицата е заспала, но тя обръща глава и ме поглежда, с очи, потъмнели и хлътнали от изтощение и страх.

— Събуди ли се кралят тази сутрин?

Устните ѝ са напукани там, където ги е хапала, изглежда изтощена от тревога.

— Не — казвам. — Не още. Но го измиха и закуси малко.

— Сяда ли в леглото?

— Не — казвам смутено. — Трябваше да го обслужват.

— Да го обслужват?

— Да го хранят.

Тя замлъква.

— В известно отношение това е благословия — казва после. — Това означава, че не би изрекъл нещо прибързано, гневно, без да се замисли. Това дава време и на нас да помислим. Продължавам да

смятам, че в известен смисъл това е благословия. Дава ни време да... се подготвим.

— В известен смисъл — съгласявам се.

— Какво казват лекарите?

— Казват, че според тях ще се събуди, може би утре.

— И тогава пак ще е на себе си? И ще си спомня всичко?

— Може би. Не смятам, че наистина знаят.

— Какво ще правим?

— Не знам.

Тя сяда отстрани на леглото, с длан върху корема, и се изправя да погледне през прозореца. Под нея са спускащите се към реката красиви градини, на един дървен кей подканващо се поклаща плоскодънна лодка, а във водата тихо и неподвижно стои чапла. Тя въздъхва.

— Боли ли ви нещо? — питам тревожно.

— Не, не, просто усещам бебето да се движи.

— Изключително важно е да останете спокойна.

Тя се изсмива рязко.

— Изгубихме Гаскония, сигурно е, че след това французите ще нападнат Кале, кралят заспа и не може да бъде събуден, а... — тя млъква рязко. Никоя от нас не е споменала как херцогът я взе съвсем естествено в обятията си, като своя любовница, как я целуваше по лицето, как ѝ обещавахе да я предпази. — А ти ми казваш да остана спокойна.

— Да — казвам решително. — Защото всичко това е нищо пред една възможна загуба на детето. Трябва да се храните и да спите, Маргарет. Това е вашият дълг към детето. Може би носите момче, може би това е принц за Англия. Когато всичко това бъде забравено, ще помним, че сте опазила принца.

Тя прави пауза; кимва.

— Да, Жакета, имаш право. Ето, виждаш ли — ще седна, ще бъда спокойна. Можеш да ми донесеш малко хляб, и малко месо и ейл. Ще се успокоя. И доведи херцога.

— Не можете да го виждате насаме — поставям условие.

— Не. Знам това. Но трябва да го видя. Докато кралят не се събуди, ние с него ще трябва да решаваме всичко заедно. Той е единственият ми съветник и помощник.

* * *

Намирам херцога в покоите му да се взира безизразно през прозореца. Той се обръща рязко, когато хората му почват да блъскат по вратата, а когато я отварят, виждам пребледнялото му лице и страха в очите му.

— Жакета — казва той, а после се поправя: — Ваша светлост.

Изчаквам да затворят вратата след мен.

— Кралицата заповядва да се явите при нея — казвам кратко.

Той си взема пелерината и шапката.

— Как е тя?

— Разтревожена.

Той ми предлага ръката си, а аз детински се преструвам, че не виждам жеста, и тръгвам пред него към вратата. Той ме следва навън и ние тръгваме по огряната от слънцето галерия към кралските покои. През прозорците с малки стъкла в оловни рамки виждам как лястовиците се спускат ниско над крайречните ливади, и чувам птиците да пеят.

Той закрачва по-бързо, за да се изравни с мен.

— Обвинявате мен — казва кратко.

— Не зная нищо.

— Обвинявате ме, но, Жакета, уверявам ви, първата стъпка беше...

— Не знам нищо, а ако не знам нищо, тогава няма да мога и да призная нищо, ако бъда разпитвана — прекъсвам го рязко. — Единственото, което искам, е да видя нейна светлост спокойна и достатъчно силна да износи детето си докрай и да го доведе на бял свят. Единственото, за което се моля, е негова светлост кралят да се събуди със спокоен ум, за да можем да му съобщим тъжните вести от Гаскония. И се надявам, разбира се, през цялото време, неспирно, че съпругът ми е в безопасност в Кале. Не се осмелявам да имам мисли за друго освен за тези неща, Ваша светлост.

Той кимва и ние продължаваме в мълчание.

* * *

В покоите на кралицата виждам, че трите придворни дами седят на пейките в прозоречната ниша, преструвайки се, че бродират, но са изпружили шии, за да подслушват. Те се надигат, правят реверанси и почват да се суетят, когато двамата с херцога влизаме, а аз им казвам да седнат отново и кимвам на двама музиканти да засвирят — това заглушава разменяните шепнешком думи между кралицата и херцога. Тя му разрешава да седне на едно столче до нея и ми прави знак да отида при тях.

— Негова светлост казва, че ако кралят не се събуди до няколко дни, не можем да останем тук.

— Хората ще започнат да се чудят какво става, а после ще тръгнат слухове. Можем да кажем, че кралят е много отпаднал, и той може да пътува обратно до Лондон в носилка.

— Можем да дръпнем завесите на носилката — съгласявам се. — Но после какво?

— Кралицата трябва да се оттегли за раждането в двореца Уестминстър. Това е планирано от месеци, не може да бъде променено. Предлагам кралят да остане тихо в покоите си.

— Хората ще говорят.

— Можем да казваме, че се моли за здравето й. Можем да казваме, че спазва монашески режим.

Кимвам. Възможно е болестта на краля да може да бъде скрита от всички, с изключение на малък кръг придворни.

— А срещите с лордовете? А съветниците на краля? — питам.

— Аз мога да се справя с тях — казва херцогът. — Ще вземам решения от името на краля.

Поглеждам го остро, а после свеждам очи, за да не може да види потреса ми. Това означава да се провъзгласи за крал на Англия. Кралицата ще е в усамотение в очакване на раждането, кралят — заспал; Едмънд Боуфорт ще смени ролята си на лорд-канцлер на Англия с тази на крал на Англия.

— Ричард, херцогът на Йорк, вероятно ще се противопостави — отбелязвам, насочила поглед към пода пред краката си.

— Мога да се справя с него — казва той небрежно.

— А когато кралят се събуди?

— Когато кралят се събуди, всички ще се върнем към нормалния си живот — казва кралицата. Гласът й е напрегнат, ръката й — върху

корема. — И ще трябва да му обясним, че когато се е разболял така внезапно, е трябвало да решаваме какво да правим, без да се допитваме до него.

— Вероятно ще е объркан, когато се събуди — казва херцогът.

— Питам лекарите. Те казват, че може да има тревожни сънища, фантазии. Ще бъде изненадан, когато се събуди. Няма да е в състояние да различи кое е реалност и кое — лош сън. Най-добре е да остане в собствената си спалня в Уестминстър, докато ние полагаме усилия страната да се управлява добре.

— Може да не помни нищо — казва кралицата. — Може да се наложи да му кажем отново всичко за загубата на Гаскония.

— Трябва да се погрижим да чуе новината първо от нас, и да му кажем истината внимателно — допълва херцогът.

Приличат на заговорници, доближили глави, шепнещи. Хвърлям поглед из покоите на кралицата; изглежда, никой не вижда в това нищо необичайно. Осъзнавам, че съм единствената, която долавя внезапно отблъскваща интимност.

Кралицата се изправя на крака и простенва леко, когато я присвива болка. Виждам как ръката на херцога се стрелва към нея, но той възпира порива си: не я докосва. Тя спира и му се усмихва:

— Добре съм.

Той хвърля поглед към мен, като млад съпруг, който иска отговор от болногледачка.

— Може би е по-добре да си почивате, Ваша светлост — отвърщам. — Щом ще пътуваме до Лондон.

— Ще тръгнем вдругиден — заявява херцогът. — Ще наредя веднага да приготвят всичко.

---

[1] Макар че литургичните часове варират, разпределението им е приблизително следното: първа утринна молитва (утреня) — на зазоряване. Първи час — 7 сутринта, трети час — 9 сутринта, шести час — 12 на обяд, девети час — 3 следобед, дванайсети час — 5 следобед, вечерня — 8 вечерта или към залез-слънце. Часът на последната вечерна молитва е най-слабо фиксиран, варира от девет часа вечерта докъм един часа сутринта. — Б.р. ↑

ДВОРЕЦЪТ УЕСТМИНСТЪР, ЛОНДОН

Есента на 1453

Покоите за усамотението на кралицата преди раждането са подготвени, в съответствие с традициите на кралското домакинство. Гоблените са свалени, прозорците — здраво затворени с капаци и закрити с плътна материя, която да възпира дразнещата светлина и въздушните течения. Огньовете са разпалени: стаите трябва да се поддържат топли, всеки ден момчетата, натоварени с носенето на дървата, влачат пънове чак до здраво залостените врати. Никой мъж, дори слугите, не може да влиза в покоите на кралицата.

Върху пода е разпръсната прясно отрязана тръстика и треви — особено билки, които помагат на раждането: овчарска торбичка и дяволска уста. В стаята е внесено ниско родилно легло и е застлано с нови завивки. Внасят кралската люлка: наследствена семейна ценност, изпратена от Анжу, от красиво резбовано дърво, инкрустирано със злато. Застилат я с най-фини ленени чаршафи, поръбени с дантела. Подготвят дъската за повиване на бебето, всички повои и шапчицата са изпрани, изгладени и подготвени. Там, където обикновено е будоарът на кралицата, е поставен олтар, а между спалнята и будоара слагат параван, за да може свещеникът да влиза и да отслужва литургията, а кралицата да го наблюдава, без да бъде виждана. Тя ще се изповядва иззад покрита с плат преграда. Дори ръкоположен свещеник не може да влиза в тези покои в продължение на шест седмици преди раждането, и на шест седмици — след това.

На практика в повечето домакинства, един любящ съпруг обикновено нарушава правилата и влиза да види жена си по време на усамотението ѝ, веднага щом бебето бъде родено, изкъпано, повито и положено в люлката. Мнозина съпрузи отказват да докосват жена си, докато тя не се пречисти в църква, като смятат, че тя е нечиста след родилните мъки, и може да ги оскверни с женски грях — но съпруг като Ричард пренебрегва подобни страхове като суеверия. В такова време той винаги е нежен, мил и любящ, носи ми плодове и сладкиши,

за които по-възрастните жени казват, че не са позволени, и се налага да бъде гонен от стаята от акушерките, които роптаят, че ще ме разстрои, ще събуди бебето или ще им създаде работа.

Разбира се, никой мъж няма да се доближи до бедната малка кралица. Никой мъж не бива допускан в кралската родилна стая, а съпругът ѝ, единственият, който би могъл да наруши правилата, лежи в собствената си потънала в сенки стая, къпят го всекидневно, като едро, твърде пораснало бебе, хранен, сякаш вече е навлязъл в периода на старческото оглупяване, отпуснат като труп.

Пазим строго ужасната истина за здравето на краля, тя не бива да излезе отвъд стените на двореца. Камериерите, които отговарят за покоите му, знаят, но те са толкова ужасени от работата, която трябва да вършат, и от рухването на човека, когото са познавали, че за Едмънд Боуфорт не е било трудно да отведе всеки от тях настрана, да го закъдне да пази тайна, и да го заплаши с най-ужасни наказания, ако дори само прошепне една дума извън стените. Хората от домакинството на краля — благородниците от свитата и камериерите му, пажовете му, началникът на конницата му и конярите — знаят само, че кралят е поразен от болест, поради която е много изтощен и отслабнал, и е неспособен да язди; те се питат какво може да не е наред с него, но не са особено разтревожени. Не може да се каже, че той някога е бил здрав и жизнен мъж, който поръчва да му доведат четири ловни коня сутрин и ги язди един след друг, докато всеки от тях падне от изтощение. Спокойният живот в кралските конюшни си остава спокоен; и само мъжете, които го виждат вял и отпуснат в леглото му в спокойната му спалня, осъзнават колко тежко се е разболял кралят.

За спазване на наложеното от нас мълчание ни подпомага фактът, че повечето лордове и дворяни са напуснали Лондон за лятото и не бързат да се връщат. Херцогът не свиква парламента, така че провинциалните благородници нямат причина да идват в града, и всички решения в кралството се вземат от шепа мъже в кралския съвет — от името на краля, но с подписа на херцога. Той съобщава на останалите, че кралят е неразположен, твърде изтощен, за да присъства на съвета, и че той, Едмънд Боуфорт, като негов най-доверен сродник, ще държи кралския печат и ще го използва, за да подпечатва всяко решение. Почти никой не подозира, че кралят изобщо не е в състояние

да се яви в съвета. Повечето от тях мислят, че той постоянно е в личния си параклис, молейки се за здравето на кралицата, посветил се сред тишината на научните си занимания, и че просто е предал печата и пълномощията на Едмънд Боуфорт, който и бездруго винаги е разполагал с голяма власт.

Но слуховете неминуемо плъзват. Готвачите отбелязват, че никога не изпращат в покоите на краля хубави парчета месо, а само супи, някакъв глупав камериер изтърсва, че кралят не може да дъвче храната си, после се сепва, казва: „Да го пази господ“, и изчезва. Разбира се, лекарите влизат и излизат от покоите на краля, и всеки, който ги вижда, няма как да не забележи, че всевъзможни непознати лекари, билкари и знахари идват по нареждане на херцога и влизат в покоите на краля. Лекарите не смеят да говорят, но те използват помощта на слуги и различни пратеници, които им носят билки и лекарства. След като това продължава една седмица, херцогът ме кани в покоите си и ме моли да съобщя на кралицата, че неговият съвет е кралят да бъде отведен в Уиндзор, където могат по-лесно да се грижат за него, без вестта за състоянието му да се разнесе.

— Това няма да ѝ хареса — казвам му искрено. — Няма да ѝ хареса той да бъде държан там, а тя да е затворена тук в усамотение преди раждането.

— Ако остане тук, хората ще започнат да говорят — казва той. — Не можем да го запазим в тайна. А тя повече от всичко ще иска да избегне клюките.

Правя реверанс и отивам до вратата.

— Какво мислите? — спира ме той, когато ръката ми вече е върху резето. — Какво мислите, Ваша светлост? Вие сте жена с особени дарби. Какво мислите, че ще стане с краля? А какво ще стане с кралицата, ако той никога не се съвземе?

Не казвам нищо. Твърде отдавна съм в двора, за да бъда подвеждана да правя предположения за бъдещето на краля, при това от човека, заел неговото място.

— Сигурно ви идват някакви мисли по тези въпроси — казва той нетърпеливо.

— Може и да имам мисли, но нямам думи — казвам и го оставям. Но тази нощ сънувам Краля на рибарите от легендата: страна, владяна от крал, твърде болнав и слаб, за да прави друго, освен да ходи

на риболов, докато младата му жена трябва да управлява страната сама, и копнее за мъж, който може да я подкрепи.

Кралицата намира усамотението си за тягостно, а всекидневните съобщения от замъка Уиндзор само влошават положението. Изтезават краля ту с едно, ту с друго лечение. В съобщенията се говори за изцеждане на хладните му телесни течности, и затопляне на жизненоважните му части, и знам, че с това имат предвид поставяне на вендузи, за да раздвижат кръвта му, а после го горят, докато той лежи, безмълвен като разпнат Христос, в очакване да се надигне отново. В някои нощи ставам от малкото си легло в покоите на кралицата, и повдигам крайчеца на гоблена пред прозореца; за да мога да видя луната — голяма, топла, пълна луна преди есенното равноденствие, толкова близко до земята, че мога да видя всяка гънка и вдлъбнатина по повърхността ѝ, и я питам: „Омагьосах ли краля? Урочасах ли го? В онзи миг на уплаха, когато му повелих да не вижда нищо, дали наистина го ослепих? Възможно ли е такова нещо? Възможно ли е да имам толкова голяма сила? И ако съм била аз — как мога да взема думите назад и да го излекувам?“

Чувствам се много самотна с тази своя тревога. Разбира се, не мога да я споделя с кралицата, която таи своя собствена вина и страх. Не смея да пиша нищо на Ричард; такива мисли не би трябвало да има дори в ума ми, само ли пък — на хартия. Омръзнало ми е да седя затворена като в капан в тези сенчести стаи: усамотението на кралицата е продължително и изпълнено с напрежение за всички ни. Това би трябвало да е най-щастливата есен от живота ѝ, когато най-сетне чака дете, но вместо това всички сме изпълнени със страх за краля, а вече някои от дамите са почнали да шушукат, че бебето също ще се роди заспало.

Когато чувам това, слизам до реката и сядам на кея, докато слънцето залязва, заглеждам се в бързо движещата се вода, която тече към морето, и шепна на Мелузина, че ако някога съм изрекла дума, която е проклела краля да ослепее, сега си вземам назад тази дума. Ако някога съм помисляла, че той не бива да вижда нищо, то отричам тази мисъл сега, и пожелавам с цялото си сърце бебето, което ще се роди на кралицата, да бъде живо и здраво и да живее дълго и щастливо. Тръгвам бавно обратно към двореца, без да знам дали реката е чула желанията ми, и дали реката изобщо може да стори нещо, и дали

луната може да разбере колко изоставена може да се чувства една обикновена жена, далече от съпруга си в един свят, изпълнен с опасности.

Когато влизам, заварвам приглушено суетене.

— Водите ѝ изтекоха — изсъсква една прислужница, като притичва покрай мен с чисти кърпи.

Влизам забързано в спалнята. Акушерките вече са тук, бавачките застилат люлката с най-меки завивки, главната камериерка, която отговаря за спалнята, нагрява един ръжен, за да приготви специалния родилен ейл с подправки, а самата кралица стои в долния край на най-хубавото легло, превита на две, вкопчена в страничната колона на леглото, по бялото ѝ лице е избила пот, тя е забила зъби в долната си устна. Отивам право при нея.

— Болката отминава — казвам. — Минута след минута, идва и отново отминава. Трябва да бъдете смела.

— Смела съм — изрича тя ожесточено. — Н-никой никога няма да каже друго.

Виждам у нея раздразнението, предизвикано от раждането, вземам влажна кърпа, наkisната в лавандулова вода, и внимателно бърша лицето ѝ. Тя въздъхва, когато болката намалява, а после се напруга, очаквайки следващата вълна. Тя се бави дълго. Хвърлям поглед към акушерката.

— Ще отнеме известно време — казва тя мъдро. — По-добре всички да си вземем по чаша ейл и да седнем.

Наистина отнема известно време — цяла нощ — но на другия ден, в деня на свети Едуард, тя ражда момче, скъпоценно момче за династията Ланкастър, така че безопасността и престолонаследничество на Англия са подсигурени.

Излизам навън в залата за аудиенции. Там са лордовете на Англия, които чакат новини. Едмънд Боуфорт е сред тях: не стои най-отпред, както обикновено, изпълващ стаята с присъствието си, а далеч от вратата на спалнята, малко настрани, сливайки се с тълпата. Поне веднъж в живота си не претендира за най-първо място, и това ме кара да се поколебая, тъй като не знам дали е редно да отида право при него и да му кажа. Той е лорд-канцлер на Англия, той е най-облагодетелстваният лорд в страната, ръководи кралския съвет, в парламента влизат посочени от него хора. Той е фаворитът на краля и

кралицата, и всички ние сме свикнали да му правим път. Естествено би било да се обърне първо към него.

Разбира се, първи би трябвало да научи новината бащата на бебето: кралят. Но той, да го благослови Бог, е безкрайно далеч оттук. Етикецията не предвижда нищо за ден като днешния, и аз не знам как би трябвало да постъпя. Поколебавам се за момент, а после, когато всички разговори замират и мъжете се обръщат да ме погледнат в изпълнена с очакване тишина, казвам просто:

— Милорди, радвайте се. Кралицата роди хубаво и здраво момче, и го нарече Едуард. Бог да пази краля.

Няколко дни по-късно, докато бебето заяква, а кралицата продължава да си почива, аз вървя обратно към нейните покои след разходка в градините на двореца, когато се колебая. Пред затворената врата на покоите ѝ стоят малко момче и двама стражи с бялата роза на рода Йорк върху ливреите си. Веднага се досещам, че това означава неприятности, отварям вратата и влизам вътре.

Кралицата седи на стола си до прозореца, пред нея стои съпругата на Ричард, херцог Йорк. Маргарет не я е поканила да седне, и руменината, избила по бузите на херцогиня Сесили Невил, ми подсказва, че тя си дава сметка за пренебрежителното ѝ отношение. Когато влизам, се обръща и казва:

— Сигурна съм, че нейна светлост вдовстващата херцогиня ще потвърди всичко, което казвам.

Правя ѝ малък реверанс.

— Добър ден, Ваша светлост — казвам любезно, отивам и заставам до кралицата, с ръка, отпусната върху облегалката на стола ѝ, така че Сесили да не може да се усъмни на чия страна съм, за каквото и да е дошла, каквото и да се надява да потвърдя.

— Нейна светлост дойде да ме помоли да се погрижа съпругът ѝ да бъде канен на всички заседания на кралския съвет — казва кралицата уморено.

Сесили кимва и казва:

— Както е и редно. Както винаги са били канени хората от неговия род. Съгласно обещанието на краля, че ще бъде канен и той.

Чакам.

— Обяснявах на нейна светлост, че тъй като съм в усамотение заради раждането, не мога да участвам в делата по управлението на

страната — казва кралицата.

— Всъщност изобщо не би трябвало да приемате посетители — отбелязвам.

— Съжалявам, че дойдох, но как иначе ще бъде взето предвид положението на съпруга ми? — казва херцогинята, но изражението ѝ показва недвусмислено, че изобщо не съжاليا. — Кралят не приема никого, около него няма дори придворни. А херцог Съмърсет не е в приятелски отношения със съпруга ми. — Тя отново се обръща към кралицата: — Правите на страната много лоша услуга, когато не позволявате на съпруга ми да ви служи — казва тя. — Няма човек с по-обширни владения в кралството, а лоялността му към краля е неоспорима. Той е най-близкият родственик на краля и негов наследник. Защо не е канен да присъства в кралския съвет? Как могат държавните дела да се решават, без да се взема предвид неговото мнение? Призовавайте го доста бързо, когато се нуждаете от оръжия и пари; редно е да присъства и когато се вземат решенията.

Кралицата свива рамене.

— Мога да изпратя бележка на херцог Съмърсет — предлага тя. — Но доколкото знам, в момента не се предприема кой знае какво. Кралят се е оттеглил в молитвено усамотение, а аз все още също не мога да напускам покоите си. Предполагам, че херцогът ръководи всекидневните дела толкова добре, колкото му е възможно с толкова малко съветници.

— Съпругът ми би трябвало да е един от тези съветници — настоява херцогинята.

Пристъпвам напред и посочвам с едва забележим жест вратата.

— Сигурна съм, че кралицата се радва, че представихте този въпрос на нейното внимание — казвам. Херцогинята неохотно се оставя да бъде изведена. — И тъй като нейна светлост каза, че ще напише бележка на херцога, сигурна съм, че вашият съпруг ще получи покана за съвета.

— Той трябва да присъства, когато представят бебето на краля.

Когато чувам това, се вцепенявам и разменям бърз, ужасен поглед с кралицата.

— Простете — казвам, когато Маргарет не продумва. — Знаете, че не съм израсла в английски двор. Дори за първи път присъствах на раждане на принц. — Усмиввам се, но тя — англичанка до мозъка на

костите — остава сериозна. — Моля ви, кажете ми, как представят бебето на краля?

— Принцът трябва да бъде представен от кралския съвет — казва Сесили Невил с едва доловима нотка на задоволство при вида на моето смущение. Струва ми се, разбрала е, че за нас това е неочаквано. — За да бъде прието бебето за престолонаследник и принц на кралството, кралският съвет трябва да го представи на краля, а кралят трябва официално да го приеме като свой син и наследник. Без тази церемония то не е престолонаследник. Ако не бъде признат от баща си, не може да бъде признат за престолонаследник на Англия. Не може да получи титлите си. Но едва ли е възможно да възникнат затруднения, нали?

Маргарет не казва нищо, а се обляга назад в стола си, сякаш е изтощена.

— Възможно ли е? — пита отново херцогинята.

— Разбира се, че не — изричам без видимо колебание. — Сигурна съм, че херцог Съмърсет се е заел с необходимите приготовления.

— И вие ще се погрижите съпругът ми да бъде поканен да присъства — настоява Сесили. — Както му се полага по право.

— Лично ще занеса на херцога бележката от кралицата — уверявам я.

— Разбира се, всички ние ще бъдем много щастливи да присъстваме на кръщението — добавя тя.

— Разбира се. — Чакам да видя дали има безочие то да попита дали може да бъде кръстница, но тя се задоволява да направи реверанс на кралицата и да отстъпи заднешком няколко крачки, преди да ми позволи да я отведа до вратата. Излизаме заедно. Отвън, в залата за аудиенции чака красивото момче, което забелязах по-рано, и то скача на крака. Това е най-голямото й момче, Едуард. Когато ме вижда, той се покланя. Той е изключително хубаво дете, със златни коси, тъмносиви очи, весела усмивка, и е висок, стига може би до рамото ми, макар че е само на единайсет.

— Ах, водите с вас и сина си — възкликвам. — Видях го на влизане, но не го познах.

— Това е моят Едуард — казва тя, със стоплен от гордост глас. — Едуард, познаваш лейди Ривърс, вдовстващата херцогиня Бедфорд.

Протягам ръка, а той се покланя и я целува.

— Какъв разбивач на сърца — казвам ѝ с усмивка. — Той е на същата възраст като моето момче, Антъни, нали?

— Разликата им е само няколко месеца — казва тя. — Антъни в Графтън ли е?

— Настанен е при сестра си в Гроуби — казвам. — Учи се на добри обноски. Мисля, че вашето момче е по-високо от моето.

— Избуяват като плевели — казва тя, прикривайки гордостта си. — А как им умаляват обувките! И ботушите! Имам още две момчета, и бебето, Ричард.

— Сега имам четири момчета — отвърщам. — Загубих първото, Луис.

Тя мигом се прекръства.

— Да ги пази господ — казва. — И дано Нашата небесна повелителка ви дари утеха.

Този разговор за децата ни е сплотил. Тя пристъпва по-близо до мен и кимва към покоите на кралицата.

— Добре ли мина? Тя добре ли е?

— Много добре — казвам. — Раждането отне цяла нощ, а тя беше смела, и бебето се роди точно както трябва.

— Здраво и силно?

— Здраво като камък — отговарям ѝ с обичайния народен израз. — Здраво и хубаво момче.

— А кралят? Той добре ли е? Защо не е тук? Бих предположила, че ще дойде да види сина си.

Усмивката ми е открита и невинна.

— Той служи на Бог и на народа си възможно най-добре — казвам. — Моли се на колене, благодари богу за благополучното раждане на сина си и за осигуряването на наследник за Англия.

— О, да — казва тя. — Но аз чух, че внезапно се разболял в двореца Кларъндън, и го довели у дома с носилка?

— Беше уморен — казвам. — Посвети по-голямата част от лятото на преследване и осъждане на бунтовници. И тази, и миналата година прекара летата, полагайки усилия навсякъде по земите му да бъде въздадено правосъдие. Понякога всъщност и във вашите земи.

При този намек за укор херцогинята рязко отмята глава.

— Ако кралят оказва на някого по-висше благоволение, отколкото на най-близките си родственици, на верните си приятели и най-добрите си съветници, винаги ще има размирици — казва тя разгорещено.

Вдигам ръка.

— Простете ми — казвам. — Не съм искала да намеквам, че вашите арендатори са особено непокорни, или че роднините на баща ви в северна Англия, семейство Невил, са изключително трудни съседи. Имах предвид единствено това, че кралят положи големи усилия управлението му да обхване цяла Англия. Сигурна съм, че когато вашият съпруг, херцогът, дойде в съвета, ще може да увери останалите равни нему благородници, че никъде по земите му няма признаци за бунт, и че неговите родственици, вашите близки, ще се научат да живеят в мир с фамилията Пърси на север.

Тя присвива устни, за да сдържи гневния си отговор, и казва:

— Разбира се. Всички искаме само да служим на краля и да го подкрепяме. А северът не бива да бъде разделен.

Усмиввам се на сина й.

— А ти какво се надяваш да правиш, когато станеш голям, Едуард? — питам. — Голям военачалник като баща си ли ще бъдеш? Или твоето предопределение е Църквата?

Той свежда глава.

— Един ден ще оглавя династията Йорк — казва стеснително, с поглед, сведен към обувките си. — Мой дълг е да бъда готов да служа на рода си и страната си така, както е необходимо, когато ми дойде времето.

* * *

Устройваме впечатляващо кръщение на кралския син. Лично кралицата поръчва златотъкан шлейф за кръщелната му рокличка, която е донесена от Франция и струва повече от роклята на неговата кръстница Ан, херцогиня Бъкингам. Другите кръстници са Кентърбърийският архиепископ и Едмънд, херцог Съмърсет.

— Благоразумно ли е това? — питам я тихо, докато казва на изповедника си имената на кръстниците, които е избрала. Тя е на

колене пред малкия олтар в личния си кабинет, аз съм коленичила до нея, свещеникът е зад паравана. Никой не може да чуе настойчивия ми шепот.

Тя не вдига глава от сключените си ръце.

— Не бих приела никой друг — прошепва. — Херцогът ще се грижи за него и ще го закриля като свой роден син.

Поклащам глава мълчаливо, но ми е ясно какво прави. Грижи се да създаде за сина си обкръжение от близки придворни: хора, на които тя има доверие, хора, които Съмърсет е назначил, и родственици на Съмърсет. Ако кралят не проговори никога повече, тя ще е осигурила на сина си малка армия, която да го защитава.

Ан, херцогиня Бъкингам, отнася скъпоценното дете до кръщелния купел в параклиса на Уестминстър. Сесили Невил, застанала сред дамите, ме поглежда гневно, сякаш нося отговорност за поредната демонстрация на пренебрежение към нейния съпруг, Ричард, херцогът на Йорк, който би трябвало да е кръстник. Никой не отбелязва отсъствието на краля, защото едно кръщение е работа на кръстниците, а, разбира се, кралицата още не е излязла от уединението си. Но тайната не може да бъде пазена вечно, а нима кралят може да боледува цяла вечност? Със сигурност трябва да се възстанови скоро, нали?

На кръщелното празненство Едмънд Боуфорт ме отвежда настрани.

— Кажете на кралицата, че ще свикам големия съвет, ще повикам и херцог Йорк, и ще заведа невръстния принц при краля в Уиндзор.

Поколебавам се.

— Но, Ваша светлост, ами ако той не се събуди при вида на детето си?

— Тогава ще настоявам да признаят бебето, без кралят да го е припознал.

— Можете ли да направите това, без те да видят краля? — питам.

— Всички знаят, че е болен, но ако го видят почти безжизнен...

Той прави лека гримаса.

— Не мога. Кажете на кралицата, че съм опитал, но съветът настоява детето да бъде представено на краля. Всичко друго би изглеждало твърде странно, ще си помислят, че е мъртъв, а ние крием.

Бяхме благословени с повече време, отколкото си представях, че е възможно. Но сега то свърши. Те трябва да видят краля, а детето трябва да му бъде представено. Не можем да направим нищо, за да продължим да избягваме това. — Той се поколебава. — Има нещо, което ще е по-добре да ви кажа, а вие трябва да предупредите кралицата: говори се, че детето не е законен син на краля.

Вцепенявам се, нащрек за опасността.

— Така ли?

Той кимва.

— Правя каквото мога, за да потуша слуховете. Тези твърдения са държавна измяна, разбира се, и аз ще се погрижа всеки, който разпространява клюки, да свърши на бесилката. Но при положение, че кралят е скрит от придворните, е неминуемо хората да започнат да говорят.

— Назовават ли друг мъж? — питам го.

Той ме поглежда; тъмните му очи са напълно искрени.

— Не знам — казва; макар че със сигурност знае. — Не мисля, че има значение — казва, въпреки че има. — А и във всеки случай няма доказателства. — Това поне е вярно. Дай боже да няма доказателства за престъпление. — Но херцогът на Йорк разбуня членовете на съвета, затова кралят трябва да види бебето и поне да го подържи.

* * *

Съветът от дванайсет лордове, начело със Съмърсет, пристига в двореца да отведе бебето нагоре по реката, за да бъде представено на баща си. Аз трябва да ги придружавам, заедно с дойките и жените, чиято задача е да люлеят бебето. Ан, херцогиня Бъкингам, неговата кръстница, също ще дойде. Студен есенен ден е, но баржата е добре обвита с драперии и завеси, бебето е положено повито върху дъската си, а после — загърнато в кожи. Бавачката го държи в скута си отзад в лодката, жените, които трябва да го люлеят, седят до нея, а дойката — наблизо.

Следват ни две баржи: херцог Съмърсет и приятелите му — в едната, херцог Йорк и неговите съюзници — в другата. Дори това

разделение говори за необявена вражда. Стоя на носа на лодката, заглеждана към водата, заслушана в успокояващия звук от плискането на водата в корпуса на баржата, от потапянето и изваждането на веслата във водата.

Изпращаме вестоносец напред да съобщи, че лордовете ще посетят краля, но аз съм потресена, когато слизаме на сушата в Уиндзор и минаваме през притихналия замък до горната му част. Когато кралят и дворът напускат един замък, за да се преместят в друг, слугите се възползват от възможността да почистят и затворят представителните помещения. Когато изпратихме краля в Уиндзор без придворните, не отвориха всички спални, нито кухните, където се готви за стотици хора, представителните стаи, просторните конюшни. Вместо това малката свита на краля се е настанила като на лагер в личните му покои, а останалата част от замъка е пуста, почти изоставена. Красивата зала за аудиенции на краля, която обикновено е сърцето на двора, изглежда занемарена, в окаяно състояние; слугите не са почистили огнището, а потрепващите пламъци показват, че току-що са запалили огъня. Струва ми се студена и запусната. По стените няма гоблени, а някои от капаците са затворени, затова залата е сенчеста и хладна. По пода има стари тръстики, изсъхнали и плесенясали; в поставките — наполовина изгорели тръстикови факли. Присвивам пръст, за да повикам при себе си управителя на домакинството.

— Защо огънят не е запален по-рано? Къде са гоблените на краля? Тази зала изглежда ужасно.

Той свежда глава.

— Простете, Ваша светлост. Но тук разполагам с толкова малко слуги. Всички са в Уестминстър с кралицата и херцог Съмърсет. А кралят и без друго никога не слиза тук. Бихте ли желали да паля огъня заради лекарите и техните слуги? Никой друг не идва тук, и имаме заповеди да не пускаме никой, който не е изпратен от херцога.

— Бих искала да палите огъня, така че в двореца, обитаван от краля, да е светло, чисто и уютно — отвърщам. — А ако не разполагате с достатъчно слуги, за да поддържате стаите чисти, трябваше да ни уведомите. Негова светлост би трябвало да получава по-добро обслужване от това. Това е кралят на Англия, той трябва да бъде обслужван както подобава.

Той свежда глава пред този укор, но се съмнявам, че е съгласен с мен. Ако кралят не може да вижда нищо, какъв е смисълът от гоблени по стените? Ако никой не идва, тогава защо да метат представителните стаи? Ако няма посетители, защо да палят огън в залата за аудиенции? Херцог Съмърсет ми прави знак да отида при него пред двойните врати на личните покои. Само един страж стои тук на пост.

— Няма нужда да съобщавате за нас — казва херцогът. Стражът ни отваря вратата и ние влизаме тихо.

* * *

Стаята е преобразена. Това е красиво помещение с два еркерна прозореца, с изглед към крайречните ливади и реката, а прозорците от другата страна гледат към единия вътрешен двор, откъдето винаги се чува шум от идващи и потеглящи хора, тропот на конски копита по калдъръма, понякога и музика. В кралските покои винаги е оживено, гъмжи от придворни и съветници на краля. Обикновено има гоблени на стените, и маси, по които са наредени малки предмети от злато и сребро, малки изрисувани кутии и дребни украшения. Днес стаята е празна, ужасно гола, с изключение на голяма маса, отрупана с пособията на лекарската професия: вендузи, ланцети, голяма стъкленица с гърчещи се в нея пиявици, превръзки, мехлеми, кутия с билки, дневник с всекидневни записи за болезнени лечения, както и няколко кутии, които съдържат подправки и метални стружки. Има тежък стол с дебели кожени ремъци на страничните облегалки и на краката, на който връзват краля, за да не мърда, докато изливат насила напитки в гърлото му, или разрязват с ланцет вените на тънките му ръце. На стола няма седалка, а отдолу има леген, където се събират урината и изпражненията му. В стаята е достатъчно топло, зад решетката на огнището гори огън, и е чисто, но прилича повече на някоя от по-добрите стаи в болницата за умопобъркани „Бетлехем“, отколкото на кралски покои. Прилича на стая за добре гледан безумец; не за крал. Херцогът си разменя с мен ужасен поглед. Никой, който влиза тук, няма да повярва, че на това място кралят се е оттеглил от света, отдаден на тиха молитва.

Тримата главни кралски лекари, тържествени и сериозни в тъмните си мантии, стоят зад масата; покланят се, но не казват нищо.

— Къде е неговата светлост кралят? — пита херцогът.

— Обличат го — казва д-р Аръндел. — Сега ще го доведат.

Херцогът прави крачка напред към спалнята, а после спира, сякаш не иска да поглежда вътре.

— Изведете го — казва той кратко.

Лекарят отива до вратата на спалнята на краля, отваря я широко и казва:

— Доведете го.

Отвътре се чува как се разместват мебели, и аз откривам, че съм стиснала ръце, вкопчени една в друга, скрити в ръкавите ми. Страхувам се. Страхувам се от това, което ще видя. После един як мускулист мъж, облечен в кралска ливрея, излиза през вратата, понесъл тежък стол, подобен на кралски трон, поставен върху основа с дръжки, като носилка. Зад него, хванал задните дръжки, идва друг носач, а на стола, с клюмнала глава, със затворени очи, седи онова, което е останало от нашия крал.

Той е добре облечен, в синя мантия и червена връхна дреха, а рядката му тъмна коса е сресана до раменете. Обръснат е, но са го порязали, на шията му има капка кръв. Главата му се олюлява, та изглежда така, сякаш изнасят убит човек, чиито рани са започнали да кървят в присъствието на убийците му. За да се задържи стабилно на стола, е пристегнат с ремък около кръста и друг — около гърдите, но главата му увисва настрани и когато оставят стола на пода, тя пада на гърдите му и той клюмва като кукла. Лекарят го повдига внимателно и изправя главата му, но кралят не помръдва при докосването му. Очите му са затворени, дишането му е тежко, като на човек в пиянски сън.

— Кралят на рибарите — прошепвам на себе си. Той изглежда точно като омагьосан. Това не е болест от този свят: трябва да е стоварило се върху него проклетие. Той прилича на восьмично изображение на крал, от онези, които полагат върху ковчега по време на кралско погребение, а не на жив човек. Само повдигането и спускането на гърдите му, и лекият звук, който издава от време на време, леко свистящо хъркане, ни подсказва, че е жив. Жив, но не истински жив човек. Хвърлям поглед към херцога: той гледа своя крал с ужасено изражение.

— Това е по-лошо, отколкото си мислех — казва ми тихо. — Далеч по-лошо.

Лекарят пристъпва напред и казва:

— Иначе той е в добро здраве.

Поглеждам го неразбиращо. Това състояние не може да бъде описано като добро здраве. Той прилича на мъртвец.

— Нищо ли не може да го накара да се раздвижи?

Той поклаща глава; сочи към масата отзад и отвърща:

— Опитвахме всичко. Продължаваме да опитваме. Около пладне всеки ден, след като закуси, прекарваме един час в опити да го събудим, а всяка вечер преди вечеря — още час. Но той, изглежда, не чува нищо, не чувства и болка. Всеки ден му казваме, че трябва да се събуди, понякога викаме свещеник, който да го призове да изпълни дълга си, да го упрекне, че ни изоставя, но той не показва признаци, че чува или разбира.

— Състоянието му влошава ли се?

— Не се влошава, но и не се подобрява. — Той се поколебава. — Мисля, че сега сънят му е малко по-дълбок, отколкото когато го е обзел най-напред. — Кимва вежливо на другите лекари. Един от тях поклаща глава. — Мненията се различават.

— Мислите ли, че може да проговори, когато внесем при него сина му? — обръща се херцогът към лекарите. — Казва ли изобщо нещо? Дали изобщо сънува?

— Никога не казва нищо — обажда се Фейсби. — Но мисля, че сънува. Понякога се вижда как клепачите му се движат, понякога той трепва насън. — Хвърля поглед към мен. — Веднъж плака.

Притискам ръка към устата си, като си представям как кралят плаче насън. Питам се дали вижда в онзи друг свят, чудя се какво ли е гледал. Спи от близо четири месеца — това е дълъг сън. Какво може да покаже един четиримесечен сън на спящ човек?

— Можем ли изобщо да го подтикнем да помръдне? — Херцогът си мисли колко потресени ще бъдат членовете на съвета, виждайки за пръв път краля в това състояние. — Може ли да задържи бебето, ако го сложим в ръцете му?

— Доста е отпуснат — казва Аръндел. — Страхувам се, че ще изпусне бебето. Не може да му се повери нещо толкова ценно. Самият той е твърде немошен.

Възцарява се ужасено мълчание.

— Трябва да сторим онова, за което сме дошли — решава херцогът.

— Поне преместете онзи ужасен стол — казвам, и двамата носачи вдигат стола с ремъците и тоалетната седалка и го изнасят.

Херцогът ме поглежда вцепенено. Никой от нас не може да се сети за нещо, което би подобрило положението.

— Доведете ги — казва ми той.

Излизам при чакащите лордове.

— Негова светлост кралят е в личните си покои — казвам и заставам настрани, докато те влизат, следвани от бавачките и дойката, заедно с херцогинята. С глупаво облекчение виждам, че тъмносините очи на бебето са отворени и примигват към тавана; щеше да изглежда много ужасно, ако бебето спеше като баща си.

В личните покои лордовете са се събрали смутено в полукръг около краля. Никой не изрича нито дума, виждам как един мъж се прекръства. Ричард, херцог Йорк, е придобил мрачно изражение при вида на спящия крал. Един е закрил очи, за да не вижда тази гледка, друг плаче. Всички са дълбоко потресени. Ан, херцогинята на Бъкингам, е била предупредена за състоянието на краля от сродника си Едмънд Боуфорт, но е бледа. Играе ролята си в тази гротескна жива картина, сякаш всеки ден от живота си представя бебе на полумъртвия му баща. Тя взема детето и се отправя към неподвижния крал, пристегнат с ремъци в стола си.

— Ваша светлост — изрича Ан тихо. — Това е синът ви. — Тя пристъпва напред, но кралят не повдига ръце да приеме детето. Напълно неподвижен е. Несръчно и смутено, херцогинята слага бебето на гърдите му, но кралят не помръдва. Тя поглежда към херцог Съмърсет, който взема бебето от нея и го слага в скута на краля. Той не помръдва.

— Ваша светлост — казва херцогът високо. — Това е синът ви. Вдигнете ръка, за да го признаете.

Нищо.

— Ваша светлост! — повтаря херцогът, малко по-високо. — Просто кимнете с глава, за да признаете сина си.

Нищо.

— Само мигнете, сир. Само мигнете, за да покажете, че признавате сина си.

Сега сякаш всички сме омагьосани. Лекарите са неподвижни и смълчани, загледани в пациента си, надяващи се на чудо, херцогинята чака, херцогът държи с една ръка бебето върху неподвижните колене на краля, другата е на рамото на краля и го стиска, силно, после още по-силно, така, че здравите му пръсти се впиват в костеливото рамо на краля, стискат го жестоко. Аз мълча, застанала неподвижно. За миг изпитвам чувството, че кралят е обзет от някаква заразна неподвижност и всички ще застинем и заспим заедно с него — омагьосани придворни около един спящ крал. После бебето изплаква леко, аз пристъпвам напред и го улавям, сякаш се боя, че може да се зарази от съня.

— Безнадеждно е — казва Йоркският херцог рязко. — Той не вижда и не чува нищо. Боже мой, Съмърсет, от кога е в това състояние? Той не може да прави нищо. Трябваше да ни кажете.

— Той все още е крал — казва херцогът рязко.

— Никой не отрича това — отговаря грубо Ричард, херцог Йорк. — Но той не призна сина си, и не може да прехвърли на друг делата по управлението на кралството. Той е крал, който сам прилича на бебе. Трябваше да ни уведомите.

Едмънд Боуфорт се оглежда в търсене на подкрепа, но дори лордовете, които са се заклели да служат на рода му, които мразят херцога на Йорк и се страхуват от него, не могат да отрекат, че кралят не е признал сина си, не прави нищо, не вижда нищо, не чува нищо, и е много далече от нас — кой знае къде?

— Ще се върнем в Уестминстър — заявява Едмънд Боуфорт. — И ще чакаме негова светлост да се възстанови от тази болест. — Хвърля гневен поглед към лекарите. — Добрите лекари ще го събудят, зная това.

* * *

Тази нощ, докато започвам да се унасям в дрямка в спалнята си в двореца Уестминстър, се питам какъв е този непрекъснат сън, сън, подобен на смърт, с единствената разлика, че по време на този сън

човек сънува и се размърдва, а после заспива по-дълбоко. Какво ли би било да се раздвижиш леко и да зърнеш лекарите и онази ужасна стая със стола и ножовете и пиявиците, а после да потънеш отново в сън, без да можеш да възразиш? Какво би било да отвориш уста в безмълвен писък, роден от някой сън, и да заспиш ням? Когато заспивам, отново сънувам Краля на рибарите, крал, който не може да направи нищо, докато неговото кралство потъва в хаос и мрак, и оставя една млада жена без съпруг, сама. Кралят на рибарите е ранен в слабините, той никога не може да стане баща на дете, нито да управлява земите си. Люлката е празна, нивите са безплодни. Събуждам се през нощта и благодаря на Бог, че съм будна, че магията, която лежи върху краля като покривало от мрак, не е задушила и мен, и се питам; въртя се в постелята и се питам дали вината е моя, дали аз наредих на краля да ослепее, дали моите непредпазливи думи го ослепиха?

Когато се събуждам от утринната светлина, изведнъж усещам ума си ясен и изострен, имам чувството, че някой ме вика по име, ставам и отивам до кутията за накити, която пралеля Жана ми даде. Там, недокосната, е кесията с амулетите, и този път аз избирам корона, за да символизира завръщането на краля. Завързвам към този единствен амулет четири различни тънки панделки. Избирам бяла панделка, която да олицетворява зимата, ако е писано той да се върне при нас през зимата, зелена панделка, ако не се върне чак до пролетта, жълта панделка, ако се върне за прибирането на сеното, и червена панделка, ако е писано да се върне след година, считано от сега, когато дивите горски плодове изпъстрят живите плетове. После завързвам всяка от тези панделки към четири черни върви, и ги занасям при крайречната пътека, където Темза тече буйно и бързо при настъпването на прилива.

Наоколо няма никой, докато слизам надолу към малкия дървен кей, откъдето лодкарите качват пътници, затова завързвам четирите тъмни нишки към един от подпорните стълбове на кея и хвърлям коронката с цветните панделки надалече, докъдето стигне, навътре в реката, а после се връщам в родилната стая на кралицата, в която тя чака времето на пречистването ѝ да приключи и да може отново да излезе на светло.

Оставям коронката във водата една седмица, докато кралицата излиза от уединението си и е пречистена в църква, на внушителна церемония, по време на която всички херцогини на кралството вървят зад нея, оказвайки ѝ почит, сякаш техните съпрузи не се мъчат отчаяно да решат как да бъде признат принцът и как ще бъде управлявано кралството сега, докато кралят не вижда нищо и няма власт над нищо. Сега, когато кралицата се завръща в света, херцогът може да идва в покоите ѝ, и той ѝ съобщава, че граф Солсбъри, зет на Йоркския херцог, твърди на всеослушание, че бебето не е син на краля, и че има много, опасно много хора, които му вярват. Кралицата дава да се разбере, че всеки, който слуша подобни клевети, няма място в двора; казва на приятелите си, че никой не бива дори да разговаря с граф Солсбъри или с изпълнения му със злоба син, граф Уорик. Казва ми, че Ричард, херцог Йорк, техен сродник, и дори неговата съпруга, херцогиня Сесили, са нейни врагове, нейни врагове до смърт, и че не трябва никога повече да разговарям с никой от тях. Но не коментира онова, което казват, което мнозина казват: че кралят не е достатъчно мъж, за да създаде син, и че бебето не може да е принц.

Кралицата и Едмънд Боуфорт решават, че трябва да удвоят усилията за събуждането на краля, и наемат нови лекари и познавачи. Променят законите против алхимията, на учените мъже отново е позволено да се занимават със своите науки, и към тях са отправени молби да обмислят причините и леченията за непознатите болести на ума. Всички те запалват отново пещите си, започват да поръчват чуждоземни билки и подправки, билкарството, дори магията, са позволени, ако могат да излекуват краля. Наредват на лекарите да прилагат леченията си по-настойтелно, но тъй като никой не знае какво му е, никой не знае и какво трябва да се направи. Винаги е бил известен с меланхоличния си нрав, затова се опитват да променят състоянието на телесните му течности^[1]. Наливат го с изгарящо горещи питиета и пикантни супи, за да му стане по-горещо, карат го да спи под дебели кожи, натрупани на леглото, с гореща тухла на краката и грейки за легло от двете му страни, докато се изпоти и заплаче насън, но въпреки това никога не се събужда. Режат ръцете му с ланцети и му

пускат кръв, за да се опитат да пресушат воднистите течности, налагат гърба му със смлени синапени семена, докато почервенее и се възпали, насила пъхат големи хапове в гърлото му и го пречистват с клизми, така че той повръща и се изпуска насън — горещи испражнения, които оставят кожата му зачервена и болезнена.

Опитват се да го разгневят, като го удрят по краката, като му крещят, като го заплашват. Смятат за свой дълг да му подмятат, че е страхливец, че е по-недостоеен мъж от баща си. Обиждат го ужасно, да им прости Господ, крещят му в лицето неща, които биха му разбили сърцето, ако ги беше чул. Но той не чува нищо. Причиняват му болка, когато му удрят плесници — виждат как бузите му почервеняват под ударите. Но той не се надига, за да си тръгне от тук, лежи отпуснат и неподвижен, докато те му причиняват всичко, което им хрумне. Боя се, че това не е лечение, а изтезание.

В Уестминстър изчакам да изтече определената от мен седмица, а после разбирам, че определената сутрин е дошла и по това, че се събуждам пак призори, събуждам се с всяка частица от тялото си, а умът ми е бистър като студената вода, която се плиска около кея. Четирите върви са там, здраво завързани към подпорния стълб на кея, и аз се надявам с цялото си сърце, че когато избира черна връв, ще изтегля с нея бялата панделка върху коронката, което би означавало, че кралят ще се върне при нас тази зима.

Когато слагам ръка върху вървите, слънцето се показва и аз поглеждам на изток към него, докато то изгрява над сърцето на Англия. По водата грейва ослепителен блясък от изгряващото слънце, зимно слънце, зимно слънце в бяло, златисто и сребърно, в студеното синьо небе, и докато изгрява и мъглата се оттегля в кълбящи се нишки от реката, виждам изключително необичайна гледка: не едно слънце, а три. Виждам три слънца: едно в небето, и две — точно над водата, отражения от мъгла и вода, но съвсем ясни — три слънца. Примигвам, а после разтривам очи, но трите слънца блестят пред мен, ослепително ярки, после дръпвам концата и откривам, че идва леко, твърде леко, в ръката ми. Не държа връвта с бялата панделка, която би означавала, че кралят ще се върне при нас през зимата, нито дори зелената, която би означавала, че кралят ще се върне при нас през пролетта. Дърпам една нишка след друга и откривам, че на нито една от четирите панделки няма корона; изобщо няма корона. Кралят няма никога да се върне при

нас: вместо това ще изгрее нова зора, и ще се издигнат във великолепието три слънца.

Отправлям се бавно обратно към двореца, със сноп мокри панделки в ръка, и се питам какво може да означават три слънца над Англия. Докато приближавам покоите на кралицата, чувам шум, войници блъскат с оръжията си и крещат. Подхващам полите на дългата си рокля и забързвам напред. Пред залата за аудиенции стоят мъже в ливреята на Ричард, херцог Йорк, с неговата бяла роза на яките си. Вратите са широко разтворени, виждат се личните стражи на кралицата, застанали нерешително, докато кралицата им крещи на френски. Жените от нейната свита пищят и тичат навътре към личните ѝ покои, а двама-трима лордове от съвета се опитват да въдворят тишина, докато стражата на Йорк залавя Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, извежда го грубо от стаята и го превежда покрай мен. Той ми хвърля един яростен поглед, но стражите го водят твърде бързо, за да успея да му кажа нещо, нито дори да попитам къде го водят. Кралицата изтичва след него и аз я хващам и я задържам, докато тя избухва в порой от сълзи.

— Предатели! Измяна!

— Какво? Какво става?

— Херцог Съмърсет беше обвинен в държавна измяна — казва ми един от лордовете, докато бързо се оттегля от покоите на кралицата. — Отвеждат го в Тауър. Ще бъде съден справедливо, кралицата не трябва да се тревожи.

— Държавна измяна! — изпищява тя. — Вие сте изменникът, вие, щом стоите безучастно, докато този дявол Йорк го отвежда!

Помагам ѝ да мине обратно през залата за аудиенции, през личните си покои, и да влезе в спалнята си. Кралицата се хвърля на леглото си и избухва в сълзи.

— Виновен е Ричард, херцог Йорк — казва тя. — Той настрои съвета срещу Едмънд. Искан да го унищожи, винаги е бил негов враг. После ще нападне мен. После ще вземе властта над кралството. Знам това. Знам го.

Тя се надига, с коса, измъкнала се от плитките от двете страни на лицето ѝ, с очи, зачервени от сълзи и гняв.

— Чуй това, Жакета. Той е мой враг, мой враг е и аз ще го унищожа. Ще измъкна Едмънд от Тауър и ще поставя сина си на

престола на Англия. И нито Ричард от Йорк, нито някой друг ще успее да ме спре.

---

[1] По онова време лечението често се основава на Хипократовата теория за четирите телесни течности, чието съотношение у човека определяло неговия темперамент — съответно лимфа — флегматик, жлъчка — холерик, кръв — сангвиник, и черна жлъчка — меланхолик. — Б.р. ↑

ДВОРЕЦЪТ УЕСТМИНСТЪР, ЛОНДОН

Пролетта на 1454

Коледа идва и отминава, Ричард взема кораб от Кале и прекарва само дванайсетте празнични дни с мен в притихналия кралски двор, а после казва, че трябва да се връща. В гарнизона всеки момент може да избухне метеж, крепостта може да бъде нападната всеки момент. Мъжете не знаят кой ги командва, и се боят от французите. Ричард трябва да удържи гарнизона за Едмънд Боуфорт и за Англия, срещу вътрешни и външни врагове. Отново сме на пристана, отново се вкопчвам в него.

— Ще дойда с теб — казвам отчаяно. — Говорихме, че ще дойда с теб. Трябва да дойда сега.

— Любима, знаеш, че никога не бих те отвел в обсаден град, а един господ знае какво ще се случи от тук нататък.

— Кога ще си дойдеш пак у дома?

Той свива леко, примирено рамене.

— Трябва да удържа крепостта, докато някой ме освободи от задълженията ми, а нито кралят, нито херцогът ще направят това. Ако Ричард, херцог Йорк, заграби властта, ще трябва да удържам Кале и срещу него, както и срещу французите. Ще трябва да го удържа за Едмънд Боуфорт. Той ми предаде командването, мога да го върна единствено на него. Трябва да потеглям, любима. Но знаеш, че ще се върна при теб.

— Искане ми се да си бяхме останали просто земевладелци в Графтън — казвам нещастно.

— И на мен ми се иска — казва той. — Целуни децата от мен и им кажи да бъдат добри. Кажи им да изпълняват дълга си, и им кажи, че аз изпълнявам своя.

— Искане ми се да не беше толкова предан на дълга си — казвам ядосано.

Той ме целува мълчаливо.

— Иска ми се да можех да имам още една нощ — прошепва в ухото ми, а после се откъсва от мен и изтичва нагоре по дъсченото мостче към кораба си.

Чакам на кея, докато го виждам на перилата, целувам студената си ръка и му изпращам въздушна целувка.

— Върни се скоро — провиквам се. — Пази се. Върни се скоро.

— Винаги се връщам при теб — извиква той в отговор. — Знаеш това. Ще се върна скоро.

Тъмните нощи стават по-къси, но кралят не се съвзема. Някои алхимици предричат, че слънчевата светлина ще го съживи, сякаш е семенце в тъмната пръст, всеки ден го избутват до един прозорец, който гледа на изток, и го карат да седи с лице към сивия диск на зимното слънце. Но нищо не го събужда.

Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, не е освободен от стаите си в Лондонския Тауър, но и не е обвинен. Херцогът на Йорк има достатъчно влияние над съвета на лордовете, за да ги накара да арестуват херцога, но не и да ги убеди да го съдят за държавна измяна.

— Ще отида да го видя — заявява кралицата.

— Ваша светлост, хората ще говорят — предупреждавам я. — Вече говорят за вас неща, които е непоносимо да бъдат повторени.

Тя повдига вежда.

— Затова няма да ги повторя — казвам.

— Знам какво говорят — заявява тя дръзко. — Казват, че той е мой любовник, и че принцът е негов син, и че затова съпругът ми, кралят, не го е признал.

— Достатъчно основание да не го посещавате — предупреждавам я.

— Трябва да го видя.

— Ваша светлост...

— Жакета, трябва.

* * *

Придружавам я, вземаме и две други придворни дами. Те чакат отвън, докато кралицата и аз влизаме в стаите му. Той има личен кабинет със спалня до него. Стаите, с каменни стени и тесни

стреловидни прозорци, са приятни, намират се близо до кралските покои в Бялата кула на Тауър; той в никакъв случай не е в тъмница. Има маса и стол, и няколко книги, но е блед, защото не е излизал на открито, и изглежда по-слаб. Лицето му светва, когато я вижда, той пада на едно коляно. Тя забързва към него и той целува пламенно ръцете ѝ. Комендантът на Тауър стои на вратата, тактично обърнат с гръб към стаята. Аз чакам край прозореца, заглеждана навън към сивото течение на студената река. Зад гърба си чувам как херцогът се изправя на крака, и усещам как се опитва да се овладее, за да не посегне да я докосне.

— Желаете ли да седнете, Ваша светлост? — пита той тихо и приближава за нея стола до малкия огън.

— Можете да седнете до мен — казва тя. Обръщам се и го виждам как придърпва едно столче, така че да бъдат достатъчно близо, за да шепнат.

Държат се здраво за ръце, той е доближил уста до ухото ѝ, тя се обръща, за да му шепне, в продължение на половин час, но когато чувам часовникът да удря три часът, пристъпвам напред и правя реверанс пред нея.

— Ваша светлост, трябва да вървим — казвам.

За миг ме обземат опасения, че ще се вкопчи в него, но тя пхва ръце в широките си ръкави, погалва хермелиновата подплата, сякаш за утеха, и се изправя.

— Ще дойда отново — казва му. — И ще направя онова, което предлагате. Нямаме избор.

Той кимва.

— Знаете имената на мъжете, които ще ви служат. Това трябва да се направи.

Тя кимва и го поглежда още веднъж, с копнеж, сякаш желае докосването му повече от всичко на света, сякаш ѝ е непоносимо да си тръгне, после свежда глава и излиза бързо от стаята.

— Какво трябва да се направи? — питам веднага щом излизаме навън, слизайки по каменните стълби към шлюза. Дойдохме с баржа без украса и флагове; настоявах възможно най-малко хора да знаят, че тя ще се срещне с човека, обвинен в държавна измяна и назован като неин любовник.

Тя сияе от вълнение.

— Ще кажа на парламента да ме назначи за регент — казва тя. — Едмънд казва, че лордовете ще ме подкрепят.

— Регент? Може ли жена да бъде регент в Англия? Ваша светлост, това не е Анжу. Не мисля, че една жена може да бъде регент тук. Не мисля, че жена може да заеме престола на Англия.

Маргарет забързва пред мен, слиза по стъпалата и се качва на баржата.

— Няма закон срещу това — отвърща тя. — Едмънд казва така. Това не е нищо повече от традиция. Ако лордовете са съгласни да ме подкрепят, ще свикаме парламента, и ще съобщим, че аз ще изпълнявам ролята на регент, докато кралят оздравее, или — ако той никога не се събуди — докато синът ми стане достатъчно възрастен, за да бъде крал.

— Ако никога не се събуди? — повтарям ужасено. — Херцогът крои планове кралят да спи вечно?

— Как бихме могли да знаем? — пита тя. — Не можем да направим нищо! Можеш да си сигурна, че херцогът на Йорк не бездейства.

— Никога да не се събуди?

Тя сяда в задния край на баржата, нетърпеливо положила ръка на завесата.

— Хайде, Жакета. Искam да се върна и да пиша на лордовете, за да им изложа условията си.

Побързвам да седна до нея, гребците потеглят и насочват баржата по реката. По целия път обратно към двореца присвивам очи срещу слънцето и се опитвам да видя отново онези три слънца, и се питам какво може да означават три слънца.

* * *

Искането на кралицата да бъде регент на Англия и да управлява страната, поемайки в ръцете си всички права и богатства на краля по време на боледуването на съпруга си не решава целия проблем, както тя и Едмънд Боуфорт уверено предричаха. Вместо това наставка смут. Сега хората вече знаят, че кралят е болен, страда от загадъчна болест и е напълно немощен. Носят се всякакви слухове за причината на

болестта му — от черните изкуства, използвани от враговете му, до отрова, дадена му от неговата съпруга и любовника ѝ. Всички велики лордове въоръжават хората си и когато идват в Лондон, ги държат в домовете си, за своя собствена защита, така че градът е пълен с войници, подчиняващи се на различни господари, а сам кметът налага вечерен час и се опитва да наложи оръжията да се оставят пред градските порти. Всяка гилдия, почти всяко домакинство започва да планира своята отбрана, в случай, че избухнат размирици. Цари атмосфера на постоянно напрежение и гняв, но не се чуват бойни призови. Засега все още никой не може да определи страните в битката, никой не знае причините, но всички знаят, че кралицата иска да бъде владетел на Англия, че Йоркският херцог ще спаси народа от тази напасть, че херцог Съмърсет е затворен в Тауър в името на спасението на града, че кралят на Англия спи, спи като Артур под езерото, и може би ще се събуди едва когато разрухата обхване страната.

Хората ме питат къде е съпругът ми, питат ме на какво мнение е той. Казвам мрачно, че е отвъд морето, че изпълнява дълга си към своя крал в Кале. Не съобщавам мнението му, което не ми е известно, нито своето собствено — което е, че светът е обезумял и че преди всичко това да приключи, в небето ще се явят три слънца. Пиша му и изпращам съобщения по търговските кораби, които прекосяват морето между Англия и Кале, но мисля, че съобщенията невинаги пристигат. В началото на март му пиша кратко: „Отново чакам дете“, но той не отговаря, и тогава разбирам със сигурност, че или не доставят съобщенията ми, или той няма възможност да пише.

Той беше назначен като командир на гарнизона в Кале, под предводителството на херцог Съмърсет. Сега херцог Съмърсет е в Тауър, обвинен в държавна измяна. Как би трябвало да постъпи един предан на короната военачалник? Какво трябва да прави гарнизонът?

Лордовете и парламентът отново отиват в Уиндзор да се срещнат с краля.

— Защо продължават да ходят? — пита кралицата, когато вижда как баржите се връщат до стъпалата при двореца, а слугите в ливреи помагат на своите господари, увити в подплатени с кожа мантии, да слязат на брега. Те се тътрят нагоре по стъпалата като хора, чиито надежди са се провалили. — Със сигурност знаят, че той няма да се

събуди. Лично аз отидох и му крещях, а той не се събуди. Защо би се събудил заради тях? Защо не разбират, че трябва да ме направят регент, че тогава ще мога да обуздам Йоркския херцог и неговите съюзници, и да възстановя мира в Англия?

— Не са престанали да се надяват — отвърщам. Стоя до нея на прозореца и гледаме как скръбната процесия на лордовете си проправя с криволичене път към голямата зала. — Сега ще трябва да посочат регент. Не могат да продължават така, без никакъв крал.

— Ще трябва да посочат мен — казва тя. Стисва зъби и се изправя така, че изглежда малко по-висока. Има царствена осанка, вярва, че е призвана от Бог да изпълнява още по-важна роля. — Готова съм да служа на тази страна — казва тя. — Ще я опазя и ще я предам на сина си, когато той стане мъж. Ще изпълня дълга си като кралица на Англия. Ако ме направят регент, ще донеса мир на Англия.

* * *

Избират за регент Йоркския херцог и му дават титлата „Лорд-протектор на кралството“.

— Какво? — Маргарет е извън себе си, крачи нагоре-надолу из личния си кабинет. Ритва едно столче за крака и то полита; една придворна дама надава задавен вик и се снишава в прозоречната ниша, останалите дами са застинали от ужас. — Каква титла са му дали?

Злощастният представител на едно от графствата в Парламента, донесъл съобщението от съвета на лордовете, трепери пред нея.

— Назоваха го защитник на кралството.

— А какво да правя аз? — пита го тя. Въпросът ѝ е риторичен. — Какво предлагат да правя аз, докато този херцог, този обикновен кралски сродник, този мой нищожен братовчед, възнамерява да управлява моето кралство? Какво мислят, че ще правя аз, принцеса на Франция, кралица на Англия, докато някакъв си внезапно издигнат от нищото херцог възнамерява да прокарва закони в моята страна?

— Вие трябва да отидете в замък Уиндзор и да се грижите за съпруга си — казва той. Бедният глупак си мисли, че отговаря на въпроса ѝ. Бързо осъзнава, че би било по-добре да си беше държал устата затворена.

Тя се превръща от огън в лед. Замръзва и се обръща към него, с пламтящи от ярост очи.

— Не ви чух съвсем ясно. Какво казахте? Какво се осмелихте да ми кажете?

Той преглъща мъчително.

— Ваша светлост, опитвах се да ви кажа, че лорд-протекторът...

— Кой?

— Лорд-протекторът нарежда...

— Какво?

— Нарежда...

Тя прекосява стаята с две светкавични крачки и застава пред него: високата ѝ диадема се извисява над него, очите ѝ се забиват като остриета в лицето му.

— Нарежда на мен? — пита тя.

Той поклаща глава, пада на колене.

— Нарежда домакинството ви да отиде в замъка Уиндзор — казва на тръстиките под коленете си. — И да останете там, със съпруга и бебето си, да не играете никаква роля в управлението на страната, с което ще се заеме той като лорд-протектор, заедно с лордовете и парламента.

ЗАМЪКЪТ УИНДЗОР

Лятото на 1454

Тя отива в Уиндзор. Получава истеричен пристъп, вилнее като гръмотевична буря нагоре и надолу из кралските апартаменти, нахлува в покоите и излита от тях, но в крайна сметка отива. Всъщност не може да направи нищо друго, освен да отиде. Йоркският херцог, чиято съпруга Сесили бе дошла лично при кралицата да покаже смирението си и да измоли място за него в съвета, се издига високо върху колелото на съдбата. Съветът е убеден, че той е единственият човек, който може да възстанови реда в кралството, който може да предотврати десетките битки, които избухват при всяка свада в графствата, лордовете вярват, че той е единственият човек, който може да спаси Кале, имат му доверие, че ще вземе в ръцете си кралството и ще го удържи, докато нашият крал, нашият спящ крал, се върне при нас. Сякаш мислят, че страната е прокълната и Йоркският херцог е единственият човек, който може да извади меча си от ножницата и да застане на прага, препречвайки пътя на невидим враг, да не отстъпва от мястото си, докато кралят се събуди.

Кралицата — която бе пожелала сама да бъде владетел — е принизена до съпруга, избутана е настрани, за да изпълнява единствено ролята на майка. Тя заминава, както ѝ е наредено, лордовете плащат разносните на домакинството ѝ, намаляват броя на конете в конюшната и ѝ забраняват да се връща в Лондон без покана. Отнасят се с нея, сякаш е обикновена жена, жена без значение, принизяват я, като и оставят единствено ролята на болногледачка на съпруга си и настойница на сина си.

Едмънд Боуфорт е все още в Тауър; не може да ѝ помогне. Всъщност и тя не може да го защити, нейната закрила не означава нищо, кой може да се съмнява, че той ще бъде съден и обезглавен? Лордовете, които са я приемали като кралица, не смеят да си я представят като регент. Макар че собствените им съпруги могат да управляват земите им в тяхно отсъствие, те не получават титли и не

могат да извличат печалби за себе си. Не им се нрави мисълта за жени на власт, жени предводителки. Способностите на жените не се признават; всъщност те дори се прикриват. Мъдрите жени, когато имат власт над голям имот, си дават вид, че всичко, което правят, е да управляват домакинството; пишат за съвет на съпруга си, когато той отсъства, и му предават обратно ключовете при завръщането му. Грешката на кралицата е, че предяви претенции за властта и титлата.

Лордовете не могат да понесат мисълта за власт в ръцете на жена, непоносимо им е дори да помислят, че една жена може да управлява. Сякаш искат да я върнат в родилната стая. Сякаш, заспивайки, нейният съпруг кралят, я е освободил, оставил я е свободна да ръководи кралството, а дългът на всички останали велики мъже е да му я върнат. Ако можеха да я приспят като него, мисля, че биха го сторили.

Кралицата е затворена в усамотение в Уиндзор. Ричард е като хванат в капан в Кале. Аз живея като нейна придворна дама, като самотна съпруга, но всъщност всички чакаме. Всеки ден Маргарет отива да види краля, и всеки ден той нито я вижда, нито я чува. Тя нарежда на лекарите да бъдат внимателни с него, но понякога собственият ѝ гняв избухва и тя влиза и му се нахвърля, сипейки ругатни в глухите му уши.

Живея с кралицата и копнея за Ричард, и през цялото време си давам сметка, че по улиците на Лондон се надига опасност, че опасност е надвиснала и над земите в провинцията, давам си сметка за слуховете, че северът се е надигнал срещу Йоркския херцог, или в защита на местни амбиции — кой може да бъде сигурен за нещо в тези размирни погранични земи? Кралицата крои заговор, сигурна съм в това. Един ден ме пита дали пиша на Ричард, а аз ѝ казвам, че пиша често и изпращам писмата си по търговците на вълна, които носят стоката си в Кале. Тя пита дали корабите се връщат празни, ако превозват хора, колко могат да бъдат стоварени на суша, дали могат да отплават натоварени нагоре по реката до Тауър.

— Мислите си, че могат да дойдат от Кале и да измъкнат херцог Съмърсет от Тауър — казвам без заобикалки. — Това би означавало да поискате от моя съпруг да поведе нашествие срещу регента, лорд-протектора на Англия.

— Но в защита на краля — казва тя. — Как би могъл някой да нарече това държавна измяна?

— Не знам — казвам нещастно. — Вече не зная какво е държавна измяна.

Планът пропада, защото получаваме новини за бунт в Кале. На войниците не е платено, те заключват предводителите си в казармите, правят набези в града, заграбват стоките и ги продават, и задържат парите вместо надници. Има съобщения за плячкосване и размирици. Кралицата ме намира в двора на конюшната на замъка Уиндзор, докато нареждам да оседлаят конете ми и викам стража, която да ме придружи до Лондон.

— Трябва да разбере какво става — казвам й. — Той може да е в ужасна опасност, трябва да знам.

— Няма да бъде в опасност — уверява ме тя. — Войниците му го обичат. Може да са го заключили в жилището му, за да могат да оплякосат складовете за вълна, но няма да му сторят зло. Знаеш колко обичан е — и той, и лорд Уелс. Войниците ще го освободят, след като отмъкнат надниците си и пресушат всичкото пиене в града.

Водят ми коня, аз се качвам на стъпалото, а от там — на седлото, тромава заради големия си корем.

— Съжалявам, Ваша светлост, но трябва сама да се убедя в това. Ще се върна при вас веднага щом се уверя, че той е в безопасност.

Тя вдига ръка и казва:

— Да, непременно се върни. Тук е толкова самотно. Искан ми се да можех да проспивам дните като съпруга си. Искан ми се и аз да можех да затворя очи и да спя вечно.

* * *

Почти нямам представа къде в Лондон да отида, за да науча някакви новини. Къщата ми е затворена и заключена, там няма никой, освен няколко души, които я пазят, парламентът не заседава, Йоркският херцог не е мой приятел. Накрая отивам при съпругата на лорд Уелс, който командва в Кале заедно с Ричард. Слугата, който ме придружава, съобщава за пристигането ми, и аз влизам в дневната й стая на горния етаж.

— Мога да се досетя защо сте дошли — казва тя, като се изправя и ме целува официално по бузата. — Как е нейна светлост кралицата?

— Добре е със здравето, слава на господ.

— А кралят?

— Да го благослови бог, не е по-добре.

Тя кимва, сяда и ми прави знак да седна на едно столче близо до нея. Двете ѝ дъщери пристъпват напред с чаша вино и бисквити, а после се отдръпват, както подобава на благовъзпитани момичета, за да могат възрастните да говорят насаме.

— Очарователни момичета — отбелязвам.

Тя кимва. Знае, че имам синове, които трябва да си намерят добри жени.

— Най-голямата е сгодена — казва деликатно.

Усмиввам се.

— Надявам се, че ще бъде щастлива. Дойдох при вас за новини от съпруга си. Не съм чула нищо. Имате ли вести от Кале? — питам.

Тя поклаща глава.

— Съжалявам. Няма начин да се получат новини. Хора от последния кораб, който успял да напусне пристанището, казаха, че имало бунт, войниците настоявали да получат заплащането си. Завзели склада за вълна и продавали стоката за собствена облага. Задържали корабите в пристанището. Оттогава търговците отказват да изпращат товарите си в Кале, от страх да не би и тяхната стока да бъде разграбена. Затова не знам нищо, и не мога да науча никакви новини.

— Казаха ли какво става със съпруга ви, или с моя? — питам. Испитвам силно и мъчително убеждение, че Ричард няма да седи безучастно, докато неговите войници вземат закона в собствените си ръце.

— Знам, че и двамата са живи — казва тя. — Или поне са били преди три седмици. Знам, че вашият съпруг предупредил войниците да внимават, казал, че онова, което вършат, е обикновена кражба, а те го хвърлили в тъмница. — Тя вижда ужаса върху лицето ми и покрива ръката ми със своята. — Всъщност, не са му сторили нищо, но са го затворили. Ще трябва да бъдете смела, скъпа моя.

Преглъщам напиралите сълзи.

— От толкова отдавна не сме били у дома заедно — казвам. — А той получаваше една тежка задача след друга.

— Всички сме изгубени под управлението на един спящ крал — казва тя тихо. — Арендаторите на моите земи казват, че нищо не расте, нищо никога няма да расте в кралство, в което самият крал лежи като незасята нива. Ще се връщате ли в двора?

Въздишам леко.

— Трябва — казвам простишко. — Кралицата заповядва да го сторя, а кралят не казва нищо.

* * *

През август отивам в Графтън да видя децата си, и се опитвам да обясня на по-големите — Ан, Антъни и Мери — че кралят е добре, но спи, че кралицата не е направила нищо лошо, но е принудена да стои затворена с него, че командирът на баща им, Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, е в Тауър, обвинен, но не и изправен на съд, и че баща им — и това е моментът, когато трябва да стисна зъби и да се опитам да изглеждам спокойна — баща им все още е в Кале, но е държан в плен от собствените си войници; в Кале сега командва херцогът на Йорк, и рано или късно баща им ще трябва да се подчинява на него.

— Но Йоркският херцог със сигурност ще удържи Кале, точно както щеше да направи херцог Съмърсет, нали? — предполага Антъни. — На баща ни няма да му хареса да поставят над него нов командир, но нали никой не може да се съмнява, че херцогът на Йорк ще изпрати пари, за да платят на войниците и за оръжията за крепостта, нали?

Не знам. Сещам се за ужасната година, през която виждах как Ричард се изтощава, опитвайки се да задържи войниците верни на една кауза, когато нямаха нито оръжия, нито надници.

— Би трябвало — казвам внимателно. — Но никой от нас не може да е сигурен какво ще направи херцогът, дори какво може да направи. Той трябва да управлява, все едно е крал, но той не е крал. Той е само лорд сред множество лордове, а някои от тях дори не го харесват. Само се надявам да не обвини баща ви, че не е запазил Кале за Англия, само се надявам да го пусне да се прибере у дома.

Започвам усамотението си в очакване на раждането в Графтън, като изпращам съобщение на Ричард, когато бебето се ражда благополучно. Момиче е, красиво момиче, и аз я кръщавам Маргарет,

на кралицата, която се бори срещу времената, в които живеем, като птица, която се блъска в стъкло на прозорец. Излизам от усамотението си, оставям момиченцето си в ръцете на дойката, а после целувам другите си деца.

— Трябва да се връщам в двора — казвам. — Кралицата има нужда от мен.

* * *

За нас в Уиндзор есента е дълга и тиха. Дърветата бавно започват да се обагрят в жълто, а после — в златно. Състоянието на краля не се подобрява, не се променя изобщо. Невръстният принц започва да се изправя на крака, може да стои прав и се опитва да прави първите си стъпки. Това е най-интересното, което се случва през цялата година. Нашият свят се свива до пределите на замъка, а животът ни — до това да наглеждаме едно бебе и един болен човек. Кралицата е предана майка, идва в детската стая на малкия принц сутрин и вечер, посещава съпруга си всеки следобед. Сякаш водим омагьосан живот, и наблюдаваме как бебето расте, сякаш сме се страхували, че то няма да прави нищо друго, освен да спи. Половин дузина от нас винаги отиват сутрин в детската стая, сякаш трябва да се уверим, че малкият принц се е събудил след поредната нощ. Отделно от това, се занимаваме с обичайните дворцови дела и се грижим за краля. Но единственото, което можем да направим, е да седим при него, докато спи. Всеки следобед седим при него и наблюдаваме как гърдите му бавно се надигат и спускат.

Ричард ми изпраща писмо веднага щом успява да повери докладите си в ръцете на капитана на един кораб. Пише до съвета на краля — нарочно не се обръща към лорд-протектора — за да съобщи, че е невъзможно войниците да бъдат командвани без надници. Без пари от хазната, търговците от Кале са принудени да плащат за собствената си защита: тамошният гарнизон смята себе си за почти независим от Англия. Ричард иска от членовете на съвета заповеди, но изтъква, че единствено той и лорд Уелс очакват заповеди. Всички останали — големият гарнизон, войниците, моряците в пристанището, търговците и гражданите — вземат закона в собствените си ръце. На

мен съобщава, че никой в града не приема върховенството на Йоркския херцог, никой не знае какво да вярва за краля, и ме пита дали мисля, че има вероятност Едмънд Боуфорт да излезе от Тауър и да си възвърне властта? В самия край на писмото той ми пише, че ме обича и му липсвам. „Броя дните“, пише той.

„Сърцето ми страда без теб, любима моя. Веднага щом мога да предам този гарнизон на нов командир, ще се прибера вкъщи при теб, но наистина смятам, че ако не съм тук сега, градът ще падне в ръцете на французите, които знаят много добре в какво тежко положение се намираме. Изпълнявам възможно най-добре дълга си към бедния крал и към нашата бедна страна, както, зная, го правиш и ти. Но се кълна, че когато се прибера у дома този път, вече няма да се отделя от теб.“

ЗАМЪКЪТ УИНДЗОР

Зимата на 1454

Херцогът на Йорк, твърдо решен да наложи господството си над Кале и да предотврати нападение на французите, събира малък флот и потегля с корабите, като заявява, че ще влезе в крепостта, ще плати на войниците, ще сключи мир с търговците, ще обеси всички предатели, и ще бъде признат за комендант на Кале.

Кале е страховита крепост. Това е английски преден пост в Нормандия от поколения, а сега войниците владеят крепостта и когато виждат платната на флота на Йорк, препречват входа на пристанището с верига, насочват оръдията на крепостта към морето, и Йорк се изправя пред дулата на оръдията на свои сънародници и му е отказан достъп в града, за чийто комендант е бил назначен.

Научаваме новината, докато седим с краля, през един студен ноемврийски следобед. Маргарет ликува.

— Ще се погрижа съпругът ви да бъде обсипан с почести за това! — възкликва тя. — Колко ли унижен трябва да е Йорк! Колко ли се срамува! В открито море, с голям флот, а Кале отказва да го пусне да влезе! Нима сега лордовете няма да го отстранят от служба? Нима няма да изведат Едмънд от Тауър?

Не казвам нищо. Разбира се, питам се само дали съпругът ми е стоял безучастно, докато неговите войници са се бунтували, отказвайки да се подчинят на заповедта му да пуснат в крепостта новия си комендант. Или пък — което би било далеч по-лошо, по-опасно за нас — той сам ги е повел да се опълчат срещу Йоркския херцог, давайки им заповед от високата кула да насочат оръдията към лорда регент, законно назначеният протектор на Англия. И в двата случая ще бъде в опасност, и в двата случая от този миг насам херцогът е негов враг.

Кралят, пристегнат с ремъци в стола си, надава тих стон в съня си; кралицата не му хвърля дори бегъл поглед.

— Представи си Йорк, в поклащания от вълните кораб, и оръдията, насочени към него — изрича с наслада тя. — Господи, иска ми се да го бяха застреляли. Помисли си какво щеше да означава за нас, ако само бяха потопили кораба му и той се беше удавил. Помисли си какво би било, ако твоят Ричард го беше потопил!

Не успявам да сдържа потръпването си. Нима Ричард някога би позволил гарнизонът му да открие огън по херцог с кралска кръв, назначен от кралския съвет? Сигурна съм, че не, трябва да бъде сигурна.

— Това е държавна измяна — казвам протичко. — Независимо дали харесваме Йорк или не, той е назначен от кралския съвет и парламента да управлява вместо краля, упълномощен е от тях. Нападение над него би било равностойно на държавна измяна. Освен това би било ужасно да покажем на французите как Кале открива огън по английските кораби.

Тя свива рамене.

— О! Кого го е грижа? Да бъде назначен от собствените си приближени — това не е назначение — казва. — Аз не съм го назначила, кралят не го е назначил, ако питат мен, той просто заграби властта. Той е узурпатор и съпругът ти трябваше да го убие, веднага щом доближи Кале. Съпругът ти не го уби. Трябваше да го убие, когато можеше.

Кралят отново издава някакъв тих звук. Отивам до него.

— Казахте ли нещо, Ваша светлост? — питам го. — Чувате ли ни да говорим? Можете ли да ме чуете?

Кралицата е до него, докосва ръката му.

— Събудете се — казва тя. Винаги му казва само това „Събудете се“.

Удивително е, но за миг той се раздвижва. Наистина. За пръв път за повече от година той обръща глава и отваря очи, вижда, аз знам, че вижда, вижда напълно удивените ни лица, а после въздъхва леко, затваря очи и заспива отново.

— Лекарите! — изкрещява кралицата и затичва към вратата, разтваря я рязко и вика лекарите, които вечерят, пият и си почиват в залата за аудиенции отвън. — Кралят е буден! Кралят е буден!

Те се втурват презглава в стаята, като бършат уста с ръкавите си, оставят чашите си с вино, зарязват играта на шах, заобикалят го,

слушат гърдите му, повдигат клепачите му и надничат в очите му, почукват с пръсти по слепоочията му и бодат ръцете му с игли. Но той отново е потънал в сън.

Един от тях се обръща към мен.

— Каза ли нещо?

— Не, само отвори очи, въздъхна леко, а после отново заспа.

Той хвърля поглед към кралицата и снижава глас.

— А лицето му — безумно изражение ли имаше, когато се събуди? Имаше ли в очите му разбиране, или погледът му беше празен, като на безумен човек?

Замислям се за миг:

— Не. Изглеждаше точно както винаги, сякаш просто се пробуждаше от дълъг сън. Мислите ли, че ще се събуди сега?

Възбудата в стаята замира много бързо, когато всички осъзнават, че кралят е съвсем отпуснат и апатичен, макар че продължават да го дърпат и потупват, и да говорят високо в ушите му.

— Не — казва човекът. — Отново изпадна в унес.

Кралицата се обръща, с потъмняло от гняв лице.

— Не можете ли да го събудите? Да го зашлевите?

— Не.

Малкият двор в Уиндзор отдавна е установил своя ежедневен порядък, който се върти около кралицата и малкото ѝ момче, което сега се учи да говори и може да стигне с несигурни крачки от една подкрепяща ръка до друга. Но нещата се променят. Мисля, че в покоите си кралят започва да се раздвижва. Наглеждат го, хранят го и го мият, но са се отказали от опитите да го лекуват, тъй като изглежда, че нищо от онова, което правят, не променя положението. Сега започваме да се надяваме отново, че когато му дойде времето, без никакво лекарство, той ще изплува от съня си. Започнала съм редовно да седя при него сутрин, а една друга дама го наглежда до вечерта. Кралицата идва за кратко всеки следобед. Наблюдавам го и ми се струва, че сънят му отминава, мисля, че става по-лек, а понякога съм почти сигурна, че чува какво казваме.

Разбира се, започвам да се питам какво ще знае, когато изплува от съня си. Преди повече от година видях толкова потресаваща гледка, че затвори очи и заспа, за да не я вижда повече. Последните думи, които чу, бяха моите, когато изрекох: „Не гледай. Не виждай“. Ако той

отвори отново очи, готов да гледа, готов да вижда, не мога да не се запитам какво ще си спомни, какво ще си помисли за мен, и дали ще смята, че аз съм виновна за неговото дълго потапяне в мрак и безмълвие.

Изпълва ме такава тревога, че се осмелявам да попитам кралицата дали смята, че кралят ще обвини нас за потреса, предизвикал внезапното му заболяване.

Тя ме поглежда с ясен поглед и пита:

— Имаш предвид ужасната вест от Франция?

— Имам предвид начина, по който я научи — отвърщам. — Бяхте толкова разстроена, а херцогът беше там. Аз също бях там. Мислите ли, че кралят може би смята, че е трябвало да му съобщим лошата вест по-внимателно?

— Да — казва тя. — Ако някога състоянието му се подобри достатъчно, за да ни чуе, ще кажем, че съжаляваме, задето не сме го подготвили за този удар. Беше толкова ужасно за всички ни. Самата аз не мога да си спомня нищо за онази вечер. Мисля, че припаднах, а херцогът се опита да ме свести. Но не помня.

— Не — съгласявам се с нея, разбирайки, че това е най-безопасната версия за всички ни. — Нито пък аз.

* * *

Празнуваме Коледа в голямата зала на замъка Уиндзор. Това е малко празненство за едно печално намаляло домакинство, но разменяме дребни подаръци, има играчки за невръстния принц, а после, само няколко дни по-късно, кралят се събужда, и този път остава буден.

Това е чудо. Той просто отваря очи, прозява се и се оглежда наоколо си, изненадан, че седи на стол в личните си покои в Уиндзор, заобиколен от непознати. Лекарите се втурват да ни повикат, и ние двете с кралицата отиваме сами.

— По-добре да не го плашим с голяма тълпа — казва тя.

Влизаме тихо, почти сякаш се приближаваме до ранено животно, което може да се изплаши. Кралят се изправя на крака, от двете му страни стои по един лекар, за да го подкрепя. Нестабилен е, но повдига

глава, когато вижда кралицата, и изрича несигурно: „Ах“. Почти го виждам как търси името ѝ в объркания си ум.

— Маргарет — казва той най-сетне. — Маргарет Анжуйска.

Откривам, че в очите ми има сълзи, но възпирам риданията си при вида на развалината, в каквата се е превърнал този човек, роден да бъде крал на Англия и когото видях за първи път още когато беше момче, красиво като малкия Едуард Марч, синът на рода Йорк. Сега този превърнал се в празна черупка човек прави една несигурна стъпка, а кралицата му прави дълбок реверанс. Тя не посяга да го докосне, не пристъпва в обятията му. Също като Кралят на рибарите и младата му жена от легендата: тя живее с него, но никога не се докосват.

— Ваша светлост, радвам се да ви видя отново здрав — казва тя тихо.

— Болен ли съм бил?

Двете с нея разменяме потаен поглед.

— Потънахте в сън, в дълбок сън, и никой не можеше да ви събуди.

— Наистина ли? — Той прокарва ръка по главата си, и вижда за първи път белега от изгарящия компрес на ръката си. — Боже мили. Ударил ли съм се? Колко съм спал?

Тя се колебава.

— Дълго време — казвам. — Но макар че спяхте дълго, страната е в безопасност.

— Това е добре — казва той. — Ох. — Кимва на мъжете, които го крепят изправен. — Помогнете ми да отида до прозореца.

Той отива до прозореца, тътрейки крака като старец, и поглежда навън към крайречните ливади и реката, която тече между заскрежените бели брегове, точно както е текла винаги. Присвива очи от ослепителния блясък на снега.

— Много е светло — оплаква се. Обръща се и се връща при стола си. — Много съм уморен.

— Недейте!

От устните на кралицата се откъсва неволен вик.

Внимателно го настаняват обратно в стола му, и аз виждам как забелязва ремъците върху страничните облегалки и на седалката. Виждам как ги гледа замислено, примигвайки глуповато, а после се

оглежда из мрачната гола стая. Поглежда масата с лекарствата. Поглежда мен.

— Колко дълго беше, Жакета?

Стисвам устни, за да се сдържа да не избухна.

— Дълго време. Но толкова се радваме, че сега сте по-добре. Ако заспите сега, ще се събудите отново, нали, Ваша светлост? Ще се опитате да се събудите отново?

Наистина се страхувам, че ще заспи отново. Главата му клюма, а очите му се затварят.

— Толкова съм уморен — казва той като малко дете, и след миг заспива отново.

* * *

Оставаме да седим будни през цялата нощ, в случай, че той се събуди отново, но той не се събужда. На сутринта кралицата е бледа и изтощена от тревога. Лекарите отиват при него в седем сутринта и внимателно го докосват по рамото, шепнат в ухото му, че е сутрин, и за тяхно удивление той отваря очи и сяда в леглото си, и нарежда да отворят капациите на прозорците.

Успява да издържи до времето за обяд, точно до пладне, а после заспива отново, но се събужда за вечеря и пита за кралицата, а когато тя влиза в личните му покои, той нарежда да сложат стол за нея и я пита как е.

Стоя зад стола ѝ, докато тя му отговаря, че е добре, а после го пита, внимателно, дали си спомня, че когато е заспал, тя е очаквала дете.

Изненадата му е непресторена.

— Не! — възкликва той. — Не си спомням нищо. Дете ли казахте? Бога ми, не.

Тя кимва.

— Всъщност да. Бяхме много щастливи за това. — Показва му накита, който е наредил да изработят за нея, държала го е в ковчежето си, готова да му припомни. — Подарихте ми това, за да отпразнуваме новината.

— Така ли? — Истински възхитен е от накита. Взема го в ръка и го поглежда. — Много майсторска изработка. Сигурно съм бил доволен.

Тя преглъща.

— Бяхте. Бяхме. Цялата страна беше щастлива.

Чакаме го да попита за бебето, но той явно няма да го направи. Главата му клюмва, сякаш го оборва дрямка. Изхърква леко. Маргарет хвърля поглед към мен.

— Не искате ли да разберете за детето? — подсказвам аз. — Виждате ли накита, който подарихте на кралицата, когато тя ви съобщи, че очаква дете? Това беше преди близо две години. Бебето се роди.

Той примигва и се обръща към мен. Изражението му е напълно неразбиращо.

— Какво дете?

Отивам до вратата и вземам Едуард от чакащата бавачка. За щастие, той е сънлив и тих. Не бих посмяла да го внеса, раздиращ се от силен плач, в тази притихнала стая.

— Това е бебето на кралицата — казвам. — Вашето бебе. Уелският принц, бог да го благослови.

Едуард се размърдва насън, ритва веднъж със здравото си стегнато краче. Той е току-що проходило дете, хубаво и здраво, толкова не прилича на новородено бебе, че увереността ми се разколебава още докато го нося към краля. Толкова е тежък в ръцете ми — здраво дете на петнайсет месеца. Изглежда нелепо да го представям на баща му като новородено. Кралят го гледа с такова безразличие, сякаш внасям в покоите му угоено агънце.

— Нямах представа за това! — възкликва той. — Момиче ли е, или момче?

Кралицата се изправя, поема Едуард от мен и поднася спящото дете на краля. Той се присвива и се отдръпва:

— Не, не. Не искам да го държа. Просто ми кажете. Това момиче ли е, или момче?

— Момче — казва кралицата: гласът ѝ потреперва от разочарование при неговия отговор. — Момче, слава на бога. Наследник на вашия престол, синът, за когото се молихме.

Той разглежда розовото личице.

— Дете на Светия Дух — казва зачудено.

— Не, собственият ви законен син — поправа го кралицата остро. Поглеждам и виждам, че лекарите, техните слуги и две-три придворни дами сигурно са чули компрометиращите я думи на краля. — Той е принцът, Ваша светлост. Син и наследник за вас, и принц за Англия. Уелският принц; кръстихме го Едмънд.

— Едуард — изсъсквам. — Едуард.

Тя се съвзема.

— Едуард. Той е принц Едуард Ланкастърски.

Кралят се усмихва лъчезарно.

— О, момче! Това е голям късмет.

— Имате момче — казвам аз. — Син и наследник. Ваш син и наследник, бог да го благослови.

— Амин — казва той. Вземам момченцето от кралицата и тя отново се отпуска в стола си. Момчето се размърдва и аз го притискам към рамото си и го залюлявам леко. Той мирише на сапун и топла кожа.

— А кръстен ли е? — пита кралят непринудено.

Виждам как Маргарет стиска зъби от раздразнение пред този бавен разпит за онези ужасни дни.

— Да — казва тя мило. — Да, разбира се, че е кръстен.

— А кои са кръстниците? Аз ли ги избрах?

— Не, вие спяхте. Ние — аз — избрах архиепископ Кемп, Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, и Ан, херцогинята на Бъкингам.

— Точно които бих избрал аз — заявява кралят с усмивка. — Мои големи приятели. Ан коя?

— Бъкингам — произнася внимателно кралицата. — Херцогиня Бъкингам. Но със съжаление ви съобщавам, че архиепископът е мъртъв.

Кралят удивено вдига ръце.

— Нима! Та колко дълго съм спал?

— Осемнайсет месеца, Ваша светлост — казвам тихо. — Година и половина. Много време мина, всички много се страхувахме за здравето ви. Много е хубаво да видя, че отново сте добре.

Той ме поглежда с детинския си доверчив поглед.

— Много време е, но не си спомням нищо от съня. Дори и сънищата си.

— Помните ли как заспахте? — питам го тихо, изпълнена с омраза към себе си.

— Изобщо не! — засмива се той. — Само снощи. Спомням си само как заспах снощи. Надявам се, когато заспя тази нощ, да се събудя отново на сутринта.

— Амин — казвам. Кралицата е скрила лице в дланите си.

— Не искам да проспя още една година! — казва шеговито той.

Маргарет потръпва, а след това се изправя и скръства ръце в скута си. Лицето ѝ е като камък.

— Трябва да е било много неудобно за всички ви — казва той съчувствено, като се оглежда из личните си покои. Изглежда, не съзнава, че е бил изоставен от придворните си, че единствените хора тук са неговите лекари и болногледачки, и ние, които споделяме затворничеството му. — Ще се опитам да не го правя отново.

— Сега ще ви оставим — казвам тихо. — Това беше голям ден за всички ни.

— Много съм уморен — казва той доверчиво. — Но наистина се надявам да се събудя утре.

— Амин — повтарям.

Той засиява като дете.

— Ще се изпълни Божията воля, всички ние сме в Неговите ръце.

ДВОРЕЦЪТ В ГРИНИЧ, ЛОНДОН

Пролетта на 1455

Сега, когато кралят е буден, няма да стане както повелява Бог, а както повели кралицата. Тя веднага изпраща съобщение до съвета на лордовете, с толкова остър и опасно гневен тон, че те веднага освобождават херцог Съмърсет от Тауър, като му налагат забрана да се доближава в рамките на двайсет мили до краля, и да се включва под каквато и да е форма в политическия живот на страната. Херцогът, който въвежда в ред лондонската си къща и бързо въоръжава свитата си, веднага свиква приятелите и съюзниците си и им казва, че никой няма да му попречи да стигне до краля, и че Йоркският херцог пръв ще осъзнае, че той е завзел властта.

Сякаш за да отпразнуват завръщането си в сърцето на Англия, кралицата и кралят отварят двореца в Гринич и свикват лордовете. Йоркският херцог се подчинява на призива и се оттегля от поста на лорд-протектор на кралството, но открива, че е изгубил и другия си пост — на комендант на Кале. Тя отново е дадена на Едмънд Боуфорт, херцог Съмърсет, излязъл от тъмницата и завърнал се триумфално към величието.

Той влиза в покоите на кралицата в двореца, толкова красив и така богато облечен, сякаш е пътувал до Бургундия за нови дрехи, а не е пребивавал в очакване на процеса срещу него в Тауър. Колелото на съдбата отново го е издигнало, в двора отново няма по-високопоставен човек. Всички дами са обзети от трепет, когато той влиза в стаята, никоя не може да откъсне очи от него. Той коленичи в центъра на стаята пред Маргарет, която прелита през стаята с протегнати ръце, в мига, щом го вижда. Той свежда тъмнокосата си глава и поднася двете й ръце към устните си, вдишвайки парфюма по пръстите й. Придворната дама зад мен изпуска лека, завистлива въздишка. Маргарет стои напълно неподвижна, потрепвайки при докосването му, после казва много тихо:

— Моля ви, станете, милорд, радваме се да ви видим отново на свобода.

Той се изправя на крака с едно грациозно движение, предлага й ръката си и предлага:

— Ще се поразходим ли? — И двамата влизат първи в голямата галерия. Аз ги следвам заедно с една придворна дама, като кимвам на другите да останат по местата си. Старая се да вървя съвсем бавно отзад, така че спътничката ми да не може да дочуе шепота им.

Той се покланя и оставя Маргарет в края на галерията, а тя се обръща към мен със светнало лице.

— Той ще каже на краля, че не е нужно Йоркският херцог да участва в съвета — казва тя възторжено. — Ще се заобиколим само с представители на рода Ланкастър. Всичко, което Йорк е придобил, докато беше протектор, ще му бъде отнето, а зет му, графът на Солсбъри, и онова наперено пале, Ричард Невил, граф Уорик, също няма да бъдат поканени. Едмънд казва, че ще настрои краля срещу враговете ни, и че ще им бъде забранено да заемат всякакви влиятелни постове. — Тя се засмива. — Едмънд казва, че те ще съжеляват за деня, в който го хвърлиха в Тауър, а мен заточиха в Уиндзор. Казва, че те ще паднат на колене пред мен. Казва, че кралят почти не осъзнава къде се намира или какво прави, и че ние двамата заедно ще можем да му налагаме волята си. И че ние ще съборим враговете си — може би ще ги изпратим в тъмница, а може би — на бесилката.

Протягам ръка към нея:

— Ваша светлост...

Но тя е твърде изпълнена с наслада от мисълта за отмъщение, за да чуе дори една предупредителна дума.

— Едмънд казва, че сега сме заложили много в тази игра. Кралят отново е здрав, и е готов да прави каквото кажем, имаме син и наследник, който никой не може да отхвърли, и ще можем да дадем на Йорк урок, който той никога няма да забрави. Едмънд казва, че ако можем да докажем, че Йорк е имал намерение да узурпира трона, с него ще е свършено.

Сега наистина я прекъсвам.

— Ваша светлост, няма ли това да подтикне Йоркския херцог към открит бунт? Той непременно ще се защити срещу подобни обвинения. Ще поиска съветът да поднови обвиненията срещу херцог

Съмърсет, и тогава вие двамата и вашите приближени ще се изправите срещу него и неговите хора.

— Не! — отвърща тя. — Защото лично кралят заяви пред лордовете, че Съмърсет е негов верен приятел и предан сродник, и никой няма да се осмели да каже нищо срещу него. Ще проведем заседание на съвета в Уестминстър, Йорк няма да бъде поканен, а обвинението срещу него ще бъде изслушано в Лестър, в негово отсъствие. А централните графства са ни верни, макар че Лондон понякога е несигурен. Това е краят на гордия херцог и началото на отмъщението ми към него.

Поклащам глава; не мога да кажа нищо, за да я накарам да разбере, че Йоркският херцог е твърде могъщ и влиятелен, за да го подтикваме към вражда.

— Тъкмо ти би трябвало да си доволна! — възкликва тя. — Едмънд ми обещава, че ще доведе у дома съпруга ти, Ричард.

Всеки си има цена. Ричард е моята. Начаса забравям призивите за предпазливост. Стисвам ръцете й.

— Наистина ли?

— Обеща ми. Кралят ще предаде на Едмънд ключовете на Кале, пред всички. Ричард ще получи похвала като верен служител и ще се прибере у дома при теб, Йорк ще бъде арестуван, кралството ще бъде управлявано справедливо от Едмънд Боуфорт и мен, и всички отново ще бъдем щастливи.

* * *

Щастлива съм; намирам се в обятията му, притиснала съм лице към подплатения му жакет, той ме обгръща с ръце, здраво като мечка, така че не мога да дишам. Когато вдигам очи и поглеждам обичното му, уморено лице, той ме целува толкова силно, че затварям очи и имам чувството, че пак съм оглупяло от любов момиче. Поемам си дъх, и той ме целува отново. Пристанищни работници и моряци подвикват насърчителни възгласи и пиперливи подмятания, но Ричард дори не ги чува. Под пелерината ми, ръцете му се плъзват от кръста ми и стискат хълбоците ми.

— Спри веднага — прошепвам.

— Къде можем да отидем? — пита той, сякаш отново сме млади.
— Ела в двореца — казвам. — Хайде. Нещата ти готови ли са?
— По дяволите вещите ми — казва той весело.

Тръгваме хванати за ръце от дока в Гринич към двореца, промъкваме се вътре по задните стълби като някой коняр и неговата блудница, залостваме вратата на стаята ми и оставаме залостени вътре през целия ден и цялата нощ.

В полунощ поръчвам да донесат храна, и ние ядем, загърнати в завивките пред горящия огън.

— Кога ще заминем за Графтън?

— Утре — казва той. — Искam да видя децата си, и новата си дъщеря. После веднага ще се върна, и ще трябва отново да се кача на кораба, Жакета.

— Какъв кораб? — питам.

Той прави гримаса.

— Трябва лично да отнеса заповедите на Боуфорт — казва. — Крепостта се разкъсва отвътре. Не мога да ги оставя без командир. Ще остана, докато херцогът ми назначи заместник, а после ще се върна право вкъщи при теб.

— Мислех, че сега се прибиращ у дома! — проплаквам.

— Прости ми — казва той. — Ще се боя за гарнизона, ако не се върна. Наистина, любов моя, това са ужасни дни.

— А после ще се прибереш у дома?

— Кралицата обеща, херцогът обеща, и аз ти го обещавам — казва той. Навежда се напред и дръпва един кичур от косата ми. — Трудно е да се служи на страна като нашата, Жакета. Но сега кралят е добре и поема властта си, нашата фамилия отново е във възход.

Покривам ръката му със своята.

— Любов моя, иска ми се да беше така, но не е толкова лесно. Когато видиш двора утре, ще разбереш.

— Утре — казва той, оставя чашата си с ейл настрани, и ме отвежда обратно в леглото.

* * *

Открадваме си няколко дни заедно — време, достатъчно дълго, за да може Ричард да разбере, че кралицата и херцогът възнамеряват да променят коренно положението, да обвинят херцога на Йорк в държавна измяна и да разгромят него и съюзниците му. Яздим към Графтън в замислено мълчание. Ричард поздравява децата си, възхищава се от новото бебе, и им казва, че трябва да се върне в Кале, за да опази реда в гарнизона, но после ще се прибере отново у дома.

— Мислиш ли, че ще убедят Йоркския херцог да помоли за прошка? — питам го, докато оседлава коня си в двора на конюшната. — А ако признае вината си и се подчини на краля, ще можеш ли да се прибереш право у дома?

— Правил го е преди — казва спокойно съпругът ми. — А кралят — болен или здрав — все още е крал. Кралицата и херцогът вярват, че трябва да нападнат Ричард от Йорк, за да защитят себе си, и ако го победят, ще докажат, че са прави. Трябва да опазя Кале заради Англия и в името на собствената си чест, а после ще се върна у дома. Обичам те, съпруго моя. Ще си дойда у дома скоро.

Отначало планът се развива прекрасно. Ричард се връща в Кале, плаща на войниците, и съобщава на гарнизона, че кралят отново е поел властта, съветван от херцог Съмърсет, и династията Ланкастър е във възход. Членовете на кралския съвет се настройват против човека, когото сами призоваха като свой спасител, и се съгласяват да заседават без Йоркския херцог. Избират за това заседание сигурното убежище на Лестър, мястото, където кралицата има най-силно влияние, нейно любимо графство, и по традиция — опора на династията Ланкастър. Изборът на Лестър ги кара да се чувстват сигурни, но подсказва на мен, и на всеки друг, който си направи труда да се замисли върху него, че те се страхуват от онова, което ще си помислят гражданите в Лондон, какво ще кажат в селата на Съсекс, какво ще направят в Кент, откъдето е родом Джак Кейд.

Трудно е да подтикнем всички към действие: лордовете и дребните дворяни трябва да бъдат свикани, планът трябва да бъде обяснен, което ще рече, че всички ще разберат колко зле ще се отплатят на Йоркския херцог за вярната му служба на страната му, че постиженията му ще бъдат пренебрегнати, че той и съюзниците му трябва да бъдат изключени от съвета, а страната — настроена срещу тях.

Кралят се бави толкова много със заминаването, че идва да се сбогува с кралицата, с Едмънд Боуфорт от дясната си страна и Хенри Стафорд, херцог на Бъкингам, от лявата, в деня, който първоначално бе определил за пристигането си в Лестър. Благородниците зад него са облечени за път, някои носят леки доспехи, но повечето са облечени, сякаш тръгват на разходка. Местя поглед от едно познато лице към друго. Тук няма нито един мъж, който да не е или сродник на фамилията Ланкастър, или платен от нея. Това вече не е кралският двор на Англия, ползващ се с подкрепата на много фамилии, на много родове, това е дворът на рода Ланкастър, и всеки, който не е част от него, е външен и нежелан. А всеки външен човек е враг. Кралят се покланя ниско на Маргарет, а тя церемониално му пожелава безопасно пътуване и благополучно завръщане.

— Сигурен съм, че всичко ще мине лесно и ще приключи мирно — казва той уклончиво. — Не мога да позволя на своя сродник, Йоркския херцог, да оспорва властта и авторитета ми, знаете. Казах на лордовете, подкрепящи Йорк, че трябва да разпуснат войските си. Всеки от тях може да задържи по двеста души. Двеста би трябвало да са достатъчно, нали? — Той поглежда херцог Съмърсет: — Двеста е справедливо, нали?

— Повече от справедливо — отвръща Едмънд, който разполага с около петстотин души на служба при него, и други хиляда арендатори, които може да свика в миг.

— Така че ще се сбогувам с вас, и ще се видим в Уиндзор, когато тази работа бъде свършена — казва кралят. Усмихва се на Боуфорт и на Бъкингамския херцог. — Знам, че моите добри сродници ще се грижат за мен. Можете да бъдете сигурни, че ще бъдат до мен.

Слизаме до голямата врата на двореца, за да им помахаме за сбогуване, когато потеглят. Отпред носят знамето на краля, после идва кралската стража, а след нея — кралят. Облякъл е за пътуването дрехи за езда, изглежда слаб и блед в сравнение с двамата най-облагодетелствани херцози от двете му страни. Докато минават, херцог Съмърсет сваля шапка пред Маргарет, и притиска шапката към сърцето си. Скрита зад воала си, тя притиска пръсти към устните си. После идват по-второстепенните придворни, след тях — дребните провинциални благородници, после следват войниците. С краля потеглят сигурно около две хиляди души, и те преминават с тътен

покрай нас — едрите бойни коне с мощните си копита, по-дребните коне, натоварени с вещи и оръжия, а после — тропачите с ботушите си пеши войници, които маршируват в стегнати редици, и изоставащите, които вървят след тях.

* * *

Кралицата е напрегната, макар че всички в двореца са обзети от увереност и изпълняват спокойно задълженията си, докато чакаме новини за успеха на краля и грижливо подбраните му съветници. Градините, които се спускат надолу към реката, са прекрасни с танцуващите бели и бледорозови черешови цветчета, а когато се разхождаме до реката и повее вятър, цветчетата се въртят вихрено около нас като снежинки и карат малкия принц да се смее и да тича след тях; баващата му се е привела над него, докато той се клатушка на пълничките си крачета. В полетата край реката късните нарциси още поклащат масленожълтите си главички, а живите плетове в ливадите са покрити с бели цветчета, цветовете на трънките надничат между черните им бодли, глогът е покрит със зелени пъпки, готови да се разпукнат. Край реката върбите шумолят с клони и се свеждат над бистрите ѝ води; зелената вода отдолу отразява зелените листа горе.

В параклиса все още произнасяме молитви за здравето на краля и въздаваме благодарност за възстановяването му. Но нищо не ободрява кралицата. Тя не може да забрави, че е била затворена от лордовете на собствената си страна, заставена да се грижи за един спящ съпруг, обзета от страх, че никога вече няма да бъде свободна. Не може да прости на Йоркския херцог унижението. Не може да бъде щастлива, когато единственият човек, който я подкрепяше през онези тежки месеци, понасяйки пленничество заедно с нея, потегли отново, за да се изправи пред техния враг. Тя не се съмнява, че той ще постигне победа, но не може да бъде щастлива без него.

Маргарет потръпва, когато влиза в покоите си, макар че зад решетката на огнището гори хубав огън, по стените пъстрейт ярки гоблени, а последните лъчи на слънцето топлят красивите стаи.

— Искан ми се да не бяха заминавали — казва тя. — Искан ми се да бяха повикали Йоркския херцог в Лондон, за да отговаря пред нас

там.

Не й припомням, че Йорк е много обичан в Лондон, гилдиите и търговците се доверяват на спокойния му здрав разум, и че техните дела процъфтяваха, когато той въдвори мир и добър ред в града и страната. Когато херцогът бе лорд-протектор, търговците можеха спокойно да изпращат стоките си по безопасните пътища, а данъците бяха намалени, когато разточителното кралско домакинство беше под негов контрол.

— Скоро ще се върнат — казвам. — Може би Йорк ще помоли за прошка, както преди, и всички скоро ще се върнат.

Нейното безпокойство започва да се отразява на всички. Храним се в покоите на кралицата, не в голямата зала, където стражите и слугите от домакинството роптаят, че няма веселие, макар кралят да се е съвзел. Казват, че дворецът не е такъв, какъвто е редно да бъде. Той е твърде тих, прилича на омагьосан замък, потопен в тишина. Кралицата не обръща внимание на недоволството. Вика музиканти да свирят само на нея, в покоите ѝ, а по-младите дами танцуват, но само изпълняват небрежно стъпките, тъй като красивите млади мъже от свитата на краля ги няма, за да ги гледат. Накрая тя нарежда на една от придворните дами да ни чете от някакъв романс, и ние седим, шием и слушаме история за кралица, която закопняла за дете посред зима, и родила бебе, което било цялото от сняг. Когато детето порасло и станало мъж, съпругът ѝ го отвел на кръстоносен поход, и бедното момче се разтопило в горещия пясък; а после вече нямали син, дори такъв, направен от лед.

Тази печална история ме изпълва с нелепа сантименталност, от нея ми се приискава да седна, да заплача и да се потопя в печал за моите момчета в Графтън — Луис, когото никога няма да видя отново, за най-големия, Антъни, който навършва тринайсет тази година и скоро трябва да получи собствени доспехи и да замине да служи като оръженосец на баща си или на друг благородник. Той порасна ужасно бързо, и сега ми се иска отново да беше бебе и да можех да го нося на хълбока си. Тази мисъл ме изпълва с копнеж отново да бъда с Ричард, никога преди не сме били разделени толкова дълго. Когато кралят се разправи с Йоркския херцог, Едмънд Боуфорт ще поеме поста на Ричард като предводител на гарнизона в Кале и ще изпрати Ричард у

дома, и тогава животът ни ще може отново да се върне към нормалния си ход.

Маргарет ме вика в спалнята си и аз отивам да седя при нея, докато повдигат стегнатата диадема, която прилепва като шапка ниско над ушите ѝ, разплитат плитките и разресват косата ѝ.

— Кога мислиш, че ще се приберат у дома? — пита тя.

— До края на седмицата? — предполагам. — Ако всичко мине добре.

— Защо всичко да не мине добре?

Поклащам глава. Не знам защо сега не е щастлива и развълнувана, както беше, когато херцог Съмърсет най-напред ѝ обясни този план. Не знам защо дворецът, който винаги е бил такъв красив дом за кралския двор, изглежда толкова студен и самотен тази вечер. Не знам защо момичето трябваше да избере история за син и наследник, който се разтапя, преди да успее да получи наследството си.

— Не зная — казвам. Потръпвам. — Предполагам, че всичко ще бъде наред.

— Лягам си — казва тя сърдито. — А на сутринта ще отидем на лов и ще бъдем весели. Не си добра компания, Жакета. Лягай си и ти.

Не си лягам, както ми нарежда тя, макар да знам, че не съм добра компания. Отивам до прозореца си, вдигам дървения капак и се заглеждам надолу през крайречните ливади в лунната светлина и дългата, сребърна виеща се река, и се питам защо се чувствам толкова паднала духом през тази топла майска нощ в Англия, в най-хубавия месец от годината, когато очаквам съпруга си да се върне у дома при мен след преживените ужасни опасности, а кралят на Англия е потеглил на поход, отново силен и могъщ, и неговият враг ще бъде повален.

* * *

После, на следващия ден, в късния следобед, получаваме новини, ужасни новини, потресаващи новини. Нищо не ни става ясно, докато не заръчваме да доведат пратениците пред кралицата, докато не изпращаме заповед мъжете, бягащи безредно от някаква битка, да

бъдат залавяни и довеждани в кралските покои, за да съобщят какво са видели; докато не изпращаме хора да тръгнат бързо към Сейнт Олбанс по пътя, който отива на север, където Йоркският херцог, явно съвсем не е тръгнал безропотно към очакващото го изпитание и не чака търпеливо да бъде призван на съд като предател, а вместо това е събрал армия и е дошъл да поиска от краля враговете му да бъдат отстранени, и да настоява кралят да бъде добър господар за цяла Англия, а не само за Ланкастър.

Един човек ни казва, че в тесните улици имало никакви размирици, но не могъл да види кой взема надмощие, понеже бил ранен и оставен там, където паднал. Никой не му помогнал — нещо изключително обезсърчаващо за един войник, каза той, приковал очи в кралицата.

— Кара те да се запиташ дали господарят ти изобщо го е грижа за теб — възроптава той. — Не подобава на добър господар да изостави хората си.

Друг човек, който пристига с новини при нас, казва, че това е истинска война: кралят издигнал знамето си, а Йоркският херцог нападнал, и Йоркският херцог бил покосен. Кралицата става от стола си, притиснала ръка към сърцето си при това съобщение, но по-късно същата вечер вестоносецът, когото изпратихме в Лондон, се връща и казва, че от онова, което успял да научи по улиците, най-голямата схватка била между войниците на херцог Съмърсет и граф Уорик, и че войниците на граф Уорик си пробили с битка път през градините, прескачали малките стени, прехвърляли се през кокошарниците и газели през кочините, за да стигнат до сърцето на града, като избягнали барикадите и се задали от посока, която никой не би могъл да предвиди, изненадали хората на херцог Съмърсет и ги хвърлили в смут.

Маргарет крачи из стаята си, обезумяла от чакане, полудяла от нетърпение. Дамите ѝ се отдръпват до стените и не казват нищо. Спирам на вратата бавачката с малкия принц. За него този следобед няма да има време за игра. Трябва да узнаем какво става, но е невъзможно да разберем. Кралицата изпраща още вестоносци в Лондон, на други трима мъже е заповядано да продължат към Сейнт Олбанс с лична бележка от нея до херцога на Съмърсет, а после ни остава единствено да чакаме. Да чакаме и да се молим за краля.

Най-сетне, когато се стъмва и слугите влизат със свещите и тихо обикалят да запалят високите факли в поставки и разклонените свещници, стражите отварят със замах вратите и обявяват: „Пратеник от краля“.

Кралицата се изправя, аз отивам да застана до нея. Тя трепери леко, но лицето, което показва пред всички, е спокойно и решително.

— Можете да влезете и да ми предадете съобщението си — казва тя.

Пратеникът влиза с едри крачки и пада на едно коляно, с шапка в ръка.

— От негова светлост краля — казва той и показва един пръстен в стиснатия си юмрук. Маргарет ми кимва, аз се приближавам и вземам пръстена.

— Какво е съобщението ви?

— Негова светлост кралят ви желае всичко добро, а на принца изпраща благословията си.

Маргарет кимва.

— Казва, че тази вечер е в добра компания със своя благороден сродник, Йоркския херцог, и утре ще дойде в Лондон, съпроводен от негова светлост.

Дълго сдържаният дъх на Маргарет излиза като леко съскане.

— Кралят ви поръчва да не падате духом и казва, че Бог ще се погрижи за всичко, и че всичко ще бъде наред.

— А за битката?

Пратеникът вдига поглед към нея.

— Не изпрати съобщение за битката.

Тя прехапва долната си устна:

— Нещо друго?

— Моли вас и придворните да въздадете благодарност за спасяването му от опасност през същия този ден.

— Ще го направим — казва Маргарет. Толкова се гордея със сдържаността и достойнството ѝ, че леко слагам длан на гърба ѝ, в потайна ласка. Тя обръща глава и прошепва: „Задръж го, когато си тръгва, и разбери какво става, в името Божие!“ — а после се обръща към дамите си и казва: — Веднага ще отида да отправя благодарствена молитва за безопасността на краля, а дворът ще ме придружи.

Тя излиза първа от покоите и се отправя към параклиса, а придворните нямат друг избор, освен да я последват. Пратеникът понечва да се нареди отзад при тях, но аз докосвам ръкава му, хващам го за ръката, дръпвам го в един удобен ъгъл, сякаш е плашлив кон, и заставам така, че да попреча на някой друг да се добере до него.

— Какво се е случило? — питам рязко. — Кралицата иска да знае.

— Предадох съобщението, както ми наредиха — казва той.

— Не съобщението, глупако. Какво стана през деня? Какво видя? Той поклаща глава.

— Нямаше голямо сражение, битката се водеше из улиците, дворовете и кръчмите. Повече приличаше на кръчмарска свада, отколкото на битка.

— Видя ли краля?

Той хвърля поглед наоколо, сякаш се бои, че хората могат да подслушат думите му, и казва:

— Една стрела го улучи във врата.

Ахвам.

Пратеникът кимва, очите му са така окръглени от потрес, както и моите:

— Знам.

— Как изобщо се е озовал на такова място, че да го улучат? — питам ожесточено.

— Защото граф Уорик преведе стрелците си през улиците, нагоре из градините, те се появяваха изневиделица по тесните улички. Не излезе на главния път, както очакваха всички. Никой не беше готов за такова настъпление от негова страна. Не мисля, че някой преди е водил атака по този начин.

Притискам ръка към сърцето си, осъзнала с пулсираща, чиста радост, че Ричард е бил в Кале, а не в кралската стража, когато хората на Уорик са върхлитали като убийци из тесните улички.

— Къде е била кралската стража? — питам настойчиво. — Защо не са го защитили?

— Покосени около него; повечето избягаха — казва той кратко.

— Видяха как вървят нещата. След като херцогът загина...

— Херцогът?

— Беше повален на излизане от една кръчма.

— Кой херцог? — настоявам. Усещам как коленете ми треперят.
— Кой херцог е загинал на излизане от кръчмата?

— Съмърсет — казва той.

Стисвам зъби и се изправям, овладявайки един пристъп на гадене.

— Херцог Съмърсет е мъртъв?

— Да, а Бъкингамският херцог се предаде.

Тръсвам глава, за да я проясня.

— Херцог Съмърсет е мъртъв? Сигурен ли сте? Напълно ли сте сигурен?

— Видях го с очите си как пада, пред една кръчма. Криеше се в нея, отказваше да се предаде. Побягна навън с хората си, мислеше, че ще си проправи път с бой, но го повалиха на прага.

— Кой? Кой го повали?

— Граф Уорик — казва той кратко.

Кимвам, разпознала смъртната вражда.

— А къде е кралят сега?

— Пленен от Йоркския херцог. Тази вечер ще си починат и ще приберат ранените; оплячкосват Сейнт Олбанс, разбира се, градът ще бъде почти разрушен. А утре всички ще потеглят към Лондон.

— Значи кралят е достатъчно добре, за да пътува?

Толкова се страхувам за него: това е първата му битка, а по описание тя прилича на истинско клане.

— Ще потегли тържествено — казва пратеникът безрадостно. — С добрия си приятел Йоркския херцог от едната си страна, с Ричард Невил, граф Солсбъри, от другата, и сина на графа, младият граф Уорик, героя на битката, начело, носещ меч на краля.

— Процесия ли ще бъде това?

— Триумфално шествие, за някои от тях.

— Фамилията Йорк държи краля в плен, носят меч му пред себе си, и идват към Лондон?

— Той ще се появи с корона на главата, така че всички да знаят, че е добре, и че в момента е с ума си. В катедралата „Сейнт Пол“. А Йоркският херцог ще положи короната на главата му.

— С короната?

Трудно е да не потръпна. Това е свещен миг в едно царуване — когато кралят се показва пред своя народ отново с короната от своята

коронация. Целта е да се покаже на света, че кралят се е върнал при тях, че отново е в силата си. Но този път ще бъде различно. Това представяне ще покаже на света, че кралят е изгубил силата и властта си. Той ще покаже на света, че Йоркският херцог държи короната, но му позволява да я носи.

— Ще позволи на херцога да го коронува?

— И всички ще знаем, че на разногласията им е сложен край.

Хвърлям поглед към вратата. Знам, че Маргарет ще ме чака, и ще трябва да ѝ съобщя, че херцог Съмърсет е мъртъв, а съпругът ѝ — в ръцете на нейния враг.

— Не е възможно някой да мисли, че това е траен мир — казвам тихо. — Не е възможно някой да мисли, че споровете са решени. Това е началото на кръвопролитие, а не краят му.

— По-добре ще е да мислят така, защото дори разговорите за битката ще бъдат считани за държавна измяна — казва той мрачно. — Казват, че трябва да забравим за това. Когато потеглях, приемаха закон, по силата на който никой от нас не трябва да казва нищо. Сякаш никога не е било. Какво ще кажете за това, а? Прокараха закон, за да ни наредят да си мълчим.

— Очакват хората да се държат, сякаш нищо не се е случило? — възкликвам.

Усмивката му е мрачна.

— Защо не? Това не беше голяма битка, милейди. Не беше особено славна. Най-великият херцог се скри в една кръчма и срещна смъртта си на прага ѝ. Всичко свърши за половин час, а кралят дори не извади меча си от ножницата. Намериха го да се крие в работилницата на един кожар сред одраните кожи, и преследваха армията му през свинарниците и градините. Никой от нас няма да помни с гордост тази битка. Никой няма да разказва това край огнището след десет години. Никой няма да разкаже на внука си за това. Всички ние, които бяхме там, с радост ще го забравим. Не може да се каже, че сме били малцина щастливци, шепа братя^[1].

Чакам в покоите на Маргарет тя да се върне с придворните от благодарствената молитва за оцеляването на краля. Когато вижда мрачното ми лице, заявява, че е уморена и ще поседи насаме с мен. Когато вратата се затваря след последните придворни дами, започвам да измъквам иглите от косата ѝ.

Тя стисва ръката ми.

— Недей, Жакета. Не мога да търпя дори да ме докосват. Само ми кажи. Лошо е, нали?

Знам, че на нейно място бих предпочела да узная първо най-лошото.

— Маргарет, сърцето ми се къса да ви го съобщя — негова светлост херцогът на Съмърсет е мъртъв.

За миг тя сякаш не ме чува.

— Негова светлост?

— Херцог Съмърсет.

— Мъртъв ли каза?

— Мъртъв.

— За Едмънд ли говориш?

— За Едмънд Боуфорт, да.

Сиво-сините ѝ очи бавно се пълнят със сълзи, устата ѝ потреперва, тя притиска длани към слепоочията си, сякаш главата ѝ звънти от болка.

— Не е възможно.

— Мъртъв е.

— Сигурна ли си? Човекът сигурен ли беше? Битките могат да бъдат толкова хаотични, съобщението може да е погрешно?

— Може би. Но той беше съвсем сигурен.

— Как е възможно?

Свивам рамене. Няма да ѝ разказвам подробностите сега.

— Близък бой, по улиците...

— А кралят ми изпрати съобщение със заръка да отслужи благодарствена литургия! Напълно ли е обезумял вече? Искане благодарствена служба, когато Едмънд е мъртъв? За нищо ли не го е грижа? За нищо ли?

Възцарява се мълчание, после от гърдите ѝ се откъсва разтърсваща въздишка, когато осъзнава колко голяма е загубата ѝ.

— Навярно съобщението за благодарствената литургия не е изпратено от краля — казвам. — Трябва да е била поръчана от Йоркския херцог.

— Какво ме е грижа за това? Жакета... как изобщо ще се справя без него?

Улавям ръцете ѝ, за да ѝ попреча да започне да скубе косите си.

— Маргарет, ще трябва да го понесете. Ще трябва да бъдете силна.

Тя поклаща глава, в гърлото ѝ се заражда приглушен стон.

— Жакета, как ще се справя без него? Как ще живея без него?

Обвивам ръце около нея и тя се залюлява с мен, но приглушеният, болезнен стон продължава, отново и отново:

— Как ще живея без него? Как ще оцелея тук без него?

Премествам я в голямото легло и внимателно я настанявам да си легне. Когато главата ѝ се обляга на възглавницата, сълзите отново потичат от лицето ѝ и мокрят фините бродирани завивки. Тя не пищи и не ридает, само стене зад стиснатите си зъби, сякаш се опитва да заглуши звука, но той е неудържим, като скръбта ѝ.

Вземам ръката ѝ и седя мълчаливо до нея.

— И синът ми — казва тя. — Мили боже, моят малък син. Кой ще го научи какъв трябва да бъде един мъж? Кой ще го пази?

— Тихо — казвам безнадеждно. — Тихо.

Тя затваря очи, но сълзите все така се леят по бузите ѝ и тя все така издава онзи тих нисък звук, като животно, което изпитва смъртна болка.

После изведнъж отваря очи и леко се надига до седнало положение.

— А кралят? — пита, сякаш просто ѝ е хрумнало впоследствие.

— Предполагам, че той е добре, както съобщил сам? В безопасност? Предполагам, че се е измъкнал съвсем невредим? Както винаги, хвала на бога?

— Леко ранен е — казвам. — Но е в безопасност под грижите на Йоркския херцог. Той ще го доведе в Лондон с всички почести.

— Как ще се справя без Едмънд? — прошепва тя. — Кой ще ме закриля сега? Кой ще пази сина ми? Кой ще опази краля, и какво ще стане, ако той заспи отново?

Поклащам глава. Не мога да кажа нищо, за да я утеша, тя ще трябва да изстрада болката от загубата и да се събуди на сутринта със съзнанието, че трябва да управлява това кралство и да се изправи пред херцога на Йорк без подкрепата на любимия си мъж. Ще бъде сама. Ще трябва да бъде и майка, и баща на сина си. Ще трябва да бъде крал и кралица на Англия. И никой не бива никога да узнае, никой не бива никога да предполага, че сърцето ѝ е разбито.

* * *

В следващите няколко дни тя не прилича на Маргарет Анжуйска, а на неин призрак. Изгубва гласа си, като онемяла е. Казвам на придворните ѝ дами, че шокът е предизвикал болка в гърлото ѝ, като при простуда, и че тя трябва да си почива. Но в потъналата ѝ в сенки стая, където тя седи, безмълвно притиснала ръка към сърцето си, виждам, че удържайки риданията си, тя се дави в собствената си скръб. Не смее да издаде нито звук, защото стори ли го, ще запищи.

В Лондон се разиграва ужасно представление. Кралят, самозабравил се, забравил положението си, свещеното доверие, оказано му от Бога, отива в катедралата „Сейнт Пол“ за нова коронация. Не го коронясва архиепископ; това е имитация на истинско коронясване, Ричард Йоркски е този, който поставя короната върху главата на краля. В очите на стотиците хора, които се тълпят в катедралата, и на хилядите, които научават за церемонията, един братовчед с кралска кръв предава короната на друг, сякаш са равни, сякаш покорството е въпрос на избор.

Отнасям тази вест на кралицата, докато тя продължава да седи на тъмно, и тя се изправя, нестабилно, сякаш си припомня как да ходи.

— Трябва да отида при краля — казва тя със слаб и дрезгав глас. — Той предава всичко, което имаме. Сигурно е изгубил отново ума си, а сега губи короната и наследството на своя син.

— Чакайте — казвам. — Не можем да развалим стореното. Нека да почакаме и да видим какво можем да направим. А докато чакаме, вие можете да излезете от покоите си, да се нахраните както трябва, и да поговорите с хората си.

Тя кимва: знае, че трябва да води привържениците на краля, и че сега трябва да ги води сама.

— Как бих могла да направя каквото и да било без него? — прошепва ми тя.

Вземам ръцете ѝ: пръстите ѝ са ледени.

— Ще го направите, Маргарет. Ще го направите.

* * *

Изпращам на Ричард спешна бележка по един търговец на вълна, на когото съм се доверявала преди. Съобщавам му, че фамилията Йорк отново владее положението, че трябва да се подготви за опит за превземане на гарнизона от тяхна страна, че кралят е в ръцете им, и че го обичам и ми липсва. Не го умолявам да си дойде у дома, защото в тези смутни времена не знам дали ще бъде в безопасност у дома. Започвам да осъзнавам, че дворът, страната, и самите ние, вървим от спречкване между сродници към война между братовчеди.

* * *

Йоркският херцог действа бързо, както и предполагах, че ще стори. Предлага на дворцовите служители кралицата да се срещне със съпруга си в замъка Хартфорд, на един ден езда северно от Лондон. Когато нейният управител ѝ съобщава, тя му се нахвърля:

— Той ще ме арестува!

Човекът се отдръпва назад, за да се спаси от гнева ѝ.

— Не, Ваша светлост. Иска само да осигури на вас и краля място, където да отдъхнете, докато парламентът започне заседания в Лондон.

— Защо не можем да останем тук?

Мъжът ме стрелва с отчаян поглед. Повдигам вежди. Не съм склонна да му помогна, тъй като аз също не зная защо искат да ни изпратят в дома от детството на Хенри, в онзи замък, изцяло обграден със стени, защитен с крепостен ров, и с високи порти като затвор. Ако Йоркският херцог иска да плени и затвори краля, кралицата и малкия принц, едва ли би могъл да избере по-подходящо място.

— Кралят не е добре, Ваша светлост — признава най-сетне управителят. — Смятат, че гражданите на Лондон не бива да го виждат.

Това е вестта, от която сме се ужасявали. Тя я приема спокойно.

— Не е добре? — пита. — Какво имате предвид с „не е добре“? Спи ли?

— Безспорно изглежда много отпаднал. Не е потънал в сън като преди, но беше ранен във врата, и много се изплаши. Херцогът смята, че той не бива да бъде излаган на шума и суматохата на Лондон.

Херцогът смята, че в замъка той ще е спокоен; живял е там като дете, ще намери там спокойствие и утеха.

Тя ме поглежда, сякаш за съвет. Знам, че се пита какво би я посъветвал Едмънд Боуфорт.

— Можете да кажете на негова светлост херцога, че ще отпътуваме за Хартфорд утре — казвам на пратеника, и когато той се обръща да си тръгне, прошепвам на кралицата: — Какво друго можем да направим? Ако кралят е болен, по-добре да го измъкнем от Лондон. Ако херцогът ни заповядва да отидем в Хартфорд, не можем да откажем. След като кралят бъде вече под нашите грижи, можем да решим какво да правим. Трябва да го отведем от херцога и неговите хора. Ако кралят е с нас, поне ще знаем, че е на сигурно място. Трябва да се доберем до краля.

---

[1] „Да, ний, малцината щастливци, шепа братя“ — макар и анахронично, очевидно се цитират думите на Хенри V от прочутия му монолог в едноименната историческа драма на Шекспир. — Б.р. ↑

ЗАМЪКЪТ ХАРТФОРД

Лятото на 1455

Той не изглежда като онзи крал, който потегли да даде урок на великия лорд, редом с двамата си приятели, облечен като за излет. Изглежда рухнал и смазан от собствената си тежест, като възглавница, на която са измъкнали пълнежа; крал, който прилича на спукан сапунен мехур. Главата му е сведена, зле завързана превръзка около гърлото показва мястото на раната, с която стрелците на Уорик едва не са сложили изцяло край на царуването му, мантията се е смъкнала от раменете и се влачи, защото не е затегнал колана, а той се препъва в нея като малоумен, докато влиза в тясната жалка зала за аудиенции на замък Хартфорд.

Кралицата го чака, заобиколена от няколко души от своята и неговата свита, но великите лордове на страната и техните хора са останали в Лондон, готвейки се за заседанията на един парламент, който ще се подчинява на Йоркския херцог. Когато го вижда, тя се изправя и пристъпва напред да го поздрави, величествена и изпълнена с достойнство, но виждам, че ръцете ѝ треперят, докато ги пъха в дългите си ръкави, за да ги скрие. Тя вижда, както виждам и аз, че сме го изгубили отново. В този толкова важен момент, когато толкова отчаяно се нуждаем от крал, който да ни води, той е изгубил ума си.

Кралят ѝ се усмихва.

— Ах — казва, и отново настъпва онази издайническа пауза, докато се опитва да си спомни името ѝ. — А, Маргарет.

Тя прави реверанс, изправя се и го целува. Той присвива устни като дете.

— Ваша светлост — казва тя. — Благодаря на Бога, че сте в безопасност.

Очите му се разширяват.

— Беше ужасно — казва той с тънък и немощен глас. — Беше ужасно, Маргарет. Никога не си виждала такова ужасно нещо в живота си. Имах късмет, че Йоркският херцог беше там, за да ме отведе на

сигурно място. Как се държаха онези хора! Беше ужасно, Маргарет. Радвам се, че херцогът беше там. Само той беше добър към мен, единствен той разбира как се чувствам...

Маргарет и аз се приближаваме едновременно към него. Тя взема ръката му и го отвежда в личните му покои, а аз стоя, препречвайки пътя след тях, за да не може никой да ги последва. Вратата се затваря зад тях, и тогава главната ѝ придворна дама ме поглежда.

— И какво ще стане сега? — пита тя иронично. — Всички ли ще заспим отново?

— Ще служим на кралицата — казвам по-уверено, отколкото се чувствам. — А особено вие трябва да внимавате с приказките.

* * *

Нямам писмо от Ричард, но един зидар пристигнал наблизко да помага за някакъв строеж, си прави труда да дойде до замъка Хартфорд с новини за мен.

— Жив е — са първите му думи. — Бог да го благослови, жив и здрав, обучава войниците, поддържа отбраната и прави всичко, каквото може, за да запази Кале за Англия... — Снишава глас: — И за Ланкастър.

— Видяхте ли го?

— Преди да потегля. Не можах да говоря с него, трябваше да се качвам на кораба, но знаех, че ще искате да получите новини за него, а ако имате писмо за него, Ваша светлост, ще ми го предадете да го отнеса на връщане. Връщам се другия месец, освен ако няма нови заповеди.

— Ще го напиша веднага; ще приготвя писмото, преди да заминете — обещавам. — А гарнизонът?

— Верен е на Едмънд Боуфорт — казва той. — Държаха вашия съпруг под ключ, докато влизаха с взлом в складовете и продаваха вълната, но щом си взеха надниците, го пуснаха отново и освободиха корабите от пристанището. Така че тръгнах в деня на освобождаването му. Разбира се, тогава никой не знаеше, че херцогът е мъртъв. Сега ще узнаят.

— Какво мислите, че ще направят?

Той свива рамене.

— Съпругът ви ще чака заповеди от краля. Той е безрезервно верен на краля. Ще му заповяда ли кралят да не допуска в Кале новия градоначалник — граф Уорик?

Поклащам глава.

— Отново ли е в унес? — пита търговецът с безпощадна точност.

— Боя се, че да.

* * *

Кралят спи през деня, яде лека храна, но се храни без апетит, моли се на всяка църковна служба, понякога става през нощта и броди по нощна риза из замъка, та стражите трябва да викат камериера, отговарящ за спалнята му, за да го отведе обратно в леглото. Не е обзет от меланхолия, защото, когато има музика, потропва с пръсти в такт с мелодията, а понякога кима с глава; веднъж повдига брадичка и запява някаква песен с неуверен, писклив глас — хубава песен за нимфи и пастири — и аз виждам как един паж захапва кокалчетата на пръстите си, за да не избухне в смях. Но през повечето време той продължава да е изгубен крал, крал, изменчив като водата и луната. Вече не е в състояние да остави свой отпечатък върху земята, в него не гори пламък, думите му отлитат като написани върху водата, и аз си мисля за малкия амулет с форма на коронка, който изгубих в реката, и който ми каза толкова ясно, че кралят няма да се завърне при нас през нито един от сезоните на годината: неговият златен блясък ще изчезне като погълнат от дълбока вода.

ГРОУБИ ХОЛ, ЛЕСТЪРШЪР

Есента на 1455

Вземам позволение от кралицата да напусна двора и да отида в дома на дъщеря си в Гроуби Хол. Кралицата отбелязва със смях, че по-лесно би могла да спре кавалерийско нападение, отколкото да ми откаже разрешение да замина. Моята Елизабет очаква дете, първото си бебе, и то трябва да се роди през ноември. Аз също очаквам бебе; дете, създадено от едно денонощие, прекарано в правене на любов, когато Ричард си дойде у дома и отново замина. Очаквам Елизабет да се освободи благополучно от бременността, а после ще се върна в дома си, за да се оттегля за собственото си усамотение преди раждането.

Разбира се, Ричард няма да бъде тук, за да види това дете, своето първо внуче. Няма да бъде до мен в Гроуби Хол, докато чакам първородното дете на Елизабет, нито в дома ни в Графтън, когато вляза в родилната стая, нито когато се върна в замъка Хартфорд, нито в Лондон. Неговият господар, херцогът на Съмърсет, е мъртъв, и заповедта му Ричард да се върне при мен няма да бъде изпълнена. Ричард не може да спази обещанието си да се върне вкъщи при мен, докато бъдещето на Кале е толкова несигурно. Граф Уорик е новият градоначалник на Кале, а Ричард ще трябва да реши дали да признае новия си командир или да му се опълчи. Ричард отново е далече от мен, принуден да решава към коя страна да се присъедини; по-предан е на едната страна, но е в по-голяма безопасност с другата; а не можем дори да си пишем, защото градът Кале се е барикадирал отново.

Свекървата на Елизабет, лейди Грей, ме посреща на вратата, великолепно облечена в рокля от тъмносиньо кадифе, с коса, подредена в две големи плитки от двете страни на главата, което придава на кръглото ѝ лице вид на три големи кифли, изложени в хлебарски дюкян. Тя ми прави сдържан, изпълнен с достойнство реверанс.

— Толкова се радвам, че дойдохте да бъдете с дъщеря си по време на оттеглянето ѝ в очакване на раждането — казва тя. —

Раждането на първото ми внуче е изключително важно събитие за мен.

— И раждането на моето за мен — казвам, изтъквайки претенциите си с наслада, защото съзнавам, че това ще бъде син на моята дъщеря, мой внук и потомък на Мелузина. От семейство Грей той ще получи единствено името, а за него аз вече платих със зестрата на Елизабет.

— Ще ви заведа до стаята ѝ — казва тя. — Отредих ѝ за раждането най-хубавата спалня. Не съм щадила нито труд, нито разходи за раждането на първото си внуче.

Къщата е просторна и красива — признавам им това. Трите стаи на Елизабет гледат на изток към Тауър Хил, и на юг към стария параклис. Всички капаци са затворени, но през пролуките проблясва есенно слънце. Стаята е затоплена с хубав огън от дебели пънове, и добре обзаведена с голямо легло за спане, по-малко легло за почивка през деня, стол за гости, и пейка по протежение на стената за жените, които ѝ правят компания. Когато влизам, дъщеря ми се надига от дневното легло, и аз виждам в нейно лице малкото момиче, което обикнах, посрещайки го първо от всичките си деца, и красивата жена, в която се е превърнала.

Тя е огромна и тромава: смее се на изражението, което се изписва на лицето ми, когато виждам колко е наедряла.

— Знам! Знам! — възкликва и се притиска в обятията ми. Прегръщам я внимателно, заради големия ѝ корем между нас. — Кажете ми, че не са близнаци.

— Казвам ѝ, че е момиче, щом го носи толкова ниско и широко — казва лейди Грей, като влиза зад нас.

Не я поправам; ще имаме достатъчно време да видим какво е бебето. Прегръщам разширилото се тяло на Елизабет, а после обгръщам лицето ѝ в дланите си.

— По-прекрасна си от всякога.

Вярно е. Лицето ѝ е закръглено, а златистата ѝ коса е потъмняла малко, след цяло лято, прекарано на затворено, но изящната красота на чертите ѝ, фино очертаният нос и веждите, съвършената извивка на устата са по-прекрасни, отколкото в моминските ѝ години.

Тя прави малка нацупена гримаса:

— Само вие си мислите така, почитаема майко. Не мога да минавам през вратите, а Джон напусна леглото ми преди три месеца,

защото когато лежа, бебето ме рита толкова много, че се движа насам-натам цяла нощ и той не може да спи.

— Това скоро ще свърши — казвам. — И е добре, че малкият има силни крачета. — Притеглям я обратно към леглото за почивка и повдигам краката ѝ. — Почивай си — казвам. — Само след няколко дни ще имаш достатъчно работа.

— Смятате ли, че ще е само след дни? — пита лейди Грей.

Поглеждам Елизабет.

— Още не мога да определя — казвам. — Пък и това е първо дете, на него ще му трябва време.

Лейди Грей ни оставя, обещавайки да изпрати хубава вечеря веднага щом се стъмни. Елизабет изчаква вратата да се затвори след нея, и казва:

— Ти каза „него“, каза „на него ще му трябва време“.

— Така ли? — усмихвам ѝ се. — А ти как мислиш?

— Направих врачуването с венчалния пръстен — казва тя нетърпеливо. — Да ти кажа ли какво показва?

— Дай да опитам — казвам, развълнувана като момиче. — Нека да опитам с моя пръстен.

Изхлузвам венчалния пръстен от пръста си и свалям от шията си тънка златна верижка. Слагам пръстена на верижката, мислейки с възхита каква благословия е да гада за дъщеря си, за да разбере какво ще е нейното бебе. Спускам верижката над корема ѝ и чакам да увисне неподвижно. „По часовниковата стрелка — значи е момче; в обратната посока ли е — значи е момиче“ — казвам. Без да го местя, пръстенът се раздвижва, отначало бавно, като от полъх на вятър, а после по-уверено, въртейки се в кръг. В посока на часовниковата стрелка.

— Момче — казвам, като подхващам верижката и отново слагам пръстена върху пръста си, а верижката — на шията си. — Ти какво си мислеше?

— Мислех си, че ще е момче — потвърждава тя. — А твоето какво ще е?

— Също момче, мисля — казвам гордо. — Какво семейство създаваме само; убедена съм, че всичките ще станат херцози. Как ще го наречеш?

— Ще го кръстя Томас.

— Томас, оцеляващият — казвам.

Тя в миг е обзета от любопитство.

— Защо го наричаш така? От какво ще трябва да оцелява?

Поглеждам красивото ѝ лице и за миг сякаш я виждам нарисувана на прозорец от цветно стъкло, в сенчеста зала, и сякаш тя се е отдалечила на цели години от мен.

— Не зная — казвам — Просто ми се струва, че той ще предприеме дълго пътуване и ще преживее много опасности.

— Е, тогава, в какъв ден ще дойде на бял свят според теб? — пита тя нетърпеливо.

Усмивам се.

— В четвъртък, разбира се — отвърщам, и цитирам старата поговорка: „Родените в четвъртък издигат се високо във света“.

Тя се развеселява.

— Какво бях аз?

— Дете, родено в понеделник. „В понеделник се раждат хора с красиви лица“.

Тя се засмива.

— О, почитаема майко, приличам на тиква!

— Така е — казвам. — Но само до четвъртък.

* * *

Оказвам се права и в двете пресмятания, макар че не го изтъквам пред лейди Грей, тъй като не би било добре тя да се превърне в мой враг. Бебето е момче, ражда се в четвъртък, и моята Елизабет настоява да го кръсти Томас. Изчаквам, докато се възстанови, лично я отвеждам да се пречисти в църква, и след като тя вече се е съвзела, бебето се храни добре, а съпругът ѝ е престанал да идва при мен по десет пъти всеки ден, за да ме пита дали съм сигурна, че всичко е наред, заминавам за Графтън да видя другите си деца, и им казвам убедено, че баща им служи смело на своя крал, както винаги, че ще се прибере вкъщи при нас веднага щом може, както прави винаги, че баща им многократно се е заклевал никога да не ни изоставя, винаги да се връща у дома при мен.

Оттеглям се за раждането през декември, и в нощта преди бебето да се роди, сънувам рицар, смел и дързък като моя съпруг, сър Ричард,

сред прегорели от слънце, горещи, кафяви земи, потрепващо знаме сред прежурящо слънце — и един мъж, който не се страхува от нищо. Когато се ражда, той е просто едно миниатюрно плачещо бебе и аз го държа в обятията си и се питам какъв ще бъде. Кръщавам го Едуард, мислейки си за малкия принц, и се чувствам убедена, че ще има късмет.

ЗАМЪКЪТ ХАРТФОРД

Пролетта на 1456

Ричард не се прибира у дома, макар че му пиша от притихналия и изпълнен със страхове двор, за да му съобщя, че отново е баща, а вече и дядо. Напомням му, че Антъни трябва да бъде изпратен да служи на някой велик лорд, но как да преценя кой да бъде — в този нов свят, който отново се управлява от Йорк? Дори не знам дали получава писмото; аз със сигурност не получавам отговор.

Гарнизонът и градът Кале са в междуособна война, там не посрещат новоназначения градоначалник, победоносния млад граф Уорик, по-радушно, отколкото предишния — неговия съюзник, херцогът на Йорк. Предполагам — и това предположение ме изпълва с боязън — че Ричард възпира съюзниците на Йорк да влязат в крепостта, и удържа града за Ланкастър. Отчаяна надежда, самотен пост. Предполагам, че той не губи вяра в Ланкастър и смята, че най-добрият начин да служи на безмълвния крал е да удържи Кале. По време на коледните празненства и зимните месеци не получавам никакви новини за него, разбирам само, че е жив, и че от гарнизона са съобщили, че никога няма да допуснат граф Уорик в крепостта, която е вярна на човека, когото той уби: мъртвият лорд Съмърсет.

Чак през пролетта положението започва да се подобрява.

— Кралят е по-добре — съобщава ми Маргарет.

Поглеждам я със съмнение:

— Говори по-добре от преди — съгласявам се. — Но още не е на себе си.

Тя стисва зъби.

— Жакета, той може би никога няма да е същият като преди. Раната му зарасна, той може да говори ясно, може да ходи, без да се препъва. Може да мине за крал. Отдалече може да изглежда внушително. Това трябва да е достатъчно за мен.

— За да направите какво?

— За да го отведе обратно в Лондон, да го покажа на съвета, и отново да завзема властта от Йоркския херцог.

— Той е крал само привидно — предупреждавам я. — Крал като кукла на конци.

— Тогава аз ще съм тази, която ще дърпа конците — зарича се тя. — А не Йоркският херцог. Докато сме тук и допускаме да живеем в условия на протекторат, Йоркският херцог заема всички постове, всички васални имоти, всички данъци и всички облаги. Той ще оголи страната, и в крайна сметка ние ще останем без нищо. Трябва да поставя краля обратно на трона, а Йорк — обратно на мястото му. Трябва да спася наследството на сина си за времето, когато той ще навърши пълнолетие и ще може да води сам битките си.

Поколебавам се, мислейки си за нервно тресящата се глава на краля, за това, как подскача при внезапен шум. Той ще бъде нещастен в Лондон, ще бъде измъчван от страхове в Уестминстър. Лордовете ще се обръщат към него да отсъжда, и ще настояват да управлява. Той не може да го прави.

— В съвета ще има постоянни кавги и викове. Той ще рухне, Маргарет.

— Ще наредя да върнат съпруга ти у дома — изкушава ме тя. — Ще кажа на краля да прости на гарнизона и да пусне стражата у дома. Ричард може да се прибере у дома и да види внука си, да се запознае със сина си. Дори още не е виждал последното ви бебе.

— Подкуп — отбелязвам.

— Съвършен подкуп — отвръща тя. — Защото е невъзможно да му устоиш, нали? Е, съгласна ли си? Ще накараме ли краля отново да поиска трона си?

— Ще спрете ли, ако не се съглася с вас?

Тя поклаща глава.

— Твърдо съм го решила. Независимо дали ме подкрепяш, или не, Жакета, ще поема властта чрез съпруга си, ще спася Англия за сина си.

— Тогава върнете Ричард у дома и ще ви подкрепим. Искam го отново в живота си, пред очите си, и в леглото си.

ДВОРЕЦЪТ УЕСТМИНСТЪР, ЛОНДОН

Пролетта на 1456

Отзоваването на Ричард от Кале е едно от първите дела на възстановения на власт крал. Отиваме тържествено в Уестминстър и съобщаваме на съвета, че кралят се е съвзел. Минава по-добре, отколкото смеех да се надявам. Кралят е благосклонен, а съветниците — откровено изпълнени с облекчение поради завръщането му; сега кралят ще управлява с Йоркския херцог като свой съветник. Кралят прощава на гарнизона в Кале, задето е отказал да допусне както Йорк, така и Уорик, и подписва заповед за помилване специално за Ричард, с която му прощава за ролята му в бунта срещу лорд-протектора.

— Вашият съпруг е предан служител на мен и моята династия — отбелязва той пред мен, когато идва в покоите на кралицата преди вечеря. — Няма да забравя това, лейди Ривърс.

— А може ли да се прибере у дома? — питам. — Отсъства от толкова време, Ваша светлост.

— Скоро — обещава ми той. — Писах на него и на лорд Уелс, че лично назначавам граф Уорик за градоначалник на Кале, и следователно могат да приемат моята заповед и да го пуснат да влезе. Когато пуснат графа да влезе в града и в крепостта, и той заеме поста си, съпругът ви може да се прибере у дома. — Той въздиша. — Само ако можеха да живеят заедно в любов и разбирателство — казва. — Само да бяха като птиците в дърветата, като малки птичета в гнездото.

Правя реверанс. Кралят изпада в едно от своите подобни на сън състояния. Пред него се явяват видения за един по-добър свят, от които никой не иска да го лиши. Но той не може да помогне на онези от нас, на които се налага да живеем в този.

Болката на краля от неочакваната рана, потресът от безмилостната битка и жестокостта на смъртта, видяна по улиците на Сейнт Олбанс, изглежда са го засегнали много дълбоко. Той казва, че сега е добре, отслужена бе специална благодарствена литургия, всички го видяха да ходи, без да се препъва, да разговаря с просители и да

седи на трона си, но нито кралицата, нито аз можем да изпитваме увереност, че няма отново да изпадне в унес. Той изпитва особена неприязън към шум или спорове, а дворът, парламентът и кралският съвет се раздират от разногласия; всекидневно има кавги между последователите на лордовете, подкрепящи Йорк, и нашите хора. При всяка тревога, всяко несъгласие, при всяка неприятност погледът му става отнесен, той се заглежда навън през прозореца и притихва, потъвайки в унес. Кралицата се е научила никога да не му противоречи, а малкият принц бива светкавично извеждан от стаята всеки път, щом повиши глас или започне да лудува. Всички придворни стъпват на пръсти и вършат тихо делата си, за да не смуцават краля, и досега успяваме поне привидно да поддържаме кралското му достойнство.

Кралицата се е научила да владее нрава си, и е много трогателно да я виждам как се сдържа, така че да не стряска или тревожи съпруга си. Маргарет има избухлив нрав и силно желание за власт, и да я виждам как прехапва език и да я чувам как снишава глас, за да не покаже пред краля, че изнемва властта му, е все едно да виждам как една млада жена помъдрява. Никога не съм предполагала, че ще е способна да бъде така мила с него. Отнася се с него като с ранено животно, и когато погледът му помътнее, или той започне да се оглежда наоколо, като се опитва да си спомни дума или име, тя нежно слага ръка върху неговата и го подсеща, мило като дъщеря с оглупял от старост баща. Това е жалък край за един брак, започнал с такива надежди, и скритата слабост на краля е нейна скрита печал. Тя е жена, отрезвена от загубата: изгубила е мъжа, когото е обичала, изгубила е съпруга си, но не се оплаква от живота си на никого, освен на мен.

Пред мен тя не прикрива гнева си, и често избухва пламенно, когато сме сами.

— Той прави каквото му каже Йоркският херцог — изсъсква веднъж. — Той е негова кукла на конци, негово кученце.

— Той е длъжен да управлява със съгласието на херцога, и с това на графовете Солсбъри и Уорик — казвам. — Трябва да опровергае възражението, което кралският съвет отправи срещу него: че подкрепя само Ланкастър. Сега има парламент, върху който оказват влияние всички видни благородници — както застъпници на Йорк, така и на

Ланкастър. Това се нрави на хората в Англия, Ваша светлост. Обичат да делят властта. Обичат множеството съветници.

— Ами това, което се нрави на мен? — пита тя. — А херцог Съмърсет, който сега лежи мъртъв по тяхна вина? Най-скъпият, най-верният... — Тя млъква рязко и се извъръща, за да не мога да видя скръбта в изражението ѝ. — А интересите на принца, мойт син? Кой ще служи на мен и принца? Кой ще удовлетвори нашите искания, оставяйки настрана предпочитанията на съвета?

Не казвам нищо. Безсмислено е да се спори с нея, когато се гневи срещу херцога на Йорк.

— Няма да приема това — казва тя. — Вземам принца и заминавам в замъка Тътбъри за лятото, а оттам — за Кенилуърт. Няма да остана в Лондон, няма отново да бъда затворничка в Уиндзор.

— Никой няма да ви затвори...

— Можеш да отидеш да видиш децата си — заявява тя. — А после можеш да се срещнеш с мен. Няма да остана в Лондон, за да бъда командвана от херцога и оскърбявана от гражданите. Знам какво говорят за мен. Мислят, че съм властолюбива жена, омъжена за глупак. Няма да допусна да ме обиждат така. Ще замина и ще отведа двора със себе си, далеч от Лондон и далеч от херцога, а той може да дава каквито си иска заповеди, но поне няма да ми се наложи да ги виждам. Ще видим дали на жителите на Лондон ще им харесва техният град, изоставен от кралския двор, когато тук няма да заседава кралският съвет и да се свиква парламента. Ще ги видя как ще се разорят; те ще съжаляват, когато отведа придворните и удостоя с нашето присъствие и богатство хората от централните графства.

— А кралят? — питам внимателно. — Не можете просто да го оставите сам в Лондон. Това е все едно да го оставите на произвола на Йоркския херцог.

— Той ще се присъедини към мен, когато наредя — казва тя. — Никой няма да се осмели да ми каже, че съпругът ми не може да бъде с мен, когато аз поискам това. Херцогът няма да посмее да ни държи разделени, и проклета да съм, ако отново позволя да ме затвори под ключ в Уиндзор.

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Лятото на 1456

Чакам Ричард да си дойде у дома при нас в Графтън, докато се наслаждавам на лятото с децата ни. Елизабет е в Гроуби с новороденото си бебе, а сестра ѝ Ан ѝ гостува. Настаних Антъни при лорд Скейлс, на служба като негов оръженосец, за да усвои порядките на един знатен дом, а по една случайност лорд Скейлс има дъщеря, единствена дъщеря, неговата наследница, Елизабет. Моята Мери вече е на тринайсет години, и трябва да се огледам за съпруг за нея; тя и сестра ѝ Жакета са настанени при херцогинята на Бъкингам, усвоявайки порядките на този дом. Синът ми Джон е у дома; той и Ричард залягат над науките с нов домашен учител, Марта ще се присъедини към тях в учебната стая тази година. Елинор и Лайънъл са още в детската стая, с двегодишната си сестра Маргарет и малкия си брат Едуард.

Не се налага да чакам дълго завръщането на съпруга си. Първо получавам съобщение, че Ричард е освободен от поста си в Кале, а после — веднага след вестоносеца — виждам как се вдига прах по пътя откъм Графтън, как облакът прах се приближава по алеята към къщата, вдигам Едуард от люлката и го притискам към себе си, като засенчвам очите си с ръка и поглеждам надолу по пътя. Искам, когато Ричард се приближи, яхнал коня си, да ме види тук, с новороденото в ръце, с нашата къща зад гърба ми, със земите ни, простиращи се надеждно около нас, и да разбере, че съм му останала вярна, отгледала съм децата му, опазила съм земите му, както ми е останал верен и той.

Виждам, струва ми се, че виждам цветовете на знамето му, а после вече съм сигурна, че това е неговият флаг, а сетне разбирам със сигурност, че мъжът върху едрия кон начело на отряда е той, и напълно забравям позата, в която исках да ме види, тиквам Едуард в ръцете на кърмачката му, повдигам полите си и затичвам надолу по терасата на къщата, надолу по стъпалата към пътя. И чувам Ричард да се провиква: „Хей! Моята херцогиня! Моята малка херцогиня!“, виждам го как

спира коня си и скача от седлото, и след миг вече съм в обятията му, и той ме целува толкова силно, че се налага да го отблъсна, а после отново го притеглям към себе си, за да го прегърна, с лице, заровено в топлата му шия, а той обсипва с целувки косата ми, сякаш сме влюбени, които са били разделени цял живот.

— Любима — казва ми той, самият той останал без дъх. — Мина цяла вечност. Страхувах се, че напълно ще ме забравиш.

— Толкова ми липсваше — прошепвам.

Бузите ми са мокри от сълзи и той ги целува, като мълви:

— И ти ми липсваше. Мили боже, понякога си мислех, че никога няма да стигна у дома.

— А освободиха ли те? Не трябва да се връщаш отново, нали?

— Освободен съм. Уорик ще постави в крепостта свои хора. Дай боже да не видя онзи град никога повече. Беше ужасно, Жакета. Сякаш бях в клетка през цялото това дълго време. Околността извън града не е безопасна, херцогът на Бургундия извършва набези, а кралят на Франция отправя заплахи, постоянно бяхме нащрек, да не би хората на Йорк да нахлуят откъм Англия, а градът беше на ръба на разорението. Войниците се бунтуваха, и никой не може да ги вини, а което беше най-лошото — никога не бях сигурен как е най-добре да постъпя. Не можех да знам какво става в Англия. После пък не можех да получа вести от теб. Дори не знаех дали си се привдигнала благополучно от родилното ложе...

— Непрекъснато пиших — казвам. — Пиших постоянно, но предположих, че не получаващ писмата. А понякога не можех да намеря никой, който да занесе съобщение. Но ти изпратих плодове и буре осолено свинско.

Той поклаща глава.

— Не съм получил нищичко. Отчаяно копнеех за една мила дума от теб. А ти е трябвало да се справяш съвсем сама — при това с новородено бебе!

— Това е Едуард — казвам гордо и правя знак на дойката да се приближи и да подаде сина ни на неговия баща. Едуард отваря тъмносините си очи и поглежда сериозно баща си.

— Добре ли расте?

— О, да, и всички останали също.

Ричард оглежда другите си деца, които се изсипват от предната врата: момчетата свалят шапки, момичетата се затичват към него, и той коленичи пред тях, като разтваря широко ръце, за да могат всички да изтичат при него и да го прегърнат.

— Благодаря на Бог, че съм у дома — казва той със сълзи в очите. — Благодаря на Бог, че ме доведе благополучно у дома, при съпругата и децата ми.

* * *

Същата нощ в леглото, откривам, че се стеснявам, че се боя той да не забележи у мен някаква разлика — още една отминала година, и още едно раждане, което е накарало хълбоците ми да натежат, а талията ми — да наедрее, — но той е мил и нежен с мен, любящ, сякаш все още е моят оръженосец, а аз — младата херцогиня.

— Като свирене на лютня — казва той, а под шепота бълбука смях. — Винаги си спомняш как става, когато я вземеш отново в ръка. Умът може и да заблуждава, но тялото помни.

— А може ли на стара цигулка да се изсвирят добри тонове? — питам с престорена обида.

— Ако намериш човека, който е най-подходящ за теб, трябва да го запазиш — казва той тихо. — Още когато те видях за първи път, разбрах, че си жената, която ще искам през целия си живот. — После ме притиска към топлото си рамо и заспива, прегръщайки ме здраво.

* * *

Заспивам в обятията му като русалка, която се гмурва в дълбока вода, но през нощта нещо ме събужда. Отначало си помислям, че може да е някое от децата, затова с усилие се разсънвам и се измъквам изпод завивките, сядам отстрани на леглото и се заслушвам. Но в тихата ни къща не се чува звук, само скърцането на някоя от дъските на пода и подобният на въздишка полъх на вятъра през отворен прозорец. Къщата е спокойна, господарят ѝ най-сетне е благополучно у дома. Отивам в стаята пред нашата спалня, отварям прозореца и разтварям

широко дървения капак. Лятното небе е тъмно, тъмносиньо, тъмно като копринена лента, а луната започва да наедрява, като кръгъл сребърен печат ниско над хоризонта и продължава да се спуска надолу. Но в небето на изток се вижда ярка светлина — ниско над земята, ярка пламтяща светлина, с форма на сабя, насочена към сърцето на Англия, насочена към централните графства, където знам, че Маргарет въоръжава своя замък и подготвя своята атака срещу фамилията Йорк. Взирам се в кометата, жълта на цвят, не бяла и бледа като луната, а златиста, като позлатена сабя, насочена към сърцето на моята страна. Не се съмнявам, че тя предвещава война и битки, и че Ричард ще бъде в предните редици, както винаги; а сега ще трябва да се тревожа и за други мъже: за съпруга на Елизабет, Джон, и за собствения ми син, Антъни, и всички други синове, които ще израснат в една разкъсвана от война страна. За миг си спомням дори малкия син на Йоркския херцог, когото видях с майка му през онзи ден в Уестминстър: младият Едуард, красиво момче; несъмнено баща му ще го отведе на война и неговият живот също ще бъде изложен на риск. Опашката на кометата е надвиснала в небето над всички ни, като меч, който всеки момент може да се стовари. Гледам дълго тази звезда, и си мисля, че би трябвало да я нарекат „Създателката на вдовици“; а после затварям капака на прозореца и се връщам в леглото си да спя.

ЗАМЪКЪТ КЕНИЛУЪРТ, УОРИКШЪР

Лятото на 1457

Ричард и аз се присъединяваме към двора в самото сърце на владенията на Маргарет, в най-любимия ѝ замък в Англия: Кенилуърт. Когато стражата ми и аз приближаваме, виждам с ужас, че тя е подготвила замъка за обсада, точно както предрече нощното небе. Топовете са извадени на току-що поправените стени и насочени навън. Подвижният мост засега е спуснат, препречвайки крепостния ров, но веригите са смазани и обтегнати, готови да се вдигнат в миг. Подвижната вертикална решетка на крепостната порта проблясва на върха на арката, готова да се спусне, щом бъде дадена заповедта, а числеността и спретнатият вид на домакинството показват, че тя е събрала тук хора, които да удържат крепост, а не слуги, които да се грижат за дом.

— Тя е готова за война — казва мрачно съпругът ми. — Нима мисли, че Ричард Йоркски ще се осмели да нападне краля?

Явяваме се при нея веднага след като отмиваме прахта от пътуването, и я намираме да седи с краля. Веднага разбирам, че той отново е по-зле; ръцете му треперят леко и той клати глава, сякаш отрича мислите си, сякаш иска да извърне поглед. Трепери леко, като уплашено зайче, което иска само да се сгуши в избуялата царевица и да бъде оставено на спокойствие. Не мога да го погледна, без да ми се прииска да го утеша.

Когато влизам, Маргарет вдига поглед и грейва в усмивка, доволна, че ме вижда, и заявява:

— Виждате ли, милорд, имаме много приятели: ето я Жакета, лейди Ривърс, вдовстващата херцогиня Бедфорд. Нали помните колко добра наша приятелка е тя? Помните ли първия ѝ съпруг, вашия чичо Джон, херцогът на Бедфорд? А ето го вторият ѝ съпруг, добрият лорд Ривърс, който удържа Кале за нас, когато лошият херцог на Йорк искаше да ни го отнеме.

Той ме поглежда, но в изражението му няма разпознаване, само празният поглед на изгубено момче. Изглежда по-млад от всякога, забравил е цялото си познание за света, невежество и невинност се излъчват от него. Чувам как зад гърба ми Ричард издава тихо, приглушено възклицание. Потресен е от вида на своя крал. Предупредих го няколко пъти, но той не си даваше сметка, че кралят се е превърнал в принц, в момче, в невръстно дете.

— Ваша светлост — казвам, като му правя реверанс.

— Жакета ще ви каже, че Йоркският херцог е наш враг, и трябва да се подготвим да се сражаваме с него — казва кралицата. — Жакета ще ви каже, че съм подготвила всичко, че със сигурност ще спечелим. Жакета ще ви каже, че когато издам заповедта, той ще бъде унищожен и на тревогите ни ще се сложи край. Той трябва да бъде сразен, той е наш враг.

— О, той французин ли е? — пита кралят с глас на малко момче.

— Мили боже — промърморва Ричард тихо.

Виждам как кралицата прехапва устна, за да овладее раздражението си.

— Не — казва тя. — Той е предател.

Това удовлетворява краля само за миг.

— Как е името му?

— Йоркският херцог, Ричард. Ричард, херцог на Йорк.

— Защото помня как някой ми каза, че предателят е херцог Съмърсет, а той е в Тауър.

Това внезапно споменаване на Едмънд Боуфорт, и то от самия крал, е стряскащо болезнено за нея, и виждам как тя изведнъж пребледнява и извърща поглед. Трябва й един миг, а когато се обръща отново към нас, напълно се е овладяла. Виждам, че през това лято е станала по-решителна и смела, превръща се в силна жена. Винаги е имала силна воля, но сега има болен съпруг и разбунтувана страна, което я превръща в жена, която може да защити съпруга си и да наложи своята воля над страната си.

— Не, съвсем не. Едмънд Боуфорт, херцогът на Съмърсет, никога не е бил предател, а освен това той вече е мъртъв — казва тя много тихо и овладяно. — Беше убит в битката при Сейнт Олбанс от съюзника на Йоркския херцог, коварния граф Уорик. Загина като герой, сражавайки се за нас. Никога няма да им простим за смъртта му.

Помните ли, че казахме това? Казахме, че никога няма да простим за него.

— О, не... въ... Маргарет. — Той поклаща глава. — Трябва да прощаваме на враговете си. Прощаваме на враговете си, така както се надяваме те да простят на нас. Той французин ли е?

Тя хвърля поглед към мен, а аз знам, че ужасът е изписан ясно на лицето ми. Тя го потупва леко по ръката, надига се от трона си и се хвърля в обятията ми, така непринудено, сякаш е малката ми сестричка, разплакана от някаква обида. Обръщаме се заедно към прозореца, като оставяме Ричард да се приближи към трона и да заговори тихо на краля. Ръката ми обгръща талията ѝ, докато тя се обляга на мен; заедно отправяме немиждащ поглед към красивите слънчеви градини зад дебелите стени на замъка, разстилящи се под нас като бродерия в рамка.

— Сега аз трябва да ръководя всичко — казва тя тихо. — Едмънд е мъртъв, а кралят не е на себе си. Толкова съм самотна, Жакета, аз съм като вдовица без приятели.

— Съветниците? — питам. Предполагам, че отново ще назначат Йорк за лорд-протектор, ако знаят колко нестабилен всъщност е кралят.

— Аз назначавам съветниците — казва тя. — Ще правят онова, което им кажа.

— Но ще говорят...

— Това, което говорят в Лондон, няма значение за нас тук, в Кенилуърт.

— Но когато се наложи да свикате парламента?

— Ще ги свикам в Ковънтри, където ме обичат и почитат краля. Няма да се връщаме в Лондон. И ще повикам само хората, които ме почитат. Нито един от привържениците на Йорк.

Поглеждам я ужасена.

— Ще трябва да отидете в Лондон, Ваша светлост. През лятото всичко ще е наред, но не можете вечно да държите двора и парламента далеч от Лондон. И не можете да изключвате от управлението хората на Йорк.

Тя поклаща глава.

— Мразя хората там, и те ме мразят. Лондон е покварен и бунтовен град. Там застават срещу мен, на страната на парламента и на

Йорк. Наричат ме кралица-чужденка. Ще ги управлявам от разстояние. Аз съм кралица на Лондон, но те няма да ме виждат, няма да получат дори едно пени от парите ми, нито частица от покровителството ми, нито дума на благослов. Кент, Есекс, Съсекс, Хампшър, Лондон — там всички са мои врагове. Всички те са предатели, и аз никога няма да им простя.

— Но кралят...

— Състоянието му ще се подобри — казва тя решително. — Това е лош ден за него. Днес е лош ден за него. Само днес. В някои дни той е съвсем добре. Аз ще намеря начин да го излекувам, постоянно възлагам на лекари да търсят нови лечения, позволила съм на алхимици да дестилират лекарства за него.

— Кралят не обича алхимията, нито каквито и да било подобни неща.

— Трябва да намерим лечение. Издавам разрешителни на алхимици да упражняват науките си. Трябва да се допитвам до тях. Вече е позволено.

— А какво казват те? — питам я. — Алхимиците?

— Казват, че той е слаб, защото е слабо кралството, но че ще се погрижат той да се възроди, да стане пак като нов, и силата на кралството ще се възвърне. Казват, че той ще мине през огън и ще стане чист като бяла роза.

— Бяла роза ли? — питам потресено.

Тя поклаща глава.

— Нямаат предвид Йорк. Искат да кажат, чист като бяла луна, чист като бяла вода, като снежна пряспа — няма значение.

Свеждам глава, но си мисля, че това вероятно има някакво значение. Хвърлям поглед назад, към Ричард. Той е коленичил до трона, а кралят се навежда напред и разговаря сериозно с него. Ричард кима, внимателно, както когато говори с някое от нашите малки момчета. Виждам тресящата се глава на краля, виждам как се запъва на някакво изречение, виждам как съпругът ми хваща ръката му и изрича думите бавно, внимателно, както мил човек говори бавно на някой малоумен.

— О, Маргарет, о, моя Маргарет, толкова ми е жал за вас — изричам на един дъх.

Сиво-сините й очи са пълни със сълзи.

— Сега съм съвсем сама — казва тя. — Никога преди в живота си не съм била толкова сама. Но няма да позволя на колелото на съдбата да ме завърти, няма да падна. Ще управлявам тази страна, ще излекувам краля и ще видя как синът ми наследява престола.

* * *

Ричард смяташе, че тя няма да може да управлява страната от централните графства, но лятото настъпва и отминава, лястовиците кръжат всяка вечер около покривите на Кенилуърт, и с всяка вечер стават все по-малко и по-малко, докато накрая отлитат на юг, далеч от нас, а кралицата все така отказва да се върне в Лондон. Управлява само със заповеди, дори не се преструва, че има някакво обсъждане. Просто нарежда свикването на кралския съвет, чиито членове са избрани от нея, за да правят каквото каже тя, и никога да не възразяват. Не свиква парламент от представителите на общините, които биха настояли да видят краля в неговата столица. Лондончани веднага започват да се оплакват, че чужденците, които ги изместват от търговията и продават прекалено скъпо стоките си на почтените англичани, са изпратени от кралицата — чужденка, която мрази Лондон и не желае да защитава честните търговци. После една френска флотилия извършва набег по крайбрежието и стига по-далече, отколкото други са се осмелявали преди. Влизат право в пристанището на Сандуич и оплячкосват града, опустошавайки го напълно, като отнасят всичко ценно и опожаряват пазарището. Всички обвиняват кралицата.

— Наистина ли казват, че съм ги изпратила аз? — възкликва тя пред Ричард. — Да не са полудели? Защо бих заповядала на французите да нападат Сандуич?

— Атаката е била водена от ваш приятел, Пиер дьо Брезе — изтъква сухо съпругът ми. — А той е разполагал с карти на плитчините и на речното корито: с английски карти. Хората питат как ги е получил, ако не от вас? Казват, че сте му помогнали, защото може на свой ред да имате нужда от помощта му. Вие се зарекохте, че ще се погрижите хората на Кент да бъдат наказани, задето подкрепиха Уорик. Знаете ли, дьо Брезе ни изигра забавен номер. Донесе топки и ракети за тенис и изигра една партия на градския площад. Това беше оскърбление.

Хората от Сандуич мислят, че вие сте го насъскали да ги оскърби. Че това е френски хумор. Ние тук не го намираме за смешен.

Кралицата го поглежда с присвити очи.

— Надявам се, че не се превръщате в привърженик на Йорк — казва тя тихо. — Бих съжалявала да видя, че се обръщате против мен, а сърцето на Жакета ще бъде разбито. Бих съжалявала да ви видя езекутиран. Избегнахте смъртта стотици пъти, Ричард Удвил. Бих съжалявала, ако се наложи аз да бъда тази, която ще издаде смъртната ви присъда.

Ричард я поглежда в лицето, без да трепне:

— Попитахте ме защо хората ви обвиняват. Аз ви отговарям, Ваша светлост. Това не означава, че и аз мисля подобни неща, но наистина се питам откъде Дьо Брезе е разполагал с карти. Само съобщавам честно онова, което знам. И ще ви кажа още: ако не успеете да пропъдите пиратите и френските кораби от Ламанша, граф Уорик ще потегли от Кале и ще го направи вместо вас, и тогава всички ще го приветстват като герой. Като позволявате на пиратите да се разпореждат из Ламанша, като позволявате на Дьо Брезе да нахлува в Сандуич, вие не вредите на репутацията на Уорик, а на своята. Градовете на юг трябва да бъдат защитени. Хората трябва да видят как кралят ни отговаря на това предизвикателство. Трябва да направите Ламанша безопасен за английските кораби. Дори да не харесвате Кент, това е най-важната част от крайбрежието на вашето кралство, и вие трябва да го защитите.

Тя кимва, гневът ѝ се разсейва в миг.

— Да, разбирам. Наистина разбирам, Ричард. Просто не бях помислила за южното крайбрежие. Ще ми начертаете ли план как да защитим южното крайбрежие?

Той се покланя, спокоен и въздържан както винаги.

— За мен ще бъде чест, Ваша светлост.

ЗАМЪКЪТ РОЧЕСТЪР, КЕНТ

Ноември 1457

— Е, лично аз нямам особено добро мнение за плана ти — казвам му саркастично. Намираме се в стар, просмукан от влага замък на широкото, влажно устие на Медует през ноември; един от най-сивите, най-студени, най-мрачни месеци през годината в Англия. Замъкът е строен от норманите за отбрана, не за удобство; тук е толкова студено и ужасно, че наредих децата да останат у дома в Графтън, вместо да се присъединят към нас. Сглобената парче по парче карта на южното крайбрежие на Англия, с която разполага Ричард, е разгърната пред нас върху работната му маса, градовете, за които знае, че са уязвими, са оградени в червено, докато той обмисля как да ги укрепим и защитим без въоръжение и без войници. — Разчитах на план, по силата на който да те изпратят да разположиш гарнизон в Тауър, и тогава щяхме да сме в Лондон за Коледа — казвам. — Със сигурност това би ме устройвало повече.

Той се усмихва: твърде вгълбен е в мислите си, за да отговори по-обстойно.

— Знам. Съжалявам, любима.

Поглеждам малко по-внимателно работата му. Дори не разполага с пълна карта на крайбрежието, никой досега не е чертал такава карта. Сглобил е тази по собствените си познания и съобщенията от моряци и капитани. Дори някои рибари са му изпратили малки скици на техните заливи и пристани, на рифовете и плитчините пред техните пристанища.

— Кралицата изпраща ли достатъчно оръжия?

Той поклаща глава.

— Парламентът ѝ е отпуснал огромни суми, за да събере стрелци с лъкове и да купи оръдия, за да ги използва срещу французите, но на мен не ми е отпуснато нищо. А как ще успее да укрепя градовете, без войници, които да служат в тях, и без оръдия, с които да стрелят?

— Как ще успееш? — питам.

— Ще трябва да обуча жителите на града — казва той. — А това са все градове по крайбрежието, така че поне ще разполагам с капитани на кораби и моряци, ако успея да ги убедя да дойдат под мое командване. Ще трябва да ги обуча, за да осигурят някаква отбрана.

— Но какво прави тя с парите? — питам.

Сега вниманието му се насочва изцяло към мен, лицето му е мрачно.

— Тя не ни защитава от Франция, въоръжава хората си в Лондон — казва той. — Мисля, че има намерение да обвини граф Уорик, граф Солсбъри и Йоркския херцог в държавна измяна, и да ги доведе в Лондон, за да бъдат съдени.

Ахвам.

— Нима ще дойдат?

— Тя определено се подготвя за идването им. Ако изобщо дойдат, те ще доведат собствените си войски и собствената си свита, и тогава тя ще има нужда от своите хиляда и триста стрелци — казва мрачно съпругът ми. — Мисля, че се готви за война с тях.

ДВОРЕЦЪТ УЕСТМИНСТЪР, ЛОНДОН

Зимата на 1458

В студените дни след Коледа ни викат да се явим заедно с останалите лордове, в Лондон, който е по-мрачен и настръхнал от подозрителност от когато и да било преди. Там установяваме, че — както винаги далеч от мисълта за обвинение и наказание — кралят е наложил волята си над кралицата и подготвя помирение. Той се е въздигнал, разпален от видение. Изведнъж отново е станал здрав и силен, възпламенен от представата да разреши спора между двете велики династии, да поиска лордовете — привърженици на Йорк да си платят за жестокостите, извършени при Сейнт Олбанс, като им бъде наложено парично наказание, да построят параклис, в който ще се отслужват литургии за душите на почитаните мъртъвци, а после да се закълнат да сложат край на кръвната вражда с наследниците на враговете си. Кралицата настоява граф Уорик да бъде осъден за държавна измяна, но кралят иска той да бъде помилван като разкаял се грешник. Цял Лондон прилича на буре с барут, край което дузина момчета си играят с огниво, а кралят тихо мълви молитви, вдъхновен от новата си идея. Жадните за мъст наследници на Съмърсет и Нортъмбърланд обикалят навсякъде, готови да извадят мечове, със закани за вражда, която ще продължи десет поколения; лордовете на Йорк не се разкайват — хората на граф Уорик носят пищни ливреи и се перчат, че вече държат Кале и Ламанша, и че никой не би дръзнал да им противоречи, Уорик се е превърнал в олицетворение на щедростта и обсипва с дарове жителите на Лондон. А кметът е въоръжил всички мъже в Лондон, които са годни да носят оръжие, и им е наредил да патрулират по улиците, за да опазват мира, с което само въвежда в града още една армия, от която всички да се страхуват.

Кралицата ме вика в здрача на един зимен следобед:

— Искам да излезеш с мен — казва тя. — Искам да се срещнеш с един човек.

Заедно намятаме пелерините си и спускаме качулките, за да закрият лицата ни.

— Кой е той?

— Искам да дойдеш с мен при един алхимик.

Замръзвам на място като елен, подушил опасност:

— Ваша светлост, Елинон Кобам се допитваше до алхимици, беше затворена в тъмница единайсет години, и умря в замъка Пийл.

Тя ме поглежда безизразно.

— И какво от това?

— Твърдо съм решила да не свърша живота си като Елинон Кобам.

Чакам. За миг настроението ѝ се подобрява, лицето ѝ грейва и тя избухва в смях:

— Ах, Жакета, да не искаш да ми кажеш, че не си някаква луда, грозна, лоша стара вещица?

— Ваша светлост, някъде в сърцето си всяка жена е луда, грозна, лоша стара вещица. Задачата на моя живот е да прикрия това. Задачата на всяка жена е да отрича това.

— Какво искаш да кажеш?

— Светът не дава свобода на жени като Елинон, на жени като мен. Светът не може да търпи жени, които си позволяват да мислят и чувстват. Жени като мен. Когато изнемощеем или остареем, светът се стоварва върху нас с тежестта на водопад. Ние не можем да показваме дарбите си пред света. Светът, в който живеем, не желае да търпи неща, които не могат да бъдат разбрани, неща, които не могат да бъдат лесно обяснени. В този свят една мъдра жена крие дарбите си. Елинон Кобам беше търсеща жена. Срещаше се с други хора, които търсеха истината като нея. Учеше и търсеше учители, с които да се отдаде на науките. Тя плати ужасна цена за това. Беше амбициозна жена. Плати си и за това. — Чакам да видя дали е разбрала, но кръглото ѝ, хубаво лице е озадачено. — Ваша светлост, ще ме поставите в опасност, ако поискате от мен да използвам дарбите си.

Тя ме поглежда в лицето: знае какво прави.

— Жакета, трябва да те помоля да направиш това, дори ако то е опасно за теб.

— Това е сериозно искане, Ваша светлост.

— Твоят съпруг, херцогът на Бедфорд, не е искал от теб по-малко. Оженил се е за теб, за да служиш на Англия по този начин.

— Трябваше да му се подчиня, той беше мой съпруг. И можеше да ме предпази.

— Бил е прав да поиска от теб да използваш дарбите си, за да спасиш Англия. А сега аз също го искам, и аз ще те защита.

Поклащам глава. Чувствам съвсем ясно, че ще дойде време, когато тя няма да е до мен, а аз ще трябва да се изправя пред съд като Жана д'Арк, като Елинор Кобам, съд, съставен от мъже, че ще има писмени улики срещу мен, че срещу мен ще бъдат представени доказателства; свидетели ще потвърждават вината ми, и никой няма да ме защити.

— Защо сега?

— Защото предполагам, че на краля е направено заклинание, и то още преди години. Йоркският херцог или херцогиня Сесили, или френският крал, или някой — как да зная кой? — но някой му е направил заклинание, което го превръща в спящо бебе, или го кара да се държи като доверчиво дете. Трябва да се погрижа той да не ни избяга отново. Само алхимия или магия могат да го предпазят.

— Сега е буден.

— Сега е като будно дете. Бленува за хармония и мир, а после заспива и се усмихва на прекрасния си сън.

Поколебавам се. Знам, че е права. Кралят се е изплъзнал, попаднал е в друг свят, а ние имаме нужда от него в този.

— Ще дойда с вас. Но ако сметна, че вашият алхимик е шарлатанин, няма да имам вземане-даване с него.

— Точно по тази причина искам да дойдеш — казва тя. — За да го прецениш. А сега да тръгваме.

Тръгваме пеш по затъмнените улици на Уестминстър, ръка за ръка. Не ни придружават придворни дами, нито дори стражи. Само за миг затварям очи, ужасена от онова, което би казал съпругът ми Ричард, ако знаеше, че се излагам на подобен риск, и то заедно със самата кралица. Но тя знае къде отива. Пристъпва уверено по калните улици, гледа властно метачите, които се изпречват на пътя ни; едно малко момче върви пред нас с пламтяща факла, тя върви пред мен по тесните улички, и накрая свръща в една от тях. В края ѝ има стена с голяма врата в нея.

Хващам железния звънец, окачен до вратата, и го дръпвам. Отговаря ни силен звън, и кучешки лай някъде отзад. Вратарят отваря решетката.

— Кой е? — пита той.

Маргарет се приближава.

— Кажи на господаря си, че дамата от Анжу е дошла — казва тя.

Вратата веднага се люшва и се отваря. Тя ми прави знак и влизаме. Пристъпваме не в градина, а в гора. Озоваваме се в гъсталак от ели зад високите стени, в самото сърце на Лондон, тайна гора, маскирана като лондонска градина, омагьосана да избуи на воля. Хвърлям поглед към Маргарет, а тя ми се усмихва, сякаш знае как ще възприема това място: като свят, скрит в истинския; може би дори свят, в който се крие входът към друг.

Тръгваме надолу по лъкатушеща пътека, която ни води под зелената сянка на извисяващи се дървета, а после — до малка къща, притисната от тъмните дървета наоколо, с отпуснати ниско над покрива, сладко ухаещи клони, с комини, които се подават през тях и цапат със сажди игличките на боровете. Подушвам въздуха: долавя се мирис на ковачница, тънък дим от горещи въглени, и познатият, останал незабравен, дъх на сярата.

— Той живее тук — казвам.

Тя кимва.

— Ще го видиш. Ще можеш да прецениш сама.

Чакаме на една каменна пейка пред къщата, а после една вратичка се отваря и алхимикът излиза, загърнат в тъмен плащ, като бърше ръце в ръкавите си. Покланя се на кралицата и отправя към мен пронизващ поглед.

— Вие сте потомка на Мелузина? — пита ме той.

— Сега съм лейди Ривърс — казвам.

— Отдавна искам да се срещна с вас. Познавах мастър Форте, който работеше за вашия съпруг, херцога. Той ми каза, че имате дарба да гадаете по кристал и огледало.

— Никога не съм видяла нещо, което да ми се стори особено смислено — казвам.

Той кимва.

— Ще гадаете ли за мен?

Поколебавам се:

— А ако видя нещо, което е против закона?

Той поглежда кралицата.

— Аз казвам, че е позволено — заявява тя. — Каквото и да е.

Човекът се усмихва любезно.

— Само ние с вас ще видим огледалото, и аз ще запазя станалото в тайна. Ще бъде като при изповед. Аз съм ръкоположен свещеник: името ми е Джефрис, отец Джефрис. Никой освен нас двамата няма да узнае какво ще видите. Ще предам на нейна светлост само тълкуванието.

— Нали целта е да открием заклинание, което би излекувало краля? Нали правим това за негово добро?

— Такова е намерението ми. Вече приготвям някои отвари за него, мисля, че присъствието ви в момента на дестилирането ще има значение. Сега той е добре, сега успява да остане буден, но мисля, че душата му страда от някаква дълбока рана. Така и не се е откъснал от майка си, никога не е станал мъж. Нужно му е да се преобрази. Трябва да премине през тази промяна — от дете в мъж — това е алхимия на личността. — Той ме поглежда. — Живяла сте в кралския двор, познавате го от много години. Така ли мислите и вие?

Кимвам.

— Той е под влиянието на луната — отвърщам неохотно. — У него преобладават студът и водата. Милорд Бедфорд казваше, че той има нужда от огън. — Кимвам към Маргарет. — Смяташе, че нейна светлост ще му донесе огън и сила.

Лицето на кралицата се разкривява, сякаш се готви да заплаче.

— Не — казва тя тъжно. — Той почти угаси моя огън. Твърде много е за мен. Смразена съм, почти изгубих духа си. Вече си нямам никого, който да ме стопли.

— Ако у темперамента на краля преобладават студ и влага, кралството ще потъне в потоци от сълзи — казва алхимикът.

— Моля те, направи го, Жакета — прошепва кралицата. — И тримата ще се закълнем никога да не разказваме никому за това.

Въздъхвам.

— Ще го направя.

Отец Джефрис се покланя на кралицата:

— Ще изчакате ли тук, Ваша светлост?

Тя хвърля поглед към полуотворената врата на къщата му. Знам, че копнее да надникне вътре. Но се подчинява на неговите правила.

— Много добре.

Загръща се с пелерината си и сяда на каменната пейка.

Той ми прави знак да вляза вътре и аз прекрачвам прага. В стаята отдясно има голямо централно огнище с огън от дървени въглища, над който е окачен тумбест котел. В котела, в топлата вода, има голям съд със сребърна тръба, която минава през студена баня; в края на тръбата равномерно капе еликсирът, извлечен от парата. В стаята е задушаващо горещо и той ме повежда към помещението вляво, където има маса с поставена на нея голяма книга, а зад нея е огледалото за гадаене. Всичко — от сладкия мирис на еликсира до полъха от ковачницата отвън — е толкова познато, че за миг сякаш отново съм в Отел дьо Бурбон в Париж, девица и въпреки това — съпруга, новата съпруга на херцог Бедфорд.

— Виждате ли нещо? — пита той нетърпеливо.

— Само миналото.

Той слага пред мен един стол и смъква завесата от огледалото. Виждам отражението си — толкова по-стара съм от момичето, на което наредиха да погледне в огледалото в Париж.

— Имам някои соли, чиито изпарения може да вдъхнете — казва той. — Мисля, че това ще ви помогне да виждате по-ясно.

Изважда кесийка от чекмеджето на масата, и дръпва връвта, за да я развърже.

— Ето — казва той.

Вземам в ръка кесията: вътре има бял прах. Приближавам я до лицето си и предпазливо вдишвам. За миг главата ми сякаш се замайва, после вдигам очи. Пред мен е огледалото за гадаене, но не виждам в него собственото си отражение. Образът ми е изчезнал, на негово място се вижда снежна вихрушка, бели снежинки се сипят като листенца от бели рози. Това е битката, която видях веднъж преди, мъжете се сражават на някакъв склон, виждам люлеещ се мост, който рухва, запращайки тела във водата, снегът по земята, който почервявява от кръвта, и непрекъснато — кръжащите бели цветчета на снега. Виждам металносивите, ширнали се до безкрайност небеса; това е северна Англия, скована от лют студ, а от снега се задава млад мъж, силен като лъв.

— Погледнете отново. — Мога да чуя гласа му, но не мога да го видя. — Какво ще стане с краля? Какво ще излекува раната му?

Виждам малка стая, тъмна стая, скрита стая. В нея е горещо и задушно, а в топлата, безмълвна тъмнина витае усещане за ужасна заплаха. В дебелите каменни стени има само едно стреловидно прозорче. Единствената светлина идва от прозореца, единственото ярко нещо в мрака на стаята е тази едничка нишка светлина. Поглеждам към нея, привлечена от единствения признак на живот в черната тъмнина. После тя изчезва, сякаш скрита от фигурата на човек, застанал пред нея, и вече няма нищо освен тъмнина.

Чувам алхимикът да въздъхва зад мен, сякаш съм му описала шепнешком видението си, сякаш и той е виждал всичко.

— Бог да го благослови — казва той тихо. — Бог да го благослови и да го пази. — После пита с малко по-висок глас: — Още нещо?

Виждам амулета, който хвърлих в дълбоката вода на Темза, завързан за панделките — различна панделка за всеки сезон; амулетът с форма на корона, който отплава, понесен от юдата, и ми подсказва, че кралят никога няма да се върне при нас. Виждам го дълбоко във водата, как се поклаща, окачен на връв, после виждам как някой го дърпа към повърхността, нагоре и нагоре, а после той изскача над водата като рибка, изскачаща на повърхността на летен поток, и дъщеря ми Елизабет е тази, която го измъква усмихнато от водата, смее се радостно и го слага на пръста си като пръстен.

— Елизабет? — изричам зачудено. — Моето момиче?

Той пристъпва напред и ми подава чаша слаб ейл:

— Коя е Елизабет? — пита.

— Дъщеря ми. Не знам защо мислех за нея.

— Тя има пръстен с форма на корона?

— В моето видение тя беше с пръстена, който олицетворяваше краля. Сложи го на собствения си пръст.

Той се усмихва кротко.

— Това са мистерии.

— В това видение няма нищо загадъчно: у нея беше пръстенът, който олицетворява короната на Англия, тя се усмихна и го сложи на пръста си.

Той спуска завесата, която закрива огледалото.

— Знаете ли какво означава това? — пита.

— Дъщеря ми ще бъде близо до короната — казвам. Опитвам се да разгадая видението, което ми се яви в огледалото. — Как е възможно да стане подобно нещо? Тя е омъжена за сър Джон Грей, имат син, и още едно бебе на път. Как може тя да сложи короната на Англия на пръста си?

— Не ми е ясно — казва той. — Ще помисля над това и може би ще ви повикам да дойдете отново.

— Как може Елизабет да има на пръста си пръстен като корона?

— Понякога нашите видения са неясни. Не знаем какво виждаме. Точно това е много неясно. Загадка е. Ще се помоля да ми се изясни.

Кимвам. Когато човек държи да има загадка, обикновено е по-добре да го оставиш озадачен. Никой не обича умните жени.

— Ще дойдете ли тук да излеете тази течност в съд? — моли ме той.

Следвам го в първата стая, където той взема плоска бутилка от стената, разтърсва я леко, а после ми я подава:

— Дръжте я.

Обгръщам съда с ръце и изведнъж усещам как се затопля под топлината на пръстите ми.

— Сега я налейте — казва той и посочва съдовете, подредени на масата му.

Внимателно пълня всеки от тях със сребристата течност, а после му подавам отново плоската бутилка.

— Някои процеси изискват женско докосване — казва той тихо. — Някои от най-големите постижения на алхимията са извършени от съпруг и съпруга, работещи заедно. — Посочва купата с топла вода, поставена върху печката на дървени въглища. — Този способ е изобретен от жена, и кръстен на нея.

— Не притежавам умения — казвам аз, като отричам собствените си възможности. — А когато имам видения, те са изпратени от Бог и са неясни за мен.

Той улавя дланта ми и я пъха в сгъвката на лакътя си, когато тръгва към вратата.

— Разбирам. Ще ви повикам само ако не мога да се справя с работата за кралицата без вас. И сте права да криете способностите си. Това е свят, който не разбира една веща жена, това е свят, който се бои

от подобни умения. Всички трябва да вършим работата си тайно, дори сега, когато кралството се нуждае толкова много от напътствията ни.

— Състоянието на краля няма да се подобри — казвам внезапно, сякаш изтръгват насила истината от мен.

— Няма — съгласява се той печално. — Но трябва да направим каквото можем.

— А видението, в което го съзрях в Тауър...

— Да?

— Видях го, а после някой застана пред прозореца и всичко стана тъмно...

— Мислите, че ще намери смъртта си в Тауър?

— Не само той. — Внезапно се изпълвам с чувство на напрежение и тревога. — Не зная защо, имам чувството, че някое от собствените ми деца е там вътре. Мое момче, може би две от момчетата ми. Виждам, че е така, но не съм там, не мога да го предотвратя. Не мога да спася краля, а не мога да спася и тях. Те ще влязат в Тауър и няма да излязат.

Той нежно взема ръката ми.

— Можем сами да създаваме съдбата си — казва той. — Можете да предпазите децата си, навярно можем да помогнем и на краля. Идете на църква и се помолете да разберете виденията си, а аз също ще се надявам да разбера. Ще кажете ли на кралицата какво сте видели?

— Не — казвам. — Тя вече има достатъчно грижи за една млада жена. Освен това не съм сигурна в нищо.

* * *

— Какво видя? — пита ме настойчиво Маргарет, докато се прибираме, скрити под наметките си, през многолюдните, тъмни улици. Държим се под ръка, за да не ни блъснат, светлата коса на Маргарет е скрита от качулката. — Той не пожела да ми каже нищо.

— Имах три видения; нито едно от тях особено полезно — казвам.

— Какви бяха?

— Едно — за битка, нагоре по някакъв склон в сняг, и мост, който подаде и войниците паднаха в реката под него.

— Мислиш, че ще се стигне до битка? — пита тя.

— А нима вие мислите, че няма? — казвам сухо.

Тя кимва в знак на съгласие с трезвата ми преценка.

— Искам битка — заявява. — Не се страхувам от нея. Не се страхувам от нищо. А другото видение?

— Малка стая в Тауър, и угасваща светлина.

Тя се поколебава за миг.

— В Тауър има множество малки стаи, а светлината угасва за мнозина млади мъже.

Усещам на тила си студено докосване, сякаш допир на леден пръст. Питам се дали някое мое дете ще бъде затворено в Тауър и дали някоя утрин ще види как светлината се препречва от едър мъж, застанал пред тясното прозорче.

— Това е всичко, което видях — казвам.

— А последното ти видение — каза, че са били три?

— Пръстен с форма на корона, който олицетворяваше короната на Англия, той беше в дълбока вода и беше изваден от водата.

— От кого? — пита тя. — Аз ли бях?

Много рядко лъжа Маргарет Анжуйска. Обичам я, а освен това съм дала клетва да поддържам нея и нейната династия. Но не бих й посочила красивата си дъщеря като момичето, което ще държи символа на Англия в ръката си.

— Един лебед — казвам напосоки. — Един лебед извади с клюна си пръстена с короната на Англия.

— Лебед ли? — пита ме тя задъхано. — Сигурна ли си? — Спира наскреж улицата, един колар ни подвиква и ние се дръпваме встрани.

— Точно така.

— Какво може да значи това? Разбираш ли какво означава?

Поклащам глава. Измислила съм лебеда само защото не исках да споменавам в това видение името на дъщеря си. Сега, както толкова често, откривам, че тази лъжа се нуждае от друга.

— Лебедът е знак за наследник на рода Ланкастър — напомня ми тя. — Твоето видение означава, че синът ми Едуард ще заеме престола.

— Виденията никога не са сигурни...

Усмивката ѝ е сияйна.

— Нима не виждаш? Това е решението за нас. Кралят може да се откаже от престола в полза на сина си — казва тя. — Това е моят път

напред. Лебедът е моят син. Ще поставя принц Едуард на трона на Англия.

* * *

Макар да е свикал едно от най-противоречивите и опасни заседания, провеждани някога в парламента, макар да е призовал трима велики благородници, всеки от които пристига съпроводен от собствената си армия, кралят се намира в блажено състояние, в мир със себе си и със света. Той е напълно убеден, че по тези важни въпроси е най-добре да се постигне съгласие в любяща доброта, в негово отсъствие; има намерение да пристигне, след като всичко е било решено, за да даде благословията си на решенията. Оттегля се от Лондон, за да се моли за мир, докато те спорят и пресмятат цената на споразумението, заплашват се взаимно, почти стигат до размяна на удари, и накрая постигат споразумение.

Маргарет е извън себе си от гняв, когато вижда, че съпругът ѝ се отдръпва от задачата си да ръководи своите лордове и се превръща в един крал, който е готов да поиска застъпничество само от небето за безопасността на страната си — а иначе оставя на други задачата да осигурят нейната безопасност.

— Как може да ги повика в Лондон, а нас просто да изостави? — пита ме настойчиво тя. — Как може да бъде такъв глупак, че да склучи само половинчат мир?

Мирът наистина е половинчат. Всички са съгласни, че лордовете на Йорк трябва да си платят, задето са вдигнали оръжие срещу личното знаме на краля, те обещаваха също да платят големи парични глоби на наследниците на Ланкастър, да ги обезщетят за смъртта на бащите им. Но плащат под формата на навосъчени пръчици, които са получили от ковчежника на краля — лишени от стойност обещания за изплащане от средствата на короната, които кралят никога няма да спази, но които Ланкастър никога няма да отхвърлят, защото да го сторят би било равносилно на признание, че кралството няма пукната пара. Това е блестяща шега и тежко оскърбление към краля. Обещаваха да построят възпоменателен параклис в Сейнт Олбанс, където да се отслужват литургии за душите на загиналите, и до един се заклеват да поддържат

мир в бъдеще. Само кралят смята, че една кръвна вражда, обречена да продължи с поколения, може да бъде възпряна така — с благи думи, със сноп пръчки, и едно обещание. Ние, останалите, виждаме как се трупат лъжи върху смърт; безчестие върху убийство.

После кралят се връща в Лондон от усамотението си, и обявява ден на разбирателство и любов — ден, в който всички ще крачим заедно, ръка за ръка, и всички ще получим опрощение.

— Лъвът ще легне с агнето — казва ми той. — Виждате ли?

Наистина виждам — виждам град, разкъсван от разделение, и готов за война. Виждам как на сина на Едмънд Боуфорт, който изгуби баща си при Сейнт Олбанс, е наредено да крачи ръка за ръка с граф Солсбъри, и те стоят на една ръка разстояние, с едва докосващи се пръсти, сякаш усещат кървава влага по върховете на пръстите си. Зад тях идва убиецът на баща му, граф Уорик, върви ръка за ръка с херцога на Ексетър, който се е заклел тайно, че прошка няма да има. След това идва кралят, който изглежда добре и сияе от щастие при вида на тази процесия — според него тя показва на хората, че перовете отново са обединени под неговото господство, а зад него върви кралицата.

Трябваше да върви сама. Още щом я видях, разбрах, че трябваше да върви сама, като кралица. Вместо това кралят я е накарал да върви ръка за ръка с Йоркския херцог. Смята, че това показва приятелството между тях. Но не е така. Това показва на целия свят, че някога са били врагове, и че могат отново да бъдат такива. Този жест не говори за добра воля и прошка, а излага Маргарет на показ като участница в тази смъртоносна игра — не кралица, издигнала се над раздора и разделението, а войнстваща кралица, а Йорк — като неин враг. От всички лекомислени и безумни дела на деня, в който всички — сред другите също и ние с Ричард — вървахме ръка за ръка, това е най-лошото.

ДВОРЕЦЪТ УЕСТМИНСТЪР, ЛОНДОН

Зимата на 1458

Мирът, постигнат с деня на разбирателство и любов, продължава само осем месеца. През лятото се оттеглям от двора за усамотението си, и раждам още едно бебе, дъщеря, която кръщаваме Катрин, а когато тя вече е добре, расте и укрепва на гърдта на дойката, заминаваме от къщи и отиваме при дъщеря ми Елизабет в Гроуби Хол. Тя също ляга в родилното ложе и ражда още едно момче.

— Каква благословия си за семейство Грей — казвам й, докато се надвесвам над люлката. — Още едно бебе и то момче.

— Човек би си казал, че ще са ми благодарни за това — казва тя. — Джон е по-мил с мен от всякога, но майка му постоянно се оплаква.

Свивам рамене.

— Може би е време двамата да се преместите в някоя от другите къщи на семейство Грей — предлагам. — Може би в Гроуби Хол няма място за две господарки.

— Бих могла да дойда в двора — казва Елизабет. — Мога да служа на кралица Маргарет и да отседна при теб.

Поклащам глава.

— В момента там не е приятно — казвам. — Дори не и за придворна дама, каквато би била ти. Ние с баща ти трябва да се върнем и се ужасявам от мисълта за това, което ще заваря.

Връщам се в един двор, гъмжащ от слухове. Кралицата иска граф Уорик да се нагърби с почти невъзможната задача да опази Ламанш безопасен за английското корабоплаване, но в същото време предава крепостта в Кале на сина на Едмънд Боуфорт, новият млад херцог на Съмърсет, заклет враг на всички лордове от Йоркската династия.

Това е все едно да възложиш на един човек да извърши тежка и опасна работа, и да дадеш наградата на неговия съперник. Уорик, разбира се, отказва. И точно както Ричард предвиди, кралицата се надява да го хване в капан с обвинение в държавна измяна. През ноември тя го обвинява публично в пиратство — че е използвал

корабите си извън Кале — и парламентът, претъпкан с нейни поддръжници, му нарежда да дойде в Лондон и да се изправи на съд. Той гордо пристига да се защити и се изправя пред всички тях — храбър млад мъж, сам пред враговете си. Когато излиза от залата на кралския съвет, Ричард ме намира да чакам отвън, и ми казва, че Уорик отхвърлил твърдо обвиненията и на свой ред заявил, че самата кралица изменила на споразумението от „деня на мир и любов“.

— Кипи от гняв — казва той. — Всички са толкова разгорещени, че може да се стигне до удари.

Точно в този момент нещо се блъсва със силен трясък във вратата на залата, където заседава кралският съвет, и Ричард веднага скача напред, като измъква сабята си, протегнал другата си ръка, за да ме защити.

— Жакета, върви при кралицата! — изкрещява.

Каня се да побягна, но пътят ми е препречен от мъже в ливреята на Бъкингамския херцог, които връхлитат по коридора с извадени саби. „Зад теб!“, казвам бързо на Ричард и се отдръпвам назад до стената, когато мъжете идват към нас. Ричард е нащрек, извадил сабята си да ни защити, но мъжете изтичват покрай нас, без да ни погледнат, и тогава виждам, че от другата страна на коридора са се появили стражите на Съмърсет. Това е засада. Вратите на залата на съвета се разтварят със замах, и Уорик и хората му, в стегнат строй, излизат, биейки се. Били са нападнати в самата зала на съвета, а отвън чакат мъже, които да ги довършат. Ричард отстъпва рязко назад и ме притиска силно към стената.

— Мълчи! — нарежда ми той.

Уорик, хванал сабята като бухалка за вършеене, се нахвърля върху враговете си, като мушка и удря, с хората си плътно зад него. Един изгубва сабята си, и го виждам как разярено замахва с юмрук във въздуха. Един пада, те го прекрачват, за да удържат защитния обръч около предводителя си: явно са готови да умрат за него. Коридорът е твърде тесен за битка; войниците се блъскат един друг, а после Уорик свежда незащитената си глава, изкрещява: „За Уорик!“ — неговия боен вик — и хуква. Движейки се като един, неговите хора връхлитат върху нападателите си, отскубват се и са свободни; войниците на Съмърсет и Бъкингам хукват след тях като хрътки след елени, и изчезват. Чуваме

яростен рев, когато кралската стража настига хората на Бъкингам и ги задържа, а след това — шум от бягащи крака, докато Уорик се измъква.

Ричард отстъпва назад и ме притегля до себе си, прибирайки сабята си в ножницата.

— Ударих ли те, любима? Съжалявам.

— Не, не... — Задъхана съм от ужас. — Какво беше това? Какво става?

— Мисля, че това беше дело на кралицата, която е изпратила двамата херцози да довършат онова, което техните бащи започнаха. Това беше краят на примирието. И това, мисля, беше Уорик, който извади меч в пределите на кралския дворец и потегли към Кале. Предателство и измяна. По-добре да отидем при кралицата и да видим какво знае тя за това.

* * *

Когато стигаме до покоите ѝ, вратата на личния ѝ кабинет е затворена, а жените от свитата ѝ са отвън в залата за аудиенции, клюкарствайки ожесточено. Когато влизаме, те се втурват към нас, но аз ги отблъсвам настрани, потропвам на вратата, и тя вика двама ни с Ричард да влезем заедно. Младият херцог на Съмърсет е вече там, и ѝ шепне нещо.

Тя хвърля поглед към потресеното ми лице и забързва към мен.

— Жакета, там ли беше? Нали не си пострадала?

— Ваша светлост, граф Уорик беше нападен в самата зала на съвета — казвам направо. — От мъже в ливреите на Бъкингам и Съмърсет.

— Но не от мен — казва двама и две годишният херцог, дързък като хлапе.

— От вашите хора — отбелязва съпругът ми, с равен тон. — Законът забранява да се води меч в кралския двор. — Той се обръща към кралицата: — Ваша светлост, всички ще си помислят, че вие сте заповядали това, а това е изключително коварна постъпка. Сториха го в залата на съвета, в пределите на двора. Предполага се, че сте се помирили. Вие дадохте кралската си дума. Това е безчестно. Уорик ще се оплаче, и ще бъде прав да го стори.

При тези думи тя пламва и хвърля поглед към херцога, който свива рамене.

— Уорик не заслужава достойна смърт — казва той раздражено. — Той не позволи на баща ми да умре достойно.

— Вашият баща загина в битка — изтъква Ричард. — В честен бой. А Уорик помоли за вашето опрощение и го получи, и плати за параклис на името на баща ви. Това оплакване е удовлетворено, вие получихте отплата за загубата на баща си. А сега става дума за нападение, извършено в нарушение на закона, в кралския двор. Как съветът ще върши работата си, ако хората знаят, че присъствието им тук излага живота им на риск? Как някой от привържениците на Йорк би се осмелил да дойде отново? Как могат хората да идват добронамерено да участват в съвет, който излага на опасност собствените си членове? Как може един почтен човек да служи на подобно управление?

— Той измъкна ли се? — пита ме кралицата, без да обръща внимание на Ричард, сякаш единствено това има значение.

— Измъкна се — казвам.

— Смятам, че ще избяга чак в Кале, и сега вие ще имате могъщ враг в укрепен замък, далеч от нашите брегове — казва Ричард с горчивина. — Мога също да ви кажа, че дори един на сто града не може да бъде защитен срещу атака на южното крайбрежие. Той може да отплава нагоре по Темза и да обстрелва Тауър, а сега ще сметне, че е свободен да го направи. Вие прекратихте съюза с него за нищо, и поставихте всички ни в опасност.

— Той винаги е бил наш враг — отбелязва младият Съмърсет. — Беше наш враг преди това.

— Беше обвързан с примирие — настоява Ричард. — И от клетвата си за вярност към краля. Той го спази. Фактът, че го нападнахте в залата на съвета, го освобождава и от двете.

— Ще напуснем Лондон — заявява кралицата.

— Това не е решението! — избухва Ричард. — Не можете да си създадете такъв враг, и да мислите, че всичко, което трябва да направите, е да избягате. Къде ще е безопасно? Тътбъри? Кенилуърт? Ковънтри? Нима смятате да изоставите напълно южните графства на Англия? Нима ще оставите Уорик просто да нахълта? Нима планът ви

е да му отстъпите Сандуич, както му връчихте Кале? Нима ще му дадете Лондон?

— Ще взема сина си и ще замина. — Тя продължава ожесточено: — И ще събера войска, верни мъже, и ще се въоръжа. Когато Уорик стъпи на суша, ще открие, че моята армия го чака. И този път ние ще го победим, и той ще си плати за престъплението.

В ПОХОД

Лятото — есента на 1459

Кралицата прилича на жена, обсебена от видение. Отвежда двора в Ковънтри, отвежда и краля. Той няма право на глас в това, което се случва сега, стреснат е от провала на своето примирие и внезапното впускане във война. Тя пренебрегва съветите да бъде внимателна: усеща мириса на победата и е нетърпелива да я постигне. Влиза в Ковънтри с церемониална тържественост, като властващ крал, и хората ѝ се кланят, сякаш е признатият владетел на страната.

Никой не е виждал такава кралица на Англия преди. Прислужват ѝ на едно коляно, като на крал. Седи под кралския балдахин. Събира войници, изисква военна повинност от всеки мъж във всяко графство на Англия, пренебрегвайки традиционния начин за събиране на армия, според който всеки лорд свиква собствените си хора. От Чешър тя вербува собствена армия — нарича я „армията на принца“ — и показва личния му герб, лебеда, и войниците носят новата ливрея с лебед. Нарича военачалниците му „Рицари на Лебеда“ и им обещава специално място в битката, която със сигурност ще се води.

— Децата лебеди носели златни огърлици, а за да ги предпази, майка им ги омагьосала да приличат на лебеди, и всички те се върнали, освен едно — казвам, смутена от внезапната ѝ любов към този герб, от възкресяването на този стар мит. — Това няма нищо общо с принц Едуард.

Принцът вдига поглед към мен и ме озарява с една от внезапните си лъчезарни усмивки.

— Лебед — повтаря той. Тя го е научила на тази дума. Избродирала е герб с два сребърни лебеда на яката му.

— Каза, че си видяла един лебед да взема короната на Англия — припомня ми тя.

Изчервявам се, спомняйки си за лъжата, която ѝ казах, за да скрия истинското видение — как моята дъщеря Елизабет се смееше, с пръстен с форма на корона върху пръста си.

— Яви ми се като блян, Ваша светлост, и ви предупредих, че може би не означава нищо.

— Ще завладее Англия, дори ако трябва сама да се превърна в лебед, за да го постигна.

* * *

През септември се местим в замъка Екълсхол на петдесет мили северно от Ковънтри. Все по-малко и по-малко приличаме на кралски двор и все повече — на армия. Много от придворните дами са се върнали в домовете си, тъй като съпрузите им са призовани да потеглят с воюващата кралица. Някои се държат настрана. Малкото дами, които пътуват с мен и кралицата, до една имат съпрузи в нейната бързо нарастваща армия; приличаме на обоз в поход, а не на кралски двор. Кралят е с нас, също и принцът; и двамата излизат всеки ден да присъстват на набирането на войници, докато Маргарет подслонява нови войски в постройките отвъд стените на замъка и в палатки в полята наоколо. Тя призовава преданите лордове да я подкрепят, тържествено извежда пред тях малкия принц. Той е само на шест години, язди малкото си бяло пони около редиците от мъже, с изправен гръб, подчиняващ се на заповедите на майка си. Баща му идва до портата на замъка и повдига ръка, сякаш благославя хилядите мъже, които са под неговото знаме.

— Това французите ли са? — пита ме зачудено. — Ще превземем ли Бордо?

— Още няма война — успокоявам го. — Може би можем да избегнем войната.

Старият Джеймс Тъчет, лорд Одли, ще командва армията, а лорд Томас Станли има за задача да го подкрепи. Лорд Одли идва при кралицата с вестта, че лордовете привърженици на Йорк събират войските си в Англия и свикват хората си. Планират да се срещнат в замъка на рода Йорк в Лъдлоу; и затова граф Солсбъри ще трябва да потегли на юг от своя замък Мидълхам, в Северна Англия, към Лъдлоу, на границата с Уелс. Лорд Одли се зарича, че ще го настигнем, когато минава, и ще го хванем неподготвен, докато бърза да се присъедини към останалите лордове изменници. Нашите сили ще наброяват около

десет хиляди души; още хиляди ще дойдат с лорд Станли. Войската на Солсбъри не наброява повече от половината — той върви към смъртта си, безнадеждно превъзхожден по численост, и не го знае.

Намирам това за мрачно и тъжно занимание — да гледам как мъжете се въоръжават, проверяват оръжията и доспехите си, и се подреждат в редици. Съпругът на Елизабет, сър Джон Грей, яхнал красивия си кон, язди начело на въоръжения отряд на арендаторите си, когато пристига след двудневен поход от дома си. Казва ми, че Елизабет плакала неудържимо, когато потеглял, и изглеждала изпълнена с тревожно предчувствие. Помолила го да не тръгва, а майка му ѝ наредила да върви в стаята си, като на непослушно дете.

— Трябваше ли да остана с нея? — пита ме той. — Сметнах, че е мой дълг да дойда.

— Прав сте да изпълните дълга си. — Повтарям изтърканата фраза, която позволява на съпругите да освобождават съпрузите си, а на жените — да изпращат синовете си на война. — Сигурна съм, че сте прав да изпълните дълга си, Джон.

Кралицата го назначава за предводител на конницата. Антъни, моят наследник и най-скъпоценен син, идва от дома ни в Графтън и ще се бие редом с баща си. Ще яздят до битката, а след това ще слязат от конете и ще се бият спешени. От представата за сина ми в битка ми става толкова зле, че от страх не мога да се храня.

— Имам късмет — казва ми твърдо Ричард. — Знаеш, че съм късметлия, виждала си ме да потеглям на дузина битки, и винаги се връщам невредим вкъщи при теб. Ще го държа до себе си, той също ще има късмет.

— Не го казвай! Не го казвай! — Затискам устата му с длан. — Това е все едно да предизвикваш съдбата. Мили боже, налага ли се да потегляш този път?

— Този път, и всеки път, докато в страната настъпи мир — казва съпругът ми простичко.

— Но самият крал не е дал заповед за това!

— Жакета, нима ме молиш да стана изменник? Нима искаш да нося бяла роза за Йорк?

— Разбира се, че не! Разбира се, че не. Просто...

Той нежно ме взема в прегръдките си.

— Просто какво? Просто това, че ти е непоносимо да виждаш Антъни в опасност?

Засрамена, кимвам.

— Синът ми... — прошепвам, изпълнена с болка.

— Той вече е мъж, за него опасността е нещо толкова естествено, както снегът — за зимата, както цветята за пролетта. Той е смел млад мъж, научил съм го на храброст. Не го учи да бъде страхливец.

При тези думи вдигам глава, а съпругът ми се засмива.

— Значи не искаш да отива на война, но не искаш да бъде страхливец? Къде е смисълът в това? Сега бъди смела, и ела да ни видиш как потегляме, помахай ни с ръка, усмихни ни се и ни дай благословията си.

Отиваме до вратата заедно; топлата му ръка е на кръста ми. Кралицата е наредила на армията да се събере пред подвижния мост на замъка, а малкият принц е там, на бялото си пони. Антъни излиза от редиците и коленичи бързо пред мен, а аз полагам длан върху топлата мека коса на скъпата му глава.

— Бог да те благослови, сине мой. — Гърлото ми толкова се е стегнало, че едва говоря. Чувствам горещите сълзи в очите си. Той се изправя и застава пред мен, развълнуван и готов да тръгне. Искам да добавя: „И прави каквото ти казва баща ти, и дръж коня си близо до теб, за да можеш да избягаш, и се пази от опасности, и не е нужно да се приближаваш твърде много до боевете“, но Ричард ме притегля към себе си и ме целува бързо по устата, за да ме накара да замълча.

— Бог да те благослови, съпруге — казвам. — Върнете се благополучно у дома при мен, и двамата.

— Винаги се връщам — отговаря Ричард. — И ще върна и Антъни благополучно у дома.

Кралицата и аз, придворните й дами, и принцът и неговата свита, се изправяме и махаме с ръка, докато войниците маршируват край нас, знамената плющят на вятъра, а мъжете изглеждат нетърпеливи и уверени. Те са добре облечени и въоръжени, кралицата е използвала парите, отпуснати й от парламента, с които трябваше да се подобри отбраната срещу французите, за да купи оръжия и ботуши за тази армия. След като те заминават и прахта по пътя вече се е слегнала, кралицата нарежда на принца да върви с бавачката си, и се обръща към мен.

— А сега ще чакаме — казва тя. — Но когато срещнат Солсбъри и започне битка, искам да я видя. Ще отида да я гледам.

* * *

Почти съм готова да помисля, че се шегува, но на следващия ден получаваме съобщение, изпратено от Джеймс Тъчет, за да ни уведоми, че неговите съгледвачи са открили хората на граф Солсбъри, а самият Тъчет дебнел в засада и ги чакал близо до селце, наречено Блор Хийт. Кралицата веднага нарежда да приготвят коня ѝ, сякаш отиваме на разходка.

— Идваш ли с мен? — пита тя.

— На краля няма да му се понрави, че се излагате на опасност — казвам, съзнавайки, че мнението на краля не означава нищо за нея.

— Той няма дори да узнае, че съм отишла и пак съм се върнала — казва тя. — А на дамите си казах, че излизаме на лов със соколи.

— Само вие и аз? — питам скептично.

— Защо не?

— Без соколи?

— О, хайде! — възкликва тя, нетърпелива като момиче. — Не искаш ли да наглеждаш Ричард? А сина си, Антъни?

— Изобщо няма да можем да ги видим — казвам.

— Ще се покатерим на някое дърво — отвръща тя, а после стъпва на издигнатото стъпало, премята крак върху седлото на коня си, и кимва на коняря да издърпа роклята ѝ над ботушите. — Идваш ли? Защото ще отида без теб, ако трябва.

— Идвам — казвам аз, яхвам коня си и двете потегляме към Блор Хийт.

Посреща ни пратеник на Джеймс Тъчет, който изказва предположение, че може би ще искаме да отидем в църквата в близкия Мъкълстоун, където ще можем да виждаме бойното поле от камбанарията. Благородният лорд сякаш подготвя за нас наблюдателна кула за едnodневен турнир. Влизаме с тропот в селцето, при което кокошките се разбягват пред копитата на конете ни, и оставяме конете в селската ковачница.

— Можете да подковете коня ми, докато чака тук — казва кралицата на ковача, като му подхвърля едно пени, а после се обръща и се отправя към църквата.

Вътре е тихо, цари сумрак, и ние се качваме по витото каменно стълбище нагоре и още по-нагоре към кулата, в която виси камбаната. Прилича на голяма наблюдателна кула, зад нас е камбаната, пред нас — каменен парапет, отвъд нивите се вижда ясно пътят от север, а в далечината — прашният облак, вдигнат от маршируващата армия на граф Солсбъри.

Кралицата докосва ръката ми с грейнало от възбуда лице, и посочва напред. Виждаме голям плет, а зад него — знамената на нашата армия. Вдигам ръка над очите си и се намръщвам, опитвайки се да разпозная знамето на Ривърс с надеждата да различа Антъни или съпруга си близо до него, но е твърде далеч, за да видя. Нашите войски са отлично разположени, Солсбъри няма да знае, че са там, нито каква е числеността им, докато не излезе от горичката, намираща се от двете страни на пътя му, и тогава те ще се появят пред него. Има нещо много ужасяващо в това, да гледаме към бойното поле отгоре, надвесени от кулата като каменните фигури по водоливниците, забавляващи се да гледат как умират простосмъртните. Поглеждам кралицата. Тя не чувства това, сияе от вълнение, стиснала здраво ръце, докато разузнавачите пред армията на Йорк излизат бързо от гората, и се отдръпват назад, когато виждат пред себе си строената в боен ред на малкия хълм могъща войска, от която ги дели само една малка рекичка.

— Какво правят? — пита кралицата раздразнено, когато виждаме как от двете страни излиза по един вестonosец, и двамата се срещат по средата между двете армии.

— Може би преговарят? — питам.

— Няма нищо за обсъждане — казва тя. — Той е обявен за предател. На лорд Одли е наредено да го плени или да го убие, а не да говори с него.

Сякаш за да потвърдят указанията, вестonosците се разделят и поемат отново към собствените си редици, и почти веднага от страната на Ланкастър полита облак от стрели — те стрелят надолу, по склона и стрелите намират целта. Въздишка, сломена въздишка, идва откъм страната на Йорк, виждаме как мъжете падат на колене в бърза молитва, а после се изправят на крака и нахлузват шлемовете си.

— Какво правят? — пита жадно кралицата.

— Целуват земята — казвам. Има нещо ужасно във вида на обречените мъже, които допират устни към земята, за която мислят, че ще бъде смъртното им ложе. — Целуват земята, където ще бъдат погребани. Знаят, че ще бъдат победени, и въпреки това не бягат.

— Твърде късно е за бягане — казва кралицата сурово. — Ще ги догоним и ще ги убием.

От наблюдателницата си виждаме, че представителите на Йорк са превъзхождани по численост почти в съотношение две към едно, може би дори повече. Това няма да бъде битка, ще бъде клане.

— Къде е лорд Станли? — пита настойчиво кралицата. — Искаше да води атаката, но аз му наредих да бъде в подкрепленията. Къде е той?

Оглеждам се наоколо.

— Възможно ли е да се крие в засада?

— Погледни! — казва тя.

Самият център на армията на Йорк, където би трябвало да са най-силни, поддава пред стрелите.

— Те отстъпват! — изкрещява кралицата. — Ние печелим! Толкова бързо!

Наистина е така. Мъжете в самия център на линията се обръщат, хвърлят оръжията си и бягат. Изведнъж виждам как нашата конница излиза напред и започва нападението надолу по хълма, към потока. Сключвам ръце, когато виждам как съпругът на Елизабет, далеч напред, влиза с гръмък тропот в плитката вода и пресича реката с коня си, изкачвайки се с усилие по стръмните брегове на далечната страна, точно когато хората на Йорк необяснимо се извъртат и побягват назад, към самото сърце на битката, вдигат оръжията си и отново започват да се бият.

— Какво става? — Маргарет е толкова объркана, колкото съм и аз. — Какво правят?

— Върнаха се — казвам. — Обърнаха посоката. Това беше хитрост, и сега нашата конница е затънала в реката, а Йорк могат да ги отблъснат откъм брега. Измавиха ни да изоставим добрата си позиция, да влезем в реката, и нашите мъже не могат да излязат.

Гледката е ужасна. Нашите войници в бойни доспехи, върху коне с броня от железни плочки, падат във водата, а после се мъчат да се

изкачат по другата страна на потока, където биват смазани от тежковъоръжените войници на Йорк, които размахват големи мечове, бойни брадви и пики. Рицарите падат от конете си, но не могат да се изправят на крака, за да се отбраняват, копитата на конете газят из водата и ги премазват, или, повлечени надолу от тежестта на пълните с вода нагръдници на броните, се удавят, борейки се в разпенените води на реката. Онези, които успяват да сграбчат ремъка на някое стреме, се опитват да се изтеглят нагоре, но хората на Йорк сноват нагоре-надолу по сухите брегове, бързо забивайки нож в нечия незащитена подмишница или се навеждат към потока да прережат нечие гърло, или пък някой от по-яките войници стъпва в потока, размахвайки голяма бойна брадва, и още един рицар на Ланкастър пада във водата, която разцъфва в червено. Настава безумна бъркотия от мъже и коне. В гледката няма нищо красиво, или благородно, или дори разбираемо, нищо тук не прилича на битките, описани в баладите или възпети в романсите. Това е безумен хаос от жестоки мъже, които се избиват кръвожадно един друг. Няколко от лордовете на Ланкастър се изкатерват с усилие по брега, възседнали едрите си бойни коне, връзват се в редиците на Йорк и изчезват — просто бягат. Нещо по-лошо — много повече, стотици са онези, които отпускат мечовете си с острието надолу, за да покажат, че няма да се бият, дръпват поводите на конете си, за да ги усмирят до бавен ход, и поемат смирено към вражеските позиции.

— Какво правят? — Маргарет е ужасена. — Какво прави моята конница? Това хитрост ли е?

— Минават на другата страна — казвам. Притиснала съм ръка към основата на шията си, сякаш за да удържа блъскащото се сърце. Толкова се страхувам, че Джон Грей може би става изменник, докато ние с кралицата гледаме. Стотици конници са преминали от нашата страна към тази на Йорк: той със сигурност трябва да е сред тях.

— Моята конница? — пита тя невярващо.

Ръката ѝ се промъква в моята и ние стоим мълчаливо, наблюдавайки как конниците бавно напредват през бойното поле, към Йорк, със знамена, сведени ниско, в знак, че се предават. Заблудени коне подскочат и ритат, измъкват се от реката и се отдалечават в тръс. Но много, много мъже остават да се борят с водите, докато накрая престават.

— Джон — казвам тихо, мислейки си за моя зет начело на кавалерийската атака. Кой знае, може би той също се е удавил, повлечен от бронята си, а изобщо не е станал изменник. От толкова далече не мога да видя нито знамето му, нито коня му. Той ще остави дъщеря ми вдовица, а две малки момчета — без баща, ако се дави в червената вода този следобед.

Армиите се разделят, оттеглят се към собствените си позиции. По бреговете на реката, дори във водата, ранените се мятат и викат за помощ.

— Защо не атакуват? — пита настойчиво Маргарет, с оголени зъби, със здраво вкопчени една в друга ръце. — Защо не атакуват отново?

— Прегрупират се — казвам. — Да ги пази Господ, прегрупират се, за да нападнат отново.

Докато гледаме, конниците, останали от войската на Ланкастър, нападат още веднъж, спускат се дръзко надолу по хълма, но все пак трябва да прекосят реката. Този път, познавайки опасността, те принуждават конете си да нагазят във водата, а после, със силен тропот се изкачват нагоре по стръмните брегове, като ги пришпорват до позициите на Йорк, и битката започва отново. Следват ги мъжете, които се бият спешени: знам, че синът ми и съпругът ми ще са сред тях. Не мога да ги видя, но виждам движението на войската на Ланкастър, докато тя връхлита напред като вълна, прегазва с усилие реката, и се разбива в твърдата като скала позиция на Йорк, които удържат и се сражават, и обстрелват противника с оръдеен огън, докато виждаме как нашата войска отстъпва, и мъжете по фланговете започват да се измъкват от бойното поле.

— Какво правят? — пита кралицата невярващо. — Какво правят?

— Губим — казвам аз. Чувам собствения си глас, но не мога да повярвам на думите, които произнасям, дори за миг. Не мога да повярвам, че съм на това място, високо като орел, далече като рееща се чайка и виждам поражението на съпруга си, а може би и смъртта на сина си. — Губим. Нашите войници бягат, това е паническо бягство. Мислехме си, че сме непобедими, но губим.

Става по-тъмно, виждаме все по-малко и по-малко. Внезапно осъзнавам, че се намираме в ужасна опасност, и сме се озовали в нея заради собственото си лекомислие. Когато битката бъде изгубена и

войниците на Йорк подгонят лордовете на Ланкастър към смъртта им, преследвайки ги по пътищата, ще стигнат до това село и ще намерят най-голямата плячка от битката: кралицата. Нашата кауза ще бъде изгубена завинаги, ако успеят да пленят кралицата и придобият контрол над принца и краля. Нашата кауза ще бъде изгубена, и ще съм я изгубила аз, оставяйки се кралицата да ме убеди да дойда в тази църква и да се изкача на камбанарията да гледам битка на живот и смърт, сякаш става дума за забавен турнир.

— Трябва да вървим — казвам внезапно.

Тя не помръдва, втренчена в сивия здрач.

— Мисля, че печелим — казва. — Мисля, че това беше поредното нападение, и ние направихме пробив в позицията им.

— Не печелим, и не сме направили пробив, а бягаме и те ни преследват — казвам рязко. — Маргарет, хайде.

Тя се обръща към мен, изненадана, че я наричам по име, аз я сграбчвам за ръката и започвам да я дърпам към каменните стълби.

— Как си мислите, какво ще направят с вас, ако ви заловят? — настоявам. — Ще ви затворят в Тауър завинаги. Или, по-лошо — ще ви счупят врата и ще кажат, че сте паднала от коня си. Хайде!

Внезапно тя осъзнава опасността, в която се намира, и хуква надолу по каменните стълби на кулата, краката ѝ трополят по каменните стъпала.

— Ще тръгна сама — казва кратко. — Ще се върна в Екълсхол. Ти трябва да им попречиш да ме последват.

Тя е пред мен, когато затичваме към ковачницата, където ковачът точно се готви да сложи подковите на коня ѝ.

— Сложете ги наопаки — изсъсква тя.

— Какво? — пита той.

Тя му дава сребърна монета.

— Наопаки — казва. — Сложете ги наопаки. Побързайте. По два гвоздеа на всяка подкова — На ма мен казва: — Ако поискат да ме последват, няма да могат да ме проследят. Ще видят само отпечатъци от копитата на коне, идващи насам, няма да разберат, че съм се отдалечавала.

Осъзнавам, че виждам пред себе си кралицата от видението ми, която беше сложила подковите на коня си наопаки.

— Къде отиваме?

— Аз отивам — казва тя. — Обратно в Екълсхол, за да взема принца и краля, и да свикам основните си сили, за да преследваме граф Солсбъри чак до Лъдлоу, ако трябва.

— А какво да правя аз?

Тя поглежда ковача.

— Побързайте. Побързайте.

— Какво да правя аз?

— Ще останеш ли тук? А ако минат, трябва да им кажеш, че ще се срещна с армията си в Нотингам.

— Оставете ме тук?

— Те няма да ти причинят зло, Жакета. Харесват те. Теб всички те харесват.

— Това е армия, която се връща разгорещена от бойното поле, вероятно току-що са убили зет ми, съпруга ми и сина ми.

— Да, но на теб няма да сторят зло. Няма да воюват с жени. Но аз трябва да се измъкна и да се погрижа за безопасността на принца и на краля. Ще ме спасиш, ако им кажеш, че съм отишла в Нотингам.

Поколебавам се за миг.

— Страхувам се.

Тя протяга ръка към мен и прави жеста, на който сама я научих. Жестът с показалеца, който описва кръг във въздуха, символ на колелото на съдбата.

— И аз се страхувам — казва.

— Вървете тогава — освобождавам я.

Ковачът заковава последния гвоздей; конят върви малко трмаво, но е достатъчно стабилен. Ковачът се отпуска на ръце и колене в прахта и Маргарет стъпва на гърба му, за да се качи на седлото. Вдига ръка към мен.

— А tout a l'heure^[1] — казва, сякаш просто отива да поязди малко за удоволствие, а после забива пети в хълбоците на коня си и полита. Свеждам очи към земята; следите в меката пръст ясно показват, че в ковачницата е влязъл кон, но няма признаци да е излязъл.

Бавно тръгвам натам, където пътят минава през селцето Мъкълстоун, и чакам в него да влязат първите лордове на Йорк.

* * *

Стъмва се. В далечината край Блор Хийт чувам оръдеен изстрел, а после — още един, бавно преминаващи в нощта. Чудно ми е, че изобщо могат да видят някаква цел, по която да стрелят. Преминават групи мъже, някои подкрепят ранените си другари, други — със сведени глави, бягат сякаш от самия страх. Скривам се отново в ковачницата и те не ме виждат, докато минават. Дори не спират, за да помолят за питие или храна, всички прозорци и врати в селото са залостени за всички войници — независимо чий знак носят. Когато виждам един, който носи герба на Ланкастър, излизам в уличката.

— Лорд Ривърс? Сър Антъни Удвил? Сър Джон Грей? — питам аз.

Човекът поклаща глава:

— Конници ли бяха? Сигурно са мъртви, госпожо.

Налагам си да остана права, макар че коленете ми се подгъват. Облягам се на вратата на ковачницата и се питам какво би трябвало да сторя сега, сама на бойно поле, и дали Ричард е мъртъв някъде там, а също и синът ми, и зет ми. Питам се дали не трябва да отида до полето и да потърся тялото на Ричард. Не мога да повярвам, че не бих разбрала за смъртта му. Със сигурност щях да почувствам нещо, когато бях толкова близо до битката, че можех дори да видя кипналите води на реката, в която той може би се е удавил?

— Заповядайте — казва добродушно ковачът, като излиза от малката си къщичка, за да сложи в ръката ми мръсна чаша. — Какво ще правите, лейди?

Поклащам глава. Няма отряд преследвачи, които да заблудя, за да поемат в погрешна посока, хората на Йорк не се задават насам, само разбитите останки от нашата армия. Боя се, че съпругът ми е мъртъв, но не зная къде да го търся. Отмаляла съм от страх и от съзнанието за собственото си малодушие.

— Не знам — казвам. Чувствам се напълно объркана и изгубена. Последният път, когато бях изгубена и сама, това се случи в гората, когато бях момиче във Франция, и тогава Ричард дойде за мен. Не мога да повярвам, че Ричард няма да дойде за мен сега.

— По-добре влезте при нас — казва ковачът. — Не можете да останете тук навън цяла нощ. А не можете да отидете и до бойното поле, милейди, има крадци, които търсят плячка там, и те ще ви намушкат в мига щом ви видят. По-добре да влезете при нас.

Свивам рамене, не знам какво е редно да направя. Няма смисъл да стоя на улицата, ако никой няма да мине покрай мен, за да попита къде е отишла кралицата. Изпълних дълга си, като побързах да я отпратя, не е нужно да оставам навън до разсъмване. Привеждам глава под ниския горен праг на вратата на селската къща и влизам в малката тъмна стая с пръстен под, и във вонята на петима души, които спят, готвят, хранят се и ходят по нужда на едно и също място.

Те са мили с мен. Споделят това, което имат. Имат комат черен хляб, приготвен от ръж; никога не са вкусвали бял хляб. Имат рядка каша, приготвена със зеленчуци и тънък резен сирене. За пиене имат слаб ейл, който стопанката приготвя сама, и ми дават да отпия първа от глинена чаша, която има вкус на кал. Мисля си, че това са хората, за които би трябвало да се борим, това са хората, които живеят в богата страна, където земята е плодородна, а водата — чиста, където има повече акри за засяване, отколкото фермери, които да прибират реколтата. Това е страна, където надниците би трябвало да са високи, а пазарите би трябвало да са богати и оживени. И въпреки това не е така. Това е земя, където никой не може да спи спокойно в леглото си нощем заради страх от набези, от разбойници или крадци, където правосъдието на краля се купува и заплаща от приятелите на краля, където един честен работник може да бъде съден за държавна измяна и обесен, ако потърси правата си; и където явно не можем дори да попречим на един френски придворен да влезе в собствените ни пристанища и да ги опустоши.

Казваме, че сме управници на тази страна, но не управляваме според закона. Казваме, че имаме власт над тези хора, но не ги водим към мир или благоденствие. Ние, техните господари, враждуваме помежду си, и им носим смърт, сякаш нашите собствени мнения, мисли и мечти са далеч по-ценни от тяхната безопасност, от здравето им и от децата им.

Мисля си за кралицата, която язди през нощта, със заковани наопаки подкови на коня, за да не може никой да разбере къде е отишла, а нейните войници лежат повалени в реката Хемпмил, сред тях — може би съпругът ми и синът ми. Съпругата на ковача, добрата стопанка Скелхорн, ме вижда как пребледнявам, и ме пита дали не ми е прилошало от кашата.

— Не — казвам. — Но съпругът ми участваше в битката днес, и се страхувам за него. — Непоносимо ми е дори да й кажа колко се боя за момчето си.

Тя поклаща глава и казва нещо за ужасните времена. Акцентът ѝ е толкова силен, че трудно разбирам какво казва. После постила една пълна с бълхи рогозка върху сламеник, който е най-хубавото им легло, до загасващия огън, и ми показва, че мога да легна. Благодаря ѝ, лягам, тя се настанява от едната ми страна, дъщеря ѝ — от другата. Мъжете спят от другата страна на огъня. Лежа по гръб и чакам дългата безсънна нощ да си отиде.

* * *

През нощта чуваме тропот на копита по селската улица, и от време на време — викове. Момичето, жената и аз се сгушваме заедно като уплашени деца: това е усещането да живееш във воюваща страна. Няма и помен от красотата на турнира, няма следа от вдъхновението на възвишените принципи — в реалността една бедна жена чува гръмкия тропот от копитата на конница по улицата, и се моли конниците да не спрат, за да заблъскат по паянтовата ѝ врата.

Когато изгрява зората, стопанката става, отваря предпазливо вратата и наднича навън. Решила, че няма опасност, тя излиза и аз чувам как кътка на кокошките си и пуска прасето да скита из селото и да се храни с боклуците. Ставам от леглото и почесвам отеκληте следи от ухапвания от насекоми по ръцете, врата и лицето си. Косата ми се е измъкнала от внимателно намотаната на върха на главата ми плитка, чувствам се мръсна, страхувам се, че мириша, но съм жива. Не останах да заблуждавам нахлуващите лордове, както поиска от мен кралицата, скрих се като малодушна слугиня в къща на селяни, и се радвах на добротата им. Сниших се, за да не ме видят, когато чух конете през нощта, и легнах върху мръсната слама. Всъщност, миналата нощ бях готова да дам всичко, за да остана жива, а тази утрин бих дала всичко да узная дали съпругът ми и синът ми са живи. Обзета съм от страх и униние. Не се чувствам съвсем като херцогиня тази сутрин.

Момичето става, изтръсква фустата си, която служи едновременно за бельо и за нощница, навлича отгоре рокля от груб

плат, потърква лице с края на мръсната си престилка, и е готово за деня. Поглеждам я и си помислям за уханната баня, която ме чака в замъка Екълсхол и за чистото бельо, което ще си сложа. После, преди да се изпълня с прекалена увереност в удобствата, които ме очакват, си спомням, че не мога да бъда сигурна дали дворът ще бъде в замъка Екълсхол, нито дали синът ми и съпругът ми ще се приберат у дома при мен.

— Трябва да тръгвам — казвам рязко.

Излизам навън, а ковачът тъкмо приготвя коня ми. Съпругата му ми е приготвила чаша слаб ейл и крайцник стар хляб. Пия ейла и топя хляба в него, за да стане достатъчно мек за ядене, после им давам кесията си. В нея има сребро и няколко медни монети — цяло състояние за тях, макар за мен да не беше почти нищо.

— Благодаря ви — казвам, и ми се иска да можех да кажа повече: че съжалявам за разрухата, която този крал и кралица им навлякоха, съжалявам, че работят усилно и въпреки това не могат да се издигнат от бедността на дома си, съжалявам, че цял живот съм спала върху лен и рядко съм се сещала за онези, които спят върху слама.

Те се усмихват. Единият преден зъб на момичето е изгнил и липсва, и прави усмивката ѝ щърба като на малко дете.

— Знаете ли пътя? — безпокои се жената. Цели девет мили са, тя никога не се е отдалечавала толкова от дома си.

— Идете в Логърхедс, и там ще ви упътят — предлага мъжът. — Но внимавайте, войниците също ще са тръгнали към къщи. Да изпратя ли момчето с вас?

— Не — казвам. — Струва ми се, че ще имате доста работа в ковачницата днес.

Той вдига кесията ми и ми се усмихва широко.

— Денят вече е добър — казва. — Най-добрият, който сме имали през целия си живот. Бог да ви благослови, милейди.

— Бог да благослови вас — отвърщам и насочвам коня си на юг.

* * *

Яздила съм половин час, когато чувам мощно изсвирване на тръби и виждам прахта, вдигана от голяма придвижваща се армия.

Оглеждам се наоколо за място, където да се скрия, но се намирам сред обширна пустош, около мен са се ширнали голи поля, а плетовите са ниски. Приближавам коня си до отворена порта край една нива и си мисля, че ако това са войници на Йорк или подкрепления на Йорк, мога да спра, да стоя безучастно, с горда осанка на херцогиня, докато те минават край мен. Може би ще имат новини за съпруга ми и моето момче.

Когато са на половин миля от мен, различавам знамето на краля, и разбирам, че за момента съм в безопасност, докато армията се приближава, начело с кралицата и самия крал.

— Жакета! — извиква тя с искрена радост. — Бог да те благослови! Добра среща!

Тя отбива коня си и спира встрани от пътя, за да остави армията да продължи да марширува покрай нас. Следват я хиляди мъже.

— Ти си в безопасност! — възкликва тя. — И си добре! А кралят е толкова разгневен от смъртта на лорд Одли, че се отправи лично да потърси сметка на лордовете на Йорк. — Тя снижава глас: — Той внезапно се опомни и каза, че ще води армията лично. Толкова съм щастлива. Той казва, че никога вече няма да им прости, и ще отмъсти за смъртта на нашия верен приятел.

— Лорд Одли е мъртъв? — питам. Чувствам как започвам да треперя при мисълта какви може да са следващите й думи. — А имате ли новини...

Един мъж от центъра на конницата рязко насочва коня си напред и вдига наличника на шлема си, за да покаже лицето си.

— Аз съм! — провиква се съпругът ми. — Жакета! Любима! Аз съм!

Ахвам: той е неузнаваем, каквито са и всички останали под тежестта на доспехите си и с шлемове на главите. Но той идва, скача от коня си с тропот, хвърля шлема си настрани, и ме притегля в обятията си. Твърдата предница на бронята му ме притиска, налакътниците на ризницата му се врязват в гърба ми, но аз се вкопчвам в него, и го целувам, и му се кълна, че го обичам.

— А Антъни е невредим — казва той. — Също и съпругът на Елизабет. Всички се измъкнахме невредими. Казах ти, че съм късметлия.

— Не ме гледай, сигурно воня — казвам, внезапно спомняйки си за дрехите си, за косата си, и за подутите ухапвания от бълхи по кожата си. — Срамувам се от себе си.

— Изобщо не биваше да оставаш там — казва той, като хвърля поглед към кралицата. — Изобщо не биваше да бъдеш там. Изобщо не биваше да те оставят там.

Маргарет ми се усмихва весело.

— Много ми е сърдит — казва. — От гняв не ми говори. Но виждаш ли, ето че си тук, вече в безопасност.

— Сега съм в безопасност — съгласявам се.

— Сега идвай! Идвай! — настойчиво казва тя. — Вече сме по следите на предателя Солсбъри. И не сме много далеч зад него.

* * *

Преживяваме няколко бурни дни, през които яздим начело на кралската армия. Движението възвръща здравето на краля, той отново е онзи млад мъж, за когото мислехме, че може да управлява кралството. Той язди начело на армията си, а Маргарет язди до него, сякаш са наистина съпруг и съпруга: приятели и съратници както по договор, така и на дело. Времето е топло, това е златният край на лятото, реколтата е прибрана от нивите, оставяйки златни стърнища, кръстосвани от стотици подскачащи зайци. Вечер има голяма пълна луна, вещаеща приближаването на есенното равноденствие, толкова ярка, че можем да продължаваме похода си до късно през нощта. Една нощ опъваме палатки и се настаняваме на лагер, точно сякаш сме на вечерен ловен излет. Имаме новини за лордовете на Йорк: събрали са се в Устър, където са положили тържествена клетва за вярност в катедралата, и са изпратили съобщение до краля.

— Пратете им го обратно — изсъсква кралицата. — Видяхме колко струва верността им. Убиха лорд Одли и лорд Дъдли, убиха Едмънд Боуфорт. Няма да преговаряме с тях.

— Мисля, че бих могъл да изпратя вест, че съм склонен да издам заповед за всеобщо помилване — казва кралят меко. Повиква при себе си епископа на Солсбъри. — Всеобщо помилване, за да знаят, че ако се разкаят, могат да получат прошка — казва той.

Кралицата стиска устни и клати глава.

— Никакво съобщение — казва тя на епископа. — Никакво помилване — заявява на краля.

Подобно на плъх, изпъзлял от дупката си, Ричард, херцог Йорк, заема позиции пред своя град Лъдлоу. Той и двамата лордове, Уорик и Солсбъри, заемат позиция на далечната страна на моста Лъдфорд. От нашата страна на реката кралят издига кралското знаме и изпраща последно предложение за помилване до всички войници, които се откажат от верността си към Йоркския херцог и преминат на наша страна.

Тази нощ съпругът ми влиза в кралските покои, където кралицата, аз и две дами седим заедно с краля.

— Имам един другар, с когото служехме заедно в Кале, който иска да изостави граф Солсбъри и да дойде на наша страна — казва Ричард. — Обещах му пълно помилване и радушно посрещане. Трябва да знам дали може да вярва, че ще ги получи.

Всички поглеждаме краля, който се усмихва кротко.

— Разбира се — казва той. — Всеки може да получи прошка, ако се разкайва истински.

— Имам ли думата ви, Ваша светлост? — пита Ричард.

— О, да. Всеки може да получи прошка.

Ричард се обръща към кралицата:

— А имам ли и вашата?

Кралицата се надига от стола си.

— Кой е той? — пита тя енергично.

— Не мога да посъветвам приятеля си да дойде при вас, освен ако вие лично не гарантирате безопасността му — казва Ричард решително. — Обещавате ли да му простите, задето е воювал срещу вас, Ваша светлост? Мога ли да се доверя на думата ви, че ще го помилвате?

— Да! Да! — възкликва кралицата. — Кой ще се присъедини към нас?

— Андрю Тролърп заедно с шестстотин обучени и верни мъже под негово командване — съобщава Ричард, и отстъпва встрани да представи стройния мъж със сурово лице на кралската двойка. — И това — казва ми Ричард, докато идва да застане до мен — току-що реши битката.

Ричард е прав. В мига, в който узнават, че Тролъп е станал изменник и е преминал на наша страна с войниците си, тримата лордове на Йорк изчезват като утринна мъгла. Измъкват се през нощта, като изоставят войниците си, изоставят града, изоставят дори Сесили Невил, херцогиня на Йорк, съпругата на херцог Ричард. Когато нашите войници се изсипват в Лъдлоу и започват да отмъкват всичко, което могат да носят, херцогинята стои там, с ключовете на замъка в ръка, и чака кралицата. Тя, която винаги е била горда жена, съпруга на лорд с кралска кръв, е ужасно изплашена. Виждам страха, изписан по бледото ѝ лице; и аз, която чаках в Мъкълстоун тяхната победоносна армия да профучи покрай мен, не изпитвам наслада да видя как такава горда жена е принижена толкова много.

— Носите ми ключовете от замъка — пропява кралицата, като свежда поглед към херцогинята от високия си едър кон.

— Да, Ваша светлост — казва Сесили спокойно. — И моля за собствената си безопасност, и за безопасността на децата си.

— Разбира се — казва кралят веднага. — Сър Ричард, вземете ключовете и придружете херцогинята до безопасно място, нека с нея дойдат и децата ѝ. Тя е под моя закрила.

— Почакайте за минута — казва Маргарет. — Кои са тези деца?

— Това е дъщеря ми Маргарет — казва херцогиня Сесили. Едно тринайсетгодишно момиче се изчервява болезнено, прави нисък реверанс на кралицата, осъзнава грешката си и отново прави реверанс, този път на краля. — Това са синът ми Джордж и най-малкото ми момче, Ричард.

Преценявам, че Джордж е на около единайсет години, а Ричард — на около седем. И двамата изглеждат зашеметени, и то с право; защото довчера са живели с мисълта, че техният баща е престолонаследник на Англия, който вероятно ще си проправи път с битка до трона, а днес откриват, че са изправени лице в лице с армията на краля, а баща им е избягал. От една къща зад нас се разнася трясък и пронизителният писък на жена, молеща за помощ, докато я повалят на земята и я изнасилват. Това припомня на всички ни, че сме в разгара на война, и разговаряме на бойно поле.

— Отведете ги — казва кралят бързо.

— И вашият съпруг ви остави тук? — кралицата изтезава с въпросите си победената херцогиня. — Спомняте ли си как настояхте да ви пуснат в стаята ми, когато току-що бях родила бебето си, и ми казахте, че вашият съпруг трябва да посети съпруга ми, когато той беше болен, във времето на нашето изпитание? Той влезе със сила в кралския съвет веднъж, а сега виждаме как просто си е отишъл. Той присъства там, където не е желан, а изоставя хората, на които е нужен. Обявява война, а после изчезва от бойното поле!

Херцогинята се олюлява, с лице, побеляло като мляко. Над пазарния площад се понася дим, някой е подпалил сламен покрив. Жената, която пищеше за помощ, ритмично хълца от болка. Виждам как малкият Ричард се оглежда, когато чува звук от брадва, която се стоварва върху заключена врата, и бърбенето на старчески глас, който моли за пощада, умолява за милост някой, който отказва да го слуша.

— Ваша светлост — казвам на кралицата. — Това не е място за никой от нас. Да оставим лордовете да обуздаят отново мъжете, и да се махаме от този град.

За моя изненада, тя ми се усмихва — в очите ѝ просветва злобен блясък, който проличава ясно, преди тя да сведе очи към гривата на коня си и да скрие изражението си.

— Армията от необуздани мъже е много грубо оръжие — казва тя. — Когато Йорк събра армия срещу мен, едва ли си е представял, че ще поведе собствена армия срещу него и че тя ще бъде такава. Той ми даде урок, който усвоих добре. Една армия от бедняци е наистина ужасна. Той почти ме изплаши. Сигурно съжалява сега, когато армия от бедняци унищожава родния му град.

Малкият тъмнокос Ричард поруменява от гняв, вдига поглед, отваря уста, сякаш за да изкрещи в знак на протест.

— Да вървим — казвам бързо, и съпругът ми повиква да доведат два коня, повдига херцогинята и я качва безцеремонно на седлото, настанява децата ѝ на седлата пред трима конници, и напускаме града. Докато прекосяваме с тропот моста, чуваме писъци на друга жена и тропот от тичащи крака. Лъдлоу плаща цената за бягството на своя господар, херцогът на Йорк.

— Да, но не е мъртъв — отбелязва синът ми Антъни. Тримата яздим заедно към дома ни в Графтън, нашите хора вървят с усилие по пътя зад нас. Забелязвам, но се старая да покажа, че не съм видяла как са се привели под товара на плячката; всеки от тях носи във вързопата си парче плат или някакъв съд, или калаена чаша. Те бяха наши арендатори, но ние ги изпратихме в армията на кралицата, и те се биха по нейните правила. Казаха им, че могат да оплячкосат Лъдлоу, за да накажат предателите, лордовете на Йорк, и ние никога няма да можем да ги свикаме отново на наша страна, ако им развалим удоволствието и поискаме да предадат обратно вещите, които са откраднали. — Докато Йорк е жив, докато Уорик е жив, докато Солсбъри е жив, войните не са приключили; само са отложени за кратко.

Ричард кимва.

— Уорик се е върнал в Кале, херцогът на Йорк е отново в Ирландия. Най-големите врагове на краля се върнаха да потърсят убежище на сигурно място в замъците си отвъд морето. Ще трябва отново да се подготвим за нашествие.

— Кралицата е уверена — казвам.

Кралицата е изпълнена с огромна увереност. Идва ноември, а тя все така не се връща в Лондон, продължава да мрази Лондон и да обвинява лондонските съчинители на балади и продавачите на евтини книжлета с анекдоти заради това, че тя и кралят са непопулярни в кралството. Техните разкази и песни я описват като вълчица, която командва един Крал на рибарите — човек, превърнал се в празна черупка на онова, което е трябвало да бъде. В най-пиперливите стихчета се казва, че тя му сложила рога с един дързък херцог, и подхвърлила копелето им в кралската люлка. Има рисунка, изобразяваща лебед с лицето на Едмънд Боуфорт, който шляпа, клатушкайки се, към трона. Има песни и кръчмарски шеги за нея. Тя мрази Лондон и чираците, които ѝ се присмиват.

Затова нарежда на членовете на парламента да дойдат в Ковънтри — сякаш една жена може да им заповядва като на вестоносци — и те покорно идват, сякаш са нейни прислужници, длъжни да изпълняват волята ѝ, когато тя нарежда те отново да

положат клетва за вярност пред краля, но също и лично пред нея, и пред принца. Никой преди не е полагал клетва за вярност пред кралица — но сега го правят. Тя обвинява тримата лордове на Йорк в държавна измяна, конфискува земите и състоянието им и ги раздава с широка ръка, сякаш всичките дванайсет коледни дни са настъпили по-рано. Нареща на херцогиня Сесили да присъства, когато обявяват съпруга ѝ за предател, и да изслуша произнесената над него смъртна присъда. Всичко, което лордовете на Йорк са притежавали, всеки акър земя, всяко знаме, всяка почест и титла, всяка кесия злато им е отнето. Бедната херцогиня на Йорк, сега повереница на краля и беднячка, отива да живее при сестра си, вярната дама на кралицата, Ан, херцогинята на Бъкингам, подложена на нещо средно между домашен арест и изтезание; половинчат живот, непълноценен и недостоеен живот за жена, която някога наричаха „Гордата Сис“, а сега се оказва жена със съпруг в изгнание, майка, лишена от най-големия си син, Едуард, дъщеря на велик род, изгубила всички свои земи и наследството си.

---

[1] (фр.) — До скоро. — Б.пр. ↑

САНДУИЧ, КЕНТ И КАЛЕ

Зимата на 1460

Отплащат се зле на Ричард, задето предупреди кралицата, че с владичеството на Уорик над Кале сме се сдобили с враг, застрашаващ крайбрежието ни, защото веднага щом боевете приключват и мирът е завоюван, тя иска от него да замине за Сандуич и да укрепи града срещу нападение.

— И аз ще дойда — казвам веднага. — Не мога да понеса да бъдеш в опасност, а аз да съм далече. Не мога да понеса отново да сме разделени.

— Няма да бъда в опасност — лъже той, за да ме успокои, а после, зърнал скептичното ми изражение, се изкикотва като момче, хванато в дръзка лъжа. — Добре, Жакета, не ме гледай така. Но ако има някаква опасност от нахлуване откъм Кале, ще трябва да се прибереш у дома в Графтън. Ще взема Антъни със себе си.

Кимвам. Безполезно е да казвам, че Антъни ни е твърде скъп, за да бъде излаган на опасност. Той е млад мъж, роден в страна, постоянно раздирана от междоусобни войни. Друг млад мъж точно на неговата възраст — Едуард Марч, синът на Йоркския херцог, от другата страна на Ламанша, изучава войнишкия занаят под наставленията на графовете Уорик и Солсбъри. Майка му, херцогинята на Йорк, задържана в Англия, няма да може да му изпрати вест. Ще трябва да чака и да се тревожи, както чакам и се тревожа аз. Това не е време, в което майките могат да се надяват да задържат синовете си на сигурно място у дома.

Ричард и аз наемаме къща в пристанищния град Сандуич, а Антъни командва войниците в крепостта Ричбъро наблизо. Градът още не се е съвзел от френския набег отпреди няколко години, и обгорените, изкорубени останки на къщите ярко показват каква опасност ни заплашва от страна на враговете ни, и колко тясно е морето между нас. Градските укрепления са разрушени при нападението, французите са стреляли с оръдия по вълноломите и са

завзели оръжейната на града. Те се подиграха с гражданите, като играха тенис на пазарния площад, сякаш за да кажат, че изобщо не ги е грижа за англичаните, че ни смятат за безсилни. Ричард нарежда на строителите да се захванат за работа, моли оръжейниците в Тауър да излеят нови оръдия за града, и започва да обучава мъжете от града, за да създаде градска стража. Междувременно, само на миля оттам, Антъни обучава нашите войници и издига отново защитните стени на старата римска крепост, която охранява достъпа към реката.

Намираме се в града от малко повече от седмица, когато внезапно се разбудям от съня си, изплашена от силния звън на камбаната, която бие тревога. За миг си помислям, че е „гъшата камбана“, която звъни в тъмнината в пет часа всяка сутрин, за да събуди гъсарките, но след това осъзнавам, че високият, неспирен звън на камбаната е сигнал за нападение.

Ричард вече се е измъкнал от леглото, навлича късото си кожено палто и грабва шлема и сабята си.

— Какво има? Какво става? — извиквам.

— Бог знае — казва той. — Стой тук на сигурно място. Иди в кухнята и чакай новини. Ако Уорик е доплавал от Кале, слез в избата и се залости вътре.

Той излиза през вратата, без да каже и дума повече, после чувам как входната врата се трясва, чувам крясъци от улицата и звън на саби.

— Ричард! — изкрещявам и отварям малкото прозорче, за да погледна към калдъръмената улица долу.

Съпругът ми е в несвяст, някакъв мъж го държи и се кани да пусне тялото му върху калдъръма, когато вдига поглед и ме вижда.

— Слезте, лейди Ривърс — казва той. — Не можете да се скриете или да избягате.

Затварям прозореца. Прислужницата ми се появява на вратата, разтреперана от страх.

— Хванали са господаря, изглежда като мъртъв. Мисля, че са го убили.

— Знам — казвам. — Видях. Донеси ми роклята.

Тя ми държи роклята, и аз се вмъквам в нея, оставям я да завърже връзките, после си обувам пантофите и слизам долу: косата ми е сплетена на плитка, както съм спала. Вдигам качулката на пелерината си, докато излизам на заледената от януарския студ улица. Оглеждам

се, но единственото, което виждам, сякаш запечатано под клепачите ми, е как онзи мъж хвърля Ричард на земята, и как безжизнено се отпуска ръката на мъжа ми. В края на улицата различавам половин дузина стражи, които се бори́чат с някакъв мъж. Зървайки за миг лицето му, когато поглежда отчаяно към мен, виждам, че това е Антъни. Отвеждат го към някакъв кораб.

— Какво правите със сина ми? Това е синът ми, освободете го.

Мъжът дори не си прави труда да ми отговори, а аз притичвам по хлъзгавите камъни на калдъръма до Ричард, когото са оставили на земята, като мъртъв. Когато стигам до него, той се размърдва и отваря очи: изглежда замаян.

— Жакета — изрича той.

— Любов моя. Ранен ли си?

Очаквам с ужас да каже, че са го намушкали.

— Пукната глава. Ще оживея.

Един мъж грубо го подхваща под раменете.

— Внесете го в къщата ни — нареждам.

— Ще го отнеса на борда — казва мъжът просто. — Вие също трябва да дойдете.

— Къде си мислите, че ни водите? По чие нареждане? Това не са военни действия, това е престъпление!

Той не ми обръща внимание. Един мъж хваща Ричард за краката, той го улавя за раменете, влачат го като труп.

— Не можете да го отведете — настоявам. — Той е лорд, служи на краля. Това е бунт.

Слагам длан върху ръката на мъжа, но той просто не ми обръща внимание и помъква Ричард надолу към кея. Зад себе си, навсякъде около себе си чувам викове на мъже и писъци на жени, докато войниците минават през града, вземайки каквото искат, разтварят широко вратите и разбиват скъпоценните стъкла на прозорците.

— Къде си мислите, че водите съпруга ми?

— Кале — казва той кратко.

* * *

Плаването минава бързо. Ричард се свестява, дават ни чиста вода и нещо за ядене, Антъни е невредим. Отначало ни заключват в малка каюта, а после, щом корабът излиза в открито море, а голямото платно се развива със скърцане, ни пускат да излезем на палубата. За кратко не виждаме никаква суша, Англия е изчезнала зад нас, но после виждаме тъмно очертание пред нас на хоризонта, съзираме и масивния хълм на града, а на билото му — кръга от крепостни стени. Осъзнавам, че се връщам под стража, като заложница, в Кале, в града, в който някога влязох като херцогиня.

Хвърлям поглед към Ричард и виждам, че той също си спомня това. Това е преден пост, който беше под негово командване. Сега той е пленник. Това наистина е колелото на съдбата.

— Пазете се — казва тихо на мен и сина ни. — Не би трябвало да ти сторят нищо, Жакета, познават те и те харесват. И не воюват с жени. Но начинът, по който кралицата се отнесе с херцогинята на Йорк, сигурно ги е разгневил, и сме напълно в тяхна власт. Никой няма да ни избави. Ще трябва да се измъкнем от това живи, разчитайки на собствената си хитрост. Напълно сами сме.

— Херцогът на Съмърсет държи крепостта Гизнес, може да дойде за нас — предполага Антъни.

— Няма да припари на по-малко от половин миля — казва съпругът ми. — Укрепявал съм този град, синко, знам силните му места. Никой няма да го превземе със сила през това столетие. Следователно сме заложници във вражески ръце. Имат всички основания да пощадят теб, Жакета, и множество основателни причини да убият мен.

— Не могат да те убият — казвам. — Не си извършил никакво престъпление, само си бил верен на своя крал от деня, в който си се родил.

— Именно затова съм тъкмо човекът, когото би трябвало да убият — казва той. — Това ще изпълни другите със страх. Така че ще се държа прилично и ще говоря вежливо, а ако трябва да се закълна да предам мечата си, за да спася живота си, ще го направя. И — обръща се към Антъни, който се отдръпва нетърпеливо настрана, мърморейки под нос — и ти ще сториш същото. Ако поискат от нас честна дума и обещание, че никога няма да вдигнем оръжие срещу тях, ще направим и това. Нямаме избор. Ние сме победени. Нямам намерение да ме

обезглавят на ешафода, който лично аз издигнах тук. Не възнамерявам да бъда погребан и в местното гробище, което подредих и почистих. Разбираш ли?

— Да — казва кратко Антъни. — Но как можахме да се оставим да ни заловят?

— Станалото — станало — казва Ричард сурово. — Такива са случайностите на войната. Единственото, за което трябва да мислим сега, е как да се измъкнем от това живи. И ще го направим, като говорим благо, действаме бавно, и не изпадаме в гняв. Повече от всичко, сине, искам да бъдеш любезен, да се предадеш, ако трябва, и да оцелееш.

* * *

Задържат ни на кораба до падането на нощта: не искат Ричард да бъде преведен зрелищно през града и видян от хората. Влиятелните търговци на Кале го обичат, задето ги защити, когато Йорк се опитваше да превземе крепостта на Кале. Мъжете от града си го спомнят като верен и смел комендант на крепостта, чиято дума беше закон, комуто са можели да вярват безрезервно. Войниците в Кале го обичат като суров, но справедлив командир. Именно това, че бяха служили под командването на Ричард, убеди онези шестстотин войници да преминат на наша страна в Лъдлоу и да подкрепят краля. Всяка войска, която е била командвана от него, е готова да го последва до ада и обратно. Уорик не иска този толкова обичан пълководец да събуди симпатиите на хората, докато минава през града.

Затова изчакват до късно през нощта и ни въвеждат тайно в голямата зала на замъка под прикритието на мрака. Внезапното проблясване на факли е ослепително ярко след черните улици навън. Въвеждат ни през портата, под каменната арка, а после — в голямата зала с ярко пламтящи огньове в двата края, където край масите седят мъжете от гарнизона, видимо смутени, когато ни виждат.

Тримата стоим като бежанци от война и оглеждаме голямата зала, сводестия таван с почернелите от дима греди, факлите, които пламтят във високи поставки навсякъде наоколо; някои мъже стоят и пият ейл, други седят около масите за хранене, а трети се изправят на

крака при вида на съпруга ми, и смъкват шапките си. В далечния край на залата граф Солсбъри, неговият син, граф Уорик, и младият Едуард, граф Марч, синът на Ричард, херцог Йорк, седят на маса, издигната на подиум, а зад тях има флаг с бялата роза на Йорк.

— Заловихме ви като военнопленници, и ще обмислим освобождаването ви срещу честната ви дума — заговаря граф Уорик, тържествено сериозен като съдия, от мястото си на главната маса.

— Това не бяха военни действия, тъй като аз служа на краля на Англия; посегателството срещу мен е равносилно на бунт и измяна срещу моя крал — казва Ричард, плътният му глас се чува много силно и високо в залата. Мъжете се вцепеняват, доловили нотка на безусловно предизвикателство. — Предупреждавам ви, че всеки, който посегне на мен, на сина ми или на съпругата ми, ще се провини в държавна измяна и незаконно посегателство. Всеки, който стори зло на съпругата ми, би бил, разбира се, недостоеен и за високото си положение, и за името си. Ако воювате с жена, вие не сте по-добри от диваци, и би трябвало да бъдете сразени като такива. Името ви ще бъде опетнено завинаги. Нищо добро не чака човек, който оскърбява моята съпруга, херцогиня с кралска кръв и наследница на Люксембургската династия. Нейното име и репутацията ѝ трябва да я закрилят, където и да отиде. Синът ми е под моята и нейната закрила, верен поданик на богопомазан крал. И тримата сме верни поданици на краля и е редно да ни освободите да си вървим. Настоявам да позволите и на трима ни да стигнем безпрепятствено до Англия. В името на краля на Англия, настоявам за това.

— Дотук с краткия отговор, който отвърща гнева^[1] — казва ми тихо Антъни. — Дотук с предаването и прошката. За бога, погледни лицето на Солсбъри!

Старият граф изглежда готов да избухне.

— Вие! — изревава той. — Вие се осмелявате да ми говорите така?

Лордовете на Йорк седят високо на подиума и Ричард трябва да вдигне поглед към тях. Те се надигат от столовете си и поглеждат гневно надолу към него. Той изобщо не дава вид да се разкайва. Тръгва към подиума и се изправя, с ръце на хълбоците.

— Да. Разбира се. Защо не?

— Вие дори не заслужавате да бъдете сред нас! Нямате право дори да говорите, без някой да ви е заговорил. Ние сме от кралско потекло, а вие сте нищожество.

— Аз съм английски лорд и служих на моя крал във Франция, Кале и Англия, и никога не престъпих волята му и не му измених — казва Ричард много високо и ясно.

— За разлика от тях — допълва весело Антъни, обръщайки се към мен.

— Вие сте едно нищожно парвеню, син на управител на домакинството — провиква се Уорик. — Нищожество! Нямаше да бъдете тук, ако не беше бракът ви.

— Херцогинята е уронила достойнството си — казва младият Едуард Марч. Виждам как Антъни настръхва при това оскърбление от младеж на собствената му възраст. — Тя се е принизила да се омъжи за вас, а вие сте се издигнали единствено чрез нея. Говори се, че е вещица, която ви подбудила към греха на похотта.

— За бога, това е непоносимо — изругава Антъни. Хвърля се напред, а аз го сграбчвам за ръката.

— Не смей да помръднеш, или лично аз ще те намушкам! — изричам яростно. — Не смей да казваш или да правиш нещо. Кротувай, момче!

— Какво?

— Не сте достоен да бъдете сред нас — казва Солсбъри. — Не сте достоен за нашето общество.

— Виждам какво правят: надяват се, че ще изгубиш самообладание и ще избухнеш — казвам му. — Надяват се, че ще ги нападнеш, и тогава ще могат да те повалят. Помни какво каза баща ти. Запази спокойствие.

— Те оскърбяват теб! — Антъни се е изпотил от ярост.

— Погледни ме! — настоявам.

Той ме стрелва с яростен поглед, а после се поколебава. Въпреки припрените ми думи, лицето ми е напълно спокойно, усмихвам се.

— Не бях аз жената, зарязана на пазарния площад в Лъдлоу, когато съпругът ми избяга — казвам му с бърз шепот. — Аз бях дъщеря на графа на Люксембург, когато Сесили Невил беше само едно хубаво момиче в някакъв замък на север. Аз съм потомка на богинята Мелузина. Ти си мой син. Ние произхождаме от род на благородници,

които могат да проследят потеклото си назад до една богиня. Могат да казват каквото искат зад гърба ми, могат да ми го кажат в лицето. Аз зная коя съм. Зная какъв си роден да бъдеш — нещо повече, много повече от тях.

Антъни се колебае.

— Усмихни се — нареждам му.

— Какво?

— Усмихвай им се.

Той вдига глава: едва успява да изкриви лицето си в усмивка, но го прави.

— Нямате ли гордост? — изсъсква му Едуард Марч. — Тук няма нищо, на което да се усмихвате!

Антъни накланя леко глава, сякаш приема огромен комплимент.

— Позволявате ми да говоря така за родната ви майка? Пред нея самата? — настоява Едуард, с глас, пресекващ от ярост. — Нямате ли гордост?

— Майка ми няма нужда от вашето добро мнение — казва Антъни ледено. — Никой от нас не го е грижа какво мислите.

— Вашата собствена майка е добре — казвам любезно на Едуард. — Беше много изплашена в Лъдлоу — да бъде оставена сама в такава опасност — но моят съпруг, лорд Ривърс, отведе нея и вашата сестра Маргарет, и братята ви, Джордж и Ричард, на сигурно място. Съпругът ми, лорд Ривърс, им осигури закрила, когато армията опустошаваше града. Той се погрижи никой да не ги наскърби. Кралят ще ѝ плаща пенсия, и тя не изпитва лишения. Лично я видях наскоро и тя ми каза, че се моли за вас и за баща ви.

Това го стряска и той млъква.

— Трябва да благодарите за безопасността ѝ на моя съпруг — повтарям.

— Той е от низш произход — казва Едуард, като човек, който повтаря заучен урок.

Свивам рамене, сякаш това е без значение за мен. Всъщност, то наистина е без значение за мен.

— Ние сме поверени на вас — казвам простишко. — Независимо от това дали произходът ни е долен или благороден. Нямате основания да се оплаквате от нас. Ще ни позволите ли да се върнем безпрепятствено в Англия?

— Отведете ги — изсъсква граф Солсбъри.

— Бих искал да заема обичайните си стаи — казва Ричард. — Бях комендант на тази крепост повече от четири години и я опазих за Англия. Обикновено отсядам в стаите с изглед към пристанището.

Граф Уорик изругава съвсем по кръчмарски.

— Отведете ги — повтаря Солсбъри.

* * *

Разбира се, не получаваме стаите, определени за коменданта на крепостта, но имаме хубави стаи с изглед към вътрешния двор. Задържат ни тук само две нощи, а после до вратата идва един страж и казва, че ще бъде отведена с кораб до Лондон.

— А ние? — настоява съпругът ми.

— Вие сте заложенници — казва войникът. — Трябва да чакате тук.

— Нали ще се отнесат почтено с тях? Нали са в безопасност? — настоявам.

Той кимва на Ричард.

— Служих под ваше командване, сър. Аз съм Ейбъл Страйд.

— Помня ви, Страйд — казва съпругът ми. — Какъв е планът?

— Имам заповеди да ви задържа тук, докато се изтеглим, а след това да ви освободя невредими — казва той. — И аз ще се подчиня на тези заповеди, и на никои други. — Той се колебава: — Нито един войник в гарнизона не би ви сторил зло, сър, нито пък на сина ви. Давам ви честната си дума за това.

— Благодаря ви — казва съпругът ми. На мен прошепва: — Върви при кралицата, кажи ѝ, че се готвят за нахлуване. Опитай и виж колко кораба можеш да преброиш в пристанището. Кажи ѝ, че според мен нямат много войници, може би само около две хиляди.

— А ти?

— Чу го. Ще се прибера у дома, щом мога. Бог да те благослови, любима.

Целувам го. Обръщам се към сина си, който застава на едно коляно, за да приеме благословията ми, а след това се изправя да ме

прегърне. Знам, че е едър и силен и е добър боец, но да го оставя в опасност за мен е почти непоносимо.

— Ваша светлост, трябва да тръгвате — казва стражът.

Трябва да оставя и двамата. Не знам как стигам до стълбата на търговския кораб, нито как влизам в малката каюта. Но трябва да оставя и двамата.

[\[1\]](#) Книга Притчи Соломонови, 15:1 — „Кротък, отговор гняв отвърща“. — Б.пр. [↑](#)

КОВЪНТРИ

Пролетта на 1460

Дворът е в Ковънтри и се готви за война, когато пристигам в Англия и съобщавам на кралицата вестта, че нашите врагове в Кале са пленили съпруга и сина ми, и че със сигурност ще нахлуят тази година.

— Жакета, толкова съжалявам — казва Маргарет. — Нямах представа. Никога не бих те поставила така в опасност... когато ми казаха, че си пленена, не бях на себе си — тя хвърля поглед наоколо и ми прошепва: — Писах на Пиер дьо Брезе, сенешала на Нормандия, и го помолих да превземе Кале и да те спаси. Знаеш какво би станало с мен, ако някой открие, че му пиша. Но си толкова важна за мен.

— Изобщо не съм била в голяма опасност — казвам. — Но бунтовните лордове предизвикваха Ричард и Антъни, и мисля, че ако можеха да ги убият в спречкване, щяха да го направят.

— Мразя ги — казва тя протичко. — Уорик и баща му, Йорк и сина му. Те са мои врагове до смърт. Знаеш ли какви слухове разпространяват сега?

Кимвам. Злословят по адрес на кралицата от мига, в който тя пристигна в Англия.

— Открито заявяват, че синът ми е копеле, че кралят не знаел нищо за раждането и кръщението му, а също — и нищо за зачеването му. Смятат да го лишат от наследството му чрез клевети, след като не могат да му навредят чрез война.

— Имате ли новини за лордовете, подкрепящи Йорк?

— Срещнали са се — казва тя кратко. — Имам шпиони в малкия двор на Йорк в Ирландия, и те ми съобщават новините. Уорик заминал да се срещне с херцога на Йорк в неговия замък в Ирландия. Знаем, че са се срещнали, можем да предполагаме, че планират нахлуване. Не можем да разберем със сигурност кога.

— А готови ли сте за нахлуване?

Тя кимва мрачно.

— Кралят отново е болен — о, не е много зле, но изгуби интерес към всичко, освен молитвите. Прекара цяла седмица в молитви и сън, понякога по цели шестнайсет часа на ден... — тя млъква, без да довърши. — Никога не знам дали е тук, или се е отнесъл. Но във всеки случай аз съм готова, готова съм за всичко. Имам войската, имам лордовете, страната ме подкрепя — всички, освен вероломните жители на Кент и лондонските отрепки.

— Кога, как мислите? — Всъщност не е нужно да питам. Всички кампании започват през лятото. Вероятно не след дълго ще донесат новината, че Йорк е потеглил на поход от Ирландия, а Уорик е отплавал от Кале.

— Ще отида да видя децата си — казвам. — Сигурно се тревожат и чакат новини за баща си и брат си.

— А после се върни — казва тя. — Имам нужда да бъдеш при мен, Жакета.

НОРТХАМПТЪН

Лятото на 1460

През юни — най-богатият, най-зеленият, най-спокойният месец от годината — лордовете на Йорк потеглят от Кале, а Ричард, херцогът на Йорк, се бави в Ирландия, оставяйки ги да му свършат мръсната работа. Те слизат на суша, както предвиди съпругът ми, само с малка войска от около две хиляди души, но докато напредват, редиците им набъбват от мъже, напуснали нивите и конюшните, за да се присъединят към тях. Кент не е забравил Джак Кейд, нито пък жътвата от глави, и сега мнозина потеглят в подкрепа на Уорик, защото помнят как кралицата се зарече, че ще превърне родното им място в парк за елени. Лондон разтваря широко портите си за Уорик, а бедният лорд Скейлс отново се оказва сам в Тауър със заповеди да го удържи за краля, на всяка цена. Лордовете, подкрепящи Йорк, дори не си правят труда да го принудят да излезе, заплашвайки го с гладна смърт; оставят лорд Кобам да отговаря за града и потеглят на север, към Кенилуърт, в търсене на своя враг: търсят нас.

Всеки ден към тях се присъединяват още войници, откъдето и да минат, мъжете се стичат в редиците им. Армията им се увеличава, те стават все по-силни, плащат надниците с пари, отпуснати им чрез гласуване от градовете, край които минават. Настроението в страната се е наклонило срещу кралицата и краля — кукла, чиито конци дърпа тя. Хората искат водач, комуто могат да се доверят да запази мира и справедливостта в страната. Вече вярват, че Йоркският херцог Ричард ще бъде техен закрилник, и се боят от кралицата заради опасностите и несигурността, които я следват навсякъде.

Кралицата назначава херцога на Бъкингам за командир на кралската войска, а кралят е изведен от монашеското си убежище, за да издигне кралския флаг, който провисва жалко на влагата. Но този път никой не дезертира, преди да бъде нанесен дори един удар, защото хората не смеят да вдигнат ръка срещу личното знаме на краля. Не се случва силни войскове части да изоставят каузата на Йорк. Всички

започват да придобиват твърдост. Кралят седи кротко в палатката си под своето знаме, а пратениците, на които е възложено да преговарят за мир — сред тях и епископът на Солсбъри — сноват насам-натам цяла сутрин, с надеждата да постигнат споразумение. Невъзможно е. Лордовете на Йорк изпращат лични съобщения до краля, но Бъкингамският херцог ги прихваща. Няма да отстъпят от искането си кралицата и нейните съветници да бъдат отстранени от влиятелното си място до краля, няма да се доверят на друго предложение. А кралицата също няма да отстъпи. Желанието ѝ е съвсем просто — да ги види мъртви. Наистина не съществува никаква основа за преговори.

Кралската армия се е разположила пред абатството Делапре в Нортхамптън, окопала се е пред река Нен, палисада от остри, забити в земята пръти огражда лагера им. Никакво кавалерийско нападение не може да ги удари тук, никаква челна атака не може да успее. Кралицата, принцът и аз отново чакаме в замъка Екълсхол.

— Почти ми се иска отново да яхна коня си и да отида да гледам — казва ми тя.

Опитвам се да се усмихна.

— Не и този път.

Сега вали, и дъждът продължава вече от два дни. Стоим заедно на прозореца, загледани навън към помръкналите сиви небеса с тъмните облаци на хоризонта. Долу, във вътрешния двор, наставка суматоха — пристигат пратеници от бойното поле.

— Да слезем — казва Маргарет, внезапно обзета от нервност.

Посрещаме ги в голямата зала, където влизат, мокри до кости.

— Свърши се — казва човекът на кралицата. — Казахте ми да дойда в мига, когато успея да преценя как се развива битката, и затова изчаках известно време, а после тръгнах.

— Победихме ли? — пита тя настойчиво.

Той прави гримаса.

— Унищожени сме — казва безцеремонно. — Предадени.

Тя изфучава като котка.

— Кой ни предаде? Кой беше? Станли?

— Грей от Рутин.

Тя веднага се нахвърля върху ми:

— Сродникът на дъщеря ти! Нима семейството на дъщеря ти се състои от предатели?

— Далечен роднина — казвам веднага. — Какво е направил?

— Изчака, докато синът на Йорк, младият Едуард Марч, го нападна. Нашата позиция беше добре защитена, зад нас беше реката, а пред нас — изкоп, укрепен с остри пръти, но когато момчето на Йорк се появи начело на войниците си, лорд Грей хвърли меча си на земята и просто му помогна да премине през барикадите с цялата си войска, а после те си проправиха с бой път надолу през собствените ни позиции. Влязоха в редовете ни, нашите войници не успяха да избягат от тях. В началото считаме, че имаме съвършена позиция, а се озовахме в съвършена клопка.

Тя побледнява и залита. Хващам я за кръста и тя се обляга на мен.

— Кралят?

— Тръгнах, докато си проправяха път с бой към палатката му. Лордове от свитата му бяха отпред, за да прикрият оттеглянето му, крещяха му да бяга.

— Той тръгна ли?

Мрачното му изражение ни подсказва, че не е, и че може би лордовете са пожертвали живота си напразно.

— Не видях. Дойдох да ви предупредя. Битката е изгубена. По-добре ще е да се махате оттук. Мисля, че може да са заловили краля.

Тя се обръща към мен и казва:

— Доведи принца.

Без нито дума забързвам към кралските детски стаи и намирам момчето, облечено с пътното си наметало и бричовите си за езда, с опаковани книги и играчки. До него стои възпитателят му.

— Нейна светлост кралицата нарежда синът ѝ да дойде веднага — казвам.

Мъжът се обръща със сериозно изражение към шестгодишното момче:

— Готов ли сте, Ваша светлост?

— Готов съм, вече съм готов — казва малкият принц смело.

Подавам му ръка, но той не я поема. Вместо това тръгва пред мен и застава пред вратата, като ме чака да му я отворя. В друг момент това би ме развеселило. Не и днес.

— О, хайде! — казвам нетърпеливо, отварям вратата и припряно го избутвам през нея.

В голямата зала забързано изнасят ковчежетата с накити и сандъците с дрехите на кралицата през вратата към конюшните. Кралицата е отвън, стражите ѝ възсядат конете си. Тя спуска качулката върху главата си и кимва на сина си, когато той излиза с мен.

— Качвай се на коня си, трябва да побързаме — казва тя. — Лошите лордове на Йорк са победили и може би са пленили баща ти. Трябва да те отведем на безопасно място. Ти си единствената ни надежда.

— Знам — казва той сериозно и се покачва на стъпалото, докато му довеждат коня.

На мен кралицата казва:

— Жакета, ще изпратя да те доведат веднага щом съм в безопасност.

Главата ми се замайва от бързината на този обрат.

— Къде отивате?

— Като начало — при Джаспър Тюдор в Уелс. Ако можем да нахлуем оттам, ще го сторим, ако не, това ще стане от Франция или от Шотландия. Ще извоювам обратно наследството на сина си, това е само временно препятствие.

Тя се навежда от седлото си, аз я целувам и пригласявам косата ѝ под качулката.

— Късмет, и бог да е с вас — казвам. Примигвам в опит да прогоня сълзите от очите си, но ми е почти непоносимо да я гледам как бяга, с багажа, стражата си и малкия си син, от страната, в която я доведох с такива надежди. — Късмет.

Заставам във вътрешния двор, докато малкият керван излиза на пътя и после потегля в равномерен лек галоп на запад. Тя ще бъде в безопасност, ако успее да стигне при Джаспър Тюдор; той е предан и се сражава за земите си в Уелс още откакто тя му ги даде. Но ако я заловят по пътя? Потръпвам. Ако я заловят по пътя, тогава с нея и с рода Ланкастър е свършено.

Тръгвам към конюшните. Конярите отнасят всичко, което могат да вземат, оплячкосването на кралските вещи започва. Викам един от хората си и му заръчвам да опакова всичко, което е мое, и да го пази. Тръгваме веднага. Ще отидем у дома в Графтън, и ми остава единствено да се надявам Ричард и Антъни да дойдат там.

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Лятото на 1460

Ездата до Графтън е изнурителна — дълго пътуване от близо сто мили, през околност, предана на нашественика Уорик. При всяко спиране, обзети от паника, обменяме новини: какво знаем? Какво сме видели? И постоянния въпрос — дали кралицата не идва насам начело на армията си? Нареждам на хората си да съобщават, че съм вдовица, потеглила с малко придружители на поклонение, една нощ отсядаме в абатство, на втората — в църковен приют, а на третата си лягаме в един обор, като винаги избягваме хановете. Дори при това положение слуховете, които се носят из страната, стигат до мен всяка вечер. Говори се, че кралят е отведен в Лондон и че Йоркският херцог Ричард е слязъл на суша от Ирландия, и че напредва тържествено, като крал, към столицата. Някои казват, че когато стигне там, той отново ще стане протектор и регент, други твърдят, че ръководи краля задкулисно; кралят ще бъде неговата послушна кукла. Не казвам нищо. Питам се дали кралицата е стигнала благополучно до Уелс, и се чудя дали някога ще видя отново съпруга или сина си.

Отнема ни четири дни да стигнем у дома, и когато се отправяме по познатия път към къщата, чувствам как сърцето ми ликува. Поне ще видя децата си и ще остана на спокойно и тихо място тук с тях, докато големите промени в страната настъпват без мен. Тук мога поне да намеря убежище. Докато се приближаваме, чувам как някой започва да бие камбаната в двора на конюшната, за да предупреди слугите за пристигането на въоръжен отряд, за нашето пристигане, а портата се отваря и всички стражи се изсипват от къщата. Начело — не бих могла да го сбъркам, бих го познала навсякъде — е съпругът ми Ричард.

Той ме вижда в същия миг и изтрополява надолу по стъпалата пред къщата, толкова бързо, че кобилата ми се подплашва и едва успявам да я удържа неподвижно, докато той ме смъква от седлото и ме притегля в прегръдките си. Обсипва с целувки лицето ми, а аз се вкопчвам в него.

— Ти си жив! — възкликвам. — Жив си!

— Пуснаха ни да си вървим веднага щом техните войски слязоха на сушата в Англия — казва той. — Дори не взеха откуп. Просто ни освободиха от крепостта в Кале и само трябваше да намеря кораб, който да ни доведе у дома. Закара ни в Гринич.

— Значи Антъни е с теб?

— Разбира се. Здрав и читав.

Извъртам се в прегръдките му да видя сина си, който ми се усмихва от вратата. Ричард ме пуска и аз се затичвам към Антъни, а той коленичи за благословията ми. Да почувствам топлината на главата му под дланта си, е все едно да знам, че се е върнала най-голямата радост в живота ми. Обръщам се отново към съпруга си и пак обвивам ръце около него.

— Имаш ли новини?

— Силите на Йорк побеждават навсякъде — казва Ричард кратко. — Лондон ги приветства като герои, лорд Скейлс се опита да избяга от Тауър и беше убит, а Йоркският херцог напредва към Лондон. Мисля, че ще го назначат за протектор. Кралят е на сигурно място в двореца Уестминстър, изцяло в ръцете на Уорик. Казват, че разумът пак го напуснал. А кралицата?

Хвърлям поглед наоколо; дори в двора на собственото си имение се страхувам, че някой ще чуе къде е тя, и ще я издаде.

— Замина при Джаспър Тюдор — прошепвам. — А от там, мисля, за Франция или Шотландия.

Ричард кимва.

— Влез вътре — казва ми тихо. — Сигурно си уморена. Не си била близо до битката, нали? Не те е заплашвала опасност по пътищата?

Облягам се на него и изпитвам познатото чувство на облекчение, че е до мен.

— Във всеки случай сега се чувствам защитена — казвам.

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Зимата на 1460-1461

Живеем така, както по времето непосредствено след сватбата ни — сякаш нямаме други грижи, освен да поддържаме земите около Графтън, сякаш сме просто един провинциален земевладелец и неговата съпруга. Не искаме да привличаме вниманието на лордовете поддръжници на Йорк, докато те завладяват страната, налагат солидни глоби на другите лордове, които сега наричат предатели, изземват постове и васални имоти от хората, на които са нанесли поражение. Навсякъде цари алчност и жажда за мъст, и единственото, което ми се иска, е тези неща да ни подминат.

Живеем тихо и се надяваме да останем незабелязани. Чуваме откъслечни слухове от пътници, които се отбиват и молят за постеля през нощта, както и от случайни посетители, че кралят живее тихо и кротко в покоите на кралицата в двореца Уестминстър, докато братовчед му, завоевателят Ричард, херцогът на Йорк, се е настанил в личните покои на краля. Представям си моя крал в покоите, които познавах толкова добре, и се моля той да не потъне отново в сън, за да избяга от света, който е толкова суров към него, когато е буден.

Херцогът изготвя необичайно споразумение с кралския съвет и парламента: ще бъде регент и протектор на кралството до смъртта на краля, а после сам ще стане крал. Един амбулантен търговец, който се отбива и предлага бели панделки — цвета на Йорк — и бели копринени рози, които вади от торбата си, казва, че кралят се е съгласил да приеме това условие, ще положи свещени обети и ще стане монах.

— Нали не е в Тауър? — питам настойчиво. Изпитвам ужас при мисълта, че кралят може да бъде изпратен в Тауър.

— Не, живее съвсем свободно в двора — казва той. — А херцогът на Йорк ще бъде следващият крал.

— Кралицата никога няма да се съгласи на това — казвам непредпазливо.

— Говори се, че тя е в Шотландия — отвърща той, като подрежда стоката си пред мен. — Прав й път. Нека си остане там, тъй викам аз. Искате ли пипер? Имам пипер и индийско орехче, толкова прясно, че можете да го ядете, без да го стържете.

— В Шотландия?

— Говори се, че щяла да се срещне с шотландската кралица и щели да връхлетят върху нас армия от харпии — казва той весело. — Армия от жени — представете си какъв ужас! Тук има хубаво полирано огледалце. Или вижте, мрежички за коса от златна нишка. Това е истинско злато, няма измама.

Празнуваме Коледа в Графтън. Елизабет идва на гости със съпруга си, сър Джон, и двете им момчета: Томас е вече на пет години, а Ричард — само на две. Всичките ми деца си идват у дома за дванайсетте дни на празника, и къщата оживява от техните песни и танци, от постоянната гоненица нагоре-надолу по дървеното стълбище. За шестте по-малки деца — от Катрин, която на две години може само да щалука след по-големите си братя и сестри, като ги моли да не я изоставят, през Едуард, Маргарет, Лайънъл, Елинор и Марта, най-голямата в детската стая, на десет години, завръщането на по-големите им братя и сестри се изразява в експлозия от шум и вълнение. Ричард и Джон са неразделни — вече млади мъже на четиринайсет и петнайсет години, Жакета и Мери са благовъзпитани млади момичета, настанени в къщите на съседи в тези трудни времена. Антъни и Ан, разбира се, са най-възрастните. Ан би трябвало вече да е омъжена, но какво мога да направя, когато цялата страна е в безпорядък и дори няма кралски двор, в който би могла да постъпи като почетна дама? И как да намеря за Антъни съпругата, която би трябвало да има, след като не мога да знам кой ще е заможен и ползващ се с благоволенieto на краля другия месец — а камо ли пък след десет години? Той и дъщерята на лорд Скейлс са си дали дума, но лорд Скейлс е мъртъв, а семейството му — в немилост като нас. И накрая, което е особено затрудняващо за мен, която би трябвало да планирам бракове за децата си и да се оглеждам за изтъкнати семейства, в чиито домове да ги настаня, за да усвоят уменията, от които ще имат нужда: как мога да знам кои семейства ще останат верни на Ланкастър, когато династията Ланкастър е представяна от крал, който живее в покоите на кралицата, отсъстваща кралица, и едно седемгодишно момче? И въпреки това не мога да се

заставя да обмислям съюз с някой, който служи на предателската фамилия Йорк.

Смятам да задържа всички деца при нас у дома в Графтън до пролетта, може би и по-дълго. За нас не може да има постове в новото кралско домакинство, в един двор, подчинен на Йорк — след като сега службите се дават на хора, верни на Йорк и парламентът се изпълва с привърженици на фамилията Йорк, предполагам, не скоро и дворът ще се напълни с верни на Йорк благородници и дами. Сесили Невил, херцогинята на Йорк, издигнала се високо на колелото на съдбата, спи в кралските апартаменти под балдахин от златен бродат, сякаш сама тя е кралица; сигурно си мисли, че всеки ден е Коледа. Очевидно ние никога няма да се появим в двора на Йорк: съмнявам се, че някой от нас някога ще прости или забрави унижението в голямата зала на замъка в Кале. Навярно ще се научим да бъдем изгнаници в собствените си земи. Навярно сега, на четирийсет и пет годишна възраст, когато последното ми дете се учи да говори, ще заживея в страна, която ще прилича на онази от детството ми: с един крал в северната част на кралството, и един — на юг, и всички ще са принудени да избират кой според тях е законният, и всички ще знаят кой е врагът им, и всички ще чакат отмъщение.

Наистина губя надежда да подсигурия бъдещето на нашето семейство в такъв свят, в такова време, и вместо това намирам утеха в бъдещето на нашите земи. Имам намерение да разширя овощната ни градина и се готвя да отида в една ферма близо до Нортхамптън, където мога да купя няколко фиданки. Ричард ми казва, че морето е безопасно за корабоплаване и че щял получи по-добри цени за вълната от овцете тази година на пазара в Кале. Пътищата от и към Лондон са безопасни, херцогът на Йорк възстановява правомощията на шерифите и им нарежда да се погрижат да се раздаде правосъдие във всички графства. Графствата бавно започват да се прочистват от бандитите и крайпътните разбойници. Никога не го признаваме, дори помежду си, но това са огромни подобрения. Започваме да мислим, без никога да го изричаме на глас, че може би ще можем да живеем така, като провинциални земевладелци в мирна страна. Може би ще можем да отглеждаме овощна градина, да развъждаме овце, да гледаме как децата ни достигат зряла възраст, без страх от предателство и война.

Може би Йоркският херцог ни е прогонил от двора, но ни е дал мир в страната.

После, в края на януари, виждам по пътя да се задават трима ездачи, разплисквайки кал, копитата на конете им разтрошават с пукот леда в локвите. Виждам ги от прозореца на детската стая, където наглеждам Катрин, докато спи, и веднага разбирам, че ни носят лоши новини, и че тези студени зимни месеци, изпълнени със спокойствие, са приключили. Това изобщо не е бил мир, било е просто обичайното зимно прекъсване в една война, която продължава цяла вечност. Война, която ще продължава до безкрай, вечно, докато всички загинат. За един кратък миг дори ми минава през ума да затворя капациите на прозорците, да остана в детската стая и да се престоря, че не съм тук. Няма да се налага да отговоря на повик, който не съм чула. Но това е само миг. Знам, че ако ме повикат, трябва да се отзова. Служила съм на Ланкастър цял живот, не мога да ги изоставя сега.

Надвесвам се над малката люлка и целувам Катрин по топлото, гладко бебешко челце, а после излизам от детската стая и затварям тихо вратата зад себе си. Тръгвам бавно надолу по стълбите, като гледам през дървения парапет, докато долу Ричард намята раменете си с плащ, взема сабята си и излиза да види посетителите. Чакам в голямата зала и слушам.

— Сър Ричард Удвил, лорд Ривърс? — пита първият мъж.

— Кой пита за него?

Човекът снижава глас.

— Кралицата на Англия. Откликвате ли на нейния призив? Верен ли сте още?

— Да — казва Ричард кратко.

— Трябва да ви предам това — казва мъжът и подава едно писмо.

През пролуката във вратата виждам как Ричард го взема.

— Заобиколете отзад до конюшните — казва той. — Ще се погрижат да получите храна и ейл. Денят е студен. Влезте вътре и се стоплете. Този дом е предан на кралицата, но няма нужда да казвате на никого откъде идвате.

Мъжете отдават чест в знак на благодарност, и Ричард влиза във входната зала, като разчупва печата.

— „Поздрави, обичан мой...“ — започва да чете той, а после млъква рязко. Това е писмо по образец, вероятно е разпратила стотици. Това е призив.

— На оръжие? — Усещам вкуса на собствения си страх.

— За мен и Антъни. Трябва да отидем в Йорк, тя събира войска там.

— Ще отидеш ли?

Почти ми се иска да откаже.

— Трябва. Това може да е последният шанс за нея. — Той изчита писмото и изсвирва продължително и ниско. — Мили боже! Нейните войници са пленили Йоркския херцог и са го убили. — Вдига поглед към мен и стисва писмото в юмрук. — Боже мой! Кой би го помислил? Протекторът — мъртъв! Тя е спечелила!

— Как? — Не мога да повярвам в този внезапен скок към победата. — Какво искаш да кажеш?

— Само пише, че той напуснал замъка си; това трябва да е бил замъкът Сандал — защо изобщо би го сторил? Това място може да се удържи цял месец! И че са го убили. Мили боже, не мога да повярвам. Жакета, това е краят на войната с Йорк. Това е краят на фамилията Йорк. Ричард Йоркски — мъртъв! И синът му редом с него!

Ахвам, сякаш тази смърт е загуба и за мен.

— Не и младият Едуард! Не и Едуард Марч!

— Не, другият му син, Едмънд. Едуард Марч е някъде в Уелс, но не може да направи нищо сега, когато баща му е мъртъв. С тях е свършено. Династията Йорк е победена. — Той обръща писмото. — О, виж, написала е бележка в края на писмото. Пише: „Скъпи сър Ричард, елате веднага, приливът се обръща в моя полза. Короняхме Ричард Йоркски с книжна корона и побихме главата му на кол на Микългейт, главната порта на крепостните стени. Скоро ще сложим там и главата на Уорик, и всичко отново ще бъде, както трябва“. — Слага писмото в ръката ми. — Това променя всичко. Би ли го повярвала? Нашата кралица победи, нашият крал е върнат на власт.

— Ричард Йоркски е мъртъв?

Прочитам писмото сама.

— Сега тя ще може да победи Уорик — казва той. — Без съюза с Йорк той е загубен. Изгуби съюзника си, който беше регент и лорд-протектора, за тях всичко свърши. Точно сега не разполагат с

претендент за престола. Никой не би приел Уорик като лорд-протектор, той изобщо не е включен в линията на престолонаследничество. Отново кралят е единственият човек, който може да бъде владетел. С претенциите на династията Йорк е свършено, остава само династията Ланкастър. Те допуснаха грешка, която им струваше всичко. — Той подсвирва и взема отново писмото. — Ето как се завъртя отново колелото на съдбата: те са захвърлени надолу, към нищото.

Отивам до него и поглеждам над рамото му към познатия разкривен почерк на кралицата върху писмото, което е продиктувала на писаря. В един ъгъл е написала: „Жакета, ела при мен веднага“.

— Кога тръгваме? — питам. Срамувам се от собствената си неохота, с която чувам този призив на оръжие.

— Ще трябва да тръгнем сега — казва той.

* * *

Поемаме по големия северен път към Йорк, сигурни, че армията на кралицата ще е потеглила към Лондон, и че ще срещнем войниците по пътя. На всяко спиране през студените дни, през всяка нощ, прекарана в ханове или абатства, или в дома на някой заможен земевладелец, чуваме как хората говорят за армията на кралицата, сякаш е нахлуваща войска от чужденци, сякаш е източник на ужас. Казват, че тя водела войници от Шотландия и че те вървели боси по каменистите пътища, с голи гърди дори в най-лошото време. Не се страхували от нищо, ядели месото си сурово, нахвърляли се върху говедата в пасбищата и късали месо от хълбоците им с голи ръце. Тя няма пари да им плати и им е обещала, че могат да вземат всичко, което могат да носят, ако я отведат до Лондон и изтръгнат сърцето на граф Уорик.

Говори се, че е предала страната на краля на Франция като отплата за подкрепата му. Той ще потегли с флота си нагоре по Темза и ще опустоши Лондон, ще завладее всички пристанища на южното крайбрежие. Тя вече му е преотстъпила Кале, продала е Бърик и Карлайл на кралицата на шотландците. Нюкасъл ще бъде новата

гранична линия, северът е изгубен за нас завинаги, и Сесили Невил, вдовицата на Йорк, ще бъде шотландска селянка.

Безсмислено е да се опитвам да оспорвам тази смесица от ужас и истина. Кралицата, жена в доспехи, начело на собствената си армия, със син, заченат от един спящ съпруг, жена, която си служи с алхимия, и може би — с черни изкуства, френска принцеса в съюз с нашите врагове, се е превърнала в напълно ужасяващо създание за народа на своята страна. С шотландците зад нея тя се е превърнала в зимна кралица, която излиза като вълк от тъмнината на севера.

Спираме за две нощи в Гроуби Хол, за да видим Елизабет и да се срещнем със съпруга ѝ, сър Джон Грей, който е събрал хората си и ще потегли на север с нас. Елизабет е напрегната и нещастна.

— Непоносимо ми е да чакам новини — казва тя. — Прати ми вест веднага щом можеш. Не мога да понасям чакането. Искане ми се да не се налагаше да тръгваш пак.

— И на мен ми се иска — казвам ѝ тихо. — Никога не съм потегляла с толкова натежало сърце. Уморих се от война.

— Не можеш ли да откажеш да тръгнеш?

Поклащам глава.

— Тя е моя кралица, и е моя приятелка. Ако не тръгвах от чувство за дълг, щях да тръгна от обич към нея. Но какво ще правиш ти, Елизабет? Искаш ли да заминеш и да останеш с децата в Графтън, докато ни няма?

Тя прави малка гримаса.

— Моето място е тук — казва. — А и на лейди Грей няма да ѝ се понрави да отсъствам. Просто толкова се страхувам за Джон.

Слагам длан върху потръпващите ѝ пръсти.

— Трябва да бъдеш спокойна. Знам, че е трудно, но трябва да бъдеш спокойна и да се надяваш на най-доброто. Баща ти е потеглял в битка дузина пъти, и всеки път е по-лошо от първия — но всеки път се е връщал вкъщи при мен.

Тя улавя ръката ми.

— Какво видя? — пита ме много тихо. — Какво видя за Джон? Именно за него се страхувам, дори много повече, отколкото за Антъни или за татко.

Поклащам глава.

— Не мога да предричам — казвам. — Имам чувството, че чакам знак, както чакаме всички. Кой би предположил, че доведохме в Англия това красиво момиче, Маргарет Анжуйска, за това?

В ПОХОД

Пролетта на 1461

Движим се като малък отряд, със зет ми Джон, Ричард, Антъни и мен начело на нашите арендатори и слуги. Не можем да се движим с по-голяма бързина от тази на пешаците, а някои части от пътя са наводнени и докато отиваме все по на север и по на север, започва да вали сняг. Помислям си за знаците, които милорд Джон, херцогът на Бедфорд, искаше от мен да видя; спомням си едно видение за битка в сняг, която приключи кърваво, и се питам дали не яздим към нея.

Накрая, на третия ден, съгледвачът, когото Ричард е изпратил напред, се връща, яздейки в лек галоп, и съобщава, че всички хора от околността са залостили вратите и капаците на прозорците си, защото смятат, че армията на кралицата е на един ден път от тук. Ричард нарежда да спрем, и ние отиваме в един чифлик да помолим за постеля за нощта, и някой обор, където нашите хора могат да спят. Чифликът е пуст, заключили са вратата и са изоставили къщата. Предпочитат да се укрият сред хълмовете, отколкото да приветстват с „добре дошла“ законната кралица на Англия. Разбиваме вратата, влизаме и започваме да тършуваме за храна, запалваме огъня, и нареждаме на хората си да се настанят в обора и в двора и да не откъват нищо. Но всичко ценно вече е било отнесено и скрито. Който и да е живял тук, се е страхувал от кралицата като от среднощен крадец. Не са оставили нищо за кралицата и нейната армия, със сигурност никога не биха се сражавали за нея. Тя се е превърнала във враг на собствения си народ.

Призори на следващия ден разбираме защо. Разнася се мощно блъскане по предната врата, измъквам се от леглото и виждам, че през прозореца ме гледа яростно някакво дивашко лице, после в стаята нахлува някакъв мъж, зад който се вмъква друг, с нож в зъбите. Изпищявам: „Ричард!“, сграбчвам ножа си и се изправям срещу тях.

— Аз съм херцогинята на Бедфорд, приятелка на кралицата — изкрещявам.

Мъжът казва нещо в отговор: не мога да разбера нито дума.

— Аз съм от рода Ланкастър! — казвам отново. Опитвам на френски: — Je suis la duchesse de Bedford.^[1]

— Пригответи се да отстъпиш встрани — казва тихо Ричард зад мен. — Отскочи надясно, когато кажа... Сега!

Отскачам надясно, когато той се хвърля напред и мъжът се прегъва над меча му с ужасен гъргорещ звук. От устата му избликва струя кръв, той залита, с протегнати към мен ръце, докато пада на пода, стенойки ужасно. Ричард настъпва корема на мъжа с обувия си в ботуш крак и измъква меча си; бликва алена кръв и мъжът изкрещява от болка. Другарят му изчезва навън през прозореца, докато Ричард се навежда с камата си и бързо прерязва гърлото на мъжа, както би заклал прасе.

Настъпва тишина.

— Добре ли си? — пита Ричард, като избърсва меча и камата си в завесите на леглото.

Усещам как позивът за повръщане се надига в гърлото ми. Задавям се, затулвам устата си с ръка и хуквам към вратата.

— Повърни там — казва Ричард, като сочи към огнището. — Не бива да излизаш от тук, не знам дали къщата е безопасна.

Повръщам в огнището; смрадта от повърнатото се смесва с миризмата на гореща кръв, а Ричард ме потупва по гърба.

— Трябва да видя какво става навън. Заклучи се вътре и залости капациите. Ще пратя човек да пази на вратата.

Изчезва, преди да мога да възразя. Отивам до прозореца да спусна капака. Навън в зимната тъмнина виждам две факли около обора, но не мога да различа дали са нашите хора или шотландците. Залоствам капациите. Сега стаята е непрогледно тъмна, но усещам мириса от кръвта на мъртвеца, която се процежда бавно от раните му, търся опипом леглото и заобикалям човека. Толкова се страхувам, че той ще се върне от ада, ще се пресегне и ще ме стисне за глезена, че едва успявам да се добера до вратата, а след това я залоствам, както заръча Ричард, и за свой ужас оставам заключена с пресния труп.

Отвън се разнасят викове и внезапен, ужасяващ рев на тръба, а после чувам Ричард пред вратата:

— Вече можеш да излезеш, кралицата пристига, отново са върнали мъжете в строя. Това очевидно са били нейни съгледвачи. Били са от нашите.

Ръцете ми се тресат, докато махам резето на вратата и я разтварям широко. Ричард държи факла и на потрепващата ѝ светлина лицето му е мрачно.

— Вземи си пелерината и ръкавиците — казва той. — Строяваме се.

Трябва да се върна в стаята, да мина покрай мъртвеца, за да си взема пелерината, която бях разстлала върху леглото, за да се стопля. Не го поглеждам, и го оставяме там, без изповед и последно причастие, мъртъв в локва от собствената си кръв, с прерязано гърло.

— Жакета! — възкликва кралицата.

— Маргарет. — Прегръщаме се, допрели топлите си бузи. Чувствам как енергията на радостта и оптимизма пулсира в крехкото ѝ тяло. Усещам парфюма в косата ѝ, а кожената ѝ яка гъделичка брадичката ми.

— Имах такива приключения! Такива пътувания — ти никога не би повярвала! Невредима ли си?

Чувствам как още треперя от шок заради касапницата в спалнята.

— Наложил се Ричард да убие един от вашите войници — казвам. — Той влезе през прозореца на спалнята ми.

Тя поклаща глава неодобрително, сякаш става дума за някакъв дребен проблем.

— О! Безнадеждни са! Не ги бива за нищо друго, освен да убиват хора. Но трябва да видиш нашия принц — казва тя. — Той е млад мъж, роден да бъде крал. Беше толкова смел. Трябваше да яздим до Уелс, а после да вземем кораб до Шотландия. Ограбиха ни и претърпахме корабокрушение! Никога няма да повярваш.

— Маргарет, хората са ужасени от вашата армия.

— Да, знам. Страховити са. Ще видиш, имаме такива планове!

Тя сияе, тя е жена в силата си, най-после свободна да поеме властта си.

— На моя страна са лордовете на Съмърсет, Ексетър и Нортъмбърланд — казва тя. — Северна Англия е наша. Ще потеглим на юг и когато Уорик излезе да защитава Лондон, ще го смажем.

— Той ще може да настрои Лондон срещу вас — предупреждавам я. — А в провинцията са ужасени от вашата армия, съвсем не са готови да ви посрещнат с „добре дошла“.

Тя се разсмява на висок глас.

— Аз вдигнах шотландците и севера срещу него — казва. — Ще бъдат твърде изплашени дори за да вдигнат оръжие. Аз нахлувам като вълк в Англия, Жакета, с армия от вълци. Аз съм възможно най-високо върху колелото на съдбата, тази армия е непобедима, защото никой няма да се осмели да се изправи срещу нея на бойното поле. Хората бягат от нас още преди да сме се появили, превърнала съм се в лоша кралица за моя народ, бич за страната, и те ще съжаляват, че са вдигнали срещу мен меч или вила.

* * *

Яздим на юг с армията на кралицата: кралската свита е начело на напредващите войници, грабителството, плячкосването и ужасът ни следват отзад като разстилащ се шлейф, за който знаем, но не му обръщаме внимание. Някои от мъжете се отклоняват от главната колона, за да тършуват за храна, нахълтват в оборите, нападат магазини и изолирани малки ферми, изискват селата да им осигуряват храна, но има и други безумци, северняци, подобни на полудели викинги, които убиват заради самото убиване, ограбват църкви, изнасилват жени. Ние сеем ужас в Англия, връхлитаме като чума върху собствения си народ. Ричард и някои от лордовете се срамуват дълбоко и правят каквото могат, за да въдворят някакъв ред в армията, контролират собствените си наемници, настояват шотландците да вървят в строй. Но някои от другите лордове, самата кралица, и дори малкото ѝ момче, сякаш изпитват наслада да измъчват страната, която ги е отблъснала. Маргарет прилича на жена, освободена от задръжките на честта, свободна е да прави каквото ѝ харесва за пръв път в живота си, свободна е от съпруга си, свободна е от ограниченията на кралския двор, свободна е от задължаващите обноси на френска принцеса, свободна е, най-сетне, да бъде зла и коварна.

На втория ден от нашия поход, докато яздим начело на армията, виждаме самотен ездач, застанал край пътя, който явно чака да се приближим. Ричард кимва на Антъни и Джон и казва:

— Вървете да видите кой е. И внимавайте. Не ми се иска да се окаже, че е съгледвач, а Уорик е от другата страна на хълма.

Двете ми момчета се отправят в бавен галоп към мъжа, хванали поводите в левите си ръце; десните им ръце са протегнати напред, за да покажат, че не държат оръжие. Мъжът се отправя към тях в тръс, като прави същия жест. Спират, за да поговорят кратко, после и тримата се обръщат и поемат към нас.

Непознатият е изпоцапан от калта по пътя, козината на коня му е сплъстена от пот. Не е въоръжен, на хълбока му виси ножница, но е изгубил меча си.

— Вестоносец — казва Антъни, като кимва на кралицата, която е спряла коня си и чака. — Лоши новини, опасявам се, Ваша светлост.

Тя чака безстрастно, както една кралица би трябвало да посреща лошите новини.

— Едуард Марч излезе от Уелс като слънце посред зима — казва мъжът. — Бях там. Джаспър Тюдор ме изпрати да ви предупредя да се пазите от слънцето в неговото великолепие.

— Не го е сторил — прекъсва го съпругът ми. — Джаспър Тюдор не е изпращал подобно съобщение никога в живота си. Кажи ни каквото са ти наредили да ни съобщиш, глупако, и не преувеличавай.

Съмнен, мъжът се изправя на седлото.

— Тюдор ми поръча да кажа следното: че неговата армия е победена, а той се укрива. Сблъскахме се с войската на Йорк и загубихме. Сър Уилям Хърбърт поведе силите на Йорк срещу нас; Едуард Марч беше до него. Направиха пробив в позицията на уелсците и ни прегазиха, Джаспър ме изпрати при вас да ви предупредя. Беше потеглил да се присъедини към вас, когато Едуард ни препречи пътя.

Кралицата кимва.

— Джаспър Тюдор ще се присъедини ли към нас?

— Половината му войници са мъртви. Хората на Йорк са навсякъде. Съмнявам се, че ще се промъкне. Може вече да е мъртъв.

Тя си поема рязко дъх, но не казва нищо.

— Яви се видение — казва мъжът, като хвърля плахо поглед към Ричард.

— Кой друг го видя? — настоява той раздражено. — Всички? Или само вие? Или просто си мислите, че сте го видели?

— Всички го видяха. Затова изгубихме. Всички го видяха.

— Няма значение — казва съпругът ми.

— Какво беше? — пита кралицата.

Съпругът ми въздъхва и подбелва очи.

— В небето, над Едуард, граф Марч, когато той издигна знамето си, се показва утринното слънце, а после се явиха три слънца. Три слънца в небето над него, едното заблестя върху него. Беше като чудо. Не знаехме какво означава, но видяхме, че е благословен. Не разбрахме нищо повече.

— Три слънца — повтаря кралицата. Обръща се към мен: — Какво означава това?

Извърщам се, сякаш тя може да види, отразени в очите ми, трите слънца, които видях, сияещи ослепително над водата на Темза. Тези три слънца са ми познати, тези три слънца съм видяла. Но не знаех какво означават, и все още не зная.

— Някои казаха, че благословената Троица се явила в чест на Едуард Марч. Но защо Отецът, Синът и Светият Дух биха благословили един бунтовник? Някои казаха, че това били той и двамата му живи братя, родени да се издигнат високо.

Кралицата ме поглежда. Поклащам глава и оставам безмълвна. Надявах се, че ще видя през кое годишно време ще се съвземе кралят, когато излязох в онази студена утрин и се взрях в отблясъка по водите на реката. Търсех с поглед въздигането на моя крал, но вместо това видях три слънца да се появяват от мъглата и да сияят ярко.

— Какво означава това? — Мъжът също пита мен, сякаш очаква да знам.

— Нищо — казва съпругът ми твърдо. — Означава, че слънцето е светело ярко и всички сте били заслепени от страха. — Обръща се отново към човека. — Не искам да знам за разни видения. Искам да чуя колко време изминават за един ден. Ако Едуард, начело на войската, която поведе на запад, тръгне обратно, придвижвайки се колкото може по-бързо, кога мислите, че ще стигнат до Лондон?

Мъжът се замисля: толкова е уморен, че не може да преметне дните.

— Седмица? Три-четири дни? — пита. — Той е бърз. Той е най-бързият пълководец, когото съм виждал. Току-виж се появил тук и утре.

* * *

Тази вечер съпругът ми изчезва от нашия лагер, и се връща късно, когато кралицата се готви да се оттегли.

— Ваша светлост, моля за позволение да доведе един приятел, който иска да се присъедини към нас.

Тя се надига от мястото си.

— Ах, Ричард, вие ми служите добре. Доведохте ми голям командир като сър Андрю Тролър, който спечели за нас Лъдфорд, без да вдигне меча си. Кого водите сега?

— Трябва да ми се закълнете, че ще му простите за едно предишно прегрешение — казва той.

— Прощавам му — казва тя непринудено.

— Значи е помилван? — иска да се убеди Ричард.

— Удостоен е с кралско помилване. Имате думата ми.

— Тогава позволете ми да ви представя сър Хенри Лъвлейс, който с гордост идва да ви служи — казва той.

Тя протяга ръка и приятелят на Ричард пристъпва напред, покланя се и я целува.

— Невинаги сте бил мой приятел, сър Хенри — отбелязва тя хладно.

— Тогава не знаех, че Йорк ще се опита да вземе короната — казва той. — Присъединих се към него само за да се убедя, че съветът ще бъде добре ръководен. А сега Йорк е мъртъв. Зная, че идвам при вас късно: преди последната ви битка и окончателната ви победа. Но съм горд да се присъединя към вас сега.

Тя му се усмихва: все още може да разбуди своя неустойчив чар.

— Радвам се, че ще ми служите — казва тя. — И ще бъдете добре възнаграден.

— Сър Хенри казва, че Уорик се е окопал около Сейнт Олбанс — казва й съпругът ми. — Трябва да го разбием, преди Едуард Марк да може да пристигне и да го подкрепи.

— Не се страхуваме от едно деветнайсетгодишно момче, нали? Андрю Тролър ще командва моята армия заедно с вас, лорд Ривърс. И ще нападнем веднага, както предлагате.

— Ще изготвим план — казва Ричард. — А сър Хенри ще се върне при Уорик и ще остане при него, докато започне битката. Ще потеглим тази вечер, по тъмно. Ако имаме късмет, ще връхлетим върху тях, когато си мислят, че все още сме на един ден път.

Кралицата му се усмихва.
— Ще се приготвя — казва тя.

* * *

Чакаме. Кралската армия с шотландските части минава почти безшумно по пътя в тъмнината. Шотландците са боси, нямат коне, могат да изчезват беззвучно в нощта. Харесва им да изникват неочаквано от мрака, за да убиват. Ричард е начело, синът ни Антъни командва отряд, а Джон предвожда конницата. Кралицата и аз дремем в столовете си, от двете страни на затрупания огън в голямата зала на доминиканския манастир в Дънстейбъл, облечени в дрехи за езда, готови да се качим на конете си и да потеглим напред или да побегнем, в зависимост от това как ще потръгне битката. Тя държи принца до себе си, макар че той е неспокоен и си играе със своя щит с лебеда. Казва, че иска да язди с войниците, че може да е само на седем години, но е достатъчно голям да убива враговете си. Тя му се смее, но никога не го укорява.

---

[1] (фр.) — Херцогинята на Бедфорд. — Б.пр. ↑

СЕЙНТ ОЛБАНС

Пролетта на 1461

Налага се да чакаме цял ден. Когато се стъмва, един човек от свитата на кралицата се връща на кон при нас и казва, че градът е превзет, Сейнт Олбанс е наш, и ужасният позор от по-раншното ни поражение там е заличен. Принцът захвърля щита и изтичва за меч саби, а кралицата съобщава на свитата си, че можем да продължим. Докато яздим на юг, заобиколени от стражи с извадени саби, чуваме шума от битката, накъсани залпове от топове, които стрелят с мокър барут. Започва да вали сняг — студени мокри снежинки, които се топят по раменете и главите ни. От време на време виждаме мъже, бягащи от битката, задаващи се по пътя към нас, но когато зърват нашия отряд с извадени саби, прескачат някоя порта и влизат в някоя нива, или се шмугват в къпинака и изчезват. Не можем да разберем дали са войници на Уорик или наши.

Спираме извън града и кралицата изпраща двама съгледвачи напред. Когато се връщат, те ликуват.

— Уорик събра войниците си на Ноумансланд Комън и откри стрелба по нашите редици. Но после сър Хенри Лъвлейс изведе войниците си от армията на Уорик, като остави пролука в неговата позиция, и нашата конница врѣхлетя право в нея.

Кралицата свива ръката си в юмрук и я притиска към гърлото си:
— И?

— Направихме пробив! — изкрещява мъжът.

— Ура! — провиква се принцът. — Ура!

— Разбили сме Уорик?

— Той даде сигнал за отстъпление, побягна като попарена котка. Войниците му бягат или се предават. Спечелихме, Ваша светлост. Спечелихме!

Кралицата се смее и плаче едновременно, принцът е извън себе си. Той измъква малката си сабя и я завърта около главата си.

— А кралят? — пита тя. — Моят съпруг, кралят?

— Лорд Уорик го доведе до битката, но изостави него и целия обоз, когато побягна. Той е тук, Ваша светлост.

Внезапно тя сякаш се стъписва. Разделени са от седем месеца, и през всеки ден, откакто са разделени, тя е била на път, в поход или в укритие, живяла е като разбойник, като крадец; докато през цялото това време той живя в покоите ѝ в двореца Уестминстър, или се молеше в някой манастир, слаб като момиче. Разбира се, тя се страхува, че той пак е изгубил разсъдъка си. Разбира се, опасява се, че той няма да я познае.

— Заведете ме при него. — Хвърля поглед назад към мен. — Ела с мен, Жакета. Искam да яздиш с мен.

Докато яздим по пътя, ранените и победените войници се отдръпват, със сведени глави, вдигнали ръце, опасявайки се, че някой ще ги удари. Докато приближаваме към града, виждаме мъртъвците, които лежат в полята. На главната улица опитните стрелци на Уорик са паднали сред лъковете си, с глави, разцепени от бойни брадви, с кореми, разпорени с мечове. Кралицата продължава да язди напред, сляпа за ужаса на всичко това, а принцът язди до нея, сияещ от победата ни, вдигнал високо пред себе си малката си сабя.

Направили са лагер за кралицата далече от ужасите на града. Кралското знаме се развява над палатката ѝ, вътре гори мангал, постлани са килими, за да я предпазят от калта. Влизаме в голямата шатра, която служи за нейна приемна, една малка палатка отзад ще бъде нейна спалня. Тя се настанява на стола си. Заставам до нея, принцът е между двете ни. За първи път от дни тя изглежда несигурна. Хвърля поглед към мен.

— Не зная в какво състояние ще бъде той — е всичко, което казва. Слага ръка върху рамото на принца. — Изведи го, ако баща му не е добре — казва ми тихо. — Не искам да вижда...

Платнището на входа се отваря и въвеждат вътре краля. Той е топло облечен, с дълга роба, ботуши за езда и дебела наметка на раменете, с качулка, нахлузена на главата му. Разпознавам застаналите зад него на входа, лорд Бонвил и сър Томас Кириъл, мъже, които служеха с първия ми съпруг във Франция, предани мъже, добри хора, които се присъединиха към каузата на Йорк още в първите дни и са били с краля по време на цялата битка, за да го пазят.

— О — казва неясно кралят, като обхваща с поглед кралицата и сина си. — А... Маргарет.

През тялото ѝ преминава тръпка, когато вижда, когато всички виждаме, че той отново не е добре. Почти не може да си спомни името ѝ, усмихва се разсеяно на принца, който коленичи пред баща си за благословия. Хенри неуверено полага длан върху главата на малкото момче.

— А... — казва той. Този път изобщо не успява да намери името в размътения си ум. — А... да.

Принцът се изправя. Поглежда баща си.

— Това са сър Томас и лорд Бонвил — казва кралят на съпругата си. — Бяха много добри... много добри.

— Как? — изсъсква тя.

— Постоянно ме развеселяваха — казва той с усмивка. — Докато всичко това продължаваше, знаеш. Докато траеше шумът. Играхме на топчета. Аз спечелих. Беше ми приятно, че можех да играя, докато продължаваше шумът.

Кралицата поглежда покрай него към лорд Бонвил. Той застава на едно коляно и казва тихо:

— Ваша светлост, той е много отпаднал. Понякога не знае кой е. Останахме с него, за да му попречим да се залута нанякъде и да пострада. Обърква се и се губи, ако не го държим под око. А после се изплашва.

Тя скача на крака.

— Как се осмелявате? Това е кралят на Англия! — казва тя. — Той е съвсем добре.

Изразът на лицето ѝ принуждава Бонвил да замлъкне, но сър Томас Кириъл почти не я чува: наблюдава краля. Пристъпва напред да подкрепи Хенри, който се олюлява и дава вид, че всеки миг може да падне. Отвежда краля до освобождения стол на кралицата и го настанява.

— Не, страхувам се, че не е добре — казва той тихо, като помага на Хенри да седне. — Напълно объркан е, Ваша светлост. Далече е от всички ни, бог да го благослови.

Кралицата се извърта към сина си с побеляло от ярост лице.

— Тези лордове задържаха вашия баща, краля, в плен — казва тя безцеремонно. — От каква смърт бихте искали да умрат?

— Смърт? — Бонвил вдига поглед, потресен.

Сър Томас, който още държи ръката на краля в успокояващ жест, казва:

— Ваша светлост! Ние го опазихме невредим. Обещаха ни да можем да си тръгнем безпрепятствено. Той самият ни даде дума!

— От каква смърт бихте предпочели да умрат тези бунтовници? — повтаря тя, като се взира в сина си. — Тези мъже, които държаха баща ви в плен, а сега се осмеляват да твърдят, че е болен?

Малкото момче слага ръка върху ръкохватката на сабята си, сякаш би искало да ги убие лично.

— Ако бяха мъже от обикновен произход, щях да ги изпратя на бесилката — казва той с пискливото си детско гласче, като изрича красиво всяка дума, както го е учил възпитателят му. — Но тъй като са лордове и перове на кралството, казвам, че трябва да бъдат обезглавени.

Кралицата кимва на стражите си.

— Направете така, както казва принцът.

— Ваша светлост!

Сър Томас не повишава тон, за да не изплаши краля, който се е вкопчил в ръката му.

— Не си отивайте, сър Томас — казва кралят. — Не ме оставяйте тук с... — хвърля поглед към кралицата, но отново не успява да открие името ѝ в объркания си ум. — Можем да играем пак — казва, сякаш за да изкуши приятеля си да остане с него. — Вие обичате да играете.

— Ваша светлост. — Сър Томас държи ръката му и нежно поставя върху нея другата си ръка, склучвайки пръстите му в топла хватка. — Трябва да кажете на нейна светлост кралицата, че се грижех за вас. Казахте, че трябва да останем с вас, и че ще бъдем в безопасност. Дадохте ни думата си! Помните ли? Не позволявайте на кралицата да ни обезглави.

Кралят изглежда объркан.

— Така ли? — пита той. — О, да, направих го. Обещах им, че ще бъдат в безопасност. Тъ... Маргарет, няма да сториш зло на тези хора, нали?

Изражението ѝ е ледено.

— Ни най-малко — казва му тя. — Нямате никаква причина да се тревожите. — А на стража казва: — Изведете ги.

Прошепвам настойчиво:

— Маргарет — той им е дал дума.

— Трима глупаци заедно — изсъсква тя. Кимва отново на стражите: — Изведете ги.

* * *

Настанени сме в пристройката за спане на абатството в Сейнт Олбанс, с изглед към замръзналата овощна градина. Боевете са се водили по улиците около абатството и много от ранените идват в залата на катедралния съвет и в хамбарите, където монахините се грижат за тях, а монасите ги изнасят да бъдат погребани, когато умрат. Успяла съм да намеря вана за Ричард, и той се къпе, поливайки се с кани вода. Ранен е в дясната ръка, с която държи меча, а аз съм промила раната с отвара от мащерка, донесена от къщи, и съм я превързала здраво. Антъни, слава богу, е невредим.

— Къде е Джон? — питам. — С конницата ли е?

Ричард е с гръб към мен, докато излиза от ваната, и от него капе вода по целия под. Не мога да видя лицето му.

— Не.

— Къде е?

Мълчанието му ме кара да застана нащрек.

— Ричард, ранен ли е? Ричард? Тук в абатството ли е?

— Не.

Сега вече се изплашвам.

— Къде е той? Нали не е ранен? Трябва да отида при него. Трябва да пратя вест на Елизабет, обещах ѝ, че ще го направя.

Ричард завързва кърпа около кръста си, като се присвива леко от болка. Сяда до малкия огън.

— Съжалявам, Жакета. Мъртъв е.

— Мъртъв ли? — изричам глупаво.

— Да.

— Джон? — повтарям.

Той кимва.

— Но нали конницата е пробила позицията на Уорик, те са спечелили битката за нас. Конницата е спечелила битката.

— Джон беше начело. Пронизаха го с копие в корема. Мъртъв е. Отпускам се на ниското столче.

— Това ще сломи сърцето на Елизабет — казвам. — Мили боже. Той беше само едно момче. А ти си се измъквал невредим толкова много пъти.

— Това е късмет — казва Ричард. — Той нямаше късмет, това е всичко. Нямаше късмет, бог да прости душата му. Ти беше ли видяла това?

— Така и не можах да видя бъдеще за тях — казвам с горчивина. — Но не казах нищо и я оставих да се омъжи за него, макар че не можах да видя нищо пред тях двамата. Но това беше добър брак, а аз исках тя да бъде добре омъжена и богата. Трябваше да я предупредя, трябваше да предупредя него. Понякога имам Зрението, но със същия успех бих могла и да съм спяла.

Той се навежда напред и взема ръката ми.

— Това е просто съдба — казва. — Съдбата е жестока богиня. Ще пишеш ли на Елизабет? Мога да изпратя вестonosец.

— Ще отида при нея — казвам. — Не мога да понеса тя да научи за това от друг освен от мен. Ще отида и сама ще и кажа.

* * *

Тръгвам от Сейнт Олбанс призори и яздя през нивите. Една нощ преспивам в едно абатство, и още една — в някакъв хан. Пътуването е изнурително, но сивите небеса и калните пътища са в тон с настроението ми. Аз съм част от победоносна армия, триумфираща с победата си, но никога преди не съм се чувствала толкова победена. Мисля си за двамата лордове на колене пред Маргарет, и за враждебността, изписала се по лицето ѝ. Мисля си за сина ѝ, нашият малък принц, и момчешкото му пискливо гласче, когато нареди двама достойни мъже да бъдат убити. Яздя напосоки, почти без да виждам пътя. Съзнавам, че губя вярата си.

Нужни са ми два дни да стигна до селцето Гроуби, и когато влизам през големите порти на Гроуби Хол, ми се приискава да не съм там. Самата Елизабет отваря вратата, и щом ме вижда, разбира защо съм дошла.

— Ранен ли е? — пита тя, но виждам — тя знае, че е мъртъв. — Да ме вземеш ли дойде?

— Не, съжалявам, Елизабет.

— Не е ранен?

— Мъртъв е.

Очаквах, че ще припадне, но тя поема удара, а после изопва тяло и застава много изправена.

— И отново ли загубихме? — пита нетърпеливо, сякаш за нея победа или загуба нямат значение.

Слизам от коня си и хвърлям поводите на един коняр.

— Дайте му храна и вода и го разтрийте — казвам. — Трябва да тръгна отново вдругиден. — На Елизабет казвам: — Не, скъпа. Спечелихме. Твоят съпруг водеше нападението, което разкъса позицията на Уорик. Беше много смел.

Тя ме поглежда. Скръбта е направила сивите ѝ очи безизразни.

— Смел? Нима мислиш, че си е струвало? Тази победа в тази малка битка, поредната битка, поредната дребна победа в замяна на живота му?

— Не — казвам искрено. — Защото ще има нова битка, и баща ти и Антъни ще трябва отново да се сражават. Ще продължава отново и отново.

Тя кимва:

— Ще дойдеш ли да кажеш на майка му?

Прекрачвам прага, влизам в топлите сенки на Гроуби Хол с мисълта, че ще трябва да извърша най-лошото, най-ужасното нещо, което една жена може да причини на друга: да ѝ каже, че синът ѝ е мъртъв.

* * *

Когато се връщам в Сейнт Олбанс, откривам, че по-голямата част от града е пуста, магазините — изтърбушени, а вратите и прозорците на къщите — залостени. Жителите на града са ужасени от армията на кралицата, която е оплячкосала всички ценни вещи и е откъснала всичката храна от земите на десет мили около града.

— Слава богу, че се върна — казва ми Ричард, като ми помага да сляза от коня си в предния двор на абатството. — Това е все едно да командваш вражеска войска. Монасите напуснаха абатството, жителите избягаха от града. А кметът на Лондон изпрати да те повикат.

— Мен ли?

— Иска вие с херцогинята на Бъкингам да се срещнете с него и да се споразумеете дали кралят и кралицата могат да влязат в Лондон.

Поглеждам го вцепенено.

— Ричард, Лондон трябва да пусне краля и кралицата на Англия да влязат.

— Гражданите не желаят — казва той рязко. — Научили са какво е положението тук. Търговците не желаят да виждат тази армия където и да е в близост до складовете, дюкяните и дъщерите си, ако е възможно да го избегнат. Съвсем просто е. Това, което трябва да направиш, е да видиш дали можеш да се споразумееш с тях да пуснат краля и кралицата в двореца Уестминстър със свитата им, а армията да настанят извън стените и да я нахранят.

— Защо аз? Защо не управителят на домакинството на кралицата? Или изповедникът на краля?

Усмивката му е горчива.

— Всъщност това е чест за теб. Лондончани нямат доверие никому. На никой от нейната армия или от съветниците на краля. Имат доверие на теб, защото си спомнят хубавата херцогиня, която влезе в Лондон преди толкова много време. Помнят те в Тауър, когато Джак Кейд нахлу в града. Помнят те в Сандуич, когато Уорик те плени. Мислят, че могат да ти се доверят. И там ще можеш да се срещнеш с херцогинята на Бъкингам.

Той обгръща талията ми с ръка и приближава уста до ухото ми.

— Можеш ли да направиш това, Жакета? Ако не можеш, само кажи и се връщаме в Графтън.

Облягам се на него за миг.

— Втръсна ми от това — казвам тихо. — Втръсна ми от битки, втръсна ми от смърт, и не мисля, че на кралицата може да бъде поверен тронът на Англия. Не знам какво да правя. Мислих за това през целия път до Гроуби и отново по целия път на връщане, и не знам какво мисля, нито кому да служа. Не мога да прозра бъдещето и не мога дори да кажа какво трябва да направим утре.

Лицето му е мрачно.

— Това е моята династия — казва той простичко. — Баща ми служеше на рода Ланкастър, и аз ще трябва да сторя същото. Синът ми следва моя пример. Но това е тежко за теб, любов моя. Ако искаш да си отидеш у дома, трябва да си отидеш. Кралицата ще трябва да те освободи. Ако Лондон залоства портите си пред нея, тя сама е виновна за това.

— Наистина ли ще заключат портите, за да не я пуснат в собствения ѝ град?

Той кимва.

— Тя не е обичана, а войската ѝ ги ужасява.

— Не поискаха ли някой друг да говори от нейно име?

Той се усмихва криво.

— Само хубавата херцогиня ще свърши работа.

— Тогава трябва да го направя — решавам неохотно. — Лондон трябва да приеме краля и кралицата на Англия. Какво ще стане със страната, ако затворят портите пред собствения си крал? Спечелихме битката, тя е кралица на Англия, трябва да можем да влезем в Лондон.

— Можеш ли да отидеш сега? — пита той. — Защото предполагам, че Уорик се е срещнал със своя приятел Едуард Марч, и че сигурно идват към нас. Трябва веднага да въведем краля и кралицата в Тауър и във владение на града. Тогава ще могат да преговарят или да се сражават. Но трябва да удържим кралството.

Поглеждам към двора на конюшните, където кавалерийските коне клюмат с глави над яслите. Един от тях трябва да е конят на Джон Грей, без своя ездач, сега и завинаги.

— Мога да отида сега — казвам.

Той кимва. Довеждат ми отпочинал кон, Ричард ми помага да се кача на седлото. Вратата на абатството зад нас се отваря и кралицата излиза.

— Знаех, че ще отидеш заради мен — казва ми тя с най-сладката си усмивка. — Съгласи се на всичко заради мен. Трябва да влезем в Лондон, преди Едуард да стигне там.

— Ще направя каквото мога — казвам. — Как е негова светлост днес?

Тя кимва към абатството.

— Моли се — казва. — Ако войните се печелеха чрез молитви, щяхме да сме спечелили сто пъти. И виж дали можеш да ги накараш да ни изпратят някаква храна. Не мога да издържам една армия чрез грабежи. — Тя поглежда Ричард. — Издадох заповеди, но офицерите не могат да командват войниците.

— И сам дяволът от ада не може да ги командва — казва Ричард мрачно. Слага ръка на коляното ми и ме поглежда. — Ще те чакам — обещава. — Антъни ще води стражата ти. Ще бъдеш в безопасност.

Хвърлям поглед към Антъни, който се качва на седлото. Той усмихнато ми отдава чест.

— Хайде тогава — казвам. Антъни изкрещява някаква заповед на стражите ни, и ние потегляме от вътрешния двор на абатството, на юг надолу по пътя към Лондон.

* * *

Срещаме се с Ан, херцогинята на Бъкингам, и малката ѝ свита, на няколко мили от Сити. Усмихвам се на херцогинята, а тя ми кимва — леко тръсване на глава, което ми показва, че ѝ е трудно да повярва, че молим да позволят на кралското семейство да влезе в своя град. Тя е изгубила един син в тази война, набразденото ѝ от бръчки лице е изнурено. Тя тръгва начело към Бишъпсгейт, където кметът и градските съветници излизат да ни посрещнат. Те не искат да ни допуснат да влезем, не ни пускат дори да прекрачим прага. Херцогинята седи изправена на коня си, с лице като буреносен облак, но аз слизам и кметът ми целува ръка, а градските съветници свалят шапки и свеждат глави, докато аз им се усмихвам. Зад тях виждам лондонските търговци и първенците на града: това са мъжете, които трябва да убедя.

Казвам им, че кралят и кралицата, кралското семейство на Англия със своя син, принца, искат да влязат в собствения си дом, в собствения си град. Нима тези мъже ще откажат на собствения си миропомазан крал правото да седи на собствения си престол или да спи в собственото си легло?

Виждам ги как си шушукат. Чувството за владение над един имот е силен аргумент за тези мъже, които са се трудили така усърдно да се

сдобият с красивите си къщи. Нима на принца ще бъде отказано правото да се разхожда в бащината си градина?

— Родният му баща се отрече от него! — провиква се някой отзад. — Крал Хенри не е спал в собственото си легло, нито е седял в собствения си престол, откакто предаде всичко на Йоркския херцог! А кралицата си плю на петите. Те предадоха двореца си, не ние. Сами са си виновни, че не са си у дома.

Заговарям отново, като се обръщам към кмета, но говоря достатъчно ясно, за да могат да ме чуят отвъд каменната арка на портата, на улиците оттатък. Казвам, че жените от града сигурно разбират, че кралицата трябва да бъде допусната да отгледа принца в собствения си дворец; една жена има право на собствен дом. Че кралят трябва да бъде господар в собствения си дом.

При споменаването на краля някой се изсмива и подвиква пиперлива шега от рода на това, че кралят никога не е бил господар в собствения си дом, а вероятно — не е бил господар и в собственото си ложе. Виждам, че месеците управление на Йорк са оставили у тях убеждението, че кралят е немощен, че е негоден да управлява, както казваха лордовете на Йорк.

— Готов съм да изпратя на армията на кралицата нужната храна — казва ми тихо кметът на Лондон. — Моля, уверете нейна светлост в това. Бях подготвил каруците за тръгване, но гражданите ме спряха. Много се страхуват от шотландците в нейната армия. Онова, което научаваме, е ужасяващо. Накратко, те отказват да ги пуснат да влязат, а на мен не позволяват да изпратя припаси.

— Хората напускат града — казва ми един градски съветник, като излиза напред. — Затварят къщите си и заминават за Франция, а тя е едва в Сейнт Олбанс. Никой няма да остане в Лондон, ако тя се приближи още. Херцогинята на Йорк изпрати момчетата си Джордж и Ричард във Фландрия, за да ги опази, същата херцогиня, която ѝ се предаде веднъж преди! Сега се кълне, че няма да го направи отново. Никой ѝ няма доверие, всички се боят от армията ѝ.

— Няма от какво да се боят — настоявам. — Нека ви направя едно предложение. Какво ще кажете, ако кралицата се съгласи да остави армията извън града? Тогава можете да пуснете кралското семейство да влезе, заедно със свитата му. Кралят и кралицата трябва да бъдат на сигурно място в Тауър. Не можете да им откажете това.

Той се обръща към старшите съветници и те се съвещават шепнешком.

— Моля за това от името на краля на Англия — казвам. — Всички вие сте дали клетва да му бъдете верни. Сега той моли да го допуснете в неговия град.

— Ако кралят приеме да гарантира безопасността ни — обръща се кметът към мен — ще приемем краля и кралското семейство и тяхното домакинство. Но не и шотландците. А кралят и кралицата трябва да обещаят, че шотландците ще останат извън стените на града и че градът няма да бъде претършуван и опустошен. Четирима от нас ще ви придружат, за да кажат това на кралицата.

Антъни, който е стоял зад мен, сковано неподвижен като всеки командир, безмълвен, докато аз си върша работата, присвива ръце в шепи, за да улови стъпалото ми, и ми помага да се кача на седлото. Държи коня ми, докато кметът се приближава, за да размени с мен няколко тихи думи. Навеждам се да го чуя.

— Спря ли да плаче бедният крал? — пита той. — Когато живееше тук под опеката на Йоркския херцог, плачеше през цялото време. Отиде в Уестминстърското абатство и сам отмери място за гробницата си. Казват, че никога не се усмихвал, а плачел през цялото време като тъжно дете.

— Той е щастлив с кралицата и със сина си — казвам въздържано, като прикривам смущението си при тези негови думи. — Вече е силен и издава заповеди. — Не казвам, че заповедта беше да се сложи край на плякосването на абатството и на градчето Сейнт Олбанс, и че изобщо нямаше резултат.

— Благодаря ви, че дойдохте тук днес, Ваша светлост — казва той, като отстъпва назад.

— Бог да благослови хубавата херцогиня! — провиква се някой от тълпата.

Усмихвам се и вдигам ръка.

— Спомням си, когато бяхте най-красивата жена в Англия — казва една жена от сенките под портата.

Свивам рамене.

— Всъщност, мисля, че сега такава е дъщеря ми — казвам.

— Е, бог да благослови хубавото ѝ лице, доведете я в Лондон, за да можем всички да я видим — шегува се някой.

Антъни се мята на седлото и дава заповед, четиримата градски съветници се подреждат зад мен и херцогинята на Бъкингам, и заедно се отправяме на север да съобщим на кралицата, че гражданите ще ги пуснат да влязат, но никога няма да приемат нейната армия.

* * *

Намираме кралицата заедно с кралското домакинство, вече напреднали до Барнет — само на единайсет мили северно от Лондон, опасно близо, както отбелязват придружаващите ни градски съветници. Тя е подбрала внимателно войската, която настъпва заедно с нея; най-ужасните грабители от севера са оставени на известно разстояние, в Дънстейбъл, където се забавляват, като опустошават града.

— Половината от тях просто дезертираха — казва ми Ричард мрачно, докато отиваме към залата за аудиенции на кралицата. — Не можеш да ги виниш. Не можехме да ги изхраним, а тя каза направо, че никога няма да им плати. Омръзна им да чакат да влязат в Лондон и си отидоха у дома. Бог да е на помощ на селата, които се намират на пътя им.

Кралицата нарежда градските съветници, херцогинята и аз да се върнем в Лондон и да настояваме за влизането на кралското семейство със свита от четиристотин души.

— Това е всичко! — казва ми раздразнено тя. — Със сигурност можеш да ги накараш да ме пуснат да вляза със свита, която Йоркският херцог би сметнал за нищожна!

Яздим начело на личната гвардия на краля и кралицата, и стигаме до Олдгейт, където отново ни посреща кметът.

— Ваша светлост, не мога да ви пусна да влезете — казва той, оглеждайки притеснено гвардията, строена в редици зад мен, с Ричард начело. — Бих го сторил, ако зависеше от мен, но гражданите на Лондон не желаят да допуснат войниците на кралицата по своите улици.

— Това не са северняците — изтъквам убедително. — Вижте, те носят ливреята на лордовете на Ланкастър, това са хора, които често са влизали в града. Вижте, те са командвани от съпруга ми, когото вие

познавате добре. Можете да им се доверите, можете да имате доверие на кралицата, когато е дала дума. И са само четиристотин на брой.

Кметът поглежда надолу към калдъръма под краката си, нагоре към небето над нас, към мъжете зад мен, навсякъде, но не и към мен.

— Истината е — казва той най-сетне, — че гражданите не искат тук кралицата, нито краля, нито принца. Не искат никого от тях. Без значение дали са се заклели да влязат с мир, или не.

За миг ми е трудно да възразя. Аз също съм мислила, че не искам в живота си нито кралица, нито крал, нито принц. Но кой би дошъл на тяхно място?

— Тя е кралицата на Англия — казвам рязко.

— Тя ще ни донесе гибел — отвърща той горчиво. — А кралят е просто един блажен безумец. Що се отнася до принца, той въобще не е негов син. Съжалявам, лейди Ривърс, наистина съжалявам. Но не мога да отворя портите пред кралицата, нито пред който и да било от нейния двор.

Разнася се вик и тропот на тичащи крака, които наближават към портата. Войниците зад мен стисват оръжията си и чувам как Ричард нарежда: „Спокойно!“, докато Антъни бързо пристъпва да застане до мен, с ръка върху дръжката на меч си.

Един мъж изтичва до кмета и зашепва настойчиво в ухото му. Той се обръща гневно към мен, с пламнало от ярост лице.

— Знаехте ли за това?

Поклащам глава.

— Не. Каквото и да е то. Не знам нищо. Какво се е случило?

— Докато ние стоим тук и си говорим с вас, кралицата е изпратила войска да нахлуе в Уестминстър.

От тълпата се надига гневен рев.

— Задръжте редиците, спокойно! — крещи Ричард на нашите стражи. — Сгъстете се!

— Не знаех — казвам бързо на кмета. — Кълна се в честта си, че не знаех. Не бих ви предала така.

Той поклаща глава, загледан в мен, и казва:

— Тя е вероломна и опасна, и ние не я искаме вече. Използвала ви е, за да отклони вниманието и да се опита да превземе града със сила. Тя е вероломна. Кажете ѝ да си върви и да вземе със себе си и войниците си. Никога няма да я приемем. Накарайте я да се махне,

херцогиньо, помогнете ни. Отървете се от нея. Спасете Лондон. Отведете кралицата от прага ни. — Той ми се покланя и се обръща рязко. — Херцогиньо, разчитаме на вас да ни избавите от вълчицата — изкрещява той, минавайки тичешком през голямата порта. Стоим в редици, докато стражите блъскат големите врати на Олдгейт и ги затварят, затръшват ги силно в лицата ни, а после чуваме как резетата се спускат с трясък.

* * *

Пътуваме на север. Изглежда, че макар да спечелихме последната битка, губим Англия. Зад нас Лондон разтваря широко портите си пред младия Едуард, най-големия син и наследник на Йоркския херцог, отвеждат го до престола и го провъзгласяват за крал на Англия.

— Това не означава нищо — казва кралицата, докато яздя редом с нея по пътя на север. — Не се тревожа от онова, което се е случило.

— Той е коронясан за крал — казва ми Ричард тихо същата нощ. — Това означава, че Лондон затвори врати пред нас, но прие него и го короняса за крал. Това означава много.

— Имам чувството, че съм я предала. Трябваше да успея да ги убедя да я пуснат да влезе.

— След като беше изпратила войниците си да нападнат Уестминстър? Ти имаше късмет, че ни помогна да се измъкнем, без да избухне бунт. Може да си предала нея, но спаси Лондон, Жакета. Никоя друга жена не би могла да го стори.

ЙОРК

Пролетта на 1461

Кралят, кралицата, принцът и членовете на тяхното домакинство намират подслон в Йорк: кралското семейство — в абатството, ние, останалите — на различни места в града, където можем да намерим стаи. Ричард и Антъни потеглят почти веднага с армията, командвана от херцога на Съмърсет, за да препречат пътя на север и да подготвят отпор срещу Уорик и момчето, което сега нарича себе си крал: красивият син на Сесили Невил, Едуард.

Кралят се справя достойно с опасността, в която се намира, с разсъдък, изострен по време на пътуването, той пише писмо до войниците на Едуард, в което ги укорява за бунта, и им заповядва да преминат на наша страна. Кралицата излиза на кон всеки ден заедно с принца, като призовава мъжете да напуснат селата и работата си, да се присъединят към армията и да защитят страната от бунтовниците и техния бунтовен предводител, мнимия крал.

Андрю Тролър, най-добрият военачалник на кралската армия, дава съвет армията да се разположи за отпор на един хребет, на около четиринайсет мили южно от Йорк. Поставя лорд Клифърд като авангард, за да попречи на привържениците на Йорк да пресекат река Еър, и Клифърд срутва моста, така че когато младият Едуард се задава по пътя от Лондон, брод няма. Едуард дръзко заповядва на войниците си да нагазят във водата, и докато снегът се сипе върху тях в буйните води на реката, на светлината на залеза, те работят по моста, потънали до кръста в ледена вода, съпротивлявайки се на мощното течение на придошлите зимни води. За лорд Клифърд е лесна работа да връхлети върху тях, да убие лорд Фицуолтър и да унищожи отряда. Ричард ми изпраща бележка:

„Неопитността на Едуард му струваше скъпо.
Заложихме първия капан, той може да продължи към

Тоутън и да види какво сме му подготвили тук.“

После отново чакаме новини. Кралицата идва в замъка Йорк и двете намятаме пелерините си и се качваме на кулата Клифърд. Армиите са твърде далече, за да видим нещо, а светлината гасне, но и двете се взираме на юг.

— Не можеш ли да пожелаеш смъртта му? — пита тя. — Не можеш ли да го порaziш и убиеш на място?

— Уорик? — питам аз.

Тя поклаща глава.

— Уорик ще стане изменник, зная това. Не, да прокълнеш онова момче Едуард, което се осмелява да нарича себе си крал.

— Не зная как да правя такива неща, и никога не съм искала да знам. Аз не съм вещица, Маргарет, дори не съм кой знае каква гадателка. Ако можех да сторя нещо точно сега, щях да направя сина си и съпруга си неуязвими.

— Аз бих проклела Едуард — казва тя. — Бих го поразила.

Мисля си за момчето, което е на годините на сина ми, красивото златокосо момче, най-голямата гордост на херцогиня Сесили. Спомням си избухването му в Кале, но и бързият прилив на срам, когато му казах, че сме опазили майка му. Спомням си го как сведе глава над ръката ми пред покоите на кралицата в Уестминстър.

— Изпитвам симпатия към него — казвам. — Не бих му пожелала злото. Освен това, сигурно някой друг ще го убие, изпълнявайки волята ви, преди денят да изтече. Бог знае, че вече бяха убити достатъчно хора.

Тя потръпва и вдига качулката си.

— Ще завали сняг — казва. — По това време на годината е късно за сняг.

Влизаме в абатството за вечеря и кралят я въвежда през голямата зала, пълна с хората от неговата свита.

— Писах на Едуард, граф Марч — казва той с пискливия си глас. — Поисках примирие за утре. Цветница е, невъзможно е той да възнамерява да води битка на Цветница. Това е денят на влизането на Нашия Господ в Йерусалим. Той сигурно ще иска да се отдаде на молитва. Всички ще се молим в такъв свят ден, такава е Божията воля.

Кралицата се споглежда бързо с мен.

— Той отговори ли? — питам.

Кралят свежда унило очи.

— Съжалявам, но той отказа примирие — казва. — Готов е да се изложи на опасностите на войната в същия ден, когато Нашият Господ влезе в Йерусалим. Едуард смята да потегли в битка в същия ден, когато Нашият Господ е влязъл в свещения Си град. Трябва да е много закоравял млад човек.

— Той е много лош — казва Маргарет, като прехапва устна, за да скрие раздразнението си. — Но това трябва да е в наша полза.

— Ще заповядам на херцога на Съмърсет да не води битка — казва ни кралят. — Нашите войници не бива да воюват в неделя, не и на Цветница. Трябва просто да не напускат строя, за да покажат нашата вяра в Бог. Ако Едуард нападне, трябва да обърнат другата буза.

— Трябва да се защитим — казва кралицата бързо. — А Бог ще ни благослови още повече, задето сме се защитили срещу такова безбожно деяние.

Кралят размишлява.

— Може би Съмърсет трябва да се оттегли до понеделник?

— Той има добра позиция, Ваша светлост — казвам внимателно. — Може би ще е добре да изчакаме и да видим какъв ще бъде изходът. Вие предложихте свято примирие — това трябва да е достатъчно.

— Ще попитам епископа какво мисли — казва кралят. — А тази вечер ще се помоля за напътствия. Ще се моля цяла нощ.

Кралят се отдава на бдение в манастирската църква, монасите от абатството влизат и излизат от голямата църква, докато той се моли. Лягам си, но и аз съм нащрек; не мога да спя от мисли за Ричард и Антъни, навън на студа през цялата тази нощ, докато северният вятър навява сняг, а ги очаква битка утре, в свят ден.

* * *

На сутринта небето е натежало и бяло, сякаш облаците са притиснали самите стени на града. Около девет часа завалява сняг, едри бели снежинки се вихрят в шеметни кръгове и се разстилат по

замръзналата земя. Градът сякаш се сгушва под снежинките, които падат все по-нагъсто и по-нагъсто.

Отивам в покоите на кралицата и я намирам да крачи из тях, пъхнала длани в ръкавите си, за да се топли. Кралят се моли в абатството, тя нарежда вещите им да бъдат опаковани отново.

— Ако спечелим, ще потеглим към Лондон, и този път ще ми отворят портите. В противен случай... — Тя не довършва изречението, и двете се прекръстваме.

Отивам до прозореца. Едва виждам градските стени, снегът е заслепяващ, снежна виелица бушува навсякъде. Засланям очите си с ръка, в паметта ми възкръсва видение на битка нагоре по заснежен склон, но не виждам знамената, и когато снегът почервенява, не знам чия кръв обагря в червено кишата.

Чакаме, цял ден чакаме новини. Един-двама мъже влизат в Йорк накуцвайки, с рани, които трябва да бъдат превързани, и казват, че сме имали добра позиция на склона, но снегът затруднил стрелците, и направил невъзможно придвижването на оръдията.

— Винаги му се случва лошо време — отбелязва кралицата. — Това момче Едуард винаги се бие в лошо време. Зад него винаги има буря. Човек би си помислил, че е роден от бурята.

Поднасят вечеря в залата, но почти никой не яде — само слугите, които са твърде стари или твърде немощни, за да бъдат принудени да служат, или са осакатени от предишни битки в служба на кралицата. Поглеждам един слуга, поднасящ храната, който си служи сръчно с единствената си останала ръка, и потръпвам, когато си помисля как някъде в снега моят син, здрав и досега невредим, се изправя срещу връхлитаща конница.

Кралицата седи гордо в центъра на издигнатата на подиум маса, със сина си до себе си, и се храни със завиден апетит. Аз седя начело на масата на придворните й дами и по време на цялата вечеря побутвам някакво рагу из чинията си. Всички, които нямат съпруг, син или брат на бойното поле, наречено Норт Ейкърс, се хранят добре. На нас, останалите, ни прилява от страх.

Следобед от битката започват да пристигат мъже в постоянен поток — онези, които все още могат да ходят. Те разказват за стотици умиращи по пътя за Йорк, хиляди мъртви на бойното поле. Болницата на абатството, болницата за бедни, болницата за прокажени, всички

свети убежища и ханове разтварят врати и започват да затягат груби превръзки, да превързват рани и да ампутират крайници. Но най-вече започват да трупат мъртъвци за погребване. Йорк заприличва на костница, през южната порта се точи постоянен поток от мъже, залитащи като пияници, кървящи като заклани телета. Искам да сляза, за да се вгледам във всяко лице, а се боя, че ще видя Ричард или Антъни да отвърщат неவிждащо на погледа ми, с лице, отнесено от някоя от онези малки пушки, носени в ръка, или смазано от брадва, но се заставям да седя до прозореца в покоите на кралицата, с ръкоделие в ръцете, като се ослушвам непрекъснато да доловя рева и тътена на приближаваща армия.

Стъмва се; нима битката не е свършила? Никой не може да се бие в тъмното, но камбаните звънят за вечерня, а все още никой не идва да ни съобщи, че сме спечелили. Кралят е на колене в абатството, там е от девет часа тази сутрин, а сега е девет вечерта. Кралицата изпраща камериерите от спалнята му да го доведат от молитвеното му убежище, да го нахранят и да го сложат да си легне. Двете с нея чакаме будни, край гаснещ огън; тя е вдигнала крака върху пътното си ковчеже за накити, пътното ѝ наметало е метнато на стола до нея.

Будуваме цяла нощ, а на разсъмване, в студената светлина на това утро през съвсем ранната пролет, се разнасят тежки удари по вратата на абатството и Маргарет се сепва. Чуваме как вратарят бавно отваря вратата и нечий глас пита за кралицата. Маргарет грабва пелерината си и слиза.

— Събуди краля — казва ми на тръгване.

Изтичвам в покоите на краля и разтърсвам камериерите от спалнята му, за да ги събудя.

— Новини от битката, пригответе негова светлост за заминаване — казвам кратко. — Веднага.

После забързвам надолу към голямата входна зала, и виждам, че пред кралицата стои на колене мъж в ливреята на Клифърд.

Тя обръща към мен преbledнялото си лице и за миг виждам отново изплашеното момиче в сватбения му ден, което отказваше да се омъжи, ако някой не му предскаже бъдещето. Тогава не прозрях това, което се случва сега. Искане ми се да бях успяла да я предупредя.

— Изгубихме — казва тя мрачно.

Пристъпвам напред.

— Съпругът ми? — питам. — Синът ми?

Човекът поклаща глава.

— Не знам, Ваша светлост. Бяха твърде много, за да ги видя. Полето бе покрито с мъртъвци, сякаш всички в Англия бяха мъртви. Никога не съм виждал... — Той закрива очите си с ръце. — Някои от тях се измъкваха по един малък мост — казва той. — Хората на Йорк ги последваха и на моста се завърза схватка, а той се счупи и всички паднаха във водите — Ланкастър, Йорк, всички заедно — и се издавиха, повлечени от тежките си доспехи. Ливадата е покрита с трупове, реката, пълна с тела, тече червена. Снегът пада върху всичко като сълзи.

— Вашият господар — прошепва Маргарет. — Лорд Клифърд.

— Мъртъв.

— Моят военачалник, сър Андрю Тролъп.

— Мъртъв. И лорд Уелс, и лорд Скроуп. Стотици лордове, хиляди войници. Сякаш е последният ден на света, когато мъртвите излизат от земята, но не помръдват. Не се надигат. Всички мъже в Англия са повалени. Войните трябва да свършат сега, защото в Англия не останаха живи.

Отивам при нея и вземам леденостудената ѝ ръка. Кралят слиза по стълбите и поглежда двете ни, здраво хванати за ръце, ужасени.

— Трябва да вървим — казва Маргарет. — Изгубихме една битка.

Той кимва.

— Предупредих го — казва раздразнено. — Не исках да се бием в свят ден, но той не пожела да послуша предупреждението.

Зад него, надолу по стълбите, се задават управителите на домакинството, които носят Библията и разпятието му, молитвеното столче и олтара му. Следват ги раклите с дрехите на Маргарет и сандъкът с кожата ѝ.

Излизаме на двора.

— Идваш ли с мен? — пита отново тя като малко момиче. — Не искам да тръгвам сама.

Дори за миг не помислям, че ще отида с нея. Ще я оставя сега, дори да не я видя повече никога в живота си.

— Трябва да потърся Ричард и Антъни — казвам. Едва говоря. — Ще трябва да отида и да намеря телата им. Може да се наложи да

уредя погребението им. После ще отида при децата си.

Тя кимва. Конете са оседлани и готови, товарят вещите в каруца, сандъчето с накитите ѝ е завързано на коня ѝ зад нея. Принцът вече е на седлото, облечен топло в наметалото си за езда, с шапка на главата, гербът му с лебеда е забоден отпред.

— Ще бъдем отмъстени за това — казва ми той бодро. — Ще се погрижа предателите да намерят смъртта си. Кълна се в това.

Поклащам глава. Втръсна ми от отмъщения.

Повдигат Маргарет на седлото и аз отивам до нея.

— Къде ще отидете?

— Ще се регрупираме — казва тя. — Не е възможно всички да са мъртви. Ще съберем още войници. Ще намеря още пари от Шотландия, от Франция. С мен е кралят, с мен е принцът, ще се върнем и ще забия главата на Едуард Марч на портата при Микългейт Бар редом с разлагащата се глава на баща му. Никога няма да спра — казва тя. — Не и докато имам сина си. Той беше заченат, за да бъде крал, той е роден да бъде крал, възпитах го, за да бъде крал.

— Зная — казвам. Отстъпвам назад и тя вдига ръка да даде знак за потегляне. Изпраща хората си с махване на ръка, а после стисва поздравно поводитите и свежда поглед към мен, със стоплено от обич лице. Протяга ръка, изпъва пръст, изписва във въздуха знака за колелото на съдбата, после цъква с език на кобилата си, забива пети в хълбоците ѝ, и изчезва.

* * *

През целия ден нови и нови мъже влизат, олюлявайки се, в града, като търсят храна, търсят някой, който да превърже раните им. Увивам се в наметката си, извеждам коня си от конюшните и поемам в посока, обратна на тази, в която се отправят всички от кралския двор: потеглям на юг надолу по пътя за Тоутън, като се вглеждам в лицата на стотиците мъже, с които се разминавам, в търсене на някой познат. Надявам се да видя Ричард или Антъни, страхувам се, когато видя мъж, който подскача с импровизирана патерица, замръзвам, когато виждам глава с кафяви къдрици, търкаляща се в една канавка, със засъхваща кръв в косата. Яздя надолу по пътя, а пред мен върви един

човек, и всеки път, когато срещнем мъж на кон, с наведена глава, прегърбен на седлото, го питам дали е виждал лорд Ривърс, и дали знае какво е станало с отряда му. Никой не знае.

Започвам да разбирам, че това е била много дълга битка, водена в толкова гъст снеговалеж, че никой не е можел да вижда по-далече от края на мечата си. Враговете са се появявали от заслепяващата белота и са мушкали сляпо, и са били сляпо покосявани. Стрелците на Ланкастър са стреляли срещу вятъра в навяващ сняг и са пропускали целта си. Йорк, с вятъра зад тях, са стреляли нагоре по склона и са покосявали хората на Ланкастър, очакващи сигнал да нападнат. Когато се срещали, те са налитали един срещу друг и са се мушкали и сечели едни други, без да знаят какво правят, нито кой печели. Един човек ми казва, че когато паднала нощта, половината оцелели рухнали на бойното поле и заспали сред мъртвите, покрити със сняг, сякаш всички щели да бъдат погребани заедно.

Пътят е препълнен с войници, толкова изпоцапани в ливреите си или работните си дрехи, че не мога да различа един от друг, и дори само броят им и тяхното нещастие ме заставят да се отдръпна от пътя, затова заставам в един вход и се вирам в тях, докато преминават. Сякаш никога няма да свърши — тази процесия от мъже, които са избегнали смъртта, но са окървавени, и натъртени, и мокри от валящия сняг.

— Почитаема майко? Почитаема майко?

Чувам гласа му и за миг си помислям, че фантазирам.

— Антъни? — възкликвам невярващо. Смъквам се от коня си и се препъвам напред, докато почти се потапям в морето от ранени, които напират към мен и ме блъскат. Дърпам ръцете им и се вглеждам в потресените им сиви лица. — Антъни? Антъни?

Той излиза напред от една група мъже. Погледът ми в миг го обхожда от главата до краката, обхваща умореното му лице, мрачната му усмивка, невредимото му тяло. Той протяга ръце към мен и дланите и китките му, скъпоценните му длани и китки, са цели, не му липсва нито един пръст, ръцете му не са прерязани до кост. Стои изправен. Свалил е шлема си и по лицето му, макар посивяло от изтощение, няма белези.

— Добре ли си? — питам невярващо. — Синко? Добре ли си? Невредим ли премина през това?

Усмивката му е изгубила радостната си светлина.

— Невредим съм — казва. — Благодаря на бога, който ме опази през цялото дълго денонощие. Какво правиш тук? Това е истински ад.

— Търся те — казвам. — И... Антъни, къде е баща ти?

— О! — възкликна той, когато осъзнава какво си мисля. — О, не се безпокой, майко. Той е добре. Не е ранен. Той просто... — Оглежда се. — Ето го.

Обръщам се и виждам пред себе си Ричард. Едва ли щях да го позная. Предницата на бронята му е вдлъбната над сърцето, лицето — почерняло от дим и кръв, но той върви към мен, както винаги върви към мен, сякаш нищо никога не може да ни раздели.

— Ричард — прошепвам.

— Любима — казва той дрезгаво.

— Невредим ли си?

— Винаги се връщам при теб.

Поемаме на запад, за да се махнем от пътя към Йорк, който е задръстен от мъже, които падат на колене и молят за вода, а от двете му страни лежат онези, които са се оттеглили да умрат. Яздим направо през широката равнина на Йорк, докато намираме една ферма, където ни пускат да преспим в обора, да се измием в потока, и ни продават храна. Ядем селска храна: къс преварено овнешко с каша и моркови, и прием от техния слаб ейл.

След като се е нахранил и вече не изглежда толкова изтощен, питам, предпазливо, защото се боя от отговора му:

— Ричард, кралицата отива на север да се регрупира, а после продължава към Шотландия да събере още войници, и казва че после ще се върне. Какво ще правим ние?

Настъпва мълчание. Антъни и съпругът ми си разменят продължителен поглед, сякаш са се бояли от това, което предстои да кажат.

— Какво има? — Местя поглед от единия към другия. — Какво се е случило?

— За нас това е краят — обажда се Антъни. — Съжалявам, почитаема майко, предадох мечата си. Заклех се във вярност на Йорк.

Зашеметена съм. Обръщам се към Ричард.

— Аз също — казва той. — Не желая да служа отново на кралицата, не и в такава армия, не и под такава командване. Но така

или иначе ние загубихме на бойното поле, предадохме мечовете си и себе си. Мислех, че Едуард ще нареди да ни езекутират, но... — Той се усмихва едва-едва. — Той беше милостив към нас. Отне ни мечовете, аз съм опозорен. Вече не съм рицар, съжалявам. Заклехме му се във вярност, и за нас всичко свърши. Не мога да вдигна оръжие срещу него. Бях победен, предадох меча си. Дадох клетва пред династията Йорк. Не мога да служа на Хенри или Маргарет: за мен сега те са престъпници.

Именно това, че ги назовава по име, ме потриша повече от всичко, дава ми да разбера, че всичко е свършило, и че всичко вече е различно.

— Хенри — повтарям, сякаш изричам името за пръв път. — Наричаш краля „Хенри“.

— Името на краля е Едуард — казва съпругът ми, сякаш повтаря заучен урок. — Крал Едуард.

Поклащам глава. Макар да съм яздила цял ден срещу прилива на ранените, не съм смятала нашата кауза за изгубена. Толкова отдавна съм с Маргарет, че мога да мисля само чрез образите на битките. Мислех, че сме изгубили още една битка, но че след тази ще има и друга. Сега, когато поглеждам изнуреното лице на съпруга си и хлътналите очи на сина си, казвам:

— Мислиш, че Хенри и Маргарет никога няма да завоюват отново трона?

Ричард ми показва празната си ножница, в която някога лежеше красиво гравираният му меч.

— Аз във всеки случай не мога да им помогна да се доберат до него — казва той. — Предадох меча си на новия крал. Дадох клетва.

— Вече не служим на рода Ланкастър?

Още не мога да повярвам.

Антъни кимва:

— Свършено е — казва той. — И имаме късмет, че се измъкнахме с глави на раменете си.

— Това е единственото, което има значение — казвам, осъзнала една истина. — Това в крайна сметка би трябвало да е единственото, което има значение. Ти си жив, а също и баща ти. Във всеки случай, точно това е най-важното за мен.

* * *

Тази нощ сме се сгушили като семейство бедняци, заедно в сламата под натрупаните една върху друга наметки, за да се топлим, малкият ни отряд войници е в конюшната с конете ни. Ръката на Ричард ме обгръща през цялата нощ.

— Ще отидем в Графтън — прошепвам, докато заспивам. — И отново ще бъдем земевладелци, и ще си спомняме за всичко това като за романс, като за приказка, която някой може да напише един ден.

ГРАФТЪН, НОРТХАМПТЪНШЪР

Пролетта на 1464

Събирам децата си около мен, а Елизабет се прибира от Гроуби Хол у дома с двете си момчета. Тя е почти безпарична; свекърва ѝ отказва да ѝ плати вдовишкото наследство, а в тези тревожни времена ние нямаме нито власт, нито влияние, за да я принудим да спази своята страна от брачния договор, който само преди няколко години за мен беше източник на радост и гордост, а сега не означава нищо.

Ричард и Антъни са официално помилвани и приети в кралския съвет. Новият крал се оказва умен и прозорлив владетел, крал, който умее да поддържа добри отношения с всички. Той управлява със съветите на граф Уорик, който го постави на трона, но приема на служба при себе си всички лордове, които пожелаят да дойдат. Не показва специално благоволение към лордовете на Йорк, изглежда наистина иска да бъде крал на всички хора в страната. Някои лордове отиват в изгнание, някои са с кралицата, понякога в Шотландия, понякога — във Франция, вечно събират войски, заплашват Англия, готвят завръщането ѝ. Мисля, че няма да я видя никога повече — хубавата френска девойка, която не искаше да се омъжи, докато не ѝ предскажа каква ще бъде съдбата ѝ. Това наистина бе колелото на съдбата. Тя беше най-великата жена в Англия, а сега не може да намери дори покрив над главата си в собствената си страна; и е преследвана като най-презрян престъпник, като вълк.

Почти не получавам новини за нея, единствените вести, които научавам, са от енорията, а всички клюки идват все от съседното градче. Оженвам сина си Антъни за Елизабет, лейди Скейлс, започвам да търся подходящи партньори за другите си деца, но не разполагаме с богатството и властта, които имахме, когато Маргарет Анжуйска беше на трона, и аз бях най-скъпата ѝ приятелка и придворна дама, а съпругът ми — един от най-видните придворни. Сега сме само земевладелци от Графтън и макар да откривам, че се интересувам от своята овощна градина, която се развива добре, и още повече — от

децата и внуците си, ми е трудно да гледам около себе си другите дребни провинциални земевладелци и да си мисля, че децата ми трябва да сключат бракове в тези среди. Очаквам повече за тях. Искam повече за тях.

Особено за моята Елизабет.

Един ден през пролетта отивам до големия сандък в спалнята си и изваждам кесията, която преди толкова много години ми даде моята пралеля Жана. Гледам амулетите и всички възможности за избор, които може да съществуват на този свят за Елизабет: млада жена — но не в първа младост; красавица — но не девица; умно начетено момиче — но не и толкова дълбоко религиозна, че да стане игуменка на манастир. Избирам амулета с форма на кораб, който е знак, че тя може да пътува, избирам амулета с форма на къщичка, който показва, че тя може да спечели земите, полагащи ѝ се като вдовишко наследство и да си намери свой дом, и се каня да избира трети амулет, когато един от тях се откъсва от гривната и пада в скута ми. Това е пръстен за малък пръст, причудливо оформен като коронка. Вдигам го към светлината и го поглеждам. Понечвам да го сложа на собствения си пръст, а после се поколебавам. Не го искам на пръста си, не зная какво означава. Завързвам го на дълъг черен конец, завързвам и другите два амулета на други дълги черни конци, и излизам от къщата, когато ранната сребърна луна започва да се издига в бледото небе.

— Може ли да дойдем с вас, почитаема бабо? — Нейните момчета се появяват изневиделица, с изкаляни лица както обикновено. — Къде отивате с тази кошница?

— Не можете да дойдете с мен — казвам. — Търся яйца от дъждосвирец. Но ще ви взема с мен утре, ако намеря гнездо.

— Не може ли да дойдем сега? — пита Томас, най-голямото момче на Елизабет.

Слагам длан върху главата му, топлите му, меки като коприна къдрици ми напомнят за Антъни, когато беше обичливо малко момче като него.

— Не. Трябва да намерите майка си, да си изядете вечерята, и да си легнете, когато тя ви нареди. Но ще ви взема със себе си утре.

Оставям ги и тръгвам през настланата с чакъл градина към предната част на къщата, излизам през ракитовата портичка и слизам до реката. През реката минава мостче — две тесни греди; тук децата

обичат да идват, за да ловят риба, и аз го прекосявам и отивам отсреща, като свеждам глава под издигнатите нагоре клони на ясена, и с усилие слизам надолу по малкия речен бряг до ствола на дървото.

Обгръщам дървото с ръце, за да завържа трите нишки около него, и бузата ми се опира в набраздената сива кора. За миг се заслушвам. Почти мога да чуя как бие сърцето на дървото. „Какво ще стане с Елизабет?“, прошепвам, и почти ми се струва, че листата могат да ми нашепнат отговора. „Какво ще стане с моята Елизабет?“

Никога не съм успявала да провидя бъдещето ѝ, макар че от всичките ми деца именно тя винаги е била най-обещаваща. Винаги съм мислила, че може да е специално благословена. Чакам; листата прошумоляват. „Е, не зная“, казвам си. „Може би реката ще ни каже“.

Сега всеки амулет е завързан към дървото на дълга тъмна нишка, и когато ги хвърлям във водата, докъдето стигнат, чувам три плясъка, сякаш съомга е скочила да налапа муха, и те изчезват, а нишките стават невидими.

Оставам там за миг, загледана в движещата се вода.

— Елизабет — казвам тихо на реката. — Кажи ми какво ще стане с Елизабет, моята дъщеря.

* * *

На вечеря същата вечер съпругът ми казва, че кралят събира войници за нова битка. Ще потегли на север.

— Нали няма да се наложи да заминеш? — питам, внезапно разтревожена. — Или пък Антъни?

— Ще трябва да изпратим хора, но, честно казано, скъпа, не мисля, че особено много биха искали да ни видят в редиците си.

Антъни се подсмива печално.

— Като Лъвлейс — казва той, а баща му се засмива.

— Като Тролър.

— Трябва да помоля крал Едуард да обърне внимание на въпроса с вдовишкото ми наследство — отбелязва Елизабет. — Защото моите момчета със сигурност няма да получат нищо, освен ако не успея да намеря някой, който да накара лейди Грей да спази обещанието си към мен.

— Издебни го, когато минава от тук на кон — предлага Антъни.
— Падни на колене пред него.

— Дъщеря ми няма да направи такова нещо — заявява съпругът ми. — А ние можем да се грижим за теб тук, докато постигнеш съгласие с лейди Грей.

Елизабет благоразумно си замълчава, но на другия ден я виждам как измива косите на синовете си и ги облича в неделните им дрехи, и не казвам нищо. Плисвам малко приготвен от самата мен парфюм върху воала на диадемата ѝ, но не ѝ давам нито ябълков цвят, нито ябълка. Вярвам, че на света няма мъж, който може да мине покрай дъщеря ми, без да спре и да я попита за името ѝ. Тя облича скромната си сива рокля, излиза от къщата, хванала здраво синовете си за ръце, и се отправя надолу по пътеката, която излиза на пътя от Лондон, по който кралят със сигурност ще мине с отряда си.

Проследявам я как тръгва — хубава млада жена в този топъл пролетен ден — и ми се струва като сън да я видя, пристъпваща леко надолу по пътеката между живите плетове, по които разцъфват белите рози. Тя потегля към бъдещето си, за да поиска своето, макар че аз все още не зная какво ще е нейното бъдеще.

Отивам в помещението за дестилиране, и свалям малка стъкленица, запечатана здраво с навосьчена коркова запушалка. Това е любовна отвара, която приготвих за първата брачна нощ на Антъни. Занасям я в пивоварната, капвам три капки от нея в най-хубавия ни ейл, и го занасям в голямата зала, заедно с най-хубавите ни чаши, а после чакам тихо, докато светлината на пролетното слънце нахлува през разделените с вертикални колони криле на прозорците, а в дървото отвън пее кос.

Не се налага да чакам много дълго. Поглеждам надолу по пътя, и ето я Елизабет, която ту се усмихва, ту се смее, а до нея върви красивото момче, което за пръв път видях пред покоите на кралицата, когато то така вежливо сведе глава над ръката ми. Сега той е вече млад мъж и крал на Англия. Води едрият си боен кон, а високо на гърба на коня, вкопчени в седлото, със светнали от радост лица, седят моите двама внуци.

Отдръпвам се от прозореца и лично им отварям голямата врата на къщата. Виждам руменината на Елизабет и ведрата усмивка на

младия крал, и си помислям, че сякаш наистина колелото на съдбата отново се завърта — възможно ли е? Възможно ли е подобно нещо?

БЕЛЕЖКА НА АВТОРА

Попаднах на образа на Жакета, когато работех по историята на нейната дъщеря, Елизабет Удвил, която сключва необикновения си таен брак с Едуард IV под надзора на майка си. Жакета е една от назованите свидетели на венчавката, заедно със свещеника, може би още двама души, и едно момче, което е пяло псалмите. След това пак тя урежда тайно младата двойка да прекарва заедно нощите от медения си месец.

Всъщност, възможно е да е направила и нещо повече. По-късно тя е обвинена, че е омагьосала младия крал, за да се ожени за дъщеря ѝ; а на процеса срещу нея, когато е обвинена в магьосничество, са представени оловни фигурки, свързани със златна тел, за които се твърди, че представлявали Едуард и Елизабет.

Това беше достатъчно да ме заинтригува! През целия си живот като историк съм изучавала жените, мястото им в обществото и борбата им за влияние. Колкото повече четях за Жакета, толкова повече тя ми заприличваше на една от онези личности, които особено обичам: личност, пренебрегвана или отхвърляна от традиционните исторически изследвания, която обаче може да бъде разкрита чрез сглобяване на съществуващите сведения.

Тя е водила необикновен живот, и то живот, който не е цялостно документиран никъде. Поради липсата на каквато и да е биография на Жакета, написах собствено есе и го публикувах с още двама историци — Дейвид Болдуин, който пише за Елизабет Удвил, и Майк Джоунс, който пише за Маргарет Боуфорт в „The Women of the Cousins’ War: The Duchess, the Queen, and the King’s Mother“ (Simon & Schuster, 2011). Читателите, които искат да проследят историята зад моите романи, може би ще проявят интерес към този сборник.

Жакета се омъжва за херцога на Бедфорд и живее като първа дама на управляваната от англичаните Франция. Вторият ѝ брак е по любов: тя се омъжва за сър Ричард Удвил, среща неодобрение и е принудена да плати глоба за това, че е нарушила правилата за женитба

за кралските сродници. Тя служи на Маргарет Анжуйска като една от нейните най-облагодетелствани придворни дами, и е до нея през по-голямата част от смутните години на Войните на розите — известни тогава като Войната на братовчедите. След поражението, претърпяно от силите на Ланкастър в ужасната битка при Тоутън, синът ѝ Антъни и съпругът ѝ Ричард се предават на победителя Едуард IV. Семейството вероятно би живяло спокойно и в мир под новото управление на Йорк, ако не е била красотата на овдовялата им дъщеря, страстната природа на младия крал, а кой знае — може би и магията на Жакета.

Семейството се сродява с краля и Жакета се възползва напълно от издигането си, като отново става първа дама на кралския двор. Тя живее достатъчно дълго, за да понесе удара от убийството на обичния си съпруг и на сина си, да подкрепи дъщеря си през поражението и укриването в свято убежище, и да стане свидетелка на триумфалното завръщане на зет си на трона. През по-голямата част от живота си Жакета е в самия център на важните събития. Често е участничка в тях.

За мен е загадка защо тя не е проучвана. Но тя принадлежи към онази голяма група жени, чийто живот често е бил пренебрегван от историците в полза на живота на изтъкнати мъже. Освен това този период е относително пренебрегван в сравнение с — да кажем — по-неотдавнашните времена или дори периода на Тюдорите. Очаквам, че повече историци ще работят по петнайсети век, и се надявам, че ще има още проучвания за жените в него, включително за Жакета.

Предполагам, че тя е била вдъхновена от семейната легенда за Мелузина, водната богиня, чиято история е красиво описана в Люксембургския музей като част от историята на графството. И до днес градските гидове посочват скалите, в които потънала банята на Мелузина, когато съпругът ѝ нарушил обещанието си и я проследил. Със сигурност легендата за Мелузина е използвана в изкуството и алхимията от този период, а Жакета е притежавала книга, която е разказвала историята на нейната прародителка богиня. Смятам за много важно ние, съвременните читатели, да разберем, че религията, спиритизмът и магията са играли централна роля в наситения с фантазия живот на хората от Средновековието.

През историческите сведения преминава нишка, която свързва Жакета и дори Елизабет с магьосничеството, и аз съм я използвала като основа за някои исторически сцени. Използването на карти за игра за предсказване на бъдещето е било средновековна практика; ние бихме нарекли тези карти „таро“. Алхимията е била почитана като духовно и научно занятие, и Маргарет Анжуйска прибегва до помощта на алхимици, когато търси лек за болестта на съпруга си, която някои наистина приписват на магьосничество. Практикуването на билкарство и засаждането на билки според фазите на луната е било добре познато в повечето домакинства, а тревогата и страхът от магьосничеството се зараждат из цяла Европа от 1450 г. нататък. Историята на процеса и наказанието, понесено от Елинор Кобам, се основават на исторически сведения, тя е една от жертвите на лова на вещици.

Следва библиография, изброяваща книгите, които прочетох заради този роман, а читателите може би ще искат също и да посетят моя уебсайт www.PhilippaGregory.com за нови есета, исторически дебати, и отговори на въпроси за този и други романи в поредицата. Следващият роман ще бъде за дъщерите на Ричард Невил, граф Уорик, и аз вече се наслаждавам на проучването и се вълнувам при мисълта за писането на тази история.

Издание:

Филипа Грегъри. Повелителката на реките

Английска. Първо издание

ИК „Еднорог“, София, 2011

Редактор: Боряна Джанабетска

ISBN: 978-954-365-102-3

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.